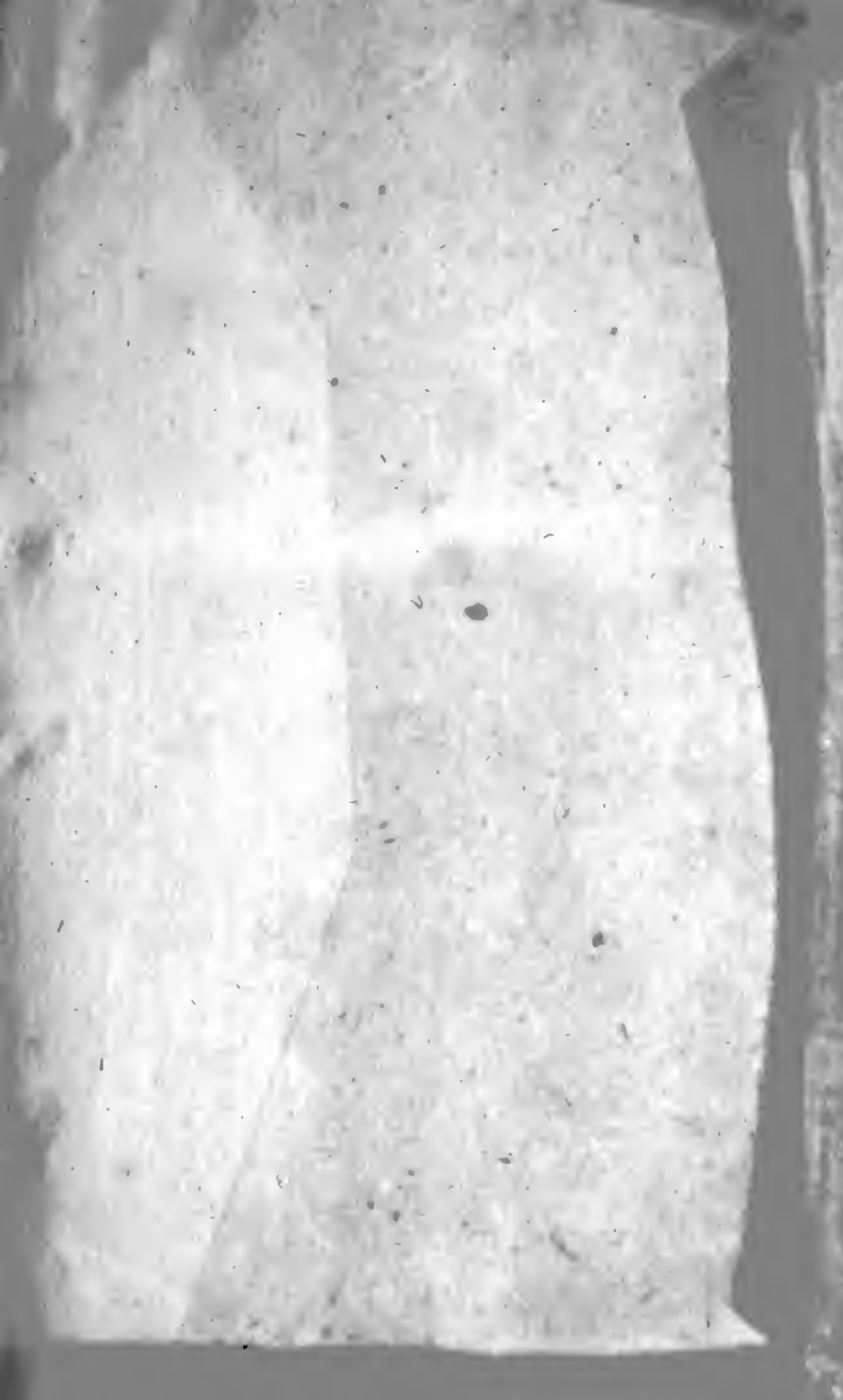
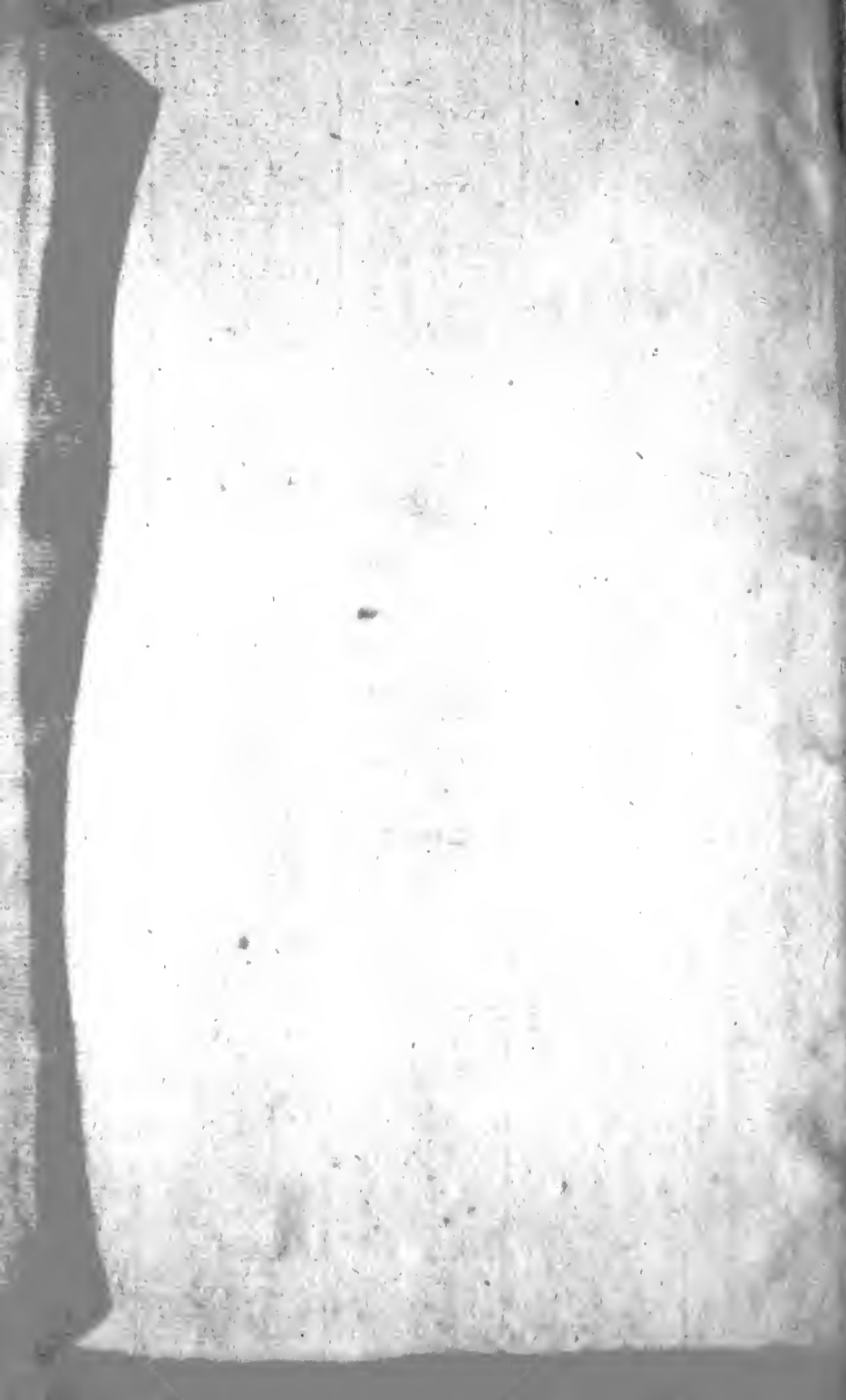


DUKE  
UNIVERSITY  
LIBRARY

*Treasure Room*









22 PATENT

APOSTOLICUM

BARBARA HENRY  
JONATHAN HENRY

OLIVER HENRY

JONATHAN HENRY

VERBUM

APOSTOLICUM  
JONATHAN HENRY

JONATHAN HENRY

VERBUM

JONATHAN HENRY  
VERBUM

SS. PATRUM  
APOSTOLICORUM

BARNABAE, HERMAE, CLEMENTIS,  
IGNATII, POLYCARPI;

OPERA GENUINA;

UNACUM

IGNATII & POLYCARPI MARTYRIIS:

Versionibus antiquis ac recentioribus, Variantibus  
Lectioibus, selectisque Variorum Notis illustrata.

Accefferunt S. IGNATII EPISTOLAE, tum Inter-  
polatae, tum Supposititiae.

---

Curâ RICHARDI RUSSEL, A. M.

---

VOLUMEN PRIMUM.

---

LONDINI:

Apud GULIELMUM RUSSEL, prope *Temple-Bar.*

M.DCC.XLVI.



---

---

# P R A E F A T I O

## E D I T O R I S.

**Q**UAMQUAM *Primacorum Patrum* praestantiam atque usum, neminem, praeter homines planè barbaros atque illiteratos, ignorare, haud expressè, cum JOANNE

*Praefat. Pat. Apost. V. l. I. Amst. 1724.*

CLERICO, affirmare ausim; ex *Literatis* tamen eruditissimum quemvis, in Patrum scriptis peregrinum atque hospitem, inter minutiores Theologos numerandum non possum non existimare. Hoc autem de illorum Scriptis praecipuè intellectum velim, qui intra tria prima Christianismi secula floruerunt. Quibus nimirum seculis, haec coelestis institutio, arboris instar novellae, fata ipsius DEI manu, Martyrumque sanguine irrigata, nullis humanis adminiculis innixa, contra omnes externas injurias sese erexit; et patulis diffusa ramis, quò violentioribus persecutionum tempestatibus est concussa, eò altiores radices egit, pluresque emisit furculos, in universas orbis terrarum regiones brevi propagatos. Illis optimis temporibus, nullus dabatur suspicioni locus, Episcopos, Apostolorum successores, aliquid de institutis illorum immutasse; aut ambitione seculari, vel obsequio servili lapsos, doctrinam aut disciplinam, ad Imperatorum voluntatem ac nutum vel paululum accommodasse. Immo verò Potestatum Ecclesiasticarum cooptatione, non Magistratuum nominatione, ad summam dignitatem evecti, contra horum decreta atque interdicta sacrum munus frequentissimè exsequabantur; secum reputantes, quibus gradibus ad

## P R A E F A T I O

Episcopalem thronum ascenderant, iisdem ad Martyrii quoque gloriam sibi ascendendum. Eâdem fortitudine, ad Officium Sacerdotale praestandum, sese accinxere Presbyteri; semper animo parati, ad exilium, ad servitutem, ad tormenta, ad summum etiam supplicium subeundum. Tantam in contemnenda morte constantiam, quae omnis aetatis virile et muliebri sexus animavit, singulari S. Spiritus gratiâ in omnium mentibus fuisse disseminatam, fas est ut credamus. Nec consentaneum videtur, quòd, iis seculis, quibus adhuc ipse non rarò miracula est operatus, tot probos pioſque homines in errore versari, vitamque pro re falsa profundere pateretur. Christianae igitur Religionis, purae ac sincerae, nec haereticis deformatae fordibus, nec meretriciis coloribus fucatae, expressam in scriptis suis imaginem, *Antiquissimi Patres*, posteris contemplandam atque imitandam, reliquerunt.

Hanc excellentem speciem et dignitatem aliquot secula retinuit Ecclesia Catholica: sed diuturnitate temporis, pietate sensim labante, moribusque corruptis, aetate demum crassissimis tenebris circumfusâ, Christiano orbi servitutem imponere, Imperatores cum Pontificibus Romanis conspirârunt. Quo sub pondere cum multis seculis Ecclesiae Occidentales ingemissent, quaedam tandem à cervicibus grave jugum dejecerunt. At nimio ardore accensae se in libertatem vindicandi, dum injustam Episcopi Romani dominationem respuebant, justissimam quoque Episcoporum potestatem rejecerunt; in ejus locum substituentes novam quamdam, bigenerem Ecclesiastico-Laici regiminis formam, non solum ab ulla Ecclesia non receptam, verum etiam in omni memoria omnino inauditam.

Ecclesia autem Anglicana, *Sacrae Scripturae Patrumque Primaevorum* libros reformandi normam sibi constituens, ad hanc omnia doctrinae, regiminis et disciplinae momenta diligentissimè perpendebat.

## E D I T O R I S.

ii

debat. Ad hanc regulam judicia rerum dirigens, novella à veteribus, falsa à veris, facilè discrevit; et rejiciendo recentiora, atque antiquiora retinendo, Ecclesiae Primitivae, in omnibus magni ponderis, sese quàm simillimam effinxit. At quidam ex Reformato-ribus, Marianâ persecutione in exilium pulsi, atque in exteris regionibus dogmatibus imbuti Calvinianis, in patriam brevi redierunt, ardenti studio incitati Ecclesiam nostram ad Genevensem conformandi, atque ipsam reformandi Reformationem. Hi, cum suis discipulis, vehementem Superstitionis detestationem, fastidiosamque conscientiae scrupulositatem, praeseferentes, Puritanicâque dissimulatione larvati, se è mediis esse partibus profitentes, Ecclesiae auctoritatem imminuerunt, Schismaticorumque factioni vires addiderunt. Quâ autem ratione in primaevae puritatis statum primum reducta erat Ecclesia, eadem etiam puritatem sibi esse conservandam; iisdemque armis, tum à Pontificiorum odio, tum à Schismaticorum invidia, se defendendam reputavit. Hisce armis, è *Sacrae Scripturae Sanctorumque Patrum* armamentariis, qui ab adolescentia fuerant exercitati, aetate provecti Ecclesiae propugnatores acerrimi evasere; quotiesque cum hostibus, aequè ei infensis, quantumvis inter se digladiantibus, conflixerunt, toties utrosque profligarunt.

Vetusta haec Clericorum disciplina, tot victoriarum serie commendata, commutatione temporum labascens, neotericis Doctorum exterorum institutionibus, sensim et pedetentim locum cessit; qui Ecclesiae ferè nostrae minùs faventes, Systematicam quamdam Theologiam composuerant, ex catholicis haereticisque dogmatibus confarcatam. Jam inde adolescentibus, à studiis, quae in quadam varietate literarum versantur, ut solet, deterriti, in hanc faciliorem et expeditiorem disciplinam libenter se tradiderunt; tamquam in viam proximam et quasi compendiarium, quâ sine Graecae eruditionis taedio, sine multis

## P R A E F A T I O

multos libros evolvendi labore, ad omnem necessarium sacrarum rerum cognitionem perveniri posset. Magnâ Tironum manu ex hoc ludo in campum prodeunte, et veteribus redintegratis novisque exortis controversiis, hi levis armaturae pedites, Systematibus, quibus erat quisque instructus, stabiliendis intenti, minutasque ratiuncularum argutias in adversarios vibrantes, pro veris ac falsis promiscuè propugnârunt. Neque fieri potuit aliter, quin Novatores isti, qui, ‘vel prorsus neglectis, vel perfunctoriè tantùm lectis, Veterum monumentis,’ in Neotericorum scriptis studium suum penè omne collocâssent, ‘Catholica subinde dogmata pro haereticis repudiarent, explosa verò Haereticorum’ deliramenta suspicerent et amplexarentur. Interea, conjunctis Puritanorum Fanaticorumque factionibus, nefario civili bello, Ecclesia Anglicana, unâ cum Monarchia, funditus everfa est; paucisque annis vertentibus ex improviso restituta. Depravatis verò haereticarum opinionum varietate moribus, nec Ecclesiasticae disciplinae restitutionem admittentibus; brevi tempore, loquendi, scribendi, atque agendi, fere quae cuique libuissent, licentia est investa. Hinc isto seculo exeunte, impiae SocINI blasphemiae in regiones hasce translatae, admodum floruerunt. Tum nostro aevo ineunte, venenosos ARII errores, jamdudum exsiccatos atque aridos, mutato solo renovatos vidimus; solertique Arianarum artium culturâ nostratibus adhibitâ, revirescentes et repullulantes. Tot tantaeque de rebus sacris dissensiones ac discordiae, à Schismaticis Haereticisque palam excitatae, ab Emissariis Pontificiis clanculum inflammatae, apertum tandem Deistis campum dederunt, in quo, sub Rationis humanae vexillis, adversus Revelationem Divinam, universas suas copias in aciem producant. Quocirca, de regiminis Ecclesiastici forma, de ritibus et caeremoniis, de singulis dogmatibus Christianis controversiae, non amplius producendae videntur;

Bulli *Exam. Conjur. Resp. ad Annad.* xxi. §. o



## O E D I T O R I S.

dentur; sed pro *Sacrae Scripturae* auctoritate, pro communi hominum sensu ac iudicio, probissimumque fide ac integritate, pro ipsa *DEI* natura atque existentia, jam jam nobis est decertandum. Haec paganicae incredulitatis immane diluvium, antiqui istius universalis instar, quasi ex fontanis, pluvialibus, subterraneisque aquis confluentibus congregatum, omnes munitiones ac moles, majorum sapientiâ et pietate exstructas, aut superare, aut subruere conatum, fundamentis demum labefactis, repentinam inundationem videtur minitari. Quae si *DEO* permittente irrumperet, Ecclesiae nusquam erit confugiendum, nisi ad *Sacras Scripturas Sanctosque Patres*, tamquam ad montis culmen, quod olim Arcae inclusa se recepit; ubi patienter acquiescens, serenitatis reditum, atque undarum decrefcentium recessum, opperiri possit. Quippe divinae providentiae favore ibi in tuto collocatae, nihil periculi, vel ab *erraticis Haereticorum stellis*, vel ab *effertis ac spumantibus Pontificiorum Schismaticorumque fluctibus*, vel ab *inanibus Deistarum nubibus*, erit extimicendum. Ep. S. Judæ, v. 13.

Ab antiquissimis enim Ecclesiasticis Scriptoribus, quasi anticipatione quadam, Recentiorum insomniis obviam est itum: cum ‘nimirum, ut in mundo, ita in Ecclesia eadem semper recurrit fabula; et quas posterior aetas novas haereses appellat, eae sunt revera pristini tantum errores renovati, atque ab orco revocati.’ Bulli Def. Fid. Nic. S. S. II. C. viii. 4.

Quod verò de *Primaevorum Patrum* usu antè est dictum, hoc maximè de illorum Scriptis asseverandum arbitror, qui ab ipsis Apostolis vivâ voce edocti, eorumque manibus ordinati, atque Ecclesiis praepositi, Fidei sibi traditae veritatem fuso sanguine confirmârunt. *Genuina Patrum horum Apostolicorum Opera*, aut nullis, aut paucis Annotationibus illustrata, in voluminibus diversis, molis et figurae disparis, separatim edita, nec sine difficultate sunt

compa-

comparanda, nec magno usui esse possunt comparata. Univerſa autem ſi nulla Editione exhibentur collecta, niſi Cotelierianâ; quae ex duobus magnis voluminibus conſtans, cum mole, tum pretio; iſta commodius exhibita fortaffe lecturos, à legendo dèterrire pòtuit. Cujus tamen Editionis quintâ parte omnia hæc Opera, Notis licet nimium redundantibus amplificata, continentur; *Operibus eorum Suppoſitiis*, cum quibusdam Recentiorum Tractatibus, plus quatuor reliquas partes occupantibus.

In Scriptis inter ſe tam diſſimilibus coacervandis, ſicut mihi quidem videtur, ab Editore Lectoris utilitati parum eſt conſultum; cui, paucorum Opusculorum gratiâ, jam nunc prae caeteris legendorum, impoſita eſt quaſi quaedam neceſſitas magno pretio emendi alia multò prolixiora, quae non niſi longo pòſt tempore, ſi vel omnino, erunt perlegenda. In evolvendis enim Veterum monumentis, ſi ſint ejuſdem prope aetatis, Genuina Suppoſitiis ſine dubio ſunt praeferenda: ſi planè diverſae, ab antiquiſſimis eſt incipiendum, temporumque ordine ſervato, ad recentiora procedendum; quibus non parum lucis à prioribus non poteſt non accedere: *Scripta* igitur *Suppoſititia*, quæ *Patrum Apoſtolicorum* nomine circumferuntur, etiamſi *Genuinis* eſſent coeva, aut aetate ſaltem proxima, non tamen, niſi poſt hæc omnia pervolutata, in manus pervenire deberent. Cum autem pleraque ex illis ſint aliorum *Patrum* Scriptis indubitatis poſteriora, hanc ob cauſam, ab illis locus hiſce quoque eſt cedendus; atque etiam alias ob cauſas, jam leviter attingendas, longo fortaffe intervallo, tempeſtivè ſatis capiendus.

*Recognitionum* enim S. CLEMENTIS *Libri*, *Suppoſitionum* omnium antiquiſſimi, ‘pſeudepigraphi  
 Cotelierius. ‘ſunt et apocrypi, ſecundo ſeculo compoſiti, à viro  
 ‘docto quidem juxta ac diſerto, ſed Philoſopho  
 ‘magis et Philologo, quàm Theologo; in excogi-  
 ‘tandis autem connectendisque fictis narrationibus  
 ‘planè

‘ planè rudi.’ — *Canones Apostolici*, ‘ secundo ex-  
 eunte, tertiove nondum adulto seculo, à primi-  
 tivis Synodis constituti, mox in corpus istud,  
 quod jam sub manibus habemus, fuere collecti ;  
 nonnullis verò in locis postea interpolati.’ Idcir-  
 co neque priores, neque posteriores, jus praecedendi  
 veris JUSTINI MARTYRIS, ATHENAGORAE, TAT-  
 TIANI, THEOPHILI ANTIOCHENI, IRENAEIQUE  
 Scriptis, sumere sibi et arrogare possunt. — *Con-*  
*stitutiones Apostolicæ* ‘ à tot sanctis Patribus ignoratae,  
 aut neglectae,’ nec ab aliquo ante quarti seculi me-  
 dium memoratae, multumque interpolatae ac cor-  
 ruptae, ‘ sexcenta complectuntur cum veritate, cum  
 verisimilitudine pugnantia, recentiora temporibus  
 Apostolicis, atque ab Apostolico caractere remo-  
 tissima.’ — *Clementina* ‘ nugis erroribusque scatent,  
 à Semi-Christiana Philosophia, et Haeresi, prae-  
 cipuè Ebioniticâ, profectis.’ — *Martyrium S. CLE-*  
*MENTIS*, et *Narratio EPHRAIMI de miraculo quod in*  
*puero factum est*, posteriorum seculorum sunt fig-  
 menta: ex quibus, unà cum *Clementinis et Recogni-*  
*tionibus*, decimo seculo ineunte, à SIMEONE *Meta-*  
*phrasta*, composita est *Clementina Epitome de gestis*  
*S. PETRI, &c.* Qui tali tantaeque Scriptorum ficti-  
 tiorum farragini, genuina CLEMENTIS ALEXAN-  
 DRINI, TERTULLIANI, ORIGENIS, MINUCII FE-  
 LICIS, CYPRIANI, &c. *Opera* postponit, is certè,  
 perturbato rerum ordine, confusisque temporibus,  
 in Theologiæ studium praeposterè incumbere videtur.

Haec sunt quae me impulerunt, ut S S. *Patrum*  
*Apostolicorum Opera Genuina*, à *Supposititiis* sejuncta,  
 commodiùs disposita, dilucidiùs explicata, minore for-  
 mâ circumscripta, multòque minoris venalia, in lucem  
 denuo proferrem. Ad quae Studiosis percurrenda  
 ut certior muniatur via, singulorum Codices manu  
 exaratos, omnesque melioris notae impressos, recen-  
 sebo ; eodem tempore, quid in Editionibus praecedentibus

dentibus ab aliis, et quid in hac à me, praestitum fuerit, ordine exponens.

De MSS. im-  
pressisque  
codicibus  
Epistolae  
S. Barna-  
bae.  
Praef. F.  
Lud. Da-  
chery.

‘ Cum HUGO MENARDUS Monachus Congrega-  
‘ tionis S. Mauri in Gallia, in PHILASTRII Episco-  
‘ pi Brixienfis volumen manuscriptum è Corbeienfi  
‘ Monasterio aliquando incidisset; ibidem proximè  
‘ post *Epistolam* TERTULLIANI *de cibis Judaicis*,  
‘ BARNABAE nomine insignitam *Epistolam*, unà cum  
‘ JACOBI Apostoli *Epistola* deprehendit; moxque  
‘ in animum induxit, eam ut ex pulvere, et squalo-  
‘ re excuteret, appositèque Notis dilucidaret. At  
‘ quia ex CLEMENTE ALEXANDRINO, ORIGENE,  
‘ TERTULLIANO, et aliis, hac in *Epistola* BARN-  
‘ BAM, seu quemvis alium, Graecè fuisse locutum  
‘ haud dubiè didicerat; haesit non parum implica-  
‘ tús. Verùm suppetias tandem attulit doctissimus  
‘ SIRMONDUS, Societatis Jesu Presbyter: is quippe  
‘ de Apographo Graeco, quod Romae inter MSS.  
‘ et schedas R. P. THURRIANI, repererat, liben-  
‘ tissimè accommodavit MENARDO; unde autem  
‘ exscripserit THURRIANUS, res est prorsus ignota.  
‘ At verò veluti genuinam nomine BARNABAE *Epi-*  
‘ *stolam*, ab antiquis Scriptoribus laudatam atque  
‘ usurpatam, *Versio* ipsa *Latina*, manu antiquà sine  
‘ dubio ante annum nongentesimum scripta, per-  
‘ suadet; cùm ferme continuo textui Graeco re-  
‘ spondeat in omnibus.’

Hanc *Epistolam Graecam, Latinamque unà Versio-*  
*nem*, hoc modo primùm è tenebris eruit, *Notisque*  
*et Observationibus* illustravit MENARDUS: sed cùm  
ipse extinctus est antea quàm evulgaret, Opus post-  
humum in lucem emisit FR. LUCAS DACHERY,  
eiusdem Congregationis Monachus. Cùm autem  
tota illa Editio ex uno promanàrit codice; fieri aliter  
non potuit, ut observat Cl. ISAACUS VOSSIUS, quin  
*inemendatissima* prodiret. Quapropter ipse novam  
postero anno divulgavit: in qua adornandà, tribus  
usus est MSS. quorum primum ei Florentiæ suppe-  
ditavit

4to. Par.  
1645.

4to. Amst.  
1646.

# EDITORIS.

ditavit Bibliotheca Medicea; altera duo Bibliotheca Vaticana, et Theatinorum, qui Romae agunt. Intra annos triginta, hanc *Epistolam cum Vetere Versione*, novâ insuper *Interpretatione*, prolixisque Variorum *Notis* explanatam, *Patrum Apostolicorum* Editioni inseruit JOANNES BAPTISTA COTELERIUS. Post hunc, eam *Vetere* solum *Versione* Latine redditam, inter *Varia Sacra*, cum *Notis* et *Observationibus*, edidit STEPHANUS LE MOYNE: eodemque anno, unâ cum S. HERMAE *Pastore*, suis atque EDV. BERNARDI *Annotationibus* explicatam, formâ fere minimâ imprimendam curavit Cl. FELLUS, Episcopus Oxoniensis: quas, nonnullis etiam JOANNIS DAVISII *Notis* et suis auctas, Cotelерianae Editioni, à se bis recusae, adjecit JOANNES CLERICUS.

Fol. 2 Vol.  
Par. 1672.

4to. 2 Vol.  
Lugd. Bat.  
1685.  
Oxon. 1685

Antwerp.  
1698.  
Amst. 1724.

In Textu BARNABAE *Veterisque Interpretis* exhibendo, Editionem Cotelерianam ultimam secutus sum, ordine tamen rerum immutato. In illa enim, primum locum obtinet Contextus Graecus, cum COTELERII *Interpretatione*, ex adverso in paginis iisdem positâ; *Annotationibus* Graeca dilucidantibus in ora inferiore subjectis: dein seorsim sequitur *Vetus Interpres*, cum *Notis* eodem modo locatis. Ex qua dispositione multa Lectori mora inferatur necesse est: quippe cui, ad perfectam Epistolae notitiam, Contextus originalis cum *Interpretatione Vetere* est comparandus; cùm ista tamen comparatio, sine magno impedimento, è foliis distantibus rursus prorsum vertendis, nequaquam fieri potest. Quapropter in Editione nostra, non solum *Veterem Interpretem*, Graeco *Barnabae* in oppositis paginis respondentem collocavimus, sed etiam recentiorem COTELERII *Interpretationem*, cum Variorum *Annotationibus* utrumque illustrantibus, utrique subjecimus. Quarum longiores, praecipuè MENARDI, VOSSII, et COTELERII, singularem licet industriam doctrinamque, in tot legendis laudandisque Auctoribus demonstrantes, ad intelligendam tamen Epistolam,

## P R A E F A T I O

maiore aut saltem magna ex parte, non necessarias, per saepe contraximus; brevioribus Cl. FELLI Oxoniensis Editoris, BERNARDI, WAKII, DAVISII, CLERICIQUE passim interspersis.

*De codicibus manu exaratis impressisque Pastoris S. Hermae.*  
Par. 1672.

S. HERMAE *Pastorem*, variis Editionibus Latine solum prius divulgatum, multò accuratiùs, inter *Patres Apostolicos*, edidit COTELERIUS; insertis Graecis ejusdem libri locis, quae apud Patres Graecos repererat; additisque suis *Notis*, cum multis *Variis Lectionibus* trium MSS. in Bibliothecis S.

GERMANI, S. VICTORIS, CARMELITARUMQUE EXCALCEATORUM suburbii Parisiensis. Annum post duodecimum, Librum hunc, S. BARNABAE *Epistolae* adjunctum, evulgavit Cl. FELLUS, Graecis latinis quidem omisiss, antiquâ verò *Versione Latinâ* fidelius exhibitâ, duorum MSS. ope, Bodleiani ac Lambethani. *Variantes* posterioris codicis *Lectio-*

*nes*, ex nova et adcuratiore collatione emendatiores atque auctiores, margini Cotelerianae Editionis iteratae, se adlevisse; multoque plura originalis Graeci loca, postea resecta, addidisse, profitetur CLERICUS. Ad hujus Editionis fidem, Contextus, quâ Graecus, quâ Latinus, in hac nostra expressus, selectis ex illa COTELERII, FELLI, CLERICIQUE *Notis*, omnibusque MSS. codicum *Variis Lectionibus* illustratur; quibus paucae WAKII *Observationes* nunc primum adjiciuntur.

*Amst. 1724*

*D. MS. 10 impressisque codicibus Epistolarum S. Clementis Romani.*  
4to. Oxon 1633.  
4to. Helmstad. 1654.

S. CLEMENTIS Romani *Epistolas duas* ex MS. Alexandrino primus in lucem protulit PATRICIUS JUNIUS; Priorem *Latinâ Interpretatione Notisque* explicatam, alteram Graecè tantum exhibitam. Annum post vigesimum utrasque, unâ cum S. POLYCARPI *Epistola*, edidit JOACHIMUS JOHANNES MADERUS; ad *Notas JUNII* suas adjungens: quam Editionem, annis quindecim interjectis, secuta est Oxoniensis prima, minore formâ, quam Cl. JOAN. FEL-

# EDITORIS.

**FELLUS** publicavit; qui **JUNII Interpretationem** cum Oxon. 1669  
 debita erga ejus manes reverentia recensuit, suasque  
 subjunxit *Annotationes*. Triennio pòst, utraeque no-  
 vâ *Interpretatione*, et **JUNII, FELLI, COTE-**  
**LERII**que *Notis* explicatae, inter *Patrum Apostolico-* Par. 1672  
*rum Opera*, magnificiùs comparuere; simpliciùsque  
 in tribus Editionibus minore formâ, septemdecim  
 annorum spatio, alterâ nempe Oxoniensi, à **D. FEL-** Oxon. 1677  
**LO**, duabusque Londinensibus, à **PAULO COLOME-** 8vo. Lond.  
**SIO** adornatis. Quadriennio pòst, Cotelirianam Edi- 1687, &  
 tionem recudendam curavit **JOANNES CLERICUS**, 1694.  
 adjectis **PAULI COLOMESII** suisque *Notis*; nonnullis Antwerp.  
 quoque interspersis, quas orae Editionis **COTELERII**  
 suâ manu adleverat **EDUARDUS BERNARDUS**.  
**HENRICUS** demum **WOTTONUS** has *Epistolas* edi- 8vo. Cant.  
 dit, expressas ad fidem Cod. Alexandrini, cum 1718.  
 Editione **JUNII** à **MILLIO** et **GRABIO**, atque à se de  
 novo collati; Textum plurimis in locis emendans,  
 amplisque *Annotationibus* illustrans; ad calcem in-  
 super additis, cum **JUNII, COTELERII**que, tum **JO-**  
**HANNIS BOISII**, olim Canonici Eliensis, *Notis*, non  
 antea editis. *Praefationem* etiam copiosam de *Usu*  
*Patrum* praecipuè Apostolicorum, ac *Dissertationes*  
*duas*, alteram de *Divinitus instituto Clero*, de *unitate*  
*Ecclesiae* alteram, praemisit. Hujusce Editionis,  
 omnium licet accuratissimae quae **S. CLEMENTIS**  
*Epistolas* seorsim continent, in Coteliriana Editione  
 iterata, ne minimam quidem mentionem fecit **CLE-** Amst. 1724  
**RICUS**. Quod mihi mirum videbatur, et quia ex  
 Wottoniana Editione **BOISII** *Notas* in suam transtu-  
 lerat **CLERICUS**; et quia non tantùm ad singulâ in  
**BERNARDI** *Notis*, quibus *Epistolae Prioris* auctori-  
 tatem elevare est conatus, responderat **WOTTONUS**,  
 sed etiam ipsum **CLERICUM** haud immeritò castiga-  
 verat. At ob hanc ipsam fortasse causam, neque  
 Opus, neque Editor doctissimus ab eo commemo-  
 ratur; cum sit multò facilius fictâ contemptione ad-  
 versarium silentio praeterire, quàm solidis rationi-  
 bus

P R A E F A T I O

bus refutare. In hac noviffima Editione Cotelariana, praeter alia Additamenta, ad Voluminis Secundi calcem, HENRICI BURTONI, JOANNIS BOISII, et JOANNIS DAVISII *Animadverfiones* in utramque *Epiftolam* adjecit, *Notulasque* fuas adfperfit CLERICUS: unde non parum incommodi Lectori affertur, quippe cui *Epiftolae* in Primo Volumine funt legendae, *Notaeque* in Secundo perpetuò quaerendae.

Harum omnium Editionum auxilio, me *Clementem* hìc emendatiorem dilucidiorẽque exhibuiffẽ confido; multò minòre cum moleftia, majore tamen cum utilitate perlegendum. Textui enim Graeco *Prioris Epiftolae*, cum *Variantibus Lectionibus*, in pagina finiftra collocato, ex adverfo refpondet *Verfio Cotelariana*; quibus minore caractere utrinque fubjicitur *Juniana*, à Cl. FELLO recenfita, cum *Wottonianis* ab ea variationibus in margine pofitis. Infrà ordine fubjiciuntur felecta eruditiffimorum hominum antè memoratorum *Annotata*; in quorum prolixioribus, verborum ambitu contracto, fuperfluisque recifis, omnia tamen, ad Epiftolas intelligenda sneceffaria, retinentur. Haec funt, quae in Primo Volumine continentur.

De colli-  
bus MSS.  
impreffif-  
que Genui-  
narum S.  
Ignatii E-  
piftolarum  
4to. Amft.  
1646.

Ex Septem Brevioribus feu Genuinis S. IGNATII *Epiftolis*, Sex, ad Smyrnaeos fcilicet, ad Polycarpum, ad Ephesios, ad Magnefios, ad Philadelphenfes, ad Trallianos, à viro Cl. ISAACO VOSSIO, Graecè primùm, ex MS. Florentino feu Mediceo, fuere in lucem editae: qui Septimam, ad Romanos, ex vulgatis antè *Interpolatarum Epiftolarum* Editionibus, adjunxit; illarum omnium *Veterem Latinam Verfionem* apponens, quam ex duobus MSS. Arglicanis nuper eruerat, inque fua *Interpolatarum* Editione, cum *Notis* evulgaverat illuftriffimus USSERIUS ARMACHANUS. Ex quorum duabus Editionibus, has *Septem Epiftolas*, unà cum *Verfionibus Veteribus* eorundemque *Annotationibus*, in *Patrum Apoftolicorum*

4to Oxon.  
1644



rum Opera inseruit COTELERIUS; novâ verò *Inter-* Fol. 2 Vol.  
*pretatione Notisque* copiosioribus à se donatas. In- Par. 1672.  
 tra annos octodecim, *Epistolam ad Romanos*, uni-  
 cam in Mediceo codice desideratam, in S. verò IG-  
 NATII *Martyrio* in MS. Bibliothecae Colbertinae  
 insertam, *Versione Veteri* ab USSERIO publicatae  
 apprime consonam, invenit, transtulit, atque  
 evulgavit THEODORICUS RUINARTUS Presbyter è In Appen-  
 Congregatione S. Mauri: quam in *Spicilegii SS.* dice ad. 272  
*Patrum* Volumine Secundo inseruit JOANNES ER- primorum  
 NESTUS GRABUS. *Genuinas has Epistolas, Sex jux-* Martyrum  
 ta Exemplar Mediceum, *Septimamque* ad RUINAR- *sincera at-*  
 TI Editionem, denuo recensitas, unâ cum *Veteri* que *selecta,*  
*Latina* *Versione*, tum JOANNIS PEARSONI *Annotationibus,* Fol. Par.  
 tum *Scholiis Notisque* suis enucleatas, pul- 1689.  
 chrà chartâ novisque typis excusas, Oxonii edidit 8vo Oxon.  
 THOMAS SMITHUS S. T. P. Eodem loco, eodem- 1699.  
 que anno, ex Mediceo Codicis accuratissimo exem- 4to. Oxon.  
 plari, quod exscripserat D. ANTONIUS MARIA SAL- 1708.  
 VINUS, aliam minoris formae Editionem adornavit 8vo.  
 C. ALDRICHIUS; quâ Textum Graecum MS. cha-  
 racteribus, quoad potuit, imprimendum curavit,  
 eique *Veterem interpretem* oppositum collocavit.  
 In Coteleriana tandem Editione, à CLERICO iteratâ,  
 inserta est *Epistola ad Romanos* è Codice Colbertino,  
 ab ipso Latinè reddita; *Notisque* uberioribus expli-  
 cata. In hac autem Editione, prout in duabus pri-  
 oribus Cotelerianis, *Interpretatione* COTELERII in  
 iisdem paginis Graeco appositâ, *Versiones Antiquae,*  
 quas in legendo cum *Epistolis Graecis* comparari  
 oportet, ab his longo multarum paginarum inter-  
 vallo separantur.

Ut huic aliisque incommodis obviam eatur, *Epi-*  
*stolae* eodem ordine hîc sunt dispositae, quo *Graecae*  
 in Codice Mediceo, *Latinaeque* in duobus MSS.  
*Veteris Interpretis Usseriani*: licet USSERIUS, ut  
 rectissimè animadvertit PEARSONUS, has ediderit  
 ordine, quo *Graecae Interpolatae* editae sunt; un-  
 de

de non minima *Epistolae ad Polycarpum* injuria facta: quae tamen dispositio in Editionibus Cotelorianis conservatur. Contextus Graecus, ex omnium istarum Editionum collatione emendatus, unà cum *Variis Lectionibus*, in sinistris paginis imprimitur, cui in dextris *Interpres Vetus* ubique respondet; COTELERII *Versione* utrique subjecta, in omnibus Epistolis, excepta illà ad Romanos, ubi CLERICI *Interpretatio* in ejus locum substituitur; USSERII, VOSSII, COTELERII, CLERICIQUE *Notis* inferiùs positis, quibus PEARSONI SMITHIQUE *Annotationes* sunt hic primùm interfertae.

De MSS. impressis-  
que codicibus Epistolae S. Polycarpi.

In illustrum Ecclesiae Orientalium Scripturam, qui primo saeculo floruerunt, Sec. Duaci 1633. Tom. I. p. 521.

4to. Helmstadt. 1654.

In Var. Sac. Lugd. Bat. 1685. Oxon. 1708

Genuinas S. IGNATII *Epistolas* sequitur S. POLYCARPI *Epistola*, cui illarum Syllogen ipse olim subjunxerat. Hanc Latine primùm JACOBUS FABER STAPULENSIS, unà cum *Undecim Latinis Ignatianis*, Graecè primus PETRUS HALLOIXIUS S. J. edidit, ex JACOBI SIRMONDI exemplari, quod ille ex FR. TURRIANI apographo descripserat. Annum post decimum, USSERIUS Armachanus, aliud nactus exemplar, quod ex ANDREAE SCHOTTI apographo suâ manu descriptum ISAACO VOSSIO communicaverat SALMASIUS, ex hoc cum altero à se collato, *Interpolatis IGNATII Epistolis Polycarpianam* cum *Vetere Interprete* praefixit, *Annotationibus* suis *Notulisque Criticis* PATRICII JUNII illustratam. Post JOACH. JOH. MADERUM, qui hanc *Epistolam* S. CLEMENTIS Romani *Epistolis* subjunctam edidit; eam *novâ Interpretatione* donavit, *Antiquâ* nihilominus adjecta, explicatamque JUNII, USSERII, suisque ANNOTATIONIBUS, inter *Patres Apostolicos* exhibuit COTELERIIUS. Dein eandem, cum sola *Versione Antiqua*, *Notisque et Observationibus*, edidit LE MOYNE; absque *Notis*, *Genuinis Ignatianis* praemisit C. ALDRICHIUS; cum *Scholiis et Annotationibus*, adjunxit THOMAS SMITHUS: quae, in ultima Coteloriana à CLERICO praetermissa, cum *Notis* ibidem insertis in hac nostra inveniuntur. Post

Post *Epistolam Polycarpianam*, Lectori sese offert *Martyrium S. IGNATII*: cujus *Veterem Versionem* ex duobus MSS. Caiensi et Cottoniano, cum *Notis* primùm *USSERIUS*, deinde *COTELERIUS* edidit. Ipsamet autem hujus *Martyrii Aëta Genuina*, è Cod. MS. Graeco Bibliothecae Colbertinae num. 460. in lucem emisit *THEODORICUS RUINARTUS*, *Antiquae Versioni*, quam in *Aëtis primorum Martyrum, &c.* vulgaverat, *novam* à se elucubratam in *Appendice* adjiciens. Haec *sincera Aëta*, ex eodem Codice ad literam fere expressa, unà cum *Versione Vetere* è Cod. Caiensi, *Ignatianis Epistolis* subjunxit *D. SMITHUS*. In *Coteleriana* demum Editione iterum recusa, hoc Opusculum, ut ipse profitetur, diligenter recensuit *CLERICUS*; mendis Librariorum, quatenus licuit, purgavit; *RUINARTI Versionem* refinxit, aut planè novam fecit, *Notisque* uberioribus illustravit. Adjumentis horum conjunctis, multò locupletius, emendatius, ac dilucidius prodit rursus hoc *Martyrium*: nempe cum *D. THO. SMITHI Praefatione* sibi praefixa, *Versione Antiqua* Graecis oppositè collocata, *CLERICI*que *Interpretatione* utrinque subjecta: quarum *Versionum* priori *Variantes* Codd. Caiensis ac Cottoniani *Lectiones* notatu digniores, posteriori praecipuae in *RUINARTI Interpretatione* variationes, in margine apponuntur; omnibusque *USSERII*, *COTELERII*, *SMITHI*, *CLERICI*que *Annotationes* subjunguntur; adjunctà denique *CL. PEARSONI Dissertatione de anno quo S. IGNATIUS ad bestias erat condemnatus*,

De Codicibus MSS. ac impressis Martyrii S. Ignatii.

*Martyrii S. POLYCARPI* maximam partem confer-  
vavit *EUSEBIUS* in *Hist. Eccles. Lib. iv. Cap. 15.* in-  
tegrum autem *USSERIUS* Armachianus è *Menologio*  
*Graeco MS. n.* in *Archivis Baroccianis Bibliothecae*  
*Bodleianae Oxon.* reposito, sub hoc titulo, *Μαρτύριον*  
*τοῦ ἁγίου Πολυκάρπου ἐπισκόπου Σμύρνης τῆς Ἀσίας πρὸ*  
*ἑπτὰ καλαίων Φεβρουαρίου*, edidit. Aliud exemplar,  
huic

De MSS. Codicibus impressisque Martyrii S. Polycarpi.

huic par et geminum, extat in Bibliotheca Caesarea Vindobonensi, in Menologio Graeco mensis Februarii. *Antiquam Latinam Versionem*, aut potius *Paraphrasin*, ex Codicibus Cottoniano et Sarisberienfi, addidit USSERIUS, quam in *Patribus Apostolicis* COTELERIUS omisit, in illius locum novam à se elaboratam substituens, quam solam in sequentibus Editionibus retinuit CLERICUS. *Antiquam* verò, quamvis passim mendosam, ineptam, et corruptam, ob antiquitatem tamen, fructumque inde colligendum, retinendam ducens D. SMITHUS, eam solam, cum *Variantibus* Colbertini Codicis *Lectionibus*, Graeco adjunctam evulgavit. Utraeque in nostra Editione exhibere visum est: priorem, Textui Graeco, *Variisque* in Eusebio et in MS. Barocciano *Lectionibus* oppositam; posteriorem, utrinque subjectam, cum selectis JUNII, USSERII, COTELERII, SMITHIQUE *Notis* infra locatis. Haec Opuscula, *Tertiam* hujus Editionis *Partem* occupantia, *Genuinorum* numerum complent; quibus singulis, tam in hac, quàm in *Prima Secundaque Parte*, *Veterum Testimonia*, *Recentiorumque Judicia* praemittuntur.

*De Codicibus MSS. atque impressis Interpolatarum S. Ignatii Epistolarum. Diling. 1557. Tigur. 1559. Gen. 1623.*

Post *Quindecim* IGNATII *Epistolas*, Latinè diversis temporibus publicatas, *Duodecim* Graecè, ex Augustano Codice primùm VALENTINUS PACAEUS, dein è Nydprucciano, JOAN. BRUNNERO Interprete, ANDREAS GESNERUS edidit. Plus annis sexaginta tribus vertentibus, novam Editionem adornavit NICOLAUS VEDELIUS, quâ, *Tribus Latinis* omnino rejectis, *Genuinas* tantùm agnoscit *Septem* illas ab EUSEBIO memoratas, in quas non pauca irrepisissent stellationum vestigia testatur; reliquas verò *Quinque*, aut perperam inscriptas, aut planè supposititias esse statuit. Huc usque Editio una Graeca, licet ex duobus MSS. exemplaribus, et una etiam Interpretatio Latina Vetus, illi satis aptè respondens, aut ab aliis ad Graecos illos Codicem reformata, existit: donec

donec † *Sex è Septem Epistolis* ab EUSEBIO memoratis, unâ cum *Vetere Vulgata Interpretatione*, S. POLYCARPI *ad Philippenses Literis* subjectas, ita excudendas curavit USSERIUS Armachanus, ut minio in Textu Graeco lacinae illae signarentur, quas à recentiori Interpolatore assutas fuisse, *Veteris Latini Interpretis*, tunc primum ex \* duobus codicibus MSS. in Anglia repertis, ab ipso editi, indicio deprehenderat. In quas omnes, *Polycarpianae Epistolarum Ignatianarum Sylloges* titulo ornatas, adjunguntur *Annotationes*, quibus Graecorum exemplarium, et inter se, et cum utraque *Vetere Latina Interpretatione*, comparatio continetur. His *Sex Epistolis* adjecit † *Sex* alias, B. IGNATIO *adscriptas*, cum *Vetere* itidem *Vulgata Versione*; quibus praemisit MARIAE *Profelytae ad Ignatium Epistolam*, ex MSS. Latinis tunc primum editam; subjunxitque § *Tres* alias, à recentioribus Latinis additas, unâ cum B. MARIAE nomine *ad Ignatium edita Epistola*, *Ignatiique Elogio* HERONIS titulum praeferente. Biennio post, *Epistolis Genuinis*, *Epistolam ad Polycarpum*, juxta exemplar Medicum, inseruit ISAACUS VOSSIUS; iisque addidit MARIAE *Profelytae Epistolam*, Graecè tunc primum excusam, unâ cum *Quinque* IGNATIO *adscriptis*: quarum *Tres*, sc. MARIAE *ad Ignatium*, IGNATII *ad Mariam*, et *ad Tarsenses* maximam partem in Codice Mediceo comparent. Omnibus hisce, exceptâ unicâ *ad Philippenses*, cui *Vetus Vulgata Interpretatio* oppositè collocatur, *Veterem Versionem* ab USSERIO repertam adjunxit: in hujus nempe duobus MSS. haec Epistola tam Latinè desideratur, quàm Graecè in Codice Mediceo. Unde VOSSIUS non dubitat, quin easdem planè Epistolas continuerint, et Codex iste, quo *Vetus Interpretis* usus est, et Florentinus. Post has inseruit quoque *Tres Latinas* paulò antè memoratas; quas sequuntur *Sex Epistolae Interpolatae*, *Vetere Vulgata Versione* Latinè redditae. Ex Editionibus Usseriana Vos-

† *Ad Ephesios*, ad *Maguesanos*, ad *Trallicanos*, ad *Romanos*, ad *Philadelphinos*. ad *Smyrnaeos*. 4to. Oxon. 1644.  
\* *Cairnsi*, et *D. Montacutti* Norwic. *Epistolorum prior ab hinc quingentos annos scriptus*.  
‡ *Ad Mariam Cessobeltam*, ad *Polycarpum*, ad *Tarsenses*, ad *Antiochenos*, ad *Heronem*, ad *Philippenses*.  
§ *Ad S. Johannem* Ap. ii. *Ad Beatisimam Virginem* i. 4to. Amst. 1646.

fianaque omnia in suam transtulit COTELERIUS; quibus Varias aliorum MSS. *Lectiones*, novam *Interpretationem*; *Notasque* copiosas, adjecit. Hanc quidem *Interpretationem*, in eisdem paginis cum *Epistola Graeca*, legendam collocavit; *Veterem* autem *Vulgatam* ab ipsa longè remotam seposuit, non sine labore nimio consulendam: quem tamen Lectori in posteris Editionibus nulla ex parte CLERICUS levavit.

*Breviores* seu *Genuinas* tantùm S. IGNATII *Epistolas* primùm erat mihi in animo hac novâ Editione exhibere. Cùm autem mecum sedulò agitâsem mirandam JOANNIS MORINI sententiam, quòd *antiqua Ignatianarum Epistolarum Editio genuinum textum nobis exhibet, nova verò mancum et interpolatum*, quam, non multis abhinc annis tam vehementer amplexus est GULIELMUS WHISTONUS; mutato consilio, *Brevioribus Prolioxiores* quoque *Epistolas*, in *Quarta* hujus Editionis Parte adjungere decrevi. In quibus excudendis, ad hoc maximam curam adhibendam putabam, ut accurata utrarumque comparatio faciliùs institueretur; quâ solâ opus esse ad veras à falsis discernendas existimavi. Quocirca, ne, ad *Epistolas Breviores* frequentissimè recurrendo, Lectori taedium adduceretur, quæ verba aut sententiae in *Prolioxioribus* inserta, in *Brevioribus* non parent, uncis includuntur; et quae, in his comparantia, in illis sunt ommissa, minore charactere denotata, cum literis praefixis omissionis locum indicantibus, inferiùs exhibentur. *Variantes* \* Graecorum codicum *Lectiones*, ex USSERII *Notis*, COTELERIIQUE et WHISTONI Editionibus collectae, in margine ad Textum Graecum apponuntur: cui exadversum collocatur *Vetus Vulgatus Interpres*, cum *Variis* || quatuor Latinorum Codicum *Lectionibus*, notatù dignioribus, ex *Notis Usserianis* itidem selectis: quibus COTELERII *Interpretatio*; ejusdemque et USSERII *Annotationes* subjiciuntur. Hisce omnibus, tam variis et diversis, sub uno aspectu positis, *Breviores*

\* *Augusta ni, Nydprucciani, Thuanici, Bodleioniq;* olim *Leicestrensis*.  
|| *Balio- lensis, Magdalenensis, Mertonensis, et Pe- taviani.*

*Epistolae cum Prælixioribus, Latinaeque Interpretationes* cum utrisque; facillimè comparari possunt.

— Sed quoniam de scripto aliquo, semel tantùm pericèto, haud aequa ferri potest sententia; ad eamque ferendam is certè paratior instructiorque veniet, qui *Minores Epistolas*, in quas *Notae* sunt uberiorès, unà cum *Majoribus*, diligenter expenderit; harum dispositionem, in Editionibus plerisque conservatam, immutandam, atque ad illarum ordinem conformandam arbitrabor. Unde sine molestia, sine mora et impedimento, manum atque aciem ab utrisque abductas, alternè ad utrasque admoveere atque intendere licebit. — *Epistolas Interpolatas* sequuntur

*Quinque Supposititiae*, B. IGNATIO adscriptae; quibus praemittitur *MARIAE Profelytae Epistola*.

Praeter *Interpretationem Cotelèrianam* omnibus subjectam, *Quinque* adjunctum habent *Veterem Interpretem Ussèrianum*; ultima autem, *ad Philippenses*,

*Veterem Vulgatum*: cujus etiam Interpretis *Versio* alterarum *Quatuor* proximè hanc *Epistolam* accessit. Ut perfectam denique, expletamque omnibus

uis numeris, hanc *Ignatianarum Epistolarum Syllogen* absolverem; *Tres* alias etiam *Adulterinas Latinas*, S. IGNATIO, unamque *Responsoriam*, B. VIRGINI, adscriptas, adjiciendas curavi; quarum agmen claudit S. IGNATII *Elogium Heroni attributum*.

*Ad Mariam, ad Iosenses, ad Antiochenos, ad Heronem, ad Philippenses.*

*z ad S. Johannem. 1 ad S. Mariam.*

Haec spinosiora quidem, ad hosce tamen Codices MSS. librosque impressos internoscendos necessaria, in obscuris *Praefationum Prolegomenon*que anfractibus dispersa, confusa, atque involuta, hic diligenter collecta, atque in ordinem adducta, quâ potui brevitate ac perspicuitate explicavi. In quibus, ipsa Editorum verba, si plana essent atque aperta, licet fortasse minùs pura et Latina, subinde usurpavi. Et quoniam de diversis Scriptis, in eisdem Editionibus unà insertis, singillatim dicenti, eisdem fere vocabulis saepius utendum fuit; vereor, ne ii fati-

entur,

## P R A E F A T I O

entur, qui legunt, fastidio similitudinis, ejusdemque rei reiterationem aspernentur. De Operibus igitur ipsis, eorumve Auctoribus, nihil hic adjiciam; cum, in *Veterum Testimoniis ac Recentiorum Judiciis*, tam multa de utrisque, ex variis Scriptoribus excerpta, jam fuerint accumulata. Hanc autem veniam tantummodo petam, ut quae sunt hujusce Editionis propria, vel in nulla prorsus alia, vel saltem non in Cotelieriana, breviter simpliciterque enumerem.

In Vol. I. *Concio de Primævorum Patrum auctoritate.*

J. E. GRABII *Praefatio de S. CLEMENTIS Romani Scriptis: PATRICII JUNII Interpretatio Epistolae ad Corinthios Prioris,*  
à Cl. D. FELLO *reconftata.*

WAKII, GRABII, MILLII, WOTTONIQUE *Annotationes.*

In Vol. II. S. J. CHRYSOSTOMI in S. IGNATIUM *Homilia.*  
*Recentiorum Judicia de S. IGNATII Epistolis.*

THO. SMITHI *Praefatio in Acta Martyrii S. IGNATII.*

PEARSONI *Dissertatio de anno quo IGNATIUS erat condemnatus.*  
*Versio Antiqua Epistolae Circularis de S. POLYCARPI Martyrio.*  
PEARSONI SMITHIQUE *Annotationes.*

Nunc extremâ Praefatione, reliquum est, ut omnibus me<sup>is</sup> Studiosis, qui ad hanc Editionem divulgandam operam beneficam contulerint, maximas, quas habeo, quasque me habiturum profiteor, gratias agam. Primùm, viris mihi amicissimis, qui pecuniis, non modò tempestivè subscriptis, sed etiam ab alijs, quibus hunc librum commendaverant, collectis, praelo eum subjiciendi facultatem mihi sunt largiti. Deinde illis, qui rariora aliqua exemplaria mihi suppeditarunt; maximèque RICHARDO RAWLINSONO LL. D. qui quorundam rarissimorum cum MSS. collatorum, mihi diuturnum usum indulgebat. Postremò iis, qui me ad incoeptum opus absolvendum, hortatu incitaverunt, comprobatione animarunt, consilioque adjuverunt: praecipuè Reverendo doctissimoque viro, JOANNI BEAR, S. T. B. Ecclesiae Shermanbuiensis in Dioecesi Cicestrensi Rectore; Clerique Archidiaconatus Lewensis, in Synodo Provinciali Cantuariensi, Procuratore: qui, *Concionem de Primævorum Patrum auctoritate, ad Academiam Oxoniensem pro gradu olim habitam, mihi benignissimè impertivit, Scriptisque illorum Genuinis, quasi Prooemium aptissimum, praefigendam permisit.*

*Londini, Die Fesfo*

S. BARNABAE 1746.

R. R.



---

Alterius ad TIMOTHEUM *Epistola* Capite secundo, Commate secundo, sic scriptum legitur :

Καὶ ἃ ἤκουσας παρ' ἐμοῦ διὰ πολλῶν μαρτύρων, ταῦτα παράθου πιστοῖς ἀνθρώποις, οἵτινες ἱκανοὶ ἔσονται καὶ ἑτέρους διδάξαι.

*Et quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt et alios docere.*

**I** NTER omnia, quæ in utrâque ad TIMOTHEUM *Epistola* continentur, documenta, nihil hoc solenni mandato occurrit, aut illustrius, aut nostrâ observatione dignius: quippe per illud religionis Christianæ veritati et firmamento, Ecclesiæque primitivæ salutis et dignitati, abundè est consultum. Cùm enim Ecclesiæ salus, magna ex parte, à Summi Sacerdotis dignitate pendeat; cùm rei Christianæ plurimùm interfit, ut, qui Ecclesiæ præsent, egregiis moribus et dotibus instruantur; optimè cavit Apóstolus, ut viri dignissimi promoverentur, TIMOTHEUM Ecclesiæ Ephesinæ Episcopum, sedulò edocens, et in hunc modum compellans, *Et quæ audivisti à me, &c.*

Per illa, quæ ab Apostolo TIMOTHEUS *audiverat*, intelligimus, tum doctrinas Evangelicas, quæ ad fidem, aut mores; tum regulas, quæ ad Ecclesiasticam disciplinam spectant: quasque olim TIMOTHEO, Ecclesiæ Ephesinæ præposito, ore tenus seu vivâ voce, S. PAULUS tradiderat: intelligimus *formam illam sanctorum* 2 Tim. i. *verborum*, Capite præcedente memoratam, TIMOTHEO traditam; nec furtim, aut clanculum, sed palam, et coram multis traditam. — Per *fideles homines*, quorum meminit, et quibus *commendari* suas doctrinas voluit Apóstolus, præcipuè intelligendi

sunt Ecclesiæ Christianæ Rectores, seu Episcopi: quorum erat, Fidem tueri, factam tectam conservare, integramque et illibatam suis successoribus (quemadmodum S. PAULUS TIMOTHEO) concedere: quorum erat, *docere, arguere, increpare*; aliosque non tantùm in Sacrum Ministerium eligere, sed et Ecclesiæ regimini, et saluti, ne quid detrimenti caperet, prospicere.

Decrevit igitur Auctoritas Apostolica, ut eis tantùm ad Ecclesiæ præfecturam pateret aditus, qui summâ integritate, et perfectâ rei Christianæ scientiâ, alios antecederent. Quapropter TIMOTHEO mandatur, *que audiverat*, non ut omnibus, aut quibusvis, sed certo cuidam hominum ordini, omnique virtutum genere instructissimo, committeret.

Ex Apostoli verbis, hucusque explicatis, constat

1. Primò magnum et manifestum esse, inter Doctores et docendos, inter Clerum et Plebem Christianam, discrimen. Peculiaris cujusdam ordinis, ad Ecclesiam docendam et regendam, designatio, istum ordinem ab aliis distinguit; aliosque omnes, ab omni negotio isti ordini proprio, penitus excludit.

2. Potestatem Ecclesiasticam à Civili esse discretam, et à JESU CHRISTO ad Apostolos, ab Apostolis ad Episcopos, eorum successores, deductam. Quæ acceperat à CHRISTO PAULUS, ea tradit TIMOTHEO; TIMOTHEI successoribus deinde commendanda: nullâ de auctoritate Magistratûs Civilis, nullâ de jure Plebis mentione factâ. Constat

3. Quales Ecclesiæ Rectores esse debent: viri nimirum ob exploratam probitatem, consummatamque prudentiam, et accuratam rei Christianæ notitiam, longè latèque conspicui. *Hæc commenda fidelibus hominibus.* — 1. Primò *fideles*, hoc est, probos, integros, et constantes, requirit Apostolus; ne scandalo aut fraudi sit locus. — 2. Perquam aptos

ac idoneos et alios docere, hoc est, prudentes, et religionis Christianæ apprimè intelligentes; ne quid detrimenti Plebi Christianæ, ex Ductorum ignorantia, accidat; ne quam gravi errori ansam præbeat docentium imperitia.

His præmissis, nihil potius in sequente Differtatione faciendum duxi, quàm ut

I. Primò ostenderem, Ecclesiæ primævæ Clero, et præsertim Rectoribus, apostolicam hanc, quam Textus continet, descriptionem optimè congruere.

II. Deinde, ut exponerem, quanti sit momenti hæc observatio.

I. Primò ut appareat, Ecclesiæ primævæ Rectoribus hanc Apostolicam descriptionem, TIMOTHEO traditam, optimè congruere; probandum est, primos Ecclesiæ Rectores, iis dotibus ornatos, iis facultatibus instructos fuisse, quarum meminit, et quas in illis, qui Ecclesiæ præsint, requirit Apostolus. — Ut igitur persuasum habeamus, Ecclesiæ Christianæ per prima secula Rectores fuisse viros summâ integritate, et plenâ rei Christianæ scientiâ, penitus imbutos; quæ sequuntur, nos inducere possint argumenta.

1. Apostolorum, Spiritu Sancto plenorum, summa cura, et exquisitissimum, in eligendis et constituendis Ecclesiæ Rectoribus, iudicium.

2. Eorum, qui Apostolos excipiebant, et quos illi ipsi Ecclesiæ præficiabant, dignitas.

3. Modus, quem in eligendis, et ordinandis Episcopis, primitiva Ecclesia diligentissimè observavit.

4. Peculiares quædam primævæ Ecclesiæ circumstantiæ, quæ ad præstantissimos evehendos plurimum contulerunt.

I. Quantam Apostoli curam adhibuerint, quàm gravi et maturo iudicio, in eligendis et constituendis Ecclesiæ Ministris, usi sint; et quàm diligenter ido-

neis designandis et promovendis invigilaverit Spiritus Sanctus, è Sacris Literis, et antiquorum Scriptorum testimoniis, manifestum est.

Ad Diaconatus officium exsequendum, exigunt  
 Aët. vi. 3 Apostoli viros testimonio ornatos, et Spiritu Sancto, et  
 ————— 6. sapientiâ plenos. Tales electos solenni more DEO  
 Aët. xix 23. commendant, et in Diaconatus ordinem constituunt. — Eodem planè modo Presbyteros LYSTRIS, LYONII, et ANTIOCHIÆ, constituunt PAULUS et BARNABAS, ex iis, quos illo munere dignos invenerant.

Quales verò Rectores ipsi Apostoli Ecclesiis præfecerint, quales deinceps præponi voluerint, *Epistola* ad TIMOTHEUM et TITUM datæ luculenter evincunt. Episcopale munus, secundum leges in hisce *Epistolis* positas, iis solummodò demandatur, qui sunt populi consensu et testimonio muniti, rei que Christianæ scientiâ, et illibatâ probitatè insignes. Monentur Episcopi, ne cuiquam temere manus imponant, ac ne ad sacram functionem quemquam indignum aut ignotum admittant.

Eundem successioneis modum, eandem ordinationis formam, ut in defunctorum locum viri probati succederent, Apostolos, futurorum præscientiâ præditos, successoribus suis tradidisse, certiores nos facit \* S. CLEMENS ROMANUS, vir Apostolicus, testis omni suspitione major, omnique fide dignissimus. Apostolorum, in eligendis et constituendis Ecclesiæ Rectoribus, curam et iudicium abundè confirmat et commendat Spiritus Sancti, qui falli nequit, vigilantia. Ipsum enim Apostolis in Episcopis eligendis affuisse, et viros idoneos indicâsse, sine summa impudentiâ negari non potest.

Aët. xiii 2. Ex *Apostolorum Actis* scimus, PAULUM et BARNABAM Spiritum Sanctum elegisse, separâsse, et ad

\* Δια ταύτην οὖν αἰτίαν πρόγνωτιν εἰληφότες τελείαν, κατέστησαν τοὺς προειρημένους καὶ μεταξύ ἐπινοήν διδάκατιν, ὅπως εἰς κοιμηθῶσιν. διαδείξαντας ἕτεροι δεδοκιμασμένοι ἀγῶρες τὴν λειτουργίαν αὐτῶν. Epist. ad Cor. Cap. xlv.

opus Evangelicum misisse. Scimus etiam, Ecclesijs Asiaticis Episcopos à Spiritu Sancto præpositos. Legimus, TIMOTHEUM ad Episcopale munus \* secundum prophetias præcedentes electum, et per prophetiam admissum. — A † CLEMENTE ROMANO, Apostolorum successore, discimus, Apostolos, per regiones et urbes verbum prædicantes, primitias eorum, Spiritu probantes, Episcopos et Diaconos eorum qui credituri erant, constituisse. Et § CLEMENS ALEXANDRINUS testatur, S. JOANNEM Apostolum, post reditum à Patmo, Asiam peragrantem, partim ut Episcopos constitueret, partim ut Ecclesias formaret, eos solummodo in Clerum, quos designaverat Spiritus, cooptasse.

Aët. xx.  
28.  
1 Tim. i.  
18.  
—iv. 14.

2. Eorum qui Apostolos excipiebant, et quos illi ipsi Ecclesiæ præficiabant, dignitas, nos de Rectorum primævæ Ecclesiæ cum peritia, tum probitate, securos præstat.

Quæ à CHRISTO dum in terris ageret, quæ ab afflatu Spiritûs Sancti post CHRISTI ascensionem, acceperant, ea Apostolos successoribus suis impertivisse, nemo nisi inverecundus inficias iverit: rei igitur Christianæ fuere scientissimi. Morès autem et ingenium eorum, quos promovebant Apostoli, examen divinitus inspiratum fugisse, omnem fidem superat: fuerunt igitur viri integerrimi. — Tales fuere TIMOTHEUS, Ephesinus, et TITUS, Cretensis Episcopus, S. PAULI discipuli, comitesque in Evangelio.

\* Consulendi in locum Chrysostomus et Theodoretus.

† Κατὰ χώρας οὐν καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καθίσταναι τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν ἐκτιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν. Epist. ad Cor. Cap. xlii.

§ Ἀπὸ τῆς Πάτμου τῆς Ἰησοῦ μετῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἐφεσον, ἀπῆρει παρακαλούμενος καὶ ἐπὶ τὰ πλησιόχωρα τῶν ἔθνῶν, ὅπου μὲν ἐπισκόπους καταστήσαν, ὅπου δὲ ὅλας ἐκκλησίας ἀρμόσαν, ὅπου δὲ κληρῶ ἕνα γε τινα κληρώσαν ὑπὸ τοῦ πνεύματος σηματομεύων. Tract. cui titulus Τὴς ὁ σωζόμενος πλούσιος. Ed. Oxon. 1715: p. 959. Vide etiam Euseb. Hist. Eccles. Lib. iii Cap. 23. et Vales. Annot.

propagando conjunctissimi. — Talis S. IGNATIUS, \*Apostolorum discipulus, eorumque judicio ad eò probatus, ut Antiocheni, omnium quæ apud Gentes erant Ecclesiarum antiquissimæ, et propter † summam urbis in seculo famam et amplitudinem nobilissimæ, præponi meruerit. — Talis POLYCARPUS, § S. JOANNIS Apostoli discipulus, et ab ipso Smyrnæ Episcopus ordinatus, totius Asiæ princeps. — Tales denique in Ecclesia Præfectos ubique ordinasse Apostolos, || par est ut credamus.

Hæc verò Apostolorum successores, quibus eorum mens, sacri ordinis dignitas, et Ecclesiæ salus fuerunt perspectæ, maximam in præficiendis Ecclesiæ Rectoribus cautionem adhibuisse, ad eò constat, ut apud æquos rerum æstimatores in dubium venire non possit. Apostolorum enim discipulos et successores doctrinam à purissimis Christianismi fontibus hauritam, viris integris, et ad docendum aptis et idoneis commendasse, necesse est, ut aut nobis persuadeamus; aut concedamus, eos mandati Apostolici sui que officii prorsus immemores fuisse, et de re Christiana parum sollicitos: quod ab omni verisimilitudine abhorret; et primævæ historiæ ac pietati omnino repugnat. — Ex his, quæ dicta sunt, non tantum liquet, Apostolorum successores fuisse egregiis dotibus instructos, et in omni virtutum genere primas tenuisse, sed et simillimæ successioni propagandæ seriam et summam operam dedisse.

Illos verò, qui Apostolorum successores excipiebant, viros præstantissimos Ecclesiæ præfecisse, ulterius evincet

\* Consule Chrysostrum de Ignatio.

† Hinc seipsum vocat τὸν ἐπίσκοπον Συρίας καὶ ποιμένα. Epist. ad Rom. §. ii. & ix. Vide Annot Pearsoni & Smitii in loc.

§ Vide Martyrium S. Ignatii. §. iii.

|| Valde enim perfectos et irreprehensibiles in omnibus eos volebant [Apostoli] esse, quos et successores relinquebant, suum ipsorum locum magisterii tradentes. Irenæus, Lib. iii. p. 201. Edit. Oxon. 1702.

3. Modus, quem, in eligendis et ordinandis Episcopis, primæva Ecclesia diligentissimè observavit. — Ex antiqua enim disciplina patet, in Episcopis ordinandis, tum Episcopos, tum Plebem partes suas habuisse. Ad Episcopos jus examinis, electionis, et ordinationis pertinebat: ad Plebem, jus idoneos proponendi, testandi, ac comprobandi.

Antiquissima, quæ apud S. \* CLEMENTEM ROMANUM occurrunt, ordinationis vestigia, Episcopis κατάστασιν, Plebi συνευδόκησιν ascribunt. Ordinatio igitur Episcopalis in Ecclesia primæva in hunc modum celebrari solebat. — † Sede vacante, ad Plebem, cui Præpositus erat ordinandus, ejusdem Provinciæ Episcopi omnes, vel saltem proximi, conveniebant: populumque convocatum, de viri ordinandi moribus et meritis, consulebant; justoque examine habito, virum in sacris rebus peritum, et populi consensu testimonioque munitum, eligebant et consecrabant. Hoc pacto optimè cautum erat, ne quis ignarus, ne quis parum sanctus, ne quis ullo modo indignus, in sacratissimum et maximi in Ecclesia momenti munus irreperet. — De recta et catholica ordinandorum fide atque eruditione judicabant Episcopi; de illorum probitate, gravitate, ac prudentia Plebs Christiana, DEI gloriæ Ecclesiæque commodo unicè intenta, liberum, ingenuum et fidele perhibebant testimonium.

Hanc ordinandi rationem Ecclesiæ feliciter cessisse, et conjunctis hisce, tum Cleri, tum Plebis, studiis, integros et idoneos ad Ecclesiæ regimen fuisse evectos, fidem faciunt optimi et testes, et judices. — TERTUL-

\* Τους οὖν καταστάβοντας ὑπ' ἐκείνων [scil. Ἀποστόλων] ἢ μεταξὺ ὑφ' ἑτέρων ἰλλογίμων ἀνθρώπων, συνευδοκησάσης τῆς ἐκκλησίας πάσης, κ. τ. λ. Epiist. ad Cor. Cap. xiv. Consulte Felli Annotata in locum.

† Cypriani Epist. 67. Vide Conc. Nicen. Can. 4. et Annot. Cl. Beveregii.

LIANUS, censor acerrimus, et testis si quis alius incorruptus, de sui seculi Episcopis, in illa, quam pro Christianis et re Christiana edidit, *Oratione Apologetica*, hunc in modum testatur. *Præsident apud nos probati seniores, honorem istum, non pretio, sed testimonio, adepti.* — S. CYPRIANUS, TERTULLIANI discipulus, et Africae Episcopus primarius, vir summo iudicio, et pari integritate, palam profitetur, sui seculi Episcopos, *plebe præsente, et sub omnium oculis, delectos, dignosque et idoneos ad id muneris publico iudicio et testimonio promotos.* — EX ORIGENE, viro sanctissimo et eruditissimo, discimus; ideo in ordinando Sacerdote requiri præsentiam populi, ut omnes sciant, certique sint, doctiores, et sanctiores, atque omni virtute eminentiores, ad Sacerdotium electos. Et \* alibi fidenter asserit, eos, qui sui temporis Ecclesiae præerant, viros fuisse *non ambitiosos*, et temere se in functiones arduas ingerentes; sed modestos, sed *potentes sermone, et vitâ sanâ utentes.* — Testimonia hæc, omni fide digna, plenius illustrent et confirmant † SEVERI, Imperatoris Romani, praxis et iudicium: accuratam enim primævæ Ecclesiae, in eligendis et ordinandis Episcopis, et Sacerdotibus, rationem non tantum magnopere probavit, sed et imitari voluit, in constituendis provinciarum Rectoribus et præpositis; quibus fortunæ hominum et capita committerentur.

4. Peculiares quædam primævæ Ecclesiae circumstantiæ ad præstantissimos evehendos plurimum

\* Ἡμεῖς δὲ ἐν ἐκάστη πόλει ἄλλο σύστημα πατριδος κτισθὲν λόγῳ Θεοῦ ἐπιστάμενοι, τοὺς δυνατοὺς λόγῳ καὶ βίῳ ὑγίει χρωμέτους ἀρχειν, ἐπὶ τὸ ἀρχειν ἐκκλησιῶν παρακαλοῦμεν. οὐκ ἀποδεχόμενοι μὲν τοὺς φιλάρχους, βιαζόμενοι δὲ τοὺς διὰ τὴν πολλὴν μετρίότητα τὴν κοινὴν φροντίδα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ μὴ βουλομένους προπτεῶς ἀναδέξασθαι. Orig. contra Celsum, Lib. vi. p. 428. Edit. Cantab. 1677. De hisce vertendis consulendæ Pearsoni Vindiciæ Ignat. Part I. Cap. 11. ubi merito vapulat Salmalius.

† Lampridius in Vita Alex. Severi: Hist. Aug. Script. Ed. Par. p. 130. Vide Notas Casauboni in locum.



contulerunt. Inter has circumstantias numeramus — *Primò*, Singularia quædam Christianæ scientiæ adjumenta, quibus primævæ Ecclesiæ Rectores fruebantur. — *Secundò*, Statum Ecclesiæ, crebris et violentis persecutionibus agitata.

*Primò*, Singularia Christianæ Scientiæ adjumenta, quibus primævæ Ecclesiæ Rectores fruebantur, ex iis quæ sequuntur manifestè apparent. — 1. Fuerunt ævo Apostolico proximi. — 2. Spiritu Sancto cumulata instructi et illuminati. — 3. Ad Ecclesias Apostolicas *matrices et originales*, quæ sacrum Fidei depositum adservabant, ad ipsas Litteras Apostolorum authenticas, pro re nata, provocare et recurrere potuerunt.

1. Primitivæ Ecclesiæ Præsules fuerunt ævo Apostolico proximi: et quò proximiores, eò instructiores, paratioresque ad alios docendos evasere. Hoc pacto, illius ævi linguam, mores, ritus, doctrinam, et disciplinam, optimè callebant. Hoc pacto, obscuriora et difficiliora Sacræ Scripturæ loca, iis facillimè patuerunt; utpote qui aut ab Apostolis, aut ab Apostolorum discipulis, auditoribus, et successoribus, explicationem expositionemque acceperant. Divina regiminis Ecclesiastici forma, à qua aberrare semper erat, semperque erit piaculum, illis fuit notissima. Ecclesia Christiana, casta adhuc, pudica, et incorrupta, ab ipsis Apostolis divinitus inspiratis recens constituta, eorum oculis observabatur. — De sana igitur et de hæretica doctrina, de Ecclesiæ unitate, deque Schismatis natura, rectissimè sentiebant.

Hiscæ adjumentis accedere

2. Spiritus Sancti subsidia, qui primævæ Ecclesiæ Præsides cumulata instruxit et illuminavit. — Ut enim constat, *Spiritum Sanctum* Apostolos *in omnem* Joan. xvi. *veritatem deduxisse*, ita etiam æquè constat, illorum <sup>13.</sup> successores, cum Episcopatus successione, veritatis

Irenæi Lib. iv. C. 43. P. 343. Edit. Ox. 1702. charisma, atque extraordinaria Spiritûs dona, accepisse. Primitivæ Ecclesiæ commodo et existimationi ita prospexit Spiritus Sanctus, ut iis virtutibus Antistites imbueret, quæ officio et pares efficerent et dignos ostenderent. Nativis dotibus minimè contemnendis accesserunt, quæ naturam superabant, dona; quæque virum Dei consummatum, et ad omne bonum opus, ad omnem sacri muneris partem, ritè et cum dignitate obeundam, instructum reddiderunt.

3. Ad Ecclesias Apostolicas *matrices et originales*, quæ Fidei sacrum depositum adservabant, ad ipsas Apostolorum Litteras authenticas, primævæ Ecclesiæ Præsules provocare et recurrere potuerunt. — \* Existitissè Scripta Apostolorum authentica, seculo secundo exeunte, è TERTULLIANI testimoniis compertum habemus. Archetypha hæc ultra TERTULLIANI ætatem in Ecclesia durasse, verisimillimum videtur. Ad hosce codices, Apostolorum manu exaratos, vel saltem obsignatos, Primævi Episcopi exemplaria sua corrigebant; ad hosce codices provocando, dubia et controversa dirimebant: atque hoc pacto Novi Instrumenti tum Textum, tum Canonem, exploratè perspectum, planèque cognitum habebant.

Irenæi Lib. iii. C. 3. 4. Tertull. C. 36. Præterea, Ecclesiis à se fundatis (quæ eâ de causâ *Apostolicæ, matrices, et originales* audiebant) *sanc-rum verborum formam*, seu sacrum Fidei Christianæ exemplar, ad quod omnis doctrina erat exigenda, Apostoli commendabant. Arcetissimam inter se concordiam et societatem hæ Ecclesiæ retinebant; et in ejusdem Fidei unitatem amicissimè conspirabant.

Ecclesiæ

\* Age jam qui curiositatem vobis meliùs exercere in negotio salutis tuæ, percurre Ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc Apostolorum cathedrae suis locis præsident, apud quas ipsæ Authenticæ Litteræ eorum recitantur, sonantes vocem, et representantes faciem uniuscujusque. Tertull. de Præscript. Cap. 36. Vide etiam de Monogam. Cap. 11.

Ecclesiæ, ex hisce Apostolicis derivatæ et propagatæ, doctrinas suas ad exemplar Apostolicum conformabant; eandemque Fidem profitebantur, quam Ecclesiæ *matrices* ab Apostolis, Apostoli à CHRISTO, CHRISTUS à DEO, acceperant. Hæc Fidei Christianæ regula, Apostolorum successoribus tradita, et in Ecclesiis originalibus conservata, primævis Episcopis egregiam erroribus et hæresibus obviam eundi facultatem suppeditavit. Ad antiquam enim, constantem, et universalem Ecclesiarum Apostolicarum traditionem recurrendo, et *omne* doctrinæ *genus ad originem suam censendo* (ut cum TERTULIANO loquar) utrùm rectè an secus aliquis de primariis fidei Articulis sentiret, optimè judicare, et de summis religionis controversiis, graviter et facillimè decernere potuerunt. — In rebus itaque sacris Primævi Episcopi fuerunt longè peritissimi, Fidei Analogiam et religionis ardua calluerunt; ipsi omnia edocti, et ad alios docendos, et regendos, perquam apti et idonei.

De Præ-  
scrip. C.  
20, 21.  
Vide C. 31.

*Secundò*, Ecclesiæ primitivæ status, crebris et violentis persecutionibus agitatæ, Rectores fideles et integros fuisse, luculenter demonstrat. — Neminem latet, Ecclesiam Christianam per prima secula Potestates civiles sibi adversantes habuisse; et cum Magistratibus infensis, et pessima quæque minitantibus et molientibus, fuisse conflictatam: neminem latet, persecutores in Episcopos deditâ operâ præ cæteris sæviisse; ipsâ Ecclesiam regendi provinciâ illos in discrimen adducente, et ferro flammisque objectante.

Vexatissima hæc Ecclesiæ conditio, Gubernatores integros, prudentes, et constantes, postulavit; et quos postulavit, eos solummodo ad præfecturam admisit. Nemini tunc temporis, nisi voluptates, opes, honores, ex animo contemnenti, nisi ad moriendum pro Fide Christianâ prompto et parato, Episcopatum

epopatum adire licuit. Quæ regimen Ecclesiasticum suscipientibus tum erant metuenda et ferenda, timidum et simulatorem deterrebant: fortissimum atque integerrimum, exposcebant et comprobabant. Hisce verò malis, quæ Præsides Ecclesiæ assidue manebant, ipsi minimè cesserunt; non persecutorum minis, non periculis, non damnis, non mortis terrori succubuerunt; in omnibus sese integros, fideles, invictos præstiterunt.

Calamitosa Ecclesiæ tempora Episcoporum patientiam, fortitudinem, constans et indefessum bene agendi studium, cum summo vitæ discrimine conjunctum, indicabant. Ex quibus virtutibus perspicuum est, primitivæ Ecclesiæ Rectores non turpi lucro, non suæ ipsorum ambitioni, aut pravæ domnandi cupiditati; sed Ecclesiæ honori, sed pietatis Christianæ studio, atque animarum saluti, serio et fœdulo operam navasse. — Sequitur igitur, apostolicam, quam textus continet, descriptionem, Ecclesiæ primævæ Clero, et præsertim Rectoribus, optimè congruere; quippe qui fuerint viri integri, *fideles, et ad alios docendos perquam apti et idonei.*

Restat ut paucis ostendam

II. Quanti momenti sit hæc Observatio.

1. Ad religionis nostræ veritatem confirmandam plurimum valet.

2. Controversiis gravissimis sedandis et finiendis optimè inservit.

3. Patrum Primævorum Scripta nobis impensè commendat.

1. Religionis Christianæ veritas ex auctoritate Sacræ Scripturæ omnino pendet; sed ad confirmandam Scripturæ quoad nos auctoritatem plurimum valet Ecclesiæ primitivæ testimonium: hujusque testimonio omnem vim et pondus addit testantium

conditio,

conditio, qui summâ integritate, subacto iudicio; et invicta constantiâ, polluerunt.

Primævæ Ecclesiæ Rectoribus, cùm Sacræ Scripturæ traditionem, tum etiam ejusdem expositionem acceptam referre debemus: aded ut maximi sit momenti, ut eorum, qui tradiderint atque exposuerint, dignitate et præstantiâ, fides nostra confirmetur et stabilietur. — Fallere alios nolunt, qui integri, et ad mortem usque ipsam fideles sunt: falli non possunt, qui perfectâ rei Christianæ notitiâ fruuntur, ideoque sunt ad alios docendos instructissimi: quorum testimonio, nullâ suspitione laboranti, fidem habere nemo sanus recusabit. De horum verò testium existimatione et famâ qui aliquid detractum volunt; multo magis, qui, arreptâ qualibet occasione, eos non eruditorum tantùm virorum, sed etiam proborum numero eximere conantur; et tanquam stipites ac fungos, aut quasi callidos veteratores, omnibus contemnendos et deridendos propinant; næ illi in Religionem Christianam iniquum et hostilem produnt animum, eamque satis apertè labefactare et subvertere enituntur.

2. Controversiis gravissimis sedandis et finiendis, Veterum Episcoporum et Doctorum, qui primis Ecclesiæ Christianæ seculis floruerunt, integritas, scientia et prudentia, optimè inserviunt.

Sive enim de Sacræ Scripturæ Canone, sive de Regiminis Ecclesiastici forma, sive de infantium Baptismo, sive de ullo alio alicujus momenti argumento, lis sit; ad Christianæ Antiquitatis sententiam, ad Ecclesiæ primitivæ iudicium, testimonium, et praxin, recurramus necesse est. Huic iudicio et testimonio libenter cedimus, et in illo acquiescimus; quoniam à viris integerrimis, scientissimisque proficiscitur. Quantum enim primorum seculorum Doctoribus tribuendum sit, ipsorum circumstantiæ, dotes, et virtutes ostendunt: quæ  
tot

tot tantæque sunt, ut rerum gestarum testes fide dignissimos, et in religionis arduis iudices optimos ac incorruptos constituent; et dirimendis, quæ Ecclesiam hodiernam vexant lacerantque, controversiis, abundè sufficiant.

3. Denique, cùm ex hæcenus dictis manifestò appareat, Primævos Patres viros fuisse integerrimos, et rei Christianæ, disciplinæ Ecclesiasticæ, morumque et Traditionum Apostolicarum, scientissimos; quis non videt, eorum Scripta nobis debere esse commendatissima?— Si *Fidem* igitur *semel Sanctis traditam* intelligere, defendere, et ab Hæreticorum inquinamenti illibatam conservare; si purum illum, et ab Apostolis traditum, Scripturæ Sacræ sensum et explicationem assequi, nobis curæ cordique sit; si Ecclesiæ Christianæ germanas potestates, et jura sacratissima, callere atque asserere velimus; si Ecclesiæ regimen et unitatem, Sacramentorum Evangelicorum vim et naturam, Sacerdotalis muneris onus et dignitatem, perspicere, et meritò æstimare exoptemus; si pietate Christianâ penitus imbui, si ad generosum rerum terrenarum contemptum promoveri, si ad certam futuræ vitæ expectationem erigi et accendi, si ad mortem (modò ita Deo visum fuerit) pro Fide Christianâ cum alacritate oppetendam, animari percupiamus; Patrum Primævorum Scripta diligenter legenda, egregia sanctissimorum Martyrum ac Confessorum facta seriò et sedulò consideranda, et antiquissima primitivæ Ecclesiæ Acta et Monumenta, nobis consulenda sunt et frequentissimè evolvenda.

Quocirca hisce finem imponet Monitum, viri consummatissimi, de hac Academia, de Ecclesia, tam antiquâ, quàm hodiernâ, de bonis omnibus optimè meriti; Monitum sanctissimo doctissimoque Præfule dignum, et omnium, qui Theologiæ Christianæ operam dant, aut qui sunt daturi, memoriâ dignissi-

dignissimum; quos hortatur et suadet Pater venerandus, ‘ Ut pigris turbidisque illorum lacunis, qui se *Modernos Theologos* dici volunt, insuper habitis, fontes requirant perennes et limpidos, atque ultra *Ethnicæ Theologiæ* fidem sacros, et Numine plenos. Par quidem est (uti pergit vir summus) ut nova sequantur *Novatores*; eis verò, quibus *Ecclesiæ primitivæ* sincera placent dogmata, non minoris ævi *Scriptores* utique placebunt: sese etiam genuinos *Ecclesiæ filios*, certissimo hoc indicio et notâ planè *characteristicâ* comprobabunt, quòd sanctissimos ejusdem *Patres* unicè colant, et vereantur.’

Johan. Eli  
Oxon. Episc.  
Præfat. ad  
Clement.  
Rom. Episc.  
Oxon.  
1677. 128

DEO, Patri, Filio, et Spiritui Sancto, sit laus, gloria, et honos, in secula seculorum. Amen.

*Gratia Domini nostri JESU CHRISTI, amor DEI, et communicatio SPIRITUS SANCTI, sit nobiscum omnibus.*

## ECCLESIAE ANGLICANÆ mens et sententia.

Imprimis vero videbunt (*sc.* Concionatores) nequid unquam doceant pro concione, quod a populo teneri et credi velint, nisi quod consentaneum sit doctrinæ Veteris aut Novi Testamenti; quodque ex illa ipsa doctrina *Catholici Patres* et *Veteres Episcopi* collegerint. *Lib. Canonum* 1571. *Coll. SPARROW. Ed. 4. Lond. 1684. p. 238.*

### Summorum aliquot Theologorum

#### JUDICIA.

#### SARAVIÆ.

Contra unanimum et constantem omnium Patrum veteris *Ecclesiæ* consensum, nihil sine expresso Dei verbo est innovandum. Hoc enim liberè dico: quisquis *Patribus* omnem auctoritatem adimit, ipse sibi nullam relinquit. *Prolog. Defensionis contra BEZAM.*

JOAN.

JOAN. GER. VOSSII.

Sed ne perperam illud (*ſc.* Verbum Dei) interpretemur; quando omnes ad errorem sumus proclives, attendere etiam debemus, non modò quid unus et alter, sed omnino quid constanter docuerit Ecclesia Dei. Quantopere enim repugnat perspicuitati Scripturarum, si ita exaratæ credantur, ut, ab Apostolorum excessu, ne in præcipuis quidem Fidei capitibus, ipsi eas Ecclesiarum doctissimi ceperint Antistites! Quantum item adversatur bonitati Dei et amori erga nos, si per tot secula ad Scripturarum intelligentiam defuisse statuamus Spiritum Dei, viris licet pietate et sanctimoniâ præcellentibus, Ecclesiæque semper commendatissimis, atque eò melioribus, quo Apostolicis propiores erant temporibus! I. G. VOSSII in *Epistolâ ad JOAN. FORBESIUM, FORBESII Instructionibus Historico-Theologicis præmissâ Amst.* 1645.

HENRICI HAMMONDI, S. T. P.

Ecclesia Anglicana hoc se universo Christianorum orbi caractere dignoscendam, hoc se æquæ posteritati æstimandam proponens, quòd in controversis fidei aut praxeos discernendis illud ratum firmumque semper habuerit, et huic basi Reformationem Britannicam niti voluerit, ut Scripturis primæ, deinde primorum seculorum Episcopis, Martyribus, Scriptoribus Ecclesiasticis, secundæ deferrentur. *Dissert. contra Blondellum Prælim. Londini 1651.*

GEORGII BULLI, S. T. P.

Verbo *Novatores* ipsis sumus, quòd post S. Scripturas primævam ac puriorem Antiquitatem unicè colamus ac revereamur ipsi, aliisque authores finis, ut ejus consentiens judicium, ubi reperiri potest, (ut in omnibus certè reperitur, quæ majoris momenti sunt; in cæteris verò liberum cuique judicium suum, salvâ pace Ecclesiasticâ et Christianâ relinquendum) religiosè sequantur: persuasum habentes, hanc esse optimam, imò hanc unicam rationem esse infælicissimas, quæ Ecclesiam Christi hodiernam tot in partes sciderunt, controversias finiendi. *Apolog. pro Harmonia, Sect. i. 3.*

VETE-



S. BARNABÆ

*EPISTOLA CATHOLICA,*

Unà cum

*VERSIONE LATINA,*

Tum Vetere, tum Recentiore,

Selectisque *VARIORUM NOTIS.*

Accessit

S. HERMÆ

*PASTOR,*

Selectis itidem *NOTIS* illustratus.

---

PATRUM APOSTOLICORUM Pars Prima.

---



---

LONDINI: M.DCC.XLVI.

2  
ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

ESTIMONIA  
ESTIMONIA

# VETERUM TESTIMONIA

DE

## S. BARNABÆ EPISTOLA.

*Clemens Alexandrinus, Lib. ii. Stromateon.*

Εικότως, αὐν ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας φησίν·

Καὶ Βαρνάβας ὁ ἀπόστολος.

Ταῦτα μὲν ὁ Βαρνάβας.

\* Ἀμίλει μυστικῶς ὁ Βαρνάβας·

Οὐ μοι δεῖ πλείονα λόγων, παραθεμένῳ μάρτυρι τὸν ἀποστολικὸν Βαρνάβαν (ὁ δὲ, τῶν ἑβδομήκοντα ἦν, καὶ συνεργὸς τοῦ Παύλου) κατὰ λέξιν ὡδέ πως λέγοντα·

Meritò igitur Apostolus Barnabas ait: &c. *In Cap. i.*

Et Barnabas Apostolus: *In Cap. iv.*

Hæc quidem Barnabas. *In Cap. x.*

Mythicè profectò Barnabas: *In Cap. ult.*

Non mihi pluribus verbis opus est, si adduxero testem, Apostolicum Barnabam (erat autem is ex septuaginta discipulis, & Pauli adjutor) his verbis sic dicentem: *In Cap. xvi.*

*Stromateon Lib. v.*

Φησίν ὁ Βαρνάβας·

\* Ἀλλὰ καὶ Βαρνάβας, ὁ καὶ αὐτὸς συγκηρύξας τῷ ἀποστόλῳ, κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἑθνῶν, τὸν λόγον, φησίν.

Dicit Barnabas: *In Cap. x.*

Quinetiam Barnabas, qui ipse quoque prædicavit verbum unà cum Apostolo, in ministerio Gentium, ait: *In Cap. vi.*

*Videndus etiam Clemens, Lib. ii. Cap. 10. Pædagogi, & Lib. vi. Stromatei. In primo enim loco, ad Caput hujus Epistolæ decimum respicit: in altero autem, Barnabam pro Clemente Romano citat, per memoriæ lapsus.*

Origenes, *Lib. i. contra Celsum, sub finem.*

Γέγραπται δὲ ἐν τῇ Βαρνάβας καθολικῇ ἐπιστολῇ· Philocaliæ Cap. xviii.

Scriptum porrò est in Barnabæ Catholica Epistola: *Cap. v.*

PARS I.

c

De

*De Principiis Lib. iii. Cap. 2.*

Eadem quoque Barnabas in *Epistola* sua declarat:  
In *Cap. 2.*

*Lege ejusdem Origenis Librum primum Explanationum*  
in *Epistolam ad Romanos, Cap. i. Ver. 24.*

*Eusebius, Hist. Eccles. Lib. iii. Cap. 25.*

Ἐν τοῖς νόθοις κατατετάχθω Inter Novi Testamenti  
καὶ τῶν Παύλου πράξεων ἡ γρα- libros nothos collocentur  
φή, ὃ τε λεγόμενος Ποιμὴν, καὶ etiam, *Actuum Pauli* Scrip-  
ἡ ἀποκάλυψις Πέτρου, καὶ πρὸς tura, & liber qui dicitur *Pa-*  
τούτοις ἡ φερομένη Βαρνάβα *stor, & Revelatio Petri*, insu-  
Ἐπιστολή. perque *Barnabæ* quæ fertur  
*Epistola. Lege Niceph. Hist. Eccl. L. ii. C. 46.*

*Ex Rufini versione.*

Post hæc jam Scriptura est quæ dicitur *Actus Pauli*:  
sed & libellus qui appellatur *Pastoris, & Revelatio Petri*:  
de quibus quàm maximè dubitatur. Fertur etiam *Barnabæ Epistola*.

*Lib. vi. Cap. 13.*

Κέχρηται δ' ἐν αὐτοῖς καὶ ταῖς Clemens Alexandrinus in  
ἀπὸ τῶν ἀντιλεγόμενων γραφῶν *Stromateis* affert testimonia  
μαρτυρίας τῆς τε λεγομένης Σο- Scripturarum, quæ à non-  
λομώντος σοφίας, καὶ τῆς Ἰησοῦ nullis repudiantur, nempe  
τοῦ Σιράχ, καὶ τῆς πρὸς Ἑβραί- ex *Sapientia* quæ dicitur *Sal-*  
ους ἐπιστολῆς, τῆς τε Βαρνάβα, *omonis, & ex Sapientia Je-*  
καὶ Κλήμεντος, καὶ Ἰούδα. *su filii Sirachi, & ex Episto-*  
*Barnabæ, Clementis, ac Judæ Epistolis. Niceph. L. iv.*  
*C. 33.*

*Ex Rufini versione.*

Utitur sanè exemplis, etiam ex his libris qui a non-  
nullis minimè recipiendi videntur: id est, ex *Sapientia*  
quæ dicitur *Salomonis, & ex Sapientia Sirach*, quæ ap-  
pellatur *Ecclesiasticus* apud Latinos: sed & de *Barnabæ &*  
*Clementis Epistola* ponit exempla.

*Ibidem, Cap. 14.*

Ἐν δὲ ταῖς Ἰποτυπώσεις Idem Clemens in libris  
ξυγελόντα εἰπεῖν, πάσης τῆς ἐν- *Hypotyposeon*, omnium, ut  
uno



## RECENTIORUM JUDICIA

*Epistola Reverend. in Christo Patris WILL. LAUDI,  
Arch. Cantuar. & totius Angliæ Primatis.*

HUGONI MENARDO *Salutem in Christo.*

Litteratissime vir, gratæ fuerunt mihi valde Litteræ tuæ, quas unâ cum *Epistola* (ut dicitur) *Barnabæ*, & lucubrationibus tuis adnexis, accepi. Benevolentia vestra erga me, nescio unde orta, pergrata est: is tamen non sum, qui illud ausim in me suscipere, quod & in Litteris privatis, & præcipuè in *Epistola* dedicatoria adscribis, & calamo (ut mihi videtur) uberiori quàm par est. Post gratias itaque tibi, Vir Docte, repensas; breviori forsan stylo, quàm exspectas, sed meo, & quo uti necessitas & negotiorum moles cogit, hæc pauca dicam.

*Barnabæ Epistolam* satis antiquam agnosco, non canonicam. Hoc apertè à te dictum vellem, ne auctoritatem adscribendo huic nomini celebriori parum confirmatam, simul & nomini & auctoritati injuria fiat; quin & tibi ipsi aliqua, quasi hoc nescires. Quo minùs autem credam hæc *Barnabæ* scripta & genuina esse, hæc sunt quæ impediunt.

1. Numeralis illa Theologia, sive scientia trium litterarum I. H. T. (ut loquitur) mihi non placet. Nam etsi nescius non sum, scriptores satis & antiquos & consultos (Tertullianum, Clementem Alexandrinum, Irenæum & alios) in ea ludere aliquando, tamen non sapit spiritum Apostolicum.

2. Non magis mihi arridet illa Judaica Deuterosis, quam *Barnabas* hic arripuit, de sex mille annis Mundi; de qua nec D. Paulus, S. *Barnabæ* conjunctissimus, nec quisquam alijs Apostolorum somniavit, (appropinquare potius diem Domini ubique prædicant) nec *Hydaspes*, aut *Trismegistus*, vel *Sibyllæ* id possunt efficere, ut fides huic detur.

3. Vel ingens admittitur ἀντιχρονισμός in hac *Epistola*, aut auctor non est *Barnabas*; loquitur enim apertè de Exscidio Hierosolymitano, quod post mortem *Barnabæ* accidit. Nec sufficit dicere, quod in Adnotationibus adjectis, spiritu prophetico, & prævidente, & sic de re futura, quasi jam præterita, pronunciant hæc scripsisse *Barnabam*: principii enim hæc petitio esset, nempe, utrùm hanc *Epistolam*, aliâve aliqua scripserit S. *Barnabas*, spiritu prophetico.

Ad

Ad Adnotationes vestras quod attinet, doctas quidem & eruditas: quia vis (sic enim scribis) ut aliquid meorum admisceam, loquar eâdem libertate, quam ipse tibi vindicas. Quædam explicanda, quædam corrigenda sunt, siue Critica spectes, siue Theologica. Quin & properante calamo aliquid excidit, quod hic apud nos viri doctiores non nimis approbant, ne quid gravius dicam. Quin & agitavit multa Barnabas hic, quibus animos incautos facile percelleret, quæ tamen ne levi digitulo tetigisti ad cicatricem obducendam; cum apud nos non pauci sint, qui nova molienti quamlibet ansam arripere avidissimi sunt. Qualia sunt, fuisse Ecclesias istis sæculis incognitas; priusquam ad Constantini tempora veneris, non comparentes. Denique Templis non manufactis habitare Dominum, & similia; quæ fluctuanti populo aut non proponenda, aut non sine antidoto.

Alia fortè sunt limatiùs adhuc perpendenda, sed & alia etiam me ab altiori de hac re consideratione, & à libris ipsis & eorum usu penitus avocârunt. Hæc tamen summam (negotiis licet penè obrutus) scribere in animum induxi meum, ne benevolentia vestra in ingratum tibi videretur incidisse. Breviter itaque hæc velim; ut aut ipse accuratiori filo rem omnem perpenderes; & in hunc finem, si placet, chartulas tuas remittam, per manus honoratissimi viri Domini Scudamore, nuperrimè ad Regem Christianis. legati, qui eas mihi tradidit; aut, si visum fuerit, Chirographum à te expectabo, quo opus hoc mihi vel Capellanis meis submittas, ut quædam vel refingantur, vel addantur, priusquam in lucem prodeat; & utrum horum tibi placuerit, factum dabo.

Epistolâ verò dedicatoriâ, quam vis perlegi, nimias in me conjicis laudes, & quarum ne ipse apud me conscius sum. Nec modestia id pati potest, sicut hic, sub meo auspicio, laudes propriæ prælo mandentur. Itaque si post paulò attentiosem hujus Epistolæ culturam, eam cum Adnotationibus, nomini meo dicatam, vis in lucem prodire; necesse erit Dedicatoriâ planè aliam facere, aut eam ibi apud vos excudere, etiamsi opus ipsum hic apud nos publicum fiet; ni tu adulator, ego arrogans audire velimus.

Hæc breviter sunt, quæ dicere volui, potuive, in angustiis illis & temporum & negotiorum, in quæ conjectus sum. Quæ, obsecro, eodem animo accipias, quo  
scripta

scripta sunt; & si quæ non placent, aut minùs firma tibi videntur, ea aut non mihi, aut saltem non nisi mihi imposito placeat adscribere. Vale, méque inter tuos reputa

*Tibi Amicissimum*

*Ex Ædibus meis Lambethanis*

W. CANT.

*Jul. ultimo 1639.*

Præfixa suæ Epistolarum Ignatii Barnabæque Editioni, quæ Typographi Oxon. incendio est conflagrata, Anno 1643.

*Notat. in Martyrolog. Rom. Jan. 26.*

*Notat. in vit. Polycarpi, C. 16, 17, 18.*

JACOBI ARMACHANI de BARNABÆ  
*Epistola PRÆMONITIO.*

*P*olycarpi ad Philippenses Epistolam, longè prolixiorē illā quæ habetur typis excusa, apud se Græcè scriptam extitisse, Baronio persuaserat Franciscus Turrianus, Societatis Jesu Presbyter. Sed exemplari illius diligentius inspecto, partem ipsius maximam ad Epistolam, quæ Barnabæ Apostoli ferebatur olim nomine, pertinuisse, deprehendit postea Jacobus Sirmondus, ejusdem Societatis Theologus. Neque aliter habuisse, vel Bibliothecæ Vaticanæ, vel Cardinalis Columnæi codices, ostendit Petrus Halloixius, & ipse Jesuita.

Nempe in primo exemplari, ex quo Columnæus ille codex (qui omnium putatur antiquissimus,) & reliqui qui supersunt hodie sunt descripti, librorum vitio quaternio vel omisus vel transpositus est: cujus defectu factum est, ut in Græcis superstitibus & finem Epistolæ Polycarpi desideremus, & principium Barnabæ.

Nam longè antiquioribus etiam temporibus, non Ignatii solùm Literas huic Polycarpi Epistolæ (quod ex fine ipsius liquet,) subjectas fuisse, sed simul cum eis & istam Barnabæ: ex illo Hieronymi loco, in libro iii. adversus Pelagianos, blandiente conjecturâ, ut crederem, penè inductus sum. *Ignatius, vir Apostolicus & martyr, scribit audacter: Elegit Dominus Apostolos, qui super omnes homines peccatores erant.* Ut enim in posteriore Ignatianarum Epistolarum Collectione, cum reliquis præfixæ fuissent Mariæ Castabalitæ nomine inscriptæ Literæ, eas etiam ipsius Ignatii adscripto titulo, in Antonii Melissa productas fuisse animadvertimus: ita etiam in priore illa, cum inter Polycarpi & Ignatii eidem subjunctas Epistolas, etiam illa Barnabæ interposita legeretur; non mirum ἀμαρτίμα

*Lib. ii.  
Serm. 19.*



τι μνημονικῶν confimili, & eodem modo excusabili, Ignatii nomine citaverit Hieronymus, quod propriè erat tribuendum Barnabæ.

In ea enim quam nunc damus illius Epistola, sententia hæc reperta est: τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους τοὺς μέλλοντας κη-  
 ρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ, ἐξελέξατο ὄντας ὑπὲρ πᾶσαν ἀμαρ-  
 τίαν ἀνομωτέρους.

Cap. v.

Quam & ante Hieronymi tempora in eadem extitisse, verba illa Origenis fidem faciunt: γέγρα-  
 πται δὲ ἐν τῇ Βαρνάβα Καθολικῇ Ἐπιστολῇ (ὅθεν ὁ Κέλσος λαβὼν  
 τάχα εἶπεν, εἶναι ἐπιρρήτους καὶ πονηροτάτους τοὺς Ἀποστόλους,)

Contra Celsum  
Lib. i.

ὅτι ἐξελέξατο τοὺς ἰδίους Ἀποστόλους Ἰησοῦς ὄντας ὑπὲρ πᾶσαν  
 ἀνομίαν ἀνομωτέρους. Scriptum est sanè in Barnabæ Catholica

Epistola, (unde fortasse Celsus occasionem arripuit, ut Apo-  
 stolos infames & nequissimos diceret,) quòd Apostolos suos ele-  
 gisset Jæsus, qui erant omni iniquitate iniquiores. Ubi Ca-

tholicam hanc appellat Epistolam; quòd nulli particulari  
 vel personæ vel Ecclesiæ inscripta ea esset; sed Christiano-

rum fratrum, ubicunque degentium, ipsi universitati.

Neque vero mirabitur, Ignatii nomine productum fuisse  
 ab Hieronymo, quod erat Barnabæ; qui Barnabæ etiam

titulo à Clemente Alexandrino laudatum animadverterit,  
 quod Romano Clementi fuerat adscribendum. Is enim

citato loco Psalmi, (Aperite mihi portas justitiæ, in ipsas  
 ingressus confitebor Domino: hæc est porta Domini, justi  
 transibunt per eam,) Prophetæ dictum hoc à Barnaba sic

Psal. cxviii.  
(al. cxvii.)  
19. 20.

expositum fuisse ait. Πολλῶν πυλῶν ἀνέωγνυιῶν, ἡ [ἐν] δικαιο-  
 σσύνη αὐτῆ ἐστὶν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ᾗ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόν-  
 τες. Cum multæ portæ sint apertæ; quæ est justitiæ, ea est

in Christo: in quam beati sunt omnes qui sunt ingressi. Quæ  
 quidem, in Barnabæ frustra quæsitæ, in priore Clementis

Cap. xlviii.

Epistola totidem verbis expressâ invenimus.

Porrò duas hæc imperfectas Polycarpi & Barnabæ  
 Græcas Epistolas, ex Andrea Schotti apographo suâ ma-

nu descriptas vir clarissimus Claudius Salmasius, unâ cum  
 antiquâ Latina Barnabæ versione, ex vetere Corbeiensis

Bibliothecæ codice à Johanne Cordesio exscripta, Isaaco  
 Vossio, celeberrimi illius Gerardi filio, summæ spei juve-

ni, tradidit: quam cum Græco Barnabæ textu conjun-  
 ctam, additis etiam eruditæ Notis, ad prælum ille appa-

ruit. Ut igitur in Sylloges hujus initio, Græcum Poly-  
 carpum, posteriore sui parte ex antiqua versione Latina

suppletum, exhibuimus: ita & ad ejus finem Barnabam,  
 priore

priore

priore sui parte ex alia vetere interpretatione similiter reintegratum (non sine humanissimi Vossii consensu,) re-præsentare visum fuit. Ex cujus utriusque collatione mutua est deprehensum, non solum primam Epistolæ partem in exemplari Latino fuisse conservatam, quam defuisse diximus in Græco; sed etiam postremam vice versâ retentam fuisse in Græco, quæ aberat à Latino:

Inter quæ & illud, à Clemente Alex. v. Strom. citatum: Ἀπλοῦστερον ὑμῖν γράφω, ἵνα συνιητε. atque in intermediis præterea, nonnulla habere Græcum quæ defunt in Latino, & Latinum rursus quæ non reperiuntur in Græco; cujus generis ea sunt, quæ in utroque contextu uncis [ ] includenda curavimus.

Inter quæ & illud, à Clemente Alex. v. Strom. citatum: Ἀπλοῦστερον ὑμῖν γράφω, ἵνα συνιητε.

Ex duobus autem præcipuis membris tota hæc constat Epistola: quæ in contextu Græco hac inter se transitione connexa videmus. Ταῦτα μὲν οὕτως. Μεταλάβωμεν δὲ καὶ ἐπὶ ἑτέραν γνώσιν καὶ διδασχὴν· ubi, pro μεταλάβωμεν, alii μεταβάλλωμεν, Patricius Junius noster μεταβῶμεν legendum conjicit. In priore autem parte sententia hæc longè antè præcesserat: "Ἐχεις καὶ ἐν τούτῳ τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν αὐτῷ πάντα, καὶ εἰς αὐτόν. Quam vetus Latinus interpres suo loco motam huc transtulit, totius Epistolæ Epilogum hunc satis inconcinnum statuens. *Hæc autem sic sunt. Habetis interim de majestate Christi, quomodo omnia in illum, & per illum facta sunt. Cui sit honor, virtus, gloria, nunc & in secula seculorum.* Secundâ Epistolæ parte penitus prætermisâ.

Cap. xviii.

Ab hac verò *duarum viarum* distinctione pars ista ducit exordium. Ὅδοι δύο εἰσι διδασχῆς καὶ ἐξουσίας· ἡ τε τοῦ φωτὸς, καὶ ἡ τοῦ σκότους. Διαφορὰ δὲ πολλὴ τῶν δύο ὁδῶν· ἐφ' ἧς μὲν γὰρ εἰσι τεταγμένοι φωταγωγοὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ἧς δὲ ἄγγελοι τοῦ Σατανᾶ. Ad quæ verba respexisse Origenem, non est dubium, in Lib. iii. περὶ ἀρχῶν, Cap. 2. ita scribentem: *Eadem quoque Barnabas in Epistola sua declarat, cum duas vias esse dicit, unam lucis, alteram tenebrarum; quibus & præesse certos quosque Angelos dicit: viæ quidem lucis, Angelos lucis, tenebrarum autem viæ, Angelos Satanæ.* Etsi enim in priore quoque Epistolæ parte, (uti

Const. Apost. Lib. vii Cap. 1. 2. 3<sup>o</sup> c.

etiam in *Pseudo-Clementinis* Constitutionibus, quarum Auctorem ut ex Romano Clemente, Ignatio, & aliis alia, ita quæ de duabus vitæ mortisque viis fusiùs enarrat ex hac ipsa Barnabæ Epistola intervertisse, vel primâ facie legenti constabit,) *duarum viarum* facta sit mentio: hoc tamen tantùm in loco, *Angolorum lucis & Satanæ*, iisdem præfectorum,

præfectorum, occurrit commemoratio. Adde, quòd & *Satanæ* ipsum nomen ab Hieronymo, in fine libelli de *Nominibus Hebraicis*, inter ea recentetur, quæ ex *Epistola Barnabæ* sunt selecta; nec in priore tamen hujus *Epistolæ* parte uspiam extat, in qua reliqua omnia sunt reperta: si modò *Nave* (quo nomine Jesu sive Josuæ patrem Gæci indignant,) pro *Nabum* reposueris; quem librarii temeritate hîc fuisse insultum, *Germinis* adjuncta interpretatio satis evincit. Cum *Nabum* sit *Consolator*; *Nave* De Nominibus Heb. in *Exodo*.  
verò, *Semen*, *germen vel pulchritudo*: uti jam priùs in eodem libro exposuerat ipse Hieronymus.

Longiorem quoque hanc fuisse *Epistolam*, *Στιχομετρία* illa satis indicat, quam Latinis (nam Græca editio hîc est mutila,) ex Nicephori Patriarchæ Constantinopolitani *Chronographia* tradidit Anastasius, Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarius. In qua, ut Septem Catholicæ (quæ vocantur,) *Jacobi, Petri, Joannis & Judæ Epistolæ*, 1300 versibus; ita & hæc *Barnabæ*, 1306. comprehensa fuisse dicitur. In posteriore denique *Epistolæ* parte reperta ista sunt, à Clemente Alexandrino, in libro ii. *Stromatum*, ex *Barnaba* citata: Ὁ δὲ Θεὸς ὁ τοῦ παντὸς κόσμου κυρῖβων. δάη καὶ ὑμῖν σοφίαν καὶ σύνεσιν ἐπιπέτην, γνάσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ ὑποσὸν. Γίνεσθε οὖν θεοδιδάκτοι ἐκζητοῦντες τί ζητεῖ ὁ Κύριος ἀφ' ὑμῶν ἵνα εὕρητε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τοὺς τούτων ἐπιβούλους. ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης γνωστικῶς προσηγόρευσε. Ubi posita illa, ex *Barnabæ* nostri contextu, ita sunt restituenda; ἵνα σώθητε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως τούτων ἐπιβούλους (vel ἐπιβόλους, ut emendat Sylburgius,) ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης γνωστικῶς προσηγόρευσε. idem sc. Barnabas; sub ipsius *Epistolæ* clausulam, paulò post, eos ad quos scribit, ita salutans: σώζεσθε ἀγάπης τέκνα καὶ εἰρήνης. Ut tum ex principio, tum ex fine manifestè deprehensum appareat, posterius membrum hoc (utcumque à Latino Interprete silentio prætermissum,) ejusdem corporis partem esse, cujus & primum.

Cap. xxi.

Ad totius vero *Epistolæ* auctorem & auctoritatem quod attinet: idem ille Clemens (ut de discipulo ipsius Origene nihil dicam,) & auctoris *Barnabæ*, & auctoritatis Apostolicæ, eam fuisse credidit. In Libro enim illo 2º *Stromatum*, alia postea testimonia ex ea producens, hac præfatione: Ὅπως δ' ἡμεῖς τοῦ διαβόλου τὰς ἐνεργείας ἐκὶ τὰ πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα εἰς τὴν τοῦ ἀμαρτωλοῦ ψυχὴν ἐπισπείρειν

φαμέν, οὐ μοι θεῖ πλείονων λόγων παραβημέτω μάρτυν τὸν ἀποστολικὸν Γαρνάβαν (ὁ δὲ τῶν ἑβδομήκοντα ἦν. και συνεργὸς τοῦ Παύλου) κατα λέξιν ἠδὲ πῶς λέγονται *Quomodo autem nos Diaboli operationes, & spiritus immundos in peccatoris animam seminare dicamus, non mihi pluribus verbis opus est, si ad-*

Idem etiam affirmat in lib. tuaginta, & Pauli adjutor,) his verbis sic dicentem. Et vii. Hypotyposon. (apud Euseb. Lib. ii. Hist. κεφ. δ.) *duxero testem Barnabam Apostolicum (erat autem is ex Septuaginta, & Pauli adjutor,) his verbis sic dicentem. Et in 5<sup>o</sup>. βαρνάβας. ὁ καὶ αὐτὸς συγκαρῶζας τῷ Ἀποστόλῳ κατὰ τὴν διακονίαν τῶν ἑθῶν τὸν λόγον. Barnabas, qui ipse quoque in Gentium ministerio prædicavit verbum unà cum Apostolo Paulo. Neque Apostolici solum, sed etiam Apostoli Barnabæ nomine, in 2<sup>o</sup> Stromatum libro, eandem Epistolam lausat: ejusdemque, non minùs quàm reliquarum Scriptu-*

\* Επιτετημημένας πεποιήταις ἐπιτετημημένας explicationes exhibit.

διζήσεις. Euseb. Lib. vi. Hist. κεφ. ιγ. id. *Barnabas Cyprius, qui & Joseph Levites, cum Paulo gentium Apostolus ordinatus, unam ad ædificationem Ecclesiæ pertinentem Epistolam composuit, quæ inter Apocryphas Scripturas legitur: ait, in Ecclesiasticorum Scriptorum Catalogo, B. Hieronymus, & libro xiii. Commentariorum in Ezechiel. Cap. 43. Vitulum, inquit, qui pro nobis immolatus est, & multa Scripturarum loca, & præcipuè Barnabæ Epistola, quæ habetur inter Scripturas Apocryphas, nominat. Utrum verò ex propria mente ab Apostolo ad ædificationem Ecclesiæ compositam hanc fuisse Epistolam ille dixerit, ex aliorum autem sensu in Apocryphorum classem conjecerit, exquirant alii: in eam certè sententiam propendisse illum aliquando, ex Nominum Hebraicorum libello colligi posse videatur; in quo, cum reliquis Novi Testamenti Scripturis etiam Barnabæ istam Epistolam conjunctam ab eo fuisse cernimus.*

In illa Nicephori Constantinop. Patriarchæ Στιχομετρία, (quam Latinis Anastasium Romanæ Ecclesiæ Bibliothecarium tradidisse diximus,) à Novi Testamenti Apocryphis quidem scriptis separatur; sed inter ea quibus contradicitur (ut & Apocalypsis Johannis,) recensetur. In altero verò Indiculo, quem Anastasii Nicæni in S. Scripturam Quæstionibus subjectam vidimus, unà cum Apocryphis simpliciter adnumeratur; & ipsius Hieronymi in Prologo Galeato suffragio accedente, & universalis Ecclesiæ simul judicio, quæ Barnabæ scriptum nullum in sacrum Canonem unquam admisisse comperta est. Montani enim,

# DE S. BARNABÆ EPISTOLA.

xxvii

enim spiritu afflatus fuit Tertullianus, quum Epistolæ ad Hebræos Barnabæ affixit titulum: & altera hæc, ἡ φερομένη Βαρνάβæ ἐπιστολή, ab Eusebio non solum inter Scripturas quibus contradicitur, sed etiam inter *nothas* collocatur. [Ut hinc etiam locum habeat, quod de aliis ejusdem generis ab Eusebio non solum inter Scripturas quibus contradicitur, sed etiam inter *nothas* collocatur.] Ut hinc etiam locum habeat, quod de aliis ejusdem generis ab Augustino est dictum. *Hæc scripta castitas Canonis non recepit: non quod eorum hominum, qui Deo placuerunt, reprobetur auctoritas; sed quod ista non credantur ipsorum esse.*

Quamquam non longè post ipsius Barnabæ tempora exaratam fuisse hanc Epistolam, tot illa à Clemente Alexandrino (qui proximo post Apostolos seculo claruit,) ex ea, in *Stromatum* libris, laudata testimonia, fidem faciunt. Quibus & illa ejusdem in *Pædagogis*, Lib. ii. Cap. 10. adjungere liceat. Καὶ τὸν μὲν λαγῶν κατ' ἔτος πλεονεκτεῖν φασι τῆν ἀφ' ὀδευσιν, εἰς ἀριθμούς οἷς βεβίωκεν ἔτησιν ἴσχυοντα τρυπάς. Quæ ex istis Epistolæ hujus mutuatum eum fuisse, monuit me D. Petrus Turnerus, Savilianus in Academia Oxoniensi Matheseos Professor, eruditissimus: ὅτι ὁ λαγῶς κατ' ἑνιαυτὸν πλεονεκτεῖ τῆν ἀφ' ὀδευσιν ὅσα γὰρ ἔτη ζῆ, τοσαύτας ἔχει τρυπάς. Sed & aliquam hinc præferunt vetustatis speciem, ipsarum Apocrypharum Scripturarum, quarum jamdiu in Ecclesia obsolevit memoria, citationes non paucæ: inter quas & illam fortasse quis annumeraverit, *Regna in terris decem regnabunt: & resurget retro pusillus, qui depenet tres in unum*; licet ea *Danielis* capitulo vii. uti olim in LXX. Interpretum editione legebatur, defunctam fuisse ego quidem existimaverim: quum Theodotionis interpretatio (quam in *Daniele*, alterâ illâ posthabitâ, Ecclesiam postea recepisse confirmat Hieronymus,) hanc nobis hodie lectionem exhibeat. Δέκα βασιλεῖς ἀναστήσονται, καὶ ὀπίσω . . . . .

## Ex HUGONIS MENARDI JUDICIO de S. BARNABA, & ejus Epistola.

NUM certum est, hanc Epistolam eam esse quam 4<sup>o</sup> Par. 1645. Sanctus Hieronymus, Clemens Alexandrinus, & Origenes olim præ manibus habuerunt; cum omnes locos, ab illis ex ea citatos, in hac Epistola reperire liceat.

De Pasticiti<sup>a</sup>  
Cap. 20. & ex  
eo Hieronym.  
Catal. Script.  
Eccles. in Pau-  
lo. *describta 1744.*  
Euseb. Lib. *includ*  
vi. κεφ. 16. ιδ.  
Lib. iii. κεφ.  
κε.  
De Civitate  
Dei Lib. xviii.  
Cap. 38.

Cap. x.

Præfat. in Da-  
niel.  
Reliqua deside-  
ramur.

Hæc Præmonitio primum divulgata est in Editione Oxon. An. 1635.

*Epistola Argumentum.*

De illius argumento sive subjecto breviter agam. Cum Judæi quidam ad fidem Christi conversi *Galaticarentur* (ut cum Tertulliano loquar) hoc est, Legem Mosaicam unâ cum Evangelio retinendam esse putarent; idque multis Christianis persuaderent; Sanctus Barnabas, sive quis alius, Sanctum Paulum imitatus, eorum doctrinam hac Epistolâ convellere conatur; docetque multis Scripturæ locis, ac figuris, Legem Moyſis jam abrogatam esse, eique Evangelium successisse. Hic est hujus Epistolæ scopus; ad quem nonnulla hæc, quæ non sunt *πρωτεύουσά*, seu præcipui argumenti, sed veluti secundarii tractatûs, ut de adventu Christi, passione, &c. referuntur: nam illius gratiâ tractantur, cum ad ejus intelligentiam non parum conferant, juxta morem Oratorum, qui interdum aliò digrediuntur, non inutiliter quidem, cum id plenioris elucidationis gratiâ facere soleant. Sub finem Epistolæ multa docet Christianos, quæ ad vitam rectè instituendam plurimum conducunt. Hinc fit, ut hæc Epistola in duas partes commodè distribui possit: quarum altera est Didascalica, quæ multis argumentis docet nullum esse ampliùs Legis Mosaicæ & Judaicarum cæremoniarum usum: altera Parænetica, in qua præclara & utilia monita salutis & præcepta dantur.

*Epistolæ divisio.*

4° *Amsl.* 1646. *Ex* ISAACI VOSSII *JUDICIO*  
de BARNABÆ *Apostoli Epistola Catholica.*

**A**Liquot jam sunt anni, quòd hanc Barnabæ Epistolam, quam ab incomparabili Salmasio acceperam, in lucem emittere decreveram. Sed iter meum obstitit, quominus institutum illud tum temporis perficere licuerit. Dum verò Angliam lustro, alia sese obtulit occasio, quâ scriptum illud, quod jam diu lucem merebatur, tandem aliquando divulgaretur. Parabat tum novam Ignatii editionem Reverendissimus Hiberniæ Primas, USSERIUS ARMACHANUS. Illi itaque postulanti, & offerenti, ut unâ cum Ignatianis hæc quoque Barnabæ excuderetur Epistola, non tantùm libenter id concessi, sed etiam maximoperè gavifus sum, in illas manus incidere antiquissimum istud monumentum, à quibus immensum quantum splendoris mutuari sibi posset. Et nisi ingens isthoc incendium, quod non exiguam partem urbis Oxoniensis

nienſis vaſtavit, omnia quoque exemplaria abſumſiſſet, pulcherrimam ejus auctoris Editionem jamdiu habuiſſemus. Non deſuere tamen in Gallia viri docti, qui indignum putabant, ſcriptum hoc diutius in tenebris latitare. Itaque nupèr Claudius Menardus, monachus ordinis Sancti Mauri, novam nobis editionem adornavit. Quin plurimum hoc nomine meritus ſit de publico, nemo eſt, qui inſicias iverit. Plus tamen meruiſſet, ſi contigiſſet illi, plura videre exemplaria. Cum enim tota illa Editio ex uno promanârît codice; fieri aliter non potuit, quin inemendatiſſima prodiret. Mihi, licet non uſque adeò fortuna favorit, ut quiſquam invidere debeat: ea tamen contigit felicitas, ut tribus in hoc corrigendo uſus ſim MSS. Primum mihi Florentiæ ſuppeditavit Bibliotheca Medicea. Altera duo Bibliotheca Vaticana, & Theatinarum, qui Romæ agunt.

4<sup>o</sup> Parisiis,  
1645.

Nescio autem, cur quidam opinati ſint, hanc Epistolam non eſſe Barnabæ; cùm tamen & Clemens, & Origenes, & alii, illam ei tribuant. Offenſi ſunt, credo, viri docti, quòd hîc loca quædam S. Scripturæ aliter explicentur, quàm explicari debebant. Perſuaderi nequeunt, ſic potuiſſe ea capi à viro tantæ autoritatis, cujus toties ſacri libri meminerint, quique ſemper Pauli Apoſtoli comes fuerit individuus, & ipſe quoque unus è minoribus Apoſtoliſ. Sed quis à primis illis Chriſtianiſ omnigenam ſcientiam & doctrinam expoſtulet? quis illos non æquè hallucinatos exiſtimet, atque eorum nepotes; præſertim in rebus nihil ad fidem pertinentibus? Nunquid & in Epistola Clementis, ſimilia occurrunt? Quis enim bono animo concoquere poſſit fabellam illam, quam de Phœnice narrat, deque pluribus ultra Oceanum mundis? Non puto etiam quemquam velle admittere expoſitionem iſtam, ut linteum coccineum Raab meretricis, ſignum fuerit ſanguinis Chriſti, & alia quædam id genus, quæ non eſt hujus loci referre. Atqui tamen iſte Clemens, pari jure, atque Barnabas, dictus eſt Apoſtolus. Non debent itaque in hoc reprehendere, quod in altero excuſant. Notum eſt cuilibet, quàm nimiùm myſticè & ſuperſtitioſè (penè etiam ineptè) primi illi Chriſtiani Scripturas Sacras ſint interpretati. Si itaque & in hoc auctore quædam occurrant, quæ eruditis diſpliceant, dandum id potiùs moribus veterum Chriſtianorum, quàm ut putetur ſcriptum

## RECENTIORUM JUDICIA.

scriptum esse suppositivum. Sed neque hoc quemquam movere debet, quòd Eusebius & Græci posteriores, inter ἀπόκρυφα reposuerint Epistolam Barnabæ. Non enim hoc eò factum, quòd dubitarent de auctore; sed quòd non probarent mysticas istas interpretationes multorum S. Scripturæ locorum. Eadem ratione & Clementis Alexandrini, & multa Origenis opera, inter Apocrypha relata sunt. Neque tamen unquam dubitatum fuit, quin genuina essent illa opera. Et certè, si omnia quæ aliquando inter Apocrypha habita sint rejicere velimus, rejicienda quoque esset D. Pauli ad Hebræos Epistola, item Judæ Apostoli Epistola, & illa Clementis ad Corinthios. Quod quàm absurdum sit, quis est qui non videat?

Alii ex stylo, & scriptionis genere, dixerunt, sese deprehendere, Epistolam hanc esse spuriam. De Ignatii Epistolis idem adfirmabant. Sed nimiùm sanè acuti volunt videri, qui talia jactant. Non ita facile est spuria scripta à genuinis distinguere, quàm sit nativas gemmas dignoscere ab adulterinis. Cùm enim veri lapilli cum fictitiis committuntur & comparantur, tum ut plurimum fucus adparet: ita purpura ad purpuram dijudicatur: ita & in aliis mercibus fit. Sed quid est, unde isti, qui negant, Epistolas has esse Barnabæ, & Ignatii, isthoc colligere potuerint? Nunquid alia eorum scripta viderunt? Non certè. Unde ergo iis innotuit, quo stylo usi sint Barnabas, & Ignatius? At, inquit isti, sese nihilominus scire vera esse, quæ sentiant. Si ita est, jam verbum non addam.

J. B. COTELERII JUDICIUM  
de S. BARNABÆ Epistola.

REfertur à B. Luca Josem seu Josephum, Levitam, genere Cyprium extitisse. Scilicet ea in insula plurimi debebant Judæi: à quibus postea, imperante Trajano, infinita hominum multitudo jugulata fuit, urbsque Salamis, preemptis omnibus incolis, funditus eversa. Dicit etiam Lucas, Josem cognomen Barnabæ ab Apostolis tulisse, quo significetur υἱὸς παρακλήσεως, i. e. *filius consolationis & exhortationis*: utrumque enim παρακλήσεως denotat.—Ex his duabus significationibus, primam in explicando nomine Barnabæ accipiunt Cœcumenius ad

*l' e nomine  
Barnabæ.*



Act. iv. 36. dum id nominis vult esse μαρτύριον ἀρετῆς φιλοικτιμῶνος, & demonstrare παραμυθίαν καὶ οἰκτιρμῆν: Notkerus in Martyrolog. Tom. vi: Antiquæ Lectioſis Hen. Canisii, ad iii. Id. Jun. scribens, *Ab Apostolis Barnabas vel filius consolationis est vocatus, pro eo quòd cum habuerit agrum, eumque vendiderit, precium ejus ante pedes Apostolorum, ad consolationem pauperum, posuerit; nec non illi qui in Hieronymo; Libro de nominibus Hebraicis, vertunt filius consolationis.*—Ad posteriorem verò etiam significationem adduci potest expositio S. Chrysostomi, Hom. xi. in Acta: Βαρνάβας, ὁ ἐστὶν υἱὸς παρακλήσεως, ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐπωνομάσθη· καὶ δοκεῖ μοι ἀπὸ τῆς ἀρετῆς εἰληφέναι τὸ ὄνομα, ὡς πρὸς τοῦτο ἴκανος ἂν καὶ ἐπιτήδειος. *Barnabas, hoc est, Filius consolationis & exhortationis, ab Apostolis cognominatus est. Et mihi videtur, à virtute nomen assumpsisse, quòd ad illud aptus esset ac idoneus: ad consolandum, nempe, ac exhortandum. Accedit huc veriloquium Hieronymianum; Barnabas, filius Prophetæ, aut Prophetiæ: hoc est, Propheta. Prophetarum scilicet sive Doctorum est, adhortari & consolari Dei plebem. Quocirca Act. xv. 32. Ἰούδας δὲ καὶ Σίλας καὶ αὐτοὶ προφήται ὄντες, διὰ λόγου πολλοῦ παρεκάλεσαν τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ ἐπεστήριξαν. Juxta nostrum Interpretem; Judas autem & Silas, & ipsi cum essent prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt. Et I Cor. xiv. 3. ὁ δὲ προφητεύων ἀνθρώποις λαλεῖ οἰκοδομῆν καὶ παράκλησιν καὶ παραμυθίαν. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Vide Ver. 31.*

Hunc Barnabam extitisse unum ex LXX Domini discipulis comprobari potest, testimonio Clementis Alex. *Barnabas unus ex LXX. discipulis.* eamque traditionem sequuntur Epiphanius, auctor Chronici Alexandrini, Dorotheus in Synopsi, & ii qui Barnabæ res gestas conscripserunt. Contrà objicit Beda in Act. iv. quòd manifestè scribat B. Lucas, eum post ascensionem Domini, ad discipulatum Apostolorum venisse: nisi fortè putandum est, eum priùs ita discipulatum Christi secutum, ut necdum renunciaverit omnibus quæ possidebat: quod utrùm Evangelicæ doctrinæ convenerit, cuius facillimè patet. Verùm pace viri venerabilis, nec Lucas dicit Barnabam post ascensionem Domini cœpisse credere; nec videtur necesse ut omnes Discipuli omnia sua abjecerint: quod quamvis esset, potuit Noster recens hæreditate adeptum agrum

agrum vendere, quò pecuniam ad pedes Apostolorum poneret.

*Epistola  
Barnabæ.*

De Epistola nomen illius præferente, dubitatur an sit genuinus foetus, an suppositus. Existimatum quidem Clementi Alexandrino, Origeni, ac Hieronymo, summis viris, nihil hìc fraudis delitescere. At Eusebius, quando Hist. Eccl. Lib. iii. C. 25. Epistolam collocat inter libros spurios, *ἐκ νόθων*, dolum videtur suspicatus: nisi si quis nothum volumen eo loci exponat, ut in Amphilochei Epistola Iambica ad Seleucum, illud quod non est genuinum Sacræ Scripturæ, sive aliàs auctorem verum titulo præferat, sive ementitum. Certè vix credi potest, quòd

Ast. xi. 24.

adeò eximius Apostolus, *vir plenus Spiritu Sancto & fide*, segregatus unà cum Paulo à S. Spiritu in opus Evangelii, & collega ejusdem Apostoli in Gentium Apostolatu, ea scripserit quæ in Opusculo præfenti continentur: coactas dico allegorias, enarrationes Scripturarum minùs verisimiles, fabulas de animalibus, &c. Hæc tamen, vix credibilia, non remorata sunt prædictos Clementem, Origenem, Hieronymum: sicut pauci nævi, qui honestam faciem Epistolæ Clementis Rom. ad Corinthios commaculant, non impediunt quin tanti ea fieret; quamvis magna, meo quidem judicio, differentia intercedat ratione auctoritatis, Clementem inter & Barnabam, cujus Epistola tantum famæ non est consecuta, ac illa Clementis. Ad hæc argumento, quo utitur S. Augustinus Lib. i. contra adversarium Legis & Prophetarum Cap. 20. ut Apocrypha sub nominibus Andreæ Johannisque scripta explodat, *Si illorum essent, recepta essent ab Ecclesia*; eo, inquam, argumento in suspicionem illegitimæ proles venit Epistola, cum jamdiu rejecta & ad Apocryphas Scripturas amandata fuerit. *Apocrypha*, inquit Hieronymus Epist. vii. ad Lætam, *sciat non eorum esse, quorum titulis prænotantur*. Quapropter Origenes, qui putavit Opus esse Barnabæ, credidit etiam esse Canonicum. *Sunt*, inquit ad vers. 24. Cap. i. Epist. ad Rom. *præterea, (sicut in multis Scripturæ locis invenimus) etiam utriusque partis, vel utriusque viæ, fautores quidam & adjutores Angeli, &c.* ubi quis non videt alludi ad Cap. xviii. nostræ Epistolæ, de duabus viis, & de Angelis utriusque viæ præpositis? Jam verò Lib. i. contra Celsum vocem, à Barnaba paulò durius in Apostolos prolatam, nequaquam rejicit; imò similibus

# DE S. BARNABÆ EPISTOLA. xxxiii

similibus Scripturæ dictis munit ac firmat, insuperque Epistolam sacram esse innuit, & vocat *Catholicam*: quo *Epistola* quidem nomine etiam indicatur eam saltem à multis Ca- *Catholica.* tholicis fuisse admittam, atque instar Catholicarum lectitatum; non solum autem significatur, quod aiunt ex Leontio Lib. de Sectis, Actione 2. à cujus opinione nullatenus dissentit Œcumenius, scriptam esse ad omnes generaliter, non verò ad unam gentem. Nam si id tantum declararet ea vox, cui unquam venisset in mentem; Johannis Secundam, ad unam domum, & Tertiam, ad unum hominem exaratas, in Catholicarum censum referre? Denique S. Hieronymus, in Libro, quem de interpretatione nominum Hebraicorum, imitatus Philonem ac Origenem, composuit, inter Novi Testamenti libros non statuisset Epistolam Barnabæ, nisi vidisset ita ab Origene fuisse actitatum. Eamdem quoque sententiam deprehendimus in antiqua Stichometria Latina, quæ extat in duobus Mss. altero Christianissimi Regis, altero Monachorum S. Germani. Illic Epistola Barnabæ collocatur post Epistolam Judæ, ante Johannis Revelationem & Actus Apostolorum.—Verum in omnia diversa abierat præceptor Origenis, Clemens Alex. quippe qui Opus, quod credit esse Barnabæ, impugnat, licet suppresso, honoris causâ, nomine; Pædag. ii. C. 10. Id porro nequaquam commisset, si ad Canonem pertinere fuisset arbitratus. Ac fortè suspicio erit alicui, variâsse Clementem, aut se ad multorum opinionem accommodâsse, tum cùm Scripturarum Canon certos limites nondum acceperat. Si quidem in libris *ὑποτυπώσεων*, referente Eusebio, Hist. Lib. vi. Cap. 14. unâ cum Novi Testamenti libris enarraverat Epistolam Barnabæ; quam fortasse Pseudepigrapham rebatur, quando confutabat. Sed & Hieronymus, suprâ citatus de notione vocis *Apocryphum* pro Opere falsi tituli; tamen, in locis relatis inter Veterum Testimonia, *Vide Testi-* Epistolam Apocrypham, non Pseudepigrapham vult. *monia. p. xix!* etiam à Gelasio Apocrypha non pro Pseudepigraphis dumtaxat sumuntur, vel quorum secreti auctores atque incogniti, verum pro omnibus, quæ, quia notam aliquam mereri videntur, sive suppositionis, sive erroris, sive impietatis, abscondi debent atque ignorari, (*ἀποκρυφῆς μᾶλλον ἢ ἀταγνώσεως ἄξια* dicit Auctor Synopseos Sacræ Scripturæ, creditus Athanasius) nec in publica versari no-

titia, sicut Libri Canonici Scripturarum, & ii Ecclesiastici Patrum, qui inoffenso pede decurri queunt. Quare inter Apocrypha recenset Clementis Alexandrini Opuscula, Tertulliani, Cypriani, Arnobii, Lactantii, Eusebii, aliorum, quamvis indubia. — Ex quibus omnibus conficitur, non admodum clare utrum præsentem Epistolam adjudicare debeamus Barnabæ Apostolo, an alteri homini Apostolico, qui aut Barnabæ nomen assumpsit, aut Barnabæ fuerit cognominis; prout à primis Christianis nomina Apostolorum affectata fuisse docet nos Dionysius Alexandrinus apud Euseb. Lib. vii. Cap. 25. Eò magis inclino, ut censeam non esse Apostoli. Quòd si quis certiora proferat, gratissimam ille rem faciet. Ego quod nescio, scire me non possum profiteri.

*Quando scripta.* Dices, si non est Apostoli; Quando scripta fuit? quantæ habenda & habita auctoritatis? De primo; patet ex Epistolæ Cap. xvi. datam fuisse post excidium Hierosolymitanum. Liquet etiam ex Clemente Alexandrino, laudatore Epistolæ, ante finem secundi sæculi prodiiisse. Sicut autem per primum non bene quis originem illius repeteret, à temporibus excidium mox subsequenter; ita malè per secundum concluderetur, natales ejusdem contigisse, statim antequàm Clemens libros suos componeret. An enim necesse fuit, ut ingenii monumentum Apocryphum, simul ac è manibus Scriptoris exierat, illico ad communem notitiam perveniret, atque à Patribus citaretur? eo præsertim tempore, quo & scribebant pauci, & qui sua litteris committebant, solos ferè in testimonium adhibebant sacros libros: ut non commemorem luctuosissimam voluminum Ecclesiasticorum prioribus sæculis exaratorum jacturam. — Itaque mediâ viâ incedendum videtur; & referendum Opus ad tempus, quod inter utrumque intercedit; ita tamen ut ad primum magis accedat: quam rem character dicendi, Apostolicam antiquitatem redolens, non obscurè significat.

*Quantæ auctoritatis.* Quantum ad Epistolæ auctoritatem, de præsentem tempore nulla oritur difficultas. Constat inter omnes, eam in Canone locum non habere. Nec minùs constare debet, dignam esse magnâ veneratione, quæ tantum ferat ætatis atque existimationis. Si autem consideremus prima sæcula, quando Canone diverso utebantur Ecclesiæ; varia in studia scissi fuerunt Christiani. — Id ut intelligatur,

DE S. BARNABÆ EPISTOLA. XXXV

tur, observare oportet, Scripturarum, quæ aut sacræ sunt, aut tales sunt habitæ à nonnullis, non unam apud sanctos Patres reperiri divisionem. Interdum duplex solummodo fit Scriptura: Canonica, cujus dictator Spiritus Sanctus; & Apocrypha, cujus auctor homo solus. Sic duo genera ponuntur in Euseb. Hist. *ὁμολογουμένων καὶ ἀναντιρρήτων & τῶν μὴ τοιούτων*: in Athanas. Synopri, *καυνοζομένων & μὴ καυνοζομένων*: in Cyrill. Hierof. Cat. 4. *τῆς διαθήκης καὶ παρὰ πάντι ὁμολογουμένων & ἀποκρύφων καὶ ἀμφιβαλλομένων*: in Greg. Naz. Carm. 33. *θειῶν seu γνησίων & παρεγγράπτων seu μὴ γνησίων*: apud Hieron. Epist. 129, *Eccl. Ecclesiasticarum & Apocrypharum*; apud Innocentium Papam Epist. 3. *receptorum in Canone ac repudiandarum*. — Aliquando triplex Scriptura perhibetur: Canonica, omnino recipienda; Apocrypha, penitus rejicienda; & Dubia, inter utramque posita; ab aliquibus videlicet admissa, repudiata ab aliis; mista & media inter genuinam ac notham; veræ proxima, cui contradicitur quidem, honor tamen habetur ut legatur Catechumenis; quam demum licet non eodem in precio habeant Catholici, ac Canonicam, ut ex ea fidei dogmata confirmant, non ideò quemadmodum Apocrypham abominantur, quinimo cum reverentia excipiunt, ac in Ecclesiis ad plebis ædificationem lætitant. — Porro utriusque hujus divisionis membra subdividuntur. In prima, Canonicæ Scripturæ, juxta sententiam S. Augustini, vel ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, vel à pluribus & gravioribus, vel à paucioribus minorisque auctoritatis, vel fortè à pluribus at non gravioribus, aut denique forsàn à gravioribus sed non pluribus; sicque aut omnimodæ, aut majoris, aut æqualis auctoritatis censei debent: quam inæqualitatem auctoritatis Judæis non fuisse inauditam colligo ex Philone, Josepho, atque Hieronymo. Ab Augustino *Vide Iñdori Orig. vi. 1.* Lib. xviii. De Civ. Dei Cap. 36. duplex Canon Scripturarum Vet. Testamenti statui videtur: earum quas Judæi pro Canonicis habent, & earum quas Ecclesia. In eadem prima divisione, Libri Apocryphi gradus similiter obtinent, prout ad veritatem ac pietatem, falsitatem & impietatem magis aut minùs vergunt. In secunda pariter divisione, dubiæ Scripturæ, apud Eusebium diversitam accipiunt ex proximitate ad Canonicas vel ad Apocryphas; cùm a pluribus Ecclesiis publicè lætitantur, cùm

ab antiquis Doctoribus reperiuntur allegatæ, cumque spuria videntur ac de quibus quàm maximè dubitatur.

His ita positis, evanescit omnis difficultas. Epistola Barnabæ ab Origene & quibusdam Ecclesiis Canonica reputata fuit: à Clemente Alexand. interdum Canonica, interdum Dubia, interdum non Canonica, seu Apocrypha in bono sensu primæ divisionis: ab Eusebio dubia; spuria, citata quidem ab Antiquis, at melioris notæ Apocryphis propinquior: ab Hieronymo Apocrypha, seu extra Canonem, ad Ecclesiæ ædificationem pertinens: à Nicephoro Constantino-politano non Canonica, non Apocrypha, sed cui contradicitur: à nullo Apocrypha deterioris notæ, noxia scilicet, Hæretica, impia; cujus generis videtur fuisse Evangelium inscriptum nomine Barnabæ, quod in Concilio Romano operâ Gelasii damnatum est:

*Titulus Epistolæ.*

Ad quos scripta fuerit hæc Epistola, res non magni est momenti. Ut enim præclariè Tertullianus, *Nihil de titulis interest; cum ad omnes scripserint Apostoli, tum ad quosdam.* Ac fortè ἀνεπίγραφος semper exstitit; qualem cernimus Johannis Apostoli Primam. Quòd si aliter se res habeat, conjiciam ex tota orationis serie, ad Christianos Hebræos missam, tenaces nimium antiquatæ Legis, ad Hebræos inscriptam fuisse. Hincque potuit fieri, ut accepto rumore de Epistola quadam Barnabæ ad Hebræos à se non visa, Tertullianus, Epistolam Pauli Canonicam ad Hebræos, de cujus auctore ac auctoritate ambigebatur, putaverit à Barnaba fuisse destinatam.

De Pud.  
Cap. 20.

*Antiqua Versio*

Vetus autem Interpretatio, barbariem ubique, ubique negligentiam ostendit, estque imperfecta & mutila, tum passim, tum præcipuè ad finem, ubi posteriora Capita refecantur, fortè quia minùs docta videbantur Interpreti, atque ad mores magis pertinentia: igitur omissis iis, paucisque vocibus insertis, colophonem per doxologiam imponit. Suum tamen illi Versioni precium: cui debemus priora Capita, cum non paucis emendationibus Græci contextûs, ut nihil dicam de antiquitate illius ac simplicitate.

*Ex Prefatione Editionis Oxoniensis, An. 1685.*

CUM in editione Scriptorum veterum Ecclesiasticorum versarer, præterire non licuit S. Barnabæ Epistolam;

stolam; primævæ antiquitatis, argumenti sacri, & Auctoris (quod præfert,) nomine pariter sacri, commendatissimum. Hæc postquam per plurima secula in Bibliothecarum pluteis delituisset, Reverendissimi Usserii, Armachani Primatis, studio & auspiciis prelo hoc in loco subjiciebatur An. 1643. Sed urbis Oxoniæ parte magnâ gravi incendio correptâ, Typographeum, cum tota supellectile, schedis impressis, & exemplari ipso, conflagavit; ita ut ex clade ista nihil superesset, præter paginas nonnullas, quæ penes Correctorem, quantum conjicere datur, fuerant; quasque vir eruditissimus Edvardus Bernardus SS. Theol. Doctor, & Astronomiæ Professor Savilianus redemit, mihiq; benignè communicavit. . . .

[*Post hæc & pauca alia, USSERII Præmonitione insertâ, pergit Reverendus admodum Editor quæ sequuntur adjicere.*]

Quid autem eruditissimus, Hiberniæ juxtâ & melioris literaturæ Primas, de Epistolæ hujus Auctore senserit, quanquam non ex dictis liquidò appareat; indicia tamen sunt fati claraquæ fidem faciant, propendisse eum in hanc sententiam, ut crederet, Opus hoc Scriptori ignoto deberi. Esto ergo huic Operi alienâ manu S. Barnabæ nomen appositum; aut, si libeat, Epistolam hanc consolatoriam, (quæ sæpius dicitur ideò scripta, ut lectores lætos faceret,) ex argumenti designatione, ab Auctore ipso, *Barnabas*, sive *Consolator*, appellatam; eo fere modo quo liber Salomonis *Cobeleth* sive *Ecclesiastes*, dicitur; aut Hermæ opus *Pastor* inscribitur. Quicquid sit, necesse est ut fateamur optimâ fide scriptorem hunc usum fuisse; non alienos, imò non aliquos, captavisse titulos; hoc verò solum sibi arrogasse, ut ceu è fidelium grege minimus aliquis, unus ex illis, frater fratribus salutaria monita proponeret, per omnia orthodoxus, & Apostolorum, præsertim S. Pauli, vestigiis insistens: ut si non laborum & itinerum, saltem dogmatum participem ubique agnoscamus. Interea animadvertendum, Historiam Jobi, Ruth, Hestheris, & Paralipomenon, aliosque ex libris in Hebraicum Canonem receptis; quod pariter obtinet in Epistola ad Hebræos, Auctorum nomina minimè præferre; & tamen de illorum fide, nulla est controversia. Interim dispicendum videtur, an nos hac tempestate rectiùs de Epistolæ

## xxxviii RECENTIORUM JUDICIA

istolæ hujus Auctore possimus judicare, quàm qui proximo vixerint seculo, Clemens Alexandrinus, atque Origenes, qui S. Barnabæ adscripsere. Porrò adnotandum, scripto alicui non ideò statim fidem omnem abrogari, si de ejus Auctore aliquando fuerit dubitatum, aut si ipsum per aliquod tempus delituerit. Nòrunt eruditi hæc ipsa scriptis quibusdam in Canonem nunc & olim receptis accidisse; & quæ de S. Barnabæ Epistola refert Eusebius, eadem eum non modò de S. Joannis Apocalypsi & S. Judæ & Catholicis omnibus Epistolis, sed etiam de illa ad Hebræos, quæ nunc S. Paulo adscribitur, licet olim S. Barnabæ imputaretur, retulisse.

Constat Epistolam hanc, quæ fere tota est in Synagogæ ritibus, & S. Scripturarum mysticis sensibus evolvendis, ad rudis vulgi captum minùs esse accommodatam; & proinde verisimile est à lectione ejus publica Ecclesiam post tempus aliquod abstinuisse: quod & hodie factum de nonnullis reconditoris argumenti periochis quæ in sacro Canone continentur. Hoc verò fidenter dixerim, Epistolam hanc quo penitius intelligatur, eo acceptiorem futuram, & ad S. literarum, nec non antiquissimorum Patrum cognitionem plurimum facturam. Quanquam enim perpetuus Veteris Instrumenti ad Messiam respectus nobis quasi per transfennam ex Chaldæi Paraphrastis stricturis, scriptorum Talmudicorum, Rabbinorumque malignis interpretamentis compareat: olim tamen, quando in omni Synagoga hebdomadatim non lectæ tantùm, sed & enarratæ erant Scripturæ; Midrash iste mysticus, sive Evangelicus Veteris Instrumenti sensus, non minùs omnibus innotuit quàm ipse sacer textus: & proinde non minùs idonea suppeditabat argumenta ad convincendos Judæos, quàm ea quæ ex disertissimis S. Literarum vocibus fuissent deducta. Hinc factum est, quòd Dominus noster & ejus Apostoli, fere passim adversus Judæos exinde argumenta depromserint; & si fortè aliqua apud Auctorem nostrum occurrant quæ longiùs petita videntur, illa ipsa, aut eorum saltem vestigia in Epistolis Paulinis quis poterit reperire.

Sed nolumus pertinaci nimis patrocínio S. Barnabæ, aut quicumque Epistolæ hujus auctor is demum fuerit, invidiam facere; ne iniquum petendo eo quod æquum est excidamus. Modica sunt quæ in ejus gratiam poscimus,

nec



# DE S. BARNABÆ EPISTOLA.

xxxix

nec (ut puto,) facilè recufanda : ut nimirum fi non ipfi, faltem annis ejus honos habeatur : fi non Apoftolum agnofcamus ; eum tamen ceu Patrem revereamur : & demum, fi non in Canonem illum recipiendum ducamus, faltem in Clafficis Scriptoribus, pro dignitate quam olim obtinuit apud Ecclefiæ Scriptores antiquiffimos, numeremus.

E. BERNARDI *Epiftola*, Adnotationibus *fuis præfixa in Editione Oxon. 1685.*

*Chriftiani nominis Cultoribus E. BERNARDUS*

*γνώστω καὶ εὐρίην.*

**E**Piftolam equidem Barnabæ facundiffimi viri, unde nomen illud Syrum meruit confenfu concilii Apoftolici, itidemque in Afia honores vix humanos ; catholicam, piã, & utilem maximè ad adgreffus Rabbiorum, poft duos treſve viros doctos, vobis denuò, fratres, offert hoc Theatrum ; non quo cupit nitore adnotationum, rectè tamen magisque ex veſtro commodo. Quinimo multi heic habent, pars fanè magna noſtræ amicitia vitæque noſtræ, quibus otium, ingenium, atque eſt ſacra eruditio, ut poſſint vice Enchiridii plenè & accuratè iſtius Doctõris Epiftolium, quo nil pulchrius tulit unquam Cyprus, orbi fidelium enarrare ; eodemque quaſi opere illuſtrare divinam illam Epiftolam ad Hebræos : quam Eccleſiaſtici plurimi B. Paulo tribuunt ; quidam collegæ ejus, quem nunc laudamus, ob ſcriptorum ſimilitudinem ; nonnulli denique ex doctis hujus ætatis & meliorum, B. Clementi, non adeò peritè. Purior enim dictio cernitur in hac Barnabæ, & minùs Latina, quàm ferunt ambæ Clementis Romani. Cæterùm ut gratulari fas eſt Eccleſiæ Catholicæ, quòd hoc ævo ruruſum legantur piſſimæ paræneſes & Epiftolæ Barnabæ Apoftoli, Clementis pontificis Romæ ex primis, & Ignatii Theophori, quæ plus mille annos ſepultæ & πάντ' ἀπόκρυφοί jacuerant : ita nolo vos neſcire has literas Joſis Levicæ multo ſinceriùs hodieque ſervari, quàm Ignatii ſeptem, doctiſſimorum virorum cura digna & ſollicitudo ; imò dico quàm prior illa & ἱερατικῆ Clementis, quæ vel Preſbyteranis probatur & defenditur.

## RECENTIORUM JUDICIA.

fenditur. Hoc equidem faciam manifestum, quando ab Historicis Judæorum fortè liberabor. Illi nunc me tenent. Præterea in Schola Pantæni sonuisse sæpius verba Barnabæ, notum satis: addo tamen, unde pretium & eximia existimatio scripti, ad Ambones Alexandrinos venisse pridem; quinimo quantum demonstrat Syllabus nominum Hebraicorum quem huc adjunximus interprete Adamantio, ad finem à principio inter Scripturas Canonicas hanc Epistolam tum olim lectam fuisse acceptamque. Hoc adeò proniùs factum reor in celeberrima illa & Romanæ quamdiu æmula Ecclesia, quòd Fundatoris sui B. Marci Cyprii hic Apostolus adjutor pius comesque adfiterat. Viri boni charique valete.

*Oxonix die brevissimo*

A. D. MDCLXXXIV.

*Hieronymus de nominibus Hebraicis in S. Script. postquam Novi Testamenti libros enarrasset; procedit ad Barnabæ Epistolam.*

*Latine transtulit è Græco Origenis Ecclesiarum magistri.*

	CAP.
Abraham, <i>Pater videns populum.</i>	ix
Adam, <i>homo.</i>	vi
Amalec, <i>populus lingens sive populus brutus.</i>	xii
David, <i>desiderabilis.</i>	x. xi
Eva, <i>calamitas, aut certè vita.</i>	xli
Ephraim, <i>frugifer sive ubertas.</i>	xlii
Manasse, <i>oblitus.</i>	xliii
Nahum, <i>germen. Lege Nave.</i>	xli
Rebecca, <i>patientia.</i>	xliii
Sabbata, <i>requies.</i>	xv
Sion, <i>specula.</i>	vi
Sina, <i>mensura, mandatum, tentatio.</i>	xv
Satan, <i>adversarius sive prævaricator.</i>	xviii

Indiculus Scripturarum in Bibliotheca regis Gallix à Doct. Cotelero laudatus, eandem Epistolam post illam Judæ & ante S. Joannis Apocalypsin collocat, & agnoscit versus saltem DCCCL.

EX GEORGII BULLI *Defensione*  
*Fidei Nicænæ.*

**E**JUS auctorem Barnabam Apostolum fuisse senserunt doctissimus Hammondus noster, Vir summus, Isaacus Vossius, & alii: hæc imprimis ratione adducti, quòd ipsam sub Barnabæ nomine sæpius citent Clemens Alexandrinus, Origenes, aliique Veterum. Neque aliud habent adversæ sententiæ Patroni, quod his opponant, præterquam quòd Auctor Epistolæ loca nonnulla Veteris Testamenti mysticè nimis exposuisse videatur. Sed hujus rei probabilem rationem reddit Hammondus in Dissert. I. contra Blondellum; ubi, postquam in præcedentibus Capitibus Gnosticorum \* characterem tradiderat: *Apostoli Barnabæ, inquit, quæ non ita pridem prodidit, Epistola, ex hoc uno Gnosticorum caractere commodè explicari poterit; aliàs (ut complicatum & prolixum ænigma,) certissimam Lectoribus crucem factura. Isti quippe Simonis afflæ, ὡσὺν, i. e. Scripturæ Sacræ mysticè interpretandæ facultatem sibi arrogantes, multa Veteris Testamenti mysteria ad impuros usus suos accommodabant. — Hinc Barnabas hæc fere universâ Epistolâ suâ, Veteris Instrumenti loca quamplurima, mysticè etiam & cabalisticè exposita, Gnosticorum doctrinis opponit. Et in sequentibus ostendit, quàm tota illa Epistola refellendis Gnosticorum deliriis egregiè inserviat. Utut verò illud sit, certè Auctorem primæ antiquitatis fuisse evincunt dicta Veterum Testimonia, phrasæ ab eo usurpatæ Apostolicæ ætati propriæ, styli simplicitas, ac denique Hærefes ab ipso impugnatæ, illæ tantùm quæ sub ipsis Apostolis pullularunt. Def. Fid. Nic. Sect. I. Cap. ii. § 2.*

\* Illud enim de *Simonis afflæ*, aliisque istius seculi *Gnosticis* ex hoc fonte oriundis, imprimis notandum est. Duplici eos illecebrâ, non eâ solum, quâ *libidinibus*, sed & alterâ quâ *incolumitati & securitati* omnium consulebatur, *carnales* quidem, sed & *timidos*, ad partes suas pellexisse; ideòque

simul positos inveniri ex parte una *δειλούς καὶ ἀπίστους, timidos & infideles*, ex altera *ἂδελυγμένους καὶ πορνούς, abominandos & impuros*, Apoc. xxi. 8. quibus *Gnosticos* istius seculi designari, reliqua *φοίτων, φαρμακίαν, εἰδωλότρον* caterva simul posita, mihi factis persuasum dedit. Cap. iii. 4.

ΚΕΦ.

ΡΑΓ.

α.	Ἀσπασμὸς τοῦ Βαρνάβα πρὸς τοὺς ἀδελφούς.	I
β.	Περὶ τῆς ἐσχάτων ἡμερῶν χαλεπότητος, καὶ νόμου καταργουμένου.	3.
γ.	Ὡς προφῆται ἡμᾶς καὶ Ἰουδαίους διαφόρως προσαγορεύονται.	5.
δ.	Περὶ δέκα βασιλέων κατὰ τὸν Δαυιδ.	6.
ε.	Περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων.	10.
ς.	Ὡς ἀπὸ τῶν προφητῶν προεφανεροῦτο τὸ πάθος τοῦ Κυρίου.	14.
ζ.	Ὡς τράγος ἀποπομπαῖος τύπος ἐστὶ Κυρίου Ἰησοῦ.	24.
η.	Ὡς δάμαλις πυρρὰ τύπος ἐστὶ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.	32.
θ.	Περὶ πνευματικῆς τῆς τῶν ὠτίων καὶ καρδίας περιτομῆς.	36.
ι.	Περὶ τῶν βρωμάτων ἀπειρημένων, καὶ ζώων ἀκαθάρτων.	44.
ια.	Περὶ τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ σταυροῦ.	52.
ιβ.	Κατ' ἰδίαν, περὶ τοῦ σταυροῦ.	58.
ιγ.	Περὶ τοῦ λαοῦ κληρονόμου.	66.
ιδ.	Τὴν διαθήκην, ἣν ἔλαβεν ὁ Μωσῆς καὶ συνέτριψεν, ὁ Κύριος ἔδωκεν ἡμῖν.	70.
ιε.	Περὶ τοῦ σαββάτου.	74.
ισ.	Περὶ τοῦ ναοῦ.	82.
ις.	Ἐπίλογος τῶν λεγομένων.	88.
ιη.	Περὶ δυοῖν ὁδοῖν.	90.
ιθ.	Περὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ φωτός.	ibid.
κ.	Περὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ μέλανος.	96.
κα.	Ἐπίλογος παραινετικός.	98.

CAP.

CAP.	PAG.
i. <i>Salutatio Barnabæ ad fratres.</i>	1.
ii. <i>De ultimi temporis periculis, &amp; Legis abolitione.</i>	3.
iii. <i>Quomodo Prophetæ nos &amp; Judæos diversimode alloquuntur.</i>	5.
iv. <i>De decem regibus secundum Daniele.</i>	6.
v. <i>De Christi Passionibus.</i>	10.
vi. <i>Quomodo à Prophetis prædicta est Passio Dominica.</i>	15.
vii. <i>Quomodo caper emissarius typum gerit Domini Jesu.</i>	25.
viii. <i>Quomodo vacca rubra typum gerit Domini Jesu.</i>	33.
ix. <i>De spiritali aurium &amp; cordis circumcissione.</i>	37.
x. <i>De cibis vetitis &amp; animalibus immundis.</i>	45.
xi. <i>De aqua &amp; Cruce.</i>	53.
xii. <i>Seorsim de Cruce.</i>	59.
xiii. <i>De Populo bærede.</i>	67.
xiv. <i>Testamentum, quod Moyses accepit &amp; contrivit, Dominus nobis dedit.</i>	71.
xv. <i>De Sabbato.</i>	75.
xvi. <i>De Templo.</i>	83.
xvii. <i>Epilogus dictorum.</i>	89.
xviii. <i>De duabus viis.</i>	91.
xix. <i>De via lucis.</i>	104.
xx. <i>De via tenebrarum.</i>	97.
xxi. <i>Conclusio admonitoria.</i>	99.

# Loci S. SCRIPTURÆ in hac EPISTOLA.

CAP.	GENESIS	PAG.	CAP.	PAG.
i. 26.		11. 20	v. 21.	8
28.		20	viii 14.	16
ii. 2.		76	xvi. 1. 2.	54
xxv. 21. 23.		66	xxviii. 16.	16
xlvi. 9. 11. 14. 18. 19.		68	xxxiii. 13.	38
	EXODI		16. 17. 18.	54
iii. 8.		22	xl. 3.	38
xvii. 14.		64	12.	82
xx. 8.		74	13.	20
xxiv. 18.		70	xlvi 6. 7.	72
xxxii. 7.		8. 70	xlvi. 1.	66
19.		8	2. 3.	54
xxxiii. 1.		18	xlvi. 6.	72
xxxiv. 28.		7	17.	84
	LEVITICI		l. 6...9.	14
xx. 24.		18	liii 5.	10. 14
xxiii. 29.		24	7.	10
	NUMERORUM		lviii. 4...10.	5
xiii. 17.		64	lxi. 1.	74
xxix. 7. 11.		26	lxii. 7.	56
	DEUTERONOMII		lxv. 2.	60
v. 12.		74	lxvi. 1.	82
ix. 10. 12.		8. 70	2.	92
xxvii. 15.		62		
	PSALM.		JEREMIÆ	
i. 1.		50	ii. 12.	52
3...6		54	iv. 3. 4.	38
xvii. 45.		38	vii. 2. 26.	ibid.
xxi. 17. 19.		18	22. 23.	4
21.		14	ix. 25. 26.	40
23.		22	xvii. 24.	76
xli. 3.		22		
l. 19.		5	EZECHIELIS	
lxxxix. 4.		78	xxxvi. 11.	20
cix. 1.		64	xlvi. 12.	56
cxvii. 12.		18		
22.		16	DANIELIS	
cxviii. 120.		14	vii. 7. 8. 24.	7
	PROVERBIORUM		ZACHARIÆ	
i. 17.		10	viii. 17.	4
	ISAIAE		xii. 10.	30
i. 2. 10.		38	xiii. 7.	14
11...14.		4		
13.		80	MATTHÆI	
iii. 9.		18	ix. 13.	12
			xxii. 14.	10
			LUCÆ	
			vi. 30.	96
				S. BAR-

---

# S. BARNABÆ APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

I. **A**VETE, filii & filiæ, in nomine DO-<sup>VET. INT.</sup>  
mini nostri Jesu-Christi, qui nos di-  
lexit, in pace. Magnarum & honesta-  
rum Dei æquitate abundantiam sciens esse in <sup>Lege xi:</sup>  
vobis, supra modum exhilaror beatis & præcla-<sup>quitatum,</sup>  
ris spiritibus vestris; quòd sic naturalem gratiam  
accepistis. Propter quod plurimùm gratulor mi-  
hi, sperans liberari: quia verè video in vobis in-  
fusedum spiritum ab honesto fonte Dei. Cùm per-

*Avete.]* Sic χαίρετε vertitur *æquitate abundantiam, &c.* Ex  
à Vulg. Int. Matt. xxviii. 9. ora Men.

*Ex ora Menardina editionis manus* *Dei æquitate.]* Scilicet, *gratiã,*  
*ignotã.* *bonitate, & misericordiã.* MEN.

*Filii & filia.]* Ita fideles ap- *Naturalem gratiam.]* Natu-  
pellat, quos per Evangelium ge-  
nuit: & hic stylus Apostolicus  
est. 1 Cor. iv. 14, 17. Gal. iv.  
19. 1 Joan. ii. 1. MEN.

*Nos.]* Vos, Usserius. OXON.  
*In pace.]* בשלום, ut Luc. ii.  
29. vii. 50. & Jac. iii. 18.

*In pace. Magnarum &c.]* *Ab honesto.]* Scilicet, egregio:  
Mallem sic constitui: *in pace* Glossæ veteres: *Honestus, egre-*  
*magna. Rerum honestarum Dei* *gius. ἀξιόλογος.* MEN.

VET. INT.

<sup>2</sup> Forſan  
plenius.

ſuaſum mihi ſit hoc, & <sup>2</sup> plenus ſciam, quia dum  
ad vos adloquor, multa mihi bona ſucceſſerunt  
in via æquitatis Domini. Ideo, forſ & ego cogi-  
to diligere vos ſuper animam meam: quia mag-  
nitude fidei & dilectio habitat in illo, & ſpes vi-  
<sup>3</sup> F. quia ſi. tæ illius. Cogitans ergo hoc, <sup>3</sup> quaſi curæ mihi  
fuerit, ut vobiſcum partiar ex eo quod accepi,  
<sup>4</sup> F. ſpiritu ſervienti. futurum mihi talibus <sup>4</sup> ſpiritus ſervientes hoc in  
mercede; adpropiaſi pauca vobis mittere, ut ſi-  
dem veſtram conſummataſi habeatis, & ſcien-  
tiam.

*Clemens Alex. in Strom. II. iſta ſic citat.*

αἶψ' οὖν ἔλαβον μέρους, ex ea parte quam ac-  
ἔσπούδαſα κατὰ μικρὸν cepi, ſtudui pauca ad vos  
ὑμῖν πέμψαι ἵνα μετὰ mittere: ut, cum fide ve-  
τῆς πίſτεως ὑμῶν, τελείαν ſtra, perfectam etiam ha-  
ἔχητε καὶ τὴν γνῶſιν. beatis cognitionem.

Tres ſunt ergo conſtitutiones Domini, vitæ  
ſpes, initium, & conſummatio. Propalavit e-  
nim Dominus per Prophetas, qui præterierunt;

*Bona.*] Spiritalia, in merce- Tit. iii. 12. ubi σπούδαſον à vulg.  
dem Evang. prædicationis. MEN. Int. vertitur *festina*. Gloſſ. vet.

*Æquitatis.*] Juſtificationis, ut Σπουδάω, *festino, propero*. CLER.  
infra. MEN. *Scientiam.*] Per γνῶſιν intelli-

*Fors.*] Voſſius legit *fratres*, git myſteriorum fidei, & præci-  
quaſi per compendium fuerit puè reconditi ſcripturarum ſen-  
ſcriptum *fras*; quod exſcriptor ſūs cognitionem. OXON. Myſ-  
non intelligens mutavit in *fors*; ticam theologiam Chriſtianorum.  
quæ vox quidem Latina eſt, ſed Sic Clemens Alex. vocabulum  
caret hęc ſenſu. CLER. intellexit Strom. vi. BERN.

*In illo.*] In hoc, in hac. MEN. *Tres ſ. e. conſtitutiones.*] i. e.  
*Vita.*] Æternæ. *Illius* vide- tria conſtituit Deus ad noſtram  
tur redundare. MEN. ſalutem. *Vita ſpes*, æternæ, vi-

*Spiritus ſervientes.*] Uſſerius delicet. *Initium*, nempe, vitæ  
legit *Spiritibus ſervienti*. OXON. perfectæ. *Conſummatio*, i. e. per-  
Legendum *ſpiritu ſervienti*, juxta ſecta caritas, prout adquiri poteſt  
Philipp. iii. 3. MEN. in hac vita. MEN.

*Adpropiaſi.*] Imò adpropere- *Qui.*] In Oxon. editione qua:  
vi. Vide 2 Tim. iv. 9. 21. quam ſequitur Wakius.



& futurorum dedit nobis initia scire. Sicut ergo locutus est, honestius & altiùs accedere ad aram illius. Ego autem non tamquam doctor, sed unus ex vobis, demonstrabo pauca, per quæ in plurimis lætiores sitis.

II. Cùm sint ergo dies nequissimi, & Contrarius habeat hujus sæculi potestatem; debemus attendentes inquirere æquitates Domini. Fidei ergo nostræ <sup>1</sup> adjutor est timor & sustinentia: quæ autem nobiscum pugnant, patientia est & continentia. Hæc cùm apud Dominum permanent <sup>2</sup> casta, conlætantur illis sapientia & intel-  
<sup>1</sup> F. adjutores.  
<sup>2</sup> F. castè, lectus.

*Clemens Alex. in Strom. II.*

Τῆς μὲν οὖν πίστεως Fidei ergo nostræ adjutorum εἰσιν οἱ συλλήπτορες timor & tolerantia: quæ autem nobiscum pugnant, æquanimi-προθυμία καὶ ἐγκράτεια. tas & continentia. His Τούτων οὖν, τὰ πρὸς τὸν ergo, in iis quæ ad Dominum κέρως, μὲνόντων ἀγνώως, num pertinent, castè μαρτυροῦνται αὐτοῖς sostenentibus, unà cum eis lecticia, σύνεσις, ἐπιστήμη, tantur sapientia, intelligentia, scientia, cognitio.

Adaperuit enim nobis per omnes Prophetas, quia non utitur nostris hostiis, neque victimis,

*Et futurorum d. n. initia s.]* Ad aram illius.] Ad subli-  
 Per initia futurorum intelligitur mem mysteriorum ejus cognitionem. MEN.

*Accedere.]* In præceptis, passim dei subauditur ante Infinitivum. CLER. Menardus legit  
 Contrarius.] Glossarium vetus MS. Satan, adversarius, contrarius. MEN.

*Æquitates.]* Justitias seu justificationes. MEN.

*Castà.]* Intègra. MEN.

VET. INT. neque oblationibus, hæc dicens: *Quò mihi multi-*  
 If. i. 11.--- *tudinem sacrificiorum vestrorum, dicit Dominus?*  
 14. *Plenus sum holocaustomatibus arietum, & pingua-*  
 3 L. Videri. *rorum nolo: nec si veniatis<sup>3</sup> videre mihi. Quis*  
*enim exquisivit hæc de manibus vestris? calcare*  
*aulam meam, non adjicietis. Si attuleritis mihi*  
*similaginei, vanum; supplicamentum exsecratio mi-*  
*hi est. Neomenias vestras, & Sabbata, & diem*  
*magnum non sustineo: jejunium, & ferias, & dies*  
*festos vestros odit anima mea. Hæc ergo vacua fe-*  
*cit, ut nova lex Domini nostri Jesu-Christi, quæ*  
*sine jugo necessitatis est, humanam habeat oblatio-*  
 Jer. vii: *nem. Dicit Dominus iterum ad illos: Numquid*  
 22. 23. *ego præcepi parentibus vestris, cùm exierunt de ter-*  
 Zach. vii: *ra Ægypti, ut offerrent mihi hostias & victimas?*  
 17. *Sed hoc præcepi illis, dicens: Unusquisque vestrum*  
*adversus proximum non habeat malitiam; & jura-*

*Videre mihi.]* Lege *videri*, ut tum eis fuisse de sacrificiis, sed apud Tertull. i. e. *Videri à me*, de voluntate Dei audienda, & faciendâ. MEN.

*Ferias.]* Apud LXX. ἀργίας, otium. Sed Interpres legissè videtur ἀργίας, ferias. MEN.

*Sine jugo necessitatis.]* Non astricta legi Mosaicæ. Ζυγὸν δουλείας, jugo servitutis. Gal. v. 1. MEN.

*Humanam h. oblationem.]* Cor præparatum ad parendum Dei mandatis. MEN.

*Numquid ego &c.]* Optima est explicatio S. Irenæi, qui. L. iv. C. 32. adversus hæreses, scribit, his Hieremiæ verbis significari, Non ob sacrificia eductos fuisse Israelitas de terra Ægypti; sed ut oblii Idololatricæ Ægyptiorum possent audire verbum Domini: ac proinde non præcipuè manda-

*Unusquisque &c.]* Apud Hieremiam C. vii. hæc ita habentur in versione communi, juxta textum Hebraicum & Græcum: *Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus; & ambulate in omni via, quam mandavi vobis; ut bene sit vobis.* S. Hieronymus, in C. v. Amos Prophetæ, hæc habet verba: *Et hoc in omnibus sanctis Scripturis observandum est, Apostolos, & Apostolicos viros, in ponendis testimoniis de veteri Testamento, non verba considerare, sed sensum; nec eadem sermonum calcare vestigia, dummodo à sententiis non recedant.* Mos est etiam Barnabæ & priscorum multos locos simul conglobatos citare. MEN.

*mentum mendum non<sup>4</sup> habet.* Intelligere ergo debemus, cum non simus sine intellectu, consilium benignitatis Patris nostri: quia nobis dicit, volens nos similiter errantes quærere, quemadmodum ad illum accedamus: nobis enim dicit, *Sacrificium Deo, cor contribulatum, & humilitum Deus non despicit.* Certius ergo inquirere debemus, fratres, de nostra salute, ut ne quando habeat introitum in nobis, & evertat nos à vita nostra.

VET. INT.  
<sup>4</sup> F. amet  
 vel habeat.  
 Pf. l. 19.

III. Dicit ergo iterum de his ad illos: *Ut quid mihi jejunatis, ut hodie audiatur vox vestra in clamore? Non tale jejunium elegi, dicit Dominus, ut quis humiliet animam suam sine causa. Neque si curvaveris quasi circulum collum tuum, & saccum te circumdederis, & cinerem straveris: nec sic celebrabis jejunium acceptum.* Ad nos autem sic dicit: *Cum<sup>1</sup> jejunaveritis, solve omnem nodum injustitiæ, & omnem consignationem iniquam dele, solve suffocationes impotentium commerciorum, dimitte quassatos in remissionem, & omnem cautionem malignam dissipa.* Frange esurienti panem tuum, & egros sine tecto induc in domum tuam: cum videris nudum, vesti; & domesticos seminis tui non despicias. Tunc erumpet

— 6. — 10.  
<sup>1</sup> F. jejuna-  
 veris.

*Mendum.*] Est prisca vox Latina, ut docet Charisius, L. i. Dom. & L. iii. C. i. ad Qui-  
*Mendum in mendacii significatione dicitur; menda, in culpa operis aut corporis.* Hinc factum *mendax.* CLER.

priani versio, in Lib. de Orat.  
 rinum, verborum πᾶσαν αἰ-  
 γραφὴν ἄδινον δίωπα, quæ hic  
 redduntur, *Et omnem cautionem  
 malignam dissipa.* COR.

*Habeat.*] Videtur deesse vocabulum, *Satan*, vel *Contrarius*, vel quid simile, ante *habeat.* MEN.

*Impotentium.*] Violentorum.  
 MEN.

*Vita.*] Vitæ instituto. CLER.  
*Sine causa.*] Videtur Interpretæ hæc assumpsisse ex Is. i. 13. OXON.

*Et domesticos seminis tui non despicias.*] Juxta LXX. Vulgo juxta textum Heb. *Et carnem tuam*

*ne despexeris.* Sed sensus idem est: nam *domestici seminis tui,* sunt homines ejusdem tecum naturæ & carnis. MEN.

*ne despexeris.* Sed sensus idem est: nam *domestici seminis tui,* sunt homines ejusdem tecum naturæ & carnis. MEN.

VET. INT. *temporaneum lumen tuum, & vestimenta tua citò*  
<sup>2</sup> L. orientur. <sup>2</sup> *oriuntur: & præibit ante te justitia, & claritas Dei circumdabit te. Tunc exclamas, & Deus exaudiet te; cùm adhuc loqueris, dicet, Ecce adsum; si abstuleris à te nodum, & suadelam malorum, & verbum murmurationis; & dederis esurienti panem ex animo. In hoc ergo, fratres, providens est & misericors Deus, quia in simplicitate crediturus esset populus, quem comparavit dilecto suo; atque antè ostendit omnibus nobis, ut non incurramus, tamquam profelyti, ad illorum legem.*

<sup>f</sup> F. his tantis, vel instantibus.

<sup>2</sup> L. nos.

IV. Oportet ergo de <sup>1</sup> instantibus multùm scrutantes scribere, quæ <sup>2</sup> non possint sanare. Fugiamus ergo ab omni opere iniquitatis, & odio

*Temporaneum.*] Ita apud Tertullianum de resurrectione carnis. MEN.

*Vestimenta tua.*] Apud LXX. juxta textum Hebraicum legitur *ἰσχυατα, sanitates*, pro quo quidam legerunt, *ἰσχυατα, vestimenta*, ut notat S. Hieronymus. Hinc factum est, ut Interpres Barnabæ verterit, *vestimenta*, quod vocabulum sumpsit pro carne Tertullianus, Lib. de res. carnis. MEN. Sic legit quoque Interpres qui versionem antiquam ab Irenæo, Tertulliano, & Cypriano receptam adornavit. OXON.

*Exclamas.*] S. Cyprianus L. iiii. de testimonio, legit *exclamabis*, juxta Heb. & LXX.

*Nodum, & suadelam malorum.*] Lucifer L. i. pro Athanasio interpretatur *vinculum iniquitatis & obligationis*. Opinari quis posset, Interpretem nostrum scripsisse *suadelam manuum*, vel *sutelam malorum*. MEN.

*Suadelam malorum.*] Apud LXX. *χειροτονιαυ*, quod redditur *suadelam*, quia perorantes extensâ manu verba faciebant. OXON.

Imperitus Interpres *χειροτονιαυ* putavit compositam esse ex *χειρων* *deterior*; & verbum *τεινω* interpretatus est *contendere*, vehementer velle & niti persuadere. Quæ omnia inania sunt. In Heb. textu est *עצב של* *missio digiti*, quo fortè signo utebantur in testimonio, ut se ex animi sententia loqui significarent; unde addit Propheta & *loqui falsum*. Lxx. verterunt *χειροτονιαυ*, quia jurantes *ἔτεινον χεῖρα*, *tendebant manum* in cœlum. Fortè utrumque conjungendum, ita ut mos esset manus sublatae indicem erigere. CLER.

*Oportet &c.*] Usserius legit, *Oportet ergo non de instantibus multùm scrutantes scribere, quæ non possint sanare*. OXON. Vossius legit *his talibus*: Menardus, *instantibus*: Bernardus, *his statibus*.

habeamus errorem hujus temporis, ut futuro di- VET. INT.  
 ligamur. Non demus animæ nostræ spatium, ut  
 possit habere potestatem discurrendi cum nequif-  
 simis & peccatoribus; ne quando similemus illis.  
 Consummata enim tentatio, sicut scriptum est, Dan. ix.  
 sicut Daniel dicit, adpropinquavit. Propter 24. 27.  
 hoc enim Dominus <sup>3</sup> interdicat tempora & dies, <sup>3</sup> L. inter-  
 ut acceleret dilectus illius ad hereditatem suam. cidit.

Dicit sic Propheta: *Regna in terris decem regna-* — vii. 24.  
*bunt, & resurget retro pusillus, qui deponet tres*  
*in unum.* De regnis similiter. De hoc ipso di-

cit iterum Daniel: *Et vidi quartam bestiam, ne-* — 7. 8.  
*quam, & fortem, & sæviorem cæteris bestiis ma-*

*rinis: & apparuerunt illi decem cornua: & a-*  
*scendit aliud cornu breve in medio illorum; & de-*  
*jecit cornua tria de majoribus cornibus.* Intelli-

gere ergo debemus. Adhuc & hoc rogo vos  
 tamquam unus ex vobis, omnes amans super ani-

nam meam, ut adtendatis vobis; & non simile-  
 tis eis, qui peccata sua congerunt, & dicunt,  
 Quia testamentum illorum & nostrum est. Nos-

trum est autem, quia illi in perpetuum perdidit  
 illud, quod Moyses accepit. Dicit enim Ex. xxxiv.  
 Scriptura: *Et fuit Moyses in monte jejunans* 28.

*Futuro diligamur.]* Usserius ex per quod rex significatur; quem  
 conjectura legit, *futura diliga-* ideo appellat *pusillus*. MEN.  
*mus.* OXON.

*Demus.]* Usser. *debemus.* OXON. *Qui tres reges humiliabit, juxta*  
*Similemus.]* Similo neutraliter textum Heb. Græc. & versionem  
 fumitur. MEN. communem. MEN.

*Sicut scriptum est.]* Usserius *De regnis similiter.]* Subaudi  
 legit, *de qua scriptum est.* OXON. *dicendum est:* quæ nempe cum  
*Intercidit &c.]* Hæc respiciunt suis regibus ab illo potentiore  
 verba Domini, Mat. xxiv. 22. funditus evertentur. MEN.

Vide If. x. 23. OXON. *Quia testamentum &c.]* In-  
*Dilectus.]* Usser. *dilectos.* OXON. telligit Nazaræos, illisque simi-  
*Pusillus rex.]* Apostolus ver- les Christianos, qui legem Moy-  
 ba non reddidit, sed sensum, al- sis cum Evangelio retinebant.  
 ludens ad illud parvulum cornu, MEN.

- VET. INT. *quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & accepit testamentum à Domino, tabulas lapideas scriptas manu Dei.* Sed conversi in idola, perdidērunt illud: dicit enim Dominus Moyſi:
- Ex. xxxii. 7. & Deut. ix. 12. *Moyſes descende celerius, quia præteriit legem populus tuus, quem eduxisti de terra Ægypti. Et projecit Moyſes tabulas lapideas de manibus suis:*
- Ex. xxxii. 19. *& confractum est testamentum eorum; ut dilectio Jesu consignetur in præcordiis vestris, in spem fidei illius. Propter quod adtendamus novissimis diebus. Nihil enim proderit nobis omne tempus vitæ nostræ, & fidei, si non <sup>4</sup> modò iniquum & futuras tentationes habeamus; sicut dicit filius Dei, *Resistamus omni iniquitati, & odio habeamus eam.* Ergo considerate opera malæ viæ. Non separatim debetis seducere vos tamquam justificati; sed in unum convenientes inquirete, quod communiter dilectis conveniat & profit. Dicit enim scriptura: *Væ illis, qui sibi solis intelligunt, & apud se docti videntur!* Simus spiritales, simus templum consummatum Deo:*
- 4 F. odio.
- II. v. 21.

*In spem fidei illius.] Spes hinc sumitur pro retributione vitæ se ad aliis separare. Plaut. in Aucternæ, quæ datur fidelibus, ob fidem, quæ per dilectionem operatur, ut Tit. ii. 13. Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα. Expectantes beatam spem. MEN. Iniquum.] Iniquitatem. MEN. Usterius legit animum.*

*Seducere vos.] Seducere se, est se ab aliis separare. Plaut. in Aucternæ, quæ datur fidelibus, ob fidem, quæ per dilectionem operatur, ut Tit. ii. 13. Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα. Expectantes beatam spem. MEN. Iniquum.] Iniquitatem. MEN. Usterius legit animum.*

*Seducere se, est se ab aliis separare. Plaut. in Aucternæ, quæ datur fidelibus, ob fidem, quæ per dilectionem operatur, ut Tit. ii. 13. Προσδεχόμενοι τὴν μακαρίαν ἐλπίδα. Expectantes beatam spem. MEN. Iniquum.] Iniquitatem. MEN. Usterius legit animum.*

*Tentationes.] Peccata, metonymicè, causa pro effectu. MEN.*

*Resistamus &c.] Hanc Christi sententiam in toto Evangelio non repereris: sed eam audivit ab ipso Christo, aut ab aliquo discipulo. Qualis est ista Pauli sententia, Act. xx. 35. MEN.*

*Malæ viæ.] Alludit ad viam duplicem, alteram lucis, alteram tenebrarum, de qua infra multis agit. MEN.*

*Simus spiritales.] Rectè: quia verè spiritualis est is, qui positâ sensûs proprii superbîâ, Dei sapientiam communitati consentiens sequitur. MEN. Vide 2 Cor. iii. 1.—4.*

*Simus templum.] Paulus hâc loquendi formulâ sæpe utitur. 1 Cor. iii. 16. 17. vi. 19. 2 Cor. vi. 16. Ephes. ii. 21. 2 Theſſ. ii. 4.*

in quantum est in nobis, meditemur timorem VET. INT. Dei, & custodiamus mandata illius.

*Clemens Alex. in Strom. II.*

Καὶ Βαρνάβας ὁ ἀπόσ- *Et Barnabas Aposto-*  
 τολος, Ὁαὶ οἱ συνελοὶ παρ' *lus, cum præposuisset, Væ* II. v. 21.  
 ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν *qui sunt intelligentes a-*  
 ἐπιστήμονες, προτάξας, *puđ seipfos, & coram se-*  
 ἐπήγαγεν, Πνευματικοὶ γε- *metipsis scientes; subjun-*  
 νώμεθα, ναὸς τέλειος τῷ *xit, Efficiamur spirituales,*  
 Θεῷ· ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐφ' ἡ· *& templum Deo perfectum:*  
 μῖν, μελετῶμεν τὸν φόβον *in quantum est in nobis,*  
 τοῦ Θεοῦ, καὶ φυλάσσειν *meditemur timorem Dei,*  
 ἀγωνιζώμεθα τὰς ἐντολάς *& ejus præcepta servare*  
 αὐτοῦ, ἵνα ἐν τοῖς δικαίω- *contendamus; ut in il-*  
 μασιν αὐτοῦ εὐφρανθῶ- *lius justificationibus læ-*  
 μεν. *temur.*

Dominus, non acceptâ personâ, judicat mundum. Unusquisque, secundum quæ facit, accipit: si fuerit bonus, bonitas eum antecedit; si nequam, merces nequitiae eum sequitur. Adtendite, ne quando quiescentes jam vocati addormiamus in peccatis nostris; & Nequam, accipiens potestatem nostram, suscitet & excludat à regno Domini. Adhuc & illud intelligite, cum videritis tanta signa & monstra in populo Judæorum, & sic

*Meditemur timorem Dei.] Jux-* *Suscitetur] Lege suscitetur, sci-*  
 ta illud, *II. xxxiii. 18. Cor* licet, adversus nos. *MEN. Post*  
*tuum meditabitur timorem. suscitetur* addit nos *OXON.*

*MEN.*

*Signa & monstra.] Respicit*

*Adtendite, ne &c.] Alludit signa & prodigia, quæ excidium*  
 ad parabolam decem Virginum. Hierosolymitanum comitaban-  
*Mat. xxv. MEN.* tur, à Domino prædicta, *Mat.*

*Potestatem nostram.] Nostram* *xxiv. OXON.*  
 pro nostri, i. e. in nos. *MEN. Et sic.] Quodd sic. MEN,*

VET. INT. illos dereliquit Dominus. Adtendamus ergo, ne  
 Mat. xxii. fortè, sicut scriptum est, *multi vocati, pauci e-*  
 14. *lecti*, inveniamur.

V. Propter hoc Dominus sustinuit tradere cor-  
 pus suum in exterminium, ut remissione peccato-  
 rum sanctificemur, quod est sparsione sanguinis  
 illius. Scriptum est enim de illo, quædam ad  
 IF. liii. 5. 7. populum Judæorum, quædam ad nos. Dicit  
 autem sic: *Vulneratus est propter iniquitates*  
*nostras, & vexatus est propter peccata nostra;*  
*sanguine illius sanati sumus. Tamquam ovis*  
*ad victimam adductus est: & sicut agnus co-*  
*ram tondente se, sic non aperuit os suum.* Super-  
 gratulari ergo debemus Domino, quia & præ-  
 terita nobis ostendit, & sapientes fecit; & de  
 futuris non sumus sine intellectu. Dicit au-  
 tem: *Non injustè tenduntur retia avibus.* Hoc

*Sparsione sanguinis illius.*] 1 Pet. i. 2. *Sparsio sanguinis* Christi est applicatio passionis illius. MEN.

*Scriptum est.*] Rectiùs, *Scripta sunt.* MEN.

*Dicit autem sic.*] Videntur deesse vocabula *ad nos.* MEN.

*Vulneratus est &c.*] IF. liii. Ubi hujus textûs membra sparsim habentur, non continuè: sed ea simul conjunxit Apostolus, facilitatis & brevilitatis causâ. MEN.

*Sanguine.*] Vulgo habetur *livore ejus*, juxta Hebræum תבורה quod propriè plagam significat, in qua sanies congregatur. MEN. Legisse videtur Int. τῷ αἵματι. OXON. Sensum hic sequutus est Barn. nam sub finem capitis vocem πληγῶν habet. CLER.

*Dicit autem.*] Videntur deesse vocabula *ad illos.* Nam ut primus locus ex Esaia citatus ad nos pertinet, quibus profuit sanguis Christi, Judæis repudiatis:

fic sequens Proverbiorum locus, ad illos, quos ostendit in tenebris ambulantes non potuisse retia & laqueos venantium evitare. MEN.

*Non injustè &c.*] Prov. i. 17.

juxta LXX. Ὁυ γὰρ ἀδικῶς ἐκτένονται δίχτυα πτερωτοῖς. In textu Hebraico sine ulla negatione habetur כִּי הֵם i. e. *Frustra enim.* Quæ verba quidam proferenda putant per interrogationem, quo pacto expositio Græca non discrepabit à textu Hebraico. MEN.

*Quia justè &c.*] Quemadmodum avibus justè retia tenduntur, si volando se forsitan humiliùs deprimant, cum possent ea se altiùs attollendo devitare: sic justè peribunt Judæi, qui, cum haberent lucem Scripturarum, in ea non ambulârunt, sed in tenebris; nec se in altum extulerunt, sed humi repperunt. MEN.



dicit, quia justè periet homo habens viam veri- RET. INT.  
 tatis, scientiam, & se à via tenebrosa non con-  
 tinet adhuc. Et ad hoc Dominus sustinuit pati  
 pro anima nostra, cùm sit orbis terrarum Domi-  
 nus; cui dixit die ante constitutionem sæculi:  
*Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem* Gen. i. 26.  
*nostram.* Quo modo ergo sustinuit, cùm ab ho-  
 minibus hoc pateretur, discite. Prophetæ ab  
 ipso habentes donum, in illum prophetaverunt.  
 Ille autem, ut vacuam faceret mortem, & de  
 mortuis resurrectionem ostenderet, quia in  
 carne oportebat eum adparere, sustinuit, ut  
 promissum parentibus redderet; & ipse, sibi

*Cui dixit.]* Videtur deesse  $\tau\theta$  creavit, cum priùs eodem die  
*Pater.* Nam inde probare con- brutas creâset animantes. Die  
 tendit Filii excellentiam, quòd sit etiam sexto, horâ sextâ, cruci  
 terrarum orbis Dominus, & quòd affixus fuit Christus, ut eodem  
 ei dixerit Pater, *Faciamus &c.* die, eademque hora, quibus  
 Quod etiam infrâ repetit C. vi. creatus, homo quoque redimere-  
 quem secuti sunt antiqui Patres, tur. De hora notat Origenes in  
 in probanda ejusdem Filii Dei Tract. 35. in Mat. MEN.  
 præstantia, & divinitate. *Faciamus &c.]* Non ut Ju-  
 Plurimi autem Patres asserunt, in dæis, Socinianis, & quibusdam  
 hominis creatione Patrem non Christianis malè feriat placet,  
 solum locutum esse Filio suo, hæc in plurali efferuntur, tan-  
 sed etiam Spiritui Sancto, cùm quam verba honoris, & pro mo-  
 dixit, *Faciamus hominem &c.* re regio. OXON.  
 Cur autem S. Barnabas & qui- *Donum.]* Prophetiæ videlicet.  
 dam Patres de Spiritu Sancto ta- Nam Prophetæ Dei spiritu affati  
 cuerint, ratio est, quia tan- prophetârunt. I Pet. i. 10. MEN.  
 tum de Christi divinitate & *Quia i. c. o. e. adparere.]*  
 excellentia agere animus erat. Discipulis post mortem. Sed lege,  
 MEN. *Et quia &c.* MEN.

*Die ante constitutionem sæculi.]*  
 Ante plenam & perfectam mundi  
 constitutionem, quia homine  
 nondum creato, non erat mundus  
 planè perfectus. Die enim  
 sexto, horâ sextâ, Deus hominem

*Sustinuit.]* Passus est. MEN.

*Ut promissum &c.]* Ut quæ  
 præcis patribus per Prophetas  
 prænunciata sunt adimpleret. Tò  
 ut sequelam significat, non cau-  
 sam. MEN.

τὸν λαόν  
 κενόν  
 ἐτοιμάζων  
 ἐπεδείξῃ  
 ἐπὶ τῆς  
 γῆς  
 ὅτι  
 τὴν ἀνάστασιν  
 αὐτὸς ποιήσας  
 κρινεῖ  
 Πέρας γέ τοι  
 διδάσκων  
 τὸν Ἰσραὴλ  
 καὶ τηλι-  
 καῦτα τέρατα  
 καὶ σημεῖα  
 ποιῶν  
 ἐκήρυξε  
 καὶ  
 ὑπερηγάπησεν  
 αὐτὸν  
 Ὅτε δὲ τοὺς  
 ἰδίους ἀποστο-  
 λούς  
 τοὺς μέλλοντας  
 κηρύσσειν  
 τὸ εὐαγγέλιον  
 αὐτοῦ  
 ἐξελέξατο  
 ὄντας ὑπὲρ  
 πᾶσαν ἁμαρτι-  
 ἀνομιάν  
 ἵνα δείξῃ  
 ὅτι οὐκ ἤλθε  
 καλέσαι δι-  
 καίους  
 ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς  
 εἰς μετάνοιαν  
 τότε  
 ἐφάνέρωσεν  
 ἑαυτὸν υἱὸν  
 Θεοῦ εἶναι  
 εἰ γὰρ μὴ  
 ἤλθεν ἐν  
 σαρκί  
 πῶς ἂν ἐσώθημεν  
 ἄνθρωποι  
 βλέποντες  
 αὐτόν  
 ὅτι τὸν μέλλοντα  
 μὴ εἶναι  
 ἥλιον  
 ἔργον  
 χειρῶν  
 αὐτοῦ  
 ὑπάρχοντα  
 βλέπον-  
 τες  
 οὐκ ἰσχύουσιν  
 εἰς ἀκτῖνας  
 αὐτοῦ  
 ἀντοφθαλ-

S. B A R N A B Æ.

<sup>1</sup> L. καινόν.  
<sup>2</sup> F. κρινεῖ.  
<sup>3</sup> Al. Πέ-  
 ρας δ' ἔτι.  
<sup>4</sup> Orig. in  
 Celf. L. 1.  
 ἀνομιάν.  
 Hieron. in  
 Pelag. L. iii.  
 C. 1.

τὸν λαόν κενόν ἐτοιμάζων, ἐπεδείξῃ, ἐπὶ τῆς  
 γῆς ὄν, ὅτι τὴν ἀνάστασιν αὐτὸς ποιήσας κρινεῖ.  
<sup>3</sup> Πέρας γέ τοι διδάσκων τὸν Ἰσραὴλ, καὶ τηλι-  
 καῦτα τέρατα καὶ σημεῖα ποιῶν, ἐκήρυξε, καὶ  
 ὑπερηγάπησεν αὐτόν. Ὅτε δὲ τοὺς ἰδίους ἀποστο-  
 τόλους, τοὺς μέλλοντας κηρύσσειν τὸ εὐαγγέλιον  
 αὐτοῦ, ἐξελέξατο, ὄντας ὑπὲρ πᾶσαν ἁμαρτιάν  
 ἀνομιώτερους, ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐκ ἤλθε καλέσαι δι-  
 καίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, τότε  
 ἐφάνέρωσεν ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ εἶναι. εἰ γὰρ μὴ  
 ἤλθεν ἐν σαρκί, πῶς ἂν ἐσώθημεν ἄνθρωποι,  
 βλέποντες αὐτόν; ὅτι τὸν μέλλοντα μὴ εἶναι  
 ἥλιον, ἔργον χειρῶν αὐτοῦ ὑπάρχοντα, βλέπον-  
 τες, οὐκ ἰσχύουσιν εἰς ἀκτῖνας αὐτοῦ ἀντοφθαλ-

VERS. COT.

populum novum parans, dum in terris degit, ostenderet  
 quòd, factâ resurrectione, esset judicaturus. Et ad ex-  
 tremum, docens Israelem, atque tam magna prodigia  
 & signa faciens, prædicavit, ac illum summenè dilexit.  
 Quando autem Apostolos suos, qui prædicaturi erant il-  
 lius Evangelium, elegit, homines omni peccato iniquio-

Τὸν λαὸν κ. τ. λ.] Hactenus existens, quòd resurrectione factâ  
 omnia in Græco defunt. Quod judicaret. Et ad summam, i.e.  
 ideo factum est, quoniam in au-  
 tandem, docens populum Judæo-  
 tographo illo, unde exemplaria, rum, & tanta monstra & signa  
 quæ extant, profluxere, unum & faciens, prædicavit, & superdi-  
 alterum forsân folium defuit. lexit illum. MEN.

Ita ut hoc modo finis epistolæ Non crediderunt.] Hæc non  
 Polycarpi ad Philippenses, & sunt in textu Græco. Lege ta-  
 principium hujus, perierint, quæ men, sed non crediderunt. MEN.  
 iæmper in veteribus libris con- Καὶ ὑπερηγάπησεν.] Olim  
 junguntur. Voss. scriptum fuit, καὶ οὐπερ ἠγάπη-  
 σαν. Voss.

Πέρας γέ τοι.] Transitionis for- Ὅτε.] Interpres Vet. legit  
 mula apud Barnabam passim re- τότε. Voss.  
 cepta. OXON.

Populum parans &c.] Hic lo- Τοὺς μέλλοντας κηρύσσειν.] Vet.  
 cus corruptus est, & sic ex textu Int. Qui incipiebant prædicare.  
 Græco castigato, restituendus: Notat Menardus, sæpe in hac  
 & ipse per nos sibi populum no- epistola ita converti, atque in  
 vum parans, indicabat in terra vulgata Bibliorum editione Ja-

populum \* parans, \* resurrectione factâ, in ter-  
 ris \* \* \* <sup>1</sup> judicabat <sup>2</sup>, illis \* \* \* ad <sup>3</sup>  
 vitam ducens populum Judæorum, & magna  
 signa & monstra faciens, non crediderunt, nec  
 dilexerunt illum. Tunc Apostolos suos, qui in-  
 cipiebant prædicare Evangelium suum, elegit,  
 qui erant super omne peccatum peccatores; ut  
 ostenderet, quia non venit *vocare justos, sed pecca-*  
*tores* \* \* \* \*. Tunc ostendit se esse filium  
 Dei. Si enim non venisset in carne, quo modo  
 possent homines <sup>3</sup> sanari \* \* \*? Cùm respicien-  
 tes solem, \* \* \* \* qui est opus ma-  
 nûs Dei, non possint radios ejus diutius intueri.

VET. INT.

<sup>1</sup> F. judicat,  
vel judica-  
bit.<sup>2</sup> F. ille ad  
summam,  
vel ad fi-  
nem do-  
cens; vel Fi-  
nis autem,  
docens.

Mat. ix. 13.

<sup>3</sup> F. salvari.

res, ut ostenderet, quòd non venit *vocare justos, sed pec-*  
*catores ad pœnitentiam*; tunc palàm fecit se esse filium  
 Dei. Nisi enim venisset in carne, quo modo servati  
 fuisset nos homines, videntes eum? quandoquidem  
 ii, qui solem hunc, aliquando desitutum, opus manuum  
 ejus, aspiciunt, non valent radios illius obtueri. Filius

VERS. COR.

Mat. ix. 13.

cobi ii. 12. μέλλοντες κρίνεσθαι, videtur de Apostolis. COR. In-  
 per incipientes judicari. Addere tellexisse videtur Matthæum pub-  
 poterat, si voluisset, alia Latini Hcanum, Judam proditorem, &  
 Interpretis loca; ex quibus con- Hcanum, Judam proditorem, &  
 jici datur, invenisse eum in con- fortasse Petrum abnegantem Do-  
 textu Græco, 2 Epist. Petri, i. 12. minum. ΟΧΟΝ. S. Hieron. adv.  
 Διὸ μελήσω ὑμῶν κ. τ. λ. non ut Pelag. L. iii. C. 1. lapsu memo-  
 nunc Διὸ οὐκ ἀμελήσω. Vertit e- rix, locum hunc S. Ignatio dat.  
 niri, Propter quod incipiam vos COR.  
 semper commonere ἑς. Idque Βλέποντες αὐτόν.] Sôli qui ser-  
 confirmatur per MS. in quo Διὸ pentem aneuni aspexerunt fil-  
 μελήσω scriptum habetur. [In vabantur. Porro dicunt veteres,  
 quibusdam codicibus invenitur Deum tantum in Filii persona  
 etiam Δι' ὃ μελήσω.] Sed & ea- videri posse. ΟΧΟΝ.  
 dem verbi μέλλειν expositio ex- \*Οτι τὸν μέλλοντα κ. τ. λ.]  
 tat apud varios ecclesiasticos Rationem reddit, cur Deus in  
 Scriptores. COR. carne venit: quia homines non  
 ὄντας ἢ π. α. ἀνομιτέρους.] potuissent divinitatis illius ma-  
 Admodum hyperbolice dictum jestatem intueri, qui non possunt  
 fixis oculis in solem obtueri. MEN.

Admodum hyperbolice dictum  
 fixis oculis in solem obtueri. MEN.

μῆσαι. Ὁκοῦν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐς τοῦτο ἦλθεν ἐν σαρκί, ἵνα τὸ τέλειον τῶν ἀμαρτιῶν κεφαλαιώση τοῖς διώξασιν ἐν θανάτῳ τοὺς προφήτας αὐτοῦ.

Ὁκοῦν εἰς τοῦτο ὑπέμεινε. Λέγει γὰρ ὁ Θεός, <sup>4</sup>L. πλιγν. τὴν πηγὴν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ, ὅτι ἐξ αὐτῶν ὅταν πατάξω τὸν ποιμένα, τότε σκορπισθήσεται τὰ πρόβατα τῆς ποιμνῆς. Αὐτὸς ἠθέλησεν οὕτω παθεῖν· ἔδει γὰρ ἵνα ἐπὶ ξύλου παθῆ· λέγει γὰρ ὁ προφητεύων ἐπ' αὐτῶ· Φεῖσαί μου τῆς ψυχῆς ἀπὸ ῥομφαίας· καθήλωσόν μου τὰς σαρκάς· ὅτι ποιηρευομένων συναγωγῶν ἐπανεστήσαν μοι. Καὶ πάλιν λέγει· Ἰδοὺ τέθεικά με τὸν νῶτον εἰς μάστιγας, τὰς σιαγόνας εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου ἔθηκα ὡς στερεὰν πέτραν.

<sup>5</sup>Al. ῥαπισμόν. τῆς σιαγόνας εἰς ῥαπίσματα· τὸ δὲ πρόσωπόν μου ἔθηκα ὡς στερεὰν πέτραν.

ζ'. Ὅτε οὖν ἐποίησεν ἐντολὴν, τί λέγει; Τίς ὁ κρινόμενός μοι; ἀνίστήτω μοι· ἢ τίς ὁ δικά-

VERS. COT. itaque Dei ideo in carne venit, ut summam imponeret peccatis eorum, qui ad mortem persecuti sunt prophetas illius. Igitur ob hoc passus est. Dicit enim Deus, plagam carnis illius ab ipsis esse. Cum percutiam pastorem, tunc dispergentur oves gregis. Ipse sic pati voluit. Oportebat quippe ut in ligno pateretur. Quia qui de illo prophetauit, dicit: Parce anima mea à framea. Clavis

If. liii. 8.  
Zach. xiii.  
6, 7.

Rf. xxi. 21.

Ὁκοῦν ὁ υἱὸς κ. τ. λ.] Pro- ejus capitis, vel ad Zach. xiii. 6. fert aliam causam adventus Christi. Cot.

sti. ut colligeretur, & subduceretur veluti summa peccatorum S. Mat. xxvi. 31. omnino respondet: sed LXX. legunt πάταξον. Judæorum, hoc est, ut consummarentur peccata eorum, additâ Oxon.

Christi morte, eorumque impenitentia, ad necem tot Prophetarum & justorum, quos antea ἀπὸ ῥομφαίας τὴν ψυχὴν μ. Sed occiderunt; & sic justas penderent penas. MEN.

Φεῖσαί μου κ. τ. λ.] LXX. juxta textum Hebraicum, ῥῦσαι τὰς σάρκας μου, juxta LXX. Sic dicit Ver. Int. sed vel ad v. 8. S. Cyprianus lib. 2. de testimo-

πηγν.] Lego πλιγν. Non Lege καθήλωσον ἐκ τοῦ φόβου σου τὰς σάρκας μου, juxta LXX. Sic dicit Ver. Int. sed vel ad v. 8. S. Cyprianus lib. 2. de testimo-

Filius ergo Dei ideo in carne venit, ut consummationem peccatorum definiret eis, qui persecuti sunt ad mortem Prophetas illius. \* \* \* \* \*

Dicit autem Esaias: *Plagâ corporis illius omnes sanati sumus.* Et alius Propheta: *Feriam pastorem, & dispergentur oves gregis.* Ipse autem voluit sic pati. \* \* \* \* \*

Dicit enim, qui prophetat de illo: *Parce animæ meæ à gladio.* Et, *Confige clavis carnes meas: quia nequissimorum conventus insurrexerunt in me.* Et iterum dicit: *Ecce posui dorsum meum ad flagella, & maxillas meas ad palmas. Faciem autem meam posui, tamquam solidam petram.*

VI. Cùm autem fecit Dei præceptum, quid dicit? *Quis est, qui contradicit? resistat mihi.* — 8, 9.

*confige carnes meas. Quia concilia malignantium insurrexerunt in me.* Et rursus ait, *Ecce posui dorsum meum ad flagella, & genas ad alapas: faciem autem meam posui sicut solidam petram.*

VI. Cùm autem fecit quod præceptum ei fuerat, quid ait? *Quis est qui iudicetur mecum? resistat mihi: vel quis* — 8, 9.

niis, *Confige clavis de metu tuo carnes meas.* In communi versione, *Confige timore tuo carnes meas.* Hoc versiculo orat Christus, ut cruci configatur ex timore Dei; qui quidem timor est ille, quo timet judicia Dei in peccatores, nisi pro eis sanguinem suum fundat in cruce.

MEN. *Ἰδοὺ τέλει κα. τ. λ.]* Ita apud Tertullianum L. 3. adversus Marcionem; & S. Cyprianum, L. 2. de testimoniis adversus Judæos, juxta LXX. MEN.

Particula *ὅτι* sumitur ex initio versiculi. Hic autem locus annectitur superiori, quod non se- *Palmas.]* Colaphos palmâ impactos. Glossæ vet. *Depalmare,* κολαφίζειν. CLER.

VERS. COT.  
Pf. cxviii.  
120.  
Pf. xxi. 17.  
If. l. 6, 7.

VET. INT:

If. liii. 5.

Zach. xiii.

7.

Pf. xxi. 21.

— cxviii.

120.

— xxi. 17.

If. l. 6, 7.

ζόμενός μοι; ἐγγισάτω τῷ παιδί Κυρίου. οὐαὶ ὑμῖν ὅτι πάντες ὑμεῖς παλαιωθήσεσθε ὡς ἱμάτιον, καὶ σὴς καταφαγέλαι ὑμᾶς. Καὶ πάλιν λέγει ὁ προφήτης· Ἐπεὶ ὡς λίθος ἰσχυρὸς ἐτέθη εἰς συντριβήν· ἰδοὺ ἐμβάλλω εἰς τὰ θεμέλια Σιών λίθον πολυτελεῆ, ἐκλεκτὸν, ἀκρογωνιαῖον, ἔντιμον. εἶτα τί λέγει; καὶ ὅς ἐλπίζει ἐπ' αὐτὸν, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐπὶ λίθον οὖν ἡμῶν ἡ ἐλπίς; μὴ γένοιτο· ἀλλ' ἐπεὶ ἐν ἰσχύει ἔθηκε τὴν σάρκα αὐτοῦ ὁ Κύριος· λέγει γάρ, καὶ ἔθηκε με ὡς στερεὰν πέτραν. Λέγει δὲ πάλιν ὁ προφήτης· λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγενήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας. καὶ πάλιν λέγει· αὕτη ἐστὶν ἡ ἡμέρα ἡ μεγάλη καὶ θαυμαστὴ, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος. Ἀπλούστερον ὑμῖν γράφω, ἵνα συνῆντε. ἐγὼ περὶ φημα τῆς ἀγάπης ὑμῶν. Τί οὖν

<sup>1</sup> L. ἔθηκα.

Clemens  
Alexand.  
Strom. V.

VERS. COT. *est qui iudicium ineat adversum me? appropinquet puero Domini. Va vobis: quia omnes de veterascetis quasi vestimentum; & tineas devorabit vos. Et iterum dicit propheta: Quoniam sicut lapis fortis positus est in contritionem. Ecce immitto in fundamenta Sionis, lapidem pretiosum, electum, angularem, honorabilem. Deinde quid loquitur? Et qui speraverit in illum, vivet in aeternum.*

If. viii. 14.  
— xxviii.  
16.

*Quis aequalis futurus est.]* Ἰδοὺ, τίθημι ἐν Σιών λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου. Tangit locum Petrus, 1 Ep. ii. 7, 8. Καὶ λίθος προσκόμματος, καὶ πέτρα σκανδάλου· οἱ προσκόπτουσι τῷ λόγῳ, ἀπειθοῦντες. Hic igitur lapis positus est in afflictionem & contritionem, eorum videlicet, qui non credent, juxta locum Petri citatum. Est etiam lapis offensionis, & petra scandalii, propter ignominiam crucis, ex qua multi, increduli videlicet, scandalizabuntur. MEN.

<sup>1</sup> Ἐπεὶ ὡς λίθος ἰσχυρὸς κ. τ. λ.] Apud Esaiam sic habetur: *In lapidem autem offensionis, & petram scandalii, duabus domibus Israel,* juxta textum Heb. non juxta LXX. qui negationem apposunt. Barnabas locum citat potius juxta sensum, quam verba, quemadmodum Paulus ad Romanos: Καθὼς γέγραπται· Ἰδοὺ ἐμβάλλω κ. τ. λ.] Duo hic citat locos Barnabas, primum

*Quis equalis futurus est mihi? propinquet puero Dei. Vae vobis, quia vos omnes veterascitis tamquam vestimentum; & tinea devorabit vos.* VET. INT. F. veterascetis.

*Iterum dicit Propheta: Tamquam lapis \* expofitus est in afflictionem. Ecce mittam in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum, \* \*.* If. viii. 14. — xxviii. 16.

*Et quid dicit? & qui crediderit in illum, non confundetur. In lapide ergo fides nostra? absit! Sed quia in fortitudine posuit corpus illius.* \* \* \* \* \*

*Dicit iterum Propheta: Lapidem, quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli. \* \* \* Hic est dies, \* \* \* quem fecit Dominus. \* \* \* \* \** Pf. cxvii. 22. \* \* \* \* \*

*In lapidem ergo spes nostra? Absit: sed quia Dominus in fortitudine posuit corpus suum: ait namque, Et posuit me sicut solidam petram. Adhuc autem dicit propheta, Lapidem quem reprobaverunt edificantes, hic factus est in caput anguli. Et iterum ait, Hæc est dies magna & mirabilis, quam fecit Dominus. Simplicius vobis scribo, ut intelligatis. Ego, purgamentum vestræ caritatis. Quid* VERS. COR. If. 1. 7. Pf. cxvii. 22. — 23.

de lapide offensionis, alterum de lapide pretioso; ostendere volens, *Hic est dies quem fecit Dominus.* [Ita fere apud S. Cyprianum, tanquam petram scandali, num: *Iste est dies quem fecit Dominus.* MEN.]

*Ecce mittam in fundamenta Sion lapidem pretiosum, electum.* [Hæc epitheta addit Barnabas explanationis gratiâ. MEN.]

Locus mutilus, & legendus ut *Εγὼ περίψημα κ. τ. λ.* [Mori paratus sum, ut vobis profim. Hesy chius in *Περίψημα* sic emendari debet, *Περίψημα, κατάμαγμα. περικαθάρματα, αντίλυτρα, αντίψυχα. πάντων περίψημα, ὑπὸ τὰ ἰχνη πάντων.* ΕΚ I Cor. iv. 13. BERN.]

λέγει πάλιν ὁ προφήτης; περιέσχε με συναγωγή  
 πονηρευομένων· ἐκύκλωσάν με, ὡσεὶ μέλισσαι  
 κηρίον· καὶ, ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλη-  
 ρον. Ἐν σαρκὶ οὖν αὐτοῦ μέλλοντος φανεροῦσθαι,  
 καὶ πάσχειν, προεφανεροῦτο τὸ πάθος. λέγει  
 γὰρ ὁ προφήτης ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ· οὐαὶ τῇ ψυχῇ  
 αὐτῶν, ὅτι βεβούλευνται βουλὴν πονηρὰν καθ' ἑαυ-  
 τῶν, εἰπόντες· δῆσωμεν τὸν δίκαιον, ὅτι δύσχρησ-  
 τος ἡμῖν ἔστι. Λέγει δὲ καὶ Μωσῆς αὐτοῖς·  
<sup>6</sup> Clem. Al. ἰδοὺ τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός· εἰσέλθετε εἰς  
 ὁ Θεός  
 Ἄβραάμ. τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, ἣν ὤμοσε Κύριος τῷ Ἀβρα-  
 ἀμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακώβ, καὶ κατακληρονο-  
 μήσατε αὐτήν, γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι. Τί  
<sup>2</sup> Clem. Al. λέγει ἡ γυνῶσις, μάθετε· ἐλπίζατε <sup>2</sup> ἐπὶ τὸν ἐν  
 Φησίν. σαρκὶ μέλλοντα φανεροῦσθαι ὑμῖν Ἰησοῦν. ἄν-  
<sup>3</sup> Clem. Al. θρωπος <sup>3</sup> γῆ ἔστι πάσχουσα· ἀπὸ προσώπου γὰρ  
 γὰρ. τῆς γῆς ἢ πλάσις τοῦ Ἀδὰμ ἐγένετο. Τί οὖν λέ-  
<sup>4</sup> Clem. Al. γει· <sup>4</sup> τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν, τὴν ῥέουσαν γάλα καὶ  
 εἰς. μέλι. Ἐυλογητός ὁ Κύριος ἡμῶν, ὁ σοφίαν, καὶ

VERS. COT. ergo dicit propheta? *Obsedit me concilium malignantium:*  
 Pl. xxi. 17. *Circumdedederunt me sicut apes favum: Et super vestem*  
 — cxvii. 12. *meam miserunt sortem.* Cum igitur in carne esset appa-  
 — xxi. 19. raturus & passurus, præmonstrata est ipsius passio. Nam  
 If. iii. 9. in Israel dicit propheta, *Vae anime eorum, quia pessim-*  
 Sap. ii. 12. *um consilium inierunt adversus semetipsos, dicentes, Al-*  
 Ex. xxxiii. *ligemus justum, quoniam inutilis ac injucundus est nobis.*  
 1. Et verò dicit ad illos Moses, *Ecce ista ait Dominus Deus,*

Δήσωμεν.] Apud Clementem in Sap. Sol. ii. 12. Eadem inter-  
 Alexandrinum, Strom. V. est pretatio habetur apud S. Cypria-  
 ἀρωμεν, i. e. *auferamus, tolla-*  
 num, L. ii. de testimoniis.  
 nus. Sic Justinus Mart. in Dial. MEN.

cum Tryph. Huic lectioni favet λέγει δὲ καὶ Μωσῆς κ. τ. λ.]  
 Tertullianus, L. iii. contra Mar- Hic locus citatur à Clemente  
 cionem, *Auferamus justum, quia Alex. Strom. V. usque ad illa*  
*inutilis est nobis.* MEN. verba Ἐπεὶ οὖν ἀνακαινίσας, α-

*Circumveniamus.*] Int. Vet. vi- pud quem legitur, Τί λέγει ἄλ-  
 detur legisse ἐνεδρεύσωμεν, ut est λος προφήτης Μωσῆς. Hic S.



Quid ergo dicit? \* *Circumvenerunt me conventus nequissimorum: vallaverunt me tamquam apes* \* VET. INT. Pf. xxi. 17. — cxvii.  
 Et iterum dixit: *Super vestem meam sortes miserunt.* In carne ergo incipiente illo venire, \* \* 12. — xxi. 19.  
 antè ostensa sunt quæ passurus erat. Dicit ergo Propheta ad Judæos: *Væ animæ iniquorum,* Is. iii. 9.  
 \* \* \* \* \* *qui dicunt in-* Sap. ii. 12. 2 L. Quia:  
*ter se; Circumveniamus justum, quia insuavis est nobis.* Et Moyfes autem dicit ad illos: \*  
*Hæc dicit Dominus Deus: Intrate in terram bonam, quam promisit Dominus Abrahamæ, Isaac, &* Ex. xxxiii. 1. Lev. xx. 24.  
*Jacob; & Domini estote illius terræ, quæ trahit lac & mel.* Quid dicat scientia, discite: *Credite, inquit, in eum, qui in carne apparebit, Jesum.* Homo enim terra est \* \*: cùm ex terra sit figmentum Adæ. Quid ergo dicit? *In terram bonam, fluentem lac & mel.* Et benedictus Dominus \* <sup>3</sup> quia sapien- 3 L. qui.

*Intrate in terram bonam, quam juramento promisit Dominus Abrahamo, & Isaaco, & Jacobo; & ut hereditatem possidete eam, terram fluentem lacte ac melle.* Quid dicat cognitio, discite: *Sperate, inquit, in Jesum, qui in carne manifestandus est vobis.* Homo siquidem est terra quæ patitur: ex substantia enim terræ formatus est Adamus. Quid ergo dicit? *In terram bonam, lacte ac melle fluentem.* Benedictus sit Dominus noster, qui sa-

VERS. COT. Lev. xx. 24.

Apostolus incipit de hominis reparatione. MEN. fluens lacte & melle, sit fides in Christum, qui, assumptâ carne,

Τί λέγει ἡ γνώσις.] Scilicet quæ ex terra per carnem Adæ sumpsit originem, pro nobis passus est. MEN.

Ἐλπίζετε κ. τ. λ.] Explicat ceterum & interponens videtur ea allegoricè locum ex Mose prolatum, nempe, quòd terra bona, quæ sequuntur pro sacræ Scripturæ textu laudasse. OXON.

νοῦν δέμενος ἐν ἡμῖν τῶν κρυφίων αὐτοῦ. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης· παραβολὴν Κυρίου τίς νοήσει, εἰ μὴ σοφός, καὶ ἐπιστήμων, καὶ ἀγαπῶν τὸν Κύριον αὐτοῦ; Ἐπεὶ οὖν ἀνακαινίσας ἡμᾶς ἐν τῇ ἀφέσει τῶν ἀμαρτιῶν, ἐποίησεν ἡμᾶς ἄλλον τύπον, ὡς παιδίον ἔχειν τὴν ψυχὴν, ὡς ἂν καὶ ἄναπλασσομένους αὐτὸς ἡμᾶς. Λέγει γὰρ ἡ γραφὴ περὶ ἡμῶν, ὡς λέγει τῷ υἱῷ· ποιήσωμεν καὶ εἰκόνα, καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμῶν, τὸν ἄνθρωπον· καὶ ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων τῆς γῆς, καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης. καὶ εἶπε Κύριος, ἰδὼν τὸ καλὸν πλάσμα ἄνθρωπον· αὐξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν. ταῦτα πρὸς τὸν υἱόν. Πάλιν σοὶ ἐνδείξω, πῶς πρὸς ἡμᾶς δευτέραν πλάσιν ἐπ' ἐσχάτων ἐποίησε. λέγει Κύριος· ἰδοὺ ποιήσω τὰ

<sup>5</sup> L. ἀναπλασσίμενος.

Vide If. liii. 10. Joh. xii. 24.

<sup>6</sup> Al. ἐπιδείξω.

VERS. COT. If. xl. 13. Prov. i. 6. Eccli. i. 10.

pietiam & intelligentiam occultorum suorum posuit in nobis. Dicit namque Propheta: *Parabolam Domini quis intelliget, nisi sapiens & peritus, & diligens Dominum suum?* Ubi ergo nos renovavit per remissionem peccatorum; effecit ut aliam formam haberemus, animam nempe puerili similem: ipse etenim reformavit nos. Nam de nobis Scriptura dicit, loquente Patre ad

Παραβολὴν κ. τ. λ.] If. xl. 13. Sic D. Paulus 1 Cor. ii. 10, --- Τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου; Dixit autem Barnabas παραβολὴν, quæ est revelatum esse Apostolis & fidefermo allegoricis & obscurus, libus, qui non acceperunt spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est; tandem concludit, citans hunc Esaïæ locum:

Ἐἰ μὴ σοφός, κ. τ. λ.] Hæc verba non sunt in loco citato Prophetæ, sed addidit Apostolus explicationis gratiâ. Quia fidelis, seu justus, novit sensum Domini, per fidem ipsi à Deo infusam, juxta illud Esaïæ, vii. 9. Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδὲ μὴ συνῆτε. ὡς παιδίου, quod Oxon. editor

16. Cum dixisset Spiritum Dei revelatum esse Apostolis & fidefermo allegoricis & obscurus, libus, qui non acceperunt spiritum hujus mundi, sed spiritum qui ex Deo est; tandem concludit, citans hunc Esaïæ locum: Ὁ δὲ πνευματικὸς ἀνακρίνει μὲν πάντα, αὐτὸς δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται. Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάζει αὐτόν; Ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν. MEN. Ὡς παιδίον.] Davissius legit

tiam & sensum posuit in nobis absconditorum suorum. Dicit autem per <sup>4</sup> Prophetas parabolam <sup>5</sup> Dominus: *Quis intelliget, nisi sapiens,* \* \* \* *& diligens Dominum suum?* Quia ergo, cum nos cognovit in remissionem peccatorum, fecit nos aliam figuram tamquam pueros habere; ut Spiritu figuraret nos. Nos enim; sicut dicit Scriptura, \* \* \* \* *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & supersit bestiis terræ, & avibus cæli, & piscibus maris.* Et Dominus, videns bonam figuram nostram, dixit: *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* \* \* \* Iterum vobis ostendam, quo modo <sup>6</sup> vobis dicit secundam figuram in novissimis. Dicit Dominus: *Ecce facio novissim-*

VET. INT.

<sup>4</sup> F. Prophetam.<sup>5</sup> F. Domini.

If. xl. 13.

Prov. i. 6.

Eccli. i.

10.

Gen. i. 26.

— i. 28.

<sup>6</sup> F. nobis

fecit.

Ez. xxxvi.

II.

Filium; *Faciamus hominem ad imaginem & ad similitudinem nostram: & præsint bestiis terræ, & volatilibus cæli, & piscibus maris.* Tum Dominus, videns hominem, pulcrum figmentum suum, ait; *Crescite, & multiplicamini, & replete terram.* Hæc ad Filium. Iterum autem tibi ostendam, quo modo erga nos secundam formaturam in ultimis temporibus fecerit. Dicit Dominus;

VERS. COT.

Gen. i. 26.

— 28.

dicit esse in MS. Per regenerationem scilicet.

*Nos enim, sicut dicit Scriptura.]* Legendum, ut in Text. Græc. *De nobis enim dicit Scriptura, sicut dicit Filio,* Deus videlicet, aut Pater. Et primam hominis creationem S. Barnabas allegoricè interpretatur, de hominis renovatione. MEN.

*Ποιήσωμεν κ. τ. λ.]* Hæc etiam ducit ad sensum mysticum, quem admodum S. Paulus, Col. iii. 10. OXON.

*Καὶ εἶπε Κύριος, ἰδὼν κ. τ. λ.]*

Persequitur suam allegoriam:

Cum ergo per remissionem peccatorum Deus hominem renovasset Spiritu suo, ejusque optimam formam considerasset, dixit, *Ἀυξάνεσθε, καὶ πληθύνεσθε, καὶ πληρώσατε τὴν γῆν,* filii spiritualibus & perfectis, videlicet.

Ita D. Gregorius Nyss. Hom. 2.

in hæc verba, *Ποιήσωμεν ἄνθρωπον.* MEN.

*Σοι.]* *Legē ὑμῖν,* cum Interp.

MEN.

ἔσχατα ὡς τὰ πρῶτα. Εἰς τοῦτο οὖν ἐκήρυξεν ὁ προφήτης· εἰσέλθετε εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα καὶ μέλι, καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς. Ἰδοὺ οὖν ἡμεῖς ἀναπεπλάσμεθα, καθὼς πάλιν ἐν ἑτέρῳ προφῆτῃ λέγει· ἰδοὺ, λέγει Κύριος, ἐξελῶ τούτων, τουτέστιν ὧν προέβλεπε τὸ πνεῦμα Κυρίου, τὰς λιθίνας καρδίας, καὶ βαλῶ τὰς σαρκίνας αὐτοῖς· ὅτι ἐμελλεν ἐν σαρκὶ φανεροῦσθαι, καὶ ἐν ἡμῖν κατοικεῖν· ναὸς γὰρ ἅγιος, ἀδελφοί μου, τῷ Κυρίῳ τὸ κατοικητήριον ἡμῶν τῆς καρδίας. Λέγει γὰρ πάλιν Κύριος· καὶ ἐν τίνι ὀφθήσομαι τῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ μου, καὶ δοξασθήσομαι; λέγει, ἐξομολογήσομαί σοι ἐν ἐκκλησίᾳ, ἐν μέσῳ ἀδελφῶν μου, καὶ ψαλῶ ἀναμέσον ἐκκλησίας ἀγίων. οὐκοῦν ἡμεῖς ἔσμεν, οὓς εἰσήγαγεν εἰς τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν. Τί οὖν τὸ γάλα καὶ μέλι; ὅτι πρῶτον τὸ παιδίον μέλιτι, εἶτα γάλακτι ζωοποιεῖται· οὕτω καὶ ἡμεῖς, τῇ πίστει τῆς ἐπαγγελίας, καὶ τῷ λόγῳ ζωοποιούμενοι, ζήσομεν,

Sic D. Paulus 1 Cor. iii. 16, 17. vi. 19. 2 Cor. vi. 16.

VERS. COT. Ez. xxxvi. 11.

— xi. 19.  
— xxxvi. 26.

*Ecce faciam novissima tanquam priora.* Idcirco igitur prædicavit Propheta; *Intrate in terram lacte & melle fluentem, & dominamini ei.* Ecce igitur nos denuo formati sumus; quemadmodum rursus in alio Propheta dicit: *Ecce, inquit Dominus, auferam ab eis, hoc est, ab eis quos Spiritus Domini prævidebat, corda lapidea, & immittam illis corda carnea:* quia oportebat eum in carne apparere, & habitare in nobis: templum enim sanctum,

Ἐισέλθετε κ. τ. λ.] Eodem At in Jer. xi. 5. terram lacte & modo argumentatur S. Paulus melle manantem, tropologicè, Heb. iii. ΟΧΟΝ. quemadmodum Barnabas, exponit de Ecclesia, in qua parvulim

Τί οὖν τὸ γάλα κ. τ. λ.] Hieronymus ad Jer. xxxii. 22. *Dedisti eis terram fluentem lacte & melle, ait de Judæis; Necdum enim solidum poterant cibum capere, sed melle & lacte nutriebantur infantie.* Similiaque profert ad vidi, non erat τὸ εἶτα. Itaque amilem locum Ezech. xx. 6. putavi debere describi, μέλιτι καὶ

*na tamquam priora.* Propter hoc ergo prædica-  
vit Propheta: *Intrate in terram, quæ trahit* VER. INT. Ex. iii. 8.

*lac & mel, & dominamini ejus.* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

Quia ipse incipiebat apparere, & in nobis habitare: templum enim Domini, \* \* inhabitatio cordis nostri est. Dicit ergo iterum: *Et* Pf. xli. 3:  
*quo modo apparebo Domino Deo meo, & magnificabor?* Inquit: *Confitebor in Ecclesia* \* \* —xxi. 23:  
*fratrum meorum, & decantabo tibi in Ecclesia sanctorum.* Nos ergo sumus, quos induxit in terram bonam. Quid ergo lac & mel? Quia ab initio infans melle & \* \* lacte vivifica-<sup>7</sup> L. &  
tur; sic <sup>7</sup> ut per fidem promissionis, <sup>8</sup> verbo dum bo-<sup>8</sup> L. & ver-

fratres mei, Domino est, habitatio cordis nostri. Ete- VERS. COR. Pf. xli. 3.  
nim iterum ait Dominus; *Et in quo apparebo ad Domi-* —xxi. 23.  
*num Deum meum, & glorificabor?* Ait: *Confitebor tibi*  
*in Ecclesia, in medio fratrum meorum; & cantabo te in*  
*medio Ecclesie sanctorum.* Itaque nos sumus, quos in-  
trodixit in terram bonam. Sed quare lac & mel? Quo-  
niam infans, primùm melle, tum lacte, vivificat: ita &  
nos, fide re promissionis, & verbo, in vitam confirmati,

γάλακτι, uti quoque Interp. le- tudine veterum, etiam ethnico-  
gerat. Notus enim ex Clemente rum, qui infantes recens natos  
Alex. & Tertulliano, mos ille primùm melle, deinceps verò  
veterum Christianorum, quo lacte nutriebant. Et ex medicorum  
pueris recens baptizatis mel, ei præscripto fiebat, ut infantes ante-  
que lac mistum, degustandum quam uberibus admoverentur, per  
offerebant. Sed nunc alteram aliquot dies nutrentur melle. Vos.  
lectionem probo. Neque enim Τῆ πίστει τῆς ἐπαγγελίας.] Bar-  
à Barnaba hoc loco tangi puto nabas dixit *fide promissionis*, nem-  
ritum istum, licèt antiquissimum; pe futurorum bonorum, ponens  
sed simpliciter loqui de consue- partem pro toto. M & N.

κατακυριεύοντες τῆς γῆς. Προεῖρεκε δὲ ἐπάνω,  
ὅτι αὐξάνεσθωσαν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων.

<sup>7</sup> L. τίς.

<sup>7</sup> τί οὖν ὁ δυνάμενος νῦν ἀρχεῖν θηρίων, ἢ ἰχθύων,  
ἢ πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ; αἰσθάνεσθαι γὰρ ὀφεί-  
λομεν, ὅτι τὸ ἀρχεῖν ἐξουσία ἐστίν, ἵνα τις ἐπι-  
τάξας κυριεύσῃ. Ἐἰ οὖν οὐ γίνεται τοῦτο νῦν,

<sup>8</sup> Al. ἡμῖν.

ἄρα ὅ μιν εἶρηκε ὥστε; ὅταν καὶ αὐτοὶ τελειω-  
θῶμεν, κληρονόμοι τῆς διαθήκης Κυρίου γενέσθαι.

Z'. Οὐκ οὖν νοεῖτε, τέκνα εὐφροσύνης, ὅτι πάν-  
τα ὁ καλὸς Κύριος προεφανέρωσεν ἡμῖν, ἵνα  
γνώμεν, ὃ κατὰ πάντα εὐχαριστοῦντες ὀφείλομεν  
αἰνεῖν. εἰ οὖν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὢν Κύριος, καὶ  
μέλλων κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούς, ἔπαθεν, ἵνα  
ἡ πληγὴ αὐτοῦ ζωοποιήσῃ ἡμᾶς πιστεύσωμεν,  
ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐκ ἠδύνατο παθεῖν, εἰ μὴ  
διὰ ἡμᾶς. Ἀλλὰ καὶ σταυρωθεὶς, ἐποτιζετο ὄξει

<sup>1</sup> Al. πεφα-

νερώκασιν.

<sup>2</sup> F. ναοῦ.

καὶ χολῇ ἀκούσατε ὡς περὶ τούτου πεφανέ-  
ρωκαν οἱ ἱερεῖς τοῦ λαοῦ γεγραμμένης ἐντολῆς  
αὐτοῦ, ὅς ἂν μὴ νηστεύσῃ τὴν νηστείαν, θανάτῳ  
ἐξολοθρευθήσεται, ἐνετείλατο Κύριος· ἐπεὶ καὶ  
αὐτὸς ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀμαρτιῶν ἠμελλε

VERS. COT.

vivemus, terram possidentes. Jam verò prædixit superiùs;  
*Crescant, & præfint piscibus.* Quis potest nunc præesse  
bestiis, vel piscibus, vel cæli volucris? Scire enim  
debemus præesse potestatem designare, ut quis imperet ac  
dominetur. Cùm igitur id nunc non contingat; pro-  
fectò nobis dixit. Quando? Cùm & ipsi adeò perfecti  
erimus, ut hæredes simus testamenti Domini.

VII. Intelligite ergo, filii dilectionis ac lætitiæ, quòd  
bonus Dominus omnia nobis præmonstravit, ut cognosce-

Προεῖρηκε δὲ] Προεῖρηκε γὰρ. Uss.

τί οὖν.] τίς οὖν. Uss.

Ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων.] Forsàn

Supereffe.] Hoc est, *dominari,*

reponi possit ἀρχέτωσαν τῶν θηρίων,  
καὶ τῶν πετεινῶν, καὶ τῶν ἰχθύων.

præesse. In literali sensu feræ  
naturæ animalibus non domina-

Ex eisdem voculæ τῶν repetitione  
factum est, ut verba, quæ desideran-  
tur, prætermiserit librarius, DAV.

mur: relinquitur ut in spiritali  
id contingat, brutis nimirum &  
ferocientibus affectibus domitis:

adnutrimur, sic <sup>9</sup> vivificamur, dominatum agentes <sup>VER. INT.</sup>  
 terræ. \* \* \* \* \* <sup>9</sup> vivifica-  
 bimus.

Quis est, qui possit modò esse super bestias, aut  
 super aves, aut super pisces? Sentire debetis,  
 quia superesse potestatis est, ut quis imperans

<sup>1</sup> Domino sit. \* \* \* \* \* <sup>1</sup> L. Domi-  
 nus.  
 \* \* \* \* \*  
 \* \* \* \* \*

VII. Intelligite ergo, filii dilecti, quia omnia  
 bonus Dominus ostendit nobis, ut sciremus, <sup>1</sup> cum <sup>L. cui.</sup>  
 per omnia gratias agere debeamus. Si ergo Fi-  
 lius Dei, cum sit Dominus, qui incipiet judi-  
 care vivos & mortuos, passus est, ut plaga illius  
 vivificaret nos; credamus, quia Filius non pote-  
 rat pati, nisi propter nos. Sed & cruci affixus  
 potatur aceto & felle. Audite quemadmodum  
 de hoc significaverint sacerdotes templi: Inscrip-  
 tâ lege præcepti, ut si quis non jejunaret jejni-  
 um, morte moreretur, præcepit Dominus: quia <sup>Lev. xxiii.</sup>  
 ipse pro peccatis nostris incipiebat vas spiritûs <sup>29.</sup>

remus, cui per omnia gratias agere ac laudes debemus of- <sup>VERS. COT.</sup>  
 ferre. Si ergo Dei Filius, qui est Dominus, & judica-  
 turus est vivos ac mortuos, passus est, ut plagâ illius vi-  
 vidos nos redderet; credamus, non potuisse Filium Dei  
 pati, nisi propter nos. Sed & cruci affixus, aceto ac  
 felle potabatur. Audite, quo modo de hac re sacerdo-  
 tes templi ac plebis significaverint: scripto præcepto, ut <sup>Lev. xxiii.</sup>  
 qui jejunium non jejunaret, morte exterminaretur, præ- <sup>29.</sup>  
 cepit Dominus: quia & ipse pro peccatis nostris vas Spi-

nam ad tempora Evangelii spec-  
 tant illa Efaix, *leo & bos simul*  
*accumbent.* ΟΧΟΝ. Sed revera  
 brutis dominamur, in eo quòd  
 pro arbitrio ea occidimus, & in  
 usus nostros, seu arte, seu vi ad-  
 hibemus. CLER.

Λαοῦ,] Legendum *υαοῦ*, ut le-  
 git Vet. Interp. MEN.  
<sup>1</sup> Ος ἀν μὴ κ. λ.] Diem expi-  
 ationis peculiari ratione redem-  
 tionem à Domino nostro par-  
 tam exhibere, docet nos Aposto-  
 lus ad Heb. ix. ΟΧΟΝ.

σκεῦος τοῦ πνεύματος προσφέρειν θυσίαν· ἵνα καὶ ὁ τύπος ὁ γινόμενος ἐπὶ Ἰσαὰκ, τοῦ προσε-  
νεχθέντος ἐπὶ τὸ θυσιάστηριον, τελεσθῆ. Τί  
οὖν λέγει ἐν τῷ προφήτῃ; καὶ φαγέτωσαν ἐκ τοῦ  
τράγου, τοῦ προσφερομένου τῇ νηστεία ὑπὲρ  
πασῶν τῶν ἀμαρτιῶν. προσέχετε ἀκριβῶς· καὶ  
φαγέτωσαν οἱ ἱερεῖς μόνοι πάντες τὸ ἐντερον ἄ-  
πλυτον, μετὰ ὄξους. πρὸς τί; ἐπειδὴ ἐμὲ, εἶδον,  
ὑπὲρ ἀμαρτιῶν μέλλοντα τοῦ λαοῦ τοῦ καινοῦ  
προσφέρειν τὴν σάρκα μου, μέλλετε ποτίζειν χο-  
λὴν μετὰ ὄξους· φάγετε ὑμεῖς μόνοι, τοῦ λαοῦ

VERS. COT. ritus sui oblaturus erat in hostiam; ut & impleretur fi-  
gura facta in Isaac, qui super altare fuit oblatus. Quid  
Num. xxix. ergo dicit apud Prophetam? *Et manducet de hircu, qui*  
7. 11. *in die jejunii offertur pro omnibus peccatis.* Attendite

[Σκεῦος τοῦ πνεύματος.] *Vas* qualis erat Barnabas, fuisse de-  
spiritus sui, id est, corpus. MEN. monstrant; ut omnino mirum  
Vide 1 Theff. iv. 4. sit, ex levissimis conjecturis ali-

[Τί οὖν λέγει ἐν τῷ προφήτῃ.] quibus in mentem venisse, illum  
Verba illa non videntur denotare ex Ethnico fidem Christianam  
voces Prophetæ alicujus, sed esse accepisse. OXON.

[Ἐκ τοῦ τράγου.] Ex Num. xxix.  
ritu legali, à Moſe proposito. 11. evidenter apparet, hircum  
OXON. hunc in die jejunii, scilicet septi-

[Καὶ φαγέτωσαν κ. τ. λ.] Cùm  
nihil simile his, prout jacent,  
vetus Testamentum referat, ne-  
cessariò recurrendum est, aut ad  
libros Apocryphos; aut, quod  
malim, ad traditiones Judaicas,  
ex quibus etiam Apostolus didi-  
cisse nomina Magorum, qui re-  
stiterunt Moſi, dicitur à sanctis  
Patribus. Hinc igitur Barnabas  
ista, & alia quædam inferius de-  
sumpsit. COT:

Hæc quæ sequuntur tam ex-  
actam legis Moſaicæ & rituum  
Judaicorum cognitionem sapi-  
unt, scriptoremque non modò  
Israëlitam, sed etiam Levitam, MEN. In die Cippurim hircus, pro  
peccato oblatus, comedebatur ves-  
peri. Temidin umufuphia, C. x.  
§ 1. Porro victimis piaculari-  
bus, nemini nisi sacerdoti, ejus-  
que filio, vesci licuit; neque his  
nisi intra sanctuariam. Confer



sui offerre hostiam; ut & figuram quæ fuerat sub Isaac, qui oblatus est ad aram, consummaret. Quid \* \* dicit \* 2 Propheta? *Et manducet de hirco, quem oblaturi sunt ad jejunium pro omnibus peccatis.* Adtendite diligenter: *Et manducet sacerdotes soli \* \* intestinum non lotum, cum aceto.* Ad quid? Quoniam me, pro peccatis populi mei incipientem offerre corpus meum, potabitis aceto cum felle; manducate vos soli, populo jejunante, &

VET. INT.  
Gen. xxii.

2 F. in.  
Num. xxix.  
7. II.

diligenter: *Et manducet soli ac omnes sacerdotes intestinum non lotum, cum aceto.* Ad quid? Quoniam me, pro novi populi delictis oblaturum carnem meam, potaturi estis aceto cum felle; comedite vos soli, dum populus jeju-

VERS. COT:

Num. xviii. 9, 10. cum Lev. vi. 16. & xxiii. 20. Dicitis ergo hanc mutationem facere, quæ causâ comedebat sacerdos summus de sacrificio hirci oblatis extrinsecus inter vespertas, jejunium interim continuante populo, usque dum ipse finitis omnibus diei munitis è sanctuario prodiret: & tunc demum ille justam coenam sumebat; *invitatis amicis, quando in pace exierat è sanctuario:* ut habetur Cod. Joma, C. vii. §. 4. & Abod. yom haccipurim, C. iv. in fine. Oxon.

Tò ἐνλερον ἀπλυτον, μετὰ ὕδατος.] Ritus manducandi intestina non lota aceto, videbatur desumptus à solennitate paschali, ubi agnus comedendus dicitur, ἐπὶ πικρίδων, οὐδὲ ἠψημένον ἐν ὕδατι, ἀλλ' ὅπτις πικρί. Exod. xii. 9. cujus ministerii circumstantias passionem Dominicam respicere docent Apostoli. Vide Joh. xix. 36, & 1 Cor. v. 7. Oxon.

Ἐἶδον.] Legendum videtur ἐπιπικρῶν. Sic passim loquuntur Bar-

nabas & alii. Quapropter leyem cum Mutationem facere, quæ causâ comedebat sacerdos summus de sacrificio hirci oblatis extrinsecus inter vespertas, jejunium interim continuante populo, usque dum ipse finitis omnibus diei munitis è sanctuario prodiret: & tunc demum ille justam coenam sumebat; *invitatis amicis, quando in pace exierat è sanctuario:* ut habetur Cod. Joma, C. vii. §. 4. & Abod. yom haccipurim, C. iv. in fine. Oxon.

Mόνοι.] Solenne est Barnabæ, cum Judaicum aliquem ritum proposuerit, & ad redemptionis nostræ mysterium deduxerit, tractationem particularem resumere. Hic ergo observat, sacerdotem, cum de sacrificio comederit, adumbrâsse Dominicam passionem, non pro suis, sed aliorum peccatis toleratam; cum universalis sit regula, neminem comedere de sacrificio expiatorio pro peccatis suis, & proprio frui scelere. Hinc insuper discendum, Dominum esse illam expiationem quæ comedebatur cum amaritudinibus: de qua re Mat. xxvi. 23. Nam, ne illa circumstantia inobservata præteriret, Dominus, in cœna paschali, proditoris Judæ indicium, intinctionem in jusculum illud turbidum, esse voluit. Oxon.

νηστεύοντος, καὶ κοπιομένου ἐπὶ σάκκῳ καὶ σποδῷ. Ἴνα δείξῃ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν ὑπὲρ αὐτῶν πῶς οὖν ἐνετείλατο; προσέχετε. λάβετε δύο τράγους καλοὺς καὶ ὁμοίους, καὶ προσενέγκατε. καὶ λαβέτω ὁ ἱερεὺς τὸν ἕνα εἰς ὄλοκαύτωμα. τὸν δὲ ἕνα τί ποιήσουσιν; ἐπικατάραιος, φησὶν, ὁ εἷς. προσέχετε πῶς ὁ τύπος τοῦ Ἰησοῦ φανεροῦται. καὶ ἐκπύσατε πάντες, καὶ κατακεντήσατε, καὶ περιθεῖτε τὸ ἔριον τὸ κόκκινον περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· καὶ οὕτως εἰς ἔρημον βληθήτω. καὶ ὅταν γένηται οὕτως, ἀγεί οὐ βασιτάζων

VERS. COR. nat, & plangit in sacco & cinere. Ut ostenderet, quòd oportet ipsum mori pro illis. Quo modo igitur præcepit? Attendite; *Sumite duos hircos bonos & similes, & offerte; & accipiat sacerdos unum, in holocaustum.* De

LEV. XVI.

*Plangite vos.]* Lege plangente, erant pares aspectu, staturâ, præpuncto vos, ut in textu Græco expuncto. MEN.

Καλοὺς καὶ ὁμοίους.] De hircorum similitudine, ac bonitate seu pulchritudine, & integritate, in Levitico ne verbum quidem. Quamquam ea quæ offerebantur Deo, maculâ debebant carere. Sed Cyrillus Alexandrinus in Glaphyris dicit, Καλοὶ τε καὶ ἰσομεγέθεις ἀλλήλοις ἄμφω τε ἰσηλικες, ὁμόχροοι τε καὶ καὶ οὐδένα τρόπον παθόντες τὴν ἐμπυρίαν. Hoc est, pulcri, & ejusdem inter se magnitudinisambo, & coevi, item ejusdem coloris, nec ullâ omnino affecti membrorum læsione. Similes etiam extitisse testatur Justinus Martyr in Dial. cum Tryph. atque Tertullianus contra Judæos Cap. ult. & adversus Marcionem iii. 7. Cor. Hircos similes esse debere docent Rabini. Ita in Cod. Joma C. vi. § 1. Idem mos apud Gentes invaluit, quæ, rebus in arcto positis, inaleficum, & nullius pretii homicidium, stolâ indutum, pro expiatione civitatis immolabant, post-

ἐπικατάραιος.] *Maledictus,* quia cum imprecatione hircus emittebatur ad expiationem populi. Lev. xvi. ubi appellatur ἀποπομπῆος apud LXX. & emissarius in vulgata versione. MEN. Christum Dominum pro nobis maledictum factum, docet Apostolus, Gal. iii. 13. OXON. Καὶ ἐκπύσατε κ. τ. λ.] Lege ἐμπύσατε. Mala tractatio ejus qui hircum emissarium eduxit, in Tract. Joma vi. § 4. sic enarratur: crines ei velliebant, & dicebant, *Vade & exi, vade & exi.* Et Gemara Babylon. *Quare divitiis manet hircus iste, cum peccata populi tam numerosa sint?* Idem mos apud Gentes invaluit, quæ, rebus in arcto positis, inaleficum, & nullius pretii homicidium, stolâ indutum, pro expiatione civitatis immolabant, post-

<sup>3</sup> plangite vos in cilicio & cinere. Et ut ostenderet, quia <sup>4</sup> ab illis debet pati, sic præcepit: \* *Sumite hircos duos bonos, similes, & offerete: & accipiant sacerdotes unum holocaustum pro peccatis, \* \* \* alium autem in maledictionem.*

Adtendite, quo modo figura Jesu ostendebatur. *Expuite in illum, inquit, omnes, & pungite, & imponite lanam coccineam circa caput illius; & sic in aram ponatur: & cum ita factum*

altero verò quid facient? *Maledictus, inquit, unus. Attendite, quo pacto figura Jesu manifestetur. Et conspuite illum omnes, ac lancinate; & imponite lanam coccineam circa caput ejus: & sic in desertum emittatur.* Et cum

quam eum contumeliis omnium modis onerassent: is vero piaculum & catharma dicebatur. Huic inclamatum, rem enarrante Aristophane in Acharn. Οὐ φθέρῃ κάθαρμα, καὶ ἐκποδὼν ἡμῖν ἄπει. Pari modo, Salvatore nostro spunto, & colaphis pessimè habito, cum morti destinaretur, clamore vulgi ingeminatum, *Tolle, tolle, erucifige.* ΟΧΟΝ.

[Τὸ ἔριον τὸ κόκκινον.] Lanam hanc coccineam Talmudistæ linguam appellant, quæ hirci emisarii capiti appensa erat, ut denotaret, prout Lev. xvi. 29. dicitur, *impositas esse omnes iniquitates filiorum Israel capiti ejus.* Bajulus vero hirci prædicti, cum eum ad rupem Zuck perduxisset, rem enarrante codice Joma C. vi. § ult. *linguam coccineam dividebat, dimidium ad rupem, nimirum, in spinam illic crescentem; alterum verò dimidium inter cornua ejus alligabat.* Nugantur porrò

Gemarici, aliquando albescere coccinum, quandoque ruborem retinere, prout expiatio rite aut fecus perageretur: quò respicere volunt illud If. i. 18. *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Utcunque res sit, pariter accidebat in tractatione Domini nostri; qui veste coccineâ à Pilati militibus indutus, Mar. xv. 17. imò insuper & albâ, λαμπρῶ, ab Herode Luc. xxiii. 11. Locum hunc fere integrum scriptis suis inseruit Tertull. adv. Judæos, necnon L. iii. C. 7. contra Marcion. Pertractat etiam Justinus Mart. Dial. cum Tryphone; qui pariter, agnum paschalem, verubus transfixum, Domini nostri crucifixionem exhibere, ostendit. ΟΧΟΝ. *Aram.] Eremum* reponi debere non tantum textus Græcus, sed etiam res ipsa, satis indicat. ΟΧΟΝ.

VET. INT.  
<sup>3</sup> L. plangente.  
<sup>4</sup> Legebat  
ὅτι αὐτῶν.  
Lev. xvi.

VERS. COT.

τὸν τράγον εἰς τὴν ἔρημον, καὶ ἀφαιρεῖ τὸ ἔριον;  
<sup>3</sup> Al. ραχίλ. καὶ ἐπίθησιν ἐπὶ φρύγανον τὸ λεγόμενον <sup>3</sup> ρα-  
<sup>4</sup> Al. βλασ- χιήλ, οὗ καὶ τοὺς <sup>4</sup> βάτους εἰώθαμεν τρώγειν ἐν  
 τῇ χώρᾳ εὐρίσκοιτες· οὕτως μόνης τῆς ραχοῦς οἱ  
 καρποὶ γλυκεῖς εἰσι. Τί οὖν καὶ τοῦτο; προσ-  
 ἔχει· τὸν μὲν ἕνα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, τὸν δὲ  
 ἕνα ἐπικατάρτατον. καὶ ὅτι τὸν ἐπικατάρτατον  
 ἐστεφανωμένον; ἐπεὶ δὲ ὄψονται αὐτὸν, τότε τῇ  
 ἡμέρᾳ, τὸν ποδῆρη ἔχοντα τὸν κόκκινον περὶ τὴν  
 σάρκα· καὶ ἐροῦσιν· οὐχ οὗτός ἐστιν, ὃν ποτε  
 ἡμεῖς ἐσαυρώσαμεν ἐξουθενήσαντες, καὶ κατα-  
 κεντήσαντες, καὶ ἐμπαιξάντες; ἀληθῶς οὗτος ἦν, ὃ  
 τότε λέγων ἐαυτὸν υἱὸν Θεοῦ εἶναι. Πῶς γὰρ ὁμοίως,

VERS. COT. ita factum fuerit; qui portat hircum, abducit eum in ere-  
 mum, & aufert ab illo lanam; quam ponit super fruti-  
 cem, qui vocatur rubus, cujus germina in agris reperta  
 solemus manducare: sic folium rubi fructus dulces sunt.  
 Zach. xii.  
 10. Cur itaque & hoc? Attendite: *Unum quidem super altare;*  
*aliud verò maledictum.* Et quare qui maledictus est, co-

*Adducite.*] Rectius, *adducit qui profecto in rupe σοῦκ ρῖς;* quod  
*fert &c.* Primi peccati maledic- Latinè sonat *præcipitium*, dato no-  
 tionis pars erat, quòd terra spinas mine ex ritu quàm severo. BERN.  
 produceret; infrugiferæ illæ fue- Βάτους.] Repono καρποὺς,  
 rant quidem: eam vero quam quomodo legit etiam Vet. In-  
 Dominus gessit, frugiferam fu- terp. DAV.

isse discimus, ut ostenderetur Οὕτως μόνης τῆς ραχοῦς.] Le-  
 maledictionem jam cessasse; nec ge ταύτης μόνης τῆς ράχου.  
 desperandum, colligi posse uvas Voss.

de spinis, & de tribulis ficus. Ox. Ὅτι τὸν.] ὁ, τὸν. Voss.

Ραχίλ.] Optima Isaaci Vossii Ἐπεὶ δὲ ὄψονται αὐτὸν, τότε  
 emendatio ραχίλ, ex glossis He- τη ἡμέρᾳ.] Aut fallor, aut legen-  
 rodoti, quæ ρηχίλς exponunt, dum: ἐπειδὴ ὄψονται αὐτὸν, ταύ-  
 Φραγμοῦ, ἢ δέσμης τῶν Φραγμῶν. τη τῇ ἡμέρᾳ. Hoc certè modo,  
 COT. Rubum, quæ sepibus ma- sensus, non minùs quàm oratio,  
 teriem præbet ραχίλιν dici, ad- concinnior evadit. DAV. Juxta  
 monuit in notis suis eruditissi- Zach. xii. 10. *Et aspicient ad me*  
 mus Is. Vossius, qui coronam quem confixerunt, & plangent  
 Domini spineam exinde confec- cum planctu. Quem locum,  
 tam optimè conjicit. Oxon. etfi Joannes, xix. 37. explicaverit  
 Scribo τὸ λεγόμενον ράχιν, rubum de passione, nihil tamen obest,

fuert, adducite, qui ferat hircum in eremum, & VER. INT.  
 auferat, & ponat illam in stirpem, quæ dicitur  
 rubus; cujus & fructus in agris <sup>5</sup> adsumus <sup>5</sup> L. adsum-  
 inuenientes manducare: \* \* \* \* \* <sup>5</sup> L. adsum-  
 stirpis dulces fructus inueniuntur. Ad quid  
 ergo hoc? Adtendite: Unum ad aram; alium  
 tamquam maledictum. Et quare is, qui male-  
 dictus, coronatus? Quia videbunt illum tunc Zach. xii.  
 in illa die chlamydem habentem coccineam circa 10.  
 corpus, & dicent: Nonne hic est, quem nos  
 crucifiximus, fastidientes, & conspuentes, &  
 compungentes? Verè hic fuit, qui tunc se di-  
 cebat esse Filium Dei. Sicut ergo similis, sic

ronatur? Quia videbunt eum illâ die habentem circa VERS. COT.  
 corpus talarem coccineam: & dicent; Nonne hic est,  
 quem nos aliquando despectum, compunctum, ac illu-  
 sum crucifiximus? Verè ille est, qui tunc se dicebat  
 esse Filium Dei. Sicut ergo similis: ita; *similes hir-*

quin explicari etiam possit de sua notis, ut docet S. Hippoly-  
 secundo Christi adventu. Ita tus. MEN.

hunc Prophetæ locum applicat Πώς γὰρ ὁμοίως, καὶ τοῦτον,  
 S. Hippolytus, Lib. de Anti- ὁμοίως.] Cotelerius legit, ὡς γούν  
 christo. His consonat S. Justi- ὁμοίως, κατὰ τοῦτο ὁμοίως, nec  
 nus Mart. Dial. cum Tryph. ubi aliter ut opinor metaphrastes.  
 agens de duobus hircis, ait per Cùm verò sint libri, qui dant  
 ejusmodi figuram repræsentari εἰς τοῦτο ὁμοίως, minimâ mu-  
 utrumque Christi adventum; & tatione rescripserim: Πώς γὰρ  
 agens de secundo scribit, ὅτι ἐν ὁμοίως; εἰς τοῦτο, ὁμοίως τοῦς  
 τῷ αὐτῷ τόπῳ τῶν Ἱεροσολύμων τράγους, &c. Γὰρ ἡὶc est tran-  
 ἐπιγνωσθήσεσθε αὐτὸν τὸν ἀτιμη- sitionis nota, veluti passim apud  
 θέντα υἱὸν ἑμῶν, i. e. quia in ipso Clementem Alex. Vide doctiss.  
 loco Hierosolymorum cognoscetis Potterum ad Strom. i. p. 354.  
 ipsum, qui à vobis ignominia af- DAV. Quia unus idemque hir-  
 fectus est. MEN. cus non potuit mortem Christi

Ποδὴρῃ ἔχοντα τὸν κόκκινον.] & ejusdem resurrectionem com-  
 Nota Christum, in die judicii, modè repræsentare, duo adhibiti  
 venturum esse chlamyde coccineâ circumdatum; qui etiam ap-  
 parebit cum cæteris passionis sunt: porò ut alter alteri per  
 omnia similis; ita Dominus co-  
 rum utrique, OXON.

καὶ τοῦτον, ὁμοίους τοὺς τράγους, καλοὺς, καὶ ἴσους· ἵν' ὅταν ἴδωσιν αὐτὸν τότε ἐρχόμενον, ἐκπλαγήσονται ἐπὶ τῇ ὁμοιότητι τοῦ τράγου. οὐκοῦν ἴδε τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος πάσχειν Ἰησοῦ. Τί δὲ, ὅτι τὸ ἔριον εἰς μέσον τῶν ἀκανθῶν τιθέασι; τύπος ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ, τῇ ἐκκλησίᾳ κείμενος· ἵνα ὅς ἐάν θέλη τὸ ἔριον ἀραι τὸ κόκκινον, δεῖ αὐτὸν πολλα παθεῖν, διὰ τὸ εἶναι φοβεράν τὴν ἀκανθάν, καὶ θλιβέντα κυριῶσαι. οὕτω, φησὶν, οἱ θελόντες με ἰδεῖν, καὶ ἀψασθαί μου τῆς βασιλείας, ὀφείλουσι θλιβέντες καὶ παθόντες λαβεῖν με.

Η'. Τίνα δὲ δοκεῖτε τύπον εἶναι, ὅτι ἐντέλλεται τῷ Ἰσραὴλ, προσφέρειν δάμαλιν τοὺς ἀν-

VERS. COT. *cos, bonos, & aequales* : ut, cūm viderint eum tunc venientem, percellantur de hirci similitudine. Itaque videtis figuram ejus, qui passurus erat, Jesu. Quamobrem verò lanam in medio spinarum ponunt? Id figura est Jesu, Ecclesiæ posita; ut, scilicet, qui voluerit lanam coccineam auferre, eò quòd spina formidabilis fit, debeat

*Unum ex illis.*] Magis distinctè reddit Interpres, quod in Græco habetur ἀὐτὸν, *unum ex illis* : caper enim emissarius solus supererat, altero priùs mactato. *illam* in potestate. MEN.

*Ἰδε τὸν.*] Interpres reddidit *videtis* : et fortasse legit ἴδετε, quæ melior lectio. OXON.

Τί δὲ.] Ὅτι δὲ τὸ. VOSS.

*Τύπος.*] Etiam hircus, qui Gen. xxii. in holocaustum offerbatur ab Abrahamo, vice filii unigeniti, & oblationis Dominicæ typum gessit, inter vepres in rupe in montis Morix comprehendebatur. OXON.

*Κυριῶσαι.*] Repono *Κυριῶσαι*,

vox enim altera mihi Græcā non videtur. DAV. Post *κυριῶσαι* deest ἀὐτοῦ, *illius*, nempe ἐρίου, lanæ. *Dominari illius*, est habere illam in potestate. MEN.

*Ἄουτω, φησὶν κ. τ. λ.*] Hoc sæpiùs ingeminat Dominus noster, Mat. vii. 13. x. 38. xvi. 24. Et D. Paulus Act. xiv. 22. OXON.

*Τύπον κ. τ. λ.*] Rectè in hoc sacrificio, cujus omnis apparatus prorsus contrarius erat ritibus alicuiusque, nimirum quòd nec à sacerdote, nec ad altare, ne quidem intra urbis sanctæ limites perageretur, abolitio præfigurabatur totius Leviticæ œconomix, Ox.

*similes hircos, \* \* & aequales; ut cum viderint unum ex illis tunc <sup>o</sup> pascentem, admirentur in similitudine capri. Ergo videtis figuram ejus, qui passurus erat, Jesu. Quare & lanam in medio spinarum ponunt? Figura Jesu Ecclesiæ posita: quia qui voluerit tollere lanam coccineam, oportet illum multa pati, propter spinæ nequitiam, & coartatum sic dominari illius. Sic, inquit, qui volunt me videre, & attingere regnum meum, debent compressi, & multa passi accipere.*

VIII. Quam autem figuram putatis esse, quia <sup>Num. xix.</sup> præceptum est populo Judæorum, offerre vac-

plurima sufferre, & afflictatus potiri illius. Sic, inquit, qui volunt me videre, & ad regnum meum pervenire, debent per afflictiones ac tormenta possidere me. <sup>Vers. Cot.</sup>

VIII. Quam autem figuram putatis esse, quòd præcipitur Israeli, ut homines consummatæ nequitia juven-

Ἐντέλλεται κ. τ. λ.] Huic <sup>εἶθ' ὅλην κατακαίειν σὺν δόρα, καὶ κρέασι, καὶ πλήρει τῆ κοιλίᾳ περιττωμάτων. ἤδη δὲ ὑπομαραινομένης τῆς Φλογός, εἰς τὸ μεσαίτατον τρία ταῦτα ἐμβάλλειν, ξύλον κέδρινον, ἕσσωπον, καὶ κόκκινον κελεύει. Præcipit enim, juvenecam rufam, indomitam, e ductam mactari quidem extra civitatem; Pontificem verò, sumpto illius sanguine, septies eum contra templum aspergere; tum totam exurere cum pelle, & carnibus, plenoque excrementis ventre. Jamque subsidente flammâ, in medium tria hæc jubet injicere, lignum cedrinum, hyssopum, & coccinum, Cot.</sup> circumstantias, quæ ex traditione observantur, addit: 1. Quòd vacca illa à peccatoribus deberet offerri, i. e. adduci ad offerendum. 2. Quòd pueri mitterent cinerem in vasa fictilia. 3. Quòd iidem, lanâ coccinâ & hyssopo, ligno circumligatis, uterentur tanquam aspersorio. MEN.

Philo Judæus, libro de victimas offerentibus, Κελεύει γὰρ δάμαλιν πυρρᾶν, ἄζυγον ἀχθεῖσαν σφαγιασθῆναι μὲν ἔξω πόλεως, τὸν δὲ ἀρχιερέα, λαμβάνοντα ἀπὸ τοῦ αἵματος, ἐπτάκις ἐπιβάλλειν ἀντικρὺ τοῦ νεῶ πάντα

δρας ἐν οἷς ἀμαρτίαι τέλειαι, καὶ σφάξαντας  
καλακαίειν· καὶ αἶρειν τότε τὴν σποδὸν παιδία,  
καὶ βάλλειν εἰς ἄγην, καὶ περιτιθέναι τὸ ἔριον  
τὸ κόκκινον, καὶ τὸν ὕσσωπον, καὶ οὕτω βανί-  
ζειν τὰ παιδία καθ' ἕνα, τὸν λαόν, ἵνα ἀγνί-  
ζωνται ὑπὸ τῶν ἀμαρτιῶν; νοεῖτε, πῶς ἀπλό-  
τηλι λέγει ὑμῖν. Ὁ μόσχος οὗτός ἐστιν ὁ Ἰησοῦς·  
οἱ προσφέροντες ἄνδρες ἀμαρτωλοὶ, οἱ προσενέ-  
καυες αὐτὸν ἐπὶ σφαγῆν· εἶτα οὐκέτι ἄνδρες,  
οὐκέτι ἀμαρτωλῶν ἢ δόξα. Οἱ δὲ βανίζοντες  
παιῖδες, εὐαγγελιζόμενοι ἡμῖν τὴν ἄφεσιν τῶν  
ἀμαρτιῶν, ταὶ τὸν ἀγνισμόν τῆς καρδίας, οἷς  
ἔδωκε τοῦ Εὐαγγελίου τὴν ἐξουσίαν (οὐσι δεκαδύο,

VERS. COT. cam offerant, & cam mactatam comburant; utque tunc  
pueri tollant cinerem, ac in vasa mittant; postea baculo  
alligent lanam coccineam cum hyssopo; & sic populum  
singillatim pueri aspergant, ut à peccatis purgetur? Af-  
picite quo modo in simplicitate nobis loquatur. Vitulus  
iste, Jesus est: homines nequam qui offerunt, sunt ii qui

Ἐν οἷς ἀμαρτίαι τέλειαι.] Di-  
cunt Judæi, *summum sacerdotem*  
*huic muneri obeundo exequuntur*,  
*quod pollueret eos qui in eo*  
*ministrabant*. Maim. in Parah.  
C. i. §. 11. Imò non modò Ju-  
dæus, sed alienigena quilibet,  
vacæ mactandæ suffecerat; &  
etiam eidem comburendæ: quod  
in Num. xix. 3. adnotat Solom.  
Jarchi, siquidem dicatur hæc fie-  
ri debere *in oculis*, hoc est, saltem  
in conspectu sacerdotis. Ritus  
hunc Dominicam expiationem  
respexisse, disertè ostendit D.  
Paulus Heb. ix. 13. Imò ipse  
Maimonides, quando memorâs-  
set novem juvenas rubras à tem-  
pore Moysis, ad templi destruc-  
tionem combustas fuisse, sub-

*Decimam à Messia regere*  
*expectari*. Maim. in Parah. C. iiii.  
§. 4. De cinerum reservatione  
idem ait, *quemlibet Israelitam illi*  
*cura idoneum esse, & vas quod-*  
*libet sufficere, licet sit fictile*; &  
demum concludit, *neminem esse*  
*in Israele, qui nimium sit vilis*.  
Parah. C. xiii. §. 12. OXON.

Περιτιθέναι.] *Decet τῷ ξύλῳ,*  
*ligno, quod habet Vet. Interp.*  
MEN.

Καθ' ἕνα, τὸν λαόν.] Hæc ge-  
neratim dicuntur; sed distribu-  
tivè de his qui polluti fuerant,  
intelligenda sunt. MEN.

Ἴπὸ.] *Lege ἀπὸ, ut postulat*  
*linguæ Græcæ ratio*. DAV.

Ἀπλότητι.] *Lege ἑμοιότητι, in*  
*similitudine*. MEN.



cam homines, in quibus peccata consummata sunt, VET. INT.  
 & occisam comburere; & tollere tunc cinerem  
 pueros, & mittere in vasa fictilia, & suspendere  
 in ligno lanam coccineam & hyssopum, &  
 sic spargere pueros circa singulas turbas po-  
 puli, ut sanctificentur à peccatis? Videte ergo,  
 quo modo in similitudine dicat nobis. Vacca \*  
 erat Jesus: qui offerebant, homines peccatores,  
 hi qui obtulerunt eum ad victimam. \* \* \*

\* \* \* \* \* Qui sparserunt  
 pueri, hi erant, qui nuntiaverunt nobis remissio-  
 nem peccatorum, & castitatem præcordii nostri,  
 quibus dedit Evangelii potestatem; qui sunt duo-

Dominum ad necem obtulerunt: sed nunc non am- VERS. COT.  
 pliùs viri, nulla ampliùs peccantium gloria. Jam verò  
 pueri aspergentes sunt, qui faustè nunciaverunt nobis re-  
 missionem peccatorum, & purificationem cordis, quibus  
 dedit Evangelii prædicandi potestatem; quique sunt duo-

*Similitudine.]* Fortasse *simpli-*  
*tudine,* in Græco ἀπλότητι. ΟΧ.

Ὁ μόσχος κ. τ. λ.] Puto μόσχος  
 positum esse hîc à Barnaba, loco  
 δάμαλις, ut vocabulum Christo  
 convenientius. Quod satis li-  
 quet ex S. Hieronymo in Ezech.  
 xliii. 19. Vitulum autem qui pro  
 nobis immolatus est, & multa  
 Scripturarum loca, & præcipuè  
 Barnabæ epistola, quæ habetur  
 inter Scripturas apocryphas, no-  
 minat. MEN. Porro vacca hæc  
 rubra, à Rabbiniis vitulum au-  
 reum respexisse credebatur; qui  
 existimabant, nefas illud per nulla  
 tempora veniam accepisse, sed  
 in omni clade unciolam vituli  
 aurei fuisse intermissam. Do-  
 mini vero nostri expiatio, non

modo istud, sed peccata sustulit  
 totius mundi. Joh. i. 29. ΟΧΟΝ.

Εἶτα οὐκέτι ἄνδρες κ. τ. λ.] Puto  
 Codex Usserianus habet, εἶτα  
 οὐκέτι ἄνδρες ἁμαρτωλοῖ, οὐκέτι  
 ἁμαρτωλῶν ἢ δόξα post consper-  
 sionem viri isti non ampliùs sunt  
 peccatores, nec pro peccatoribus  
 habentur. ΟΧΟΝ. Sic fere Me-  
 nardus, nisi quòd legat ἁμαρτω-  
 ῶ loco ἁμαρτωλῶν, dicens, hæc ver-  
 ba nihil aliud sibi velie, quàm  
 quòd Christi passione peccatum  
 deletum sit. Sed Davisius putat  
 ea esse delenda, ut importuna &  
 loci sensum perturbantia.

Ὅσσι δέκα δύο κ. τ. λ.] Δωδεκά-  
 φυλον Apostolorum numerum  
 designasse, res est notissima,  
 ΟΧΟΝ.

εἰς μαρτύριον τῶν φυλῶν, ὅτι δεκαδύο αἱ φυλαὶ τοῦ Ἰσραὴλ) εἰς τὸ κηρύσσειν. Διὰ τί δὲ τρεῖς παῖδες οἱ ῥανθίζοντες; εἰς μαρτύριον Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ· ὅτι οὗτοι μεγάλοι τῷ Θεῷ. Ὅτι δὲ τὸ ἔριον ἐπὶ τὸ ξύλον; ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ ἐπὶ τῷ ξύλῳ· διότι οἱ ἑλπιζόντες εἰς αὐτὸν ζήσονται εἰς τὸν αἰῶνα. Διὰ τί δὲ ἅμα τὸ ἔριον καὶ τὸν ὑσσώπον; ὅτι ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ ἡμέραι ἔσονται πονηραὶ καὶ ῥυπαραὶ, ἐν αἷς ἡμεῖς σωθησόμεθα· ὅτι καὶ ἀλγῶν τὴν σάρκα διὰ τοῦ ῥύπου τοῦ ὑσσώπου ἰᾶται. Καὶ διὰ τοῦτο οὕτω γεγόμενα, ἡμῖν μὲν ἔστι φανερά, ἐκείνοις δὲ σκοτεινά· ὅτι οὐκ ἤκουσαν φωνῆς τοῦ Κυρίου.

Θ'. Λέγει γὰρ πάλιν περὶ τῶν ὀπίων, πῶς περιέτεμεν ἡμῶν, καὶ τὴν καρδίαν· λέγει ὁ Κύ-

VERS. COT. decim, in tribuum testimonium, quia apud Israelitas duodecim erant tribus. At cur tres pueri aspergentes? Nempe, in testimonium Abrahami, & Isaaci, & Jacobi; quod ii magni fuerint coram Deo. Cur verò lana in ligno, seu baculo? Quia regnum Jesu in ligno exsistit: ideo qui in illum sperant, vivent in æternum. Quare autem simul lanam & hyssopum? Quoniam in regno il-

Διὰ τί δὲ τρεῖς παῖδες κ. τ. λ.] *Ligno* interrogat; & respondet, crum Mentio trium puerorum aspergentium, verbis legis Mosáicæ, Num. xix. 18, 19. videtur ininiti. Patriarcharum Abrahami, Isaaci, & Jacobi rationem hęc habitam fuisse docetur; siquidem promissã iisdem facta ad semen spirituale pertinebant: quod ubique fere per Novi Testamenti decursum asseritur. OXON. <sup>Ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.]</sup> Id est, in ecclesia Christi. MEN.

Ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ.] Id est, in ecclesia Christi. MEN. <sup>Ἡ μέραι ἔσονται πονηραὶ κ. τ. λ.]</sup> ob varias tentationes & persecutiones. MEN. Dies Messię fore nequissimos docent Rabbini. La-

De lana primò inquit, cur illa adhibita: respondet, *lanam* fidem designare; hac enim in Christi oves transimus. Secundò de

decim, testimonium tribuum; quia duodecim VERS. INT.  
sunt tribus Judæorum. \* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \* Quare ergo & lana in ligno est?

\* \* \* \* \* Quia qui crediderit in illum, vivet in perpetuum. Quare in unum lanam & hyssopum? Quia in regno illius dies erunt nequissimi, & sordidi, quibus nos <sup>1</sup> fanabimur. \* \* \* \* \*

\* \* \* \* \* <sup>1</sup> F. salvabimur.

Et propter hoc dum sic fiunt; nobis \* lucida, illis autem obscura; quia non audierunt vocem Domini.

IX. Dicit autem \* de auribus, quo modo circumcidat aures præcordii nostri. Dixit \*

lius erunt dies mali ac sordidi, in quibus nos servabimur: VERS. COR.  
quandoquidem qui corpore ægrotat, à sordibus per hyssopum curatur. Et propter hoc, quæ ita se habent, nobis quidem manifesta sunt; Judæis autem obscura, quia non audierunt vocem Domini.

IX. Dicit enim iterum de auribus, quo modo nostras aures, & cor circumciderit. Ait Dominus apud Pro-

na, coccinum, & hyssopus hic à sordibus per hyssopum curatur. memorata, sunt illa ipsa, quæ Aut rescribendum, ἀλλῶν τὴν ad lepræ mundationem fuerant ἀρμα διὰ τοῦ ῥύπου, τῷ ὑσσώπω ἰᾶται qui corpore ægrotat ex sordibus, hyssopo curatur. Origenes Hom. viii. de hyssopo dicit, Hoc genus herba naturam habere medici ferunt, ut diluat & expurget, si qua illa pectori hominum sordes, ex corruptione noxii humoris, insulerunt. COR.

[Ἀλλῶν τὴν σάρκα κ. τ. λ.] [Ἡμῶν μὲν ἐστὶ φανερὰ κ. τ. λ.]  
Modicâ trajectione sanandus est Lectionem legis nobis esse lucidam, Judæis vero obscuram, similiter docet S. Paulus, 1 Cor. iii. 14, 15, 16. OXON.

<sup>1</sup> Al. ὑπή-  
κουσε.

ριος ἐν τῷ προφήτῃ εἰς ἀκοὴν ὠτίου <sup>1</sup> ὑπήκουσάν μου. Καὶ πάλιν λέγει· ἀκοῇ ἀκούσονται οἱ πόρρωθεν, ἃ ἐποίησα γνώσονται. Καὶ, περιμνηθῆσεσθε, λέγει Κύριος, τὰς καρδίας ὑμῶν. Καὶ πάλιν λέγει· ἀκουε Ἰσραὴλ, ὅτι τάδε λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεός σου. Καὶ πάλιν τὸ πνεῦμα Κυρίου προφητεύει· τίς ἐστι ὁ θέλων ζῆσαι εἰς τὸν αἰῶνα; ἀκοῇ ἀκουσάτω τῆς φωνῆς τοῦ παιδός μου. Καὶ πάλιν λέγει· ἀκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνω-

<sup>2</sup> Al. βύ-  
ριος.

τιζου ἢ γῆ, ὅτι <sup>2</sup> ὁ Θεὸς ἐλάλησε. ταῦτα εἰς μαρτύριον. Καὶ πάλιν λέγει· ἀκούσατε λόγον Κυρίου ἄρχοντες τοῦ λαοῦ τούτου. Καὶ πάλιν λέγει· ἀκούετε, τέκνα, τῆς φωνῆς βοώσης ἐν τῇ ἐρήμῳ. Οὐκοῦν περιέτεμεν ἡμῶν τὰς ἀκοάς, ἵνα

<sup>3</sup> Al. πισ-  
τεύωμεν.

ἀκούσαντες λόγον <sup>3</sup> πιστεύωμεν· ἢ γὰρ περιτομῆ, ἐφ' ἣ πεποιθήσῃ, κατήργηται. περιτομὴν γὰρ εἴρηκεν, οὐ σαρκὸς γενεθῆναι· ἀλλὰ παρέβησαν,

<sup>4</sup> Al. ἐσόφι-  
ζεν.

ὅτι ἀγγελὸς πονηρὸς <sup>4</sup> ἐσόφισεν αὐτοῦς. Λέγει πρὸς αὐτοῦς· τὰ δὲ λέγει Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν,

<sup>5</sup> F. εὐρήσω.  
<sup>6</sup> Add. νέαν.

ὡς εἰ εὐρίσκω ἐπιβολὴν <sup>5</sup>· μὴ σπείρητε ἐπ' ἀκάνθαις· περιμνηθῆτε δὲ τῷ Κυρίῳ ὑμῶν. Καὶ τί λέγει;

<sup>7</sup> Al. σκλη-  
ρόνητε.

περιμνηθῆτε τὸ σκληρὸν τῆς καρδίας ὑμῶν, καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ μὴ <sup>7</sup> σκληρύνετε. Καὶ

VERS. COLT.  
Pf. xvii. 45.  
H. xxxiii.  
13.  
J. l. iv. 4.  
— vii. 2.  
Pf. xxxiii.  
H. i. 2.

phetam; *In auditu auris obediuit mihi.* Et iterum dicit; *Auditu audient qui longè sunt, quæ feci scient.* Et, *Circumcidite corda vestra, ait Dominus.* Et rursus ait; *Audi Israel, hæc dicit Dominus Deus tuus.* Iterumque Spiritus Domini prophetat: *Quis est qui vult vivere in perpetuum? Auditione audiat vocem Filii mei.* Et iterum dicit: *Audi cælum, et auribus percipe terram; quia Dominus locutus est.* Hæc in testimonium. Rursusque ait; *Audite verbum Domini, principes populi hujus.* Et

— 10.

Καὶ τὸν τράχηλον ὑμῶν οὐ μὴ *victimas*: καὶ ὁ τράχηλος, Φι-  
σκληρύνετε.] *Et collum vestrum erit, ὑμῶν μὴ σκληρὸς ἔστω ἕ-  
ne induratus.* Hoc non extat a-  
collum, inquit, *vestrum durum*  
pud Hieremiam; est tamen apud *non sit.* Hic autem juxta S. Hier.  
Philonem Lib. de offerentibus *ronymum* in Hieremix vi. no-

per Prophetam: *Auditu auris exaudivit me.* Et VET. INT. Pf. xvii. 45. If. xxxiii.  
iterum dicit: *Auditione audient, qui longè sunt;*  
& quæ <sup>1</sup> faciet, scient. \* *Circumcidite, dicit* <sup>13.</sup>  
Dominus, *ures vestras.* Et iterum dicit: *Au-* L. feci. Jer. iv. 4. — vii. 2.  
*di Israel, quia hæc dicit Dominus Deus tuus.*  
Et iterum Spiritus Domini prophetat: <sup>2</sup> *quia* <sup>2</sup> *F. Quis.*  
*qui vult vivere in perpetuum?* *Auditione audiat* Pf. xxxiii.  
*vocem pueri mei.* Et iterum dicit: *Audi cælum,* If. i. 2.  
& *percipe auribus terra, quia Dominus locutus est.*  
\* \* \* \* \* Et iterum dicit: *Audite verbum* — 10.  
*Domini, principes populi hujus.* Et iterum dicit:  
*Audite,* \* \* *vocem clamantis in eremo.* Ergo — xl. 3;  
<sup>3</sup> *circumcidite aures nostras, ut audito verbo* <sup>3</sup> L. cir-  
*credamus.* \* \* \* \* \* cumcidit.  
Circumcisionem autem dixit, non corporis \* :  
sed præterierunt; quia Angelus nequam doce-  
bat illos. \* \* *Hæc dicit Dominus Deus ves-* Jer. iv. 3, 4.  
*ter: Hæc invenio novam legem. Væ illis, qui*  
*seminant in spinis. Circumcidite vos Domino*  
*vestro.* \* \* \* *Hoc est,* \* \* *audite Do-*  
*minum vestrum; & circumcidite nequitiam de* — vii. 26.  
*præcordiis vestris.* \* \* *Dixit autem iterum: Ecce*  
adhuc; *Audite, filii, vocem clamantem in deserto.* Ergo VERS. COT. If. xl. 3.  
circumcidit aures nostras; ut, audito verbo, credamus.  
Circumcisio enim, in qua confidebant, irrita facta est.  
Præcepit enim circumcisionem, non carnis: illi autem  
transgressi sunt; quia malus Angelus decepit illos. At  
ad eos: *Hæc dicit Dominus Deus vestrorum: hic inveniam* Jer. iv. 3, 4.  
*novam legem: nolite serere super spinas. Circumcidimini*  
*Domino vestro.* Et quid dicit? *Circumcidite duritiam* — vii. 26.  
*cordis vestri; & cervicem vestram ne induretis.* Atque  
tandem est, quod circumcisio tri- cumcisio habetur Gen. xvii. 11.  
bus generibus in Scripturis appel- Cordis, Deut. x. 16. Auris, Jer. vi.  
latur, in præputio, corde, & auri- 10. Act. vii. 51. Oris, Exod. vi.  
bus. Additur quarta à Rabbi A- 30. MEN.  
kiba, quæ est oris. Præputii cir-

πάλιν ἰδοὺ λέγει ὁ Κύριος πάντα τὰ ἔθνη ἀπερίτμητα, ἀκρέβυστα· ὁ δὲ λαὸς οὗτος ἀπερίτμητος καρδία. Ἀλλὰ ἐρεῖς· καὶ μὴν περιτέμνεται ὁ λαὸς εἰς σφραγιδα. ἀλλὰ καὶ πᾶς Σύρος, καὶ Ἄραβ, καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς τῶν εἰδώλων. ἄρα οὐν καὶ κείνοι ἐκ τῶν διαθηκῶν αὐτοῦ εἰσιν; ἀλλὰ καὶ Αἰγύπτιοι ἐν περιτομῇ εἰσι. Μάθετε οὖν, τέκνα, περὶ πάντων πλουσίων, ὅτι Ἀβραάμ, ὁ πρῶτος περιτομὴν δοὺς, ἐν πνεύματι, προελέφας εἰς τὸν υἱόν, περιέτεμε, λαβὼν

VERS. COT. iterum, Ecce, dicit Dominus, Omnes gentes incircumcise  
 Jer. ix. 25, sunt, ac praputium habent: iste vero populus corde est incircumcissus. At inquires, Et verò ille populus in signum circumciditur. Verùm & circumciduntur Syri omnes, ac Arabes, ac omnes sacerdotes idolorum. Hinc ergo

Πάντα τὰ ἔθνη κ. τ. λ.] D. rael incircumcisa est corde, non Hieronymus in Jer. ix. Multa carne. MEN.  
 rum ex quadam parte gentium, Πᾶς Σύρος.] Credi volebant  
 & maximè, qua Judæa & Pægyptii, circumcisionem apud  
 lastina confines sunt, usque hodie ipsos primitus usurpatam, inde  
 circumciduntur: & præcipuè Æ ad Judæos aliosque populos dima-  
 gyptii, Idumæi, Ammonitæ, & nâsse: eodemque de primatu glo-  
 Moabitæ, & omnis regio Sara- riabantur Colchi atque Æthio-  
 cenorum, qui habitant in solitudine pes. Sic Herodotus, Diodorus  
 &c. Juxta illud Jeremiæ eodem Siculus, aliique. Contrà, Dei elo-  
 capite: Ecce dies veniunt, dixit quio, ac Patrum traditione nos  
 Dominus, & visitabo super om- fulti, ita asserimus: Circumcisio,  
 nem qui circumcissum habet pra- à Deo concessa Abrahamo, per  
 putium, super Ægyptum, & super filios ejus ad reliquos homines  
 Judam, & super Edomum, & su- pervenit: per Isaacum videlicet  
 per Ammon, & super Moab. Nec ad Judæos & Samaritas, per Is-  
 est quòd sequentia nos perturbent, maelem ad Ismaelitas, per Ceturæ  
 quia omnes gentes habent prapu- liberos ad multas Orientis gentes,  
 tium. Huncenim juxta S. Hieron. per Edomum feu Elavum filium  
 habent sensum: Cum præter Æ- Isâaci ad Idumæos. Postea alii  
 gyptios, Idumæos, Ammonitas, populi, maximè vicini aut co-  
 Moabitas, & Ismaelitas in solitu- loni, superiùs dictos, præfertim-  
 dine commorantes, quorum ple- que Judæos imitari in animum  
 raque pars circumcisa est, om- induxerunt, partim stolido studio,  
 nes aliæ nationes incircumcise partim ducti ingentibus circum-  
 sunt carne; omnis domus Is- cisionis utilitatibus, quas elegan-

*dicit Dominus: Omnes nationes sine circumcissione corporis sunt, \* \* \* \* \*: hic autem populus sine circumcissione cordis est.* Sed \* \*

etiam circumcisus est populus in signum: sed & \* + Judæus, & Arabs, & omnes sacerdotes idolorum, & Ægyptii. Ergo & hi de testamento sunt? \* \* \* \* \*

quos dicit filios Abrahæ de omnibus gentibus: quia Abraham primus circumcisionem dedit, in Spiritu, quòd prospiciebat in Jesum. Circumcidit

pertinent quoque ad Domini testamentum? Sed & Ægyptii circumcisionem usurpant. Discite igitur, filii, de omnibus abundè. Abrahamus, qui primus dedit circumcisionem, in spiritu prospiciens in Filium, circumcidit,

ter juxtà & eruditè expositas habes apud Philonem Judæum in opusculo de circumcissione. Vocem πᾶς omisit Interpres. Sed ad textus Græci veritatem sufficit, ut in tota Syria una saltem natio Gentilis universè præputium deposuerit; propter quam,

Syros omnes, Syriæ nomine strictius sumpto, circumcidi dictum fuerit: tales vero gentes nonnullas multa memorant testimonia. Cor. Quod ad Syros spectat, Herodotus in Euterpe ait, circumcisos fuisse; quod Josephus i. contra Apionem de solis Judæis interpretatur. Sed duas Syrorum gentes Herodotus distinguit: unam eorum qui habitant in Palæstina; alteram eorum qui jacent ad Thermodoontem & Parthenium fluvios, quos ait etiam esse circumcisos. MEN.

\*Αραφ.] Ambrosius annot. in Lev. Reperimus autem in historia veterum, non solum Ægyptios, sed etiam Æthiopum, &

Arabum, & Phœnicum aliquos circumcissione erga suos usos. Similiter alii, inter quos Philostorgius ait, Arabas etiam octavo die circumcidi: sed Josephus Ant. i. 13. post annum decimum tertium. MEN.

Πάντες οἱ ἱερεῖς.] Hoc non ita quidem intelligendum est, quasi omnes omnium infidelium sacerdotes verpos se fecerint; sed, quòd apud gentes, quæ circumcisionem probabant, omnes idolorum sacrificuli eam sibi procurarent. Cor. Pythagoras, cum esset in Ægypto, ut in Ægyptiorum adyta secretioramitteretur, se ab illis circumcidi passus est: ut refert Clemens Alex. Strom. I. MEN.

\*Αλλὰ καὶ Ἀιγύπτῳ.] Males hæc vocabula transferuntur. MEN. Quos — gentibus.] Hæc corrupta sunt. MEN.

Εἰς τὸν ὕδν.] Cum metaphrasta necessariò legendum εἰς τὸν Ἰησοῦν. MEN, OXON. DAV.

VET. INT.  
Jer. ix. 25,  
26.

<sup>4</sup> F. Idumæus vel Syrus.

VERS. COR.

τριῶν γραμμάτων δόγμαλα· λέγει γὰρ καὶ περιέτεμεν Ἀβραὰμ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ ἄνδρας δέκα καὶ ὀκτώ καὶ τριακοσίους. Τίς οὖν ἡ δοθεῖ-

· Al. αὐτῶ. σα<sup>8</sup> τούτῳ γνώσις; μάθετε τοὺς δεκαοκτὼ πρώτους, εἶτα τοὺς τριακοσίους· τὸ δὲ δέκα καὶ ὀκ-

VERS. COT. accepto trium litterarum documento : narrat enim Scriptura, quod Abrahamus viros è domo sua decem & octo & trecentos circumcidit. Quæ ergo illi in hoc data

Τριῶν γραμμάτων δόγματα.] rant, notas istas, quæ Domini Compendia illa dictionum, quæ nostri nomen præferunt, in sacro Plutarchus definit, σημεῖα ἐν textu Geneleos conspicientes, familiarum Abrahami, in qua omnes βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα, priscis seculis fuerunt in usu. Simplificissima siglorum istiusmodi ratio erat, ut initiales dictionum literæ, pro integris vocibus substituerentur; quod in marmoribus, & prænominum designatione apud Auctores veteres passim occurrit. Ita Christiani per ΙΧΘΥΣ, Ἰησοῦν Χριστὸν Θεοῦ υἱὸν σατήρα indigitabant. Siglam porro illam inter Christianos primorum seculorum receptissimam fuisse, ex Tertull. libro de Bapt. manifestum habetur. Unde minimè mirum, literas I. H. T. Ἰησοῦν σταυρωθέντα, iisdem designasse. Atque hoc ipsum ab Irenæo discimus Invaluisse, ejus seculo, qui ait, Gnosticos per præcedentes nominis Jesu duas literas, i. ε. η. o. *decem aonas significanter manifestare.* His addantur quæ habet Clem. Al. Strom. vi. εἶναι τοῦ μὲν κυριακοῦ σημείου τύπον καὶ τὸ σχῆμα τὸ τριακοσιῶν στοιχείων τὸ δὲ ι. καὶ τὸ η. τῶνομα σημαίνει τὸ σατήριον, εἶς. Quod postquam obtinuit, & deserviret literis formatis consignandis, quæ siglis potissimum expediebantur, & in usu quotidiano fuerant; & inob-servatum illi præterire non pote-

rant, notas istas, quæ Domini nostri nomen præferunt, in sacro textu Geneleos conspicientes, familiarum Abrahami, in qua omnes gentes olim benedicendæ, in *Jesu crucifixo* contineri. Et ut infert in loco prælaudato Clemens, μνησθαι τοῖνυν, τοὺς Ἀβραὰμ οἰκέλους εἶναι, κατὰ τὴν σατήριαν τοὺς τῶ σημεῖον καὶ ὀνόματι προσπεφηνότας κυρίου γεγονέναι τῶν ἀιχμάλωτιζόντων ἀπίστον ἐθνῶν. Si hæc quibusdam levia videantur, considerent, S. Joannem in Apoc. litterarum numeralium supputatione, in re magni momenti, Anti-christi designatione, usum, xiii. 17, 18. in quibus enodandis, non modò seculi nostri homines, sed patrum antiquissimi, Irenæus, Hippolytus, aliique ingenia sua exercuere. Ox. *Ἀνδρας δέκα καὶ ὀκτὼ καὶ τριακοσίους.*] Sciunt, quotquot in lectione Magistrorum Ecclesiæ aliquantum operæ impenderunt, allegoriam liberis evagari legibus, non instar historiæ strictis regulis coerceri; adeoque in expositio-nibus mysticis, non solere adhiberi maximam diligentiam, sed spectari præcipuè pietatem sensûs, cum nonnulla v. r. similitudine. Sic ista de trecentis decem & octo domesticis ab Abrahamo circumcisus, in figuram nominis & crucis Jesu, quæ tan-





τῷ, I, δέκα, H, ὀκτώ· ἔχεις ΙΗΣΟΥΝ. ὅτι δὲ σταυρὸς ἐν τῷ, T, ἐμελλεν ἔχειν τὴν χάριν, λέγει, καὶ τοὺς τριακοσίους. Δηλοῖ οὖν τὸν μὲν ΙΗΣΟΥΝ ἐν τοῖς δυοῖς γράμμασι, καὶ ἐν ἐνὶ τὸν σταυρόν. Οἶδεν, ὅ τὴν ἐμφυτον δωρεάν τῆς διδασχῆς αὐτοῦ δέμενος ἐν ἡμῖν. οὐδεὶς γνησιώτερον ἔμαθεν ἀπ' ἐμοῦ λόγον· ἀλλὰ οἶδα, ὅτι ἀξιόεστε ὑμεῖς.

Clemens  
Alex. in  
Strom. ii.  
& v.

I. Ὅτι δὲ Μωσῆς εἶρηκεν· Οὐ φάγεσθε χοῖρον, οὐδὲ ἄετον, οὐδὲ ὀξύπτερον, οὐδὲ κόρακα, οὐδὲ πάντα ἰχθύων, ὅς οὐκ ἔχει λεπίδα ἐν αὐτῷ, τρία ἔλαβεν ἐν τῇ συνέσει δόγματα. Πέρασ γέ τοι λέγει αὐτοῖς ἐν τῷ Δευτερονομίῳ· Καὶ διαθήσομαι πρὸς τὸν λαὸν τοῦτον τὰ δικαιώματά μου. Ἄρα οὐκ ἔστιν ἐντολὴ Θεοῦ, τὸ μὴ τρώγειν· Μωσῆς δὲ ἐν πνεύματι ἐλάλησεν. Τὸ οὖν χοῖρον πρὸς τοῦτο εἶρηκεν· οὐ μὴ κολληθήσῃ, φησὶν, ἀνθρώ-

VERS. COT. H, octo: habes initium nominis ΙΗΣΟΥΣ: quia verò crux in figura litteræ T, que designat numerum CCC, habitura erat gratiam; ideo ait, Ἑ trecentos. Ostendit itaque Jesum, in duabus literis; & crucem, in tertia. Scit hoc, qui insitum donum doctrinæ suæ posuit in nobis. Nemo magis germanum à me accepit sermonem: sed scio vos dignos esse.

Lev. xi.

X. Quare autem Moses dixit; *Non manducabitis* dum scribunt græcè: ambo tamen imitatione Cabalæ Judaicæ. dem id nominis in LXX versione: difficile nihilominus non Namque, ut stemus in domo Abraami, Barnabas Levita famulorum 318. numerum per Geometriam, quæ falsò vocatur, facere, per Lev. xi. & Deut. xiv. transfert ad Jesum crucemque ejus: pariterque Barabbas Deuterota Abraami œconomum ΠΝΥ strenuum fuisse contendit instar virum 318, ex valore tot literarum Hebraicarum. BERN.

Γνησιώτερον.] Magis proprium, familiarius. MEN.

Artius.] Lege aptius. Oxon.

ὀξύπτερον.] Non extat qui-  
dem id nominis in LXX ver-  
sione: difficile nihilominus non  
est, quænam ex perniciousibus avi-  
bus hic intelligatur, conjecturam  
facere, per Lev. xi. & Deut. xiv.  
Ibi quippe à volatibus celeritate  
nuncupantur solummodo ΠΝΥ  
milvus, & γῆ accipiter. De  
milvo Barnabas accipi non po-  
test, cum statim ἰκτίνα, qui est  
milvius, ab ὀξύπτερω distinguat.  
Supereff itaque accipiter, dictus  
Homero Il. v. ἱρήξ ἀκτύπερος.  
COT.

& octo: habes in duabus literis JESUM. In VER. INT. quibus incipiebat habere donum, tunc dicit, & trecentos. \* \* habes in una litera, T, crucem. ° Scitote quia naturale donum ° F. Scit hoc qui. doctrinæ suæ posuit in nobis. Nemo artius didicit à me verbum: sed scio, quia digni estis.

X. Quare autem Moyfes dicit: *Non manducabis porcinam, nec aquilam, nec accipitrem, nec corvum, nec omnem piscem, qui non habet in se squamam?* Tres accepit Moyfes in conscientia sua constitutiones. Ad summa dicit illis in secunda lege: *Et disponam ad populum hunc æquitates meas.* Ergo non est mandatum Dei, ne manducent: sed Moyfes in figura locutus est illis. Lev. xi. Deut. xiv. Deut. iv.

¹ Porcinæ ergo ad hoc dixit: Non eris conjunctus ¹ I. Porcinam.

*suam, neque aquilam, neque accipitrem, neque corvum, nec ullum piscem, qui non habeat squamam?* Tria VERS. COT. Deut. xiv. dogmata in intellectu comprehendit. Denique ait illis in Deuteronomio: *Et disponam ad populum hunc justificationes meas.* Itaque mandatum Dei non est, ne manducent; sed Moyfes in spiritu locutus est. Quapropter sic *suam* ait, quasi diceret; *Non adhaerebis hominibus talibus,* Deut. iv.

*In conscientia.]* Int. Ver. legit ἐν συνειδήσει. ΟΧΟΝ.

² *Αρα οὐκ ἔστιν κ. τ. λ.]* Dei in ferendo mandato præcipuum non fuit consilium, ut solam legis literam considerarent Judæi; sed potius ut ad præcepti causas animam adjicerent, nempe ad pietatem in Deum, cautionem erga se, caritatem versùs proximum. COT.

*Οὐ μὴ κολληθήσῃ κ. τ. λ.]* Ciborum vitiorum rationes con- similes reddit Philo Jud. in lib. de agric. & alii. Pergit ergo S.

Barnabas, ex receptis inter Rab- binos sententiis, Judæos convin- cere. Documenta autem hæc ab animalium indole desumpta, sæpius opinionibus apud vulgus receptis, quàm historiæ naturali, respon- dent. Rectè Joannes Baptista in- gratam Deo gentem, viperarum progeniem appellaverit; licèt, contra quod passim creditur, ser- pentes, minimè utero materno exeso, per parricidium in lu- cem prodeant. Quod ideo à me dictum, quia Epistolæ hujus auctoritatem elevat eruditissimus

ποις τοιούτοις, οίτινες ὅμοιοί εἰσι χοίροις. ὅταν γὰρ σπαταλῶσιν, ἐπιλανθάνομαι τοῦ Κυρίου ἑαυτῶν· ὅταν δὲ ὑσπρηθῶσιν, ἐπιγινώσκουσι τὸν Κύριον. Καὶ ὁ χοῖρος ὅταν τρώγῃ, οὐκ οἶδε τὸν κύριον· ὅταν δὲ πεινάξῃ, κραυγάζει· καὶ λαβῶν πάλιν, σιωπᾷ. Οὐδὲ μὴ φάγῃς, φησί, τὸν ἀετὸν, οὐδὲ τὸν ὀξύπτερον, οὐδὲ τὸν ἰκτίνα, οὐδὲ τὸν κόρακα. οὐ μὴ, φησί, κολληθήσῃ ἀνθρώποις τοιούτοις, οίτινες οὐκ οἶδασι διὰ κόπου καὶ ἰδρώτος πορίζειν ἑαυτοῖς τὴν τροφήν· ἀλλὰ ἀρπάζουσι τὰ ἀλλότρια ἐν ἀνομίᾳ αὐτῶν, καὶ ἐπιτηροῦσιν, ὡς ἐν ἀκραιοσύνῃ περιπατοῦντες· καὶ καθήμενα ἀργὰ ταῦτα, ἐκζητεῖ, πῶς ἀλλοτρίας σαρκας καλαφάγῃ, ὅντα λοιμὰ τῇ πονηρίᾳ αὐτῶν. Καὶ οὐ μὴ φάγῃς, φησί, σμύραιναι, οὐδὲ πολύποδα, οὐδὲ σπηΐαν. οὐ μὴ, φησὶν, ὁμοιωθήσῃ κολλώμενος ἀνθρώποις τοιούτοις, οίτινες εἰς τέλος εἰσὶν ἀσεβεῖς, καὶ κεκριμένοι τῷ θανάτῳ· ὡς καὶ ταῦτα τὰ ἰχθύδια, μόνα ἐπικατάρατα, ἐν τῷ βυ-

VERS. COT. *qui similes sunt porcis.* Nam cùm in deliciis vivunt, Domini sui obliviscuntur : cùm autem destituuntur necessariis, Dominum agnoscunt. Et quidem porcus quando comedit, dominum non novit : quando autem esurit, clamat ; & acceptâ iterum escâ, tacet. *Nec manducabis,* inquit, *aquilam, neque accipitrem, neque milvum, neque corvum.* Hoc est, non adhærebis, neque affimilaberis iis hominibus, qui nesciant sibi labore ac sudore parare

Cotelerius, eo nomine, quod quæ abnegâsse censeantur. OXON. hinc de Hyæna referuntur Cle- Καὶ λαβῶν κ. τ. λ.] Scriben- mens Alex. rejecerit, Pædag. ii. dum puto λαβῶν πάλιν, πάλιν 10. non id facturus, si scriptorem σιωπᾷ. Vel si mavis, λαβῶν, πάλιν σιωπᾷ. DAV. apostolicum virum credidisset. Hæc si rata sint, metuendum planè est, ne ii qui Copernici & Galilæi placitis accedunt, solem in centro mundi quiescere, & planetas in liquido ferri, tota Biblia abnegâsse censeantur. OXON. Καλληθήσῃ.] Adde οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ. ex Vet. lat. & Clemente Alex. Cot. ἐπιτηροῦσιν, ὡς κ. τ. λ.] Libenter rescripserim, ἐπιτηροῦσι

hominibus talibus, \* \* \* \* \* qui cùm RET. INT.  
 luxuriant, obliviscuntur Dominum suum. \*  
 \* \* \* \* \* Porcus enim cùm mandu-  
 cat, Dominum non novit: cùm esurit, tunc cla-  
 mat; & cùm accepit iterum, tacet. *Nec mandu-  
 cabis*, inquit, *aquilam, aut accipitrem*, \* \* *aut*  
*corvum*. Hoc dicit: non adjunges te, nec simi-  
 labis talibus hominibus, qui nesciunt per laborem  
 & sudorem sibi acquirere escam; sed rapiunt  
<sup>2</sup> alienam, per suam iniquitatem; & observant, <sup>2</sup> *F. aliena.*  
 quasi in simplicitate ambulantes, quem dispolient:  
 sic aves istæ solæ sibi non acquirentes escam, sed  
 pigræ sedentes, quærunt, quo modo alienas carnes  
 devorent; cùm sint pestilentiosæ per suam nequi-  
 tiam. *Non manducabis*, inquit, *murænam, nec*  
*polypum, nec sepiam*. Non, inquit, similabis ad-  
 hærens talibus hominibus, qui in perpetuo impij,  
 & judicati jam <sup>3</sup> mortui sunt. Hi enim pisces <sup>3</sup> *F. morti.*  
 foli maledicti sunt, \* \* \* \* \* non

viçtum; sed aliena rapiunt iniquè; & cùm videantur in VERS. COT.  
 simplicitate ambulare, tamen alijs insidiantur: hæ siqui-  
 dem aves, dum otiosæ sedent, quærunt quo modo alie-  
 nas carnes devorent; suntque in malitia sua pestiferæ.  
*Nec manducabis*, inquit, *murænam, neque polypum, neque*  
*sepiam*. Non, inquit, adhærebis, nec similis eris hujus-  
 modi hominibus, qui in perpetuum impij sunt, & ad  
 mortem sunt adjudicati: quemadmodum isti pisciculi,

τοῦς ἐν ἀκραισύνῃ περιπατοῦντας  
 καὶ γὰρ καθήμενα κ. τ. λ. Vide  
 Theophilum Antioch. Lib. ii.  
 De hisce porrò legibus similiter  
 ἀλληγορεῖ Aristæas apud Eusèb.  
 Præp. Evang. L. viii. C. 9. alio  
 verò modo Cyrillus in Julianum.  
 Dav.

Καὶ οὐ μὴ φάγησιν, κ. τ. λ.] Le-

gem generalem, sine certis nomi-  
 nibus positam à Mose, de ijs pis-  
 cibus non comedendis, qui pin-  
 nis aut squamis carent, ideoque  
 in imo degunt, ad eorum non-  
 nullos determinat: quemadmo-  
 dum Tertull. adv. Marc. L. ii. C.  
 20. Hieronymus Epist. cli. Quæst.  
 10. & Athanasius in Synopsi. Cot.

Clemens  
Alex. Pæd.  
ii. 10.

θῶ νίχεται, μὴ κολυμβῶντα, ὡς τὰ λοιπὰ, ἀλλὰ ἐν τῇ γῆ κατὰ τοῦ βυθοῦ κατοικεῖ. Ἀλλὰ καὶ τὸν δασύποδα οὐ φάγη, φησίν. πρὸς τί; οὐ μὴ γένη παιδοφθόρος, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις. ὅτι ὁ λαγῶς καὶ ἐνιαυτὸν πλεονεκλεῖ τὴν ἀφόδευσιν· ὅσα γὰρ ἔτη ζῆ, τοσαύτας ἔχει τρύπας. Ἀλλὰ οὐδὲ τὴν ὑαίναν φάγη. οὐ μὴ, φησὶ, γένη μοιχός, οὐδὲ φθορεὺς, οὐδὲ ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις. πρὸς τί; τοῦτο γὰρ τὸ ζῶον παρ' ἐνιαυτὸν ἀλλάσσει τὴν φύσιν, καὶ ποτὲ μὲν ἄρρην, ποτὲ δὲ θῆλυ γίγνεται. Ἀλλὰ καὶ τὴν γαλῆν ἐμίσησε καλῶς. οὐ μὴ γάρ, φησιν, ὁμοιωθήσῃ τοῖς τοιούτοις, οἷους ἀκούομεν ἀνομίαν ποιῶντας τῷ στόματι, διὰ ἀκαθαρσίαν· οὐδὲ κολληθήσῃ ταῖς ἀκαθάρτοις ταῖς τὴν ἀνομίαν ποιούσαις τῷ

VERS. COT. foli maledicti, in profundo volutantur; nec ut reliqui pisces natant; sed in terra, quæ in profundo maris est, degunt. Ad hæc; *Leporem*, inquit, *non comedes*. Quamobrem? Id est, non eris puerorum corruptor, nec fimilem te iis hominibus efficies. Quoniam lepus annis singulis anum multiplicat; quotque annos vivit, tot habet foramina. *Sed nec hyenam manducabis*. Non eris,

ὅσα γὰρ ἔτη ζῆ, τοσαύτας *las non habent*. COT. ἔχει τρύπας.] Sic Clemens Alex. *Belluam*.] Lexicon Græco-latini Plinius, & Ælianus. Lepus est animal salacissimum & fecundissimum: postquam enim peperit, statim inquit, & rursus concipit adhuc lactans. Aristoteles Hist. Animal. C. 37. Oppianus de venat. L. iii. dicit. Οὐδ' αὐταῖς ἐδίσει ἀναινομένη κυβέριον. MEN. *Corruptor*, i. e. pederastes. Sic Minucius Felix sub finem Dial. *Philosophorum supercilia contemnimus, quos corruptores, & adulteros novimus, & tyrannos, & semper adversus sua vitia facundos*. COT.

Οὐδὲ τὴν ὑαίναν.] *Hæna* nominatim in Levitico & Deuteronomio non exprimitur, sed comprehenditur in lege generali, quæ aut non ruminant, aut divisas ungu-

natantes, sicut reliqui, sed in ima altitudinis ter-  
ra inhabitant. *Sed nec leporem manducabis.* VET. INT.

Ut quid dicit? Non eris, inquit, corruptor  
puerorum, nec similabis talibus. Quia lepus sin-  
gulis annis facit ad adfellandum singula forami-  
na; & quotquot annis vivit, totidem foramina  
facit. *Sed nec belluam, inquit, manducabis.*  
Hoc est, non eris mœchus, aut adulter, nec  
corruptor, nec similabis talibus. \* \* \* \*

Quia hæc bestia alternis annis mutat natu-  
ram, & fit modò masculus, modò femina.  
Sed & quod dicit: *Mustelam odibis.* Non  
eris, inquit, talis, qui audit iniquitatem, &  
loquitur immunditiam: Non, inquit, adhære-  
bis immundis, <sup>4</sup> qui faciunt iniquitatem ore <sup>4</sup> F. quæ.

inquit, adulter, neque corruptor; nec talibus affimila-  
beris. Quare? Quia istud animal annuatim sexum mu-  
tat, & modò mas, modò femina est. Sed & mustelam  
iusto odio persecutus est. Dissimilem, inquit, te præ-  
bebis illis, quos audimus ore impuro nequitiam patrare;  
nec imitaberis earum impuritatem, quæ infandum faci-

VERS. COT.

ni: sed negant Aristoteles, Dio-  
dorus Siculus, Plinius, Clemens  
Alexandrinus, ac Eustathius.  
MEN.

Οὐ μὴ γάρ, φησιν, κ. τ. λ.] non dictum sit antea? Emenda-  
tiores forsan codices hoc nos ali-  
quando docebunt. Quæ autem  
deinceps sunt, ita corrige: Τὸ  
γὰρ ζῶον τοῦτο δι' ὧτων συλλαμ-  
βάνει, καὶ τῷ στόματι κύει. VOSS.  
Non advertens Interpres, dam-  
nari hoc loco nefandam fellato-  
rum & fellatricum nequitiam,  
aliò rem traduxit; nempe ad au-  
dientes ac loquentes iniqua & im-  
pura. COT.

Laudat  
Clemens  
Alex. ii.  
Strom.

στόματι. τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο τῷ στόματι κύνει.  
Περὶ τῶν βρωμάτων μὲν οὖν Μωσῆς τρία δόγμα-  
τα ἐν πνευμαλί ἐλάλησεν· οἱ δὲ καὶ ἐπιθυ-  
μίαν τῆς σαρκός, ὡς περὶ βρωμάτων προσεδέξαν-  
το. Λαμβάνει δὲ τριῶν δογμάτων γνώσιν Δα-  
εῖδ, καὶ λέγει ὁμοίως· μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ  
ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν· καθὼς οἱ ἰχθύες πο-  
ρεύονται ἐν σκοτει εἰς τὰ βάθη. καὶ ἐν ὁδῷ ἁ-  
μαρτωλῶν οὐκ ἔστι· καθὼς οἱ δοκοῦντες φοβεῖσ-  
<sup>1</sup> Al. ὁ χοῖ-  
<sup>2</sup> 95·  
Clemens  
Alex. v.  
Strom.  
<sup>2</sup> Al. ὁ τῆν.  
<sup>3</sup> Clem. ad-  
dit δεῖν.  
θαι τὸν Κύριον, ἁμαρτάνουσιν ὡς χοῖροι. καὶ  
ἐπὶ καθέδρα λοιμῶν οὐκ ἐκάθισε· καθὼς τὰ πε-  
τεινὰ τὰ καθήμενα εἰς ἀρπαγὴν. ἔχετε τελείως  
καὶ περὶ τῆς γνώσεως. Ἄλλα εἶπε Μωσῆς· φά-  
γεσθε πᾶν διχηλοῦν, καὶ μηρυκώμενον. τί λέ-  
γει; <sup>2</sup> τὴν τροφὴν λαμβάνων, οἶδε τὸν τρέφοντα  
αὐτὸν, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἀναπαυόμενος, εὐφραίνεσθαι  
δοκεῖ. καλῶς εἶπε βλέπων τὴν ἐντολήν. Τί οὖν  
λέγει· κολλάσθαι <sup>3</sup> μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύ-  
ριον, μετὰ τῶν μελετώντων, ὃ ἔλαβον, διάσπαλμα

VERS. COT. nus ore perpetrant. Nam hoc animal ore concipit.  
Igitur Moses de escis tria decreta locutus est in spiritu :  
illi verò, juxta carnis cupiditatem, quasi de escis simpli-  
citer egisset, acceperunt. Horum porrò trium scito-  
rum cognitionem sumit David, & ait similiter : *Beatus*  
vir, qui non abiit in concilio impiorum : sicut ii pisces  
ambulantes in tenebris ac maris profundo. *Et in via pec-*  
catorum non stetit : sicut ii qui videntur timere Dominum,

Pf. i. 1.

Τὸ γὰρ ζῶον τοῦτο τῷ στόμα-  
τι κύνει.] Fabulabantur cum A-  
maxagora Veteres quidam, qui ab  
Aristotele confutantur, L.iii.C.6.  
de generat. anim. quoque sequi-  
tur Ovidius Metam. ix. muste-  
lam ore parere. Affirmabant a-  
lii, eam per os concipere, per  
aurem parere : alii contrà, con-  
cipere aure, parere ore. COT.  
Γνώσιν.] Meminerit lector, γνώ-  
σιν, spiritualem sensum, sive  
Midrasch, passim hic designare.  
OXON.  
Μηρυκώμενον.] Μηρυκᾶσθαι ut  
& ruminare, tam apud Græcos  
lii, eam per os concipere, per  
aurem parere : alii contrà, con-  
das cogitationes denotant. Si



suo. \* \* \* \* \* De escis VER. INT.  
 ergo Moyſes, acceptis tribus conſtitutionibus,  
 in Spiritu ſic locutus eſt: illi autem ſecundum  
 concupiſcentiam corporis, tamquam de eſcis di-  
 ceret, ſic perceperunt. <sup>5</sup> Accipit autem carum <sup>5</sup> F. accipit.  
 trium conſtitutionum ſcientiam David, &  
 \* \* dicit: *Beatus vir, qui non abiit in con-* Pl. i. r.  
*ſilio impiorum;* ſicut piſces eunt in tenebras,  
 \* \* \* \* : *Nec in via peccatorum ſtetit;*  
 ſicut qui videntur timere, \* \* & exerrant,  
 tamquam porcus: *Nec in peſtilentiæ cathedra*  
*ſedit;* ſicut aves, quæ ſedent ad rapinam. Ha-  
 betis <sup>6</sup> conſummatam de <sup>7</sup> eſcis. Sed dicit Moy- <sup>6</sup> F. con-  
 ſes: *Manducabitis omne quod \* \* \* \* ru-* ſummatim  
*minat;* hoc eſt, qui, eſcâ acceptâ, ſcit eum, qui <sup>7</sup> Legebat  
 ſe paſcit, in \* \* \* \* ſe refrigerari. Bene βρίσκει.  
 dicit, providens mandatum. Quid ergo dicit?  
 Adhærete eis, \* \* \* \* qui tenent dif-

& veluti ſus peccant. *Et in cathedra peſtilentium non* VERS. COT:  
*ſedit:* quemadmodum aves, quæ ad rapinam ſedent. Ha-  
 betis perfectè de cognitione. At Moſes dixit: *Mandu-*  
*cabitis omne biſfidum, ac ruminans.* Quid ait? Significa-  
 tur iſ, qui acceptâ eſcâ, meminit nutrientis ſe, atque in  
 illo conquieſcens, lætatur. Rectè dixit, reſpiciens ad  
 mandatum. Quid ergo ait? Adhærendum eſſe ad eos,  
 qui timent Dominum; qui in corde meditantur quam

Ariſtophanes, Lucianus, Cicero, de re videatur locus eximius  
 & Varro. Porro cornigerorum, Iren. L. v. C. 8. ΟΧΟΝ.  
 ſeu quod idem eſt, ruminantium *Providens.*] Idem quod *prævi-*  
 animalium, in ſacrificiis Ethni- *dens:* videtur legiſſe Interpres  
 corum, rationem peculiarem ha- προβλέπων vel προσβλέπων. ΟΧΟΝ.  
 bitam fuiſſe, ex Coruncano, a- Διάσταλιμα.] Videtur intelli-  
 pud Plin. viii. 51. diſcimus, qui gendum in ea vocis notatione,  
 ea *ruminantes hoſtias* appellat. Hac quæ *præceptum* denotat. ΟΧΟΝ.

ῥήματος, ἐν τῇ καρδίᾳ, μεῖα τῶν λαλούντων τὰ δικαιώματα Κυρίου, καὶ τηρούντων, μετὰ τῶν εἰδόντων, ὅτι ἡ μελέτη ἔργον ἐστὶν εὐφροσύνης, καὶ μηρυκαμένων τὸν λόγον Κυρίου. Τί δὲ τὸ διχηλοῦν; ὅτι ὁ δίκαιος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ

<sup>4</sup> Α'. ἄλλον. περιπατεῖ, καὶ τὸν <sup>4</sup> ἅγιον αἰῶνα ἐκδέχεται. Βλέπετε πῶς ἐνομοθέτησε Μωσῆς καλῶς. Ἄλλὰ πόθεν ἐκείνοις ταῦτα νοῆσαι, ἢ συνιέναι; Ἡμεῖς οὖν δικαίως νοήσαντες τὰς ἐντολάς, λαλοῦμεν ὡς ἠθέλησε Κύριος· διὰ τοῦτο περιέτεμε τὰς ἀκοὰς ἡμῶν, καὶ τὰς καρδίας, ἵνα συνίωμεν ταῦτα.

ΙΑ'. Ζητήσωμεν δὲ εἰ ἐμέλησε τῷ Κυρίῳ προφανερῶσαι περὶ τοῦ ὕδατος, καὶ τοῦ σταυροῦ. Περὶ μὲν τοῦ ὕδατος, γέγραπται ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, πῶς τὸ βάπτισμα, τὸ φέρον εἰς ἄφεισιν ἀμαρτιῶν, οὐ μὴ προσδέξωται, ἀλλ' ἑαυτοῖς οἰκοδομήσουσι. Λέγει οὖν ὁ προφήτης· Ἐκστηθι, οὐρανὲ, καὶ ἐπὶ τούτῳ φριξάτω ἡ γῆ. ὅτι δύο μεγάλα καὶ

<sup>2</sup> F. οἰκονομήσουσι.

VERS. COT. acceperunt verbi distributionem; qui loquuntur ac servant justificationes Domini; qui sciunt, meditationem opus esse lætitiæ; & qui Domini sermonem ruminant. Quid verò sibi vult bifidum? Quòd justus in hoc mundo ambulat, & sanctum expectat sæculum. Videte quàm pulchrè sanxerit Moses. Sed undenam illis, hæc intelligere ac comprehendere? Nos ergo justè mandata intelligentes, loquimur ut Dominus voluit: propterea aures

Τί δὲ τὸ διχηλοῦν κ. τ. λ.] *Non transmittat.* COT.

vaticanus explicat de incessu semper firmo & robusto; *dum lubricum partis alterius ungula firmamento fulcitur, & in vestigiū soliditate retinetur.* MEN. Clem. Alex. Pædag. iii. 11. Διχηλεῖ ἢ δικαιοσύνη εἰκότως, κἀνταῦθα ἀγιάζουσα, καὶ εἰς τὸν μέλλοντα παραπέμπουσα αἰῶνα. *Bifida meritò est justitia, ne qua & hic sanc-*

<sup>2</sup> Εκεῖνοις.] Judæis. MEN.

*Judeorum.*] Observabit lector, vocem Ἰσραὴλ ubique ab interprete reddi *Judæi.* OXON.

Φέρον εἰς ἄφεισιν.] *Lege εἰσφέρον ἄφεισιν.* MEN.

<sup>2</sup> Ἐαυτοῖς οἰκοδομήσουσι.] *Non necessum esse puto, ut, cum If. Vossio & J. B. Cotclerio, repomamus οἰκονομήσουσι, nam τῷ*

tinctum sermonem in corde suo; & cum eis qui VER. INT.

loquuntur æquitates Domini, \* \* \* \* \*;

cum eis qui sciunt, quia assidua lectio utilis est,

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*

Videte quo modo spiritualiter legem constituit

Moyfes. Sed unde illis, hæc intelligere, \* \*

\* \* \*? Nos autem \* \* intelligentes man-

data, loquimur sicut voluit Dominus. \* \* \*

\* \* \* \* \*

XI. Quæramus ergo, si curæ fuerit Domino ostendere de aqua & de cruce. De aqua \* \*

scriptum est ad populum Judæorum, quo modo

tionem, quæ adfert remissionem peccatorum,

non recipiant, sed sibi instituant. Dicit ergo

Propheta: *Sic horruit cælum, & in hoc plu-* Jer. ii. 12.

*rimùm expavit terra. Quia duo \* \* \* mala*

nostras & corda circumcidit, ut ista animadvertamus. VERS. COT.

XI. Quæramus verò, an Domino curæ fuerit præmo-

nere de aqua, & de cruce. Et quidem de aqua, scriptum

est in Israelitas, quo modo baptismum, qui affert pec-

catorum remissionem, non sunt recepturi; sed alium

sibi paraturi. Dicit itaque Propheta; *Obstupeas, cælum;* Jer. ii. 12.

*& super hoc inhorreat terra. Quia duo magna & mala*

εικοδομεῖν instituendi vel faciendi LXX. Hier. ii. 12. legitur Ἐξ-

vis inesse potest, ductâ ab ædi- ἐστὶν ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τοῦτω, καὶ

ficiis metaphorâ. Certè facilio- ἔφριξεν ἐπὶ πλεῖτον σφόδρα, nempe

res non sunt alii vocis hujusce ἢ γὰρ deest. Sed Maldonatus,

tralatitii sensus, de quibus vide hunc locum exponens, ait, hoc

doctissimum virum Joan. Cleri- vocabulum reperiri in quibusdam

cum, Art. Crit. P. iii. §. 1. C. xvi. exemplaribus. Vet. Interp. Sic

10. DAV. horruit cælum, & in hoc pluri-

Sibi instituant.] De baptismis mùm expavit terra. In Verâ,

à Judæis sibi institutis. Vide Marc. vulg. juxta Heb. Obstupecite,

vii. 4. OXON: cæli, super hoc, & porte ejus de-

\* Ἐκστηθὶς οὐρανὸς κ. τ. λ.] Apud solamini vehementer. MEN.

πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαὸς οὗτος· ἐμὲ ἐγκατέλιπον  
 πηγὴν ζῶσαν, καὶ ἑαυτοῖς ὠρυξάν λακκούς συν-  
 τέτριμμένους. Μὴ πέτρα ἐρημός ἐστι τὸ ὄρος  
 τὸ ἅγιόν μου Σινᾶ; ἔσεσθε γὰρ ὡς πετεινοῦ  
 νεοσσοὶ <sup>2</sup> ἀνιπλάμενοι νεοσσιᾶς ἀφηρημένης· Καὶ  
 πάλιν λέγει ὁ προφήτης· Ἐγὼ πορεύσομαι ἐμ-  
 προσθὲν σου, καὶ ὄρη ὀμαλιῶ, καὶ θύρας χαλ-  
 χᾶς συνήρῃσω, καὶ μοχλοὺς σιδηροῦς συνθλάσω·  
 καὶ δώσω σοι θησαυροὺς σκοτεινοὺς, ἀποκρύφους,  
 ἀόρατους, ἵνα γινῶσιν, ὅτι <sup>3</sup> Κύριος ὁ Θεός. καὶ  
 κατοικήσει ἐν ὑψηλῷ σπηλαίῳ πέτρας ἰσχυρᾶς.  
 Εἶτα τί λέγει ἐν τῷ υἱῷ; τὸ ὕδωρ αὐτοῦ πισ-  
 τόν. βασιλέα μείλ᾽ δόξης ὄψεσθε, καὶ ἡ ψυχὴ ὑ-  
 μῶν μελετήσῃ φόβον Κυρίου. Καὶ πάλιν ἐν  
 ἄλλῳ προφήτῃ λέγει· ἔσαι ὁ ταῦτα ποιῶν, ὡς  
 τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους  
 τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει ἐν  
 καιρῷ αὐτοῦ· καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορ-  
 ρυήσεται· καὶ πάντα ὅσα ἂν ποιῇ, κατευοδωθή-  
 σεται. οὐχ οὕτως οἱ ἀσεβεῖς, οὐχ οὕτως· ἀλλ’

VERS. COT. *fecit populus hic: me dereliquerunt fontem vivum; Et*  
 II. xvi. 1, 2. *foderunt sibi cisternas contritas. Numquid petra deserta*  
 — xlv. 2, 3. *evolantes nido ablato. Et rursus ait Propheta: Ego ibo*  
*ante te, Et montes complanabo, Et portas areas conteram,*  
 — xxxiii. *Et veletes ferreos confringam: Et dabo tibi thesauros tene-*  
 16--18. *brofos, absconditos, invisibiles; ut sciant, quia ego Domi-*  
*nus Deus. Et; Habitabit in excelsa spelunca petra for-*

Portare.] Apud LXX. est scriptum fuisse eremi, idque à νέχειω, continere. MEN.

Renuosa.] Menardus legit rui-qualium depravationum nulla cer-  
 nosa. Oxon. Ed. habet in con-  
 textu eremosa, in notis verò con-  
 jicitur arenosa, quòd loca arenosa  
 soleant esse deserta. Steph. Le  
 Moine conjiciebat rimosa, hoc est,  
 præ siccitate hians. Crediderim,  
 Sina.] Sion scribi omnino de-

Sina.] Oportuit Σιδων dicere.

Sinā ergo est erratum, aut me-

morix in Barnaba, aut incurix

in librariis. Cot.

*fecit populus hic: me dereliquerunt fontem aquæ vitæ, & foderunt sibi lacus detritos, qui non possunt aquam portare. Numquid petra<sup>1</sup> renuosa est mons sanctus meus Sina? Eritis enim tamquam<sup>2</sup> aliis pusillis ablati.* VER. INT. If. xvi. 1, 2. F. renuosa. F. alitis pusilli ablati. If. xlv. 2, 3.

\* \* Ego antecedam te, & montes æquabo, & ostia ærea contribulabo, & seras ferreas confringam; & dabo tibi thesauros obscuros, \* \* invisos, ut sciant, quia ego sum Dominus Deus. Inhabitans in altissima spelunca fortis petra. \* \* Et aqua illius fidelis.

*Regem cum magnitudine videbitis, & anima vestra meditabitur timorem \* \*. Et iterum David dicit: Erit, qui hæc facere cœperit, tamquam lignum, quod plantatum est juxta tractus aquarum, quod fructum suum dabit tempore suo: & folia ejus non decident, sed omnia quæcumque faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic; sed tam-*

*tissime. Deinde quid ait in Filio? Aqua illius fidelis. Regem cum gloria videbitis; & anima vestra meditabitur timorem Domini. Et iterum in alio Propheta dicit: Erit, qui hæc fecerit, tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum; quod fructum suum dabit in tempore suo: & folium ejus non defluet: & omnia, quæcumque faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic:*

buit. OXON.

*Aliis pusillis ablati.]* Apud codices exhibent συγκλάσω, eodem sensu. Verum ex antiquis LXX. Ἔσῃ γὰρ ὡς πετεινοῦ ἀνικταμένου νεοσσός ἀφρημένος. θλάσω ut hic. COR.

Unde facilè emendantur verba Γνώσιν.] Apud LXX. γνώση, Vet. Interp. hoc modo. Eritis juxta textum Heb. MEN.

*enim tamquam alitis pullus ablati.]* MEN. Ὁ ταῦτα ποιῶν.] Hæc non extant in Psalmo, sed adduntur

Συνθλάσω.] Hodierni LXX. explicationis gratiâ. MEN.

ὡσεὶ χνοῦς ὃν ἐκρίπτει ὁ ἄνεμος ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. διὰ τοῦτο οὐκ ἀνασήσουσαι ἀσεβεῖς ἐν κρίσει, οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίων· ὅτι γινώσκει Κύριος ὁδὸν δικαίων, καὶ ὁδὸς ἀσεβῶν ἀπολεῖται. Αἰσθάνεσθε πῶς τὸ ὕδωρ, καὶ τὸν σταυρὸν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ὤρισε. τοῦτο γὰρ λέγει· μακάριοι, οἱ, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἐλπίσαντες, κατέβησαν εἰς τὸ ὕδωρ· ὅτι τὸν μὲν μισθὸν, λέγει, ἐν καιρῷ αὐτοῦ· τότε, φησὶν, ἀπόδωσω. Νῦν δὲ λέγει· τὰ φύλλα οὐκ ἀπορρηθήσεται. τοῦτο λέγει· ὅτι πᾶν ῥῆμα, ὃ εἰάν ἐξέλθῃ ἐξ ὑμῶν διὰ τοῦ στόματος, ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ, ἔσται εἰς ἐπιστροφὴν καὶ ἐλπίδα πολλοῖς. Πάλιν ἕτερος προφήτης λέγει· καὶ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακώβ ἐπαινουμένη παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν. τοῦτο λέγει, τὸ σκεῦος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ, ὃ δόξαζει. Εἶτα τί λέγει; καὶ ἦν ποταμὸς ἔλ-

\* Al. ἀπορρηθήσεται.

VERS. COT. *sed tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terra. Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum: quoniam novit Dominus viam justorum; Et iter impiorum peribit.* Animadvertite, quo modo aquam & crucem simul descripsit. Hoc enim dicit; Beati qui, cum sperassent in crucem, descenderunt in aquam: quia mercedem, inquit, in tempore suo; id est, tunc

Χνοῦς.] Nomen χνοῦς, quod cerni significari. MEN.  
 ἀ χνοῦς, *pulvis*, addito υ, deduci *Dono.*] Fortè, loco. OXON.  
 ait auctor Etymologici magni, *In aquam, & in crucem.*] Hæc  
 ab Hesychio exponitur τὰ λεπτὰ sunt transposita: lege *in crucem*,  
 τῶν ἀχύρων, *minuta palearum.* & *in aquam.* OXON.  
 Cot. Nihil huc facit lanugo: Tὸν μὲν μισθὸν, λέγει, κ. τ. λ.]  
 scribe χνοῦς. Pudet tam levitia Legendum τὸν μὲν μισθὸν ἔξει ἐν  
 monere. Voss. καιρῷ αὐτοῦ. Alioqui superva-  
 cua profus est vox media. DAN.

*Resurgunt.*] Sic legitur apud S. Hilarium, Ambrosium, & Hieronymum. MEN.  
 Τὰ φύλλα.] Dicit αὐτοῦ. MEN.

Αἰσθάνεσθε κ. τ. λ.] Conclusio γ. τ. λ.] Ita hunc locum Psal-  
 mistæ exponit S. Hilarius: *Et quid in foliis significet, ex com-  
 paratione rerum corporalium ab-*

quam pulvis, quem <sup>3</sup> abjecit ventus à facie terræ. VET. INT. 3 L. abjicit. 4 F. resur-  
 Propterea non <sup>4</sup> resurgunt impii in iudicio, neque <sup>4</sup> peccatores in consilio justorum: quoniam scit Deus gent.

viam justorum; & via impiorum peribit. Sentire autem debetis, quo modo aquam & crucem in uno dono constituit. Hoc ergo dicit: Felices, qui speraverunt in aquam, & in crucem \*  
 \* \* \* \* \* Mercedem \* \*

in tempore suo; tunc, inquit, reddam. Modò autem <sup>5</sup> qui dicit: *folia illius non decident.* Hoc <sup>5</sup> Dele qui.  
 est, quia omnis fermo, qui exierit per os vestrum \* \* \* \* \* erit in spem & resur-

rectionem multis. Et iterum alius Propheta dicit: <sup>6</sup> *Erit \* \* Jacob laudabilis super omnem terram.* <sup>7</sup> Terram vas spiritûs illius \* \* \* magnificat. Deinde quid dicit? *Erat flumen* If. lxii. 7: Soph. iii. 19. 6 F. erat. 7 F. vacat. Ez. xlvii. 12.

retribuam. Nunc vero, ait: *folia non defluent.* Hoc VERS. COT.  
 ait; Omnis fermo, qui ex ore vestro exierit in spe & caritate, erit in conversionem ac spem multis. Rursum alius Propheta dicit; *Et erat terra Jacobi laudata, per omnem terram.* Hoc ait, vas spiritûs illius, quod magnificat. Deinde quid dicit? *Et erat flumen à dextra* Soph. iii. 19. Ez. xlvii. 12.

*solutum est: namque hanc esse naturam foliorum contuemur, ut ad custodiam fructuum fructibus ipsi circumjecta prorumpant, ut quodam vâllo tenera pomorum initia communiunt. Doctrina ergo verborum Dei, qua promissos nobis fructus convestit, significatur in folio. His enim verbis spes nostra inumbrantur, horum inter has seculi tempestates munimine conteguntur. Unde Ez. xlvii. 12. Et folia ejus ad medicinam.* καύχημα, καὶ ὀνομαστοὺς ἐν πάσῃ τῇ γῆ. & ver 20. Διότι δῶσω ὑμῶς ὀνομαστοὺς, καὶ εἰς καύχημα παῖσι τοῖς λαοῖς τῆς γῆς. MEN. Τοῦτο λέγει κ. τ. λ.] Crediderim pro τοῦτο reponendum τόπον, ex If. lx. 13. aut τὴν γῆν certè vocem terram Int. Vet: scripsit. Oxon. Clemens Alex. hunc locum citans Strom. iii. non habet τοῦτο λέγει & δ, & sic legit Int. Vet. Τὸ σπείρος τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐστὶν Jesu Christi corpus. WAK.

Καὶ ἦν ἡ γῆ τοῦ Ἰακώβ κ. τ. λ.] Locus sumptus videtur ex Sophoniæ iii. 19. Καὶ θήσομαι αὐτοῦ εἰς καὶ ἦν ποταμὸς κ. τ. λ.] Videntur sumpta ex Ez. xlvii. 12. MEN.

κων ἐκ δεξιῶν, καὶ ἀνέβαινεν ἐξ αὐτοῦ δένδρα  
 ὠραῖα· καὶ ὅς ἐάν φάγη ἐξ αὐτῶν, ζήσεται εἰς  
 τὸν αἰῶνα. τοῦτο λέγει, ὅτι ἡμεῖς μὲν κατα-  
 βαίνομεν εἰς τὸ ὕδωρ γέμοντες ἀμαρτιῶν καὶ  
 ῥύπου, καὶ ἀναβαίνομεν καρποφοροῦντες, ἐν τῇ  
<sup>5</sup> Al. εἰδν. καρδίᾳ τὸν φόβον καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Ἰη-  
 σοῦν ἔχοντες ἐν τῷ πνεύματι. Καὶ ὅς ἐάν φάγη  
 ἀπὸ τούτων, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. τοῦτο λέ-  
<sup>6</sup> Al. λαλου- γει ὅς ἂν, φησιν, ἀκούσῃ τούτων <sup>6</sup> καλουμένων,  
 μένων. καὶ πιστεύσῃ, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

IB. Ὅμοίως πάλιν περὶ τοῦ σταυροῦ ὀρίζει  
 ἐν ἄλλῳ προφήτῃ λέγοντι, Καὶ πότε ταῦτα  
 συντελεσθήσεται· καὶ λέγει Κύριος· ὅταν ξύλον  
 κλιθῇ καὶ ἀναστῇ, καὶ ὅταν ἐκ ξύλου αἶμα

VERS. COT. *fluens; Et ex eo emergebant arbores pulcræ: Et quicumque ex illis manducaverit, vivet in æternum.* Hoc ait; quod nos descendimus quidem in aquam pleni peccatis ac fordibus; inde autem emergimus fructum afferentes, in corde, timorem & spem in Jesum habentes ex spiritu. *Et quicumque ex illis manducaverit, vivet in æternum.*

Καὶ πότε κ. τ. λ.] Hæc partim ni nostri non modò mortis ge-  
 citantur à Greg Nyss. qui legit nus, sed etiam de morte trium-  
 καὶ πότε κ. τ. λ. sed suspicor scrip- phus, accommodatissimè adum-  
 tuum fuisse καὶ πότε ταῦτα συντε- bratur. Quinimo liquidum ves-  
 λεσθήσεται; λέγει Κύριος κ. τ. λ. tigia carminum heroicorum hîc  
*Et quando hæc consummabuntur? fatis manifestè appareant, suspi-*  
*Dicit Dominus, Quando etc.* COT. cari licebit, prophetiam hanc ex

Ἐάν ξύλον κλιθῇ καὶ ἀναστῇ.]  
 Sententia hæc *Cum lignum in-*  
*clinatum fuerit & resurrexerit,*  
 videtur proverbialis dicendi for-  
 mula, denotans pariter impossi-  
 bile quid, ac si mortuus revivif-  
 cat. Sortem humanam descrip-  
 turus Solomon Eccl. xi. 3. ait,  
*in quocumque loco ceciderit lig-*  
*num, ibi erit.* Sub hoc ergo  
 σχῆμα arboris, quæ succisa, parenthesin inferebantur, carmi-  
 denuo erecta constitit, Domi- num ratio constabit: καὶ πότε



*trahens à dextra; & ascendebant inde arbores* VER. INT.  
*speciosæ: & quicumque ex illis manducaverit, vi-*  
*vet in perpetuum.* Hoc est, quia nos descen-  
 dimus in aquam pleni peccatis & fordibus,  
 & adscendimus fructibus pleni, in præcor-  
 diis nostris timorem & spem habentes in Do-  
 minum \* \* \*. Ideo dicit: *Et qui man-*  
*ducaverit, \* \* \* vivet in perpetuum.* \*  
 \* \* \* \* \*  
 \* \* \* \* \*

XII. Similiter & crucem significat, in alio  
 Propheta, dicente: *Et quando hæc consummabun-*  
*tur: & dixit Dominus, Cùm lignum inclinatum*  
*fuerit, & resurrexerit, & cùm de ligno sanguis* 4Esd. v. 5.

Id dicit, Quicumque eos audierit vocantes, & crediderit, VERS. COT.  
 vivet in perpetuum.

XII. Similiter & de cruce definit in alio Propheta, dicente;  
*Et quando hæc consummabuntur: & dicit Dominus; cùm lig-*  
*num inclinatum fuerit, & resurrexerit; & cùm de ligno san-*

ταῦτα συντελέσθαι ὅταν τὸ  
 ξύλον κλιθῆ καὶ ἀνάσθῃ. Huic con-  
 jecturæ adstipulatur, quòd vox  
 prorsus poetica κλιθῆ à Menardo  
 videtur lecta fuisse, nam κλισθῆ  
 nihil valet, cujus loco sequentes  
 editores κλιθῆ reposuerunt. Porrò  
 ea quæ proximè sequuntur, ὅταν  
 ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ, ejusdem esse  
 generis censeferi possint; & ceu  
 proverbiale dictum, in omnium  
 ore circumferri: siquidem ad  
 verbum occurrunt, 4Esd. v. 5.  
 nec-non in Comment. S. Marc.  
 inter Hieronymi opera ad Cap.  
 xv. 33. & etiam Tom. ii. Greg.  
 Nyssen. p. 256. Sibyllas in ho-  
 nore fuisse primis Christianismi  
 seculis, non tantùm ex Theo-  
 philo Antiochæno, Justino Mart.

Clemente Alex. aliisque ex Pa-  
 tribus complurimis ducimus, sed  
 etiam Herina, qui erat ætati A-  
 postolorum & scriptoris nostri  
 suppar; is enim revelationes sibi  
 factas Sibyllæ ascribit, Lib. i.  
 Vis. ii. Cap. 4. ΟΧΟΝ.

Κλιθῆ.] Κλιθῆ ut amat co-  
 dex Carolinus, & perveteres  
 aliî. Sumtum ex Judæorum  
 scriptis apocryphis deperditif-  
 que; non adeò à Salomone  
 Ecclesiaste, neque à Jobi xiv.  
 BERN.

Ἐταν ἐκ ξύλου αἷμα στάξῃ.]  
 Ex. iv. Estdæ nihil antiquius ci-  
 tatum offendes: unde libri istius  
 vetustas ostendi possit, qui ho-  
 dicque apud Latinos solos ser-  
 vatur. BERN.

στάξῃ. Ἐχεις πάλιν ἐπὶ σταυροῦ, καὶ τοῦ σταυροῦσαι μέλλοντος. Λέγει δὲ πάλιν ἐν τῷ Μωσῇ, πολεμουμένου τοῦ Ἰσραὴλ ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἵνα ὑπομνήσῃ αὐτοὺς πολεμουμένων, ὅτι διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παρεδόθησαν εἰς θάνατον, λέγει εἰς τὴν καρδίαν Μωσῆ τὸ πνεῦμα, ἵνα ποιήσῃ τύπον σταυροῦ, καὶ τοῦ μέλλοντος πάσχειν· ὅτι εἰ μὴ ἐλπίσωσιν ἐπ' αὐτῶ, εἰς τὸν αἰῶνα πολεμηθήσονται. Τίθησιν οὖν Μωσῆς ἐν ἑφ' ἐν ὄπλον ἐν μέσῳ τῆς πηγμῆς, καὶ σταθεῖς ὑψηλότερος πάντων, ἐξέτεινε τὰς χεῖρας, καὶ οὕτως πάλιν ἐνίκα ὁ Ἰσραὴλ· εἶτα ὀπόταν πάλιν καθεῖλε, πάλιν ἐθανατοῦντο. Πρὸς τί; ἵνα γνῶσιν, ὅτι οὐ δύνανται σωθῆναι, εἰ μὴ ἐπ' αὐτῶ ἐλπίσωσι. Καὶ ἐν ἐτέρῳ προφήτῃ λέγει· ὅλην τὴν ἡμέραν ἐξεπέτασα τὰς χεῖράς μου, πρὸς λαὸν ἀπειθοῦντα, καὶ ἀντιλέγοντα ὁδῶ δικαίᾳ μου. Καὶ πάλιν Μωσῆς ποιεῖ τύπον τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν παθεῖν,

VERS. COT. *guis stillaverit.* Habes iterum de cruce, & de eo qui erat cruci affigendus. Adhuc verò dicit in Mose, quando Israel prælio superabatur ad alienigenis; & ut comonefaceret eos, quòd propter peccata sua traderentur ad mortem; ad cor Moſis dicit Spiritus, ut faciat figuram crucis & ejus qui erat passurus; quia si in hunc non speraverint, semper debellabuntur. Posuit itaque Mo-

Πολεμουμένου τοῦ Ἰσραὴλ κ. τ. λ.] facta fuisse à Moyſe S. Spiritus Eadem historiam profert, & impulsu. MEN.

sic explicat S. Justinus Mart. in Dial. cum Tryph. Similiter Tertullianus adv. Judæos, & iii. adv. Marc. & S. Cyprianus ii. de testimoniis. MEN.

Λέγει εἰς τὴν καρδίαν Μωσῆ τὸ πνεῦμα.] Hæc verba non sunt in Exod. xvii. ubi hæc historia tractatur: sed his verbis narrat Vertit Cotelerius, *semper debellabuntur*, quod significat, omnibus bellis inferiores futuros: sed hæc & εἰς αἰῶνα differunt. CLEB. Τίθησιν οὖν Μωσῆς ἐν ἑφ' ἐν ὄπλῳ

*stillaverit.* Habes iterum de cruce, & de eo, VET. INT. qui incipit crucifigi. Dicit autem iterum in Moy- EX. xvii. se, cùm pugnaret populus Judæorum, & ceciderunt Judæi ab alienigenis, ut illos commemoraret, dum oppugnantur, quia propter peccata sua <sup>1</sup> trahuntur in mortem, dixit in præcordiis <sup>1</sup> F. tradun- Moyfi Spiritus; Fac figuram crucis \* \* \* tur.  
 \* \*: quia si non crediderint in illum, in perpetuo oppugnabuntur. Et iterum \* \* \*  
 \* \*: ascendit Moyfes in \* \* aggerem, & ftans \* \* \* manus extendebat, & \* \*  
 vincebant Judæi: deinde cùm deposuerat, vincebat Amalec. Hoc ad quid? Ut scirent, quia non possunt liberari, nisi in cruce Christi speraverint. Et iterum dicit in alio Propheta: *Ex-* IF. lxv. 2. *pandi manus meas totâ die ad populum imper-*  
*sibilem, & contradicentem viæ justæ.* Item Moy- Num. xxi. ses facit figuram Jesu, quia oportebat illum Joh. iii. 14.

ses arma super arma in medio aggeris; & omnes super- VERS. COT. eminens, manus extendit; sicque rursus Israelitæ vincebant: cùm autem iterum manus demittebat, iterum occidebantur. Cur hoc? Ut cognoscerent, quòd non poterant servari, nisi per spem in illum. Et in alio Propheta dicit; *Totâ die expandi manus meas ad populum in-* IF. lxv. 2. *credulum, & contradicentem viæ justæ meæ.* Et iterum Num. xxi. Moses facit figuram Jesu (quòd passurus esset, & vitam Joh. iii. 14.

κ. τ. λ.] Hæc non sunt in sacra Πηγμῆς.] Vera omnino est Scriptura, cùm juxta illam Moy- lectio πηγῆς. Πήγη vel πάγη, ses federit super lapidem. Sed uti apud Hesychium, locum ex- describit Barnabas aliquam cir- celsum significat. Voss.  
 cumstantiam, quam habuerat ex Σταβείς.] Stare hoc loco est traditione, prætermisâ lapidis esse, existere, ut sæpe ita accipi- mentione. Glossæ veteres, ὄπ- tur. Nam Moyfes non stabat, λον, *telum, scutum.* MEN. sed sedebat super lapidem. MEN.

Τίθισιν ἐν ἔφ' ἐν ὄπλον, idem 'Ἐπ' αὐτῶ.] Lege ἐπὶ σταυ- valere videtur quod παρατάξαστο ρῶ, quam conjecturam firmat in versione usitata. OXON. Metaphrastes, DAV.

<sup>1</sup>L. ζωοποιή-  
ήσεν. καὶ αὐτὸν <sup>1</sup>ζωοποιήσουσι, ὃν δόξωσιν ἀπολωλε-  
κέναι, ἐν σημείῳ πίπλοντος τοῦ Ἰσραὴλ. ἐποίη-  
σε γὰρ πάντα ὄφιν δάκνειν αὐτούς, καὶ ἀπέθ-  
νησκον· ἐπειδὴ ἡ παράβασις διὰ τοῦ ὄφεως ἐν  
Εὐὰ γέγονεν, ἵνα ἐλέγξῃ αὐτούς, ὅτι διὰ τὴν  
παράβασιν αὐτῶν ἐν θλίψει θανάτου παραδοθή-  
σονται. Πέρας γέ τοι αὐτὸς Μωσῆς, ἐντειλάμε-  
νος, οὐκ ἔσται ὑμῖν, οὔτε γλυπτόν, οὔτε χωνευ-  
τόν εἰς Θεὸν ὑμῖν, ποιεῖ, ἵνα τύπον τοῦ Ἰησοῦ  
δείξῃ. ποιεῖ οὖν Μωσῆς χαλκοῦν ὄφιν, καὶ τί-  
θησιν ἐν δόξῳ, καὶ κηρύγματι καλεῖ τὸν λαόν·  
ἐλθόντες οὖν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐδέοντο Μώσεως, ἵνα  
ὑπὲρ αὐτῶν ἀνενέγκῃ, δέόμενος περὶ τῆς ἰάσεως  
αὐτῶν. Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς Μωσῆς· ὅταν, φησί,  
δηχθῆ τίς ὑμῶν, ἐλθέτω ἐπὶ τὸν ὄφιν τὸν ἐπὶ  
τοῦ ξύλου ἐπικείμενον, καὶ ἐλπισάτω πιστεύσας,  
ὅτι νεκρὸς ὢν, δύναται ζωοποιῆσαι· καὶ παρα-  
χρῆμα σωθήσεται. καὶ οὕτως ἐποίουν. ἔχεις  
καὶ ἐν τούτῳ τὴν δόξαν τοῦ Ἰησοῦ, ὅτι ἐν αὐτῷ  
πάντα, καὶ εἰς αὐτόν. Τί λέγει πάλιν Μωσῆς

VERS. COT. prabiturus; ipse quem putabant periisse). in signo cadentis  
Israelis. Effecit enim Deus, ut cuncti serpentes morde-  
rent eos; & moriebantur: quoniam transgressio per ser-  
pentem in Eva contigit; ut argueret eos, quod propter  
transgressionem suam, in angustias mortis essent tradendi.

Deut. xxvii. Denique Moses, qui præceperat, *Non erit vobis neque  
15. sculptile, neque conflatile, in Deum vestrum*; ipse id fa-  
cit, ut ostendat figuram Jesu. Facit ergo Moses ser-  
pentem æneum, ac gloriose collocat; atque per præco-

ζωοποιήσουσι.] Lege ζωοποιή- L. iii. Allegor. Πῶς οὖν γίνεται  
σαι, non ζωοποιήσεν, ut malè ἴμισι τοῦ πάθους, ὅταν ἕτερος ὀ-  
conjecit Cotelerius: haud enim φησι κάλασκενασθῆ τῷ Εὐὰς ἐναν-  
dicerent Græci δεῖ με τοῦτο τίς ὁ σοφροσύνης λόγος. MEN.  
ποιήσεν, sed ποιεῖν, vel ποιῆσαι. Πέρας γέ τοι αὐτὸς Μωσῆς,  
DAV. κ. τ λ.] Idem profert Tertullia-

Ἐπειδὴ ἡ παράβασις διὰ τοῦ nus Lib. adversus Jud. & L. iii.  
ὄφεως ἐν Εὐὰ. Ita Philo Judæus adv. Marc. & S. Just. Mart. in

pati, & quia ipse <sup>2</sup> vivificavit, quem illi putaverunt <sup>3</sup> perdidisse. \* \* \* Cadente enim <sup>1</sup> VER. INT.  
 populo Judæorum, quia jufferat Dominus, ut <sup>2</sup> F. vivificabit.  
 morfu colubræ \* \* \* morerentur, quia <sup>3</sup> F. periisse.  
 præteritio Evæ per colubram fuerat, voluit illos  
 corripere, & ideo \* \* \* sic morti tra-  
 dere, <sup>4</sup> qui mandata ejus præterierunt. Ad sum- <sup>4</sup> F. quia.  
 mam, <sup>5</sup> ut ipse Moyſes, qui præceperat, <sup>6</sup> dicit: <sup>5</sup> F. &  
*Non erit vobis, neque conſtatile, neque ſculptile* <sup>6</sup> F. dicens.  
 \* \* \* ; ipſe fecit ſerpentem æreum; ut ſi- <sup>15</sup>  
 guram Jeſu oſtenderet; \* \* \* \* \*  
 & poſuit <sup>7</sup> in cruce, & per præcones convocavit <sup>7</sup> An legebat εν δεικν.  
 populum. Et cùm veniſſent, rogabant Moyſen,  
 ut \* \* \* pro ſanitate eorum Dominum ro-  
 garet. Et tunc dixit illis Moyſes: *Cùm aliquis*  
*ex vobis morſus fuerit, veniat ad colubram;* \*  
 \* \* \* & ſperet, \* \* quoniam, cùm ſit ipſa  
 mortua, poteſt <sup>8</sup> L. alios. alias ſanare; & ſine mora cura-  
 bitur: & ita faciebant. \* \* \* \* \*  
 \* \* \* \* \* Quid dicit iterum Moyſes

nem convocat populum: congregati igitur, orabant Mo- VERS. COT.  
 ſen, ut pro ipſis offerret, deprecans pro ſanatione eo-  
 rum. Dixit autem Moſes ad illos: *Cùm, inquit, ali-*  
*quis ex vobis morſus fuerit; veniat ad ſerpentem in ligno*  
*poſitum; & credat atque ſperet, quòd licet mortuus ille*  
*ſit, poteſt vitam præſtare; & conſeſtim ſervabitur.* At-  
 que ita faciebant. Habes etiam in hoc gloriam Jeſu; quòd  
 in ipſo ſint omnia, & in ipſum. Quid iterum dicit Moſes

Dial cum Tryph. Ita etiam S nimis abit. Vet. Interpres habet,  
 Proſper. Lib. de promiſſionibus; *in cruce*, cujus auctoritas emen-  
 S. Greg. Nyſſ. in Theor. de vita dationem noſtram probabiliorem  
 Moſ. S. Epiphanius L. i. hæc. reddit. Dav.

& S. Chryſoſt. Tom. v. juxta *In cruce.*] Moyſen erexiſſe  
 Chriſti doctrinam, Joan. iii. 14. ſerpentem illum *in cruce*, do-  
 cent S. Juſtinus Mart. Apol.

MEN.  
<sup>1</sup> εν δεικν.] Legendum puto εν <sup>ii.</sup> & Prudentius in enchiridio.  
 δεικν, quæ à recepta lectione non MEN.

τῷ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ υἱῷ, ἐπιθεῖς αὐτῷ τοῦτο ὄνομα ὄντι προφήτῃ, ἵνα μόνον ἀκούσῃ πᾶς λαός, ὅτι πάντα ὁ πατήρ φανεροῖ περὶ τοῦ υἱοῦ Ἰησοῦ τῷ υἱῷ Ναυῆ; καὶ ἐπιθεῖς τοῦτο ὄνομα, ὁπότε ἐπεμφε κατάσκοπον τῆς γῆς, λάβε βιβλίον εἰς τὰς χεῖράς σου, καὶ γράφον ἃ λέγει Κύριος· ὅτι ἐκ ριζῶν ἐκκόψει πάντα τὸν οἶκον τοῦ Ἀμαλῆκ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσσοῦς. Ἡσ. 53. 4. Οἱ δε πάλιν Ἰησοῦς, οὐχ ὁ υἱὸς ἀνθρώπου, ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τύπω καὶ ἐν σαρκὶ φανερωθεῖς. Ἐπεὶ οὖν μέλλουσι λέγειν, ὅτι ὁ Χριστὸς υἱὸς ἐστὶ Δαβὶδ, φοβούμενος καὶ συνιῶν τὴν πλάνην τῶν ἀμαρτωλῶν, λέγει· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ πάλιν λέγει οὕτως

VERS. COT. Jesu Filio Navæ, cùm illi, prophetiæ gratiâ prædito, id nominis imponeret, ideo solum, ut omnis populus intelligeret, Patrem de Filio suo Jesu cuncta manifestâsse filio Navæ? Imposito igitur eo nomine, quando misit eum in exploratorem terræ, dixit: *Accipe librum in manus tuas, & scribe que dicit Dominus: quoniam in novissimis diebus Filius Dei [Jesum] excindet à radicibus*

τῷ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ υἱῷ.] At Justinus Mart. Origenes, Eusebius, Theodoritus, Tertullianus, Num. xiii. 17. LXX. habent τὸν Ἀυσὴ υἱὸν Ναυῆ. S. Hieronymus codices, tum Græcos, tum Latinos reprehendit, quòd hoc loco *Ause*, non *Osee* scriptum exhiberent; cùm tamen inter utrumque parva vel nulla videatur esse differentia. Ac fortè scripserant LXX. Ὡσὴ· ita enim καὶ ἐπιθεῖς; τοῦτο ὄνομα.] *Ause* eum nominaverant parentes; sed Propheta Dei, mutato natali nomine, eum, impulsu Spiritus sancti, *Jesum* nominavit.

Ause filio Nave? ut ostenderet Jesum esse fili- RET. INT.  
um Dei, audiente populo, quia omnia Pater of-  
tendit Filio suo. Clamavit Moyses filium Na-  
ve, & imposuit illi nomen Jesus, \* \* \* Num. xiii.  
\* \* \* \* & dixit: *Accipe librum in* 17.  
Ex. xvii. 14.

*manu tua, & scribe quæ dicit Dominus: quia*  
*amputabit à radicibus omnem domum Amalec Fi-*  
*lius Dei Jesus in novissimis diebus. Ecce ite-*  
*rum Jesus, non filius Nave, sed Filius Dei,*  
\* \* \* \* *in carne apparuit.* \* \* \* \*

\* \* \* \* \*  
\* \* \* \* \*  
\* \* \* \* \*

Iterum dicit David: *Dixit Dominus Domino meo;* Pf. cix. 1.  
*Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos*  
*sub pedibus tuis. Et iterum dicit Esaias: Sic*

*omnem domum Amaleci.* Ecce rursus non filius homi- VERS. COT.  
nis, sed Filius Dei Jesus, qui figurâ in carne apparuit.  
Quoniam ergo dicturi erant, Christum esse filium Da-  
vidis; reformidans & intelligens errorem sceleratorum,  
ait: *Dixit Dominus Domino meo; Sede à dextris* Pf. cix. 1.  
*meis; donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuo-*  
*rum.* Esaias vero ita loquitur: *Dixit Dominus Christo* 16. xlv. 1.

Num. xiii. 17. MEN.

Λάβε βιβλίον κ. τ. λ.] Hæc in  
nulla Scriptura reperiri possunt,  
quàm Ex. xvii. 14. ubi, postquam  
Jofue debellavit Amalec, dixit  
Deus Moyfi, secundùm LXX.  
Κατάγραφον τοῦτο εἰς μνημόσυ-  
νον ἐν βιβλίῳ, καὶ δὲ εἰς τὰ ἔσχα-  
τα Ἰησοῦ, ὅτι ἐλοιφῆ ἐξελείψω τὸ  
μνημόσυνον Ἀμαλὴκ ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν  
οὐρανόν. Itaque, etsi hic posterior  
locus videatur conjungi cum su-  
periori, ad rem tamen diversam  
spectat, & additur ad commen-  
tationem Jesu Filii Dei, cujus fi-

gura est Jofue: quare legendum  
puto, ut sæpe occurrit in hac e-  
pistola, Καὶ πάλιν λέγει, Λάβε  
κ. τ. λ. MEN.

Ὅτι ἐκ ριζῶν ἐκκόψει κ. τ. λ.]  
In textu Heb. & apud LXX.  
hæc effertur per primam per-  
sonam: sed quia Barnabas appli-  
cat Christo, cujus figura est Jo-  
sue, posuit in tertia persona, ad-  
dens, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐπ' ἐσχά-  
των ἡμερῶν, proferens sensum,  
non verba; quia Christus, Dei  
filius, sinâ passione, deleturus erat  
regnum diaboli. MEN.

<sup>7</sup> Αι. Κύρω. Ἡσαίας· Εἶπε Κύριος τῷ Χριστῷ μου <sup>7</sup> Κυρίω, οὗ ἐκράτησα τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ, ἐπακούσαι ἐμ- προσθεν αὐτοῦ ἔθνη, καὶ ἰσχὺν βασιλέων διαρ- ρήξω. Ἴδε πῶς λέγει Δαβὶδ αὐτὸν Κύριον, καὶ υἱὸν Θεοῦ.

ΙΓ'. Ἄλλ' ἴδωμεν, εἰ οὗτος ὁ λαὸς κληρονό- μος, ἢ ὁ πρῶτος, καὶ εἰ ἡ διαθήκη εἰς ἡμᾶς, ἢ εἰς ἐκείνους. Ἀκούσατε νῦν περὶ τοῦ λαοῦ, τί λέγει ἢ γραφή. Ἐδείτο δὲ Ἰσαὰκ περὶ Ῥεβέκ- κας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, ὅτι στεῖρα ἦν· καὶ συν- ἔλαβεν. Εἶτα καὶ ἐξῆλθε Ῥεβέκκα πυθέσθαι παρὰ Κυρίου· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς αὐτήν· Δύο ἔσθην ἐν τῇ γαστρὶ σου, καὶ δύο λαοὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ σου· καὶ λαὸς λαοῦ ὑπερέξει, καὶ ὁ μεί-

<sup>1</sup> F. ἐκ τῆς κοιλίας.

VERS. COT. *meo Domino, cujus apprehendi dexteram, ut obediant co- ram eo gentes; & fortitudinem regum dirumpam. Vides quo modo David eum Dominum vocet, & Dei Filium.*

XIII. Sed videamus, utrūm hic populus hæres sit, an verò primus; & utrūm testamentum ad nos, an ad

Εἶπε Κύριος τῷ Χριστῷ μου <sup>7</sup> Κυρίω.] Textus Heb. & LXX. habent Κύρω, quam lectionem antiquarii, exiluminantes Isaiam loqui de Christo Jesu, nec ad Cyrum attendentes, assumptâ vicinâ voce Κυρίω, jam olim corrupserunt. Quapropter Tertullianus, Cyprianus, Novatianus, Gregorius Nyss. cum plurimis tam Græcis quàm Latinis apud Hieron. ad II. x.v. & ad Hab. iii. Κυρίω legunt, ac de Christo Domino interpretantur. Cor. Sed D. Hieronymus vult totum Esaia caput intelligi de magno illo Cyro, Medorum & Persiarum rege, qui populum Judaicum à jugo serviutis liberavit. Itaque dico quidem, juxta literam caput Esaia de Cyro intelligi; sed juxta sen- sum allegoricum de Christo, cujus figura fuit Cyrus. Hæc transitio familiaris est sacræ Scripturæ, ut rectè monet S. Augustinus de Doct. Christ. L. iii. C. 34. MEN. Non sine mysterio crediderunt Veteres, voces Κύρον & Κύριον uno apice ab invicem variâsse: siquidem Cyrus, Messias, sive unctus Dei, in S. literis appelletur, & liberator gentis Israeliticæ, insigniter Domini nostri typum gessit. Non mirum ergo, voces istas, promiscuè fuisse sumtas Oxon. Sed vide Art. Crit. p. 3. S. I. C. xv. §. 6. CLER.

*Meo Domino.*] Non modò Interpreter legit Κυρίω, sed & ipse Barnabas, si scripsit hunc locum; nam nulla est ejus ratioci-



*dicit Dominus Christo meo, meo Domino, cujus* VET. INT. If. xlv. 1. 9 Alterum abundat.  
*tenui dexteram; exaudient illum gentes, & vir-*  
*tutem regum corrumpam. Videte, quo modo il-*  
*lum Prophetæ Dominum, \* \* \* \* non*  
*tantum Filium dicunt.*

XIII. Quæramus igitur, si hic populus hære-  
 ditatem capit, \* \* \* \* & testamen-  
 tum in illis est, aut in nobis. De hoc audite,  
 sic scriptum est: *Rogabat Isaac pro Rebecca* 1 F. quid. Gen. xxv. 21  
*uxore sua, quia sterilis erat. Et \* \* \* \**  
*Rebecca quærebat à Domino, quid portaret: &* — 23.  
*dixit illi Dominus: Due nationes in utero tuo*  
*sunt, & duo populi ex utero tuo nascentur; \* \**

illos pertineat. Audite nunc quid Scriptura dicat de VERS. COR. Gen. xxv. 21  
 populo. Orabat Isaac Rebecca uxoris suæ causâ,  
 quod esset sterilis: & illa concepit. Postea verò  
 Rebecca egressa est, ad interrogandum Dominum;  
 & dixit Dominus ad illam; *Due gentes in utero tuo*  
*sunt, ac duo populi in ventre tuo: atque unus po-*

natio, nisi ita legamus; & ante-  
 cedentia satis ostendunt ita le-  
 gendum. At vix mihi persuasum,  
 ferim, Barnabam, Hebræicæ lin-  
 guæ scientem, ex mendoso co-  
 dice LXX argumentatum, idque  
 ineptè. Ac sanè ex sequentibus  
 fraus subolere potest, ubi post  
 "Ιδὲ πῶς λέγει Δαβὶδ, Vide quo-  
 modo dicit David: unde liquet,  
 solum Davidem antea testem ad-  
 ductum fuisse, non Esaiam. Hoc  
 sensisse videtur Interpres, qui,  
 pro *dicit David*, habet *Propheta*  
*dicunt*. Sed est mera corruptio  
 Barnabæ, non emendatio. Po-  
 tius delendum fuit, Καὶ πάλιν  
 λέγει κ. τ. λ. ad finem verbo-  
 rum Esaiæ; aded ut verbis Pf. MEN.

ζων δουλεύσει ὑψ̄ ἐλάσσονι. Αἰσθάνεσθαι ὁφείλετε, τίς ὁ Ἰσαάκ, τίς ἡ Ρεβέκκα, καὶ ἐπὶ τίνων δέδειχεν, ὅτι μείζων ὁ λαὸς οὗτος, ἢ ἐκεῖνος. Καὶ ἐν ἄλλῃ προφητεία λέγει φανερώτερον ὁ Ἰακώβ πρὸς τὸν Ἰωσήφ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων· Ἰδοὺ οὐκ ἐστέρησέ με Κύριος τοῦ προσώπου σου· προσάγαγέ μοι τοὺς υἱούς σου, ἵνα εὐλογήσω αὐτούς. καὶ προσήγαγεν<sup>2</sup> Ἐφραΐμ, τὸν Μανασσή θέλων ἵνα εὐλογηθῆ, ὅτι πρεσβύτερος ἦν· ὁ γὰρ Ἰωσήφ προσήγαγεν εἰς τὴν δεξιάν χεῖρα τοῦ πατρὸς Ἰακώβ· Εἶδε δὲ Ἰακώβ τύπον, πνεύματι, τοῦ λαοῦ τοῦ μεταξύ· καὶ τί λέγει; καὶ ἐποίησεν Ἰακώβ ἐναλλάξ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ ἔθηκεν<sup>3</sup> ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Ἐφραΐμ τοῦ δευτέρου καὶ νεωτέρου, καὶ πύλοησεν αὐτόν· Καὶ εἶπε Ἰωσήφ πρὸς Ἰακώβ· μετὰφες σου τὴν δεξιάν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν Μανασσή, ὅτι πρωτότοκός μου ἐσὶν υἱός. καὶ εἶπει· Ἰακώβ πρὸς Ἰωσήφ· Οἶδα, τέκνον, οἶδα· ἀλλ' ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάσσονι, καὶ οὗτος δὲ εὐλογηθήσεται. Βλέπετε, ἐπὶ τίνων τέθεικε, τὸν λαὸν εἶναι

<sup>2</sup> L. Μανασσή καὶ Ἐφραΐμ.

<sup>3</sup> F. deest τὴν δεξιάν.

VERS. COT. *pulus alterum superabit; & major serviet minori.* Debetis intelligere, quis sit Isaacus, quæ Rebecca; & de quibusnam declaraverit, quod hic vel ille populus major futurus sit. Et in alia prophetia manifestius loquitur Jacobus ad filium suum Josephum, dicens, *Ecce Dominus non privavit me facie tuâ: adduc mihi filios tuos, ut benedicam eis.* Et adduxit Manassen & Ephraimum; cupiens, ut Manasses benediceretur, quia erat natu major.

Ger. xlviii.  
11. 9.

Τῷ ἐλάσσονι.] Lege τῷ ἐλάσσονι. re ipsa consentiens: nam Hebraeus populus major fuit populo D. Paulus Rom. ix. 12. & ita Idumæo, Dei benevolentia, o. LXX. Gen. xxv. 23. DAV. pibus, numero virorum, rerum gestarum gloria, &c. CLER.  
"Ὅτι μείζων κ. τ. λ.] *Quid populus hic sit major quam ille.* 'Ο Ἰακώβ κ. τ. λ.] In Jacobi Sensus est planus, certus, & cum familia, non modò obtinuit hoc

\* \* \* *Et major serviet minori.* Intelligite, VET. INT.  
 quis sit Isaac, & quæ Rebecca; & \* \* \*  
 \* \* \* qui populus minor, aut major. Ite-  
 rum \* \* \* \* \* dixit Jacob Jo-  
 seph filio suo: \* \* *Ecce Dominus non frau-* Gen. xviii.  
*davit me ex genere tuo: perduc ad me filios tuos;* 11. 9.  
*Et benedicam illos.* Et adduxit Manassen & E-  
 phraim. Volens autem Manassen benedici, quia  
 major erat, statuit illum \* \* ad dexteram  
 patris sui Jacob. Vidit autem Jacob in Spiritu  
 figuram populi, qui postea futurus erat: & \*  
 \* \* *convertit manus, Et transtulit dexteram* — 14i  
*super caput Ephraim minoris; Et benedixit il-*  
*lum. Et dixit Joseph patri suo: Transfer ma-* — 18, 19.  
*num tuam dexteram super caput Manassæ, quia*  
*primitivus filius meus est. Et dixit Jacob: Scio,*  
*fili, scio: sed major serviet minori; sed Et hic*  
*benedicetur.* Videte, quem voluerit esse primum

Itaque Josephus adduxit eum ad manum dextram patris sui VERS. COT.  
 Jacobi. Vidit autem spiritu Jacobus figuram populi ven-  
 turi. Et quid narrat Scriptura? Et commutavit Jacobus  
 manus suas, & dexteram posuit super caput Ephraimi,  
 minoris ac junioris; & benedixit illi. Dixitque Jose-  
 phus ad Jacobum; *Transfer dextram tuam super caput*  
*Manassæ, quia primitivus filius meus est.* Et respondit Ja-  
 cobus Josepho: *Scio, fili, scio: sed major serviet minori;*  
*benedicetur autem etiam ille.* Aspicite, quibus assignaverit,

in Rachelis posteris, sed & Lia  
 etiam; nam Reuben primogeni-  
 turâ excidit. Oxon.

*Ex genere tuo.]* Int. Vet. vi-  
 detur legisse τοῦ γένους σου.  
 Oxon.

Καὶ προσήγαγεν κ. τ. λ.] Lege  
 καὶ προσήγαγεν Μανασσῆ καὶ Ε-  
 φραΐμ, τὸν Μανασσῆ θέλων ἐυλο-  
 γηθῆναι. Vet. Int. volens Ma-  
 nassen benedici, quod hariolationi  
 mex favet. Dav.

τούτον πρῶτον, καὶ τῆς διαθήκης κληρονόμον. Εἰ οὖν ἔτι, καὶ διὰ τοῦ Ἀβραάμ ἐμνήσθη, ἀπείχομεν τὸ τέλειον τῆς γνώσεως ἡμῶν. Τί οὖν λέγει τῷ Ἀβραάμ, <sup>4</sup> ὅτι ἔπίστευσας, ἐτέθη εἰς δικαιοσύνην; ἰδοὺ τέθεικά σε πατέρα ἐθνῶν τῶν πιστευόντων διὰ ἀκροβυστίας τῷ Κυρίῳ.

<sup>4</sup> F. ὅτε.

<sup>5</sup> L. πιστεύσας.

ΙΔ'. Ναὶ ἀλλὰ τὴν διαθήκην, ἣν ἄμωσε τοῖς πατράσι, δοῦναι τῷ λαῷ, εἰ δέδωκε, ζητοῦμεν. Δέδωκεν· αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι λαβεῖν διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν. Λέγει γὰρ ὁ προφήτης· καὶ ἦν Μωσῆς ἠσιεῦων ἐν ὄρει Σινᾶ, τοῦ λαβεῖν τὴν διαθήκην Κυρίου πρὸς τὸν λαόν, ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα· καὶ ἔλαβε παρὰ Κυρίου τὰς δύο πλάκας γεγραμμένας τῷ δακτύλῳ τῆς χειρὸς Κυρίου ἐν πνεύματι· καὶ λαβὼν Μωσῆς κατέφερε πρὸς τὸν λαόν, δοῦναι· καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Μωσῆν· Μωσῆ, Μωσῆ, κατέβηθι τὸ τάχος, ὅτι ἠνόμησεν ὁ λαός σου, οὗς ἐξήγαγες ἐκ γῆς Αἰγύπτου. καὶ συῆκε Μωσῆς, ὅτι ἐποίησαν πάλιν <sup>1</sup> χωνεύματα,

<sup>1</sup> Al. χωνεύματα.

VERS. COG. esse populum istum primum, ac testamenti hæredem. Si ergo adhuc & per Abrahamum populus ille commemoratus est; accepimus perfectionem scientiæ nostræ. Quid ergo dicit Deus Abrahamo, cum ob fidem positus est in iustitia? *Ecce posui te, patrem gentium, quæ per præceptum credunt Domino.*

Gen. xv. & xvii.

Rom. iv. 3.

XIV. Sed etiam quæramus, an dederit testamentum, quod Patribus juravit, se populo daturum. Dedit quidem: verum illi propter peccata sua indigni fuerant qui

Πρῶτον] Quod significat πρότερον *priorum*, ut sæpe alibi: nam hæc est collatio inter duos populos. Frequenter ita πρώτος; submitur, etiam apud scriptores ελληνικωτέρους. CLER.

Ἀπείχομεν τὸ τέλειον τῆς γνώσεως; ἡμῶν.] Reddo verbis Latini-

nis, *Summam planè nostri argumenti, nostra confessionis summam nacti sumus, si modo datum Abrahamo oraculum Gen. xv. 6. de Christo Jesu præsertim intelligi oporteat.* BERN.

Τὸ τέλειον τῆς γνώσεως.] Compositum mysticum sensum. OXON.

\* \* \* \* testamenti hæredem. <sup>2</sup> Sic er-  
 go & per Abraham commemoratus est, habe-  
 mus consummationem scientiæ nostræ. Quid er-  
 go dicit Abraham, cùm solus credidisset, &  
 positus esset in justitia? *Ecce posui te, Abraham,*  
*patrem nationum, quæ credunt Domino non cir-*  
*cumcisæ.* Gen. xv. & xvii.

XIV. Sed testamentum, quod juravit paren-  
 tibus, ut daret populo, an dederit, quæramus.  
 Dedit: sed illi non fuerunt digni accipere, prop-  
 ter peccata sua. Dicit enim Propheta: *Et erat*  
*Moyfes jejunans in monte Sina, ut acciperet testa-*  
*mentum à Domino, quadraginta diebus & qua-*  
*draginta noctibus.* Et accepit à Deo \* tabulas  
 scriptas manu Dei, \* \* \*. Et ut accepit, \*  
 deferebat ad populum, ut illis daret. Et dixit  
 Dominus \* \* \*: *Moyfes, Moyfes, descende*  
*celerius, quia populus tuus, quem eduxisti de terra*  
*Ægypti, præterit legem.* Et intellexit Moyfes,  
Ex. xxiv. 18. Deut. ix. 10. Ex. xxxii. 7. Deut. ix. 12.

acciperent. Dicit enim Propheta; *Et Moyfes in monte*  
*Sina jejunavit quadraginta diebus & quadraginta noctibus,*  
*ut testamentum Domini ad populum acciperet.* Et accepit  
 à Domino duas tabulas scriptas digito manus Domini,  
 in spiritu: sumptasque Moyfes defererebat ad populum,  
 ut traderet: & dixit Dominus ad Mosen: *Moyfes, Mo-*  
*yses, descende celeriter: iniquè enim se gessit populus tuus;*  
*quos de terra Ægypti eduxisti.* Intellexitque Moyfes,  
Vers. Cot. Ex. xxiv. 18. Deut. ix. 10. Ex. xxxii. 7. Deut. ix. 12.

[Ἐπέθη εἰς δικαιοσύνην.] Idem tributum. Sic plana sit loci  
 valet ac ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, mens, & emendatione nihil est  
 quo modo loquuntur LXX. Gen. opus. DAV. Profecid τίθεσθαι  
 xv. 6. & post eos Paulus Rom. interdum est λογίζεσθαι, hoc est,  
 iv. 3. & Jacobus ii. 23. Totum imputari in rationibus accepti.  
 igitur locum sic verte: *Quid Vide Lexica.*  
*igitur Abrahamo dicit? Ὁμοίαν Ζητοῦμεν.]* Lege ζητοῦμεν, qua-  
 credidisti, tibi in justitiam fuit at- ramus. DAV.

καὶ ἔρριψεν ἐκ τῶν χειρῶν τὰς πλάκας, καὶ συνετρίβησαν αἱ πλακεὶς τῆς διαθήκης Κυρίου. Μωσῆς μὲν γὰρ ἔλαβεν, αὐτοὶ δὲ οὐκ ἐγένοντο ἄξιοι. Πῶς ἡμεῖς ἐλάβομεν, μάθετε. Μωσῆς δεράπων ὧν ἔλαβεν· αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡ-

<sup>2</sup> Adde ᾧ. μῖν ἔδωκεν, <sup>2</sup> εἰς λαὸν κληρονομίας, διὰ ἡμᾶς ὑπομείνας. Ἐφανερῶθη δὲ, ἵνα κακῆνοι τελειω-

<sup>3</sup> Lege δι' αὐτοῦ κληρονομοῦντες. ἑθῶσι τοῖς ἀμαρτήμασι, καὶ ἡμεῖς <sup>3</sup> διὰ τοῦ κληρονομοῦντος διαθήκην Κυρίου Ἰησοῦ λάβωμεν.

Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει, Ἴδου τέθεικα σε εἰς φῶς ἔθνων, τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἔσχατου τῆς γῆς, λέγει Κύριος ὁ λυτρωσάμενός σε Θεός· ὃς εἰς τοῦτο ἠτοιμάσθη, ἵνα αὐτὸς φανείς,

<sup>4</sup> L. καρδίας.

τὰς ἡδὴ δεδαπανημένας, ἡμῶν <sup>4</sup> κακίας τῶν σαράτων, καὶ παραδεδομένας τῇ τῆς πλάνης ἀνομίᾳ, λυτρωσάμενος ἐκ τοῦ σκότους, διάδηται ἐν ἡμῖν διαθήκην λόγῳ. Γέγραπται γάρ, πῶς αὐτῷ ὁ Πατὴρ ἐντέλλεται, λυτρωσάμενος ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκότους, ἑτοιμάσαι ἑαυτῷ λαὸν ἅγιον. Λέγει οὖν ὁ προφήτης· Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεός σου, ἐκάλεσά σε ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ κρατήσω τῆς χει-

VERS. COT. quòd iterum fecerant conflaturas; & projecit de manibus tabulas; contritæque sunt tabulæ testamenti Dominici. Accepit itaque Moses; ipsi verò digni non fuerunt. Quo modo nos habuerimus, discite. Moses, cùm esset famulus, eas accepit: nobis autem ipse Dominus, cui sumus in populum hæreditatis, tradidit; pro nobis passus. Ad hoc verò apparuit, quòd tum illi in peccatis consummarentur; tum nos per ipsum hæreditatem adeptes, Domini Jesu testamentum possideremus. Et iterum

[Ἡμῖν ἔδωκεν.] Cotelarius addit ᾧ quo sentiu nescio: nam licet metaphrastes habeat *cui nos in hæreditatem*, vitiosos tamen omnia. DAV. *dum credo; αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμᾶς ἔδωκεν εἶναι εἰς λαὸν κληρονομίας.* Ita certè clara fiunt codices est secutus. Reponen- *Διὰ τοῦ κληρονομοῦντος κ. τ. λ.]*

quia fecerunt sibi iterum conflatile: & projecit de manibus tabulas, & contractæ sunt \*  
VER. INT.

\* \* \* \* \* Moyfes \* \* \* accepit; sed illi non fuerunt digni. Quo modo acceperimus nos, discite: \* \* \* \* \*  
 \* \* \* \* \* cui nos

in hæreditatem, propter nos omnia sustinens, apparuit, ut illi consummati sint in peccatis, & nos per illum hæreditatem testamenti Domini nostri Jesu Christi accipiamus. Et iterum Propheta dicit: *Posui te in lucem natio-* If. xlix. 6.

*num, ut sit sanctitas tua usque in novissimum ter-* 1 F. sis  
*ræ, sicut dicit Dominus, qui te liberavit Deus: sanctitas tu.*

qui in hoc paratus est, ut <sup>2</sup> adventum ipsius præcordia nostra, quæ jam absumpta erant à morte, 2 L. adven-  
tu.

& tradita iniquitati \* \*, liberaret à tenebris, & testaretur in nobis testamentum <sup>3</sup> fervorum 3 F. se: mo-  
num.

Scriptum est enim, quo modo illi Pater mandaverit, ut liberaret nos à tenebris, & pararet sibi populum sanctum. Dicit ergo Propheta sic: *Ego Dominus Deus tuus, vocavi te in æqui-* If. xlii. 6, 7.

Propheta dicit: *Ecce posui te in lucem gentium, ut sis in* VERS. COT.  
*salutem usque ad extremum terræ: Dicit Dominus, qui* If. xlix. 6.  
*redemit te Deus: qui ad hoc paratus est, ut per adven-*

tuum suum, præcordia nostra jam à morte absumpta, & tradita erroris iniquitati, redimens à tenebris, verbo disponat in nobis testamentum. Scriptum quippe est, quo modo Pater illi mandaverit, ut redimens nos è tenebris, sibi pararet populum sanctum. Dicit igitur Propheta; *Ego Dominus Deus tuus, vocavi te in justitia; & tenebo* — xlii. 6, 7.

Lege δι' αὐτοῦ κληρονομίαν διαθή- positus, & sequitur, *Scitote ergo,*  
 κης. MEN. *unde liberati sumus.*

Et iterum Propheta dicit: *Posui te* Toῦ εἶναι σε κ. τ. λ.] Sic LXX.  
*liberavit Deus.] Communis versio juxta text. Heb.*  
 In codd. hic locus est malè trans- *Ut sis salus mea.* MEN.

ρός σου, καὶ ἐνισχύσω σε· καὶ ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους, εἰς ᾧς ἔθνῶν, ἀνοίξει ὀφθαλμούς τυφλῶν, καὶ ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν πεπεδημένους, ἐξ οἴκου φυλακῆς καθετημένους ἐν σκότει. Γινώσχετε οὖν πόθεν ἐλυτρώθημεν. Καὶ πάλιν ὁ προφήτης λέγει· πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμέ, οὐ ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι ταπεινοῖς χάριν ἀπέσταλκέ με, ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, καὶ καλέσαι ἐνιαυτὸν ὁ Κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀναποδόσεως, παρακαλέσαι πάντας τοὺς πενθοῦντας.

<sup>5</sup> Al. Κυρίφ.

<sup>6</sup> vel ἀναποδόσεως.

ΙΕ'. Ἐτι καὶ περὶ τοῦ σαββάτου γέγραπται ἐν τοῖς δέκα λόγοις, ἐν οἷς ἐλάλησεν ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ πρὸς Μωσῆν κατὰ πρόσωπον· Καὶ ἀγιάσατε τὸ σαββάτον Κυρίου χειρὶ καθαρῶν, καὶ καρδίᾳ

VERS. COT.

*manum tuam, & corroborabo te: & dedi te in testamentum generis, in lucem gentium, ad aperiendum oculos caecorum, & ad educendum de vinculis illigatos, de domo carceris sedentes in tenebris. Agnoscite ergo, à quo sumus redempti. Rufus Propheta dicit, Spiritus Domini super me, propter quod unxit me; evangelizare humilibus*

If. lxi. 1.

Ταπεινοῦς.] Hoc optimè quædrat cum Heb.  $\text{D}^{\text{N}}\text{Y}$ . Apud LXX & Lucæ, iv. 18. habetur  $\text{πτωχοῖς}$ , vel quia *humilis, mansuetus, pauper* nomina sunt affinis significationis; vel quia potuerat Isaias  $\text{D}^{\text{N}}\text{Y}$ , quod facile fuit mutare in  $\text{D}^{\text{N}}\text{Y}$ . Adverbium autem  $\text{χάριν}$  adjecisse Barnabas videtur, majoris claritatis causâ Cot.

Ἐν τοῖς δέκα λόγοις.] Hæc decem præcepta erant in duabus tabulis, quarum unaquæque facies seu pagina duo cum dimidio continebat, ut docet Josephus, Ant. iii. C. 4. 6. Et Phi-

lo Judæus dicit, *Duas esse legum tabulas, in eisque decem leges; dividique equaliter in duos quimiones, primumque continere ea quæ ad Deum spectant, alterum ea quæ ad homines: & quintum præceptum de honore parentum sacrum esse; cum non referatur ad homines, sed ad eum, qui est creatis omnibus causa generationis.* Alii aliter dividunt, quatuor in prima tabula, sex in secunda constituentes, ut ex Hebræorum commentariis observat Druſius, Cent. miscellan. C. 19. MEN.

Χειρὶ καθαρῶν κ. τ. λ.] Σεβ-



tate, tenebo manum tuam, & fortem te faciam, VER. INT.  
 dedi te in testimonium <sup>4</sup> gentibus, & in lumen na- <sup>4</sup> F. gentis.  
 tionum, ut aperias oculos cæcorum, & educaſ de  
 vinculis alligatos, \* \* \* \* \*

Scitote ergo, unde liberati ſumus. Iterum Pro-  
 pheta dicit: Spiritus Domini ſuper me, propter 1C. lxi. i.  
 quod unxit me; bene nuntiare <sup>5</sup> hominibus miſit me, <sup>5</sup> F. humi-  
 curare contribulatos corde, prædicare captivis re- libus.  
 miſſionem, & cæcis viſum, & vocare annum Do-  
 mini acceptabilem, \* \* \* \* \*  
 \* \* \* \* \*

XV. Adhuc & de Sabbato ſcriptum eſt in  
 decem verbis, quibus locutus eſt in monte Sina  
 ad Moyſen, \* \* \* \* \*: Sanctificate Sabba- EX. XX. 8.  
 tum Domini manibus mundis, & puro corde. Et Deut. v. 12.

miſit me, ſanare contritos corde; prædicare captivis remiſ- VERS. COT.  
 ſionem, & cæcis viſum; & vocare annum Domini accep-  
 tum, & diem retributionis; conſolari omnes lugentes.

XV. Adhuc & de Sabbato ſcriptum eſt in Decalogo, ſeu  
 decem verbis, quæ Dominus in monte Sina locutus eſt ad  
 Moſen os ad os: Et ſanctificate Sabbatum Domini, manibus EX. XX. 8.

tima verò interquieſcendo, vacan-  
 doque contemplationi rerum & MEN. Ceffationem ab operibus  
 ſtudio ſapientiæ: retractandoque quod quotidiana vitæ, per manus mun-  
 etiam cogitatione acta præterita, das explicat Auctor noſter: illæ  
 & rationem eorum à ſe repoſcen- enim, laboribus adnotæ, ſordes  
 do, ſicubi à legum præſcripto ab- contrahunt. Hinc Mar. vii. 3.  
 erratum fuerit, ut in poſterum dicitur, Judæos nunquam cibos  
 cautioreſ eſſent, proſpicerentque, ſumſiſſe illotis manibus; multo  
 ne iterum impingerent in eadem minùs ſine diligenti lotione, ſacris  
 offendicula. Philo Jud. de Decal. operabantur: præſertim cum di-  
 Et Agatharcides apud Joſephum em ſabbati ſanctificare eſſent juſ-  
 Ant. i. dicit, ſolitos fuiſſe in tem- ſi, quod in Rabbinica dialecto  
 plis expoſſis manibus orare uſque idem valet quod aquâ proluere.  
 ad veſperam. Septima dies in Huc ſpectat quod D. Paulus mo-  
 pretio etiam fuit Gentilibus, & net 1 Tim. ii. 8. in oratione puras  
 ſacra ab illis appellata. Sic He- manus at. clere. OXON.

καθαρῶν. Καὶ ἐν ἐτέρῳ λέγει· Ἐὰν φυλάξωσιν οἱ υἱοὶ μου τὰ σάββατα, τότε ἐπιθήσω τὸ ἔλεός μου ἐπ' αὐτούς. Τὸ σάββατον λέγει ἐν ἀρχῇ τῆς κτίσεως· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ἕξ ἡμέραις τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ, καὶ συνετέλεσεν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, καὶ κατέπαυσεν ἐν αὐτῇ, καὶ ἡγίασεν αὐτήν. Προσέχετε, τέκνα, τί λέγει, τὸ συνετέλεσεν ἐν ἕξ ἡμέραις. τοῦτο λέγει, ὅτι  
 1 Al. omit. tunt ὁ Θεός. συντελεῖ ὁ Θεὸς Κύριος ἐν ἑξακισχιλίοις ἔτεσι

VERS. COT. *mundis, & puro corde. Et alibi dicit: Si custodierint filii mei Sabbata; tunc ponam misericordiam meam super illos. Sabbati meminit in principio creationis: Fecitque Deus in sex diebus opera manuum suarum; & consum-*

Ἐὰν φυλάξωσι κ. τ. λ.] Hic locus non est in sacra Scriptura, sub hac verborum formula; habetur tamen speciatim Hierem. xvii. 24, 25. quod dixit Barnabas generatim. MEN.

Καὶ ἐποίησεν κ. τ. λ.] Ad hunc locum, partim ex Gen. ii. 2. partim ex Ex. xx. 11. & xxxi. 17. confarcatum, duo observabis. Primum, fortassis nonnulla Græcæ editionis exemplaria olim concordasse cum Hebræo, atque in Genesi scriptum habuisse, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ, non ut nunc, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ. Certè quæstio 51. earum quas S. Athanasio nonnulli tribuunt, sic proponitur, Διὰ τί δὲ τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ἐτέλεσεν; Alterum, sive Deus dicatur complevisse opera sua die septimo, sive die sexto, perinde esse quoad sensum; ratione videlicet termini interioris (ut loquuntur) & exterioris. Quo pacto, qui per totum unum diem laborasset, nullumque opus in sequenti suscepisset, diceretur finem laboris fecisse in utroque

die; propter ultimum momentum diei primæ, & primum secundæ; inclusivè respectu ultimi momenti, & exclusivè respectu primi, aiunt barbarorum filii. Quocirca minùs urget argumentum B. Hieronymi contra Judæos in Tradit. Heb. quòd Deus operatus est in Sabbato. Rectiùs Theodorus, citatus per Theodorium quæst. 21. in Gen. docet, ideo Deum ad sex dies creationis addidisse diem septimum quietis, ac septem diebus circum omnem dierum conclusisse, ut sex dies significatio essent eorum quæ creata sunt; septimus verò, quòd creaturæ finem complementumque acceperint, nihilque amplius in illis desideretur. Vide etiam Greg. Nyssen. in Pl. vi. COT.

Τοῦτο λέγει, ὅτι συντελεῖ ὁ Θεός κ. τ. λ.] Multis auctoritatibus, nullâ firmâ ratione, sententur qui hunc certum mundo terminum temporis figunt, quo adveniente, non amplius permanens sit in præsentī statu, in præstantiorem scilicet reforman-

alibi dicit: *Si custodierint filii mei sabbatum, tunc faciam misericordiam in illis.* Sabbatum dicit <sup>1</sup> initium constitutionis: *Et fecit Deus die sexto opera sua, & consummavit in die septimo, & requievit in illo die, \* \* \* \** Adtendite, filii, quid dicit, *consummavit in sex dies.* Hoc dicit, quia <sup>2</sup> consummavit Deus <sup>2</sup> omnia in sex millia annorum. Dies enim, apud

VET. INT.

Jer. xvii.

24.

<sup>1</sup> L. initio.

Gen. ii. 2.

<sup>2</sup> F. con-

summabit.

*mavit in die septima, & in ea requievit, & sanctificavit eam.* Advertite, filii, quid dicat; *consummavit in sex diebus:* id ait; omnia consummabit Dominus Deus in

VERS. COT.

dux. Etenim placuit, præter Barnabam, Hebræis ex Eliæ schola profectis, Chaldæis Theologis, Orpheo, Historico Tusco apud Suidam in voce *Τυφάντα*, atque inter Græcos, Irenæo, Hippolyto in cod. 202. Photianæ Bibliothecæ, Origeni, Athanasio, Eustathio in Hexæmeron, p. 55. Scriptori quæstionum & responsionum inter opera Justini Mart. & Cedreno, qui citat Josephum, ac librum apocryphum cujus nomen est Parva Genesis; inter Latinos autem Lactantio, Hæretico cuidam in quem invehitur Beda Epistolâ apologeticâ, Hilario, Hieronymo, Auctori quæstionum vet. & nov. Testamenti Tom. iv. S. August. Gaudenzio Brixiano, Cassiodoro, atque Isidoro, & aliis pluribus. Alii, eo numero non contenti, quingentos annos addidere. Probat divinationem Germanus Constantinopolitanus, in contemplatione rerum ecclesiasticarum, ex signo crucis, quod super populum fit ab Episcopo manu dextrâ, porrectis tribus digitis, pollice, indice, medio, ita tamen ut pol-

lex inclinet ad indicem, & aliis duobus digitis incurvatis; per quam indigationem numerum 6500 exprimi docent nos libri ea de re à Nicolao Smyrnæo & à Beda conscripti. Quam opinionem Germanus etiam Hippolyto, Cyrillo, & Chryostomo tribuit. Extiterunt etiam, qui rerum finem ad annorum septem millia protraxerunt. Est illa opinio Cypriani, Methodii apud Photium cod. 237, Hilarii, & Chryostomi. Denique Serum plerique & Sinæ feruntur sæculi hujus finem & futuri principium ponere ad annum 8300. In Gaza Regia duo sunt libri, Græcè scripti, numerati 1820. & 2215. in quibus quædam loca jacent de consummatione insignia. Ultimus, qui cæterorum summam continet, sic se habet. *Ἰστέον ὅτι τὸ Μωσαϊκὸν ὄνομα κ. τ. λ. Sciri debet, quod nomen Μωσαϊκὸν, si computetur, numerum conflet 1648. & inventa est Mosæica lex per tot annos obtinuisse. At calculatum nomen Χριστοῦς numerum constat 1450. & aiunt qui ista interpretantur,*

τὰ πάντα. ἡ γὰρ ἡμέρα παρ' αὐτῶ χιλία ἔτη αὐτὸς δὲ μαρτυρεῖ, λέγων· ἰδοὺ σήμερον ἡμέρα ἔσται ὡς χιλία ἔτη. οὐκοῦν, τέκνα, ἐν ἑξ ἡμέραις, ἐν τοῖς ἑξακισχιλίοις ἔτεσι συντελεσθήσεται τὰ πάντα. Καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. τοῦτο λέγει· ὅταν ἔλθῶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ καταργήσει

VERS.COT. sex millibus annorum. Nam apud illum dies æquiparatur mille annis; ut ipsemet testatur, dicens; *Ecce hodiernus dies erit tanquam mille anni.* Itaque, filii, in sex

4

ad totidem annos duraturum & MCCCCLXXX. χ. DC. ρ. C. i. X.  
Christi evangelium, numerantes σ. CC. τ. CCC. ο. LXX. ζ. CC.  
à Dominica incarnatione. Alii Σταυρὸς, ασοά. MCLXXI. σ. CC.  
verò nomen σταυρὸς ad nume- τ. CCC. α. i. v. CCCC. ρ. C. ο. LXX.  
rum 1271 vocantes, dicunt toti- ζ. CC. COT. Lactantius de di-  
dem annis duraturam religionem vino præmio L. vii. C. 14. hæc  
& venerationem crucis, nume- habet verba, Ergo, quoniam sex  
rantes à tempore crucifixionis diebus cuncta Dei opera perfecta  
Christi. Et supputatio quidem vocis sunt, per sæcula sex, id est, anno-  
σταυρὸς completur in anno 6805. rum sex millia, manere in hoc  
vocis verò Χριστὸς in anno statu mundum necesse est. Dies  
6980. Atque arbitror, quòd ab enim magnus Dei mille annorum  
anno 6805 incipiet eversio Chris- circulo terminatur, sicut indicat  
tiana fidei; ac usque ad annum Propheta, qui dicit, Ante oculos  
6980 fides omnino heu! obliterabi- Domini, mille anni tanquam dies  
tur. Erunt autem & reges interea, unus. S. Hieronymus ep. ad Cy-  
qui de'cripti sunt in libro S. And- prianum: Ego arbitror ex hoc  
rea secundum Christum stulti. loco, & ex Epistola, qua nomine  
Reliqui verò ami, nempe viginti, Petri Apostoli inscribitur, mille  
ad septimi sæculi complemen- annos, pro una die solitos appellari;  
tum, omni impietate redundabunt, ut scilicet, quia mundus in sex  
Deumque commovebunt ad diebus fabricatus est, sex millibus  
iram. Ac propter malitiam ho- annorum tantum credatur sub-  
minum illius temporis, venturus sistere, & postea venire septena-  
est Anti-Christus, qui & illos in- rium numerum & octonarium,  
venit paratos ad recipiendam in quo verus exercetur sabbatifi-  
pravitatem suam & improbita- mus, & circumcisionis paritas  
tem. Ex his patet, quo modo redditur. Ita loquitur, quia cir-  
constitui debeant verba S. Irenæi, cumcisis, quæ sit octavâ die, est  
in antiqua interpretatione Latina, illius octavi sæculi figura, in quo  
L. v. C. 28. Et verò juxta tres perfectior est purgatio, quàm in  
observatiunculas, imò meras ha- circumcissione. Quidam arbitrati  
solationes, apertè nunc falsas, sunt, septimo annorum milliario  
Μωσῆς valet ἀχμή. MDCXLVIII. iudicii diem affore, cui succes-  
μ. XL. ω. DCCC. v. CCCC. C. CC. sura esset octava, quæ sit æternæ  
ιγ. VIII. ζ. CC. Χριστὸς, ασοά. felicitatis initium. MEN. Divi-



<sup>2</sup> F. ἀνό-  
μου.

τὸν καιρὸν <sup>2</sup> αὐτοῦ, καὶ κρινεῖ τοὺς ἀσεβεῖς, καὶ ἀλλάξει τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τοὺς ἀστέρας, τότε καλῶς καταπαύσεται ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. Πέρας γέ τοι λέγει ἁγιάσεις αὐτὴν ἐν χερσὶ καθαραῖς, καὶ καρδίᾳ καθαρᾷ. Εἰ οὖν ἦν Θεὸς ἡμέραν ἡγίασε, νῦν τίς δύναται ἁγιάσαι, εἰ μὴ καθαρὸς ὦν τῇ καρδίᾳ ἐν πᾶσι, πε-

<sup>3</sup> F. εἶν.

<sup>4</sup> L. ἀγιά-

<sup>5</sup> F. δ. καίαν

πλανήμεθα. Εἰ δ' <sup>3</sup> οὐδ' ἄρα τότε καλῶς καταπαύομενος <sup>4</sup> ἁγιάζει αὐτὴν, ὅτε δυνησόμεθα αὐτοῖ, <sup>5</sup> δίκαια ἀπολαβόντες τὴν ἐπαγγελίαν, οὐκέτι οὔσης ἀνομίας, γεγονότων δὲ καινῶν πάντων ὑπὸ Κυρίου, τότε δυνησόμεθα αὐτὴν ἁγιάσαι, αὐτοῖ ἁγιασθέντες πρῶτον. Πέρας γέ τοι λέγει αὐτοῖς τὰς νεομηνίας ὑμῶν, καὶ τὰ σάββατα ὑμῶν οὐκ ἀνέχομαι. Ὁρᾶτε, πῶς λέγει οὐ τὰ νῦν σάββατα ἐμοὶ δεκτὰ ἀλλ' ἃ πεποίηκα, ἐν ᾧ καταπαύσας τὰ πάντα, ἀρχὴν ἡμέρας ὀγδόης

VIRG. COT. judicabit impios, & mutabit solem ac lunam, stellasque: tunc pulchrè requiescet in die septima. Denique ait: *Sanctificabis eam in manibus mundis, & corde puro.* Si ergo quam diem Deus sanctificavit, aliquis nunc potest sanctam efficere, nisi sit per omnia mundus corde; erravimus. Vide igitur; tunc pulchrè requiescens sanctificabit illam; quando nos poterimus, receptâ justâ promif-

[Ἀλλάξει τὸν ἥλιον κ. τ. λ.] *To-*stantia eas qualitates habebit, qua-  
tius mundi purgationem & re-  
novationem ita explicat S. Au-  
rabilis mutatione convenient; ut,  
gustinus, de Civit. Dei, L. xx. *scilicet mundus, in melius innova-*  
C. 16. *Tunc figura hujus mundi*  
*mundanorum ignium conflagra-*  
*tibus, etiam in carne in melius*  
*tione præteribit; sicut factum est innovatis.* MEN.

*mundanarum aquarum inunda-*  
*tione diluvii. Illa utique, ut dixi,*  
*conflagratione mundanâ, elemen-*  
*torum corruptibilium qualitates,*  
*que corporibus nostris corruptibi-*  
*libus congruebant, ardenso fe-*  
*nicus interibunt: atque ipsa si. b-*  
Ei δ' οὐδ' ἄρα κ. τ. λ.] Sic le-  
ge, "Ἴδε οὖν ἄρα τότε καλῶς κα-  
ταπαύομενος ἁγιάζει αὐτὴν. ὅτε  
δυνασόμεθα αὐτοῖ δίκαια, ἀπολα-  
βόντες τὴν ἐπαγγελίαν, --- τότε  
δυνασόμεθα κ. τ. λ. Nihil pote cla-  
rius. DAV. Latine: *Vide ergo:*



ποιήσω, ὃ ἐστίν, ἄλλου κόσμου ἀρχήν. Διὸ καὶ ἀγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην εἰς εὐφροσύνην, ἐν ἧ καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, καὶ φανερωθεὶς ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς.

15'. Ἐτι καὶ περὶ τοῦ ναοῦ ἐρῶ ὑμῖν· πῶς πλανώμενοι οἱ ταλαίπωροι ἐπὶ τὴν ὁδὸν ἤλπισαν, καὶ οὐκ ἐπὶ τὸν Θεὸν αὐτὸν τὸν ποιήσαντα αὐτούς, ἀλλ' ὡς ὄντα οἶκον Θεοῦ· χέδον γάρ, ὡς τὰ ἔθνη, ἀφιέρωσαν αὐτὸν ἐν τῷ ναῷ. Ἀλλὰ πῶς λέγει Κύριος, καταργῶν αὐτὸν, μάθετε· Τίς ἐμέτρησε τὸν οὐρανὸν σπιθαμῇ, καὶ τίς τὴν γῆν δρακί; οὐκ ἐγώ; λέγει Κύριος· ὁ οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου. ποῖον οἶκον οἰκοδομήσατέ μοι, ἢ τίς τόπος τῆς καταπαύσεώς μου; γνῶτε, ὅτι μάταια ἡ ἐλπίς αὐ-

<sup>1</sup> L. οἰκοδομήσατε.

VERS. COR. tium alterius mundi. Idcirco & diem octavum in lætitia agimus; in quo & Jesus resurrexit à mortuis; & cùm apparuisset, ascendit ad cælos.

XVI. Adhuc & de templo dicam vobis; quo modo errantes miseri, non in ipsum Deum effectorem eorum, spem habuerunt, sed in ædem, quasi domus Dei esset. Nam fere instar Gentium, consecraverunt illum in

<sup>2</sup> Ἀγομεν τὴν ἡμέραν τὴν ὀγδόην κ. τ. λ.] Eleganter B. Hieronymus in Pf cxvii. 24. *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Omnes dies quidem fecit Dominus; sed ceteri dies possunt esse Judæorum, possunt esse Hæreticorum, possunt esse Gentilium: dies Dominica, dies resurrectionis; dies Christianorum, dies nostra est. Unde & Dominica dicitur; quia in ea Dominus victor ascendit ad Patrem. Quod si à Gentilibus dies Solis vocatur; & hoc nos libenssimè confitemur. Hodie enim lux mundi orta est, hodie Sol* *justitia ortus est.* COR. Reddit rationem S. Barnabas, quare celebritas diei octavi, i. e. diei Dominici, successerit Sabbati solennitati: quia videlicet representatio est diei illius octavi, qui harum rerum corruptioni succedens, est felicitatis initium; tum etiam ob memoriam venerandæ resurrectionis Christi. Sic S. Ignatius, S. Justinus Mart. S. Athanasius, S. Hilarius, &c. MEN. *Ὁ Ἰησοῦς ἀνέστη.] Ita dies Dominica, non tantum Servatoris nostri, sed universalem omnium resurrectionem representat, & æternum in cœlesti gau-*



ſæculi initium. Propter quod agimus diem VER. INT. octavum in <sup>1</sup> legationem; in <sup>2</sup> quem & Jesus re-<sup>1</sup> F. læta- surrexit à mortuis; & apparuit, & ascendit in <sup>2</sup> tionem. L. quo. cælos.

XVI. Adhuc & de templo <sup>1</sup> dicemus, quo <sup>1</sup> ἐροῦμεν: modo errantes, in ædem spem habuerunt, tamquam in Dominum, qui illos fecit quasi sit domus Dei: <sup>2</sup> tamquam ethnici, <sup>3</sup> conservaverunt <sup>2</sup> Adde ex illum in templo. Sed quo modo dicat Domi-<sup>3</sup> cod. aut nus, discite, vacuum faciens templum: *Quis* <sup>3</sup> L. confe- *mensus est cælum palmo, aut quis totam terram* <sup>3</sup> craverunt. *pugno apprehendit? Nonne* <sup>4</sup> If. xl. 12. *mibi, dicit Dominus,* <sup>4</sup> Adde ego: *cælum thronus est, terra autem scabellum pedum* <sup>4</sup> If. lxvi. 1. *meorum est? Qualem domum mihi edificabitis, aut quis locus erit requietionis meæ? Unde cognosci-*

templo. Atqui quo pacto Dominus loquatur, tem-<sup>VERS. COR.</sup> plumque irritum faciat, accipite: *Quis mensus est cælum* <sup>1</sup> If. xl. 12. *palmis; & quis terram pugillo? Nonne ego? Dicit Domi-* <sup>1</sup> — lxvi. 1. *nus; Cælum mihi thronus est; terra autem scabellum pedum meorum. Quam mihi domum edificabitis; aut quis locus quietis meæ? Cognoscite, quòd vana est spes il-*

dio sabbatismum. Hinc erat, ducit ad Deum, cunctorum ter-  
quòd cum solenni lætitia cele-  
braretur; & die illo jejunare  
anathemate olim vindicatum.  
OXON.

*Resurrexit à mortuis; &c.]* templo Hierosolymitano. Quo  
Quando dicitur, quòd die Do-  
minicâ Servator *resurrexit* --- &  
*apparuit, & ascendit in cælos*, ita  
intelligendum, quòd revera re-  
surrexit eo die, & sæpiùs apparuit;  
sed deinde quintâ feriâ ascendit.  
In Græco habetur *ἠανερωθεὶς*,  
scil. *cùm apparuisset, ascendit.*

OXON.

*Ἐπὶ τῆν ἑδδὸν.]* Fortè tem-  
plum appelletur *ἑδδ*; *via*, quia  
textu Græco. MEN.

τῶν. Πέρας γοῦν πάλιν λέγει· ἰδοὺ οἱ καθελόν-  
 τες τὸν ναὸν τοῦτον, αὐτοὶ αὐτὸν οἰκοδομήσουσι·  
 γίνεται. διὰ γὰρ τὸ πολεμεῖν αὐτοὺς καθηρέθη  
 ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, νῦν καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν ἐχθρῶν ὑπὴ-  
<sup>2</sup> F. ἀνοικο-  
 δομοῦσι.  
 ρέται <sup>2</sup> ἀνοικοδομήσουσιν αὐτόν. Πάλιν ὡς ἡμελι-  
 λεν ἡ πόλις, καὶ ὁ ναὸς, καὶ ὁ λαὸς Ἰσραὴλ παραδί-  
 δοσθαι, ἐφανερῶθη. λέγει γὰρ ἡ γραφή· καὶ ἔσται  
 ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν, παραδώσει Κύριος τὰ πρό-  
 βατα τῆς νομῆς, καὶ τὴν μάνδραν, καὶ τὸν πύρ-  
 γον αὐτῶν, εἰς καταφθοράν. καὶ ἐγένετο καθ'  
 ἃ ἐλάλησε Κύριος. Ζητήσωμεν οὖν, εἰ ἔστι ναὸς  
 Θεοῦ. Ἔστιν· ὅπου αὐτὸς λέγει ποιεῖν καὶ κα-  
 ταρτίζειν. Γέγραπται γάρ· καὶ ἔσται τῆς ἑβδο-  
 μάδος συντελουμένης οἰκοδομηθήσεται ναὸς Θεοῦ  
<sup>3</sup> L. ἐνδο-  
 ξος.  
<sup>3</sup> ἐνδοξος, ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου. εὕρισκω οὖν  
 ὅτι ἔστι ναὸς. Πῶς οὖν οἰκοδομηθήσεται ἐν ὀνό-  
 ματι Κυρίου; μάθετε. Πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι  
 τῷ Θεῷ, ἦν ἡμῶν τὸ κατοικητήριον τῆς καρδίας

VERS. COT. Iorum. Et tandem rursus ait; *Ecce qui destruxerunt*  
 H. xliv. 27. *templum hoc; ipsi illud edificabunt.* Idque evenit. Nam  
 quia bellum gerunt, nunc ab hostibus destructum est  
 templum; ipsique hostium ministri reedificant illud. Ite-  
 rum quod tradenda esset civitas unà cum templo & cum  
 populo Israelitico, est declaratum. Ait quippe Scrip-  
 tura; *Et erit in novissimis diebus, tradet Dominus oves*  
 Jer. xxv. *pascui, & caulam, & turrin corum, in exitium.* Atque  
 H. v.

Οἱ τῶν ἐχθρῶν ὑπὴρεται ἀνοι-  
 κοδομήσουσιν αὐτόν.] Hæc intelli-  
 genda sunt spiritaliter de tem-  
 plo spiritali, quod ethnici ad fi-  
 dem conversi in se ædificant, ut  
 ex sequentibus patet. *Inimico-  
 rum ministri* sunt asseclæ Impe-  
 ratorum Neronis, Vespasiani, &  
 Titi, qui fuerunt inimici, seu  
 potius hostes, Judæorum. Multi  
 horum Imperatorum domestici  
 fidem Christi receperunt. MEN.

*Iterum sicut.]* Quemadmodum.  
 MEN.

Ἡμελλεν.] Vide notas ad Cap.  
 v. p. 12.

Λέγει γὰρ ἡ γραφή κ. τ. λ.]  
 Hæc, prout hic habentur, non  
 sunt in tota Scriptura: sed quia  
 sparsim multis in Scripturæ locis  
 comminatur Deus civitatis &  
 templi destructionem, S. Barna-  
 bas hæc, juxta Scripturæ sensum,  
 proposuit. MEN.

tis, quia vana spes est illorum. Et iterum: \* \* VER. INT.  
*Qui deposuerunt templum hoc, ipsi illud & ædifica-* II. xlix. 17.  
*bunt. Et fiet: dum enim belligerarent, depo-* 5 L. fit.  
*situm est ab inimicis.* \* \* \* \* \* 6 Adde ex  
 Iterum sicut incipiebat civitas, \* \* \* & ves. cod.  
 populus totus Judæorum tradi, propalavit. Dicit nunc, &  
 enim Scriptura: \* \* \* *In novissimis diebus,* ipsi inimi-  
*tradet Dominus oves pascuæ, & cubile, & turrem* corum mi-  
*corem in exterminium. Et factum est secundum* nistri ab  
*quæ Dominus locutus est. Quæramus ergo, si* initio ædi-  
*est templum Deo. Est: ubi ipse dicit facere &* ficant illud.  
*consummare. Scriptum \* \* est: Et erit, sep-* Jer. xxv.  
*timo die consummato, ædificabitur templum Deo* II. v.  
*præclare in nomine Domini. Invenio, quia tem-*  
 plum est. Quo modo ergo ædificabitur in no-  
 Domini? Discite. Antè quàm crederemus Deo,  
 erat habitatio nostra \* \* corrupta & infirma,  
 contigit quemadmodum locutus est Dominus. Quæramus VERS. COT.  
 itaque, an existet templum Dei. Existit; quandoquidem  
 ipsemet se illud facere ac perficere testatur. Scriptum  
 enim est: *Et erit, hebdomadâ completâ ædificabitur mag-* Dan. ix.  
*nificè templum Dei, in nomine Domini. Invenio igitur,* Agg. ii.  
 quòd templum existit. Quâ ratione ergo ædificabitur  
 in nomine Domini? Discite. Ante quàm Deo crede-  
 remus, erat cordis nostri domicilium corruptioni ob-

Καὶ τὸν πύργον αὐτῶν.] Allu-  
 dit ad turrin illam, de qua in  
 parabola vineæ, Ef. v. MEN.

Τῆς ἑβδομάδος συντελουμένης.]  
 Hæc est hebdomada ultima heb-  
 domadarum septuaginta apud  
 Dan. ix. de qua ita ver. ult. *Confir-*  
*mabit autem pactum multis heb-*  
*domadâ unâ, & in dimidio hebdo-*  
*mada deficiet sacrificium & hostia.*  
 Quod his verbis interpretatus est

S. Barnabas, οἰκοδομησεται ναὸς  
 τοῦ ἐνάδος, (ita legendum est)

id est, templum spiritale, cùm  
 Deus confirmaverit pactum suum  
 multis, cùm videlicet, sublatis  
 veteris legis sacrificiis & cere-  
 moniis, adorabunt Patrem in  
 spiritu & veritate. MEN.

Πρὸ τοῦ ἡμᾶς πιστεῦσαι κ. τ. λ.]  
 Hæc verba usque ad αὐτὰς ἐν ἡ-  
 μῶν προφητεῶν, citantur à Cle-  
 mente Alexandrino Strom II. an-  
 te finem.

Κατοικητήριον.] Apud Clemen-  
 tem οἰκητήριον. MEN.

φθαρτὸν καὶ ἀσθενές, ὡς ἀληθῶς οἰκοδομητὸς ναὸς  
 διὰ χειρὸς· ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολατρείας  
 οἶκος, εἰδωλολατρεία ἦν οἶκος δαιμονίων, διὰ  
 τὸ ποιεῖν ὅσα ἦν ἐναντία τῷ Θεῷ. Οἰκοδομη-  
 θήσεται δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου. Προσέχετε,  
 ἵνα ὁ ναὸς Κυρίου ἔνδοξος οἰκοδομηθῇ. Πῶς;  
 μάθετε λαβόντες τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν,  
 καὶ ἐλπίσαντες ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, ἐ-  
 γνηόμεθα καινοί, πάλιν ἐξ ἀρχῆς κτιζόμενοι·  
 διὸ ἐν τῷ κατοικητηρίῳ ἡμῶν ἀληθῶς ὁ Θεός,  
 κατοικεῖ ἐν ἡμῖν. Πῶς; ὁ λόγος αὐτοῦ τῆς πίσ-  
 τεως, ἡ κλήσις αὐτοῦ τῆς ἐπαγγελίας, ἡ σοφία  
 τῶν δικαιωμάτων, αἱ ἐντολαὶ τῆς διδαχῆς,  
 αὐτὸς ἐν ἡμῖν προφητεύων, αὐτὸς ἐν ἡμῖν κατοι-  
 κῶν, τοῖς τῷ θανάτῳ δεδουλωμένοις ἀνοίγων ἡ-

\* Clem. ἐν-  
 δόξως.

VERS. COT, noxium & imbecille, ad modum templi verè per manus  
 ædificati: plenum siquidem erat Idolorum cultu, & erat  
 domus Dæmoniorum; quòd faceret quæcumque Deo  
 contraria sunt. Ædificabitur autem in nomine Domini.  
 Attendite, ut templum Domini magnificè ædificetur.  
 Quo modo? Discite; acceptâ remissione peccatorum,

Ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδωλολα-  
 τρείας οἶκος, κ. τ. λ.] Clemens  
 Alex. habet tantum ὅτι ἦν πλή-  
 ρης μὲν εἰδωλολατρείας, καὶ ἦν  
 οἶκος δαιμονίων, & ex eo Barna-  
 bæ corrigunt Menardus & Pot-  
 terus, quibus fere suffragatur Vet.  
 Interp. Quòd si Barnabæ codi-  
 cibus velis patrocinari, reponas  
 oportet: ὅτι ἦν πλήρης μὲν εἰδω-  
 λολατρείας οἶκος, καὶ εἰδωλολα-  
 τρεία (per idololatriam) ἦν οἶκος  
 δαιμονίων. Alioquin, ut verum  
 fatear, voces οἶκος, εἰδωλολατρεία,  
 propter Interpretis & Clementis  
 auctoritatem, possent in glosse-  
 matis suspicionem venire. DAV.  
 Ex hoc loco quidam sibi persuá-  
 serunt, constare posse, auctorem

hujus Epistolæ non fuisse Barna-  
 bæ, sed aliquem qui ex ethni-  
 cismo ad fidem pervenerat; mi-  
 nimè considerantes, illum in e-  
 narratione sensûs mystici spiri-  
 tualis templi versari. Nimirum,  
 licet Judæi sibi placerent, quòd  
 verum Deum colerent, & ab ido-  
 lis abhorrent, illos plenos fuisse  
 docet adorationibus idolorum, &  
 fuisse domus dæmoniorum, pro-  
 pter quod facerent, quæ Deo essent  
 contraria. Hoc sensu Clemens  
 Alex. Strom. ii. locum hunc in-  
 tellexit, adducitque ut probet τοῦ  
 διαβόλου τὰς ἐνεργείας, καὶ τὰ  
 πνεύματα τὰ ἀκάθαρτα, εἰς τὴν  
 ἁμαρτωλοῦ ψυχὴν ἐπιστεῖρειν  
 hoc adjecit elogio, eum esse

ficut templum quod per manus \* \* \* ædifi- VER. INT.  
 catur: quia pleni eramus adorationibus idolo-  
 rum, \* \* & erat domus dæmoniorum; prop-  
 ter quod faceremus, quæ Deo essent contraria.  
 Ædificabitur autem in nomine Domini, præ-  
 clarè templum Deo. Adtendite. Et quo modo?  
 Discite; ut accipiatis remissionem peccatorum.  
 Cùm crediderimus in nomine Domini, non su-  
 mus jam tales, quales ab initio creati: propter  
 quod \* \* \* \* in nobis verè Deus in-  
 habitat. Quo modo? Sermo fidei illius, vocatio  
 promissionis illius, sapientia æquitatis, præcepta  
 7 testamenti illius; in nobis prophetans ipse, & 7 διαθήκης.  
 in nobis habitans. 8 Quia cùm sub servitute 8 F. Qui.

& spe habitâ in nomen Domini, facti sumus novi, ite- VERS. COR.  
 rum ab integro creati: quare in domicilio nostro verè  
 Deus existit; habitat in nobis. Quo modo? Verbum  
 ejus fidei, vocatio ejus promissionis, sapientia justifi-  
 cationum, mandata doctrinæ: ipse in nobis prophetat;  
 ipse in nobis inhabitat; morti addictis nobis aperit fores

μάρτυν ἀποστολικὴν ὃς τῶν ἑσδο- mones, in anima infidelis hominis  
 μήκοντα ἦν, καὶ συνεργὸς τοῦ habitare. MEN.

Παύλου. Eodem certè jure, quo Ἐν ἡμῶν προφητεύων.] Nempe,  
 ex istis verbis elicitur, hujus e- Deus, cujus impulsu propheta-  
 pistolæ scriptorem alienigenam mus. MEN.

fuisse, idem de B. Petro confi- Ἀνοίγων ἡμῶν θύρας τοῦ καὶ,  
 cietur, quia 1 Ep. iv. 3. se illis ὃ ἐστὶ στόμα.] Adludere videtur  
 adnumerat qui polluebantur ἀθε- ad locum Plat. li. 15. Domine, a-  
 μίτοις εἰδωλαστραίαις. ΟΧΟΝ. peri labia mea, & os meum an-

Ἦν οἶκος δαιμονίων.] Clemens, nuntiabit laudem tuam. Quibus  
 hæc Barnabæ verba exponens, ait, verbis significat, si Deus sibi pec-  
 τὰς ἐνεργείας οὐν τοῖς δαιμονίοις nitentiam agenti veniam conce-  
 καταλλήλους ἐπιτελεῖν φησι τοὺς dat, os suum apertum iri, ut gra-  
 ἀμαρτωλοὺς, οὐχὶ δὲ αὐτὰ τὰ tias ei agat, & summam ejus  
 πνεύματα ἐν τῇ τοῦ ἀπίστου κα- misericordiam laudet. Sic & cū  
 τοικεῖν ψυχῇ λέγει: id est, ορε- aliis peccatoribus ignoscit Deus,  
 χήσιονες igitur demoniis conve- os eorum aperit, hoc est, ita eos  
 nientes facere dicit peccatores. non habet, ut pleno ore laudes ejus  
 autem ipso spiritus, hoc est, dæ prædicare eos deceat. CLER.

μῖν θύρας τοῦ ναοῦ, ὃ ἐστὶ στόμα, μετάνοιαν διδούς ἡμῖν, εἰσῆγαγε εἰς τὸν ἀφθαρτον ναόν.

- <sup>s</sup> Al. γὰρ. Ὁ<sup>s</sup> καὶ ποθῶν σωθῆναι βλέπει οὐκ εἰς τὸν ἀνθρώπον, ἀλλ' εἰς τὸν ἐν αὐτῷ ἐνοικοῦντα, καὶ λαλοῦντα ἐπ' αὐτῷ· ἐκπλησσομένοι ἐπὶ τῷ μηδέποτε, μήτε τοῦ λέγοντος τὰ ῥήματα ἀκηκοέναι <sup>6</sup> αὐτοῦ στόματος, μήτε αὐτός ποτε ἐπιτεθυμηκέναι ἀκούειν. Τοῦτέστι πνευματικὸς ναὸς οἰκοδομούμενος τῷ Κυρίῳ.

- <sup>6</sup> Al. ἐκ τοῦ. <sup>1</sup> Al. ὑμῖν. ἸΖ'. Ἐφ' ὅσον ἦν ἐν δυνατῷ καὶ ἀπλότῃ δηλῶσαι ἡμῖν, ἐλπίζει μου ἡ ψυχὴ, τῇ ἐπιθυμίᾳ μου μὴ παραλελοιπέναι μέ τι τῶν ἀνηκόντων ὑμῖν εἰς σωτηρίαν, ἐνεστώτων. Ἐὰν γὰρ περὶ τῶν μελλόντων γράφω ὑμῖν, οὐ μὴ νοήσητε, διὰ τὸ ἐν παραβολαῖς κειῖσθαι. Ταῦτα μὲν οὕτως.

VERS. COR. templi, id est, os; nobis dat pœnitentiam; sicque introduxit in templum incorruptum. Quare qui cupit esse salvus; non in hominem respicit, sed in eum, qui in homine habitat atque loquitur; admirans quòd numquam, neque audierit eum talia verba ore fundentem, neque ipse audire desideraverit. Hoc est templum spirituale Domino constructum.

*Os sapientie.*] Est revera *os sapiens*, quod beneficia à Deo accepta indefinenter commemorat atque extollit. CLER. *Ostium templi nostri* est os, quod aperitur per confessionem, datâ nobis divinitus pœnitentiâ seu compunctione; per quam templum animæ fidelis fit incorruptum, hoc est, ab omni peccati labe expurgatur. MEN.

Ἐπ' αὐτῷ.] Lege ἐν αὐτῷ. DAV.

Ἄυτός ποτε.] Scribendum αὐτῶν, quod ipsâ syntaxis postulat. DAV.

mortis eram, aperiens ostium templi nostri, <sup>VET. INT.</sup>  
 quod est os sapientiæ, \* \* \* \* \*  
 fecit de nobis domum incorruptam. Qui enim  
 concupiscit liberari, <sup>9</sup> vivit non in hominem, sed <sup>9</sup> *F. videt.*  
 in eo qui habitat \* \* \* in illo: <sup>1</sup> miratur <sup>1</sup> *F. miratus.*  
 quòd numquam tales sermones audierit eum di-  
 centem, neque ipse concupierit audire. Hic  
 est spiritaliter \* \* \* \* \* ædificatus.

XVII. Quantum \* \* \* fuerit in sim-  
 plicitate demonstrandi <sup>1</sup> nobis, \* \* \* non <sup>1</sup> *Al. vobis.*  
 intermisi quidquam \* \* \* \* \*  
 Si enim de instantibus ac futuris scribam vobis,  
 non intelligetis, quo modo in parabolis posita  
 sunt multa. Hæc autem sic sunt. Habes in-  
 terim de majestate Christi, quo modo omnia in  
 illum, & per illum, facta sunt: cui sit honor,  
 virtus, gloria, nunc, & in sæcula sæculorum.

XVII. Quantum & quàm simpliciter potuimus vobis <sup>VERS. COT.</sup>  
 declarare; ipse est animo meo, nihil me desiderio meo  
 reliquisse eorum, quæ ad vestram salutem spectant, quæ-  
 que sunt præsentia. Si enim de futuris scripsero vobis,  
 non intelligetis; quoniam in Parabolis posita sunt. Et  
 hæc quidem ad hunc modum.

Ἡμῶν.] Alii codices ὑμῶν, quod *ma* inter se componuntur. Vide  
 recipiendum, ut clarè docent se-  
 quentia. *DAV.* & notata à nobis ad Num. xxi.

Ἐν παραβολαῖς.] Id quod vo-  
 cant Hebræi מַשְׁכָּל *Maschal*, &  
 Græci vertunt παραβολήν, sonat  
 orationem ἐσχηματισμένην, adeo-  
 que obscuram. Ita, exempli  
 causâ, vocantur orationes Jobi  
 ejusque amicorum. Sic & ap-  
 pellabant vaticinia obscuriora, ut  
 Ezech. xx. 49. Sic & Psalm.  
 lxxviii. 2. ubi *parabola* & *anig-*  
 27. Eodem sensu voce παρα-  
 βολή hic utitur Barnabas, pro va-  
 ticio ita expresso, ut non nisi à  
 peritis intelligi queat. Ejusmo-  
 di est Apocalypsis Joannis, in  
 qua de futuris quidem sermo est,  
 sed qui ἐν παραβολαῖς κείται,  
 hoc est, figuratâ dictione ita ex-  
 pressus est, ut perpauci eum in-  
 telligere potuerint. *CLER.*

Origenes  
 περι ἀρχῶν,  
 L. iii. C. 2.  
 & ad  
 Rom. i. 24.

ΙΗ'. Μεταβῶμεν δὲ καὶ ἐπὶ ἑτέραν γνῶσιν καὶ διδασχῆν. Ὅδοι δύο εἰσὶ διδασχῆς καὶ ἐξουσίας ἢτε τοῦ φωτός, ἢτε τοῦ σκοτούς. Διαφορὰ δὲ πολλὴ τῶν δύο ὁδῶν· ἐφ' ἧς μὲν γὰρ εἰσι τεταγμένοι φωταγωγοὶ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ· ἐφ' ἧς δὲ ἄγγελοι τοῦ σαναῶ· καὶ ὁ μὲν ἐστὶ Κύριος ἀπ' αἰῶνων εἰς τοὺς αἰῶνας, ὁ δὲ ἀρχῶν καιροῦ τῆς ἀνομίας.

<sup>1</sup> Al. ὁδὸν ὁδεύειν.

ΙΘ'. Ἡ οὖν ὁδὸς τοῦ φωτός, ἐστὶν αὕτη· εἰάν τις θέλων ὁδεύειν ἐπὶ τὸν ὠρισμένον τόπον, σπεύσει τοῖς ἔργοις αὐτοῦ. Ἔστιν οὖν ἡ δοξείσα ἡμῖν γνῶσις τοῦ περιπατεῖν ἐν αὐτῇ, τοιαύτη. Ἀγαπήσεις τὸν σε ποιήσαντα. Δοξάσεις τὸν σε λυτρωσάμενον ἐκ θανάτου. Ἔση ἀπλοῦς τῇ καρδίᾳ, καὶ πλούσιος τῷ πνεύματι. Οὐ κοληθήσῃ μετὰ τῶν πορευομένων ἐν ὁδῷ θανάτου.

Μεταβῶμεν κ. τ. λ.] Hæc quæ sequuntur, in exemplaribus Latinis desiderata, & διδασχῆς titulum præferentia, affumentum fuisse sequioris ætatis, viris aliquot eruditus visum est. Nimirum, in primis sæculis, nonnulli, ut adversus hæreses præscriberent, aut placita sua commendarent, dogmata apostolicorum virorum scriptis mandârunt, & illorum διδασχῆς appellavere. Hujus generis videtur fuisse liber, quem memorat Eusebius Eccl. Hist. L. iii. C. 25. & Athanasius Ep. xxxix. cujus epigraphe erat τῶν ἀποστόλων διδασχῆ. Sed, præterquam quod numerus versuum, in stichometriis vetustissimis huic epistolæ assignatus, suadet hanc accessione ad ejus molem omnino desiderari, pariter à Clemente Alex. & Origene, nec-non Auctore Constitutionum, laudatur, ac aliæ partes hujus epistolæ.

Et si in Latinis exemplaribus desiderari idoneum sit argumentum, unde confici possit, quidquid sic meiorum est genuinum non esse scriptum; periclitabitur prioris epistolæ partis fides, quandoquidem Græcè non compareat. Conclusionem, quæ in Latinis exemplaribus hodiernis comparet, librariis deberi libenter concesserim; siquidem ii istiusmodi epilogis libros à se conscriptos alibi passim ornârunt. Sed & iteratæ scriptionis, post solennem valedictionem, in epistolis non defunt exempla. Sic Ep. ii. ad Tim. post doxologiam, quædam resumto calamo subnectuntur, ut alia ejus generis præteream. Oxon.

Ὅδοι δύο εἰσὶ κ. τ. λ.] Et cui non dictæ duæ viæ? Lucis atque tenebrarum, ut loquitur Barnabas, post Salomonem Prov. iv. 18, 19. Justorum & peccato-



XVIII. Tranſeamus autem & ad alteram cog- VERS. COT.  
 nitionem atque doctrinam. Duæ funt viæ doc-  
 trinæ ac poteſtatis: una lucis; altera tenebrarum.  
 Differentia verò multa duarum viarum: uni ſi-  
 quidem præpoſiti funt, lucis conciliatores, An-  
 geli Dei; alteri vero, Angeli Satanæ: ac ille qui-  
 dem, Dominus eſt à ſæculis in ſæcula; hic au-  
 tem, princeps temporis iniqui.

XIX. Via igitur lucis hæc eſt: ſi quis cu-  
 piens incedere ad præfinitum locum, ſuis operibus  
 properet. Cognitio itaque nobis data in hac  
 via ambulandi, ejuſmodi eſt. Diliges Creatorem  
 tuum. Gloriâ afficies eum, qui redemit te à  
 morte. Eris corde ſimplex, & ſpiritu dives. Non  
 adhærebis ad eos, qui incedunt in via mortis.

rum, ut David Pf. i. 1. 6. Vitæ  
 & mortis, ut Jer. xxi. 8. Reſta  
 & prava, apud Hermam, Mand.  
 vi. C. 1. ex Eccli. ii. 16. Dextra  
 & ſiniftra, paſſim in ſanctis Pa-  
 tribus, poſt Prov. iv. 27. & in  
 Scriptoribus profanis, propter bi-  
 vium literæ Pythagoricæ Y, lip-  
 pis ac tonſoribus notæ: Arſta &  
 lata, Mat. vii. 13, 14. Cœli &  
 inferorum, libertatis ac ſervituti-  
 tis, virtutis & vitii, frugalitatis &  
 voluptatis, veritatis ac erroris, ſa-  
 lûtis ac perditionis, Dei & hõ-  
 minum, &c. quemadmodum  
 multi ac ſæpe nominant. Huc  
 quoque pertinet Liber olim ſub  
 titulo *Duæ viæ* lectus, quem Ru-  
 finus collocat inter eos, qui Ec-  
 cleſiaſtici nuncupati ſunt. Cæ-  
 terùm à Barnaba præficiuntur bonæ  
 viæ Angeli Dei, malæ viæ  
 Angeli Satanæ; cùm Scriptor  
 Clementinorum præſides faciat fi-  
 dem ac incredulitatem; Lactantius,

Deum & Diabolum; Baſilius, bo-  
 num Angelum & malum Dæ-  
 monem. COT.

[*Ὁ μὲν ἐστὶ Κύριος.*] Deus vi-  
 delicet. Hic reſtè diſtinguitur  
 imperium Dei à Satanæ poteſtate:  
 diciturque Deus *Dominus à ſæ-  
 culis in ſæcula*, tamquam verus  
 huiſce mundi opifex, cujuſ reg-  
 num, *regnum omnium ſæculo-  
 rum, & dominatio ejus in gene-  
 ratione & generationem.* At Sa-  
 tan dicitur *princeps temporis ini-  
 quitatis*, nempe huius ſæculi, in  
 quo regnat iniquitas; illius verus  
 artifex, hoc eſt, ſuggeſtor & im-  
 pullor; cujuſ regnum, ſublata  
 iniquitate, in fine ſæculi delebitur.  
 Ex quo Barnabæ loco refuta-  
 tur hæreſis Manichæorum. MEN.

[*\*Ἐστὶν οὖν ἡ δοβεῖσα κ. τ. λ.*] Solenne eſt in ſcriptis Apoſtolicis,  
 quemadmodum & S. Patrum, ut  
 monitis ethnicis ſermones ſuos  
 claudant. Oxon.

<sup>2</sup> Al. πᾶν. Μισήσεις <sup>2</sup> ποιεῖν ὃ οὐκ ἀρεστόν τῷ Θεῷ. Μισήσεις πᾶσαν ὑπόκρισιν. Οὐ μὴ ἐγκαλιλίπης ἐντολὰς Κυρίου. Οὐχ ὑψώσεις σεαυτὸν, ἔση δὲ ταπεινόφρων. Οὐκ ἀρεῖς ἐπὶ σεαυτὸν δόξαν. Οὐ λήψῃ βουλήν πονηρὰν κατὰ τὸν πλησίον σου. Οὐ δώσεις τῇ ψυχῇ θράσος. Οὐ πορνεύσεις, Οὐ μοιχεύσεις. Οὐ <sup>3</sup> παιδοφθορεύσεις. Οὐ μὴ σοι ὁ λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθῃ ἐν ἀκαθαρσίᾳ τινῶν. Οὐ λήψῃ πρόσωπον <sup>4</sup> ἐλέγξας τινὰ ἐπὶ <sup>5</sup> παραπτώματα. Ἔση πρᾶυς. Ἔση ἡσύχιος. Ἔση τρέμων τοὺς λόγους, οὓς ἤκουσας. Οὐ μὴ μνησικακίης τῷ ἀδελφῷ σου. Οὐ μὴ <sup>6</sup> διφυγίης πότερον ἔσται, ἢ οὐ. Οὐ μὴ λάβῃς ἐπὶ ματαίῳ εἰς ὄνομα Κυρίου. Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὑπὲρ τὴν ψυχὴν σου. Οὐ φονεύσεις τέκνον ἐν φθορᾷ οὐδὲ πάλιν γεννηθὲν ἀνελεῖς. Οὐ μὴ ἄρης τὴν χειρὰ σου ἀπὸ τοῦ υἱοῦ σου, ἢ ἀπὸ τῆς θυγατρὸς σου, ἀλλ' ἀπὸ νεότητος διδάξεις φόβον Κυρίου. Οὐ μὴ γένη ἐπιθυμῶν τὰ τοῦ πλησίον σου, οὐδὲ μὴ γένη πλεονέκτης. Οὐδὲ κολληθήσῃ ἐκ ψυχῆς σου μεθ' ὑψηλῶν, ἀλλὰ μετὰ δικαίων καὶ ταπεινῶν ἀναγραφίῃ. Τὰ

[Ὁυ μὴ σοι ὁ λόγος κ. τ. λ.] nem calumniae. Vide nos ad Mi-Barnabæ mentem, sicut arbitror, nucii Felicis C. ix. p. 59. DAN. haud expressit in versione sua Οὐ λήψῃ --- παραπτώματα.] Cl. Cotelerius. Ad verbum sic In Const. Apost. L. vii. C. 10. interpretare: Non ex te verbum Dei in quorundam impuritate παραπτώματι. exeat: hoc est, Cum Dei volun- Πότερον ἔσται, ἢ οὐ.] Id videtatem divinitus patefactam pra- licet, quod Deus per Scripturas dices, ne vitâ tam sis impurus, promisit, seu prædixit esse ven- ac sunt nonnulli. In ipsis enim turum, nempe iudicium, merces Christianismi primordiis erant, sanctorum, & malorum supplicia. qui τὴν ἀλήθειαν ἐν ἀδικίᾳ κατεῖ- Vide Clem. Epist. i. 10. MEN. χον, ut loquitur Paulus Rom. i. Sed in Const. Apost. L. vii. C. 18. & ex horum Pseudo-Chrif- 11. Hoc solummodo ad precatio- tionorum sceleribus ortæ sunt nes refertur, Μὴ γίνου διψυχος nonnullæ in sanctissimam religio- ἐν προσευχῇ σου, εἰ ἔσται, ἢ οὐ.

Odio habebis omne id perpetrare, quod Deo non placet. Abhorrebis omnem simulationem. Ne derelinquas mandata Domini. Teipsum non exaltabis; eris autem humilis. Non assumes tibi gloriam. Non capies malum consilium adversus proximum tuum. Non dabis animo audaciam & confidentiam. Non fornicaberis. Non Adulterium facies. Pueros non corrumpes. Ex te non egrediatur verbum, tibi à Deo concessum, in ulla impuritate. Non accipies personam, in arguendo cujuspiam lapsu. Eris mansuetus. Eris quietus. Contremisces ad verba quæ audiisti. Fratri tuo ignosces. Ne ambigas, utrum futurum sit, necne. Ne assumes in vanum nomen Domini. Diliges proximum tuum, plusquam animam tuam. Non interficies foetum in abortione, nec etiam interimes post nativitatem. Ne auferas manum tuam à filio tuo, vel à filia tua; sed à pueritia docebis eos timorem Domini. bona proximi tui non concupisces; nec eris avarus & fraudator. Neque ex anima tua adhærebis superbis; sed cum justis atque humilibus adscri-

VERS. COR.

Const. Ap.

L. vii. C.

14.

— 8.

— 2.

— 10.

If. lxvi. 2.

Const. Ap.

vii. 11.

— 3.

— 12.

— 4.

Εἰς ὄνομα.] Particula *ἰεις* redundat. MEN.

Ἐπεὶ τὴν ψυχὴν σου.] Juxta id quod dixit supra: *Cogito diligere vos supra animam meam: & Omnes amans supra animam meam.* Juxta illud Christi, Joan. xii. 11. & xv. 13. Itaque hoc loco loquitur S. Barnabas de sublimiori illa dilectione quæ perfectos decet. MEN.

Ὅτι φονεύσεις τέκνον ἐν φθορᾷ, οὐδὲ πάλιν γεννηθὲν ἀνελεῖς.] In Const. Apost. L. vii. C. 3. Ὅτι

φονεύσεις τέκνον σου ἐν φθορᾷ οὐδὲ τὸ γεννηθὲν ἀποκτενεῖς, ὀρτιμὲ ex Barnaba: licet Anastasii Quæstiones MSS. exhibeant, Ὅτι φονεύσεις βρέφος ἐν διαφθορᾷ πᾶν γὰρ τὸ ἐξεικονισμένον, ψυχὴν λαβὼν παρὰ Θεοῦ, φονευθὲν ἀδίκως, ἐκδικηθήσεται. Voces φθορᾷ, διαφθορᾷ, φθείρειν, διαφθείρειν, φθορεὺς, φθόριος, &c. in explicando abortu occurrere, apud sacros & profanos Auctores, notius est quàm ut loca proferre sit necesse. Cor.

συμβαίνοντά σοι ἐνεργήματα, ὡς ἀγαθά, πρόσδεξαι. Οὐκ ἔση δίγλωσμος, οὐδὲ δίγλωσσος· παγίς γὰρ θανάτου ἐστὶν ἡ δίγλωσσία. Ὑποτάγησθαι Κυρίῳ, κυρίοις ὡς τύπῳ Θεοῦ, ἐν αἰσχύνῃ καὶ φόβῳ. Οὐ μὴ ἐπιτάξῃς παιδίσκη, ἢ δούλῳ σου ἐν πικρίᾳ, τοῖς ἐπὶ τὸν αὐτὸν ἐλπίζουσι, μὴ ποτε οὐ φοβηθῆσθαι τὸν ἐπ' ἀμφοτέροις

<sup>7</sup> Al. κατὰ. Θεόν· ὅτι ἦλθεν οὐκ ἔπι πρόσωπον καλέσαι, ἀλλ' ἐφ' οὓς τὸ πνεῦμα ἠτοίμασε. Κοινωνήσεις ἐν πᾶσι τῷ πλησίον σου, οὐκ ἔρεῖς ἴδια· εἰ γὰρ ἐν τοῖς ἀφάρτοις κοινωνοὶ ἐστε, πῶς μᾶλλον ἐν τοῖς φθαρτοῖς; Οὐκ ἔση πρόγλωσσος· παγίς γὰρ στόμα θανάτου. Ὅσον δύνασαι,

<sup>8</sup> Deest καὶ. ὑπὲρ τὴν ψυχὴν σου ἀγνεύσεις. Μὴ γίνου πρὸς μὲν τὸ λαβεῖν ἐκτείνων τὰς χεῖρας, πρὸς δὲ τὸ δοῦναι συσπῶν. Ἀγαπήσεις, ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ σου, πάντα τὸν λαλοῦντά σοι λόγον τοῦ Κυρίου. Μνησθήσθαι αὐτὸν ἡμέρας κρίσεως, νυκτὸς καὶ ἡμέρας. Ἐκζητήσεις καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὰ πρόσωπα τῶν ἁγίων· καὶ διὰ λόγου σκοπῶν, καὶ πορευόμενος εἰς τὸ παρακαλέσαι, καὶ μελετῶν εἰς τὸ σῶσαι ψυχὴν τῷ λόγῳ. Καὶ διὰ τῶν χειρῶν σου ἐργάσῃ εἰς

[Ἐνεργήματα.] Sunt vexationes Οὐκ ἔρεῖς ἴδια.] Vide Act. iv. dæmonum, quas hortatur ferre 32. Ex his apparet, auctorem patienter: alii interpretantur invixisse tempore Apostolorum. Inspirationes Spiritus sancti. MEN. MEN.

Κυρίοις ὡς τύπῳ Θεοῦ.] Sic Ὅσον δύνασαι, ὑπὲρ κ. τ. λ.] Paulus ad Ephes. vi. 5. servis præcipit, ut obediant Dominis suis, ὑπὲρ, Quantum potes, & supra existimavi καὶ ponendum ante sicut Christo: quia domini & magistris, seu temporales, sive spirituales, Deum representant. MEN. Existimavi καὶ ponendum ante sicut Christo: quia domini & magistris, seu temporales, sive spirituales, Deum representant. MEN. MEN.

Οὐ μὴ ἐπιτάξῃς κ. τ. λ.] Vide Ephes. iv. 31. vi. 9. dum, Ὅσον δύνασαι, καὶ ὑπὲρ, τὴν ψυχὴν σου ἀγνεύσεις. Vel

[Ἐν πᾶσι.] Bonis videlicet, tam rescribendum, ὑπὲρ τῆς ψυχῆς σου ἀγνεύσεις, pro anima tua decertabis. Cot. At ἀγωνίζεαι,

beris. Quæ tibi contingunt vexationes, tamquam bona admitte. Non eris inconstans, nec bilinguis; laqueus enim mortis est lingua duplex. Subjicieris Domino Deo; dominis verò, ut Dei imagini, in verecundia & timore. Ne in amaritudine imperes ancillæ aut servo tuo, qui in eundem sperant; ne fortè non timeas Deum, qui super utrumque est; quoniam non venit vocare secundùm personam, sed super quos Spiritus præparavit. Communicabis in omnibus cum proximo tuo; nec quidquam dices proprium: si enim in incorruptis consortes estis, quantò magis in iis, quæ corrumpuntur? Non eris linguâ præceps: os enim laqueus est mortis. Quantum potes, & supra quàm potes, coles castitatem. Noli porrigere manus tuas ad accipiendum, ad dandum verò contrahere. Diliges ut pupillam oculi tui omnam, qui tibi loquetur verbum Domini. In memoriam tuam nocte ac die revocabis iudicii diem. Exquires quotidie vultus sanctorum; etiam speculatus per verbum, & ad exhortandum incedens, atque meditans, ad servandam animam per verbum. Et manibus tuis operaberis, ad redemptionem

VERS. COT.

Const. Ap.

— 8.

ii. 6. 21.

vii. 4.

— 13.

— 12.

Eccli. iv.

31.

Const. Ap.

vii. 11.

— 9.

non ἀγνεύσειν lingua Græca recipit; & alioqui nimia est mutatio, cum literulâ tantùm mutata, legi possit, ἔσονται δυνάσται, περὶ τὴν ψυχὴν σου ἀγνεύσεις. DAN.

Μνησθήσῃ αὐτὸν κ. τ. λ.] Constitutionum Apostolicarum suppositor videtur legisse, μνησθήσῃ αὐτοῦ ἡμέρας καὶ νυκτός. Quam lectionem spernendam non puto, licet nostram præferendam iudicem. COT. Ἡμέρας κρίσεως; interpolari videntur, & sensum corrumpunt. WAK.

Καὶ διὰ τῶν χειρῶν σου κ. τ. λ.]

Duobus modis hæc possunt intelligi: simpliciter, & per metaphoram; ut commendetur, aut labor manuum per artium aliquam, aut distributio facultatum in eleemosyna. Hoc ultimo modo accipitur Const. Apostol. L. vii. C. 12. Quare ista paraphrasis sit: Ἐάν ἔχῃς, διὰ τῶν χειρῶν σου δύς, ἵνα ἐργάσῃ εἰς λύτρωσιν ἁμαρτιῶν σου. Si habes, manibus tuis prabe, ut opereris in redemptionem peccatorum tuorum. Prior tamen sensus magis arridet. Hortantur sæpenumero Ecclesie magistrî ad opus manuum: tum

λύτρωσιν τῶν ἀμαρτιῶν σου. Οὐ διστασεις δοῦ-  
 ναι, οὐδὲ δίδους γογγύσεις. Παντὶ αἰτοῦντί σε  
 δίδου. Γνώση δὲ, τίς ὁ τοῦ μισθοῦ καλὸς ἀν-  
 ταποδότης. Φυλάξεις ἅ παρέλαβες, μήτε προσ-  
 τιθεῖς, μήτε ἀφαιρῶν. Εἰς τέλος μισήσεις τὸν  
<sup>9</sup>L. σχίσμα. πονηρόν. Κρινεῖς δικαίως. Οὐ ποιήσεις <sup>9</sup> σχή-  
<sup>1</sup>L. μαχο- μα, εἰρηνεύσεις δὲ <sup>1</sup> μαχομένοις συνάγων. Ἐξο-  
 μένους. μολογήσῃ ἐπὶ ἀμαρτιαῖς σου. Οὐχ ἤξεις ἐν προ-  
 σευχῇ σου ἐν συνειδήσει πονηρᾷ. Αὕτη ἐστὶν ἡ  
 ὁδὸς τοῦ φωτός.

Κ'. Ἡ δὲ τοῦ μέλανος ὁδὸς ἐστὶ σκολιὰ, καὶ  
 κατάρως μεστή. Ἔστι γὰρ ὁδὸς τοῦ θανάτου  
 αἰωνίου μετὰ τιμωρίας ἐν ἣ ἐστὶ τὰ ἀπολοῦντα  
 τὴν ψυχὴν αὐτῶν, εἰδωλολατρεία, θρασυτής, ὑ-  
 ψος δυνάμεως, ὑπόκρισις, διπλοκαρδία, μοι-  
 χεία, φόνος, ἀρπαγή, ὑπερηφανία, παραβα-  
 σις, δόλος, κακία, ἀσθαδεία, φαρμακεία,  
 μαγεία, πλεονεξία, ἀφοβία Θεοῦ διώκται τῶν  
 ἀγαθῶν, μισοῦντες ἀλήθειαν, ἀγαπῶντες <sup>1</sup>, οὐ  
<sup>1</sup>Adde ψευ- ἀγνώσκοντες μισθὸν δικαιοσύνης, οὐ κολλᾶμενοι  
<sup>δος, ex</sup> ἀγαθῶ, οὐ κρίσει δικαίᾳ χήρᾳ καὶ ὄρφανῶ  
<sup>Conft. Ap.</sup> προσέχοντες, ἀγρυπνοῦντες οὐκ εἰς φόβον Θεοῦ,  
 ἀλλ' ἐπὶ τὸ πονηρόν· ὧν μακρὰν καὶ πόρρω  
 πρᾶυτης, καὶ ὑπομονή· ἀγαπῶντες μάταια, δι-  
 ώκοντες ἀνταπόδομα, οὐκ ἐλεοῦντες πτωχόν,  
 οὐ ποιοῦντες ἐπὶ τῷ καλαπονουμένῳ, εὐχερεῖς ἐν  
 καταλαλίᾳ, οὐ γινώσκοντες τὸν ποιήσαντα αὐ-

quò defidia fœcunda vitiorum operabantur; quod multi vete-  
 rans evitetur; tum ut pauperi-  
 rum Scriptorum testantur. In-  
 ter bene fiat; exerceatur humili-  
 tatis virtus; & corpus redigatur  
 in fervitutum; peccata denique  
 rârunt, docentes gratis. Et in  
 tali severitate redimantur. Et  
 Regula S. Isidori, C. 7. dicitur,  
 verò (ut monachos præteream,  
 Philosophi gentiles sutores & sar-  
 ut taceam Apostolos) Episcopi  
 tores fuerunt. Contrâ Electi Ma-  
 & reliqui clerici olim manibus  
 nichæorum, atque Hæretici, dicti

peccatorum tuorum. Non dubitabis dare, neque VERS. COR.  
 murmurabis cùm das: *Omni petenti te, tribue*: — 12.  
 cognosces autem, quis sit bonus mercedis retri- Luc. vi.  
 butor. Servabis quæ accepisti, nec addens, nec 30.  
 demens. Malus, odiosus tibi erit in perpetuum. Const. Ap. VII. 14.  
 Justè judicabis. Non facies dissidium; sed pa- — 10.  
 cem conciliabis inter contendentes, eos affocians.  
 Confiteberis peccata tua. Non accedes ad orati- — 14.  
 onem tuam in conscientia mala. Hæc est via — 17.  
 lucis.

XX. Via autem tenebrarum & cæcitatibus obli- — 18.  
 qua est, plenaque maledictionis. Est enim via  
 mortis æternæ cùm supplicio: in qua sunt quæ  
 perdunt animam viatorum; Idolorum servitus,  
 temeritas, elatio potestatis, simulatio, cor duplex,  
 adulterium, homicidium, rapina, superbia, trans-  
 gressio, dolus, malitia, arrogantia, veneficium,  
 magia, avaritia, nullus Dei timor. *In qua sunt,*  
 bonorum persecutores; osotes veritatis, amatores  
 mendacii; non cognoscentes mercedem justitiæ;  
 non adjuncti ad bonum; viduæ & pupillo non  
 adtendentes ex justo judicio; vigilantes, non  
 ad timorem Dei, sed ad malitiam: à quibus  
 longè ac procul sunt mansuetudo, & patientia:  
 qui diligunt vana, confectantur remunerationem,  
 non misereantur inopis, non laborant in gra-  
 tiam illius, qui labore ac ærumnis confectus est:  
 ad obtreccationem prompti, non cognoscentes auc-

Messaliani omnem operatio-  
 nem cane pejùs & angue a-  
 versabantur. COR.

Τὸν πονηρὸν.] Malignum,  
 Diabolum. MEN.

Ἐξομολογήσει ἐπὶ ἁμαρ-  
 τίας.] Phrasis Hebraica pro  
 accusativo, ut Pf. cix. *Judica-*  
*bit in nationibus*: id est, *judi-*  
*cabit nationes.* MEN.

Ἐν προσευχῇ σου.] Potest  
 esse προσευχῇ locus orationis,  
 juxta illud Lucæ Act. xvi. 13,  
 16. Est etiam cœtus apud  
 Suidam, προσευχῇ, συνουσία.  
 & conversatio mentis cum  
 Deo, i. e. oratio apud eundem.  
MEN.

Διώκται.] Subaudi Ἐν  
εἶσι ante διώκται. MEN.

τούς, φονεῖς τέκνων, φθορεῖς πλάσματος Θεοῦ, ἀποστρεφόμενοι τὸν ἐνδεόμενον, καταπονοῦντες τὸν δλιζόμενον, πλουσίων παράκλητοι, πενήτων ἄτομοι κρίται, πανταμάρτηλοι.

ΚΑ'. Καλὸν οὖν ἔστι, μαθόντα τὰ δικαιώματα Κυρίου, ὅσα προγέγραπται, ἐν τούτοις περιπατεῖν. Ὁ γὰρ ταῦτα ποιῶν, ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ δοξασθήσεται ὁ ἐκεῖνα ἐλεγόμενος, μετὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ συναπολείται. Διὰ τοῦτο ἀνάστασις, διὰ τοῦτο ἀνταπόδοσις. Ἐρωτῶ τοὺς ὑπερέχοντας, εἴ τινα μου γνώμης ἀγαθῆς λαμβάνετε συμβουλίαν, ἔχετε εἰς οὓς ἐνεργάσασθε, μεθ' ἑαυτῶν, μὴ ἐγκαταλίπητε αὐτοὺς. Ἐγγὺς γὰρ ἡμέρα, ἐν ᾗ συναπολείται πάντα τῷ πονηρῷ. Ἐγγὺς ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ. Ἔτι καὶ ἐτι ἔρωτῶ ὑμᾶς, ἑαυτῶν γίνεσθε νομοθέται ἀγαθοί, ἑαυτῶν μένετε σύμβουλοι πιστοί, ἄρατε ἐξ ὑμῶν πᾶσαν ὑπόκρισιν. Ὁ δὲ Θεὸς ὁ πάντοτε τοῦ κόσμου κυριεύων, δώη ὑμῖν σοφίαν, ἐπιστήμην, σύνεσιν, γνώσιν τῶν δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐν ὑπομονῇ. Γίνεσθε δὲ θεοδίδακτοι, ἐκζητοῦντες τί ζητεῖ Κύριος ἀφ' ὑμῶν, καὶ ποιεῖτε, ἵνα σωθῆτε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Εἰ

Ἐκεῖνα.] Frustra profus est H. Menardus, qui legit *ερωτῶ*. Ut etiam, apud Latinos, *hic* ad remotius, *ille* verò ad propius nonnumquam refertur: sic idem *τούτω* & *ἐκεῖνω*, apud Græcos, accidit. DAV.

Ὁ δὲ Θεὸς κ. τ. λ.] Hunc locum profert Clemens Alexand. Strom. II. utque ad illa verba καὶ ποιεῖτε. MEN.

Ἐπιστήμην, σύνεσιν.] Apud Clem. legitur καὶ σύνεσις, ἐπιστήμην. MEN.

Ἐν ὑπομονῇ.] Apud Clem. sublatâ prepositione, ὑπομονῆν. MEN.

Γίνεσθε δὲ.] Apud Clem. γίνεσθε οὖν. MEN.

Ἴνα σωθῆτε κ. τ. λ.] Clem. Alex. Strom. II. p. 472. exhibet: Ἴνα εὖρητε, ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, τὸς τούτων ἐπιθεω-



torem suum ; liberorum interemptores, in abor-<sup>VERS. COT.</sup> tione corrumpentes Dei opus ; averfantes egenum, opprimentes afflictum, divitum advocati, pauperum iniqui judices ; per omnia peccatores.

XXI. Æquum igitur est, ut edocti justificationes Domini, quotquot priùs scriptæ sunt, in eis ambulemus. Qui enim eas facit, in regno Dei, gloriâ cumulabitur : qui verò alia elegerit, simul cum suis óperibus peribit. Propterea resurrectio, propterea retributio. Rogo vos, qui reliquos antecellitis ; si accipitis aliquod bonæ voluntatis meæ consilium ; habetis vobiscum, quibus benefecistis, ne eos derelinquatis. Prope siquidem est dies, in qua omnia cum Malo peribunt. Prope est Dominus, & merces ejus. Etiam <sup>16. xl. &</sup> atque etiam rogo vos ; estote vobis boni legisla-<sup>lxii.</sup> tores, vobis manete consiliarii fideles ; tollite ex <sup>Philipp.</sup> vobis omnem hypocrisim. Deus autem, qui uni-<sup>iv. 5.</sup> verso mundo dominatur, det vobis sapientiam, scientiam, intelligentiam, cognitionem justificationum suarum, in patientia. Efficiamini autem, docti à Deo, exquirentes quid à vobis requirat Dominus ; & efficite, ut salvi sitis in die judicii. Si

λους, ἀγάπης, κ. τ. λ. Ho- bas nimirum in fine Epistolæ. rum verborum pravam distinc- Sed nec ille, nec alii monue- tionem rectè sustulit doctissimi- runt, è Barnaba Clementem esse corrigendum ; apud enim Cotelarius, sic interpun- gens, ἵνα εὐρητε ἐν ἡμέρᾳ τὸν Στραωματέα legas oportet, ἵνα σωθῆτε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. Τοὺς τοῦτων ἐπιβού- λους, ἀγάπης τέκνα καὶ εὐ- κρίσεως. Deinde τοὺς πύ- ρηνης γνωστικῶς προσηγόρευ- των ἐπιβόλους, vel ἐπιβόλους, σεν. Hoc est, ut inveniat in die judicii. Ista capessentes, nam vox illa non ἀπὸ τοῦ ἐπι- πῆβουλεύειν, sed ἀπὸ τοῦ ἐπι- δάλλειν est deducenda. ΔΑΥ.

δὲ τίς ἐστὶν ἀγαθοῦ μνεΐα, μνημονεύετε μου, μελετῶντες ταῦτα, ἵνα καὶ ἡ ἐπιθυμία, καὶ ἡ ἀγρυπνία, εἰς τὸ ἀγαθὸν χωρήσῃ. Ἐρωτῶ ὑμᾶς, χάριν αἰτούμενος· ὡς ἐστὶ τὸ καλὸν σκευὸς ἐστὶ μεθ' ὑμῶν, μὴ ἐκλείπητε μηδενὶ αὐτῶν, ἀλλὰ συνεχῶς ἐκζητεῖτε ταῦτα, καὶ ἀναπληροῦτε πᾶσαν ἐντολήν· ἐστὶ γὰρ ταῦτα ἄξια. Διὸ μᾶλλον ἐσπούδασα γράφαι, ἀφ' ὧν ἠδυνήθην, εἰς τὸ εὐφράναι ὑμᾶς. Σώζεσθε, ἀγάπης τέκνα, καὶ εἰρήνης. Ὁ Κύριος τῆς δόξης, καὶ πάσης χάριτος, μετὰ τοῦ πνεύματος ὑμῶν. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ ἘΠΙΣΤΟΛῆΣ ΒΑΡΝΑΒΑ τοῦ ἀποστόλου,  
 συνεκδήμου Παύλου τοῦ ἀγίου ἀποστόλου.

Τὸ καλὸν σκευὸς.] Corpus.

---

qua verò est bonæ rei recordatio, mementote<sup>VERS. COT.</sup> mei, hæc meditantes ; ut & desiderium, & vigilantia, in aliquod bonum evadat. Rogo vos, gratiam postulans : quamdiu pulchrum hoc vas vobiscum est, in nullo horum deficite ; sed indefinenter hæc exquirite, & adimplete omne mandatum : hæc namque digna sunt. Quare potissimum id operam dedi, quantum in me fuit, ut scriberem vobis ; quò exhilararem vos. Salvete, filii dilectionis, & pacis. Dominus gloriæ & omnis gratiæ sit cum spiritu vestro. Amen.

FINIS EPISTOLÆ BARNABÆ *Apostoli,*  
*Comitis Pauli sancti Apostoli.*

---

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130

S. H E R M Æ

VIRI APOSTOLICI

P A S T O R.

---



---

VETERUM TESTIMONIA  
DE  
S. HERMÆ PASTORE.

*S. Irenæus, adversus Hæreses, Lib. iv. Cap. 37.*

**B**ENE ergo pronunciavit Scriptura, quæ: *Primo omnium crede, quoniam unus est Deus, qui omnia constituit, & consummavit, & fecit ex eo quod non erat, ut essent omnia: omnium capax, & qui à nemine capiatur.* Extat Lib. ii. Mand. i.

*Clemens Alex. Strom. Lib. i. in medio: Edit. Paris.*  
p. 311 D.

Λέγει δὲ καὶ ὁ Ποιμὴν, ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας, τῷ Ἑρμῶ, περὶ τοῦ ψευδοπροφήτου. Dicit autem & Pastor, Angelus pœnitentiæ, ad Hermam, de pseudopropheta, &c. Lib. ii. Mand. x. Cap. i.

*Ibidem, in fine, p. 356. B.*

Θείως τοίνυν ἡ δύναμις, ἢ τῷ Ἑρμῶ, μετὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα. Divinè ergo Virtus illa, quæ Hermæ loquitur in revelatione.

*Lib. ii. sub initium, p. 360. A.*

Φησὶ γὰρ, ἐν τῷ ὄραματι τῷ Ἑρμῶ ἡ δύναμις ἢ Φαυείσα. Dicit enim Virtus, quæ in visione Hermæ apparuit: *Ibidem, Cap. 3.*

*Ibidem, post initium, p. 379. B.*

Ὁ Ποιμὴν δὲ, ἀπλῶς ἐπὶ τῶν κεκοιμημένων θεῖς τὴν λέξιν, δικαίους οἰδέ τινας ἐν ἔθνεσι καὶ ἐν Ἰουδαίῳ, οὐ μόνον Pastor autem, cum simpliciter de iis qui defuncti sunt posuisset dictionem, novit quosdam justos in Gentibus & in Judæis; non solum

μόνον πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου πα-  
ρουσίας; ἀλλὰ καὶ πρὸ νό-  
μου, μετὰ τὴν πρὸς Θεοῦ εὐα-  
ρέστησιν ὡς Ἀβελ, ὡς Νῶε,  
ὡς εἴ τις ἕτερος δίκαιος. Φη-  
σὶ γοῦν τοὺς ἀποστόλους καὶ  
διδασκάλους, τοὺς κηρύξαν-  
τας τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ Θεοῦ,  
καὶ κοιμηθέντας, τῇ δυνάμει  
καὶ τῇ πίστει κηρύξαι τοῖς  
προκεκοιμημένοις. Ἐἶτα ἐπι-  
φέρει· Καὶ αὐτοὶ. κ, τ, λ.

solum ante adventum Do-  
mini, sed etiam ante Le-  
gem; ex eo quod Deo fu-  
erint grati & accepti: ut  
fuit Abel, ut Noë, ut si  
quis alius justus. Dicit er-  
go, Apostolos & doctores,  
qui prædicaverunt nomen  
Filii Dei, etiam defunctos,  
potestate ac fidè prædicasse  
iis qui antè obierant. De-  
inde subjungit: *Et ipse,*  
&c. *Lib. iii. Simil. ix. Cap.*  
*16.*

*Ibidem, ante medium; p. 384. D.*

Ἡ τοίνυν συνέχουσα τὴν  
ἐκκλησίαν, ὡς φησὶν ὁ Ποι-  
μὴν, ἀρετὴ, ἡ πίστις ἐστὶ,  
δι' ἧς σώζονται οἱ ἐκλεκτοὶ  
τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ ἀνδριζομένη;  
ἐγκράτεια. Ἐπεταὶ δὲ αὐ-  
τοῖς ἀπλότης, ἐπιστήμη, ἀ-  
κακία, σεμνότης, ἀγάπη.  
Πᾶσαι δὲ αὗται πίστεώς εἰσι  
θυγατέρες.

Quæ ergo continet Ec-  
clesiam, ut *Pastor* inquit,  
Virtus, Fides est, per quam  
salvi fiunt electi Dei: quæ  
autem viriliter agit, Absti-  
nentia. Sequuntur verò eas  
Simplicitas, Disciplina, In-  
nocentia, Modestia, Cari-  
tas. Illæ autem omnes sunt  
filix Fidei. *Lib. i. Vis. iii.*  
*Cap. 8.*

*Ibidem, p. 384, 385.*

Φοβητέου οὖν τὸν Κύριον,  
λέγει, εἰς οἰκοδομὴν; ἀλλ' οὐ  
τὸν διάβολον εἰς καταστρο-  
φὴν. Ἐμπαλιὸν δὲ, τὰ μὲν  
ἔργα τοῦ Κυρίου, τουτέστι  
τὰς ἐντολάς, ἀγαπητέου καὶ  
ποιητέου· τὰ δὲ ἔργα τοῦ δια-  
βόλου, φοβητέου καὶ οὐ ποι-  
ητέον.

Dicit itaque timendum  
esse Dominum, ad ædifica-  
tionem; sed non Diabolum,  
ad everisionem. Et  
rursus; opera quidem Do-  
mini; hoc est, præcepta,  
esse diligenda & facienda;  
opera verò Diaboli timen-  
da esse, & non facienda.  
*Lib. ii. Mand. 7.*

*Ibidem*, p. 385. A.

Ὁ δὲ αὐτὸς καὶ τὴν με-  
 τάνοιαν σύνεσιν εἶναι Φησὶ με-  
 γάλην. Μετανοῶν γὰρ ἐφ'  
 οἷς ἔδρασεν, οὐκ ἔτι ποιεῖ ἢ  
 λέγει. Βασανίζων δὲ ἐφ' οἷς  
 ἤμαρτεν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν,  
 ἀγαθοεργεῖ. Ἄφεςις τοίνυν  
 ἀμαρτιῶν μετανοίας διαφέρει·  
 ἀμφω δὲ δείκνυσι τὰ ἐφ' ἡ-  
 μῖν. Τὸν οὖν εἰληφότα τὴν  
 ἄφεςιν τῶν ἀμαρτιῶν, οὐκ  
 ἔτι ἀμαρτάνειν χρεῖ· ἐπὶ γὰρ  
 τῇ πρώτῃ καὶ μόνῃ μετανοία  
 τῶν ἀμαρτιῶν· αὕτη αὖ εἴη  
 τῶν προῦπαρξάντων κατὰ τὸν  
 ἔθνικόν καὶ πρῶτον βίον· τὸν  
 ἐν ἀγνοία λέγω. Αὐτίκα  
 τοῖς κληθεῖσι πρόκειται με-  
 τάνοια, ἢ καθαίρουσα τὸν  
 τόπον τῆς ψυχῆς ἀπὸ τῶν  
 πλημμελημάτων, ἵνα ἡ πίσ-  
 τις θεμελιωθῇ. Καρδιογνώσ-  
 τῆς δὲ ὧν ὁ Κύριος, καὶ τὰ  
 μέλλοντα προγινώσκου, τότε  
 εὐμετάβολον τοῦ ἀνθρώπου,  
 καὶ τὸ παλίμβολον καὶ πα-  
 νοῦργον τοῦ διαβόλου, ἀνω-  
 θεῖν ἀρχῆθεν προεἶδεν· ὡς, ζη-  
 λώσας ἐστὶ [1. ἐπὶ] τῇ ἄ-  
 φεσει τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἀν-  
 θρωπου, προστρίβεται ἵνας  
 αἰτίας τῶν ἀμαρτημάτων  
 τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, φρο-  
 νίμως πανηρεύμενος, ὅπως δὴ  
 καὶ

Idem autem & dicit pœ-  
 nitentiam esse sensum mag-  
 num. Qui enim pœnitentiam  
 agit eorum quæ fecit,  
 non amplius facit vel di-  
 cit. Torquens verò ani-  
 mam suam propter quæ  
 peccavit, operatur bene.  
 Remissio ergo peccatorum  
 differt à pœnitentia : am-  
 bo autem libertatem no-  
 stram ostendunt. Eum igitur  
 qui accepit remissionem  
 peccatorum non oportet am-  
 pliùs peccare : in prima  
 nempe & sola peccatorum  
 pœnitentia : ea autem fu-  
 erit eorum, quæ priùs ex-  
 titerunt in gentili & priori  
 vita ; eâ, inquam, quæ fu-  
 it in ignorantia. Jam iis  
 qui vocati sunt, proponitur  
 pœnitentia, expurgans  
 locum animæ à delictis,  
 ut fides fundetur. Cùm  
 verò Dominus cogitationes  
 præcordiorum nôrit, & fu-  
 tura præsciat ; facilem ho-  
 minis mutationem, & mul-  
 tiplicem nequitiam Diaboli,  
 jam inde à principio  
 prævidit ; quòd homini in-  
 videns propter remissionem  
 peccatorum, aliquas causas  
 delictorum inustus esset  
 servis Dei, astutè & malignè  
 molians, ut ipsi quoque  
 cum eo cadant. Dedit ergo,  
 qui multum miseri-  
 cors



καὶ αὐτοὶ συνεκπέσοιεν αὐτῶ.  
Ἐδωκεν οὖν ἄλλην ἐπὶ τοῖς  
κῆν τῇ πίστει περιπίπτουσί  
τινι πλημμελήματι, πολυέ-  
λεος ὢν, μετάνοιαν δευτέραν  
ἦν, εἰ τις ἐκπειρασθεῖη μετὰ  
τὴν κλήσιν, βιασθεὶς δὲ καὶ  
κατασοφισθεὶς, μίαν ἔτι με-  
τάνοιαν ἀμετανόητου λάβη.

Αἱ δὲ συνεχεῖς καὶ ἐπάλ-  
ληλοι ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασι  
μετάνοιαι, οὐδὲν τῶν καθά-  
παξ μὴ πεπιστευκότων διχ-  
φέρουσι, ἡμῶν τῶ συναίσθεσ-  
θαι ὅτι ἁμαρτάνουσι.

cors est, iis qui etiam in  
fide incidunt in aliquod  
peccatum, aliam & secun-  
dam pœnitentiam: quam,  
si quis tentatus fuerit post  
vocationem, & coactus, &  
callidè circumventus, u-  
nam adhuc non pœni-  
tendam accipiat pœniten-  
tiam.

Continuæ autem & se in-  
vicem excipientes, propter  
peccata, pœnitentiæ, nihil  
differunt ab iis, qui omni-  
no non crediderunt, præ-  
terquam in eo solo, quòd  
se peccare senserunt, &c.  
*Lib. ii. Mand. iv. Cap. 3.*

*Lib. iv. ante medium, 503. C. D.*

Αὐτίκα ὁ Ποιμὴν Φησί·  
Ἐκφεύξεσθε τὴν ἐνέργειαν τοῦ  
ἀγρίου θηρίου, ἐὰν ἡ καρδιά  
ὑμῶν γένηται καθαρὰ καὶ  
ἄμωμος.

Jam vero *Pastor* dicit:  
*Effugietis vim feræ bestię,*  
*si cor vestrum fuerit purum*  
*ac sine macula.* *Lib. i. Vis.*  
*iv. Cap. 2.*

*Lib. vi. non multò ante finem, p. 679. B.*

Ἡ γὰρ οὐχὶ καὶ ἐν τῇ  
ὄρασει τῷ Ἑρμᾷ ἡ δύναμις  
ἐν τῷ τύπῳ τῆς ἐκκλησίας  
φανεῖσα, ἔδωκεν τὸ βιβλίον  
εἰς μεταγραφὴν, ὃ τοῖς ἐκ-  
λεκτοῖς ἀναγγεῖλαι ἐβούλε-  
το; τοῦτο δὲ μετεγράψατο  
πρὸς γράμμα, Φησί, μὴ εὐ-  
ρίσκων τὰς συλλαβὰς τελέσαι.

An non enim & *Virtus*,  
quæ in visione apparuit  
*Hermæ* in figura *Ecclesię*,  
dedit librum, ut describe-  
ret, quem electis annunciar-  
i volebat? Eum autem,  
inquit, descripsit, ad litte-  
ram; non inveniens quo  
modo syllabas perficeret.  
*Lib. i. Vis. ii. Cap. i.*

*Tertullianus, Catholicus, Lib. de Oratone, Cap. xii.*

Quòd adsignatâ oratione assidendi mos est quibusdam,  
non perspicio rationem, nisi si *Hermas* ille, cujus scrip-

tura fere *Pastor* inscribitur, transactâ oratione, non super lectum assedisset, verum aliud quid fecisset, id quoque ad observationem vindicaremus. Utique non, Simpliciter enim & nunc positum est: *Cum adorâssem, & assedissem super lectum*, ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinæ. Alioquin nusquam erit adorandum nisi ubi fuerit lectus: immò contra Scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio federit. *Lib. ii. in Proœm.*

*Idem Tertullianus, Hæreticus, Lib. de Pudicitia, Cap. x.*

Deus bonus est: suis, non Ethnicis finem subjicit; secunda te pœnitentia excipiet: eris iterum de mœcho Christianus. Hæc tu mihi, benignissime Dei interpres Sed cederem tibi, si scriptura *Pastoris*, quæ sola mœchos amat, divino Instrumento meruisset incidi; si non ab omni concilio Ecclesiarum, etiam vestrarum, inter Apocrypha & falsa judicaretur; adultera & ipsa, & inde patrona sociorum; à qua & alias initiaris: cui ille si fortè patrociniabitur pastor, quem in calice depingis, prostitutorem & ipsum Christiani sacramenti; meritò & ebrietatis idolum, & mœchiæ asyllum post calicem subsecuturæ; de quo nihil libentiùs bibas, quàm ovem pœnitentiæ secundæ. At ego ejus pastoris Scripturas haurio, qui non potest frangi. *Lib. ii. Mand. iv. Cap. 3, 4.*

*Ibidem, Cap. xx.*

\* Intelligit *Epistolam canonicam ad Hebræos.* Et utique receptior apud Ecclesias \* *Epistola Barnabæ* illo apocrypho *Pastore* mœchorum.

*Origenes, Homiliâ viii. in Numeros.*

Quòd autem dies peccati in annum pœnæ reputetur, non solum in hoc libro, in quo nihil omnino est quod dubitari possit, ostenditur; sed & in libello *Pastoris*, si cui

cui tamen scriptura illa recipienda videtur, similia designantur. *Lib. iii. Sim. vi. Cap. 4.*

*Homil. x. in Iosuum.*

Similis quoque etiam in libello, qui appellatur *Pastoris*, de his figura describitur. Ait enim: quia est arbor quædam, quæ ulmus appellatur, quæ fructum non affert, portat tamen vitem, quæ affert plurimum fructum; & ex eo quod adminiculo est viti, quæ ejus viribus nitens, vel afferre, vel servare potest plurimum fructum, etiam ulmus, quæ infructuosa est, necessaria videtur & utilis, ex hoc ipso quod frugiferæ deserviat viti. *Lib. iii. Sim. 2. Vide Homiliam Cæsarii Arelat. 17. Edit. Basil. 24. in Biblioth. Patrum.*

*Homil. i. in Psalmum xxxvii.*

Est autem quando erudimur etiam à procuratoribus & actoribus, id est, ab his Angelis, quibus creditæ sunt dispensandæ & regendæ animæ nostræ: quemadmodum describitur in quodam loco Angelus pœnitentiæ, [*f. pœnæ*] qui nos suscipit castigandos; sicut *Pastor* exponit; si cui tamen libellus ille recipiendus videtur. *Lib. iii. Sim. vi. Cap. 3.*

*Homil. xiii. in Ezechielem.*

In libro *Pastoris*, in quo Angelus pœnitentiam docet, duodecim virgines habent nomina sua; Fides, Continentia, & cætera. Potestis quippe legere, si vultis. Deinde quando turris ædificatur, cum assumpseris fortitudines virginum, pariter accipies & id quod de portis dicitur. *Lib. iii. Sim. ix. Cap. 2. &c. & Cap. 15.*

*Lib. i. de Principiis Cap. 3.*

Nam & in eo libello, qui *Pastoralis* dicitur, de Angeli positione, quem Hermes [*f. Hermas*] conscripsit,  
ita

# 110 VET. TESTIMONIA DE

ita refertur: *Primò omnium crede, quia unus est Deus, qui omnia creavit, atque composuit; qui, cùm nihil esset prius, fecit omnia: qui est omnia capiens, ipse verò à nemine capitur.* Lib. ii. Mand. i.

*Lib. ii. Cap. i.*

Sed & in libro *Pastoris*, in primo *Mandato*, ita ait: *Primò omnium crede, quia unus est Deus, qui omnia creavit, atque composuit, & fecit ex eo quod nihil erat ut essent univèrsa.* Ibid.

*Lib. iii. Cap. 2.*

Sed & de *Pastoribus* liber hæc eadem declarat, dicens quòd Bini Angeli singulos quosque hominum comitentur: &, si quando bonæ cogitationes cor nostrum ascenderit, à bono Angelo suggeri dicit; si verò contrariæ, mali Angeli dicit esse instinctum. Lib. ii. Mand. vi. Cap. 2.

*Lib. iv. Cap. 2. In Philocaliæ Cap. i.*

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς καὶ τὸ ἐν τῷ ὑπὸ τίνων καταφρο-  
νιμῆν βιβλίῳ τῷ Ποιμένι,  
περὶ τοῦ προστάσσειν τὸν  
Ἑρμᾶν δύο γράψαι βιβλία,  
καὶ μετὰ ταῦτα αὐτὸν ἀ-  
ναγγέλλειν τοῖς πρεσβυτέροις  
τῆς ἐκκλησίας ἃ μεμάθηκεν  
ὑπὸ τοῦ πνεύματος, οὕτω  
διηγούμεθα. Ἔστι δὲ ἡ λέ-  
ξις αὕτη.

*Ex versione Rufini.*

Quod nos etiam in li-  
bello *Pastoris*, qui à non-  
nullis contemni videtur, de-  
signatum videmus; cùm  
jubetur Hermes [*l. Hermas*]  
duos libellos scribere, & post-  
ea denunciare Presbyteris  
Ecclesiæ, quæ à Spiritu di-  
dicit: quod his verbis scrip-  
tum est: *Et scribes, &c.*  
Lib. i. Vis. ii. Cap. 4.

*Ex versione Cotelerii.*

Ideo nos & illud in *Pastore*; libro qui à quibusdam contemnitur; cùm jubetur Hermas duos libros scribere, ipseque postea annunciare Senioribus Ecclesiæ ea quæ à Spiritu didicerat; ita exponebamus. Dicitio autem est hæc.

*In*

# S. HERMÆ PASTORĒ. III

*In Commentariis ad Matt. xxiv. 42.*

Nam sicut legimus apud *Pastorem*, Vasa plena non citò quis gustat; nec enim mutantur facilè: semiplena autem, quia facilè creduntur mutari, frequenter gustantur. *Lib. ii. Mand. xii. Cap. 5.*

*Homil. xxxv. in Lucam.*

Legimus, si tamen cui placet hujusmodi scripturam recipere, justitiæ & iniquitatis Angelos, super Abrahæ salute, & interitu disceptantes, dum utræque turmæ suo eum volunt cœtui vindicare. Quod si cui displicet, transeat ad volumen, quod titulo *Pastoris* scribitur, & inveniet cunctis hominibus duos adesse Angelos: malum, qui ad perversa exhortatur; & bonum, qui ad optima quæque persuadet. *Lib. ii. Mand. vi. Cap. 2.*

*Tomo i. Commentariorum in Johannem.*

Secus verò apud nos est, qui credimus, ex non entibus Deum entia fecisse; ut mater illa septem Martyrum in Macchabæorum gestis, & pœnitentiæ Angelus in *Pastore* docuit. *Lib. i. Vis. i. Cap. 1. & Lib. ii. Mand. i.*

*Lib. x. Explanationum in Ep. ad Rom. xvi. 14.*

Salutate *Afyncritum, Phlegentem, †Hermen, Patroban, †Huuc ordinem servat MS. †Herman, & qui cum eis sunt fratres.* De istis simplex est salutatio, nec aliquid eis insigne laudis adjungitur. *Alex. & Puto \* tamen, quòd Hermas iste sit scriptor libelli illius, Ado lib. de qui Pastor appellatur: quæ scriptura valde mihi utilis Fessivita- videtur, & ut puto, divinitus inspirata. Quòd verò nihil eis laudis adscripsit, illa, opinor, est causa; quia videtur, sicut scriptura illa declarat, post multa peccata, \* autem ad pœnitentiam fuisse † conversum: & ideo nec opprobrium ei aliquid adscripsit; didicerat enim || Scripturam || à Scriptura non improperare homini convertenti se à peccato: neque laudis aliquid tribuit; quia adhuc positus erat sub improperiari. *Ibid.* Angelo pœnitentiæ, à quo, tempore opportuno, Christo rursus*

## 112 VET. TESTIMONIA DE

rufus deberet offerri. *Lege Sedulium, in Collectaneis, ad eundem Apostoli locum; nec non Anselmo tributa Commentaria.*

*In Commentariis in Oseam; ex Philocaliæ Cap. viii.*

Καὶ ἐν τῷ Ποιμένι δὲ, τὴν οἰκοδομὴν τοῦ πύργου; διὰ πολλῶν μὲν λίθων οἰκοδομουμένῃ, ἐξ ἑνὸς δὲ λίθου Φαινομένῃ εἶναι τὴν οἰκοδομὴν, τί ἄλλο, ἢ τὴν ἐκ πολλῶν συμφωνίαν καὶ ἐνότητά σημαίνει ἢ γραφή;

Et in *Pastore* etiam, structuram turris ex multis quidem lapidibus ædificatam esse, ex uno verò lapide factum videri ædificium; quid aliud, quàm è multis concentum & unitatem significat scriptura? *Lib. i. Vis. iii. Cap. 2. & Lib. iii. Sim. ix. Cap. 9, 15, 18.*

*Eusebius, Hist. Eccles. Lib. iii. Cap. 3.*

Ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτὸς ἀπόστολος ἐν ταῖς ἐπὶ τέλει προσρήσεσι τῆς πρὸς Ῥωμαίους, μνήμην πεποιήται; μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ Ἑρμᾶ, ὃς Φασὶν ὑπάρχειν τὸ τοῦ Ποιμένους βιβλίον ἰστέον ὡς καὶ τοῦτο πρὸς μὲν τινῶν ἀντιλέλεκται, δι' οὓς οὐκ ἂν ἐν ὁμολογουμένοις τεθείη ὑφ' ἑτέρων δὲ ἀναγκαιοτάτου, οἷς μάλιστα δεῖ στοιχειώσεως εἰσαγωγικῆς; κέρριται ὅθεν ἤδη καὶ ἐν ἐκκλησίαις ἴσμεν αὐτὸ δεδημοσιευμένου, καὶ τῶν παλαιωτάτων δὲ συγγραφέων κεχρημένους τινὰς αὐτῷ κατείληφα.

*Ex interpret. Rufini.*

Et libellus Hermæ, qui appellatur *Pastoris*; cujus Paulus in Epistolis suis meminit; à plurimis non est receptus: ab aliis autem necessarius judicatus est; propter eos, qui primis ad fidem institutionibus imbuuntur; unde & in nonnullis Ecclesiis legitur, & multum veterum scriptorum usi sunt testimoniis ejus:

*Ex interpret. Cotelerii.*

Quoniam verò Apostolus Paulus in salutationibus illis; quæ sub finem Epistolæ ad Romanos leguntur, inter cæteros

cæteros mentionem fecit etiam Hermæ, cujus esse fertur liber *Pastoris*: sciendum est eum librum à nonnullis quidem in dubium esse revocatum, ob quos inter receptæ auctoritatis libros poni non potest: ab aliis vero maximè necessarius, iis præsertim qui introductoriâ ad religionem indigent institutione, judicatus est; unde etiam in Ecclesiis eum publicè lectum scimus, & quosdam ex vetustissimis scriptoribus testimonio ipsius usos fuisse comperi. *Lege Nicephorum, Lib. ii. Cap. 46.*

*Lib. iii. Cap. 25.*

Ἐν τοῖς νόμοις κατατετάχθω καὶ τῶν Παύλου πράξεων ἡ γραφὴ, ὅ, τε λεγόμενος Ποιμήν.

*Ex interpret. Rufini.*

Post hæc jam scriptura est, quæ dicitur *Actus Pauli*: sed & libellus qui appellatur *Pastoris*, &c. de quibus quàm maximè dubitatur.

Inter libros nothos collocetur & *Actuum Pauli* scriptura, & liber qui dicitur *Pastor*.

*Lib. v. Cap. 8.*

Ὁ μόνου δὲ οἶδεν, ἀλλὰ καὶ ἀποδέχεται τὴν τοῦ Ποιμήνος γραφὴν, λέγων· Καλῶς οὖν εἶπεν ἡ γραφὴ ἡ λέγουσα· πρῶτον πάντων πίστευσον ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ τὰ ἐξῆς.

Nec non & libellum, qui vocatur *Pastoris*, amplectitur, dicens: Bene ergo refert Scriptura, quæ dicit: *Primò omnium credendum est, quia unus est Deus, qui omnia creavit atque composuit.*

Non solum autem [Irenæus] novit, sed & recipit *Pastoris* scripturam, dicens: Rectè igitur dixit Scriptura, quæ ait: *Primò omnium crede, quòd unus est Deus, qui omnia creavit, & consummavit*; &c. *Lib. ii. Mand. 1. Lege Niceph. Lib. iv. Cap. 14.*

*Athanasius, Lib. de Incarn. Verbi, &c. Edit. Par. Tom. i. p. 55. D.*

Ἡ δὲ εὐθεὸς διδασκαλία, καὶ ἡ μετὰ Χριστοῦ πίστις κ. τ. λ. Φησὶ διὰ μὲν Μωσέως κ. τ. λ. ἐκὰ δὲ τῆς ὠφελιμωτάτης βίβλου τοῦ Ποιμέυος. Πρῶτον πάντων κ. τ. λ. *ut in citato Eusebii loco.*

Sed enim divina doctrina, & Christiana fides &c. ait per Mosem quidem &c. per utilissimum verò *Pastoris* librum : *Primum omnium* &c. *Lib. ii. Mand. i.*

*Lib. de Decretis Nicænæ Synodi, p. 252. B.*

Τοῦτο δὲ, ὡς ὁ Ποιμὴν εἶρηκεν, ἕκγονόν ἐστι διαβόλου.

Hæc autem [dubitatio] quemadmodum *Pastor* dixit, Diaboli filia est. *Lib. ii. Mand. 9.*

*Ibidem, p. 266. D.*

Ἐν δὲ τῷ Ποιμένι γέγραπται· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο, καὶ τοι μὴ ὄν ἐκ τοῦ κανόνος, προφέρουσι· Πρῶτον πάντων κ. τ. λ. *ut supra.*

At in *Pastore* scriptum habetur : quandoquidem & eum librum, etsi ex Canone non sit, proferunt : *Primum omnium* &c.

*Epistolâ ad Episcopos Africa, p. 936. A. B.*

Ἐλογίζοντο δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ Ποιμένι γραφέν· Πρῶτον πάντων κ. τ. λ.

Secum etiam reputabant quod in *Pastore* scriptum est : *Primum omnium* &c.

*In Epistola Paschali. Tom. ii. p. 39, 40.*

Ἔστι καὶ ἕτερα βιβλία, ὅ κλιονίζόμενα μὲν, τετυπώμενα εἰ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκονται ταῖς ἀρτι προσερχομένοις, καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας

Sunt & alii libri, non quidem Canonici, sed quos Patres sanxerunt legi iis, qui ad fidem accedunt, cupiuntque in pietatis verbo institui :



# S. HERMÆ PASTORE. 115

εὐσεβείας λόγος· Σόφια Σολο- institui: ut *Sapientia Salo-*  
 μωτός κ. τ. λ. καὶ ὁ Ποιμὴν. *monis, &c. & Pastor.*

*Hieronymus, in Scriptorum Ecclesiast. Catalogo. Ex vetere Græco interprete.*

Ἑρμᾶς (οὗ ὁ ἀπόστολος Hermam, (cujus Aposto-  
 πρὸς Ῥωμαίους γράφων μέ- lus Paulus ad Romanos scri-  
 μνηται· Ἀσπάσασθε Ἀσύγ- bens. meminit: *Salutate A-*  
 κριτον, Φλέγοντα, Ἑρμᾶν, *syncritum, Pblegontem, Her-*  
 Πατρόβαν, Ἑρμῆν) λέγεται *mam, Patrobam, Hermen, &*  
 αὐθέντης γεγενῆσθαι βιβλου *qui cum eis fratres sunt)* as-  
 ἐπιγραφείσης Ποιμὴν, ἥτις ἐν *ferunt auctorem esse libri,*  
 τισιν ἀνατολικαῖς ἐκκλησίαις *qui appellatur Pastor, & a-*  
 δημοσίᾳ ἀναγινώσκεται. Καὶ *pud quosdam Græciæ Ec-*  
 ἀληθῶς χρήσιμος ὁ λόγος, *clesias etiam publicè legi-*  
 ἀφ' οὗ πολλοὶ τῶν παλαιῶν *tur. Revera utilis liber;*  
 συγγραφῶν ὑπέκλεψαν μαρ- *multique de eo scriptorum*  
 τυρίας· ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ῥω- *veterum usurpaverunt testi-*  
 μαίαις ἀγνωστος εἶναι δοκεῖ. *monia: sed apud Latinos*  
*penè ignotus est. Lege A-*  
*donem Viennensem, lib. de Fes-*  
*tivitatibus, &c. Freculfum,*  
*Tom. ii. Lib. ii. Cap. 4. Honorium Augustodunensem, de*  
*Luminaibus Ecclesiæ, Cap. 10.*

*In Prologo galeato.*

Igitur Sapientia quæ vulgò Salomonis inscribitur, & Jesu filii Sirach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in Canone.

*Lib. ii. Comment. in Osee, ad Cap. vii. Ver. 9.*

Unde & in libro *Pastoris*, si cui tamen placet illius recipere lectionem, Hermæ primùm videtur Ecclesia cano capite; deinde adolescentula, & [*f. ut*] sponsa crinibus adornata. *Lib. i. Vis. i. Cap. 2. & Vis. iv. Cap. 2.*

*Rufinus, Expositione in Symbolum Apostolorum.*

Alii libri sunt, qui non Canonici, sed Ecclesiastici à Majoribus appellati sunt. . . . . In Novo verò Testa-

## 116 VET. TESTIMONIA DE

mento libellus qui dicitur *Pastoris* five *Hermatis*, qui appellatur *Dux Viæ*, vel *Judicium Petri*.

*Cassianus, Collatione viii. Cap. 17.*

Nam quòd unicuique nostrùm duo cohæreant *Angeli*, id est bonus & malus, Scriptura testatur : de bonis quidem, &c. De utrisque verò liber *Pastoris* plenissimè docet, *Lib. ii. Mand. vi. Cap. 2.*

*Collatione xiii. Cap. 12.*

Adjacere autem homini in quamlibet partem, arbitrii libertatem, etiam liber ille qui dicitur *Pastoris*, apertissimè docet ; in quo duo *Angeli* unicuique nostrùm adhærere dicuntur, id est bonus ac malus ; in hominis verò optione consistere, ut eligat quem sequatur. *Ibidem.*

*Prosper, Lib. contra Collatorem, Cap. 30.*

Post illud autem nullius auctoritatis testimonium, quod disputationi suæ de libello *Pastoris* inseruit, &c. *Ibidem.*

*Concilium Romanum, sub Gelasio.*

Liber, qui appellatur *Pastoris*, apocryphus. *Idem censet Nicephorus Constantinopolitanus, in fine Chronographiæ.*

*Maximus, in Lib. de divinis nominibus, Cap. 4.*

<p>Καὶ ἐπὶ τοῦ ποιμένος τὸν Ἑρμῶν τελειώσαντος, ὡς καὶ ἀνέγνωμεν ἐν τῷ Ποιμένι. Οὕτω καὶ ἐν τῷ Ποιμένι ἀνέγνωμεν.</p>	<p>Atque in Pastore Her- mam perficiente, sicut ibi legimus in <i>Pastoris</i> libro. Et paullò post : Sic etiam in <i>Pastore</i> legimus.</p>
---	---

*Walfridus Strabus, Visionibus Wettini. V. 675.*

Cœlicolas hominum custodes esse sacrata  
Scripta ferunt, Dominusque docens ostendit Iesus,  
Ante Patris faciem stantes servire fideles :  
Atque liber *Pastoris* opem demonstrat eandem.

*Liber*

*Liber Pontificalis, in vita Pii.*

Sub hujus Episcopatu, frater ipsius Hermes [Hermas] librum scripsit, in quo Mandatum continetur, quod ei præcepit Angelus Domini, cùm veniret ad eum in habitu Pastoris, ut sanctum Pascha die Dominicâ celebraretur. *Lege Martyrologia, Bedam, Adonem, Regionem, &c.*

*In Epistola prima earum, quæ Pio Papæ falsò adscribuntur.*

Nôsse vos volumus, quòd Pascha Domini, die Dominicâ, annuis solennitatibus sit celebrandum. Istit ergo temporibus Hermes [Hermas], doctòr fidei & Scripturarum, effulsit inter nos. Et licèt nos idem Pascha prædictâ die celebremus, quia tamen quidam inde dubitârunt; ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ Angelus Domini in habitu Pastoris apparuit, & præcepit ei, ut Pascha die Dominicâ ab omnibus celebraretur.

*Pseudo-Tertullianus, Lib. adversùs Marcionem.*

Post hunc deinde Pius; Hermas cui germine frater, Angelicus Pastor, \* quia tradita verba locutus.

\* qui.

*Nicetas ad illud Gregorii Nazianzeni Orat. 4. circa finem,*

πίστευε τὸν σύμπαντα κόσμον, ὅσος τε ὄρατος καὶ ὅσος ἀόρατος, ἐξ οὐκ ὄντων παρὰ Θεοῦ γενόμενον.

Crede quòd, quemadmodum in *Pastoris* libro habetur, unus est Deus, qui omnia creavit atque perfecit, & ex nihilo in rerum naturam produxit: Græcè, πίστευε ὅτι καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ποιμένι, Εἷς ἐστὶ Θεὸς, ὁ τὰ πάντα κτίσας, καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα. *Lib. ii. Mand. I.*

*In vita S. Genovefæ, Cap. 4. apud Bollandum, 3. Jan.*

Duodecim enim virgines spirituales, quas Hermas, qui & Pastor nuncupatus est, in libro suo descripsit, ei individue comites extitere; quæ ita nominantur: Fides, Abſtinentia, Patientia, Magnanimitas, Simplicitas, Innocentia, Concordia, Caritas, Disciplina, Caſtitas, Veritas, & Prudentia. *Lib. iii. Sim. ix. Cap. 2, &c. & 15.*

---

---



---

## J. B. COTELERII JUDICIUM

DE

### S. HERMÆ PASTORE.

**Q**UOD in hominum judiciis solet contingere, ut alii plus quàm par est, alii minus tribuant, tertii modum servent ac æquitatem ; id si super libro Hermæ factum fuisset pronunciavero, non verebor ne à veritatis tramite censear aberrâsse. Scilicet excefferunt recti fines, quotquot *Pastorem* inseruerunt Catalogo Divinarum Scripturarum : cùm hodie ab universa Ecclesia extra Canonem legatur. Fuit autem ea sententia quarumdam Ecclesiarum ex illis Græciæ, apud quas, teste, post Eusebii Historiam Lib. iii. Cap. 3. Hieronymo in Tractatu de viris illustribus, publicè recitabatur. Credibile namque fit, partem Opus habuisse pro Canonico, partem pro Ecclesiastico : quo de ultimo dubitare nos non sinunt testimonia Athanasii in Epistola Paschali, & Rufini ad Symbolum ; sicut primum confirmatur tum per Auctores qui Hermæ scriptum inter dubia volumina, & ab aliquibus admissa, rejecta ab aliis recensent ; tum per antiquos Bibliorum codices manu exaratos, quorum nonnulli

nonnulli *Pastorem* quoque complectuntur, ut ille Bibliothecæ S. Germani; tum per manu scriptas veteres Stichometrias, quæ similiter Hermam continent; tum denique per Ecclesiæ Magistros ad eandem opinionem accedentes. Nam Irenæus ut Scripturam videtur citare. Clemens Alexandrinus divinam esse revelationem innuit. Tertullianus Lib. de Oratione Cap. 12. venerationem illius non improbat, absit modò superstitio. Catholici apud eundem Tertullianum, Libro de pudicitia, Montanistis opponunt, ad auctoritatem fidei confirmandam: quemadmodum, apud Athanasium, Ariani Catholicis. Origenes scripturam divinitus inspiratam putat, licet aliter sentientibus nolit fieri præjudicium. Cassianus denique testimonia inde desumpta cum textibus facris miscet.

At ex parte adversa multum de honore Hermæ *Pastori* debito detrahitur à Tertulliano ex antiquis. Ille mirum quantum mutatus per Montanistarum præstigias à Tertulliano, illo libri orthodoxi de Oratione conscriptore, *Pastoris* scripturam in Opere Hæretico de pudicitia sugillat, appellans *Apocrypham, falsam, adulteram, amatricem, patronam & sociam mæchorum*; afferensque, *ab omni concilio Ecclesiarum, etiam nostrarum Catholicarum, è Divino Instrumento expelli*. Ubi jocularis est error cujusdam ad Nonnum, quasi egerit Tertullianus de muliere adultera per Johannem Evangelistam initio Cap. viii. memorata.

Ab

Ab illis quoque minùs, quàm fatis sit, honorificè sentitur, qui in Origene *Pastoris* librum contemptui habent. Omitto Prosperum, quia mirum non est, quòd homo vivens inter Latinos suos, quibus penè ignotum fuisse *Pastorem* refert Hieronymus, nullum auctoritatem Operi ignorato tribuerit. Eusebium etiam prætereo, Hieronymum, Gelasium, Nicephorum CP. qui cum Nothis & Apocryphis numerant. Jam de iis appellationibus quid significant, sententiam meam protuli in Notis ad Barnabam. Addi tamen inibi dictis nunc velim, de illa divisione Scripturæ in Canonicam, Dubiam, & Apocrypham; Opus aliquod nec falsi nominis, nec doctrinæ noxiæ, appellari posse Apocryphum, quòd extra Canonem ab omnibus Ecclesiis collocetur. Atque eâ significatione, opinor, Hermæ *Paster* Nicephoro CP. Apocryphus est.

Venio ad recentiores; homines, ut equidem mihi videtur, duræ frontis. Quis enim, quæso, non obstupescat, cùm legerit nonnullorum judicia de volumine à tot tantisque viris tantopere celebrato? Hi librum optimum utilissimumque prædicant. Illi verò infamant atque exagitant, ut Novatianorum & Pelagianorum fontem, Montanistarum superstitionum gurgitem; insuperque fautorem Arianorum; ut fabulosum; ut (proh magna crimina!) liberi arbitrii, solitudinis Monasticæ, necnon Purgatorii adstructorem; ut ruditate Christianismi ac reliquiis Gentilitatis con-

spicuum ; ut Pseudepigraphum, supposititium ; ut alium ab eo, quem olim manibus terebant SS. Patres ; denique ut barbarum, atque per Hæreticos interpolatum, infertis erroribus ac fabellis. Quas accusationes & consimiles, frivolo aut nullo fundamento subnixas, cùm ad loca pervenerimus, si necesse visum fuerit, Deo dante, absque confutatione non relinquemus.

Medium itaque beati tenere, cùm olim, tùm nuper, quicumque Hermæ *Pastorem* judicavere *σύναγμα* non quidem Canonicum, sed Ecclesiasticum, ac optimæ notæ, & propugnaculum fidei Catholicæ adversùs Montani duritiam ; ad hæc fœtum Hermæ, Apostolici illius viri, (nulla quippe ratio contrarium evincit) quem Paulus in fine Epistolæ ad Romanos saluti jubet. Nam qui Hermetem seu Hermem in illius locum substituunt, aut utrumque confundunt, decepti videntur à fabula Libri Pontificalis ; ubi ad similitudinem Hermæ fingitur quidam Hermes, Pii Papæ primi frater, scriptor libri quo continebatur Mandatum Angeli, visi in habitu pastoris, de Paschate die Dominicâ celebrando. Quod commentum multi amplexi sunt, præcipueque nescio quis Poëta sub honesto Tertulliani nomine latens Lib. iii. adversùs Marcionem in fine ; item Epistolarum Papæ Pii fabricator Ep. i. Beda, Ado, alii, in Chronicis, in Martyrologiis ; nec non Auctor Catalogi Pontificum Romanorum, ab Ægidio Bucherio in Commentario ad Victorii Canonem



Canonem Paschalem editus, qui forsan ex Pseudo-Damafo debet emendari. Sed & facile fuit librariis, Hermam mutare in Hermem, & Hermem vice versâ in Hermam. Sicque fortassis apud Magistrum Sententiarum Lib. iv. Dist. 35. N. 5. ex Herma factus fuerit Hermes: similiterque in Rufiniana Origenis Interpretatione Lib. i. Cap. 3. de principiis, & Lib. iv. Cap. 2. Postremo sanè loco Caput primum Philocaliæ Hermam ostendit. Et contrâ fortè prædictus Poeta, *Hermes* scripserat, non *Hermas*; nisi si, quem errorem errâsse videtur Pseudo-Pius, Hermem & Hermam pro uno eodemque habuerit. Nec dissimili, quamvis aliâ depravatione, Editiones S. Hieronymi Libro de Nominibus Hebraicis, Capite de Epistola ad Romanos, exhibent *Ermon*, *anathematizantes mærorem*; cùm & res ipsa, & Capita de Numeris, de Actis Apostolorum *Ermen* reponendum persuadeant; tametsi *Ermon* quoque eodem sensu exponatur in Capitibus de Deuteronomio, de Jesu Navæ (ubi perperam *Emon* adparet) & de Psalterio.

Jam verò ex Rufini ad Symbolum verbis obscurioribus nascitur quæstio. Quæ si ita distinguantur, *Libellus qui dicitur Pastoris sive Hermatis, qui appellatur Duæ Viæ vel Judicium Petri*; unus noster liber quatuor geret nomina, *Pastor, Hermas, Duæ Viæ, Judicium Petri*. Sin autem ubi virgula conspicitur, major distinctio ponatur, duo puncta, vel punctum cum virgula;

duo constituentur libri binomines, alter *Pastoris*, sive *Hermatis*, alter *Duæ Viæ*, vel *Judicium Petri*. Equidem nullus dubito, quin diversa volumina extiterint : suspicor magis à Rufino scriptum, *Libellus qui dicitur Pastoris sive Hermatis ; quique appellatur Duæ Viæ vel Judicium Petri*. Rationes, cur Opera non confundam, hæ sunt.

1. De uno libello sic locutus fuisset, *Qui dicitur Pastoris, sive Hermatis, sive Duæ Viæ, vel Judicium Petri*.
2. In toto *Pastore* ne verbum quidem de Petro.
3. Pauciora de *Duabus Viis* profert initio Mandati vi. quam ut inde nomen acciperet. Certè multò plura apud Barnabam & in Constitutionibus Apostolorum, hoc denominationis iis scriptis non dedere.
4. Apertè B. Hieronymus in Catalogo *Judicium Petri* distinguit ab *Hermæ Pastore* : de primo enim differit in Petro, de secundo in Herma. Atque hæc ad Rufinum.

Ex Origenis autem verbis Lib. iv. Cap. 2. de principiis, in Philocaliæ Cap. 1. p. 22. *διὰ τοῦτο κ. τ. λ.* [Vide *Testimonia* p. 110.] conjecerunt viri docti, *Pastorem* Commentariis ab Origène fuisse illustratum. Quamquam loquitur dumtaxat de præfenti expositione, quam nempe eodem loci post *Hermæ* testimonium statim subjungit. Est & alius error nonnullorum adeò crassus, ut nec refutationis indigeat. Dicunt ab Hieronymo, in Prologo galeato, per *Pastorem* non intelligi librum *Hermæ*, sed Tertium Machabæorum, contortâ & longè petitâ utentes deductione ἀπὸ τῆς

τῆς παστάδος sive πασιδος: cūm ex aliis Hieronymi cæterorumque locis res manifestatissimè pateat.

Denique, cujus habemus Animadversiones multas ad nostrum Auctorem, Barthius, cūm passim labitur, tum contra antiquam eam Versionem Quatuor committit. Prius, appellando rusticam, semibarbaram, semiveterem: quod neutiquam est. Alterum, temere & absque ulla ratione, imò contra omnem rationem affirmando, Epitomen magis esse, quàm Interpretationem. At aliter rem se habere, liquet ex convenientia textuum à Veteribus prolatorum. Equidem videntur ista citari ex *Pastore* à Clemente Strom. ii. p. 384. προηγείται μὲν πίστις, φόβος δὲ οἰκοδομεῖ, τελειοῖ δὲ ἡ ἀγάπη. *Præcedit quidem fides, timor verò ædificat, perficit autem caritas*: quæ ibi non inveniuntur; verùm Clementis sunt, sua Hermaicis interferentis. Tertium commissum, quando futilibus conjecturis hariolatur, scriptam fuisse post Hieronymi tempora, & ab Anastasio Bibliothecario. Esto, concedamus barbariem ubique redolere: num eadem de causa antiquissimam Irenæi Interpretationem Anastasio adscribemus? Sed Hieronymus testatur, plerisque sui temporis Latinis Hermæ volumen ignorari. Quid inde? At multò antea plebi Africanæ notissimum extitit: utpote ex cujus lectione mos invaluerat *adsignatâ oratione assidendi*, ut verbis utar Tertulliani. At à Latinis Catholicis, tempore Zephyrini ac ejusdem Tertulliani,

## 126 COTELERII JUDICIUM.

tulliani, ad jugulandam Montani impietatem adhibebatur. Sanè ante Anastasium ab Hieronymo, Rufino, Cassiano, Gelasio, Beda, & Walfrido Strabo, Latinis Scriptoribus memoratur. An necesse est, ut omnes isti Græcè legerint, & non ex nostro Interprete? Transeo reliqua Barthii momenta, pulvere ventoque leviora, ut ultimum illius peccatum attingam. In eo autem consistit, quòd Johanni Tarino eam affingit opinionem, de qua vir ille eruditissimus οὐδὲ κατ' ὄναρ, quasi ad Philocaliæ Cap. 1. Rufino adscripserit *Pastoris* Latinam translationem. Nos ut nihil certi afferre possumus, ita suspicamur per prima Ecclesiæ tempora Latinos non caruisse laudatissimi Operis versione: eam verò aliam à Nostra fuisse, nihil nos cogit dicere.

Capitum Lemmata absunt a codicibus MSS. Gallicanis.

---

*Johannis Clerici brevis notatio de S. Hermæ  
Pastoris Codd. MSS.*

Ex multis indiciis intelligere est, Anglicanos codices meliores esse iis, ex quibus expressæ sunt vulgatæ Hermæ editiones. Sed duo sunt potissimum, ex quibus hoc colligere liceat. Alterum est, voces bene Latinas, sed sæculis barbaris minùs usurpatas, in iis comparere, quæ in notiores sequiore ævo mutata leguntur in aliis codicibus. Alterum, alias voces barbaras  
quidem

quidem illas, sed ante aliquot sæcula non ampliùs usitatas in iis occurrere, quæ non leguntur in editionibus.

- 
- ANG. denotat MSS. Anglicanos B. & L.  
 B—————MS. Bibliothecæ Bodleianæ.  
 C—————Carmelitarum Excalceatorum  
                   suburbii Parisiensis.  
 G—————S. Germani.  
 L—————Bibliothecæ Lambethanæ.  
 V—————S. Victoris.
- 

I N D E X C A P I T U M  
 P A S T O R I S.

L I B. I. V I S I O N E S.

- I. **C**Ontra turpes & elatas cogitationes, & negligentem  
*Hermæ filiorum castigationem.* p. 129  
 II. *Rursum de negligenti uxoris loquacis & filiorum libidino-*  
*forum castigatione, & ejus modo.* 134  
 III. *De triumphantis Ecclesiæ structurâ, & variis homi-*  
*num reproborum ordinibus.* 139  
 IV. *De tentatione & tribulatione hominibus superventura.*  
 154

L I B. II. M A N D A T A.

- Proœmium.* 159  
 I. *De fide in unum Deum.* 161  
 II. *De fugienda obtretatione, & elemosyna facienda in*  
*simplicitate.* ibid.  
 III.

III. De fugiendo mendacio, & Hermæ pœnitentia ob simulationem.	p. 165
IV. De dimittenda adultera.	167
V. De tristitia cordis, & patientia.	176
VI. De agnoscendis uniuscujusque hominis duobus Geniis, & utriusque inspirationibus.	184
VII. De timendo Deo, & Dæmone non metuendo.	189
VIII. Declinandum esse à malis, & facienda bona.	192
IX. Postulandum à Deo assiduè, & sine hæsitatione.	197
X. De animi tristitia, & non contristando Spiritum Dei, qui in nobis est.	202
XI. Spiritus & prophetas probari ex operibus : & de duplici Spiritu.	209
XII. De duplici cupiditate : Dei mandata non esse impossibilia : & Diabolum non metuendum credentibus.	211

## LIB. III. SIMILITUDINES.

I. Nos, qui in hoc mundo permanentem civitatem non habemus, debere inquirere futuram.	222
II. Ut vitis ulmo fulcitur ; sic dives oratione pauperis juvatur.	226
III. Ut hyeme virides arbores ab aridis : sic in hoc sæculo justis ab injustis internosci non possunt.	228
IV. Ut æstate vividæ arbores ab aridis, fructu & virentibus foliis internoscuntur : sic in futuro sæculo justis ab injustis beatitudine differunt.	229
V. De vero jejunio, & ejus mercede ; tum & de corporis munditia.	230
VI. De duplici genere hominum voluptariorum, & eorum morte, defectione, & pœnarum duratione.	240
VII. Pœnitentibus faciendos esse pœnitentiæ dignos fructus.	250
VIII. Electorum, & pœnitentium peccatorum multa sunt genera : omnes autem, pro pœnitentiæ & bonorum operum suorum modo, habebunt mercedem.	252
IX. Ædificandæ militantis & triumphantis Ecclesiæ mysteria maxima.	265
X. De Pœnitentia & Eleemosyna.	306

---

---

S. H E R M Æ  
P A S T O R.

---

L I B E R P R I M U S,

Qui inscribitur

V I S I O N E S.

V I S I O I.

*Contra turpes & elatas cogitationes, & negligentem Hermæ filiorum castigationem.*

I. **Q**UI enutriverat me, vendidit quamdam puellam Romæ. Post multos autem annos hanc visam ego recognovi; & cœpi eam diligere ut sororem. <sup>1</sup> Ex-acto autem tempore aliquo, lavari eam in flumine Tiberi vidi; & porrexi ei manum, & eduxi eam è flumine. <sup>2</sup> Visaque eâ, cogitabam in corde meo, dicens: Felix essem, si talem ux-

<sup>1</sup> B. & L. Post tempus aliquod. <sup>2</sup> G. C. B. & L. Vifa- VAR. LECT] que eâ dixi: Felix essem, si talem uxorem haberem; & speciem cùm vidissem, cogitabam in corde meo dicens: Felix essem, si talem uxorem haberem & specie & moribus. Hoc solum cogitavi, nec ultrâ aliquid cogitavi.

*Ut sororem.]* Durante primo dicitur, *Conjugi tue, que futura Christianæ pietatis ardore, con- est soror tua.* Hinc ansa data, jugati subinde, ex consensu, tho- mulieres subintroductas retinendi. ri commerciis abstinebant; & ux- OXON.  
or in sororem cessit: unde infra

PARS I.

I

orem & specie & moribus fortitus effem. Hoc solum, nec ultrà quidquam cogitavi. Post tempus autem aliquod cum iis cogitationibus proficiscens, honorificabam creaturam Dei, <sup>3</sup> cogitans quàm magnifica & pulcra sit. Et dum ambulàsssem, obdormivi. Et spiritus me rapuit, & tulit me per quemdam locum ad dexteram, per quem non poterat homo iter facere. Erat autem locus ille in rupibus, & abruptus, <sup>4</sup> & inuius ab aquis. Cumque transissem locum illum, veni ad planitiem; & genibus positus cœpi orare Dominum, & confiteri peccata mea. Et orante me, apertum est cœlum; & video mulierem, quam concupiveram, salutantem me de cœlo, & dicentem: Herma, ave. Et ego prospiciens illam, dico ei: <sup>5</sup> Domina, quid tu hîc facis? At illa respondit mihi: <sup>6</sup> Recepta sum <sup>7</sup> huc, ut peccata tua arguam apud Dominum. Domina, inquam, num tu me argues? Non, inquit. Sed audi verba, quæ tibi <sup>8</sup> dictura sum. Deus, qui in cœlis habitat, & condidit ex nihilo ea quæ sunt, & multiplicavit propter sanctam Ecclesiam suam, irascitur tibi, quoniam peccâsti in me. Respondens dico ei: Domina, si in te ego peccavi, ubi, aut quo in loco, aut quando tibi turpe verbum aliquod locutus sum? <sup>9</sup> Nonne semper te quasi Dominam arbitratus sum? Nonne semper te reveritus sum ve-

Origenes  
ad Joh. i. 1.

VAR.LECT. <sup>3</sup> *Deest* in G. & V. <sup>4</sup> *Deest*. <sup>5</sup> L. Domina mea, quid hîc? Præcepta sum à Domino, ut peccata tua arguam. Domina, nunc tu me arguis? <sup>6</sup> C. Præcepta. <sup>7</sup> *Deest*. <sup>8</sup> C. & L. incipio dicere <sup>9</sup> L. Num semper te, ac si Deam.

*Domina.*] Hermas Κυρία πο- *Mulieres statim ab anno decimo-*  
fiterat, quo modo Johannes in *quarto à viris domina appellan-*  
Ep. ii. 1. ἐκλεκτῇ Κυρία. Epictet- *tur. Cor.*  
us Cap. lxii. Ἄι γυναῖκες εὐθὺς *Deus qui &c.] Vide infra*  
ἀπὸ τεσσαρτηκταίδεκα ἐτῶν ὑπὸ *Lib. ii. Mand. i.*  
τῶν ἀνδρῶν Κύρια καλοῦνται.



lut forem? <sup>1</sup> Quid in me comminisceris hæc tam nefanda? Tunc illa arridens mihi, ait: In corde tuo ascendit concupiscentia nequitiae. <sup>2</sup> An non videtur tibi, viro justo rem <sup>3</sup> iniquam esse, si ascenderit in corde <sup>4</sup> mala concupiscentia? Peccatum est ei, & quidem grande. Justus enim vir justa cogitat. Cogitante ergo illo quæ justa sunt, & rectè eo incedente, in cœlis propitium habebit Dominum, in omni negotio suo. Qui autem nefanda cogitant in cordibus suis, mortem & captivitatem <sup>5</sup> assument: maximè ii, qui sæculum hoc diligunt, & gloriantur in divitiis suis; & qui non expectant futura bona, <sup>6</sup> vacuantur animæ eorum. Hæc autem faciunt dubii, qui non habent spem in <sup>7</sup> Domino, & contemnunt & negligunt vitam suam. Sed tu ora ad Dominum; & sanabit peccata tua, totiusque domûs tuæ, & omnium Sanctorum.

II. Postquam autem locuta est verba hæc, clausi sunt cœli. Et ego totus eram in mœrore & metu; & dicebam intra me: <sup>1</sup> Si hoc mihi peccatum adscribitur; quo modo potero salvus esse? Aut quo modo exorabo Dominum pro peccatis meis <sup>2</sup> abundantissimis? Quibus verbis rogabo Dominum, ut mihi propitius sit? Hæc me recogitante & discernente in corde meo; video contra me cathedram de lanis candidis, sicut nix, factam magnam. Et venit mulier anus Hieron. in Osee vii. 9. in veste <sup>3</sup> splendida, habens librum in manu; &

<sup>1</sup> Quid mei commemoraris. <sup>2</sup> Aut non. <sup>3</sup> C. & L. VAR. LECT. favam. <sup>4</sup> L. illius ei equidem magnum. <sup>5</sup> sibi assument. <sup>6</sup> MSS. vagantur. <sup>7</sup> L. Deo. <sup>1</sup> L. Et si. <sup>2</sup> pessimis? Quantis. <sup>3</sup> candida.

*Dubii.* ] Διψυχος auctorem scripsisse ex Clemente Alex. discimus. Vide S. Jac. i. 8. OXON.

fedit <sup>4</sup> sola, & salutavit me : Herma, ave. Et ego mœstus & plorans, dixi : Domina, ave. Et illa dixit mihi : Quid mœstus es, Herma, qui <sup>5</sup> eras patiens, & modestus, & semper hilaris ? Respondens dico ei : Domina, <sup>6</sup> contumelia mihi objecta est à muliere optima, dicente, <sup>7</sup> quòd peccavi in eam. At illa dixit mihi : Absit à servo Dei res ista. Sed fortè in corde tuo ascendit <sup>8</sup> illius <sup>9</sup> concupiscentia. Est quidem in servis Dei talis cogitatio, peccatum inferens. Non enim debet hæc cogitatio abhorrenda esse in servo Dei; neque <sup>1</sup> spiritus probatus concupiscere malum opus; & præcipuè Hermas, qui est continens ab omni <sup>2</sup> concupiscentia scelestâ, & est omni simplicitate plenus, & innocentia magnâ.

III. Verumtamen non causâ tui irascitur Dominus; sed propter domum tuam, quæ nefas admisit in Dominum, & in parentes suos. Et tu, cum sis amator filiorum, non commonuisti domum tuam, sed dimisisti illos <sup>1</sup> conversari violenter; propter hoc <sup>2</sup> enim irascitur tibi Dominus: sed <sup>3</sup> sanabit omnia, quæ <sup>4</sup> in te gesta sunt mala in domo tua. Propter illorum enim peccata & iniquitates, consumptus es à sæcularibus negotiis. Jam enim misericordia Dei miserta est tui, & domûs tuæ, & <sup>5</sup> conservavit te in gloria. Tu tantum noli vagari; sed animæquus esto, & conforta domum tuam. Tamquam ærarius producens opus suum, <sup>6</sup> exponit ei cui vult: sic & tu verbum quotidianum <sup>7</sup> justum docens, ab-

VAR.LECT. <sup>4</sup> Singularis. <sup>5</sup> G. es. <sup>6</sup> ANG. lascivia. <sup>7</sup> G. quoniam. <sup>8</sup> illa. <sup>9</sup> Deest. <sup>1</sup> C. spiritu. <sup>2</sup> L. pollutione. <sup>3</sup> C. & L. conviolarî sævè. <sup>4</sup> L. Deest. <sup>5</sup> sanavit omnia quæ ante gesta sunt in domo tua mala. <sup>6</sup> C. & G. ante. <sup>7</sup> G. C. & L. confortavit. <sup>8</sup> obtinguit. <sup>9</sup> C. optimum. L. justè.

[Concupiscentia.] Hæc voce utitur in notione in Scholis recepta.  
OXON.

scindes grande peccatum. <sup>8</sup> Non desinas ergo commonere natos tuos : scit enim Dominus, quod pœnitentiam agent ex toto corde suo; & <sup>9</sup> scribet te in libro vitæ. Cumque finisset verba hæc, ait mihi : Vis audire me legentem? Dico <sup>1</sup> ei : Domina, volo. Esto ergo auditor. Et revoluto libro, legebat <sup>2</sup> gloriose, magnifice, & mirifice, <sup>3</sup> quæ non poteram in memoria retinere. Erant enim verba terrificæ, quæ non poterat homo sustinere. Novissima tamen verba memoriæ mandavi; erant enim pauca, & utilia nobis: Ecce Deus virtutum, qui invisibili virtute, & magno sensu suo condidit mundum, & honorifico consilio <sup>4</sup> circumdedit decorem creaturæ suæ, & fortissimo suo verbo confixit cœlum, & fundavit terram super aquas, & virtute suâ potenti condidit sanctam Ecclesiam suam, quam benedixit; ecce transferet cœlos ac montes, colles ac maria; & omnia <sup>5</sup> plena fient electis ejus; ut reddat illis repromissionem quam repromisit, cum multo honore & gaudio <sup>6</sup> servaverint legitima Dei, quæ acceperunt in magna fide.

IV. Cumque consummasset legendo, exfurrexit de cathedra : & venerunt quatuor juvenes, & tulerunt cathedram ad Orientem. Et vocavit me ad se, & tetigit pectus meum, aitque mihi : Placuit tibi lectio mea? Dico ei : Domina, hæc mihi novissima placent; priora autem sæva & dura sunt. At illa ait mihi : Hæc novissima <sup>1</sup> istis; priora autem refugis & Ethnicis. Et cum loqueretur mecum, duo <sup>2</sup> quidam viri apparuerunt; & sustulerunt illam <sup>3</sup> humeris, & abierunt, ubi & cathedra erat, ad

<sup>8</sup> Ne. <sup>9</sup> describentur in. <sup>1</sup> C. & ego. <sup>2</sup> L. glorias. VAR. LECT.  
<sup>3</sup> quas. <sup>4</sup> Desunt circumdedit --- fortissimo. <sup>5</sup> B. C. L. & V. plana. <sup>6</sup> C. L. & V. si servaverint. <sup>1</sup> L. iustis. <sup>2</sup> V. quidem. <sup>3</sup> L. in humerum.

Orientem. Hilaris autem discessit. Et cùm abiret, ait mihi: Confortare, Herma.

## V I S I O II.

*Rursum de negligenti uxoris loquacis & filiorum libidinosorum castigatione, & ejus modo.*

¶ F. Cumis. I. **C**UM verò proficiscerer <sup>a</sup> cum his, circa illud tempus quo & anno priore, <sup>1</sup> ambulans, commemoratus sum anni prioris visionem. Rursumque me abstulit spiritus, & <sup>2</sup> duxit me in eundem locum, quo anno primo; <sup>3</sup> & honorificavi nomen ejus, quòd dignum me arbitratus sit, & manifestaverit mihi peccata pristina. Et cùm surrexissem ab oratione, <sup>4</sup> video contra me anum illam, quam & anno superiore videram, ambulans, & legentem libellum aliquem. Et ait mihi: Potes hæc electis Dei renunciare? Dico ei: Domina, tanta in memoria retinere non possum; da autem mihi libellum, & describam. Accipe, inquit, & restituas mihi illum. Ut <sup>5</sup> autem accepi, in quemdam locum agri <sup>6</sup> sedens, descripsi omnia ad literam; non inveniebam enim syllabas. Cumque consummâssem scripturam libelli, subito de manu mea raptus est libellus; à quo autem non vidi.

II. Post quindecim autem dies, cùm jejunâssem, multumque rogâssem Dominum, revelata

VAR. LECT. <sup>1</sup> G. videram, ambulans. <sup>2</sup> L. eduxit. <sup>3</sup> cumque venissem ad illum locum, positus genibus cœpi orare Dominum, & honorificare. <sup>4</sup> C. & L. audivi. <sup>5</sup> L. eum. <sup>6</sup> C. G. & L. sedens.

[*Syllabas.*] Quo modo vetustissimâ. Locum hunc laudat Clemens. <sup>5</sup> fimi codices MSS. descripti con- Alex. Strom. vi. & addit τειλέ-  
spiciuntur, perpetuâ literarum se- cas, non inveniebam syllabas fini-  
rie, nullâ vocum distinctione fac- re. OXON.

est mihi scientia scripturæ. Erat autem scriptura hæc: Semen tuum, Herma, deliquit in Dominum, & prodiderunt parentes suos in nequitia magna. Et audierunt proditores parentum, & <sup>1</sup> prudentes profecerunt. Sed etiam nunc adjecterunt <sup>2</sup> peccatis suis libidines, & commaculationes nequitiae, & sic impleverunt iniquitates suas. Sed impropria verba hæc filiis tuis omnibus, & conjugii tuæ, quæ futura est soror tua. Et ipsa <sup>3</sup> enim compefcet linguam suam, in qua malignatur; <sup>4</sup> & auditis verbis his, continebit se, & <sup>5</sup> consequetur misericordiam. <sup>6</sup> Erudietur enim, postquam impropertaveris <sup>7</sup> illi hæc verba, quæ mandavit ille Dominator, ut <sup>8</sup> tibi revelentur. Tunc remittentur illis peccata <sup>9</sup> quæ jam pridem peccaverunt, & omnibus sanctis, qui peccaverunt usque in hodiernum diem, si ex toto corde suo egerint pœnitentiam, & abstulerint à cordibus suis dubitationes. Juravit enim Domi-

<sup>1</sup> prodentes. <sup>2</sup> G. peccata peccatis. <sup>3</sup> L. etiam. VAR.LECT.  
<sup>4</sup> C. & G. fed. <sup>5</sup> L. habebit. <sup>6</sup> V. Erudientur. <sup>7</sup> illis.  
<sup>8</sup> G. Decst. <sup>9</sup> L. qui.

*Conjugi tuæ &c.*] Scilicet, per *in carne, nunc in spiritu, sociam;* continentiam. Vide Lib. iii. Simil. *de conjugæ germanam, de femina* ix. 11. Clemens Alex. Strom. *virum, de subjecta parem, quæ* iii. & vi. ad 1 Cor. ix. 5. ait, *sub eodem jugo ad cœlestia simul* mulieres ab Apostolis circum- *regna festinat.* Nec operam per- ductas fuisse, non tamquam ux- *des si legeris Canones, Concilii* ores, sed tamquam sorores. Con- *Arvernensis 13. ii. Turonensis 12.* sule Theodoritum Hist. L. iv. & i. Matisconensis 11. Sicut au- *& i. Matifconensis 11.* tem laudantur conjuges sorores, *seu sponsæ sorores;* ita vitupe- *rantur virgines sorores:* quod *videre licet in Can. 19. Ancyrano,* *in Tertull. de jejun. in Hieron.* *epist. 22. & in Cod. Theodos.* *de Episcopis & Clericis lege 44.* *Cor.*

*Cogor amore etiam Placidina pau-*  
*ca referre,*

*Quæ tibi tunc conjux, est modò*  
*caræ soror.*

Præclarè, ut omnia, Hieronymus, *Si ex toto corde &c.*] De die & alibi sæpe, & Epist. 28. ad *pœnitentiæ præfinita, vide Heb.* Lucinimum: *Habes tecum, priùs* iii. §. OXON.

nator ille, per gloriam suam, super electos suos, præfinitâ istâ die, etiam nunc si peccaverit aliquis, non habiturum<sup>1</sup> illum salutem. Pœnitentiæ enim justorum habent fines. Impleti sunt dies pœnitentiæ omnibus sanctis: gentibus autem pœnitentia usque in novissimo die. Dices ergo eis qui præfunt Ecclesiæ, ut dirigant vias suas in justitia; ut recipiant in pleno repromissionem, cum multa gloria. Permanete ergo qui operamini justitiam; & sic facite, ut<sup>2</sup> sit transitus vester cum sanctis Angelis. Felices vos, quicumque sustinetis pressuram supervenientem magnam, & quicumque non negaverit vitam suam. Juravit enim Dominus per Filium suum: Qui denegaverit Filium<sup>3</sup> & se, spondentes se vitam illius, & ipsi denegaturi sunt illum in advenientibus diebus. Ii autem, qui numquam denegaverint, ob nimiam misericordiam propitius factus est illis.

III. Tu autem, Herma, noli meminisse<sup>1</sup> injuriarum filiorum tuorum, sed nec sororem tuam<sup>2</sup> negligas; sed cura ut emendentur à pristinis peccatis. Erudientur enim doctrinâ istâ, si tu jam non fueris memor<sup>3</sup> injuriæ illorum. Memoria enim<sup>4</sup> injuriarum mortem operatur; obli-

VAR. LECT: <sup>1</sup> V. illam. <sup>2</sup> fiat. <sup>3</sup> C. & L. seque despondentes vitam suam; qui nunc denegaturi sunt in &c. <sup>1</sup> C. malorum. <sup>2</sup> L. finas. <sup>3</sup> C. G. & L. malitiæ. <sup>4</sup> malorum.

*Transitus vester.*] Tertull. de *nitatem non mori, sed manere* patientia C. ix. *Profectio est, quam cum Christo; & dormitionem e-*putas mortem. Athanasius de *jus, transitum esse, non mortem.* virginitate, Οὐκ ἔστι παρὰ τοῖς COT. Mors fidelium *transitus* δικαίως θανάτου, ἀλλὰ μετάθεσις. est ad gloriam, & eorum animæ Hieron. Epist. 3. *Intelligeres illum* per Angelos in sinum Abraham emori, sed emigrare, Epist. 34. hæ deportantur. Luc. xvi. 22. ad Julianum, *Quod sanctissimam* OXON. *conjugem tuam, non quasi mor-* *tuam, sed quasi proficiscentem de-* x. 33. *duxeris.* Et adv. Jovinianum, L. i. *Nimiam.*] Idem valet quod C. 14. *Ex quo ostenditur, virgi-* *summam.* OXON.

vio verò <sup>5</sup> earum vitam æternam. Tu autem, Herma, magnas tribulationes sæculares sustinuisti, propter prævaricationes domûs tuæ; quoniam illas, ut ad te nihil pertinentes, neglexisti; & in negotiationibus tuis <sup>6</sup> malignis implicitus es. Sed illud te saluum faciet, quòd non discesseris à Deo vivo; & simplicitas tua, & <sup>7</sup> singularis continentia saluum facient te, si permanferis. Et omnes salvos facient, quicumque hujusce-modi operantur, & ingrediuntur in innocentia & simplicitate. Hi qui hujusmodi sunt, invalescent adversus omnes nequitias, & permanebunt in vitam æternam. Felices omnes, qui operantur justitiam, non absumentur usque in <sup>8</sup> vitam æternam. Dices autem: Ecce magna tribulatio venit. Si tibi videtur, iterum nega. Prope est Dominus convertentibus, sicut scriptum est in <sup>9</sup> Heldam & Modal, qui vaticinati sunt in solitudine populo.

Num. xi.  
26, 27.

IV. Revelatum autem est mihi, fratres, dormienti, à juvene specioso, & dicente mihi: Annum illam, à qua accepisti libellum, quam putas

<sup>5</sup> malorum. <sup>6</sup> G. magnis. <sup>7</sup> G. & L. nimia. <sup>8</sup> G. VAR.LECT. æternum. <sup>9</sup> L. Holda & Meda.

*Si tibi videtur &c.*] Scilicet senibus, à Mose electis ad gubernandum populum Israeliticum, aut extra numerum LXX positi, pari tamen dignitate; super quos, cùm, jubente Mose, ut omnes ad ostium tabernaculi starent, remansissent in castris, tunc

*In Heldam &c.*] Istorum prophetarum nomina Num. xi. 26. prophetiæ dono, non quidem 27. in Heb. & Vulg. sunt Eldad temporario, ut reliquos ex LXX; & Medad; in LXX. Ἐλδὰδ καὶ si fides Basilio, sed permanenti. Ἰωδὰδ. Inter veteres alii scribunt Atque ex hac sacræ Scripturæ Ἰωδὰδ, alii Ἐλδὰδ καὶ Ἰωδὰδ historia, antiquus aliquis ansam accepit fabricandi librum sub persona & nomine eorum prophetarum; cujus apocryphi, præter porro Eldadus & Medadus duo Hermam, alii meminerunt. Cor.

esse? Et ego dixi: Sibyllam. Erras, inquit, non est. Quæ est ergo, Domine? Et dixit mihi: Ecclesia Dei est. Et dixi ad illum: Quare ergo anus est? Quoniam, inquit, omnium prima creata est, ideo anus; & propter illam mundus factus est. Post hæc autem visionem vidi in domo mea; & venit illa anus, & interrogavit me, si jam libellum <sup>1</sup> dedissem Senioribus? Et respondi: Adhuc non. <sup>2</sup> At illa dixit: Bene fecisti; habeo enim quædam verba edicere tibi. Cùm autem consummavero omnia verba, apertè <sup>3</sup> scientur ab electis. Scribes ergo duos libellos, & mittes unum Clementi, & unum <sup>4</sup> Graptæ. Mittet autem Clemens in exteras civitates; illi enim

VAR. LECT. <sup>1</sup> suum. <sup>2</sup> Et. <sup>3</sup> G. & L. scient electi. <sup>4</sup> L. Grappatæ.

*Sibyllam.*] Cur Hermas non qui hanc etiam Hermas credi appellaret *Sibyllam*, mulierem visam in forma *Sibyllæ*, hoc est, ut congregatio ac communio, non anum, & cum libro præ manibus? Cor. *Sibylla*, anus fatidica. fidelium, omni creaturâ antiquiorem dixisse videtur. GRAB.

*Scribes ergo &c.*] Similis locus Apocal. i. 11. Expositio autem allegorica Origenis non impedit, quò minùs scripta videantur hæc sub Clemente Pontifice, qui à Presbyteris separatim memoratur, cuique soli demandatur provincia mittendi ad exteras civitates, vivente Romæ quâdam feminâ pietatis conspicuâ, Diaconissâ forsitan, vocatâ *Grapte*; quod nomen reperies etiam in Josepho de Bell. Jud. L. v. C. 9. Cor. *Clementi.*] Clementem Romæ Episcopum intelligere videtur, qui, pro muneris sui ratione, literas encyclicas, systaticas, & formatas ad vicinas Ecclesias frequenter dirigit, & earum rebus consulit; quod ex Epistolis ad Corinthios missis constat. Oxon.



permissum est: <sup>5</sup> Grapte autem commonebit vi-  
duas & orphanos. Tu autem leges in hac civi-  
tate cum Senioribus, qui præsunt Ecclesiæ.

*Ista sic leguntur apud Origenem, Philocaliæ  
C. 1. ex L. iv. C. 2. περὶ ἀρχῶν.*

Γράψεις δύο βιβλία, *Et scribes duos libel-* Ex interpr.  
καὶ δώσεις ἐν Κλήμεντι, *los, & dabis unum Cle-* Ruf.  
καὶ ἐν Γραπῇ. Καὶ *menti, & unum Graptæ.*  
Γραπτὴ μὲν νοουθήσει *Et Grapte quidem com-*  
τὰς χήρας καὶ τοὺς ὀρ- *moneat viduas & orpha-*  
φανούς. Κλήμης δὲ πέμ- *nos. Clemens verò mittat*  
ψει εἰς τὰς ἔξω πόλεις. *per omnes civitates quæ*  
Σὺ δὲ ἀναγγελεῖς τοῖς *foris sunt. Tu verò an-*  
πρεσβυτέροις τῆς ἐκκλη- *nunciabis Presbyteris Ec-*  
σίας. *clesiæ.*

<sup>5</sup> Grappate.

VAR.LECT.

*Grapte &c.] Grapte, Ecclesiæ Tu autem &c.] Tu ipse cum*  
Romanæ προεβύτις, *fœminas & Ecclesiæ Presbyteris transigas.*  
juniores commonefaciet. OXON. OXON.

### V I S I O III.

*De triumphantis Ecclesiæ structura, & variis  
hominum reproborum ordinibus.*

I. **V**ISIO quam vidi, fratres, visio talis e-  
rat. Cùm jejunâssem frequenter, &  
precatus essem Dominum, ut mihi ostenderet re-  
velationem, quam pollicitus est ostendere per  
anum illam; eadem nocte apparuit mihi anus il-  
la, & dixit mihi: Quoniam sic 'langues, & soli-  
citus es ad sciendum omnia; veni in agrum,

' B. egens es. L. egenus es. G. jejunus.

VAR.LECT.

ubi vis, & circa horam sextam manifestabo me tibi, & ostendam tibi quæ oporteat te videre. Rogavi illam, dicens: Domina, in quem locum agri? Ubi, inquit, vis, elige locum bonum, secretum. Antequam autem<sup>2</sup> loqui cœpissẽm, & dicere ei locum, ait mihi: Veniam ubi vis. Fui ergo, fratres, in agro, &<sup>3</sup> observavi horas, & veni in locum ubi constitueram ei venire. Et video subsellium positum: erat cervical<sup>4</sup> lineum; & super linteum expansum carbasinum. Videns hæc posita, & neminem esse in loco; stupere cœpi, & capilli mei<sup>5</sup> exsurrexerunt, & quasi<sup>6</sup> horror me comprehendit, cum essem solus.  
<sup>7</sup> Ad me autem reversus, & memoratus<sup>8</sup> gloriam Dei; & acceptâ audaciâ, positis genibus confitebar Deo iterum peccata quæ priùs. Ecce venit illuc cum juvenibus sex, quos & antè videram; & stetit post me orantem, & audiebat me orantem, & confitentem Domino peccata meâ. Et tangens me, dixit: Desine jam pro peccatis tuis tantum orare. Ora & pro iustitia, ut accipias partem ex ea in domo tua. Et erexit me de loco, & apprehendit manum meam, &<sup>9</sup> adduxit me ad subsellium, & ait illis juvenibus: Ite, & ædificate. Postquam autem discesserunt juvenes, & nos soli<sup>1</sup> fuimus, ait mihi: Sede hîc. Dico ei: Domina, sine seniores antè sedere. Quod tibi dico, inquit, sede. Cumque vellem sedere ad dexteram partem, non est passâ; sed annuebat mihi manu, ut ad sinistram partem sederem.<sup>2</sup> Cogitante autem me, & mœsto existente, quòd non sivit me ad dexteram partem sedere; ait mihi: Quid mœstus es, Herma? Locus qui est ad dexteram, illorum est, qui jam meruerunt

VAR.LECT. <sup>2</sup> L. ei loqui. <sup>3</sup> æstimavi. <sup>4</sup> linteum. <sup>5</sup> B. exstruxerunt. <sup>6</sup> B. C. & L. horripilatio. <sup>7</sup> B. & L. Apud. <sup>8</sup> L. gloriæ. <sup>9</sup> eduxit. <sup>1</sup> facti sumus. <sup>2</sup> Recogitante.

Deum, & passi sunt causâ nominis <sup>3</sup> ejus. Tibi autem superest multum, ut cum illis federas. Sicut manes, in simplicitate tua permane, & fedebis cum illis; & quicumque fuerint operati illorum opera, & sustinuerint quæ illi sustinuerunt.

II. Dico ei: Domina, vellem scire quæ sustinuerunt. Audi, inquit: Feras bestias, flagella, carceres, cruces, causâ nominis <sup>1</sup> ejus. Propter hoc, illorum sunt dextræ partes sanctitatis, & <sup>2</sup> quisquis <sup>3</sup> patietur propter nomen <sup>4</sup> Dei; reliquorum autem sinistræ partes sunt. Sed utrisque <sup>5</sup> eis, & qui ad dexteram, & qui ad sinistram sedent, sunt dona & promissiones; tantum quòd ad dexteram sedentes habent gloriam quamdam. Tu autem cupidus es sedere ad dextram cum eis: sed exiguitates tuæ multæ sunt. Emundaberis autem ab exiguitatibus tuis. Sed & omnes, qui dubii non fuerint, emundabuntur ab omnibus peccatis in hunc diem. Et cum hæc dixisset, volebat abire. Et procidens illi ad pedes, rogavi illam per Dominum, ut mihi demonstraret quod repromiserat visum. At illa rursus apprehendit manum meam, & erexit me, & fecit sedere super subsellium ad sinistram: & elevatâ virgâ quadam splendidâ, dixit mihi: Vides rem magnam? Dico ei: Domina, nihil video. <sup>6</sup> Ecce non vides contra te turrim magnam, quæ ædificatur super aquas, lapidibus <sup>7</sup> quadris splendidis. In quadrato enim ædificabatur turris ab illis sex juvenibus, qui venerant cum illa. Alia autem multa millia virorum adportabant lapides. Quidam <sup>8</sup> autem de profundo trahebant lapides;

<sup>3</sup> V. *Deest*. B. Domini. <sup>1</sup> V. *Deest*. B. Domini. <sup>2</sup> L. VAR.LECT. quicumque. <sup>3</sup> B. & L. passus fuerit. <sup>4</sup> L. *Deest*. <sup>5</sup> C. & G. & eis. L. ex eis qui ad dextram sedent, ad sinistram sedent. <sup>6</sup> B. Ait mihi. <sup>7</sup> C. G. & L. quadratis. <sup>8</sup> L. Quidem.

*Passi sunt &c.* Laureolam marsem, studiose docent omnes scripturam gloriâ peculiari præfultores veteres. Oxon.

Origenes,  
Philocaliæ  
C. viii.

alii de terra transferebant, & porrigebant illis sex juvenibus. Porrò illi accipiebant, & ædificabant. Eos autem qui de profundo extrahebantur lapides, omnes sic <sup>9</sup> ponebantur in structuram: politi enim erant, & convenientes commissuræ cum <sup>1</sup> aliis lapidibus; sicque conjungebantur alius ad alium, ita ut commissuræ eorum non <sup>2</sup> paterent. Et in hunc modum <sup>3</sup> apparebat structura turris, tamquam ex uno lapide ædificata. Cæteros autem lapides, qui adferebantur de terra, quosdam quidem rejiciebant, quosdam verò adaptabant in structuram. Alios excidebant, & projiciebant longè à turri. Alii autem lapides multi circa turrim positi <sup>4</sup> erant; & non utebantur illis ad structuram. Erant enim quidam ex illis scabrosi; alii autem scissuras habebant; alii vero candidi & rotundi, non convenientes in structuram turris. Videbam autem alios lapides projici longè à turri, & <sup>5</sup> incidentes in viam, & non manentes in via, sed volvi de via in locum desertum: alios autem in ignem incidentes, & ardentes: alios cadentes secus aquam, nec posse volvi in aquam, volentibus quidem eis intrare in aquam.

III. Et cùm hæc mihi demonstrâssæt, volebat <sup>1</sup> recedere. Dico ei: Domina, quid mihi prodest hæc vidisse, & non scire quæ sint hæc res? Respondens dixit mihi: Versutus es homo, volens scire ea quæ circa turrim sunt. Ita, inquam, Domina, ut fratribus annunciem; & hilariores

VAR.LECT. <sup>9</sup> B. ponebant. C. & L. imponebant. <sup>1</sup> B. & L. illis.  
<sup>2</sup> C. G. & L. parerent. <sup>3</sup> B. & L. parebat. <sup>4</sup> ANG. jacebant. <sup>5</sup> L. venientes in via. <sup>1</sup> C. G. & L. recurrere.

Non convenientes &c.] Vide κίτας ἔχει, διαλελυμένος, κατὰ L. iii. Sim. ix. 6. 7. 31. Didymus in Catena Græcorum in τοῦς ἔξω τῆς οἰκοδομῆς λίθους, οἱ οὐχ ἀρμόζουσι τῇ οἰκοδομῇ τοῦ Job. viii. 17. 18. Ὁ ἀσεβῆς, οὐδὲν πύργου, κατὰ τὸν Ποιμένα. COT. ἔπασαν τὴν διαγωγὴν ἐν οἴκῳ κατ-

fiant; & hæc audientes honorificent Dominum cum multa gloria. Et illa ait: Audient quidem multi: & cum audierint, quidam ex eis gaudebunt; quidam autem flebunt. Sed & <sup>2</sup> illi audientes, si pœnitentiam egerint, & ipsi gaudebunt. Audi nunc <sup>3</sup> de similitudine turris omnia hæc, & hæcenus mihi de revelatione molestior esse noli. Revelationes enim istæ finem habent: impletæ sunt enim. Sed tu non desinis in petendo revelationes: improbus enim es. Turris quidem, quam vides ædificari, ego sum Ecclesia, quæ tibi apparui, & modò, & prius. Quodcumque igitur volueris, interroga de turri; & revelabo tibi, ut gaudeas cum sanctis. Dico ei: Domina, quoniam me semel dignum arbitrata es, ut omnia mihi reveles, <sup>4</sup> revela. Ait mihi: Quodcumque oportuerit tibi revelari, revelabitur; tantum, ut cor tuum apud Dominum sit, & ne dubites, quodcumque videris. Interrogavi illam: Quare turris ædificata est super aquas, Domina? Respondit: Dixeram tibi & prius, verutum te esse circa <sup>5</sup> structuras <sup>6</sup> diligenter <sup>7</sup> inquirentem: igitur invenies veritatem. Quare ergo super aquas ædificatur turris, audi: Quoniam vita vestra per aquam salva facta est, & fiet. Fundata est enim verbo omnipotentis & honorifici nominis: continetur <sup>8</sup> enim ab invisibili virtute Dei.

IV. Respondens dico ei: Magnificè habent se

<sup>2</sup> C. G. & L. isti. <sup>3</sup> similitudinem. <sup>4</sup> L. Revela mihi VAR.LECT. quodcumque oportuerit tibi revelare. Revelabitur à te, tantum ut cor tuum apud Dominum sit, & ne dubites quòd eum videris. Interrogavi. <sup>5</sup> B. C. & L. scripturas. <sup>6</sup> L. & inquirentem. Igitur inveniens veritatem quare super. <sup>7</sup> inquirens. <sup>8</sup> autem.

*Improbis.*] Lege *importunus*. hunc laudat Clemens Alex. Strom. Oxon. ii. \*Ο εδν ενδερχεται σοι αποκαλυφθησει, αποκαλυφθησεται. COT.

*Quodcumque &c.*] Locum

res hæ. Illi autem juvenes sex qui ædificant, qui sunt, Domina? <sup>1</sup>Hi sunt <sup>2</sup>Angeli Dei, qui primò constituti sunt, quibus tradidit Dominus universam creaturam suam, <sup>3</sup>struendi, ædificandi, & dominandi creaturæ illius. Per hos <sup>4</sup>enim consummabitur structura turris. Cæteri autem qui <sup>5</sup>adportant lapides, qui sunt? Et ipsi <sup>6</sup>sancti Angeli Domini; <sup>7</sup>sed illi sunt his excellentiores. Cùm ergo consummata fuerit structura turris, omnes simul epulabuntur juxta turrim, & honorificabunt Dominum, quoniam consummata erit structura turris. Interrogavi eam dicens: Vellem scire exitum lapidum, & vim eorum qualis sit? Respondens autem, dixit mihi: Numquid tu præ omnibus melior es, ut tibi id reveletur? Alii enim priores te sunt, & meliores te, quibus oportebat revelari visiones has: sed ut honorificetur nomen Dei, tibi revelatum est; & revelabitur propter dubios, qui cogitant in cordibus suis, utrumne sint hæc, <sup>8</sup>an non sint. Dic illis, quòd hæc omnia sunt vera; & nihil extra veritatem est; sed omnia firma, <sup>9</sup>certeque fundata sunt.

*Clemens Alex. in Strom. I.*

Θείως τοίνυν ἡ δύναμις ἢ τῷ Ἑρμῶ μετὰ ἀποκάλυψιν λαλοῦσα, τὰ ὁράματα, φησί, καὶ τὰ ἀποκαλύμματα, διὰ τοὺς διψύχους, τοὺς διαλογιζομένους ἐν ταῖς καρδίαις *Divinè ergo potestas illa, quæ Hermæ loquitur in revelatione; Visiones, inquit, & revelationes, propter dubios, qui cogitant in cordibus*

VAR. LECT. <sup>1</sup>B. Ait mihi. <sup>2</sup>L. sancti. <sup>3</sup>C. G. & L. creandi & <sup>4</sup>B. & L. ergo. <sup>5</sup>B. adportabant. <sup>6</sup>sunt. <sup>7</sup>C. & G. hi autem præcellentes illos. L. præcellentes illis. <sup>8</sup>G. & L. aut non. <sup>9</sup>C, G. & L. & certa quæ.

αὐτῶν, εἰ ἄρα ἐστὶ ταῦ- *fuis, utrum-ne sint hæc,*  
 τα, ἢ οὐκ ἔστιν. Ὁ- *aut non sint. Simili-*  
 μοίως δὲ καὶ ἐκ τῆς πο- *ter autem ex redundan-*  
 λυμαθοῦς περιουσίας ἀ- *ti quoque doctrinæ co-*  
 ποδείξεις ἰσχυροποιούσι, *pia corroborant demon-*  
 καὶ βεβαιούσι καὶ δε- *strationes, firmant &*  
 μελιούσι τοὺς λόγους τοὺς *fundant rationes demon-*  
 ἀποδεικτικούς, ὅσον ἔτι *strationes, quantum ad-*  
 αὐτῶν ὡς νέων φρένες *huc eorum tamquam ju-*  
 ἠερέθονται. *instabiles.*

V. Audi nunc & de lapidibus qui sunt in structura. Lapidem quidem illi quadrati, & albi, convenientes <sup>1</sup> in commissuris suis, ii sunt Apostoli, & Episcopi, & Doctores, & Ministri, qui <sup>2</sup> ingressi sunt in clementia Dei, & Episcopatum gesserunt, & docuerunt, & ministraverunt sanctè & modestè electis Dei, qui dormierunt, quique adhuc sunt; & semper cum illis convenerunt, & in se pacem habuerunt, & <sup>3</sup> se invicem audierunt. Propter hoc & in structuram turris conveniunt commissuræ eorum. Qui verò de profundo trahuntur, & imponuntur in <sup>4</sup> structura, & conveniunt commissuræ eorum cum cæteris lapidibus, qui jam ædificati sunt; ii sunt, qui jam dormierunt, & passi sunt causâ nominis Domini. Cæteri autem lapides, qui <sup>5</sup> adportabantur à terra, volo <sup>6</sup> scire qui sint, Do-

<sup>1</sup> B. commissura, hi sunt. <sup>2</sup> L. ingrediuntur. <sup>3</sup> alteru- VAR.LECT  
 trum. <sup>4</sup> B. structuram. <sup>5</sup> L. adportantur. <sup>6</sup> B. scire, inquam.

[Apostoli, &c.] Hic habes dis- [Doctores.] Presbyterorum or-  
 tinctos Hierarchiæ ordines, in do Doctorem nomenclaturâ hic  
 Apostolis, Episcopis Episcopatum designatur; quod à Cypriano  
 gerentibus, Doctores seu Pres- pariter factum: frustra est itaque  
 byteris docentibus, & Ministris Blondellus, qui ex hoc scriptore  
 sive Diaconis ministrantibus, paritati Presbyterianæ patrocini-  
 Cor. um quærit. Oxon.

mina? Ait: Eos quidem, qui in terram vadunt, & non sunt politi, illos Deus probavit, <sup>7</sup> quoniam ingressi sunt in æquitatem Domini, & direxerunt vias in mandatis ejus. Qui autem adferuntur, & ponuntur in <sup>8</sup> structura turris, <sup>9</sup> ii sunt novelli in fide, & fideles. Commonentur autem ab Angelis ad benefaciendum, propterea quòd non est inventa nequitia in illis. Quos autem rejiciebant, & <sup>1</sup> ponebant juxta turrim, qui <sup>2</sup> sunt <sup>3</sup> illi? Ait mihi: Ii sunt qui peccaverunt, & voluerunt pœnitentiam agere; propter hoc non sunt longè projecti à turri, quoniam utiles erunt in <sup>4</sup> structura, si pœnitentiam egerint. Qui ergo pœnitentiam acturi sunt, si egerint pœnitentiam, fortes erunt in fide; si nunc pœnitentiam egerint, dum ædificatur turris. Nam si consummata fuerit structura, jam quis non habet locum ubi ponatur, sed erit reprobus: solummodo autem hoc habebit, <sup>3</sup> qui jam ad turrim positus est.

VI. Qui autem recidebantur, & longè projiciebantur à turre, vis scire qui sunt? <sup>1</sup> Ii sunt filii iniquitatis, & qui crediderunt in simulatione, & omnis nequitia non <sup>2</sup> discessit ab eis: propter hoc non habent salutem; quoniam non sunt utiles in <sup>3</sup> structura, propter nequitias suas. Quapropter excisi sunt, & longè projecti, propter iram Domini; quia exacerbaverunt eum. Cæteros autem lapides, quos vidisti complures politos, non euntes in structuram; ii quidem <sup>4</sup> scabrosi erant, hi sunt qui cognoverunt veritatem, & nec permanserunt in ea, nec conjuncti sunt sanctis; propter hoc inutiles sunt. Qui

VAR. LECT. <sup>7</sup> qui. <sup>8</sup> B. & L. structuram. <sup>9</sup> L. qui sunt? <sup>1</sup> C. G. & L. projiciebant. <sup>2</sup> B. sunt? Ii. <sup>3</sup> L. *Deest*. <sup>4</sup> B. structuram. <sup>5</sup> C. G. & L. quoniam. <sup>6</sup> B. Volo, inquam, Domina. <sup>7</sup> L. abscessit. <sup>8</sup> B. structuram. <sup>9</sup> C. G. L. qui scabrosi.



autem scissuras habebant; <sup>5</sup> qui alius adversus alium in cordibus discordiam habent, & non <sup>6</sup> habent pacem inter se; in <sup>7</sup> præsentia quidem pacem habentes; cum autem unus ab alio <sup>8</sup> discesserit, nequitia eorum in cordibus permanet. Hæ sunt ergo scissuræ, quas habent lapides. Qui verò curti sunt, <sup>9</sup> ii sunt, qui crediderunt quidem, plurimam partem habentes iniquitatis; propter hoc curti, & non integri sunt. Candidi autem & rotundi, & non convenientes in structuram turris; qui sunt, Domine? Respondens mihi, dixit: Usque-quo stultus es & insensatus; & omnia interrogas, & nihil intelligis? Hi sunt habentes quidem fidem, habentes autem & divitias hujus sæculi, Cum ergo venerit tribulatio, propter divitias suas & negotiationes abnegant <sup>1</sup> Dominum. Respondens, dico ei: Domine, quando ergo utiles erunt Domino? Cum circumcisæ, inquit, fuerint divitiæ eorum, quæ eos delectant; tunc erunt utiles Domino, ad ædificium. Sicut enim lapis rotundus, nisi decisus fuerit, & abjecerit ab se aliquid, non potest quadratus fieri: sic & qui divites sunt in hoc sæculo, nisi circumcisæ fuerint divitiæ eorum, non possunt Domino utiles esse.

<sup>2</sup> A te primum scito: Quando dives fuisti, inutilis eras; nunc verò utilis es, & aptus vitæ tuæ: nam & tu ipse ex eis lapidibus fuisti.

VII. Cæteros autem lapides, quos vidisti longè projectos à turri, & currentes in via, & volvi de via in loca deserta; ii sunt, qui crediderunt quidem, dubitatione autem suâ, <sup>1</sup> reliquerunt viam suam veram, putantes se meliorem

<sup>5</sup> B. hi sunt qui. L. quia. <sup>6</sup> B. habentes. <sup>7</sup> L. per- VAR I. ecc.  
fona. <sup>8</sup> G. discesserint. <sup>9</sup> B. hi crediderunt quidem,  
sed plurimam partem habent iniquitatis. <sup>1</sup> B. suum Do-  
minum. <sup>2</sup> L. Ad te. <sup>1</sup> C. G. & L. relinquunt.

viã posse invenire. Errant autem, & miseri sunt, ingredientes in <sup>2</sup> desertas vias. Qui autem cadebant in ignem, & ardebant; ii sunt, qui in <sup>3</sup> perpetuum abscesserunt à Deo vivo, nec amplius illis ascendit in <sup>4</sup> corda pœnitentiam agere, propter desideria libidinum suarum, & scelcrum quæ operantur. Cæteri verò, qui cadebant juxta aquas, & non poterant volvi in aquas, qui sunt? Ii sunt, qui verbum audierunt, volentes baptizari in nomine Domini; quibus, cùm venit in memoriam sanctitas veritatis, retrahunt se, ambulantque rursus post desideria sua scelestã. Consummavit igitur enarrationem turris. <sup>5</sup> Ego verò, cùm adhuc essem improbus, interrogavi illam: An <sup>6</sup> iis omnibus lapidibus qui projecti sunt, nec conveniebant in structuram turris, est pœnitentia; & <sup>7</sup> habebunt locum in turre hac? Habent, inquit, pœnitentiam, sed in hac turre non possunt convenire; alio autem loco ponentur multò inferiore; & hoc <sup>8</sup>, cùm cruciati fuerint, & impleverint dies peccatorum suorum. Et propter hoc transferentur, quoniam <sup>9</sup> perceperunt verbum <sup>1</sup> justum. Et tunc illis continget transferri de pœnis; si ascenderint in corda ipsorum opera, quæ operati sunt scelestã. Quòd si non ascenderint in corda ipsorum, non erunt salvi, propter duritiam cordis sui.

VIII. Cùm ergo <sup>1</sup> destiti <sup>2</sup> interrogare illam de omnibus istis; ait mihi: Vis aliud videre? Cumque cupidus essem ad videndum, hilaris factus sum vultu. Respiciens me, subrisit; &

VAR.LECT. <sup>2</sup> L. desertis viis. <sup>3</sup> B. & L. sine abscesserunt. <sup>4</sup> L. corde. <sup>5</sup> L. Ego qui, cùm improbus essem. <sup>6</sup> B. & L. ii omnes lapides, &c. si est illis. <sup>7</sup> L. habebuntur in. <sup>8</sup> G. loco, cùm. <sup>9</sup> receperunt. <sup>1</sup> L. istud. <sup>1</sup> B. & L. desivi. <sup>2</sup> L. interrogando.

*Alio autem loco &c.*] Falluntelligunt. Haud dubium quin tur quotquot de purgatorio inloquatur de pœnitentia. Cor.

ait mihi: Vides septem mulieres circa turrim? Video, inquam, Domina. Turris hæc, inquit, ab <sup>3</sup> iis supportatur secundum præceptum Domini. Audi nunc effectus earum: Prima quidem earum, quæ continet manu, Fides vocatur: per hanc salvi fient electi Dei. Alia verò quæ succincta est, & viriliter agit, <sup>4</sup> Abſtinentiæ vocatur: hæc filia est Fidei. Quisquis ergo secutus fuerit illam, felix fiet in vita sua; quoniam ab omnibus operibus malis abſtinebit <sup>5</sup>; credens, quòd, si se <sup>6</sup> continuerit ab omni concupiscentia, hæres erit vitæ æternæ. Cæteræ autem, inquam, Domina, quinque, quæ sunt? Filiæ, inquit, invicem sunt. Vocatur autem quædam Simpli-  
 citas, alia Innocentia, alia Modestia, alia Disciplina, alia autem Caritas. Cùm ergo servaveris opera matris earum, omnia poteris custodire. <sup>7</sup> Volebam scire, Domina, <sup>8</sup> quam quæque earum habeat virtutem? Audi, inquit: Virtutes æquales habent; <sup>9</sup> connexæ autem ad invicem sunt virtutes earum, & sequuntur se invicem sicut natæ sunt. Ex Fide nascitur Abſtinentia; de Abſtinentia Simpli-  
 citas; de Simpli-  
 citate Innocentia; de Innocentia Modestia; de Modestia Disciplina & Caritas. Harum ergo opera sancta, & pudica, & recta sunt. Quicumque ergo servierit his, & <sup>1</sup> voluerit tenere opera earum, in turri habebit habitaculum cum sanctis Dei. Interrogavi illam de temporibus, si jam consummatio <sup>2</sup> est? Illa autem exclamavit voce magnâ, dicens: Infensate homo! nonne vides turrim

Clemens  
 Alexand.  
 Strom. ii.

<sup>3</sup> V his albis. <sup>4</sup> L. Continentia. <sup>5</sup> se. <sup>6</sup> abſtinue- VAR.LECT.  
 rit. <sup>7</sup> Volo. <sup>8</sup> quæque quam vim habeat illarum &  
 virtutem. <sup>9</sup> tenentur ab invicem. <sup>1</sup> B. C. L. & V. in-  
 valuerit. <sup>2</sup> L. effct.

[*Quæ continet manu.*] Manus præsentat, quâ divina promissa contracta rectissimè Fidem re-apprehendimus. Oxon.

semper ædificari? Quando ergo consummata fuerit turris, & ædificata, habet finem; sed & citò consummabitur. Noli me amplius interrogare quidquam. Sufficiat tibi, & omnibus sanctis, commemoratio ista, & renovatio spirituum vestrorum. Sed non tibi hæc soli revelata sunt; sed ut omnibus demonstres ea. Post tri-duum enim intelligere te oportet, Herma, verba hæc, quæ tibi incipio dicere, ut loquaris ea in<sup>3</sup> auribus sanctorum; ut audientes ea, cum fecerint, emundentur à nequitiiis suis; sed & tu cum illis.

IX. Audite me ergo, filii. Ego vos enutrivi in multa simplicitate, & innocentia, & modestia, propter misericordiam Dei, quæ super vos stillavit in justitia; ut sanctificemini<sup>1</sup> & justificemini ab omni nequitia, & omni pravitate: vos autem non vultis requiescere à nequitiiis vestris. Nunc ergo audite me, & pacem habete alius<sup>2</sup> cum alio, & visitate vos alterutrum, & suscipite vos invicem, & nolite soli creaturas Dei percipere. Abundantiùs etiam impertite egentibus. Quidam enim compluribus cibis infirmitatem carnis suæ<sup>3</sup> contrahunt, & violant carnem suam. Aliorum autem, qui non habent escas, marcescit caro ipsorum, propter id quod non habent sufficientem cibum; & consumitur corpus eorum. Hæc igitur intemperantia nociva est vobis, habentibus, & non communicantibus iis qui egent. Attendite iudicium superveniens. Qui eminentiores estis, inquirete esurientes, dum adhuc turris non est consummata. Postquam enim consummata fuerit turris; vultis benefacere, & non habebitis locum. Videte ergo vos, qui gloriamini in divitiis vestris, ne

VAR. LECT. <sup>3</sup> omnibus. <sup>1</sup> B. *Desunt* & justificemini. <sup>2</sup> L. in alium.  
<sup>3</sup> assumunt, sed & cumulant, & conviolant.

fortè ingemiscant ii qui egent, & gemitus eorum ascendat ad Dominum, & excludamini cum bonis vestris extra januam turris. Nunc itaque vobis dico, qui præstis Ecclesiæ, & amatis primos <sup>4</sup> confessus; nolite similes fieri maleficis. Et malefici quidem venena sua in <sup>5</sup> pyxidibus bajulant: vos autem venenum vestrum & <sup>6</sup> pharmacum in corde continetis, & non vultis purgare corda vestra, & permiscere sensum vestrum puro <sup>7</sup> cordi, ut habeatis misericordiam à Rege magno. Videte ergo, filii, ne fortè hæ dissensiones vestræ fraudent vitam vestram. Quo modo vos erudire vultis electos Dei, cum ipsi non habeatis disciplinam? Commonete ergo vos <sup>8</sup> invicem, pacatique estote inter <sup>9</sup> eos; ut & ego coram Patre vestro astans, rationem reddam pro vobis Domino.

X. Cumque desisset mecum loqui, venerunt illi sex juvenes qui ædificabant, & tulerunt illam <sup>1</sup> ad turrim; & alii quatuor sustulerunt subfellium, & <sup>2</sup> abierunt ipsi iterum in turrim. Horum faciem non vidi, quoniam aversi erant. Euntem illam rogabam, ut mihi revelaret de tribus figuris, in quibus mihi apparuit. Respondens autem, mihi dixit: De his alium te oportet interrogare, ut tibi reveletur. Apparuit autem mihi, <sup>3</sup> fratres, primâ visione, anno <sup>4</sup> superiore, valde anus, & in cathedra sedens.

<sup>4</sup> recubitus. <sup>5</sup> pyxides portant. <sup>6</sup> B. & L. medicamentum. <sup>7</sup> L. corde. <sup>8</sup> alterutrum. <sup>9</sup> C. L. & V. vos. <sup>1</sup> C. & L. à turri. <sup>2</sup> ierunt. <sup>3</sup> L. *Decst.* <sup>4</sup> B. & L. priore. VAR.LECT.

*Et malefici &c.]* Appositè Seneca in exhortationibus, citante Laëtantio L. iii. C. 15. *Plerique Philosophorum tales sunt, disertissimi in convitium suum; quos si audias in avaritiam, in libidinem, in ambitionem perorantes, indicium sui professoris putes; adeò recidunt ad ipsos maledicti in publicum missi. Quos non aliter intueri decet quàm medicos, quorum tituli remedia habent, pyxides tenenda. Cor.*

Aliâ autem visione, faciem quidem juvenilem habebat, carnem autem & capillos aniles; & stans mihi loquebatur; hilarior autem <sup>5</sup> erat quàm primùm. Tertiâ autem visione, tota junior erat, & aspectu decora; tantùm <sup>6</sup> quòd capillos aniles habebat: hilaris autem <sup>7</sup> facie erat, & super subfellium sedens. De his ipsis mœstus eram valde, donec cognoscerem <sup>8</sup> visionem hanc. Video anum illam in visu noctis dicentem mihi: Omnis rogatio humilitate eget. Jejuna ergo, & percipies à Domino quod postulas. Jejunavi ergo diem unam. Eadem nocte apparuit mihi juvenis, & ait: Quid tu frequenter petis revelationes in oratione? Vide, ne multa postulans noceas carni tuæ. Sufficiant tibi revelationes hæ. Numquid poteris fortiores revelationes videre, quàm quas vidisti? Respondens ei dico: Domina, hoc solum peto pro tribus figuris illius anûs, ut integra fiat revelatio. Respondit mihi: Vos non insensati estis; sed dubitationes vestræ vos insensatos faciunt, <sup>9</sup> eò quòd non habeatis cor vestrum ad Dominum. Respondi illi, & dixi: Sed à te ea diligentius <sup>1</sup> cognoscemus.

XI. Audi, inquit, de figuris <sup>1</sup> quas inquiris. In <sup>2</sup> prima quidem visione, quare anus tibi apparuit, super cathedram sedens; quoniam spiritus vester antiquior etiam marcidus est, & non habens vim à vestris infirmitatibus, & dubitatione cordis. Sicut enim seniores, qui non habent spem renovandi, & nihil aliud <sup>3</sup> expectant nisi dormitionem suam: sic & vos infirmati à sæcularibus negotiis tradidistis vos in <sup>4</sup> focor.

VAR.LECT. <sup>5</sup> L. *Desunt* erat quàm. <sup>6</sup> quidem. <sup>7</sup> in fine. <sup>8</sup> B. & L. revelationem. <sup>9</sup> &. <sup>1</sup> L. cognoscamus. <sup>1</sup> B. de quibus. <sup>2</sup> L. priori. <sup>3</sup> expetunt. <sup>4</sup> MSS. accedias. L. accidias.

[*Omnis rogatio etc.*] Antiochus *της, ουκ εστιν εδπρόδεκτον γενησθαι προσευχης. Cot.*

diam, & non projecistis à vobis sollicitudinem in Domino; & <sup>5</sup> confusus est sensus vester, & inveterastis in tristitiis vestris. Quare ergo super cathedram sedebat, volebam cognoscere, Domine? Respondit: Quoniam omnis infirmus super cathedram sedet, propter infirmitatem suam, ut contineatur infirmitas ejus. Ecce habes figuram <sup>6</sup> primæ visionis.

XII. Secundâ autem visione, vidisti illam stantem, & juvenilem faciem habentem, & hilariorem quàm pristinam; carnem autem, & capillos aniles. Audi, inquit, & hanc parabolam. Cùm senior jam fuerit aliquis, desperat <sup>1</sup> de seipso, propter infirmitatem suam, & paupertatem; & nihil aliud expectat, nisi diem extremum vitæ suæ. Deinde subito illi relicta est hæreditas; & audiens exurgit, hilarisque factus induit virtutem: & jam non discumbit, sed stat, & <sup>2</sup> liberatus est à prioribus mœroribus; & jam non sedet, sed viriliter agit. Ita & vos <sup>3</sup> audite revelationem, quam Deus vobis revelavit, quia misertus est Dominus <sup>4</sup> vestri, & renovavit spiritum vestrum, & deposuistis <sup>5</sup> infirmitates vestras, accessit vobis fortitudo, & invaluistis in fide; & visâ Deus fortitudine vestrâ gavissus est. Propter hoc demonstravit vobis structuram turris; & alia ostendet, si ex toto corde pacem habueritis inter vos.

XIII. <sup>1</sup> Tertiâ autem visione, vidisti illam adolescentiorem, <sup>2</sup> honestam & hilarem, & <sup>3</sup> serenum vultum ejus. Sicut enim, si alicui mœsto supervenerit nuncius bonus aliquis; statim oblitus est mœroris, nihilque aliud expectat, nisi annunciationem quam audivit; & confortatur de

<sup>1</sup> B. C. L. & V. confusus. <sup>6</sup> L. prioris. <sup>1</sup> se ipsum. VAR. LECT.  
<sup>2</sup> sumtus. <sup>3</sup> auditâ revelatione. <sup>4</sup> nobis. <sup>5</sup> infirmitatem vestram. <sup>1</sup> Tertiam visionem. <sup>2</sup> in bonam. B. bonam.  
<sup>3</sup> L. bene.

cætero, & renovatur spiritus ejus propter gaudium quod accepit : sic & vos renovationem accepistis spirituum vestrorum, videntes hæc bona. Et quia super subfellium <sup>4</sup> vidistis <sup>5</sup> sedentem ; fortis positio est : quoniam quatuor pedes habet subfellium, & fortiter stat. Nam & mundus per quatuor elementa continetur. Qui ergo pœnitentiam egerint <sup>6</sup> integrè, juniores erunt ; & qui ex toto corde pœnitentiam egerint, erunt fundati. Habes <sup>7</sup> enim in pleno revelationem : nihil amplius postules de <sup>8</sup> revelandis. Si quid autem oportuerit, revelabitur tibi.

VAR.LECT. <sup>4</sup> G. & L. vidisti. <sup>5</sup> C. tamquam urnalem. <sup>6</sup> L. *Deest.*  
<sup>7</sup> *Deest.* <sup>8</sup> revelatione.

## V I S I O I V.

*De tentatione & tribulatione hominibus  
 superventura.*

I. **V**isionem vidi, fratres, post dies viginti pristinæ visionis, figuram tribulationis superventuræ. Proficiscebar <sup>1</sup> enim in illa via Campana : à via autem publica in villam sunt ferè stadia decem, Rarò autem iter fit per locum illum. <sup>2</sup> Et solus ambulans, rogabam Dominum, ut revelationes ejus, quas mihi ostendit per sanctam Ecclesiam suam, confirmaret ; & daret pœnitentiam omnibus fervis suis, qui scandalizati sunt ; ut honorificetur nomen ejus magnum & honorificum ; & quia me dignum <sup>3</sup> existimavit, ut ostenderet mihi mirabilia sua ; & cum honorificarem, & gratias agerem. Tam-

VAR.LECT. <sup>1</sup> B. & L. *Deest.* <sup>2</sup> L. *Deest.* <sup>3</sup> æstimavit.

[*Tribulationis.*] Tribulationem intelligit sub Domitiano, Oxon.





tis albis circumdata, & usque ad faciem mitram habens; pro tegumento autem habebat capillos nitidos. Cognovi ergo à pristinis visionibus, quoniam Ecclesia est; & hilarior factus sum. Salutavit autem me, dicens: Ave tu, homo. Et <sup>2</sup> illam refalutavi, dicens: Domina, ave. Respondens autem dixit mihi: Nihil tibi occurrit, homo? Dico ei: Domina, <sup>3</sup> occurrit mihi talis bestia, quæ possit populum consumere: sed virtute Dei, & <sup>4</sup> singulari ejus misericordiâ, evasi illam. Bene effugisti, inquit; quoniam solitudinem & solitudinem tuam ad Dominum projecisti, & cor tuum aperuisti ad eum, credens, quòd per nullum alium poteris salvus esse, nisi per magnum & honorificum nomen <sup>5</sup> ejus. Propter hoc misit Dominus Angelum suum, qui est super bestias, cui nomen est <sup>6</sup> Hegrin, & obtu-

VAR.LECT. <sup>2</sup> ego salutavi eam. <sup>3</sup> B. & L. *Desunt.* <sup>4</sup> L. nimia. *Deest.* <sup>6</sup> C. Egrin.

*Super bestias.] Hieron. L. i. ritibus Spiritum, sideribus sidus, Comment in Habac. ad i. 14. Dæmonibus Damonem, avibus Ex quo liber ille apocryphus stultitia condemnandus est, in quo serpentibus, piscem piscibus, hominibus hominem, qui est Christus scriptum est, Quendam Angelum, nomine Tyri, præesse reptilibus; & in hanc similitudinem piscibus quoque, & arboribus, & bestiis univrsis, proprios in custodiam Angelos assignatos. Habebat Hieronymus in animo Apocryphum non extans impræsentiarum. Recognitiones Clementi attributæ L. i. C. 45. Deus eum fecisset mundum, tamquam univrsitatis Dominus, singulis quibusque creaturis principes statuit; ipsis quoque arboribus, montibusque, ac fontibus, & fluminibus, & univrsis, ut diximus, qua fecerat. Multum enim est irè per singula. Statuit ergo Angelis Angelum principem, & spi-*

*Hegrin.] Admonet doctissimus Cotelierius, ista magnam cognationem habere cum iis, quæ dicuntur Apoc. ix. 11. Nomen verò Hegrin videri abbreviationem ἐγρηγόρου, scil. ἐγρήγ, al. ἐγρήν, Dan. iv. ubi agitur de Nebuchodonosore ad bestias misso, & decreto à vigili seu Angelo consignato. Ego potius conjicerem cum eruditissimo nostro Pocockio, Hegrin esse ipsissimam vocem עֲרֵיגִי, quam licet Græci codices, omisso γ, scribant εἶρ, tamen alibi per γ solent efferre, ut in Gomorrha, Gæza, aliisque quamplurimis. Et quidem angelorum, dæmo-*

ravit os ejus, ne te dilaniaret. Magnam tribulationem effugisti, propter fidem tuam, & qui talem bestiam non dubitasti. Vade ergo, & enarra electis Dei magnalia ipsius. Et dices illis, quòd bestia <sup>7</sup> hæc figura est pressuræ superventuræ. Si ergo præparaveritis vos, poteritis effugere illam; si cor vestrum fuerit purum ac sine macula, & reliquos dies <sup>8</sup> vestros servieritis Deo sine querela. Immittite sollicitudines vestras super Dominum, & ipse <sup>9</sup> dirigat eas. Credite Deo, qui estis dubii; quoniam <sup>1</sup> omnia potest, & avertere iram suam à vobis, & mittere vobis <sup>2</sup> præsidia. Væ dubiis iis, qui audierint verba hæc, & contempserint: melius erat illis non nasci.

III. Interrogavi eam de illis quatuor coloribus, quos habebat bestia in capite. At illa respondit mihi, dicens: Iterum tu curiosus es, de rebus hujusmodi <sup>1</sup> interrogans. Et dixi: Domina, demonstra mihi quid sint illa? Audi, inquit, <sup>2</sup> Illud nigrum mundus est, in quo commemoramini: <sup>3</sup> igneum autem & sanguinolentum; quoniam oportet sæculum hoc per sanguinem & ignem deperire: aurea autem pars, vos estis, qui effugistis sæculum hoc. Sicut enim per ignem <sup>4</sup> aurum probatur, & utile fit: sic

<sup>7</sup> L. talis hæc. <sup>8</sup> *Alii* vitæ vestræ. <sup>9</sup> L. dirigit. <sup>1</sup> B. VAR.LECT. & L. potest avertere. <sup>2</sup> *Alii* suffragia. <sup>1</sup> L. interrogas? <sup>2</sup> Ille niger. <sup>3</sup> igneus & sanguinolentus. <sup>4</sup> hoc aurum.

numque nomenclatura, vocibus αὐτοῦ, ὅς ἐστι ἐπὶ θηρίου, ᾧ ὄνομα, ἄριον, minùs videtur admit-  
aut Latinis, proponi gaudet. tendum, siquidem nomen Anglo-  
Quod subjungit vir doctissimus, lo adhibitum frigido synonymo  
occasione capratâ à Clemente ad bestiam translucatur. Pari  
Alex. qui, Strom. iv. locum fere jure ἄγιον legendum esse  
hunc laudans, bestiam illam ἄ- prætenderit, siquidem in loco  
γριον θηρίον appellat, scripsisse Danielis prælaudato, iste ἱερηνύ-  
Hermam ἔπεμψε Κύριος ἄγγελον ρος dicatur ἄγιος ἀπ' οὐρανοῦ. ΟΧ.

& vos probamini, qui habitatis in illis. Qui igitur permanferint, <sup>5</sup> & probati fuerint ab eis, purgabuntur. Et ficut aurum <sup>6</sup> emendatur, & remittit foldem fuam: fic & vos abjicietis omnem triftitiam & anguftiam, & emundabimini in <sup>7</sup> ftructuram turris. <sup>8</sup> Alba autem pars, fuperventuri eft fæculi, in <sup>9</sup> quo habitabunt electi Dei: quoniam immaculati & puri erunt electi Dei, in vitam æternam. Tu ergo ne definas <sup>1</sup> loqui hæc auribus fanctorum. Habetis & figuram tribulationis fuperventuræ magnæ. Nam <sup>2</sup> fi vos volueritis; nihil erit. In <sup>3</sup> mente habete ifta, quæ præfcripta funt. Hæc cum dixiffet, difceffit. Non vidi autem <sup>4</sup> quem in locum abierit. Strepitus autem factus eft, & averfus fum retrorfum, metuens; & putabam bef-tiam illam <sup>5</sup> advenire.

VAR. LECT. <sup>5</sup> B. & L. & perfeverarint. <sup>6</sup> C. G. & L. emundatur.  
<sup>7</sup> L. ftructura. <sup>8</sup> Album. <sup>9</sup> qua. <sup>1</sup> B. & L. loquendo.  
<sup>2</sup> L. etfi volueritis. <sup>3</sup> mentem habeto. <sup>4</sup> quo loco abiit.  
<sup>5</sup> B. & L. venire.



## LIBER SECUNDUS,

Qui inscribitur

## M A N D A T A.

## P R O O E M I U M.

CUM orâssem domi, & <sup>1</sup> confedissem supra lectum, intravit vir quidam <sup>2</sup> reverendâ facie, habitu pastorali, <sup>3</sup> pallio albo amictus, peram in <sup>4</sup> humeris, & virgam in manu gestans, & salutavit me. Et ego resalutavi cum. Protinusque confedit juxta me; &

Tertullianus de Orat. C. xii.

<sup>1</sup> C. & L. cum sedissem. <sup>2</sup> L. dignitosam faciem. VAR. LECT.  
<sup>3</sup> pallium album. <sup>4</sup> humerum.

*Concedissem*] Mos Christianorum quorundam sedendi statim post orationem, superstitionis arguitur à Tertulliano, Lib. de oratione C. 12. ubi hunc locum laudat. Consuetudo autem similis apud Gentiles invaluerat teste Pindaro. Et Plutarchus in Numa, inter enigmáticas more Pythagoreo leges illius regis, profert hanc quoque, *Ut sedeat postquam adoratum fuerit*; quam tribus modis explicat: quòd firmæ esse debeant preces, permanendumque sit in bonis; quòd interstitium ponere oporteat orationem inter & actionem secuturam; quodque in otio, non autem in occupatione ac properanter, Numen adire deceat. In

Quæstionibus verò Romanis, narrat suo adhuc tempore usitatum fuisse, ut qui precati essent atque adorassent, in templis perseverarent & sederent. Cor.

*Peram in humeris, &c.*] Habitus non pastorum dumtaxat, sed etiam viatorum, nec-non philosophorum, qui ea propter nomen Bactroperitarum gerebant, à baculo nempe & pera. Locum Matt. x. 10. *Non peram in via, neque duas tunicas, neque calcamenta, neque virgam*; Hieronymus sic enarrat: *Arguit philosophos, qui vulgo appellantur Bactroperita, quòd contemptores seculi, & omnia pro nihilo ducentes, cellarium secum vehabant.* Cor.

ait mihi: Missus sum ab eo venerabili Nuncio, ut habitem tecum reliquos dies vitæ tuæ. Et ego putabam, ipsum ad tentandum me venisse. Et dico ei: Tu enim quis es? Ego enim novi cui traditus sum. Ait mihi: Non cognoscis me? <sup>5</sup> Non, inquam. Ego, inquit, sum Pastor ille, cui traditus es. Adhuc loquente eo, figura ejus mutata est. Cumque cognovissem, esse eum, cui traditus fueram, confusus sum, <sup>6</sup> protinusque metus me subiit, & totus mœrore confectus sum, quia sic ei responderam <sup>7</sup> insipienter. Ait mihi: Noli confundi; sed virtutem concipe animo in Mandatis meis, quæ daturus sum tibi. Missus sum enim, inquit, ut quæ vidisti superius, omnia tibi rursus ostendam; præcipue, quæ ex eis utilia sunt vobis. Primum <sup>8</sup> omnium, Mandata mea & species Similitudinum scribe. Reliqua autem, sicut ostendero tibi, sic ea scribes. Ideo autem præcipio tibi, primum Mandata mea & Similitudines scribere, ut subinde legendo facilius ea custodire possis. Scripsi igitur Mandata & Similitudines, ita ut præcepit mihi. Quæ audita si custodieritis, atque in his ambulaveritis, & exercueritis ea mente purâ; recipietis à Domino <sup>9</sup> quæ pollicitus est vobis. Sin autem, iis auditis, non egeritis pœnitentiam, sed adhuc adjeceritis <sup>1</sup> ad delicta vestra; à Domino adversa recipietis. Hæc omnia præcepit mihi scribere Pastor ille, Nuncius pœnitentiæ.

VAR.LECT. <sup>5</sup> nequaquam. <sup>6</sup> protinus, metusque in me intravit. <sup>7</sup> B. C. & L. nequiter &c. <sup>8</sup> L. omnia. <sup>9</sup> B. & L. quæcunque. <sup>1</sup> L. *Deest*.

*Pastor ille, &c.*] Ποιῶν ὁ ἄγγελος τῆς μετανοίας, inquit Clemens Alex. *Angelus pœnitentiæ* τοῦ ἐπὶ τῆς μετανοίας ἀρχαγγέλου. Vide Mand. v. 1. vi. 2. apud Origenem in Ep. ad Rom. & Simil. ix. 14. 23. 24. Ab C. xiv. Apud Cedrenum non Hieronymo Pastores If. xiii. 20.

## M A N D A T U M I.

*De fide in unum Deum.*

**P**Rimum omnium, crede quod unus est Deus, qui omnia creavit, & consummavit, & ex nihilo omnia fecit. Ipse capax universorum, solus immensus est. Qui nec verbo definiri, nec mente concipi potest. Crede igitur in eum, & time eum: & timens, habe abstinentiam. Hæc custodi; & abjice abs te omnem nequitiam, & inde virtutem justitiæ; & vives Deo, si custodieris mandatum hoc.

Irenæus, L. iv. C. 37:  
 Origenes de princ. L. i. C. 3:  
 &c.  
 Euseb. hist. Eccl. L. v. C. 8.  
 Athanasius de incarn. verbi, &c.  
 VAR.LECT.

<sup>1</sup> B. & L. concupiscentiam &. <sup>2</sup> MS. & L. indue.

intelliguntur Angeli, qui humano præfunt generi, & quotidie vident faciem Patris. Cot. torum creatorem. Quod autem dicitur Deus capax universorum seu capiens omnia, & solus im-

*Primum omnium, &c.*] Græca Πρώτον πάντων, πίστευσον ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐν τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα ὁ μόνος πάντα χωρῶν, μόνος δὲ ἀχώρητος. S. Augustinus in mandato hoc usi sunt olim SS. Patres; usi & Hæretici Ariani: cum hoc discrimine, quod illi quidem optimo jure id fecerint; hi vero pessimo exemplo, singularique impudentiâ, quali neget Ecclesia, unum esse Deum, cunc-

tatorum creatorem. Quod autem dicitur Deus capax universorum seu capiens omnia, & solus immensus seu qui à nemine capiatur, id apud Clementem Alex. Strom. vi. sic exprimitur, ἀχώρητος, ὃς τὰ πάντα χωρεῖ. Quomodo, inquit S. Augustinus in altercatione cum Pascentio Ariano, post Epist. 177. est incapabilis Pater, quem capit Filius totum? & quibusdam interjectis, *Laudantes Deum, dicere solemus in precibus, ejus magnitudinem admirantes, Qui capit omnia, quem capit nemo; sed hominum: nam totus capitur à Filio.* Cot.

## M A N D A T U M II.

*De fugienda obtræctatione, & elemosyna facienda in simplicitate.*

**D**IXIT mihi: Simplicitatem habe, & ἀπλότητα ἔχε, καὶ ἀκακος γενεῶ, καὶ ἔσο

PARS I.

L

L. i. viii. C. i.

innocens esto; & eris sicut<sup>1</sup> infans, qui nescit malitiam, quæ<sup>2</sup> perdidit vitam hominum. Primum, de nullo malè loquaris, neque libenter audias malè loquentem. Sin verò & tu audieris, particeps eris peccati malè<sup>3</sup> loquentis; & credens, tu quoque peccatum habebis; quia credidisti malè loquenti de fratre tuo. Perniciosa est detractio; inconstans dæmon-

ὡς τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσκοντα πονηρίαν, τὴν ἀπολοῦσαν τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Πρῶτον μὲν μηδενὸς καταλάλει, μηδὲ ἡδέως ἀκούε τοῦ καταλαλοῦντος· εἰ δὲ μή, καὶ σὺ ἀκούων ἔνοχος ἔσῃ τῆς ἀμαρτίας τοῦ καταλαλοῦντος. Πονηρὸν γὰρ πνεῦμα ἔστιν ἡ καταλαλιά, καὶ ἀκατάστατον δαιμόνιον, μηδέποτε

VAR.LECT. <sup>1</sup> ANG. infantes qui nesciunt. <sup>2</sup> L. perdit. <sup>3</sup> loquentis, credens; & tu habebis.

*Detractio, inconstans demonium in India, & in aliis locis; --- est.]* Quippe solent Ecclesiæ magistri vitia ita appellare. Vide *sed puto magis, principem quidem fornicationis Spiritum unum esse, innumeros verò esse, qui in hoc ei officio pareant. --- Similiter & iracundia Spiritum principem unum esse arbitror; &c.* Idem ad Joh. viii. 49. *Convenit juxta Scripturas, peccantes multa facere pro eo quod per singulos pane homines sunt Spiritus aliqui, diversa in iis peccatorum genera molientes. Verbi causâ, est aliquis fornicationis Spiritus; est ira Spiritus alius; est avaritia Spiritus; existimantur esse levia peccalia verò superbia. Et si inventas esse aliquem hominem, qui dixerunt, repentinam iram, similibus omnibus malis, aut etiam pluribus agitetur, omnes hos, vel etiam plures in se habere inimicos putandus est Spiritus. --- Et iterum non est putandum, quòd unus fornicationis Spiritus seducat eum, qui (verbi gratiâ) in Britannis fornicatur, & illum qui*

*loci. Multa alia vitia à Patribus dæmonia appellantur. Denique non pauci, dæmonia septem, quæ Dominus ejecit ex Maria Magdalena, interpretantur de septem vitiis. Cot.*



nium est; numquam in *εἰρηνεῦον*, ἀλλὰ πάντοτε  
 pace consistit, sed sem- *ἐν διχοστασίαις κατοί-*  
 per in discordia manet. *κοῦν.*

*Hinc etiam Antiochus, homiliâ xxix.  
 ista habet.*

Καλὸν οὖν ἔστιν, ἐπὶ *Bonum itaque est, de*  
 μηδενὸς καταλαλεῖν, μη- *nullo malè loqui, neque*  
 δὲ ἠδέως ἀκούειν κατα- *libenter audire malè lo-*  
 λαλοῦντος. Εἰ δὲ μή, καὶ *quentem. Sin vero, Et*  
 ὁ ἀκούων ἔνοχος ἔσται *qui audierit, reus erit*  
 τῆς ἀμαρτίας τοῦ κατα- *peccati hominis malè lo-*  
 λοῦντος, εἰάν πιστεύσῃ *quentis, si crediderit ob-*  
 τῇ καταλαλιᾷ. Ὁ γὰρ *locutioni. Qui enim cre-*  
 πιστεύσας, ἔξει μετὰ *det, habebit adversùs*  
 τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Οὐ- *fratrem suum. Hic er-*  
 τος οὖν ἔνοχος ἔστι τῆς *go reus est peccati homi-*  
 ἀμαρτίας τοῦ καταλοῦν- *nis obloquentis. Neque*  
 τος. Οὐ δεῖ γὰρ μετὰ *enim oportet aliquid di-*  
 ἀπόντος ἀδελφοῦ λέγειν *cere contra fratrem ab-*  
 τι, σκοπῶ τοῦ διαβάλλ- *tere contra fratrem ab-*  
 λειν αὐτόν, ὅπερ ἔστιν *sentem, calumniandi in*  
 ἡ καταλαλιά, καὶ ἄλη- *tentione, quod est oblocu-*  
 θῆ ἢ τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ *tio, licet vera sint quæ*  
 μᾶλλον ἀποστρέφεται *dicuntur; sed potius ob-*  
 τὸν καταλαλοῦντα. Ὡ- *locutorem aversari. O*  
 πόσον ποιηρὰ ἔστιν ἡ κα- *quantum pernicioſa est de-*  
 ταλαλιά, ἀκατάστατον *traſtio, inconstans demo-*  
 δαιμόνιον, μηδέποτε εἰ- *nium, numquam in pace*  
 ρηνεῦον, ἀλλὰ πάντοτε *consistens, sed semper in*  
 ἐν διχοστάσιαις κατοί- *discordia manens.*

<sup>4</sup> Contine te ab <sup>5</sup> illa, & Ἀπεχεσθὲν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ  
semper pacem habe cum εἰρήνην ἔξεις μετὰ πάντων.  
fratre tuo. Indue con- Ἐνδύσαι δὲ τὴν ἀπλότη-  
stantiam sanctam, in τα, καὶ τὴν σεμνότητα,  
qua nulla sunt pecca- ἐν οἷς οὐδ' ἐν ἔστι προσκόμ-  
ta, sed omnia læta μα πονηρὸν, ἀλλὰ πάν-  
sunt. τα ὁμαλὰ καὶ ἰλαρά.

Et benefac <sup>6</sup> de laboribus tuis. Omnibus ino-  
pibus da simpliciter, nihil dubitans, cui des.  
Sed omnibus da: omnibus enim Deus dari vult  
de suis bonis. Qui ergo accipiunt, reddent ra-  
tionem Deo, quare acceperunt, <sup>7</sup> & ad quid.  
Qui autem accipiunt fictâ necessitate, reddent  
rationem; qui autem dat, innocens erit. Sicut  
enim accepit à Domino, ministerium consumma-  
vit, nihil dubitando cui <sup>8</sup> daret, & cui non da-  
ret; & fecit hoc ministerium simpliciter & glo-  
riose ad Deum. Custodi ergo Mandatum hoc,  
sicut tibi locutus sum; ut pœnitentia tua sim-  
plex inveniatur, & possit domui tuæ benefieri:  
& cor mundum habe.

*Antiochus, homiliâ xcviij.*

Καλὸν οὖν ἔστιν, ἐκ Bonum igitur est, de  
τῶν ἰδίων κόπων, ὧν ὁ propriis laboribus, quæ  
Θεὸς ἐπιχορηγεῖ, πᾶσιν suppeditavit Deus, om-  
νυστερουμένοις παρέχειν nibus inopibus dare sim-  
ἀπλῶς, μηδ' ἐν δισταζον- pliciter; nihil dubitan-  
τα, τίνι δῶς, τίνι μὴ do, cui des, cui non  
δῶς. Πᾶσι γὰρ ὁ Θεὸς des. Omnibus enim Deus  
διδόσθαι θέλει ἐκ τῶν dari vult de suis donis;  
ἰδίων δωρημάτων, καὶ non autem quemquam

VAR. LECT. <sup>4</sup> ANG. Abstine. <sup>5</sup> illo. <sup>6</sup> B. delatoribus. <sup>7</sup> L. ut.  
<sup>8</sup> dare, cui non dare.

μὴ διακρίναι, τίνι δῶ, *dubitare, cui det, vel cui*  
 ἢ τίνι μὴ δῶ. Ἡ γὰρ *non det. Hoc quippe mi-*  
 διακονία αὐτή, ἀπλῶς *nisterium, simpliciter fac-*  
 τελεσθεῖσα, ἐνδοξος ὑ- *tum, gloriosum est apud*  
 πάρχει παρὰ τῷ Θεῷ. *Deum: Et qui ita sim-*  
 καὶ οὕτως ἀπλῶς δια- *pliciter ministrat, vivet*  
 κονῶν, τῷ Θεῷ ζήσεται. *Deo.*

## M A N D A T U M III.

*De fugiendo mendacio, Et Herm.e pœnitentia  
 ob simulationem.*

**I** Terum mihi dixit: Ἀλήθειαν ἀγάπα, καὶ  
 Veritatem dilige, & πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ  
 omnis sermo 'verus ἐκ στόματός σου ἐκπορευ-  
 ore tuo procedat; ut spi- ἔσθω, ἵνα τὸ πνεῦμα  
 ritus, quem Dominus τοῦ Θεοῦ κατοική σοι --  
 constituit in carne tua, οἱ γὰρ ψευδόμενοι ἀθε-  
 verax inveniatur apud τούσι τὸν Θεόν --- ἔλα-  
 cunctos homines; & Do- βον γὰρ πνεῦμα ἀλη-  
 minus magnificetur, qui θείας, καὶ ἐγένοντο οἰκη-  
 dedit spiritum<sup>2</sup> in te: τήρια τοῦ ἀληθινοῦ πνεύ-  
 quia Deus verax est in ματος.  
 omni verbo, & non

Qui ergo mentiuntur, abnegant Dominum, non L. iii. Sim.  
 reddentes Deo depositum quod acceperunt. Ac- ix. 32.  
 ceperunt enim spiritum sine mendacio. Hunc  
 si mendacem reddunt, coinquinant mandatum  
 Domini, & fraudatores<sup>3</sup> fiunt.

<sup>1</sup> B. & L. verax. <sup>2</sup> L. vitæ in. <sup>3</sup> fiunt.

*Antiochus, homiliâ lxvi.*

Χρὴ οὖν πᾶσαν ἀλή- *Oportet ergo, ut omnis*  
 θειαν ἐκ τοῦ στόματος *veritas ex ore hominis*  
 τοῦ ἀνθρώπου ἐκπορεύεσ- *procedat ; ut spiritus,*  
 θαι, ἵνα τὸ πνεῦμα, ὃ *quem Deus constituit in*  
 ὁ Θεὸς κατώκησεν ἐν τῇ *carne hac, verax inve-*  
 σαρκὶ ταύτῃ, ἀληθὲς εὐ- *niatur apud cunctos ho-*  
 ρεθῆ παρα πᾶσιν ἀν- *mines ;* Ἔ sic Dominus  
 θρώποις, καὶ οὕτως δοξ- *magnificetur, qui in ho-*  
 ασθῇ ὁ Κύριος, ὃ ἐν τῷ *mine habitat : quia Do-*  
 ἀνθρώπῳ κατοικῶν ὅτι *minus verax est in omni*  
 ὁ Κύριος ἀληθινὸς ἐν παν- *verbo, et non est men-*  
 τὶ ῥήματι, καὶ οὐδὲν *dacium in ipso. Qui er-*  
 παρ αὐτῷ ψεύδος. Οἱ *go mentiuntur, abne-*  
 οὖν ψευδόμενοι ἀθετοῦσι *gant Dominum, et sunt*  
 τὸν Κύριον, καὶ γίνον- *fraudatores Domini, non*  
 ται ἀποστερηταὶ τοῦ *reddentes ei depositum*  
 Κυρίου, μὴ ἀποδιδόντες *quod acceperunt. Ac-*  
 αὐτῷ τὴν παραθήκην ἣν *ceperunt enim spiritum*  
 ἔλαβον. Ἐλαβον γὰρ *sine mendacio : hunc si*  
 πνεῦμα ἀψευστον τοῦ- *mendacem reddunt, coin-*  
 το ἔαν ψευδὲς ἀποδώσω- *quant mandatum seu*  
 σιν, ἐμίαναν τὴν τοῦ *depositum Dei, et frau-*  
 Θεοῦ παραθήκην, καὶ ἐ- *datores sunt.*  
 γέροντο ἀποστερηταί.

His <sup>4</sup> auditis, ego vehementer flevi. Qui cum  
 flentem me videret, dixit mihi: Quid ploras?  
 Et dixi: Quoniam, Domine, nescio an possim  
 salvus esse. Quare, inquit? Et dixi: Quia num-  
 quam, Domine, verum locutus sum verbum in vi-  
 ta mea, sed semper <sup>5</sup> in simulatione vixi, & men-

dacium pro veritate <sup>6</sup> affirmavi omnibus: & non mihi quisquam contradixit; sed fides habita est verbo meo. Quo modo ergo potero vivere, cum sic egerim? Et dixit mihi: Tu quidem bene & verè sentis. Oportebat enim te, sicut Dei servum, in veritate ambulare, & malam conscientiam cum spiritu veritatis non conjungere, nec tristitiam Spiritui Dei sancto & vero facere. Et dixi illi: Numquam, Domine, hæc verba tam diligenter audivi. Et dixit mihi: Nunc audis. <sup>7</sup> Cura deinceps, ut & illa quæ prius locutus es falsa pro negotiis tuis, his verbis & illa fidem <sup>8</sup> recipiant. Possunt enim & illa fidem <sup>9</sup> recipere, si vera locutus fueris <sup>1</sup> deinceps;

& si veritatem servaveris, poteris vitam consequi. Et quicumque *Ἐὰν τὴν ἀλήθειαν φύ- λάξῃς, δυνήσῃ σεαυτῷ ζῶν περιποιήσασθαι.*

audierit hoc Mandatum, & fecerit, & recesserit à mendacio; vivet Deo.

<sup>6</sup> firmavi. <sup>7</sup> Custodi à modo. <sup>8</sup> B. & L. percipiant. VAR.LECT. <sup>9</sup> percipere. <sup>1</sup> L. à modo.

## M A N D A T U M IV.

*De dimittenda adultera.*

I. **M**Ando, ait, tibi, ut castitatem custodias; & non ascendat tibi cogitatio cordis de alieno matrimonio, aut de fornicatione: *Φύλασσε τὴν ἀγνείαν, καὶ μὴ ἀναβαινέτω ἐπὶ καρδίαν σου περὶ γυναικὸς ἀλλοτρίας, ἢ περὶ πορνείας τινός, ἢ περὶ τοιούτων ὀνομάτων.*

<sup>1</sup> L. quia hoc facit.

VAR.LECT.

tum magnum. Tu autem semper memor esto Domini, omnibus horis; & numquam peccabis. Si enim hæc cogitatio in cor tuum ascenderit tam

των· τούτο γὰρ ποιῶν ἁμαρτίαν μεγάλην ἐργάζη ---- Βλέπε οὖν, ἀπέχου ἀπὸ τῆς ἐνθυμήσεως ταύτης.

mala, magnum peccatum facis: & qui hæc faciunt, viam mortis sequuntur. Vide ergo tu; abstine te ab hac cogitatione. Ubi enim castitas manet in corde hominis justī, <sup>2</sup> numquam ibi ascendere debet cogitatio mala. Et dixi illi: Domine, permitte <sup>3</sup> me pauca verba <sup>4</sup> tecum loqui. Dic, inquit. Et dixi illi: Domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, & hanc invenerit in adulterio, numquid peccat vir, si convivit cum illa? Et dixit mihi: Quamdiu nescit peccatum ejus, sine crimine est vir vivens cum illa. Si autem scierit vir <sup>5</sup> uxorem

VAR.LECT. <sup>2</sup> ποπ. <sup>3</sup> mihi. <sup>4</sup> dicere tibi. <sup>5</sup> B. mulierem.

*Si autem scierit vir &c.] Qui septem annos ad communionem crimen dissimulat, doctus spectare uterque accedat. Similis forma lacunar, sub mariti persona, leno est. Hoc verò in negotio Canones, pro temporum ratione, diversa statuerunt. Oxon.*

*Consimilia ubique nancisceris, in legibus Atticis & Romanis, in scriptoribus profanis, in Canonibus, in Patribus. Notatu maxime dignus est Canon Namnetensis 12. Si cuius uxor adulterium perpetravit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum; dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis publicè pœniteat. Vir verò ejus nullatenus aliam accipiat. Quòd si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat: ita tamen, ut pariter cum illa pœnitentiam agat; & exactà pœnitentià, post*

*& in muliere servabitur, si eam vir ejus adulteravit, hoc est, adulterio suo polluit. Juxta istud B. Ambrosii L. ii. Comment. in Lucam, Pulcrè docuit S. Mattheus quid facere debeat justus, qui probrum conjugis deprehenderit, ut incruentum ab homicidio, castum ab adulterio prestare se debeat. Qui enim jungitur meretrici, unum corpus est.*

*Parti innocenti permissio solum datur per illum Canonem partem nocentem dimittendi; quod est contra communem Antiquorum sententiam. Hi enim jubent, ut dimittatur culpæ affinis, præsertim mulier: nam rariùs mulieres à mœchis maritis divertebant. Id verò jubent, tum ob Prov. xviii. 22. secundum*

suam deliquisse; & non egerit poenitentiam mulier, & permanet in fornicatione sua, & convivit cum illa vir; reus erit peccati ejus, & particeps mœchationis ejus. Et dixi illi: Quid ergo, si permanferit in vitio suo mulier? Et dixit: Dimittat illam vir; & vir per se maneat. Quòd si dimiserit mulierem suam, & aliam dux-

LXX. & Vulg. *Qui tenet adul-*  
*teram stultus est & impius;* tum  
propter allatam rationem S. Am-  
brosii; tum quòd ea societas in-  
quinet, dum conjux membrum  
fit, aut meretricis, aut fornicato-  
ris; tum quia licentia alteri  
datur peccandi, oriturque tur-  
pissimi lenocinii suspicio; tum  
etiam quia citius sequetur delin-  
quentis poenitentia; tum deni-  
que ut evitentur innumera mala,  
& scandalum.

In prædicto Canone præcipi-  
tur, ut conjux insons pariter  
cum fonte agat poenitentiam,  
non insolito olim ecclesiasticæ  
disciplinæ vigore; cujus rationes  
essè videntur hæc, Metus ne im-  
munis à flagitio, causa aliquate-  
nus vel occasio extiterit adulte-  
rii; suspicio incontinentiæ in re-  
poscente conjugem; & compro-  
batio veræ reconciliationis.

In Epistola decretali Domini  
Michaelis Patriarchæ, de sacerdo-  
tis uxore adulterio polluta, hæc  
sunt verba. *Ὁ μὲν τὴν ἡδονήν μοι-  
χευθεῖσαν ἀγαγόμενος, κ. τ. λ.*  
*Qui jam adulteratam in conjun-*  
*gem ducit, sacerdos fieri non po-*  
*test. Sed cum quis uxorem qui-*  
*dem virginem duxit, illa rorò*  
*connubio juncta ei adulterium ad-*  
*mittit; si re cognita sacerdos ma-*  
*neat quietus, nec eam suâ domo*  
*emittat, neque ab illa separari*  
*inducat in animum, indignus sa-*  
*cerdotis consecratur, propter hujus-*

*comodi sceleris tolerantiam. At*  
*si comperto adulterio, adulteran-*  
*tem domo suâ confestim expulerit,*  
*& divortium fecerit, posthac*  
*quoque in sacerdotii quod habet*  
*dignitate permanet. Cot.*

*Quòd si dimiserit mulierem*  
*&c.] Infraque reddit rationem:*  
*Propter poenitentiam ergo non de-*  
*bet, dimissa conjuge suâ, vir a-*  
*liam ducere: subditque, Hic ac-*  
*tus similis est, & in viro, & in*  
*muliere. Habes expressam ver-*  
*bis clarissimis orthodoxam sen-*  
*tentiam, de vinculo matrimonii*  
*post adulterium permanente;*  
*quæstione toties agitatâ, atque à*  
*Conc. Trid. definitâ, Sess. xxiv.*  
*Can. 7. Dempstis multis aut ob-*  
*scuriùs, aut generaliùs profatis,*  
*reliquorum præcipua his ferè*  
*capitibus possunt comprehendi.*

I. Nuptias per alterutrius con-  
jugum adulterium non dirimi,  
sententia Catholica est Tertulliani  
Lib. de Monogam. Innocentii  
Papæ ad Exuperium Epist. iii.  
Hieronymi ad Matt. xix. 9. Au-  
gustini, cum aliis in locis, tum  
præcipuè in duplici libro de a-  
dulterinis conjugii ad Pollen-  
tium; Patrum Conc. Milevitani  
ii. Can. 17. Namnetensis Can.  
12. Sueffionensis i. Can. 9. Fo-  
rojuliensis Can. 10. Quibus ad-  
jungo Canonem S. Patricio per-  
peram adscriptum; Can. 10. Syn-  
odi Anglic. apud Bedam Hist.  
L. iv. C. 5. Capitulum 215.

erit, & ipse mœchatur. Et dixi illi: Quid si mulier dimissa poenitentiam egerit, & voluerit ad virum suum reverti; nonne recipietur à viro suo? Et dixit mihi: Imò, si non receperit eam

L.vi. Capitularium, cum Capitulo 20. Additionis 2. seu capite 2. libri iii. Concilii Parisiensis 6. & cap. 46. Triburiensis Synodi. Cùm enim, per posteriora ea decreta, non liceat marito adulteræ, vivente eâ, aliud inire connubium; datur intelligi, vetitum etiam id viro mœcho, & uxori sive libidinose, sive castæ.

II. Visum olim est Principibus Christianis, adulterio dissolvi conjugium. Patet ex multis notissimisque ea de re latis legibus: eamque doctrinam retinuerunt Græci. & Armenii. Quas leges S. Augustinus respiciens, homil. xlix. hæc habet verba, *Non vobis licet habere uxores, quarum priores mariti vivunt. Nec vobis, femina, habere viros licet, quorum priores uxores vivunt. Adulterina sunt ista conjugia, non jure fori, sed jure cæli.*

III. Qui solet Ambrosiaster appellari, ad 1 Cor. vii. 10, 11. existimat viro licere, dimissâ uxore peccante, ducere aliam; uxori non licere, dimisso obfornicationem viro, nubere: quia mulier inferior est. Atque ille locus laudatur in Synodo Aquifraganensi iii. An. 862. Verùm hinc adhiberi debent præclara B. Augustini verba L. ii. C. ult. de adulterinis conjugiiis: *Viri propterea se feminis superiores arbitrantur, ne pudicitia pares esse dignentur; in qua etiam praire debuerunt, ut eos illa tamquam sua capita sequerentur. Quamquam pro Pseudo-Ambrosio stare*

forfan videbuntur Episcopi Illiberitani, Can. 9, & 10.

IV. Quòd mulier, quamdiu vir vivit, si nubat, sit adultera, docetur à Basilio ad Amphilocheum, C. 9. & 48. Hieronymo Ep. xxx. C. 1. Adv. Jovinianum L. i. C. 5. & Ep. cxlvii. ad Amandum; Innocentio Ep. ii. C. 12. & Niceta Metropolitanæ Heracleæ in Responsis ad interrogationes Constantini Episc. L. v. Juris Græco-Romani.

V. Contrà, quòd uxor pudica à marito dimissâ, vel maritum adulterii ergo dimittens, extra culpam, aut saltem extra crimen sit, si nuptias contrahat, creditum Epiphanio, Hæc. lix. §. 4. (cum quo confer Constitutiones Apost. L. iii. C. 1.) ac fortè Tertulliano L. ii. C. 1. ad uxorem; illisque Ecclesiæ præsidibus, commemoratis excusatisque ab Origene ad Matt. xix. 8. qui contra Scripturam permiserunt aliquam nubere, viro priori vivente. Credit quoque Pollentius, id licere, non tamen expedire; prout refertur à S. August. L. i. C. 6. de adulterinis conjugiiis. At Photio Ep. i. Auctarii placet, ut mulier, à viro citra rationem ac invita repudium passâ, cùm ille aliam acceperit, ipsaque postea cum alio juncta fuerit, adultera non appelletur,

VI. Cum impudica conjugè copulatus potest eâ relicta aliam querere, ex mente Lactantii L. vi. C. 23. Concilii Venetici, Can. 2. Synodi S. Patricii, Can.



vir suus, peccat, & magnum peccatum sibi admittit: sed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit; sed non sæpe. Servis enim Dei

26. Concilii Bituricensis in Sess. 2. Synodi Lemovicensis ii. Can. 15. & Leonis iv. in Synodo Rom. Can. 36. Quibus adde Capit. 116. Theodori Cantuariensis, Tom. ix. Spicilegii. Insignis est locus B. Augustini libro de fide & operibus C. 19. *Quisquis etiam uxorem in adulterio deprehensam dimiserit, & aliam duxerit, non videtur equandus eis, qui, exceptâ causâ adulterii, dimittunt & ducunt. Et in ipsis divinis sententiis ita obscurum est, utrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.*

VII. Adulteræ admittitur spes conjugii, etiam post mortem viri, per Concilii Forojulienfis Can. 10. Consule Decretum cap. Hi vero, Cauf. xxxii. Quæst. 7. Similes autem multæ sanctiones latæ reperiuntur super incestu, raptu, aliisque criminibus.

VIII. Cùm soleant Patres & Concilia facultatem divortii faciendi propter solum adulterium dare, Principalibus legibus complures aliæ varietque causæ separationis investæ sunt. Eamque in partem peccabant Ebionaci, quòd, teste S. Epiphano, liberè ad secundas, usque tertias, septimasque nuptias diverterent. Quinetiam interdum aliquid de rigore remissum fuit Ecclesiasticis regulis, dum se ad Jus civile accommodant. Quare juxta Canonem Compendiensem 13, &c. ingressus monasterii, seu voti emissio, dissolvit copulam ma-

trimonii, adeo ut conjux non vovens valeat nuptias contrahere. Præterea ex responso Gregorii Papæ secundi, Epistolâ ad Bonifacium, Vir, cui mulier debitum reddere ob infirmitatem nequit, si se non potest continere, alteram sibi jungat. Conjuratio in vitam mariti, & longa absentia, uxore nolente virum sequi, matrimonii nexum solvunt, secundùm Vermeriensis Concilii Can. 5, & 9. De uxoris etiam furore utrinque multùm agitata est quæstio.

Penè præterieram admonere, pietatis plenam esse rationem, ob quam Hermas vult, ut conjux, post dimissionem conjugis moechantis, coelebs maneat; *Potest enim in hujusmodi pœnitentia esse. Quò nempe ignoscatur ei cui Deus parcit*, ait B. Augustinus ad Pollentium L. ii, C. 6. & 9. addens, *non duram esse ac difficilem, si fides adsit, nec turpem conjugum, post perpetrata ac per pœnitentiam purgata adulteria, reconciliationem; ut pro peccatis non habeantur, cum peccati remissionem divinâ miseratione creduntur accepisse.* Cot.

Peccat.] At non pauci rem voluerunt in arbitrio mariti consistere. Vide Canones, Basilii 21. & Trullanum 93. atque ad eos Balsamonem. Adi etiam Matt. Blastarem in Jure Græco-Romano L. viii. *Verum, inquit S. Augustinus de adult. conjugiiis, L. ii. C. 9. ecce non fiat, nemo compellit, quia fortè lex aliqua hujus sæculi hoc vetat, secundùm terrenam civitatis modum, ubi ce-*

pœnitentia una est. Propter pœnitentiam ergo non debet, dimissâ conjuge suâ, vir aliam ducere. Hic actus similis est, & in viro, & in muliere. Non solùm mœchatio est ° illis, qui

VAR.LECT. ° illi ---- coinquinat.

*gitata non est abolitio criminum per sanguinem sanctum. Suscipiatur ergo continentia, quam nulla lex prohibet, in alia non eatur adulteria. Et quid ad nos, si nec saltem divinâ miseratione mundata, marito reconcilietur à Deo adultera, dum tamen non reconciliatis adulteris, non alia fiat quasi connubia, qua convincuntur esse adulteria?* Cor.

*Pœnitentia una est.*] Prudenti admodum consilio Hermas homines cupiens pariter deterrere à desperatione, atque à confidentia, sermonem toto hoc Tractatu ita temperat, ut pœnitentiam interdum ostendat, interdum occultet; modò proponat omnibus, modò quibusdam deneget, aut absolutè, aut nisi illam citò susceperint; aliquando refiscendi semel dumtaxat locum det, aliquando sapius. Et quidem eandem *οἰκονομίαν* cernere est non rarò usurpatam ab Antiquis. Clemens Rom. Ep. ii. 6. Irenæus adv. hæ. L. iv. C. 45. Clemens Alex. qui Strom ii. Pastoris sententiam affert, probat, amplificat. Tertullianus de pœn. C. 7. Cyprianus de disciplina & habitu virginum, & Libro de lapsis. Pacianus in parænetico ad pœnit. Athanasius homil. in Matt. xii. 32. Origenes & Theognosius blasphemiam in Spiritum sanctum exponunt de peccatis subsequenter acceptum in baptisate donum S. Spiritus. Consule etiam Di-

dymum de Spiritu sancto, Epiphanium Hær. lix. C. 5. & Hieronymum Epist. ad Demetriadem 8.

Una hæc apud Hermam post baptismum pœnitentia, etiam in delicto mœchiæ, magnopere Tertulliano displicuit, postquam orthodoxiam cum hæresi commutavit: Vide librum de pudicitia C. 10. At Catholico placuerat una hæc secunda & ultima pœnitentia, eamque exposuerat in opere de pœnitentia C. 7, 8, 9, &c. Et verò semel dumtaxat tributam fuisse olim certis criminibus pœnitentiæ veniam, colligere licet ex multis Canonibus. Quinetiam doctrina est Ambrosii, de pœnitentia L. ii. C. 10, 11. & Augustini Epist. 54. Hæc tamen omnia non impediunt, quò minùs, vel ratione diversi Ecclesiarum usùs, vel ex potestate prudentiaque episcopali, licuerit, primis etiam Ecclesiæ temporibus, pœnitentiam repetere. Etenim, referente Irenæo, Cerdon non semel exomologesim hæreseos fecit: quod & testatur de Valentino & Marcione Tertullianus. Accedunt huc innumeri Canones, per quos paullatim ventum est ad nostræ ætatis consuetudinem. Quamquam semper suspectum fuit, & subinde delinquere, ac subinde reconciliationem ambire. Cor.

*Non solùm mœchatio &c.*] In commentariis Paulinarum Epistoliarum, qui inter Hieronymia-

carnem suam coinquinant; sed & is, qui simulacrum facit, mœchatur. Quòd si in his factis perseverat, & pœnitentiam non agit; recede ab illa, & noli convivere cum illa: <sup>7</sup> alioquin & tu particeps eris peccati ejus. Propter hoc, præceptum est vobis, <sup>8</sup> ut cœlibes maneatis, tum vir, tum mulier: potest enim in hujusmodi pœnitentia esse. Sed & ego non do occasionem, ut hæc ita agantur; sed ne amplius, qui peccaverit, peccet. De prioribus autem peccatis ejus, Deus, qui potestatem habet <sup>9</sup> sanitatem dandi, dabit remedium; quia ipse est, qui habet potestatem omnium.

II. Iterum interrogavi, & dixi: Quoniam Dominus existimavit me dignum esse, ut mecum habites semper; pauca verba mihi <sup>1</sup> ediffere, quia non intelligo quidquam, & cor meum <sup>2</sup> obturatum est à pristina conversatione <sup>3</sup>; & sensum mihi aperi, quia vehementer <sup>4</sup> obtusus sum, & <sup>5</sup> in totum nihil intelligo. Et respondens dixit mihi; Ego præpositus sum pœnitentiæ, & omnibus pœnitentiam agentibus sensum do. An non tibi videtur, pœnitentiam agere, <sup>6</sup> magnam sapientiam esse; quoniam qui pœnitentiam agit, sensum magnum <sup>7</sup> adipiscitur? Sentit enim, se peccasse, & fecisse nequiter <sup>8</sup> in

Clemens  
Alexand.  
Strom. ii.

<sup>7</sup> L. sin autem. <sup>8</sup> C. L. & V. per vos manere, sive VAR.LECT.  
viro, sive mulieri. <sup>9</sup> L. sanandi, dabit. <sup>1</sup> differere.  
<sup>2</sup> obduratum. <sup>3</sup> mea. <sup>4</sup> B. & L. stultus. <sup>5</sup> C. intonitus.  
<sup>6</sup> L. sapientia magna. <sup>7</sup> accipit. <sup>8</sup> B. ante conspectum.  
<sup>9</sup> L. jam.

nos libros extant, sic notatur ad *Quod si in his &c.]* De for-  
Rom. ii. 22. *Non est una mœ-* nicatione spiritali, cum Eth-  
*chia. Nam omne quod Deo de-* nicus pietatis nomine Christia-  
*bet anima, si alicui præter-* nam pellit, S. Paulus senten-  
*quam Deo reddiderit, mœchatur.* tiam suam interposuit, 1 Cor. vii.  
Cor.

operatur nequiter; sed operatur bene, & humiliat animam suam, & torquet eam, quia peccavit. Vides ergo, quòd pœnitentia sensus est magnus. Et dixi illi: Propter hoc, Domine, diligenter inquiri omnia, quoniam peccator sum; ut sciam <sup>1</sup> quæ operer, & vivam; quia multa sunt peccata mea. Et dixit mihi: Vives, si hæc Mandata mea custodieris: & quicumque audierit, & fecerit Mandata hæc, vivet Deo.

Clemens  
Alexand.  
Strom. ii.

III. Et dixi illi: Etiam nunc, Domine, audivi à quibusdam Doctoribus, quòd alia pœnitentia non est, nisi illa, cùm in aquam descendimus, & <sup>1</sup> accipimus remissionem peccatorum nostrorum; ulterius non peccare, sed in castitate permanere. Et ait mihi: Rectè audisti. Nunc autem, quia diligenter omnia <sup>2</sup> quæris, & hoc tibi demonstro; non dans occasionem illis, qui credituri sunt, aut qui <sup>3</sup> crediderunt Domino. Qui enim jam crediderunt, aut qui credituri sunt, pœnitentiam peccatorum non habent, sed remissionem. <sup>4</sup> Illis enim qui vocati sunt ante hos dies, posuit Dominus pœnitentiam: quoniam cogitationes omnium præcor-

VAR.LECT. <sup>1</sup> quibus operer, ut vivam. <sup>1</sup> jam. <sup>2</sup> inquiris. <sup>3</sup> modò. <sup>4</sup> B. Talibus.

*Alia pœnitentia non est, --- per-* νοιαν, per lavacrum regeneratio-  
*manere.]* Intellige de baptismo. nis; insuperque pro lapsis, μετὰ  
*Qui enim jam ---- remissionem.* τὴν μετάνοιαν, τὴν μεταμέλειαν.  
Id est, baptizati vel baptizandi Cap. vero v. unicum memorat  
non habent pœnitentiam, sed baptismi pœnitentiam, & præ-  
*remissionem,* quia absque labori- terea pœnitentiam post baptis-  
bus ac pœnis satisfactionis con- mum. Cor.  
sequuntur veniam. *Illis enim* Remissionem.] Baptismus la-  
*---- pœnitentiam.* Loquitur de bem omnem eluit, virtute fœ-  
pœnitentia peccatorum post bap- deris Evangelici. Hinc compa-  
tismum admissorum. Ita Pas- ratum est, ut plurimi, quòd pec-  
toris locus enarratur à Clem. candi licentiam lucrifacerent, bap-  
Alex. in Miscellan. 2. S. Epipha- tismum usque ad mortis articu-  
nius Hær. lix. C. 3. unam indu- lum differrent. OXON.  
cit μετάνοιαν, & τελείαν μετάνοιαν.

diorum novit Deus, & scit infirmitatem hominum, & multiplicem nequitiam Diaboli, quâ<sup>â</sup> molitur aliquid<sup>6</sup> finistri servis Dei, & malignè insidiatur illis. Misericors ergo Dominus miserus est<sup>7</sup> figmenti sui, & posuit pœnitentiam istam; & potestatem pœnitentiæ hujus mihi dedit. Et ideo dico tibi; quòd post vocationem illam magnam & sanctam, si quis tentatus fuerit à Diabolo, & peccaverit, unam pœnitentiam habet. Si autem subinde peccet, & pœnitentiam agat, non proderit homini talia agent; difficile enim vivet Deo. Et ego dixi: Domine, revixi, ubi tam diligenter audivi hæc Mandata. Scio enim,<sup>8</sup> si postea nihil adjecero peccatis meis, salvus ero. Et dixit: Salvus eris, inquam; & omnes quicumque fecerint hæc Mandata, salvi erunt.

Tertull. de pudicitia. C. x.

IV. Et iterum dixi illi: Domine, quoniam patienter me audis, etiam hoc mihi demonstra. Dic, inquit. Et dixi: Si vir, vel mulier alicujus decefferit, & nupserit aliquis illorum; numquid peccat? Qui nubit, non peccat, in-

Tertull. de pudicitia, C. x.

<sup>5</sup> B. & L. facit. <sup>6</sup> L. malignè servis. <sup>7</sup> B. & L. figmento suo. <sup>8</sup> C. si fecero ea, & nihil. <sup>â</sup> B. uxor aut vir. decefferit alicui. VAR. LECT.

*Si autem subinde peccet, &c.]* ronymus Ep. 11. Canon 4. Basententiam hanc de una pœnitentia ob graviora scelera, ratam Strom. L. ii. Minucius Felix, Ohabuit primitiva Ecclesia; nec rigenes, Gregorius Nazienzenus, displicuit Tertulliano Pastor nos- Amphilocheus, &c. Iterarum ter, quamdiu inter Catholicos matrimonium ab Athenagora versabatur. Oxon. appellatur εὐπρεπὴς μοιχεύειν, à

*Qui nubit non peccat.]* Rectè Minucio Felice, adulterium. Origenis Homil. 17. in Lucam hæc cum multis, de iterato matrimonio, Noster judicat. Quod sunt verba, *Forſitan & de cœtus omnino improbant Athenagoras primitivorum immaculatorumque Legat. pro Christianis ante finem; Theophilus Antiochenus Ecclesia, que non habet maculam neque rugam, ejicietur digamus; ad Autolycum L. iii. Irenæus non quò in æternum mittatur in- L. iii. C. 19. Tertullianus; Hic- cendum, sed quò partem non ha-*

quit: sed si per se manserit, magnum sibi <sup>2</sup> con-  
 quirat honorem apud Dominum. Serva ergo  
 castitatem & pudicitiam; & vives Deo. Hæc,  
 quæ tecum loquor, & mando tibi, custodi dein-  
 ceptus, ex quo <sup>3</sup> tibi traditus sum, & in domo  
 tua habito; & prioribus peccatis tuis erit re-  
 missio, si hæc Mandata mea custodieris. Sed  
 & omnibus erit remissio, qui <sup>4</sup> Mandata mea  
 custodierint.

VAR.LECT. <sup>2</sup> acquirit. L. facit. <sup>3</sup> mihi traditus es, &. <sup>4</sup> hæc.

*beat in regno Dei.* Et Auctor co de antiqua Ecclesiæ discipli-  
 operis imperfecti in Matt. Tom. na, tot Canonibus firmata, per  
 vii. B. Chrysostomi, Homil. 32. quam bigamis pœnitentia injun-  
 fic loquitur, *Secundam quidem* gebatur, ac denegabatur benedic-  
*accipere, secundum præceptum A-* tio nuptialis & corona. Præte-  
*postoli est; secundum autem veri-* reo denique τῶν ἕξω testimonia,  
*tatis rationem, verè fornicatio* tam Græcorum, quàm Latino-  
*est: sed dum permittente Deo* rum, unde liquet, Ethnicorum  
*publicè & licenter committitur,* plerisque parum probatas esse fe-  
*fit honesta fornicatio.* Nihil di- cundas nuptias. Cor.

## MANDATUM V.

*De tristitia cordis, & patientia.*

I. **Æ** Quanimis, in- Φύλασσε τὴν ἀνειαν;  
 quit, esto, & καὶ μακροθυμίαν, καὶ  
 patiens; & omnium ο γενεῶ συνέτος, καὶ πάν-  
 perum nequissimorum των τῶν πονηρῶν ἔργων  
 dominaberis, & opera κατακυριεύσεις, καὶ ἐρ-  
 beris omnem justitiam. γάση πᾶσαν δικαιοσύ-  
 Quòd si patiens fueris, νην. Ἐὰν γὰρ μακροθυ-  
 Spiritus <sup>2</sup> sanctus, qui μος ἔση, τὸ πνεῦμα τὸ  
 habitat in te, mundus ἅγιον κατοικοῦν ἐν σοὶ  
 crit, & non obscurabi- καθαρὸν ἔσται, μὴ σκο-  
 tur ab <sup>3</sup> aliquo nequissi- τούμενον ὑπὸ πονηροῦ

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. Animæquus. <sup>2</sup> Deest. <sup>3</sup> alio.

<sup>4</sup> dilatabitur, & epula- πνεύματος, μὴ μειούμε-  
bitur <sup>5</sup> in vase, <sup>6</sup> in von ὑπὸ τῆς ὄξυχορίας,  
quo inhabitat, & ap- κ. τ. λ. E Fabricio.  
parebit Domino hilaris in pace magna. Quòd  
si iracundia aliqua <sup>7</sup> supervenerit, continuò Spi-  
ritus <sup>8</sup> sanctus, qui in te est, angustiabitur, &  
quæret <sup>9</sup> discedere. Suffocatur enim <sup>1</sup> aspectu  
nequissimo, & non habet locum apparendi Do-  
mino, sicut vult: tribulatur enim ab iracundia.  
Utrique ergo Spiritus cùm pariter inhabitant,  
perniciosum est homini. Si quis enim allumat  
absinthii pusillum, & mittat in amphoram mel-

<sup>4</sup> spatiosè habet. B. spatiosa habitat. <sup>5</sup> C. & L. cum. VAR. LECT.  
<sup>6</sup> L. cum quo habitat. <sup>7</sup> venerit. <sup>8</sup> Decst. <sup>9</sup> recedere.  
<sup>1</sup> C. & L. à spiritu.

*Spiritus sanctus --- angustiabi- utrumque, quemadmodum illi  
tur.*] Origenes Homil. vi. in Apostoli Rom. viii. 26. *Spiritus  
Num. Non enim potest Spiritus postulat pro nobis gemitibus ine-  
sanctus consortium pati & socie- narrabilibus, à multis etiam Ve-  
tatem Spiritus mali. Certum terum explicatur; ut illi facere  
est enim, peccati tempore adesse dicatur S. Spiritus, quod à Sancto  
in corde unius-cujusque spiritum ipso inspirante fit. Sed nec  
malum, & agere partes suas. in scriptis primorum Patrum,  
Cui utique cùm loctus datur, & voces λειτουργεῖν, ὑπηρετεῖν, ὑ-  
recipitur à nobis per cogitationes πορργεῖν, διακονεῖν, apparere seu  
malas & concupiscentias pesti ministrare, & ab eis deductæ,  
mas, contristatus, & (ut ita semper de servili ministerio u-  
dicam) coangustatus, fugatur de surpantur. Quocirca tributes in-  
nobis Spiritus sanctus. Propter venies Filio ac Spiritui sancto.  
quod & Apostolus, sciens hæc ita Immò S. Epiphanius Hæc. lxxiv.  
accidere, monebat, dicens; Nolite C. 4. διακονεῖν & λειτουργίαν  
lite contristare Spiritum sanc- Patri etiam attribuit. Cor.*

*Si quis enim assumat absinthii pusillum.*] Apposuit ad hæc  
comparationem adnotabitur illa  
S. Gregorii Nazianz. in Apolo-  
getico. ὅτι τινες ἀν τῆς ἐλίγης κα-  
κίας μεταλάβει πλουσίως, ἢ ἀρε-  
τῆς βαθείας; κατὰ μικρόν ἐπεὶ καὶ  
μέλιτι μὲν μικρὸν ἀψίνθιον τάχ-  
στα μεταδίδωσι τοῦ πικροῦ, μέλι  
δὲ, οὐδὲ τὸ εἰπλάσιον, ἀψίνθινον

lis; nonne totum mel exterminabitur? & tantum mellis à modico absinthio disperit, & perdit dulcedinem<sup>2</sup> mellis, & jam non habet gratiam apud dominum suum; quoniam totum<sup>3</sup> mel amarum factum est, & usum suum perdidit.

Sed si in mel non mitatur absinthium; dulce erit, & in<sup>4</sup> usu domino suo. Vide enim, quàm fit<sup>5</sup> æquanimitas dulcior melle; & utilis erit Domino qui in ipsa commoratur: nam iracundia inutilis est. Si ergo mixta fuerit iracundia æquanimitati, contribulatur<sup>6</sup> animus, & non est utilis Deo oratio illius.

*Ἐὰν δὲ εἰς τὸ μέλι οὐ βληθῆ τὸ ἀψίνθιον, γλυκὺ εὐρίσκεται τὸ μέλι, καὶ εὐχρηστον πάντως γίνεται τῷ δεσπότῃ. Βλέπε οὖν, ὅτι ἡ μακροθυμία γλυκυτάτη ἐστὶν ὑπὲρ τὸ μέλι, καὶ εὐχρηστος ἐστὶ τῷ Κυρίῳ, καὶ ἐν αὐτῇ κατοικεῖ ἡ δὲ ὀξύχολία τὴν μακροθυμίαν μαιίνει. E Fabricio.*

*Antiochus, homilia c.*

*Ἐὰν γὰρ τις μακροθυμὸς γένηται, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατοικεῖ ἐν αὐτῷ καθαρὸν, μὴ ἐπισκοτούμενον ὑπὸ ἐτέρου πονηροῦ πνεύματος· ἀλλ' ἐν εὐρυχώρῳ κα-*

*Quòd si quis patiens fuerit, Spiritus sanctus in eo habitat mundus, & non obscuratur ab alio nequam Spiritu: sed in lato loco habitans,*

VAR.LECT. <sup>2</sup>C. mel, & non. <sup>3</sup>C. & L. Deest. <sup>4</sup>L. usum. <sup>5</sup>B. & L. animæquitas. V. animæquitas dulcissima, plus quàm mel est. <sup>6</sup>L. anima.

*τῆς ἑαυτοῦ γλυκύτητος. Citius ἢ parum absinthii amaritudinem exiguum vitium uberrimè largiam melli celerrimè impertit; gissimèque quispiam perceperit, cum contrà mel, ne duplâ quàm ingentem ἢ copiosam virtutem parte copiosius, dulcedinem suam absinthio infundat. Cot.*



τοικοῦν εὐφραίνεται, με-  
 τὰ τοῦ σκεύους οὗ κα-  
 τοικεῖ, καὶ λειτουργεῖ  
 τῷ Κυρίῳ ἐν ἰλαρότητι  
 πολλῇ. Ἐὰν δέ τις ὄξυ-  
 χολία ἐπέλθῃ, εὐθέως  
 τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον στε-  
 νοχωρεῖται, μὴ ἔχον τό-  
 πον καθαρὸν, καὶ ζητεῖ  
 ἀποστῆναι, διὰ τὸ μὴ ἔ-  
 χειν τόπον λειτουργῆσαι  
 τῷ Κυρίῳ καθὼς βούλε-  
 ται. Ἐν γὰρ τῇ μα-  
 κροθυμίᾳ, ὁ Κύριος κα-  
 τοικεῖ· ἐν δὲ τῇ ὄξυχο-  
 λίᾳ, ὁ διάβολος. Ἀμ-  
 φότερα οὖν τὰ πνεύμα-  
 τα ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοι-  
 κοῦντα, ἀσύμφωνόν ἐστι  
 καὶ πονηρὸν τῷ αἰθρώ-  
 πῳ, οὗ κατοικοῦσιν ἀμ-  
 φότερα. Ἐὰν γὰρ λαβῶν  
 ἀψίνθιον μικρὸν εἰς κε-  
 ράμιον μέλιτος ἐπιχέῃς,  
 οὐχὶ ὅλον τὸ μέλι ἀφα-  
 νίζεται; καὶ τοσοῦτον  
 μέλι ὑπὸ ἐλαχίστου ἀ-  
 ψίνθιου ἀπόλλυται; ἀ-  
 πόλλυσι γὰρ τὴν γλυ-  
 κύτητα, καὶ πικρὸν γί-  
 νεται· καὶ οὐκ ἔχει χάριν  
 παρὰ τοῦ δεσπότου αὐ-  
 τοῦ, ὅτι ἐπικράνη. Βλέ-  
 πεις, ὅτι ἡ μακροθυμία

*letatur cum vase in quo  
 inhabitat, & apparet  
 seu ministrat Domino in  
 hilaritate magna. Quòd  
 si iracundia aliqua su-  
 pervenerit; continuo Spi-  
 ritus sanctus angusta-  
 tur, non habens locum  
 mundum; & querit dis-  
 cedere, quia non habet  
 locum apparendi ac ser-  
 viendi Domino, sicut  
 vult. Deus enim in pa-  
 tientia habitat; in ira-  
 cundia verò, Diabolus.  
 Utrique ergo Spiritus cum  
 pariter inhabitant, per-  
 niciosum est ac malum  
 homini, in quo ambo ha-  
 bitant. Si enim assu-  
 mas absinthii pusillum,  
 & mittas in amphoram  
 mellis; nonne totum mel  
 exterminabitur? & tan-  
 tum mellis à modico  
 absinthio disperit? Per-  
 dit enim dulcedinem, &  
 amarum fit; & non ha-  
 bet gratiam apud domi-  
 num suum, quoniam a-  
 marum factum est. Vi-*

\*F. εὐ-  
χρηστος.

γλυκυτάτη ἐστὶν ὑπὲρ *des, quòd æquanimitas*  
 τὸ μέλι, καὶ εὐχάριστος *dulcior sit melle, & uti-*  
 τῷ Κυρίῳ· ἢ δὲ ὀξύχο- *lis Domino: at iracun-*  
 λία, καὶ πικρά καὶ ἀ- *dia, & amara & inuti-*  
 χρηστός ἐστίν. Ἐὰν οὖν *lis est. Si ergo mista fue-*  
 μιγῇ ἢ ὀξύχολία καὶ *rit iracundia æquanimi-*  
 ἢ μακροθυμία, μιαι- *tati, polluitur æquani-*  
 νεται ἢ μακροθυμία, καὶ *mitas, & non est utilis*  
 οὐκ ἐστὶν εὐχρηστος τῷ *Deo oratio illius.*  
 Θεῷ ἢ ἐντευξίς αὐτῆς.

¶ Et dixi illi: <sup>1</sup> Vellem scire, Domine, nequitiam  
 iracundiæ, ut custodiam me ab illa. <sup>2</sup> Et dixit  
 mihi: Scies; & si non custodieris te ab illa,  
 perdes spem tuam, cum <sup>3</sup> tota domo tua. Sed  
 recede ab illa. Ego enim tecum sum Nuncius æ-  
 quitatis: & omnes qui ab ea recedunt, quicum-  
 que pœnitentiam egerint ex totis præcordiis  
 suis, <sup>4</sup> vivent Deo; sed & cum illis ero, & con-  
 servabo omnes. Justificati enim sunt omnes,  
 qui pœnitentiam egerint, à sanctissimo Nuncio.

II. Audi nunc, inquit, Ἄκουε δὲ καὶ τὴν ἐ-  
 nequitiam iracundiæ, νέργειαν τῆς ὀξύχολίας,  
 quam <sup>1</sup> prava, quàmque *πῶς ποικιλῆ ἐστίν - - - -*  
 noxia est; & quo pacto *οὐκ ἀποπλανᾷ δὲ τοὺς*  
 servos Dei evertit. Qui *ὄντας πλήρεις ἐν τῇ πίσ-*  
 enim pleni sunt <sup>2</sup> in fide, *τει, οὐδὲ ἐνεργῆσαι δύ-*  
 non potest <sup>3</sup> nocere illis; *ναται εἰς αὐτοὺς, ὅτι ἢ*  
 quoniam virtus Dei est *δύναμις τοῦ Κυρίου μετ'*  
 cum illis. Evertit enim *αὐτῶν ἐστίν, ἀλλὰ ἀ-*  
 dubios & vacuos. Quo- *ποπλανᾷ τοὺς διψύχους.*  
 ties autem viderit tales *Ὅταν γὰρ κ. τ. λ.*  
 homines, injicit se in *E. Fabricio.*  
 corda <sup>4</sup> eorum: & de ni-

VAR.LECT. <sup>1</sup> Volebam. <sup>2</sup> Desunt & dixit mihi. <sup>3</sup> Desest. <sup>4</sup> ANG. De-  
 sunt, vivent Deo. <sup>1</sup> B. pessima. L. pessima est, & quomo-  
 do. <sup>2</sup> ANG. Desest. <sup>3</sup> L. facere. <sup>4</sup> B. & L. hominum.

hilo, aut vir, aut mulier, amaritudinem percipit, propter res quæ sunt in usu; aut pro convictu; aut pro aliquo<sup>5</sup> verbo, si quod fortè incidit, supervacuo; aut pro amico aliquo; aut debito; aut<sup>6</sup> pro his similibus rebus supervacuis. Hæc enim stulta sunt, & supervacua, & vana servis Dei. <sup>7</sup> Æquanimitas autem valida est & fortis, & habet virtutem magnam, & sedet in<sup>8</sup> amplitudine magna, hilaris, in pace gaudens, & honorificans Dominum in omni tempore mansuetè. Hæc enim æquanimitas habitat cum benè fidentibus. Nam iracundia stulta est, & levis, & fatua. De stultitia verò nascitur amaritudo; & ex amaritudine, iracundia; ex iracundia verò, furor.

Hic ex tot malis creatus<sup>9</sup> furor, operatur peccatum magnum & insanabile. Cum enim hæc omnia in uno vase<sup>1</sup> sunt, ubi & Spiritus sanctus moratur; non capit<sup>2</sup> hos vas, sed supereffluit:

Εἶτα ἡ μῆνις ἐκ τοσούτων κακῶν συνίσταται ἀμαρτία ἡ μεγάλη καὶ ἀνίατος. Ὅταν γὰρ πάντα τὰ ἀνθρώπινα ταῦτα ἐν ἐνὶ ἀγγεῖῳ κατοικεῖ, ὅπου καὶ τὸ

<sup>5</sup> L. Deest. <sup>6</sup> de. <sup>7</sup> Animæquitas, & sic in sequentibus. <sup>8</sup> amplitudinem magnam. <sup>9</sup> B. tacit peccatum. <sup>1</sup> L. sint. <sup>2</sup> C. & L. hoc, ab alia manu. VAR.LECT.

Cum enim hæc omnia in uno vase sunt.] Mand. xi. Vacuis enim illo se occupaverit, id est, si neque vas, quod committitur non effluit. bonis neque malis intenderit, omnis spiritus intrat in eum: intrans autem, non statim ducit eum ad peccatum; sed primum delectat eum in malis, & sensum desiderium est de aliquo, non recipit riiis carnalibus alligat; & postea supermissum; si autem vacuum ducit ad peccatum, quando jam fuerit, recipit omne quod mittitur: sic homo, quamdiu occupatus est malis, non recipit bonum; & si occupatus fuerit bonis, repellit

quoniam tener spiritus πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐ  
 non potest cum malo χωρεῖ ἐκεῖνο τὸ ἄγγιος,  
 spiritu<sup>3</sup> immorari, rece- ἀλλ' ὑπερπλεονάζει τὸ  
 dit, & habitat cum man- τρυφερόν πνεῦμα, μὴ  
 fucto. Deinde cūm re- ἔχον συνήθειαν μετὰ πο-  
 cessērit ab homine in νηροῦ πνεύματος καὶ  
 quo habitabat, fit homo σκληρότητος κατοικεῖν  
 vacuus à Spiritu sancto; --- οὕτως οὖν συμβαί-  
 & postea repletur spi- νει πᾶσι τοῖς ὀξύχολοις.  
 ritibus malignis, & ob- E. Fabricio.  
 cœcatur à cogitatione

<sup>4</sup> mala s.

*Antiochus, homiliâ cx.*

Ἡ γὰρ ὀξύχολία, πο- Nam iracundia, cūm  
 νηρὰ οὔσα, καταστρέ- prava<sup>1</sup> sit, vi suâ ever-  
 φει τοὺς δούλους τοῦ Θε- tit servos Dei. Quoties  
 οὔ τῇ ἐαυτῆς ἐνεργεία. enim viderit dubios ho-  
 Ὅταν γὰρ ἴδῃ τοὺς ἀν- mines, injicit se in cor  
 θρώπους<sup>4</sup> εὐσταθοῦντας, hominis; & de nihilo  
 παραβάλλει ἐαυτὴν εἰς homo amaritudinem per-  
 τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώ- cipit, propter res quæ  
 που, καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς sunt in vitæ usu, aut  
 πικραίνεται, ἐνεκεν βιω- pro convictu; aut pro  
 τικῶν πραγμάτων, ἢ aliquo verbo, si quod in-  
 περὶ ἐδεσμάτων, ἢ ὅτι cidit, supervacuo; aut  
 μικρολογία τις ἐνέπεσεν pro dato & debito. Hec  
 μάταια, ἢ περὶ δόσεως. enim omnia stulta sunt,  
 Ταῦτα γὰρ πάντα μω- & supervacua & vana  
 ρά ἐστι, καὶ κενὰ τοῖς servos Dei. Æquanimi-  
 δούλοις τοῦ Θεοῦ. Ἡ tas autem valida est &  
 δὲ μακροθυμία μεγάλη fortis, & habet virtu-  
 ἐστὶν καὶ ἰσχυρά, ἔ- tem magnam, & amplif-

<sup>4</sup> F. εὐστα-  
 θοῦντας, vel  
 ἐνσταθοῦ-  
 τας.

VAR. LECT. <sup>3</sup> moreri. <sup>4</sup> L. bona. <sup>5</sup> C. & ANG. Sic omnibus  
 iracundis contingit.

ράν, καὶ εὐθύνει, καὶ ἀ- *simis rebus fruitur, &*  
 γαλλιωμένη ἀμέριμος *bilaris in pace gau-*  
 οὔσα δοξάζει τὸν Κύριον, *dens honorificat Domi-*  
 μηδ' ἐν αὐτῇ ἔχουσα *num; nihil in se ha-*  
 πικρὸν, διότι *πραῦς* *bens amari, quia man-*  
 ἐστὶ καὶ ἡσύχιος. Αὕτη *sueta est & quieta. Hec*  
 οὖν ἡ μακροθυμία κατοι- *ergo æquanimitas habi-*  
 κεῖ μετὰ τῶν τὴν πίστιν *tat cum iis, qui fidem*  
 ἔχόντων ὀλόκληρον. Ἡ *integram possident. At*  
 δὲ ὀξύχολία ἀφρων ἐσ- *iracundia stulta est: de-*  
 τίν' εἶτα, ἐκ τῆς ἀφρο- *inde de stultitia nasci-*  
 σύνης γίνεται πικρία, ἐκ *tur amaritudo; & ex*  
 δὲ τῆς πικρίας θυμὸς, ἐκ *amaritudine, iracundia;*  
 δὲ τῆς ὀργῆς μῆνις. Τὸ *ex iracundia verò, fu-*  
 οὖν ἅγιον πνεῦμα, ὡς *ror. Sanctus ergo Spi-*  
 τρυφερὸν ὄν, καὶ μὴ ἔ- *ritus, ut tener, nec mo-*  
 χλον συνήθειαν μετὰ τοῦ *rari solitus cum duro ac*  
 σκληροῦ καὶ πονηροῦ *malo Spiritu, recedit ab*  
 πνεύματος, ἀποχωρεῖ ἀ- *ejusmodi homine, & quæ-*  
 πὸ τοῦ τοιοῦτου ἀνθρώ- *rit habitare cum man-*  
 που, καὶ ζητεῖ τοῦ κα- *sueto, & fit homo ille*  
 τοικῆσαι μετὰ τοῦ μα- *vacuus à Spiritu ius-*  
 κροθύμου, καὶ γίνεται ὁ *to, & omnino obcæ-*  
 ἄνθρωπος ἐκεῖνος κενὸς *catur à cogitatione bo-*  
 τοῦ πνεύματος τοῦ δι- *na.*  
 καίου, καὶ ὅλως ἀποτυ-  
 φλοῦται ἀπὸ τῆς δια-  
 νοίας τῆς ἀγαθῆς.

Recede ergo tu ab ira- *Ἀπέχου οὖν ἀπὸ τῆς*  
 cundia, & induc animæ- *ὀξύχολίας τοῦ πονηροῦ*  
 quitatem, & resiste ira- *δαίμονος· ἐνδύσαι δὲ*  
 cundiæ; & invenieris *τὴν μακροθυμίαν, καὶ*

cum pudicitia & castitate à Deo. Vide ergo, ne fortè negligas hoc Mandatum. Si enim huic Mandato <sup>o</sup> obedientiam præstiteris; & cætera Mandata mea, quæ tibi mandaturus sum, poteris fervare. Confirma ergo nunc te in Mandatis istis, ut vivas Deo: & quicumque fervaverint hæc Mandata, vivent Deo. *E Fabricio.*

ἀντίσθητι τῇ ὀξυχολίᾳ· καὶ ἔσῃ ἐπαινούμενος τοῖς ἠγαπημένοις ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Βλέπε οὖν μὴ παραλογήσῃ τὴν ἐντολὴν ταύτην. Ἐὰν γὰρ ταύτην φυλάξῃς, δυήσῃ καὶ τὰς λοιπὰς τηρήσῃ. Ἴσχυε οὖν ἐν αὐταῖς, καὶ ἐνδυναμοῦ, καὶ νικήσεις, καὶ ζήσεις Θεῷ.

VAR.LECT. <sup>o</sup> B. & L. dominationem egeris.

## MANDATUM VI.

*De agnoscendis uniuscujusque hominis duobus Geniis, & utriusque inspirationibus.*

I. **P**Ræceperam, inquit, tibi in primo Mandato, ut custodies fidem, & timorem, & pœnitentiam. Etiam, inquam, Domine. Et dixit: Sed nunc tibi volo monstrare virtutes horum mandatorum, ut scias effectus illorum, quo modo ipsa posita sunt ad justum pariter & injustum. Tu itaque crede justo; injusto autem nihil crede. Justitia

Ἐνετειλάμην σοι ἐν τῇ πρώτῃ ἐντολῇ, ἵνα φυλάξῃς τὴν πίστιν καὶ τὸν φόβον, καὶ ἐγκρατεύσῃ. Ἀπεκριθὴν, Ναὶ, Κύριε, οὕτως ἐστίν. Ἀλλὰ θέλω σοὶ δηλῶσαι, καὶ τὰς δυνάμεις αὐτῶν, ἵνα νοήσῃς τὴν δυνάμιν, ἣν ἔχουσι, καὶ ἐνέργειαν· διπλαῖ γὰρ εἰσι, κεῖνται γὰρ ἐπὶ δικαίῳ καὶ ἀδίκῳ. Σὺ οὖν

VAR.LECT. <sup>1</sup> L quoniam.

[Pœnitentiam.] *Abstinenciam* Wakius, ex Græc. Athanasii, & potius legendum esse censet Mand. i.

tia enim rectam viam *πίστευε τῷ δικαίῳ, τῷ*  
 habet; at injustitia pra- *δὲ ἀδίκῳ μηδὲν πιστευ-*  
 vam. Sed tu rectam vi- *σης. Τὸ γὰρ δίκαιον ὄρ-*  
 am custodi, pravam au- *θὴν ὁδὸν ἔχει, τὸ δὲ ἀ-*  
 tem relinque. Prava au- *δικον στρεβλὴν. Ex A-*  
 tem via non habet exi- *thanasio T. iii. p. 2. 54.*  
 tum bonum, sed offen-  
 dicula multa; aspera est, & spinosa, & ducit  
 ad interitum, & noxia est hominibus ambulan-  
 tibus in illa. Qui autem viam rectam petunt,  
 æqualiter ambulant sine offensione; quia non est  
 aspera, neque spinosa. Vides igitur, quòd me-  
 lius est per hanc viam incedere. Ibis enim, in-  
 quit; & quicumque ex toto corde crediderint  
 in Domino, ibunt per illam.

II. Audi nunc, inquit, primùm de fide. Duo  
 sunt <sup>1</sup> Genii cum homine: unus æquitatis; &

<sup>1</sup> C. V. & L. Nuncii, & sic in sequentibus.

VAR. LECT.

*Duo sunt Genii &c.]* Pro sen-  
 tentia de duobus Angelis seu  
 Geniis, bono & malo, hominum  
 unicuique assistentibus, habemus  
 testimonia Origenis, Basilii, Gre-  
 gorii Nysseni, Chrysoctomi,  
 magistri sententiarum, & Scho-  
 lasticorum quorundam. Adde  
 præterea Chaldaeorum, Judæo-  
 rum, & Muhammedanorum suf-  
 fragia; itemque Empedoclem,  
 Platonem, Euclidem Socraticum,  
 & Servium. Facit tamen rem  
 incertam, ex parte certi Dæmo-  
 nis insidiatoris, silentium cùm  
 Scripturæ, tum multorum Pa-  
 trum; immò nonnullorum ex  
 his contraria opinio; ut nihil di-  
 cam de recentioribus Theologis.  
 Tertullianus Lib. de anima C.  
 57. dicit, *Nullum penè hominem*  
*carere demonio.* Optatus Mile-  
 vitanus L. iv. contra Donatistas,  
*Neminem fugit, quòd omnis homo*  
*qui nascitur, quamvis de paren-*  
*tibus Christianis nascatur, sine*  
*spiritu mundi esse non possit;*  
*quem necesse sit ante salutare la-*  
*vacrum, ab homine excludi &*  
*separari. Hoc exorcismus opera-*  
*tur, per quem spiritus immundus*  
*depellitur, & in loca deserta fu-*  
*gatur.* Ipse etiam Origenes, pa-  
 rum in suis constans, Homil. xx.  
 in Josuam, multas intra nos pon-  
 nit divinas virtutes, animarum  
 nostrarum vel corporum curam  
 gerentes; multasque noxias, ob-  
 sidentes, ac insidiantes. Atque  
 eundem Adamantium ista Hie-  
 ronymi verba petunt ad Gal. i.  
 15. *Et dicunt, Quo modo statim*  
*ab utero erraverunt peccatores,*  
*& falsa locuti sunt, qui nec ser-*  
*monem potuerunt habere, nec sen-*  
*sum? Aut quæ est ista justitiæ*  
*præscientia Dei, alium amare &*  
*custodire priusquam nascatur,*

Origenes  
de princ.  
iii. 2. &  
Hom. 35.  
in Lucam.  
Cassianus,  
Collat. viii.  
C. 17. &  
xiii. C. 12.  
Prosper  
contra Col-  
lat. C. 30.

unus iniquitatis. Et ego dixi illi: Quo modo, Domine, scire poterò, quòd duo sunt Genii cum homine? Audi, inquit, & intellige. Æquitatis Genius tener est, <sup>2</sup> lenis & verecundus, mansuetus & quietus. Cùm ergo in cor tuum ascenderit; continuò loquitur tecum de justitia, de pudicitia, de castitate, de benignitate, de <sup>3</sup> venia, de caritate, & de pietate. Hæc omnia cùm ascenderint <sup>4</sup> in cor tuum; scito, quòd Genius æquitatis tecum est: huic ergo Genio crede, & operibus ejus. Accipe nunc & Genii iniquitatis opera. Primùm amarus, iracundus, & <sup>5</sup> stolidus est; & opera illius perniciofa sunt, & evertunt servos Dei. Cùm ergo in cor tuum ascenderint hæc; intelliges <sup>6</sup> ab operibus ejus, hunc esse Genium iniquitatis. Et dixi ei: Quo modo, Domine, intelligam? Audi, inquit, & intellige. Cùm iracundia tibi accesserit, aut amaritudo; intellige, <sup>7</sup> eum esse in te: deinde cupiditas <sup>8</sup> multorum operum, & optimorum ci-

VAR.LECT. <sup>2</sup> B. & L. *Deest*. <sup>3</sup> indulgentia. <sup>4</sup> L. *Desunt* in cor tuum. <sup>5</sup> stultus. <sup>6</sup> cum ab operibus suis, quia hic est nuncius iniquitatis. <sup>7</sup> quia ipse in te est. <sup>8</sup> C. multarum opum.

*alium detestari? Et causas hujus rei ad priorem vitam referunt; quòd unusquisque, pro merito suo, à primo statim ortu, bonis aut malis Angelis assignetur.* Scriptum quoque fuerat à Clemente Alexand. in libris Ἰποτυπώσεις, per baptismum πνεύματα ἀκάθαρτα συμπλεγμένα τῇ ψυχῇ διολίεσθαι, Spiritus immundos anima complicitos fecerni. Denique Lactantius dicit, L. ii. C. 14. quod contaminati spiritus adhaerent singulis hominibus, & omnes ostiatim domos occupant, ac sibi Geniorum nomen assumunt. Ut ut sit, Hermæ nostri dogma longissimè distat ab errore recentioris Hermæ alterius, Sociorumque Messalianorum, affirmantium, Unicuique homini statim ab ortu comitem ac incolam adesse Dæmonem, qui ad malum cogat; nec baptismò, sed solâ oratione expellatur. Cor.

Veterem lectionem *Nuncii* hîc & in sequentibus retinendam censeo, siquidem interpretatur vocem ἀγγελοι, quam auctorem scripsisse constat. OXON.



borum, & <sup>9</sup> ebrietatum, & <sup>1</sup> appetentia multarum rerum alienarum, & superbia, & multiloquia, & <sup>2</sup> ambitio, & quæcumque iis similia sunt.

Hæc ergo, cùm in cor tuum ascenderint; intellige, <sup>3</sup> Genium iniquitatis tecum esse. Tu ergo, cùm cognoveris opera illius, recede ab illis omnibus, & nihil illi crede; quia mala sunt opera illius, & non conveniunt fer-vis Dei. Habes ergo utrorumque <sup>4</sup> Geniorum opera. Intellige nunc, & crede Genio æquitas; quia doctrina illius bona est. Licet enim sit felicissimus homo, & cogitatio alterius Genii ascendat in cor illius; oportet illum virum aut mulierem peccare. Si autem etiam nequissimus vir fuerit, aut mulier, & ascenderint in cor illius opera Genii æquitatis; necesse est, illum, aut illam, aliquid boni facere. Vides ergo, quòd bonum est, Genium æquitatis sequi. Si ergo illum secutus fueris, & credideris operibus illius; vives Deo: & qui crediderint operibus illius, vivent Deo.

Ταῦτα οὖν ὅταν ἐπὶ τὴν καρδίαν σου ἀναβῆ, γίνωσκε, ὅτι ἄγγελος τῆς πονηρίας ἐστὶν ἐν σοί. Σὺ οὖν ἐπιγνοὺς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀπόστα ἀπ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν αὐτῷ πιστεύε. Ἔχεις οὖν ἀμφοτέρων τῶν ἀγγέλων τὰς ἐνεργείας. Σύνες οὖν, καὶ ἀγγέλῳ τῆς δικαιοσύνης πιστεύσον. E. Fabricio.

*Ex hoc capite ista habet Antiochus hom. lxi.*

Δύο γὰρ εἰσὶν ἄγγελοι μετὰ τοῦ ἀνθρώπου· *Duo enim sunt Angeli cum homine: unus æqui-*

<sup>9</sup> B. & L. ebrietates. <sup>1</sup> L. desiderium. <sup>2</sup> ambitiositas. VAR.LECT. <sup>3</sup> quia nuncius iniquitatis est tecum. <sup>4</sup> nuncium operum.

*Appetentia multarum &c.] appetentia mulierum & rerum alienarum, seu potius, multarum rerum alienarum. Cot.*  
 Γραῖα ἐπιθυμία γυναικῶν καὶ πλεονεξία, nisi incrementum ac-  
 1) sperint ab Antiocho, postulant,

εἰς τῆς δικαιοσύνης, εἰς *æquitatis; unus iniqui-*  
 τῆς πονηρίας. Καὶ ὁ μὲν *tatis. Et æquitatis qui-*  
 τῆς δικαιοσύνης ἄγγελος, *dem Angelus, verecun-*  
 αἰσχυνητὸς, καὶ πραῦς, *dus est, mansuetus, &*  
 καὶ ἡσύχιός ἐστιν. "Ο- *quietus. Cum ergo hic*  
 ταν οὖν οὗτος ἐπὶ τὴν *in cor hominis ascende-*  
 καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου *rit, continuò loquitur cum*  
 ἀναεῖ, εὐθέως λαλεῖ μετ' *eo de justitia, de pud-*  
 αὐτοῦ περὶ δικαιοσύνης, *icitia, de castitate, de*  
 περὶ ἀγνείας, περὶ σεμ- *frugalitate, de omni opere*  
 νότητος, περὶ αὐταρκειάς, *justo, de omni virtute*  
 περὶ παντός ἔργου δι- *honorifica. Hæc ergo*  
 καιου, περὶ πάσης ἀρε- *omnia cum ascenderint*  
 τῆς ἐνδόξου. "Οταν οὖν *in cor hominis, mani-*  
 ταῦτα πάντα ἐπὶ τὴν *festum est, quòd Angelus*  
 καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου *æquitatis cum eo est.*  
 ἀναεῖ, ἀρίστηλόν ἐστιν, *Angeli autem iniquita-*  
 ὅτι ὁ ἄγγελος τῆς δι- *tis opera sunt: Primò*  
 καιοσύνης μετ' αὐτοῦ ἐσ- *omnium, iracundus est,*  
 τι. Τοῦ δὲ ἀγγέλου τῆς *& amarus, & stolidus;*  
 πονηρίας τὰ ἔργα πρῶ- *& opera illius pernicio-*  
 τον πάντων ὀξύχολός ἐσ- *sa sunt, & evertunt ser-*  
 τι, καὶ πικρός, καὶ ἀ- *vos Dei. Cum ergo hic*  
 φρων, καὶ τὰ ἔργα αὐ- *in cor hominis ascen-*  
 τοῦ πονηρὰ, καταστρέ- *derit, oportet intellige-*  
 φοντα τοὺς δούλους τοῦ *re eum ab operibus e-*  
 Θεοῦ. "Οταν οὖν οὗτος *jus. Cum enim quædam*  
 ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου *iracundia cuidam acces-*  
 ἀναεῖ, δεῖ γινῶναι αὐ- *serit, aut amaritudo; in-*  
 τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων αὐ- *tellige, eum in homine*  
 τοῦ. "Οταν γὰρ ὀξύχο- *lia quis tibi προσέληθ,*  
 λία τις τινὶ προσέληθ, *iracundia cuidam acces-*  
 ἢ πικρία, φανερώς ὁ τοι- *serit, aut amaritudo; in-*  
 εὔτος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐσ- *tellige, eum in homine*

τὴν εἶτα ἐπιθυμία πρᾶ- esse: deinde cupiditas  
 ξεων πολλῶν, καὶ πο- multorum operum, & pro-  
 λυτελεία ἐδεσμάτων fusio multorum & opti-  
 πολλῶν, καὶ ποικίλων morum ciborum, ac va-  
 τρυφῶν, καὶ ἐπιθυμία riarum deliciarum, & αρ-  
 γυναικῶν καὶ πλεονε- petentia mulierum ac re-  
 ξιῶν, καὶ ὑπερηφανεία, rum alienarum, & super-  
 καὶ ἀλαζονεία, καὶ ὅσα bia, & ambitio, & quæ-  
 τούτοις ἐστὶ παραπλή- cumque iis paria sunt ac  
 σια, καὶ ὅμοια. Ἀλλὰ similia. Sed & male co-  
 καὶ αἱ πονηραὶ ἐνθυμή- gitationes ipsius sunt om-  
 σεις αὐτοῦ εἰσι πᾶσαι. nes. Nobis ergo diligen-  
 Προσχωµεν οὖν ἀκριβῶς ter attendamus: & an-  
 ἑαυτοῖς: καὶ τῷ ἀγγέλῳ gelo iniquo renunciemus;  
 τῷ πονηρῷ ἀπολαξάμεθα, Angelum verò iustitie se-  
 τῷ ἀγγέλῳ τῆς δικαιο- quamur.

M A N D A T U M VII.

*De timendo Deo, & Dæmone non metuendo.*

**T**IME, inquit, Dominum, & mandata ejus Eccl. xii. 13.  
 custodi. Servans enim præcepta Dei, cris Clemens Alexand. Strom. ii.  
 potens in omni actu, & omne negotium tuum  
 erit incomparabile. Timens enim Dominum,  
 omnia bona<sup>1</sup> operaberis. Hic est timor,<sup>2</sup> quo  
 timere oportet, ut salvus esse possis. Diabolum  
 autem ne timeas: timens enim Dominum, domi-  
 naberis<sup>3</sup> illius; quia virtus in illo nulla est. In  
 quo autem virtus non est, is ne timendus qui-  
 dem est. In quo verò virtus gloriosa est, is etiam  
 timendus est. Omnis enim virtutem habens,

<sup>1</sup> L. operabitur. <sup>2</sup> B. & L. quem. <sup>3</sup> illi.

etiam timendus <sup>4</sup> est. Nam qui virtutem non habet, ab omnibus contemnitur. Time planè facta Diaboli; quoniam maligna sunt: metuens enim Dominum, timebis, & opera <sup>5</sup> Diaboli non facies; sed abstinabis te ab eis. Duplex enim timor est. Si enim malum operari <sup>6</sup> volueris; timens Dominum, <sup>6</sup> ne id quidem facies. Si autem bonum operari volueris; timor <sup>7</sup> utique Domini validus, & ingens, & gloriosus est. Time igitur Deum, & vives. Et quicumque cum metuerint, custodientes mandata ejus; eorum vita est apud Dominum: non custodientium autem, nec vita in illis est.

<sup>4</sup> F. nolueris.

*Antiochus, homiliâ cxxvii.*

Φοβήθητι γάρ, φησι, *Time enim, inquit,*  
 τὸν Κύριον, καὶ φύλασσε *Dominum, & mandata*  
 τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Φυ- *ejus custodi. Servans au-*  
 λάσσων δὲ τὰς ἐντολὰς *tem præcepta Dei, eris*  
 τοῦ Θεοῦ, ἔση δυνατὸς ἐν *potens in omni actu, &*  
 πάσῃ πράξει, καὶ ἡ πρά- *negotium tuum erit in-*  
 ξίς σου ἀσύγκριτος ἔσται. *comparabile. Timens e-*  
 Φοβούμενος γὰρ τὸν Κύ- *nim Dominum, omnia*  
 ριον, πάντα καλῶς ἐρ- *benè operaberis. Hic est*  
 γάσῃ. Οὗτός ἐστιν ὁ *timor, quo oportet ut ti-*  
 φόβος, ὃν δεῖ δὲ φοβηθῆ- *meas, & salvus eris.*  
 ραι, καὶ σωθῆσῃ. Τὸν δὲ *Diabolum autem ne ti-*  
 διάβολον μὴ φοβηθῆς. *meas. Timens enim Do-*  
 Φοβούμενος γὰρ τὸν Κύ-

VAR.LECT. <sup>4</sup> L. est, nec timor in ipso. <sup>5</sup> Diaboli. Nec facies ea, sed. <sup>6</sup> B. & L. non id facies. <sup>7</sup> L. itaque.

*Si enim malum operari volueris.* βέλῃς τὸ πονηρὸν ἐργάζεσθαι. Vet. libri, Ἐὰν θέλῃς τὸ πονηρὸν ἐργάζεσθαι. Cot.

ριον, κατακυριεύσεις τοῦ *minum, dominaberis Di-*  
 διαβόλου, ὅτι δύναμις *aboli; quia virtus in*  
 οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ. Ἐν *illo nulla est. In quo*  
 ᾧ δὲ δύναμις οὐκ ἔστιν, *autem virtus non est,*  
 οὐδὲ φόβος· ἐν ᾧ ἡ δύνα- *is ne timendus quidem*  
 μιν ἢ ἐνδοξος, καὶ ὁ φό- *est: in quo verò virtus*  
 βος ἐν αὐτῷ. Πᾶς γὰρ *gloriosa est, is etiam ti-*  
 ὁ δύναμιν ἔχων, καὶ φο- *mendus est. Omnis e-*  
 βον ἔχει· ὁ δὲ μὴ ἔχων *nim virtutem habens,*  
 δύναμιν, ὑπὸ πάντων *etiam timendus est. Nam*  
 καταφρονεῖται. Φοβήθη- *qui virtutem non habet,*  
 τι δὲ τὰ ἔργα τοῦ δια- *ab omnibus contemni-*  
 βόλου, ὅτι ποιηρὰ εἰσι. *tur. Time planè facta*  
 Φοβούμενος δὲ τὸν Κύριον, *Diaboli, quoniam maligna*  
 οὐ φοβήθησιν τὰ ἔργα *sunt. Metuens au-*  
 τοῦ διαβόλου, καὶ οὐκ *tem Dominum, non ti-*  
 ἐργάσῃ αὐτά· ἀλλὰ φεύ- *mebis opera Diaboli, &*  
 ξη ἀπ' αὐτῶν. Δισσοὶ *non facies ea; sed ab-*  
 οὖν εἰσὶν οἱ φόβοι. Εἰ *stinebis te ab eis. Du-*  
 οὐ θέλῃς τὸ ποιηρὸν ἐρ- *plex ergo timor est. Si*  
 γάζεσθαι, φοβήθητι τὸν *malum operari nolueris,*  
 Κύριον, καὶ οὐκ ἐργάξῃ *time Dominum, & id-*  
 αὐτό. Ἐάν δὲ θέλῃς πα- *non facies. Si autem*  
 λιν τὸ ἀγαθὸν ἐργάσασ- *adhuc bonum operari vo-*  
 θαι, φοβήθητι τὸν Κύ- *lueris, time Dominum,*  
 ριον, καὶ ἐργάξῃ αὐτό. *& facies illud. Timor*  
 Ὅστε ὁ φόβος τοῦ Κυ- *itaque Domini validus*  
 ρίου ἰσχυρότερός ἐστι, *& glcriosus est. Et qui-*  
 καὶ ἐνδοξος. Καὶ ὅσοι *cumque eum metuerint, &*  
 ἀν φοβηθῶσιν αὐτὸν, καὶ *custodierint mandata e-*  
 τηρήσωσι τὰς ἐντολὰς *ius, vivent Deo.*  
 αὐτοῦ, ζήσονται τῷ  
 Θεῷ.

## M A N D A T U M VIII.

*Declinandum esse à malis, & facienda bona.*

I. **D**IXI tibi, inquit, quòd <sup>1</sup> creaturæ Domini duplices sunt; & abstinentia duplex est. A quibusdam ergo abstinere oportet; à quibusdam verò non. Manifesta, inquam, mihi, Domine, à quibus abstinere oportet, & à quibus non. Audi, inquit: A malo abstinere; & noli illud facere. A bono <sup>2</sup> autem abstinere noli, sed fac illud. Si enim abstineris à bono, & non id feceris; peccabis. Abstine igitur ab omni malo, & <sup>4</sup> facies omnem iustitiam. Quales, <sup>3</sup> inquam, malignitates sunt hæ, à quibus abstinere oportet? <sup>4</sup> Audi, inquit: ab adulteriis, ebrietatibus & <sup>5</sup> commestationibus malignis, ab esca nimia, à lautitia, & inhonestate, à superbia, ab <sup>6</sup> abnegatione, à mendacio, à <sup>7</sup> detractioe, à nequitia ficta, à <sup>8</sup> recordatione injuriæ, & à fama pessima.

\* F. facies.

Hæc enim sunt opera iniquitatum, à quibus abstinere oportet servum Dei. Qui enim ab iis abstinere non potest, vivere Deo non potest. Audi nunc, inquit, &

Ταῦτα τὰ ἔργα πονηρὰ ἐστὶ τῆ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων· τούτων οὖν τῶν ἔργων δεῖ ἐγκρατεῦσθαι δοῦλον τοῦ Θεοῦ· ὁ γὰρ μὴ ἐγκρατεούμενος

VAR.LECT. <sup>1</sup> B. creationes. L. orationes. <sup>2</sup> abstinere te noles. <sup>3</sup> enim. <sup>4</sup> *Quidam cod.* Respondit mihi. <sup>5</sup> B. & L. conviviiis. <sup>6</sup> L. abnegantia. <sup>7</sup> *Desunt* à detractioe. <sup>8</sup> memoria malignitatis.

*Ab adulteriis, & c.]* Aut legitur cum voce ἀνομιᾶς, quæ sequitur, sicut exhibent duo codices Regis. Cor.

sequentia <sup>9</sup> eorum. Et *τούτων οὐ δύναται ζῆ-*  
*quidem multa sunt ad-* *σαι τῷ Θεῷ. Ἄκουε δὲ*  
*huc, à quibus abstinere* *καὶ τὰ ἀκόλουθα τούτων.*  
*debet fervus Dei. A* *καὶ πολλὰ γὰρ εἰσιν ἀφ'*  
*furto, ab <sup>1</sup> abnegatione,* *ῶν δεῖ τὸν δούλον τοῦ*  
*à falso testimonio, à cu-* *Θεοῦ ἐγκρατεῦσθαι,*  
*piditate, à superbia, &* *κλοπή, ψεῦδος, ἀποστέ-*  
*quæcumque iis similia* *ρησις, ψευδομαρτυρία,*  
*sunt. Videntur ergo tibi* *πλεονεξία, ἀλαζονεία,*  
*hæc mala esse, an non?* *καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια*  
*Equidem valde mala* *εἰ οὖν δοκεῖ σοι πονηρὰ*  
*sunt servis Dei. Ab his* *εἶναι ταῦτα; Ἄπεκριθη, <sup>6</sup> L. Ἄπει*  
*ergo omnibus debet ab-* *καὶ λίαν πονηρὰ τοῖς δού-*  
*stinere fervus Dei. Ab-* *λοις τοῦ Θεοῦ. Ἐγκρά-*  
*stine ergo ab omnibus* *τευσαι οὖν ἀπάντων, ἵνα*  
*his, ut <sup>2</sup> vivas Deo, &* *ζήσης τῷ Θεῷ, καὶ ἐγ-*  
*scribaris cum abstinenti-* *γραφῆσῃ μετὰ τῶν ἐγ-*  
*bus. A quibus ergo de-* *κρατευομένων. ἂ μὲν οὖν*  
*beas abstinere, illa sunt.* *δεῖ ἐγκρατεῦσθαι ταῦ-*  
*A quibus autem non de-* *τά ἐστι. Ἄ δὲ δεῖ σε μὴ*  
*beas abstinere, audi. Ab* *ἐγκρατεῦσθαι, ἀλλὰ*  
*omnibus bonis operibus* *ποιεῖν, ἄκουε πάντων*  
*noli abstinere; sed fac* *πρῶτον πίστις, φόβος*  
*illa. Audi, inquit, vir-* *Κυρίου, ὁμόνοια, ἀγάπη,*  
*tutem bonorum operum,* *ῥήματα δικαιοσύνης, ἀλή-*  
*quæ debeas operari, ut* *θεια, ὑπομονή. τούτων*  
*salvus esse possis. Pri-* *ἀγαθώτερον οὐδέν ἐστιν,*  
*mum omnium est fides,* *ἐν τῇ ζωῆ τῶν ἀνθρώπων.*  
*timor Domini, caritas,* *ταῦτα εἰάν τις φυλάσσει,*  
*καὶ μὴ ἐγκρατεῦσθαι ἀπ'*

<sup>9</sup> C. horum. Adhuc ergo sunt sequentia <sup>1</sup>

<sup>2</sup> L. negatione. <sup>2</sup> Desunt, vivas Deo &

concordia, <sup>3</sup> æquitas, ve- αὐτῶν, μακάριός ἐστιν ἐν  
 ritas, patientia, castitas. τῇ ζωῇ αὐτοῦ. Εἶτα τού-  
 Iis nihil est melius in των ἀκόλουθα ἀκουε  
 vita hominum, qui hæc χήραις ὑπηρετεῖν, καὶ ὀρ-  
<sup>4</sup> custodierint & fecerint φανούς ὑστερουμένους ἐ-  
 in vita sua. Deinde ho- πισκέπτεσθαι, ἐξ ἀνάγκης  
 rum sequentia audi. Vi- λυβρώσασθαι τοὺς δού-  
 dui administrare, or- λους τοῦ Θεοῦ, φιλόξε-  
 phanos & pauperes non νον εἶναι, ἐν γὰρ τῇ φι-  
 despiciere, & servos Dei λοξενίᾳ εὐρίσκεται ἀγα-  
 ex necessitate redimere, θοποιήσις, ἡσύχιον εἶναι,  
 hospitalem esse. <sup>5</sup> Hof- ἐνδεδέστερον γίνεσθαι, πάν-  
 pitalitate enim inveni- τα ἄνθρωπον πρεσβύτην  
 tur aliquando fructus σέβεσθαι, ἀσκεῖν δικαιο-  
 bonus. Non contradi- σύνην, ἀδελφότητα συν-  
 cere, quietum esse, <sup>6</sup> hu- τηρεῖν, ὑβριν ὑποφέρειν,  
 millimum fieri omnium μακρόθυμον εἶναι, ἀμνη-  
 hominum, majores natu ψυχῇ - - - δοκεῖ σοι  
 colere, studere <sup>7</sup> justitiæ, ταῦτα ἀγαθὰ εἶναι; Τί  
 fraternitatem conserva- γὰρ τούτων, εἶπον, ἀγα-  
 re, contumelias sufferre, θώτερον εἶναι δύναται;  
 æquanimem esse; lapsos Γύμναζε σὺν σεαυτὸν ἐν  
 à fide non projicere, τούτοις, καὶ μὴ ἐγκρα-  
 sed æquanimes facere; τέου πάντων, καὶ ζήσῃ  
 peccantes admonere, de- τῷ Θεῷ. *E Fabricio.*  
 bitores non premere; & si qua iis similia. Vi-  
 dentur tibi hæc esse bona, an non? Quid enim  
 melius est, inquam, <sup>8</sup> verbis istis? Vive ergo, in-  
 quit, in his mandatis, & noli ab eis recedere.  
 Si enim custodieris hæc omnia mandata, vives

VAR. LECT. <sup>3</sup> pietas, æquitas. <sup>4</sup> C. & L. custodierit & fecerit in  
 vita sua, vivet Deo. <sup>5</sup> L. In hospitio. <sup>6</sup> B. & L. hu-  
 miliorem. <sup>7</sup> B. justitiam. <sup>8</sup> B. & L. horum verborum.



Deo : & omnes qui custodierint hæc mandata, vivent Deo.

*Antiochus, homiliâ lxxix.*

Ἡ οὖν ἐγκράτεια δι-  
πλῆ ἔστιν· ἐπὶ τινῶν γὰρ  
δεῖ ἐγκρατεῦσθαι, ἐπὶ  
τινῶν δὲ οὐ δεῖ. Τὸ πο-  
νηρὸν γὰρ δεῖ ἐγκρατεῦ-  
εσθαι, καὶ μὴ ποιεῖν αὐ-  
τό· τὸ δὲ ἀγαθὸν μὴ ἐγ-  
κρατεῦσθαι, ἀλλὰ ποι-  
εῖν. Ἐγκρατεῦσαι οὖν  
ἀπὸ πάσης πονηρίας, ἐρ-  
γαζόμενος τὸ ἀγαθόν·  
ἐγκρατεῦσαι ἀπὸ μοι-  
χειάς, πορνείας, μεθύσ-  
ματος, ἀνομίας, ἀπὸ τρυ-  
φῆς, ἀπὸ πονηρίας, ἀ-  
πὸ τε ἐδεσμάτων πολ-  
λῶν, καὶ πολυτελείας,  
πλούτου, καὶ καυχήσεως,  
ὑψηλοφροσύνης, καὶ ὑπερ-  
ηφανίας, καὶ ἀπὸ ψεύ-  
ματος, καὶ καταλαλιᾶς,  
καὶ ὑποκρίσεως, καὶ μνη-  
σικακίας, καὶ πάσης  
βλασφημίας, κλέμμα-  
τος, ἀποστερήσεως, ψευ-  
δομαρτυρίας, πλεονεξίας,  
ἐπιθυμίας πονηρᾶς, ἀπά-  
της, κενοδοξίας, ἀλα-  
ζορείας, καὶ ὅσα τούτοις

*Igitur abstinentia du-  
plex est : à quibusdam e-  
nim abstinerere oportet ; à  
quibusdam verò non oportet.  
A malo enim ab-  
stinere oportet, & id non  
facere : à bono autem  
non abstinerere, sed face-  
re. Abstine igitur ab  
omni malo, faciens quod  
bonum est : abstine ab a-  
dulterio, fornicatione, e-  
britate, malitia seu in-  
honestate, à deliciis, ab  
esca nimia, & lautitia,  
divitiis, & gloriatione,  
& elatione animi, & su-  
perbia, & à mendacio,  
ac detractione, & nequi-  
tia ficta, & recordatione  
injurie, & omni blas-  
phemia seu fama pessima,  
furto, fraude seu  
abnegatione, falso testi-  
monio, avaritia, cupi-  
ditate mala, dolo, inani  
gloria, superbia, & qua-*

ὁμοιά ἐστι. τούτων δὴ *cumque iis similia sunt.*  
 τῶν ἔργων δεῖ ἔγκρα- *Ab his ergo operibus o-*  
 τεύεσθαι τὸν ἀγωνιστὴν *portet abstinere pugilenz*  
 καὶ δούλον τοῦ Θεοῦ. *ac servum Dei. Sunt*  
 Εἰσὶ καὶ ἔργα ἀγαθὰ, *autem* Ἔ *opera bona, quæ*  
 αὖ δεῖ ἐργάζεσθαι, καὶ *oportet facere, Ἔ à qui-*  
 μὴ ἔγκρατεύεσθαι. Πρὸ *bis non debes abstinere.*  
 δὲ πάντων, πίστις, φό- *Primum verò omnium est*  
 βος Κυρίου, ἀγάπη, ὁμό- *fides, timor Domini, cari-*  
 νοια, ῥήματα δικαιοσύ- *tas, concordia, verba æ-*  
 νης, ἀλήθεια, προμονή, *quitatis, veritas, patien-*  
 χήραις ὑπηρετεῖν, ὀρφα- *tia, viduis administrare,*  
 τοὺς ὑπερουμένους ἐπι- *orphanos, pauperes, Ἔ so-*  
 σκέπτεσθαι, ἐξ ἀναγκῶν *latio destitutos visitare,*  
 λυτροῦσθαι τοὺς δούλους *servos Dei ex necessitate*  
 τοῦ Θεοῦ, φιλόξενον εἶ- *redimere, hospitalem esse,*  
 ναι, ἡσυχον, ἐνδεέστερον *quietum, humillimum fie-*  
 γίνεσθαι πάντων ἀνθρώ- *ri omnium hominum, ma-*  
 πων, πρεσβύτας σέβει- *jores natu colere, studere*  
 θαι, ἀσχεῖν δικαιοσύνην, *justitiæ, fraternitatem*  
 ἀδελφότητα συντηρεῖν, *conservare, æquanimem*  
 μακρόθυμον εἶναι, μνη- *esse, contumelias sufferre*  
 σικακίαν μὴ ἔχειν, κάμ- *seu non habere memoriam*  
 νοίας τῇ ψυχῇ παρακα- *injuriarum, animo labo-*  
 λείν, ἐσκανδαλισμένους *rantes consolari; lapsos*  
 ἐπὶ πίστει μὴ ἀπο- *à fide non projicere, sed*  
 βάλλεσθαι, ἀλλ' ἐπι- *convertere ac æquanimem*  
 στρέφειν καὶ εὐθύμους *facere; peccantes admo-*  
 ποιεῖν, ἀμαρτανόνας νου- *nere, debitores inopes non*  
 θεῖν, χρεώστας μὴ θλί- *premere; Ἔ si qua iis si-*  
 βειν ἐνδεεῖς, καὶ εἴ τινα *milia. Si enim quis cu-*  
 τούτοις ὁμοιά ἐστι. Ταῦ- *stodierit hæc, Ἔ non ab-*  
 τα γὰρ εἴαν τις φυλάξῃ, *stodierit hæc, Ἔ non ab-*  
 καὶ μὴ ἔγκρατεύσῃται

ἀπ' αὐτῶν, ζήσεται τῷ *eis recesserit ac abstinue-*  
 Θεῷ. *rit, vivet Deo.*

MANDATUM IX.

*Postulandum à Deo assidue, & sine hesitatione.*

I. **I**Terum dixit mihi :

Tolle à te dubitatio- <sup>1</sup> Ἄρῃ ἀπὸ σεαυτοῦ τὴν  
 nem, & nihil omni- διψυχίαν, καὶ μηδὲν ὁ-  
 no dubites. Petens ali- λως διψυχίης αἰτήσασ-  
 quid à Domino, ne dicas θαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, λέ-  
 intra te: 'Quo modo ve- γων ἐν σεαυτῷ, ὅτι πῶς  
 rò possum aliquid pete- δύναμαι αἰτήσασθαι τι  
 re à Domino, & <sup>2</sup> obti- παρὰ τοῦ Κυρίου (καὶ)  
 nere, cùm sim peccator λαβεῖν, ἡμαρτηκῶς το-  
 tantorum malorum in σαῦτα εἰς αὐτόν; μὴ  
 Dominum? Noli hoc διαλογίζουταῦτα, ἀλλ'  
 cogitare; sed ex totis ἐξ ὅλης καρδίας σου ἐ-  
 præcordiis convertere ad πίστρεψον πρὸς τὸν Κύ-  
 Dominum. Pete sine ριον, καὶ αἰτοῦ παρ' αὐ-  
 dubitatione; & scies τοῦ ἀδιστακτως, καὶ  
 misericordiam Domini; γνώση τὴν πολυσπλαγ-  
 quòd non te derelin- χιαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μὴ  
 quet; sed petitionem σε ἐγκαταλείπη, ἀλλὰ  
 animæ tuæ <sup>3</sup> adimple- τὸ αἶτημα τῆς ψυχῆς  
 bit. Non est enim De- σου πληροφορήσει. Οὐκ  
 us sicut <sup>4</sup> homines, me- ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὡς οἱ  
 mores <sup>5</sup> injuriarum; sed ἄνθρωποι, οἱ μνησικακοί  
 est immemor injuriarum, εἰσι, καὶ σπλαγχνίζε-  
 & miseretur <sup>6</sup> figmenti ται ἐπὶ τὴν ποίησιν αὐ-

<sup>1</sup> L. quoniam quo. <sup>2</sup> accipere. <sup>3</sup> B. & L. replebit. VAR LECT.

<sup>4</sup> L. homo memor. <sup>5</sup> B. malorum. <sup>6</sup> L. figmento suo.

Cùm sim peccator &c.] Ter- enim omnium notarum cùm sim;  
 tullianus de pœnitentia, Peccator COT.

fui. Ergo purifica cor tuum <sup>7</sup> ab omnibus vitiis hujus sæculi, & obferva prædicta verba tibi à Deo <sup>8</sup> data; & accipies omnia bona quæ petis; & ex omnibus petitionibus tuis nihil deerit tibi, si sine dubitatione petieris à Domino. Qui ergo tales <sup>9</sup> non sunt, omnino nihil impetrant <sup>1</sup> eorum quæ petunt. Nam qui pleni sunt fide, omnia petunt fidentes, & accipiunt à Domino; quia sine dubitatione petunt. Omnis enim dubitans homo, si non pœnitentiam egerit, difficilè Deo vivet. Purifica ergo cor tuum à dubitatione, & indue fidem, & crede Deo; & omnia quæ petieris, accipies. Sed si petas aliquando petitionem, & <sup>2</sup> non accipias; noli dubitare, quia non citò

τοῦ. Σὺ οὖν καθάρισον τὴν καρδίαν σου ἀπὸ πάντων τῶν ματαίων τούτων, καὶ τῶν προειρημένων σοι ῥημάτων, καὶ αἰτοῦ παρά Κυρίου, καὶ λήψῃ, καὶ ἀπὸ πάντων τῶν αἰτημάτων σου ἀστέρητος ἔσῃ, ἐὰν ἀδιστακτικῶς αἰτήσῃς. Ἐὰν δὲ διστακτικῶς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, οὐδὲν οὐ μὴ λήψῃ τῶν αἰτημάτων σου. Οἱ γὰρ διστακτοὶ εἰς τὸν Θεόν, οὐτοί εἰσιν ὡς δίψυχοι, καὶ οὐδὲν ὅλως λαμβάνουσι τῶν αἰτημάτων αὐτῶν. Οἱ δὲ ὀλοδελεῖς ὄντες ἐν τῇ πίστει πάντα αἰτοῦνται, πεποιθότες ἐπὶ τὸν Θεόν, καὶ λαμβάνουσιν, ὅτι ἀδιστακτικῶς αἰτοῦνται, μηδὲν διψυχοῦντες. ὡς γὰρ δίψυχος ἀνὴρ, ἐὰν μὴ μελανόσσει, δυσκόλως σωθήσεται. Καθάρισον οὖν τὴν καρδίαν σου ἀπὸ τῆς διψυχίας, ἐνδύσαι δὲ τὴν πίστιν, ὅτι ἰσχυρὰ ἐστὶ, καὶ πιστεύε τῶ

VAR. LECT. <sup>7</sup> B. à malis cogitationibus, & ab omnibus hujus sæculi negotiis. <sup>8</sup> L. Deest. <sup>9</sup> L. Deest. <sup>1</sup> ex petitionibus suis. <sup>2</sup> tardius accipias petitionem tuam.

acceperis petitionem animæ tuæ. Forſitan enim propter tentationem, aut pro peccato tuo, quod tu ignoras, tardiùs accipies petitionem tuam. Sed tu noli <sup>3</sup> deſinere petendo petitionem animæ tuæ; πάντως κ. τ. λ. *E Fabricio* accipies. Si autem ceſſaveris petendo; de te queraris, non de Deo, quòd non dederit tibi.

Vide ergo dubitationem hanc, quàm perniciòſa fit, & ſæva, & multos radicitus evelat à fide, etiam valde fideles & firmos. Et enim hæc dubitatio filia eſt Diaboli, & valde nequiter agit <sup>4</sup> cum ſervis Dei. Contemne ergo dubitationem, & dominaberis illius in omni re. Induc firmam fidem & potentem.

Βλέπε οὖν τὴν διψυχίαν ταύτην, ποιηρὰ γὰρ ἐſτι, καὶ ἀſυνείητος, καὶ πολλοὺς ἐκρίζοι ἀπὸ τῆς πίſτεως, καὶ γενλίαν πῖſτοὺς καὶ ἰςχυροὺς· ἢ γὰρ διψυχία κ. τ. λ. Καταφρόνηſον οὖν αὐτῆς, ἐν παντὶ πράγματι ἐνδυſάμενος τὴν πῖſτιν τὴν ἰςχυρὰν καὶ δυνατὴν. *E Fabricio*.

Athanaſius de decretis Nicæn.

*Antiochus, homiliâ lxxxv.*

Ἄρωμέν οὖν ἀφ' ἡμῶν τὴν διψυχίαν καὶ ὀλι- *Tollamus ergo à nobis dubitationem & puſilla-*

<sup>3</sup> deferere. <sup>4</sup> ad ſervos.

VAR.LECT

*Hæc dubitatio filia eſt Diaboli.] adducit contra Eufebianos ſeu Quod ab Herma dicitur de dubitatione in precibus, Athanaſius in ſua ſententia ſtabiles. Cor.*

γοφυχίαν, καὶ μὴδ' ὀ-  
 λως διψυχίσωμεν αἰ-  
 τήσασθαι τι παρὰ τοῦ  
 Θεοῦ, λέγοντες ἐν ἑαυτοῖς·  
 ὅ, τι πῶς δύναμαι αἰτή-  
 σασθαι παρὰ Κυρίου,  
 καὶ λαβεῖν, ἡμαρτηκῶς  
 τοσαῦτα εἰς αὐτόν; ἀλλ'  
 ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου  
 ἐπίσπεσον ἐπὶ τὸν Κύ-  
 ριον, καὶ αἰτοῦ παρ' αὐ-  
 τοῦ ἀδισιάκως, καὶ  
 γνώσεις τὴν πολλὴν αὐ-  
 τοῦ εὐσπλαγχνίαν, ὅτι  
 οὐ μὴ σε ἐγκαταλίπη,  
 ἀλλὰ τὸ αἶτημα τῆς  
 ψυχῆς σου πληροφόρησει.  
 Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ Θεός, ὡς  
 οἱ ἄθροποι, μνησικα-  
 κοῦντες, ἀλλ' αὐτὸς ἀ-  
 μνησικάκος ἐστι, καὶ  
 σπλαγχνίζεται ἐπὶ τὴν  
 ποίησιν αὐτοῦ. Σὺ οὖν  
 καθάρισον τὴν καρδίαν  
 σου ἀπὸ τοῦ δισιάζειν,  
 καὶ αἰτοῦ παρ' αὐτοῦ,  
 καὶ λήψῃ τὸ αἶτημά σου.  
 Ἐπὰν δὲ δισιάξεις, οὐ  
 λήψῃ. Οἱ γὰρ δισιά-  
 ζοντες εἰς τὸν Θεόν, οὐ-  
 τοί εἰσιν οἱ διψυχοί, καὶ  
 οὐδ' ἐν ὅλως ἐπιτυχάνου-  
 σι τῶν αἰτημάτων αὐ-  
 τῶν. Οἱ δὲ ὀλοτελεῖς

*nimitatem, & nihil omni-  
 nino dubitemus petere a-  
 liquid à Deo, dicentes  
 intra nos; Quo modo  
 possum aliquid petere à  
 Domino, & obtinere, cum  
 sim peccator tantorum  
 malorum in eum? Sed  
 ex totis præcordiis con-  
 vertere ad Dominum, &  
 pete ab eo sine dubitatio-  
 ne; & scies magnam ejus  
 misericordiam, quòd non  
 te derelinquet, sed peti-  
 tionem animæ tuæ ad-  
 implebit. Non est enim  
 Deus, sicut homines, me-  
 mores injuriarum; sed  
 est immemor injuriarum,  
 & miseretur figmenti  
 sui. Ergo purifica cor-  
 tuum à dubitatione, &  
 pete ab eo, & accipies  
 petitionem tuam. Cum  
 autem dubitaveris, non  
 accipies. Qui enim du-  
 bitant de Deo, hi sunt  
 dubii, & omnino nihil  
 impetrant eorum quæ pe-  
 tunt. Nam qui pleni*

ὄντες ἐν τῇ πίστει, πάν- sunt fide, omnia petunt  
 τα αἰτοῦνται, πεποιθότες fidentes Domino, ἔ ac-  
 ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ λαμ- cipiunt, quia sine du-  
 βάνουσιν, ὅτι ἀδιστακ- bitatione petunt. Sed si  
 τως αἰτοῦνται. Ἐάν δὲ tardiùs accipias, nolì  
 καὶ βραδύτερον λαμβά- dubitare, quia non citò  
 νεις, μὴ διψυχῆσης, ὅτι acceperis petitionem ani-  
 οὐκ ἔλαβες ταχύ τὸ αἴ- mæ tuæ. Omnino enim  
 τημα τῆς ψυχῆς σου. propter tentationem, aut  
 Πάντως γὰρ διὰ πειρασ- pro peccato, quod tu ig-  
 μόν τινα, ἢ παράπλω- noras, tardiùs accipis.  
 μά τι, ὃ σὺ ἀγνοεῖς, βρα- Sed tu noli desinere pe-  
 δύτερον λαμβάνεις. Σὺ tendo petitionem animæ  
 οὐν μὴ διαλίπης αἰτού- tuæ; ἔ accipies. Si  
 μενος τὸ αἴτημα τῆς ψυ- autem cessaveris peten-  
 χῆς σου, καὶ λήψῃ αὐτό. do; de te queraris, non  
 Ἐάν δὲ ἐκκακήσεις αἰ- de eo qui non dederit  
 τούμενος, σεαυτὸν αἰτιῶ, tibi. Etenim dubitatio  
 καὶ μὴ τὸν διδόντα σοί. filia est Diaboli, ἔ valde  
 Ἡ γὰρ διψυχία θυγά- nequiter agit cum servis  
 τηρ ἐστὶ τοῦ διαβόλου, Dei. Tu ergo indue  
 καὶ λίαν πονηρεύεται εἰς firmam fidem ἔ poten-  
 τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ. tem.  
 Σὺ οὐν ἐνδύσαι τὴν πίσ-  
 τιν τὴν ἰσχυράν.

Fides enim omnia re- Καὶ γὰρ πίστις πάντα  
 promittit, & omnia con- ἐπαγγέλλεται, πάντα τε-  
 summat. Dubitatio autem λειοῖ. Ἡ δὲ διψυχία, μὴ  
 non credit, se aliquid καλάπιστεύουσα ἑαυτὴν,  
 impetraturam omnibus πάντων ἀποτυγχάνει τῶν  
 operibus suis quæ agit. ἔργων αὐτῆς ὧν πράσσει.  
 Vides ergo, inquit, quòd fides defursum est à Deo,

¶ L. sibi omnium impetrare operum suorum, quæ.

VAR. LECT

& habet virtutem magnam. Dubitatio autem terrenus spiritus est, & à Diabolo, virtutem non habens.

<sup>a</sup> L. fervi.  
<sup>b</sup> L. virtutem habenti.

Tu igitur <sup>a</sup> ferva <sup>b</sup> virtutem <sup>c</sup> fidei: à dubitatione autem recede, quæ non habet virtutem; & vi- ves Deo. Et omnes vi- vent Deo, quicumque hæc egerint.

Σὺ οὖν δούλευε, τῇ εὐχῇ σου, τῇ δυνάμει τῆς πίστεως --- καὶ ζήση Θεῷ, καὶ πάντες οἱ καταφρονήσαντες.

VAR.LECT. <sup>c</sup> habitæ fidei. C. fidem habentem virtutem.

## M A N D A T U M X.

*De animi tristitia, & non contristando Spiritum Dei, qui in nobis est.*

I. **L**ONGE fac à te <sup>a</sup> Aron ἀπὸ σοῦ τὴν λύπην· καὶ γὰρ αὕτη ἀδελφὴ ἐστὶ τῆς διψυχίας καὶ τῆς ὀξυχολίας. Πῶς, Κύριε, ἀδελφὴ ἐστὶν αὐτῆς; ἀλλὸ γὰρ μοι δοκεῖ ὀξυχολία, καὶ ἀλλὸ λύπη. Λέγει αὐτῷ: Διὰ τι οὐ νοεῖς τὰ λεγόμενά σοι; οὐ νοεῖς, ὅτι ἡ λύπη πάντων τῶν πᾶθων πονηροτέρα ἐστὶ καὶ δεινολάτη τοῖς δούλοις τοῦ Θεοῦ, καὶ παρὰ πάντα τὰ πνεύματα καταφθείρει

VAR.LECT. <sup>a</sup> L. nequior & pessima.



minat, & <sup>2</sup> cruciat Spi- τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐκτρι-  
ritum sanctum; & ite- ρει τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον,  
rum salvum facit. Ego, καὶ πάλιν σώζει;  
inquam, Domine, insipiens sum, & non intelligo  
quæstiones istas: quo modo possit <sup>3</sup> cruciari, &  
iterum salvum facere, non intelligo. Audi, in-  
quit, & intellige. Hi <sup>4</sup> qui numquam exqui-  
sierunt veritatem, neque inquisierunt de maje-  
state, sed tantum crediderunt, <sup>5</sup> sunt involuti in  
negotiis <sup>6</sup> hominum Ethnicorum. Et alius men-  
dax Prophetes est, qui perdit sensus fervorem  
Dei; dubiorum autem, non illorum qui fidunt  
in Domino plenè. Illi ergo dubii quasi ad di-  
vinum <sup>7</sup> Spiritum veniunt, & interrogant illum,  
quid illis futurum sit. Et ille mendax Prophe-  
tes, nullam habens in se <sup>8</sup> virtutem Spiritus di-  
vini, loquitur illis secundum interrogationem il-  
lorum, & implet animas illorum promissis, sicut illi  
volunt. Ille autem Prophetes inanis est, & inania  
respondet inanibus. Quidquid enim interroga-  
tur à vanis hominibus, vana respondet illis.  
<sup>9</sup> Quædam autem verba vera loquitur. Diabo-  
lus enim implet eum spiritu suo, ut dejiciat  
aliquem ex <sup>2</sup> justis.

*Clemens Alex. in Strom. I.*

Τινὰ γὰρ ῥήματα ἀληθῆ λαλεῖ. Ὁ γὰρ δια-  
βολος αὐτὸν πληροῖ τῷ ἑαυτοῦ πνεύματι, εἴ τινα  
δυνήσεται ῥῆξαι τῶν δικαίων.

<sup>2</sup> contribulat. <sup>3</sup> contribulare. <sup>4</sup> *Deest.* <sup>5</sup> C. & L. & LECT. VAR.  
sunt. <sup>6</sup> & divitiis. <sup>7</sup> L. *Deest.* <sup>8</sup> veritatem in se Spiritu  
divino. <sup>9</sup> Quod autem. <sup>1</sup> autem adimplet. <sup>2</sup> B. & L. illis.

*Cruciat Spiritum sanctum &c.*] rem harum, dicit, tanquam men-  
Hæc fere ad eandem mentem dacem prophetam, servos De-  
veniunt cum 2 Cor. vii. 10. Ἡ seducere. ΟΧΟΝ.

γὰρ κατὰ Θεὸν λύπη μετάνειαν *Quædam autem verba &c.*  
εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον κατερ- *Quod etiam Pseudo-prophetæ*  
γάσσεται· ἡ δὲ τοῦ κόσμου λύπη *vera quædam falsis misceant, mul-*  
θάγατον κατεργάζεται. *Posterio-* *torum testimonio constat Cor.*

II. Quicumque ergo fortes sunt in fide Domini, & induti sunt<sup>1</sup> veritatem, talibus spiritibus non junguntur, sed discedunt ab illis. <sup>2</sup> Quotquot autem dubii sunt, & subinde poenitentiam agunt, consulunt tamquam Ethnici, & permagnum sibi peccatum<sup>3</sup> congerunt, idolis servientes. Quicumque ergo tales sunt, interrogant pro negotio quolibet, simulacra colunt, & stulti sunt, & inanes à veritate. Omnis<sup>4</sup> enim spiritus à Deo datus non interrogatur: sed habens<sup>5</sup> virtutem divinitatis, à se omnia loquitur; quia deforsum est à virtute divini Spiritus. Qui autem interrogatus, loquitur secundum desiderium, & <sup>6</sup> aliis multis rebus hujus sæculi. <sup>7</sup> Hujusmodi non intelligunt quæstiones divinitatis: obscurantur<sup>8</sup> enim iis negotiis, & corrumpuntur, & confringuntur. Sicut vites bonæ quæ negliguntur, ab herbis & spinis premuntur, & <sup>9</sup> necantur: sic & homines qui talibus crediderunt, ii negotiis & actionibus multis inciderunt, & <sup>10</sup> evacuatur à sensu suo, & nihil omnino intelligunt, de divitiis<sup>11</sup> cogitantes. Sed si quando audierint de Domino, sensus eorum in negotiis ipsorum est.

<sup>2</sup> F. dc.

Qui autem timorem Domini habent, & scrutantur de Deo veritatem; cogitationem omnem habent ad Dominum. Omnia quæ dicuntur eis, percipiunt, & statim<sup>2</sup> intelliguntur,

Οἱ δὲ φόβον ἔχοντες Θεοῦ, καὶ ἐρευνῶντες περὶ Θεοῦ ἔργων καὶ ἀληθείας, καὶ τὴν καρδίαν ἔχοντες πρὸς Κύριον, πάντα τὰ λεγόμενα αὐτοῦ τάχιον νοοῦσι καὶ συνιούσι, ὅτι καθαροὶ εἰσι, καὶ ἀμέριμνοι ἀπὸ πά-

VAR. LECT: <sup>1</sup> L. veritate. <sup>2</sup> Quod enim. <sup>3</sup> inferunt. B. conferunt. <sup>4</sup> L. Deest. <sup>5</sup> veritatem. <sup>6</sup> B. & L. Deest. <sup>7</sup> L. ex. <sup>8</sup> C. & L. nocentur. <sup>9</sup> L. evocantur. <sup>10</sup> agentes. <sup>11</sup> C. intelligunt.

quia habent timorem Domini in se. Ubi enim <sup>4</sup> Spiritus Domini inhabitat; ibi & sensus multus adjungitur. Adjunge ergo te Domino; & omnia intelliges ac <sup>5</sup> senties.

σης φροντίδος καὶ μερίμνης κοσμικῆς, καὶ οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἔχουσιν ἐν ἑαυτοῖς. "Ὅπου γὰρ ὁ Χριστὸς κατοικεῖ, ἐκεῖ καὶ σύνεσις πολλή. Κολλήθητι οὖν τῷ Κυρίῳ, καὶ πάντα νοήσεις.

III. Audi nunc, inficiens, quemadmodum tristitia <sup>1</sup> cruciat Spiritum sanctum, & quo modo salvum facit. Cùm dubius inciderit in negotium aliquod, & non <sup>2</sup> provenit illi propter dubitationem; tristitia hæc intrat in hominem, & tristem facit Spiritum sanctum, & <sup>3</sup> vexat eum. Deinde iterum, iracundia cùm accesserit homini pro negotio aliquo, vehementer irascitur, & hæc ira intrat in præcordia irascentis, & <sup>4</sup> vexatur in negotio suo quod a-

Γ' Ἄκουε οὖν Ἡλύπη ἐκτρίβει τὸ πνεῦμα, καὶ πάλιν σώζει. "Ὅταν ὁ δίψυχος ἐπιβάλλῃαι πράξαι τι, καὶ ἀποτύχη διὰ τὴν δίψυχίαν αὐτοῦ, ἢ λύπη εἰσπορευέται εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ λυπεῖ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ στενοχωρεῖ αὐτό. Εἶτα πάλιν ὀξυχολία ὅταν κολληθῇ τῷ ἀνθρώπῳ περὶ πραγμάτων τι-νος, καὶ λίαν πικρανθῇ, καὶ ποιήσῃ τι κακόν, πάλιν ἡ λύπη εἰσπορευέται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀξυχολήσαντος, καὶ λυπεῖται ἐπὶ τῇ πράξει αὐτοῦ ἢ ἐπραξεν, καὶ μελανοεῖ ὅτι πονηρὸν ἐργάσατο. αὐ-

<sup>3</sup> L. qui. <sup>4</sup> Dominus. <sup>5</sup> L. scies. <sup>1</sup> contribulat. VAR. LXXI;  
<sup>2</sup> evenit. <sup>3</sup> contribulat. <sup>4</sup> contribulatur.

git, & <sup>5</sup> postea pœnit- τη δοκεῖ σωτηρίαν ἔχειν  
tet, quòd malè fece- ὅτι τὸ πονηρὸν πράξας  
rit. Utræque ergo res μετενόησεν. Ἀμφοτέραι  
lædunt Spiritum sanc- δὲ τῶν πράξεων λυποῦ-  
tum; dubitatio, & tri- σι τὸν ἄνθρωπον· ἢ μὲν  
flitia: dubitatio, quia λύπη, ὅτι ἀπέτυχε τῆς  
non successit actus ejus; πράξεως, ἢ δὲ ὀξύχολία,  
& tristitia, quia fecit ira- ὅτι ἔπραξε τὸ πονηρὸν.  
cundiam Spiritui. Ἀμφοτέρα οὖν λυπηρά  
Au- ἐστὶ τῶ πνεύματι τῶ ἀγίῳ.  
fer ergo tristitiam à te, & noli <sup>6</sup> offendere Spi-  
ritum sanctum, qui in te habitat; <sup>7</sup> ne roget Do-  
minum, & recedat à te. Spiritus enim Dei, qui  
datus est in <sup>8</sup> carnem, tristitiam non sustinet. In-

VAR.LECT. <sup>5</sup> Deest. <sup>6</sup> nocere. <sup>7</sup> ut. <sup>8</sup> carne.

*Ne roget Dominum, & recedat à te.*] Μήποτε ἐντεύξεται τῷ Θεῷ, καὶ ἀποστῆ ἀπὸ τοῦ. Non significat ἐντυγχάνειν sup-  
plicare, more indigi, ultionem & auxilium quærentis, ac velut è carcere liberationem, sed com-  
pellare, exponere, colloqui, ut Deum decet ex Deo procedentem. Additur in Commentariis Ambrosio tributus, ad Rom. viii. 26, 27. ubi eodem modo ponuntur verba ἐντυγχάνειν & ὑπερεντυγχάνειν, Non humanis eloquiis postulare pro nobis dicit Spiritum Domini, sed more natura sua. Cum enim quod de Deo est, Deo loquitur; eo more loquatur necesse est, quo ille loquitur de quo est, &c. Eloquitur non impulsu aeris, neque ut Angeli, aut sicut cætera ex creaturis, sed sicut competit ejus divinitati. Legatur verus Ambrosius, Epist. 40. Cor.

Spiritus enim Dei, qui datus est in carnem, &c.] Cum Her-  
mas hoc loco dicit, quòd Spiritus sanctus rogat Dominum, & paulò supra quòd vexatur & contristatur; diligenter observandum est, quòd non loquitur de Spiritu sancto, quatenus est Spiritus Dei, & tertia in sacro-sancta Trinitate persona; sed de Spiritu Christianis dato, in eorum animis corporibusque habitante, qui est Spiritus Dei emanatio aut donum; & quamvis non sit hominis pars essentialis, est tamen perficiens Christiani pars; quem spiritum infusum sèu creatum esse in corpore Hermas ipse declarat, Lib. iii. Sim. v. 6. Verumtamen eum putasse, quòd Spiritus hicce creatus in regeneratis, quamvis participatio Spiritus Dei, ab eo tamen est omnino diversus, liquidò apparet ex Sect. 2. hujus Mandati, ubi hæc sunt verba, Omnis enim Spiritus à Deo datus, non inter-rogatur; sed habens virtutem divinitatis, à se omnia loquitur,

due te ergo hilaritate, quæ semper habet gratiam apud Dominum; & lætaberis in ea. Omnis enim hilaris vir bene operatur, & bona sapit, & contemnit <sup>a</sup> injustitiam. Vir autem <sup>a</sup> tristis malè facit; <sup>b</sup> quia tristem facit Spiritum sanctum, qui datus est homini <sup>c</sup> hilari. Et iterum malè facit; quòd tristis orat Dominum, & non antè facit exomologesim; & <sup>d</sup> non impetrat à Deo quod petit. Semper enim oratio tristis hominis non habet virtutem, ut <sup>d</sup> accedat ad altare Dei. Et dixi illi: Domine, quare non habet virtutem oratio tristis hominis, ut ascendat ad altare Domini? Quoniam, inquit, tristitia sedet in corde ejus. Cùm ergo mixta fuerit oratio viri cum tristitia, non patietur orationem mundam ascendere ad altare Dei. Sicut enim vinum aceto mixtum, eandem suavitatem non habet: sic & tristitia Spiritui sancto mixta, eandem <sup>2</sup> orationem mundam non habet. Munda ergo te à tristitia mala; & vives Deo: et omnes vivent Deo, qui projecerint à se tristitiam, & induerint hilaritatem.

<sup>a</sup> F. tristitiam.  
<sup>b</sup> Deest aliquid.  
<sup>c</sup> F. hilariis.

<sup>d</sup> F. ascendat.

<sup>9</sup> Deest. <sup>1</sup> Deest. <sup>2</sup> oratione munda.

VAR.LECT.

quia desursum est à virtute divini Spiritus. Quibus verbis spiritus à Deo datus manifestè distinguitur à divino Spiritu. Hanc etiam distinctionem ipse D. Paulus ponit, 1 Cor. ii. 11, 12 apertis his verbis, πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, & πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, spicue dicens, posterius esse in Deo, prius autem in hominibus quamvis à Deo sit. Cùm Hermas Dominum, intelligit Spiritum qui in nobis habitat, & qui datus est in carnem; non Spiritum, quatenus est in Deo, eamque ob causam increatus, immò Deus: quidquid enim est in Deo, tale est.

WAK. In carnem.] Addit Antiochus τὰ ὕλην, carnem hanc, seu Spiritum datum hominibus designans: & paulò infra dicitur, qui datus est homini. OXON. Exomologesim.] Homo tristis querelas potius meditatatur, quàm laudes profundat, & Deo faciat gratam gratam. Cùm Hermas ceptis beneficiis confessionem. Id enim quoque exomologesim significat: Quoniam juxta Hilari-um ad Pl. lxxvi. 6. aliosque, duplex est confessio; una peccatorum, alia laudationis Dei. Cor.

*Antiochus, homiliā xxv.*

Ἄρρον οὖν ἀπὸ σοῦ *Aufer ergo hanc tri-*  
 ταύτην τὴν λύπην, καὶ *stitiam à te, & noli of-*  
 μὴ λύπει τὸ πνεῦμα τὸ *fendere Spiritum sanc-*  
 ἅγιον, τὸ κατοικοῦν ἐν *tum, qui in te habitat,*  
 σοί· μήποτε ἐντεύξεται *ne roget Dominum, &*  
 τῷ Θεῷ, καὶ ἀποστῆ ἀ- *recedat à te. Spiritus*  
 πὸ σοῦ. Τὸ γὰρ πνεῦμα *enim Dei, qui datus est*  
 τοῦ Θεοῦ, τὸ δοθὲν εἰς *in hanc carnem, tri-*  
 τὴν σάρκα ταύτην, λύ- *stitiam non sustinet, ne-*  
 πην οὐκ ὑποφέρει, οὐδὲ *stenoχωρίαν. Ἐνδύσαι*  
 στενοχωρίαν. Ἐνδύσαι *que anxietatem. In-*  
 οὖν τὴν ἰλαρότητα, τὴν *due te ergo hilaritate,*  
 πάντοτε ἔχουσαν χάριν *quæ semper habet gra-*  
 παρὰ τῷ Θεῷ, καὶ ἐν- *tiam apud Deum; &*  
 τρυφα ἐν αὐτῇ. Ὁ γὰρ *letare in ea. Hilaris*  
 ἰλαρὸς ἀνὴρ ἀγαθὰ ἐρ- *enim vir bene opera-*  
 γάζεται, καὶ καταφρονεῖ *tur, & contemnit tri-*  
 τῆς λύπης. Ὁ δὲ λυπη- *stitiam. Vir autem tri-*  
 ρὸς ἀνὴρ πάντοτε πονη- *stis semper malè facit:*  
 ρεῖται. Πρῶτον μὲν πο- *Primò quidem malè fa-*  
 ινεῖται, ὅτι λυπεῖ τὸ *cit, quia tristem facit*  
 πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ δο- *Spiritum sanctum, qui*  
 θὲν τῷ ἀνθρώπῳ ἰλαρόν· *datus est homini hila-*  
 δεῦτερον δὲ λοιπὸν ἀνο- *ris; & iterum malè*  
 μίαν ἐργάζεται, μὴ ἔξο- *facit, quòd non facit*  
 μολογούμενον τῷ Κυρίῳ. *exomologesim Domino.*  
 Τοῦ γὰρ λυπηροῦ ἀνδρός *Nam oratio tristis ho-*  
 ἡ ἐντεύξις οὐκ ἔχει δύ- *minis non habet virtu-*  
 ραμιν ἀνασῆναι ἐπὶ τὸ *tem, ut ascendat ad al-*  
 θυσιαστήριον τοῦ Θεοῦ. *eis τὴν καρδίαν αὐτοῦ.*  
 ἐγκάθηται γὰρ ἡ λύπη *tare Dei. Tristitia enim*

\* L. ἔξομο-  
 λογούμενος.

Μεμιγμένη οὖν λύπη με- *sedet in corde ejus. Cum*  
 τὰ τῆς ἐντεύξεως, οὐκ ἀ- *ergo mista fuerit oratio*  
 φήσιν τὴν ἐντεύξιν ἀνα- *cum tristitia, non patie-*  
 ῆναι καθαρὰν πρὸς τὸ *tur orationem mundam*  
 θυσιαστήριον. Ὡσπερ *ascendere ad altare. Si-*  
 γὰρ ὄξος, καὶ οἶνος με- *cut enim vinum aceto*  
 μιγμένος ἐπὶ τὸ αὐτὸ, *mistum eandem suavi-*  
 τὴν αὐτὴν ἠδονὴν οὐκ ἔ- *tatem non habet: sic*  
 χουσιν· οὕτως καὶ ἡ λύ- *Et tristitia Spiritui sanc-*  
 πη μεμιγμένη μετὰ τοῦ *to mista eandem ora-*  
 πνεύματος τοῦ ἁγίου, τὴν *tionem non habet. Bo-*  
 αὐτὴν ἐντεύξιν οὐκ ἔχει. *num itaque est projicere*  
 Καλὸν οὖν ἐστὶν ἀποβάλ- *à se tristitiam, Et in-*  
 λειν ἀφ' ἐαυτῶν τὴν λύ- *duere omnem hilarita-*  
 πην, καὶ ἐνδύσασθαι πᾶ- *tem.*  
 σαν ἰλαρότητα.

MANDATUM XI.

*Spiritus Et Prophetas probari ex operibus; Et de duplici Spiritu.*

**Ο** Stendit mihi sedentes in subselliis homi-  
 nes, & <sup>1</sup> unum sedentem in cathedra. Et  
 dixit mihi: Vides illos qui in scamnis se-  
 dent? Video, inquam, Domine. Illi, inquit,  
 sunt fideles: & ille qui in cathedra sedet, <sup>2</sup> ἰπι-  
 ritus terrestris est. Nam in Ecclesiam vivorum  
 non accedit, sed refugit: <sup>3</sup> applicat autem se  
 dubiis & vacuis; & in angulis & abditis locis  
 divinat illis; & delectat illos, loquendo secun-  
 dum omnia desideria <sup>4</sup> cordis eorum. Vacuis

<sup>1</sup> ANG. alterum. <sup>2</sup> facit spiritus terrestres. <sup>3</sup> L. re-VAR.LECT,  
 plicat. <sup>4</sup> ANG. illorum.

enim vasis quod <sup>5</sup> committitur, non effluit; sed conveniunt alius ad alium. Cùm autem venerit in turbam virorum justorum, habentium Spiritum divinitatis, & oratio illorum <sup>6</sup> fit ad Dominum, exinanitur homo ille: quoniam spiritus ille terrestris fugit ab illo, & obmutescit, nec quidquam potest loqui. Sicut in apotheca, si <sup>7</sup> obturaveris vinum vel oleum; & inter illa vasa posueris amphoram vacuum; & rursus obturamentum deponere volueris; amphoram illam quam posuisti, vacuum invenies: sic & Prophetæ vacui, <sup>8</sup> cùm venerint inter spiritus justorum, quales veniunt, tales inveniuntur. Habes utrorumque Prophetarum vitam. Proba ergo de vita & operibus hominem, qui dicit se Spiritum sanctum habere. Tu autem crede Spiritui <sup>4</sup> venienti à Deo, habenti virtutem. Spiritui autem terrestri vacuo, qui à diabolo est, in quo fides non est, neque virtus, credere noli. Audi ergo similitudinem, quam tibi <sup>9</sup> dicturus sum. Accipe lapidem, & mitte in cœlum; aut iterum accipe <sup>1</sup> siphonem aquæ, & <sup>2</sup> ejacula in cœlum; & vi-

<sup>4</sup> Al. vivendi.

VAR. LECT. <sup>5</sup> L. compositum. <sup>6</sup> C. & L. fit. <sup>7</sup> ANG. stipaveris; & *mox*, stipationem. <sup>8</sup> L. conveniunt. <sup>9</sup> daturus. <sup>1</sup> fontem. <sup>2</sup> C. & ANG. sifoniza. L. isti fonza.

*Quales veniunt, tales inveniuntur.*] Ex hujus argumenti etiam ex Mandato xii. amota, tractatione manifestum est, huic sententiarum seriem ibidem melo loco aliquid deesse. De falsis liùs connectendam relinquunt enim prophetis, & inani eorum Confirmatur hæc conjectura S. prædicatione, suprà locutus est Athanasii auctoritate, qui verba Hermas; nihil autem de veris in eo loco malè inserta omittit prophetis, aut de utrorumque

vira & operibus. A doctissimo *Siphonem aquæ.*] ANG. *Sifonamica* Græbio admonitus, verba, *niza* aut *siphoniza*. 'Απὸ τοῦ εἰ- quæ proximè sequi debuerunt, *Φῆνος* factum est *εἰφωρίζειν*, in Mandatum xii translata esse hoc est, *siphone transmittere*. invenio, viz. *Et dixi: Quo modo* Quam vocem legere nescivit *igitur scire potest aliquis eos? - - -* brarius antiquus, à quo codicem *Non convenit hac facere Dei pro-* Lamberhanum etiamnum habere- *phetam.* Quæ verba in hunc locum mus. Vide Pollucem & Suidam. *reducta, non solum interruptam* CLER.



de si possis pertundere cœlum. Quo modo, inquam, Domine, hæc fieri possent? Utraque enim, quæ dixisti, fieri non possunt. Sicut ergo, <sup>3</sup> inquit, hæc fieri non possunt; sic spiritus terrestris sine virtute est, & sine effectu. Accipe nunc virtutem desursum venientem, in <sup>4</sup> hac similitudine. Grando minimum granum est; & cùm cadit super caput hominis, quo modo dolores præstat? Aut iterum, vide stillidium, quod à tegula cadit in terram, & cavat lapidem. Sic igitur minima, quæ desursum cadunt super terram, magnam habent virtutem. Adjunge te ergo huic habenti virtutem; & ab illo vacuo recede.

<sup>3</sup> L. *Dæst, & sæpe alibi.* <sup>4</sup> ANG. hanc similitudinem. VAR.LECT.

## M A N D A T U M XII.

*De duplici cupiditate: Dei mandata non esse impossibilia: & Diabolum non metuendum credentibus.*

**I** Terum dixit mihi: Tolle à te omnem cupiditatem malam; & induc cupiditatem bonam & sanctam. Indutus enim <sup>1</sup> cupiditatem bonam, <sup>2</sup> oderis malam, & refrenabis eam sicut volueris. Horrenda est enim cupiditas mala, & difficilè mitigatur. Horribilis est valde & fera; & feritate sua consumit homines:

maximè si inciderit in *Μάλιστα εἰ ἂν ἐμπε-*  
 eam servus Dei; & nisi *σεῖ εἰς αὐτὴν ὁ δούλος τοῦ*  
 sapiens fuerit, <sup>3</sup> consu- *Θεοῦ, καὶ εἰ μὴ ἢ συ-*  
 metur ab illa pessimè. *νετὸς, δαπανᾶται ὑπ'*

L u p iditate bona. <sup>2</sup> odies. <sup>3</sup> consumitur.

VAR.LECT.

Consumit autem tales, αὐτῆς δεινῶς δαπανᾷ  
 qui non habent vestem δὲ τούτους μὴ ἔχοντας  
 cupiditatis bonæ, & ἔνδυμα ἐπιθυμίας ἀγα-  
 implicat illos negotiis θῆς, ἀλλ' ἐμπεφυρμένους  
 hujus sæculi, 4 tradit il- τῷ αἰῶνι τούτῳ τούτους  
 los morti. Quæ sunt, οὖν παραδίδωσιν εἰς θά-  
 inquam, Domine, ope- νατον. Ποῖα, Κύριε, ἐσ-  
 ra cupiditatis malæ, τί τῆς ἐπιθυμίας τῆς  
 quæ 5 tradunt homines πονηρᾶς τὰ παραδιδού-  
 morti? Demonstra mi- τα τοὺς ἀνθρώπους εἰς θά-  
 hi, ut recedam ab illis. νατον; γνώρισόν μοι, ἵνα  
 Audi, inquit, in quibus φύγω ἀπ' αὐτῶν. *E Fab.*  
 mala morti tradit servos Dei. [6 Spiritus omnium  
 hominum terrestris est, & levis, & virtutem  
 non habet in totum, & multa loquitur. Et dixi:  
 Quo modo igitur scire potest aliquis eos? Au-  
 di, inquit, de utrisque vasis: & sicut dico tibi,  
 sic probabis Prophetam Dei, & falsum Pro-  
 phetam. Primum 7 ita proba hominem, qui  
 habet Spiritum Dei: quia Spiritus 7 qui defur-  
 sum est, quietus est, & humilis; & recedit ab  
 omni nequitia, & desiderio vano hujus sæculi;  
 & 8 omni homine se facit humiliorem; & ne-  
 mini respondet 9 interrogatus; nec singulis re-  
 spondet: neque cùm vult, homini loquitur Spi-  
 ritus Dei; sed tunc loquitur cùm vult Deus.  
 Cùm ergo venerit homo, qui habet Spiritum Dei,  
 in ecclesiam justorum, habentium fidem Dei, &

\* F. itaque.

VAR. LECT.

4 tradet, ut & infra. 5 tradent 6 ANG. Primum omnium. 7 L. qui est defunt. 8 ANG. omnium hominum. 9 L. Deest.

*Implicat illos.]* In quibusdam præcedente inferenda esse, im-  
 codicibus *implicat eos*, pro qui-  
 bus Wakius legit *implicatos*. p. 210. apparet, tum ex Græco

*Tradit servos Dei.]* Verba quæ Athanasii, tum ex Cod. Lamb.  
 sequuntur usque ad, *Sed cupiditas*  
*mala est, &c.* p. 214. in Mand. WAK.

oratio fit ad Dominum; tunc <sup>b</sup> Nuncius sanctus <sup>b</sup> *Al. Angelus.* divinitatis implet hominem illum <sup>1</sup> Spiritu sancto; & loquitur in turba sicut Deus vult. Sic ergo dignoscitur Spiritus divinitatis, <sup>2</sup> in quocumque Spiritus divinitatis loquitur <sup>3</sup>.

*Ex hoc capite ita loquitur Antiochus, homiliâ lxxiv.*

Φησὶ γάρ· Ἄρον ἀπὸ σου πᾶσαν ἐπιθυμίαν *Dicit enim: Tolle a te omnem cupiditatem* πονηράν· ἐνδύσαι δὲ ἐπιθυμίαν ἀγαθὴν καὶ *malam; Et indue cupiditatem bonam Et sanctam.* σεμνήν. Ἐνδεδυσμένος γάρ τὴν ἐπιθυμίαν ταύτην, μισήσεις τὴν πονηράν ἐπιθυμίαν, καὶ χαλιναγωγήσεις αὐτήν, καθὼς βούλει. Ἄγρια γάρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία ἡ πονηρά, καὶ δυσκόλως ἡμεροῦται. Φοβερωτέρα γάρ ἐστὶ, καὶ λίαν τῇ ἑαυτῆς ἀγριότητι δαπανᾷ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐν δὲ τῷ λέγειν, Ἄγρια ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία ἡ πονηρά· σημαίνει, ὅτι κ. τ. λ. *Et c. Quenam verò Et qualis sit, non solum mala, sed Et bona cupiditas, in sequenti sermone diligenter exponit. Et c.*

Τίς δὲ καὶ ποταπή ἐστίν, οὐ μόνον ἡ πονηρία, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὴ ἐπιθυμία, ἐν τῷ καθέξῃς διαλόγῳ ἀκριβῶς ἐκτίθεται κ. τ. λ.

<sup>1</sup> L spiritus sanctus. <sup>2</sup> B. & L. Quia quicumque spiritu divinitatis loquitur. <sup>3</sup> B. loquitur sicut Dominus vult. VAR. LECT.

II. Audi nunc & de spiritu terrestri, vacuo & fatuo, virtutem non habente. Primùm <sup>1</sup> autem, hunc homo <sup>2</sup> putatur spiritum habere, <sup>3</sup> exaltat <sup>4</sup> enim se, & vult primam cathedram habere; & improbus est, & verbosus; & in deliciis conversatur, & in voluptatibus multis; & mercedem accipit divinationis suæ. Quòd si non acceperit, non divinat. <sup>5</sup> Itane Spiritus Dei potest mercedes accipere & divinare? <sup>6</sup> Non convenit hæc facere Dei Prophetam.]

Sed cupiditas mala est, Πρῶτον πάντων ἐπι-  
concupiscere uxorem α-  
θυμία γυναικός, καὶ πο-  
lienam; vel mulierem λυτέλεια πλούτου, ἢ ἔσ-  
concupiscere virum alie-  
νι φιλαργυρία, καὶ ἐ-  
num; & lautitias con-  
δεσμάτων πολλῶν καὶ  
cupiscere divitiarum, & ματαιῶν, καὶ μεθύσμα-  
multitudinem ciborum  
τος πολλοῦ, διαφόρων  
supervacuorum, & ebri-  
γεύσεων, καὶ ἐτέρων τρυ-  
etatem multam, & deli-  
φῶν πολλῶν, καὶ μωρῶν,  
cias multas. Fatuæ e-  
καὶ δόξης ἀνθρωπίνης μα-  
nim sunt <sup>4</sup> deliciæ mul-  
λαίας. Πᾶσα τρυφή μωρὰ  
tæ; & voluptates mul-  
ἔστι καὶ κενὴ τοῖς δού-  
tæ supervacuæ sunt ser-  
λοῖς τοῦ Θεοῦ. E Fabricio.  
vis Dei.

\* F. divitiæ.

Hæc ergo cupiditas mala est, & perniciofa, quæ <sup>7</sup> mortificat fervos Dei. Hæc enim cupiditas à Diabolo est. Quicumque ergo recesserint à cupiditate mala, vivent Deo. Nam quicumque subiecti fuerint cupiditati malæ, in perpetuum

VAR. LECT. <sup>1</sup> B. & L. enim homo. <sup>2</sup> B. qui putetur. <sup>3</sup> L. exultantem se. <sup>4</sup> B. Deest. <sup>5</sup> C. & L. Ita nunc. <sup>6</sup> Sed non. <sup>7</sup> ANG. morti dat.

[Exaltat enim se, &c.] Eadem apud Eusebium Hist. Eccles. L. vitia in mendicibus Montanista- v. C. 16. 18. Cor.   
narum prophetis redarguantur

morientur. Mortifera enim est hæc cupiditas mala. Tu ergo induc cupiditatem justitiæ; & armatus timore Domini, resiste cupiditati malæ. Timor enim habitat <sup>1</sup> in cupiditate bona. Et cupiditas mala, cum viderit te armatum timore Domini <sup>2</sup> resistente sibi; fugiet à te longè, & non <sup>3</sup> comparebit ante te, timens arma tua: & <sup>4</sup> obtinebis victoriam, & coronaberis <sup>5</sup> ob illam; & pervenies ad cupiditatem bonam; & trades victoriam <sup>6</sup> Deo quam acceperis, & servies ei operando sicut ipse volueris.

Si autem servieris cu- <sup>1</sup>Εάν δὲ δουλεύσης τῇ  
piditati bonæ, & sub- <sup>2</sup>ἐπιθυμίᾳ τῇ ἀγαθῇ, καὶ  
ditus ei fueris; pote- <sup>3</sup>ὑποτάξῃς αὐτῇ, δύνασαι  
ris dominari super cu- <sup>4</sup>κατακυριεῦσαι τῆς ἐπι-  
piditatem malam; & <sup>5</sup>θυμίας τῆς πονηρίας, καὶ  
erit subdita tibi, sicut <sup>6</sup>ὑποτάξαι αὐτὴν καθὼς  
volueris. <sup>7</sup>βούλει.

III. <sup>1</sup> Vellem scire, <sup>2</sup>Γ. Ἦθελον γινῶναι  
Domine, quo modo <sup>3</sup>fer- <sup>4</sup>ποίοις τρόποις δεῖ με δου-  
vire debeam cupiditati <sup>5</sup>λεῦσαι τῇ ἐπιθυμίᾳ τῇ  
bonæ. <sup>6</sup> Audi, inquit: <sup>7</sup>ἀγαθῇ. Ἄκουε, ἔργασαι  
Habe timorem Dei, & <sup>8</sup>δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν  
<sup>9</sup> ἀληθείας, καὶ φόβον Κυ-  
<sup>10</sup> <sup>11</sup>ρίου, καὶ πίστιν, καὶ  
<sup>12</sup> fidem in Deo, & ve- <sup>13</sup>ἀγάπην, καὶ ταπεινο-  
ritatem ama, & justitiam <sup>14</sup>φροσύνην, καὶ ἀκτημο-  
dilige, & fac <sup>15</sup> bonum. <sup>16</sup>σύνην - - - ἴην ποιῆσαι  
Hæc operando, proba- <sup>17</sup>τῆς κοσμικῆς - - - ὀτη-  
tus eris servus Domini, <sup>18</sup>τος, καὶ ὅσα τούτοις ὁ-  
& servies Deo: & om- <sup>19</sup>μοια τοῖς προειρημένοις,

<sup>1</sup> L. cupiditatem bonam. <sup>2</sup> B. resistantem. <sup>3</sup> L. pa- VAR.LECT.  
rebit. <sup>4</sup> accipies. <sup>5</sup> ANG. ab illa. <sup>6</sup> L. à. <sup>7</sup> Volcbam.  
<sup>8</sup> possem servire. <sup>9</sup> Habe. <sup>10</sup> Sic L. ANG. confide. <sup>11</sup> bene.

nes quicumque servie- ταῦτα ἔργαζόμενος εὐ-  
 rint cupiditati bonæ, vi- ἀρεστος ἔσῃ δούλος τοῦ  
 vent Deo. Consumma- Θεοῦ. Καὶ συντελέσας  
 tis his Mandatis duode- τὰς δώδεκα ταύτας ἐν-  
 cim, dixit mihi : Habes τολάς, λέγει ἔμοι' Πο-  
 hæc mandata, ambula in ρεύου ἐν ταῖς ἐντολαῖς  
 his; & audientes ho- ταύταις, καὶ κατακά-  
 mines hortare, ut pœni- λει καὶ τοὺς ἀκούοντας  
 tentiam agant, & pœni- πορεύεσθαι ἐν αὐταῖς, ἵ-  
 tentia eorum munda<sup>6</sup> fi- θαρὰ γένηται τὰς λοιπὰς  
 et reliquis diebus vitæ ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.  
 eorum. Athan. T. iii p. 259.

Et ministerium hoc, quod tibi do, explica di-  
 ligenter? & multum consequeris<sup>7</sup> fructum, &  
 invenies gratiam apud omnes, qui pœnitentiam  
 agent, & credent verbis tuis. Ego enim tecum  
 sum, & cogam illos credere.

Et dixi illi : Domine, Κύριε, αἱ ἐντολαὶ αὐ-  
 hæc mandata magna & ται μεγάλαι καὶ καλαὶ  
 præclara sunt, & exhi- καὶ δυναταὶ εἰσιν, δυ-  
 larare cor hominis pos- νάμεναι εὐφραῖναι τὴν  
 sunt, qui potuerit cus- καρδίαν τοῦ δυναμένου  
 todire mandata hæc. Sed τηρῆσαι αὐτάς. οὐκ οἶ-  
 nescio, Domine, an pos- δα, Κύριε, εἰ δύνανται  
 sint mandata hæc ab ho- αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ ὑπὸ  
 mine custodiri. Ait mihi: πολλῶν φυλαχθῆναι, δι-  
 Hæc mandata facilè cus- ὅτι σκληραὶ εἰσιν. Ἐμ-  
 todies, & non erunt dura: ἐλέφας δὲ αὐτὸν ὁ δοῦ-  
 λος τοῦ Θεοῦ μετὰ πολ-

VAR.LECT. <sup>6</sup> C. & L. fiat. <sup>7</sup> ANG. *Deest.*

*An possint mandata hæc.]* Si- cepta Evangelica, quæ admiratur  
 mili errore Trypho Judæo, dis- & prædicat, à nemine posse ser-  
 ceptans cum Justino Mart. præ- vari suspicatur. Cot.

sed si tamen in cor tuum λῆς αὐστηρίας εἶπε, Ἀ-  
 posueris, non posse ab νανδρε, ἀκηδιαστά, ῥά-  
 homine custodiri, non θυμε, καὶ ὀλιγόφυχε,  
 custodies ea. Nunc au- οὐκ οἶδας, ὅτι εἰάν ἐν σοὶ  
 tem dico tibi: si non εἰαυτῶ προθῆ ὅτι δύναν-  
 custodieris hæc mandata, ται φυλαχθῆναι, εἰκό-  
 & omiseris, non eris τως αὐτάς φυλάξεις.  
 salvus, neque filii tui, Εἰ δ' ἐ ἀναβῆ ἐπὶ τὴν καρ-  
 neque domus tua; quia δῖαν σου, οὐ δύνασθαι  
 ipse ὁ judicaveris, quòδ αὐτάς ὑπὸ ἀνθρώπων φυ-  
 non possint hæc mandata λαχθῆναι, οὐ φυλάξεις αὐ-  
 ab homine custodiri. τάς. *Athan. T. iii. p. 263.*

IV. Hæc mihi vehc- Δ'. Οὐ νοεῖς τὴν δό-  
 menter iracundè locutus ξαν τοῦ Θεοῦ, πῶς με-  
 est, ita ut conterreret γάλη ἐστὶ, καὶ ἰσχυρά,  
 me valde. Vultum e- καὶ θαυμαστή. ὅτι ἐκ-  
 nim suum mutaverat, ita τισε τὸν κόσμον διὰ τὸν  
 ut non posset homo su- ἄνθρωπον, καὶ τὴν ἐξου-  
 sfinere iram ejus. Et σίαν ἅπασαν ἔδωκεν  
 cùm vidisset me contur- αὐτῶ κυριεύειν πάντων  
 batum totum, & confu- τῶν ἐπὶ γῆς. Εἰ οὖν πάν-  
 sum; cœpit loqui mo- των τούτων ὁ ἄνθρωπος  
 deratiùs & hilariùs, di- κύριός ἐστι, καὶ πάντων  
 cens: Stulte & infen- δύναται κατακυριεῦσαι,  
 sate, inconstans, & ig- πῶς οὐ δυνήσεται καὶ  
 norans majestatem Dei, τούτων τῶν ἐντολῶν κα-  
 quàm ὁ magnus, quam τακυριεῦσαι - - - Ὡστε  
 que mirabilis sit, qui or- πασῶν τῶν ἐντολῶν  
 bem creavit propter ho- τούτων κατακυριεῦσαι ὁ  
 minem, & omnem crea- ἄνθρωπος ὁ ἔχων τὸν  
 turam subjecit homini, & Κύριον ἐν τῇ καρδίᾳ  
 αὐτοῦ. Οἱ δ' ἐπὶ τὰ

<sup>3</sup> L. dissimulaveris. ὁ judicasti. <sup>1</sup> ANG. fatue <sup>2</sup> C. VAR. LECT. V. & L. ignoras. <sup>3</sup> C. & ANG. magna.

omnem potestatem dedit illi, ut dominetur horum mandatorum. Dominari, inquit, potest omnium horum mandatorum, qui habet Dominum in corde suo. Qui <sup>4</sup> autem habent Dominum in labiis <sup>5</sup> suis, & cor illorum obtusum est, & longè sunt à Domino; illis mandata hæc dura sunt & difficilia. Ponite ergo vobis, qui vacui & leves estis in fide, Dominum \* Deum vestrum in corde habere; & intelligetis, quòd nihil facilius est his mandatis, neque dulcius, neque mansuetius, neque sanctius; & convertite vos ad Dominum Deum, & relinquitte diabolum, & <sup>6</sup> voluptates ejus; <sup>6</sup> quia malæ sunt, & amaræ, & immundæ. Et nolite timere diabolum; quia in vobis potestatem non habet. Ego enim vobiscum sum Nuncius pœnitentiæ, qui dominor illius.

Diabolus autem timorem facit; sed timor <sup>6</sup> Ο διάβολος μόνον φόβον ἔχει, ὁ δὲ φόβος αὐ-

VAR. LECT. † L. *Deest.* † C. & L. *Deest.* † quæ.

If. xxix. 13.

Job. xii 40.

2 Cor. iii.

14.

\* F. vestrum  
& in corde  
habete.

\* F. volun-  
tates.

χείλη ἔχοντες τὸν Κύριον, τὴν δὲ καρδίαν πεπωρωμένην, καὶ μακρὰ ὄντες ἀπὸ τοῦ Κυρίου, διὰ τὴν ἑαυτῶν ῥαθυμίαν ἐκείνοις αἱ ἐντολαὶ αὐταὶ σκληραὶ εἰσι καὶ δυσκατόρθωται. Θεσθε οὖν ὑμεῖς οἱ ὀλιγόψυχοι καὶ ἑλαφροὶ τῇ πίστει τὸν Κύριον ἀδιαλείπτως εἰς τὰς καρδίας ὑμῶν, καὶ γνώσεσθε, ὅτι οὐδὲν ἔστιν εὐκολώτερον, οὔτε ἡμερώτερον. Βλέπε στερεῶς, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου ἐπίστρεψε πρὸς Κύριον, καὶ μὴ φοβηθῆς τὸν διάβολον· δυνάμεις γὰρ ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι κατὰ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς γὰρ ἔστιν ὁ παρῆχων τὴν νίκην. *Athan.* Tom. iii. p. 258.



illius vanus est. Nolite τοῦ τόνους οὐκ ἔχει· μὴ  
ergo timere eum; & fu- φοβηθῆς οὖν αὐτόν, καὶ  
giet à vobis. φεύξεται ἀπὸ σοῦ. *E Fab.*

V. Et dixi illi: Domine, audi me pauca verba dicentem tibi. Dic, inquit. Homo, inquam, cupit quidem mandata Dei custodire; & nemo est qui non petat à Domino, ut possit mandata ejus servare. Sed diabolus durus est; & potentiâ suâ dominatur in Dei servos.

Et dixit: Non potest Οὐ δύναται γὰρ κα-  
dominari in Dei servos, ταδυναστεύειν τῶν δού-  
qui ex totis præcordiis λων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἐξ ὁ-  
in Dominum credunt. λης καρδίας ἐλπίζόντων \* F. Deum  
Potest autem diabolus ἐπ' αὐτόν. Δύναται γὰρ sperant.  
luctari; sed vincere non ὁ διάβολος παλαῖσαι,  
potest. Si enim resisti- καταπαλαῖσαι δὲ οὐ δύ-  
tis illi; fugiet à vobis ναται. Ἐὰν οὖν ἀντιστῆς  
confusus. Nam qui αὐτόν, νικηθεὶς φεύξεται  
cumque fide pleni non ἀπὸ σοῦ κατησχυμμένος.  
*E Fabricio.*

sunt, timent diabolum, quasi potestatem habentem. Diabolus enim tentat servos Dei; & si invenerit vacuos, exterminat. Sicut enim ho-  
mo, cum implevit amphoras bono vino, & inter  
illam amphoras paucas semiplenas posuit, & ve-  
nit ut tentet & gustet amphoras; non tentat  
plenas, scit enim quòd bonæ sunt; semiplenas  
autem gustat, ne sint acidæ factæ: citò enim  
semiplenæ amphoræ acescunt, & perdunt sapor-  
em vini. Sic & diabolus venit ad homines ser-  
vos Dei, ut tentet illos. Quicumque autem  
pleni sunt fide, resistunt ei fortiter; & ille  
recedit ab eis, quia non habet locum intrandi.

Origenes ad  
Mat. xxiv.

42.

\* *Quidam codd.* loquentem. <sup>2</sup> B. sperant. <sup>3</sup> L. autem. VAR.LECT.  
† enim.

Tunc vadit ad illos qui non sunt in fide pleni; & quoniam habet locum, inde intrat in illos; & quæcumque vult, facit illis, & fiunt famuli ejus.

VI. Sed vobis dico ego Nuncius pœnitentiæ, Ne timeatis diabolum. Missus enim sum, ut vobiscum sim, quicumque ex totis præcordiis egeritis pœnitentiam; ut confirmem vos in fide. Credite ergo, qui propter delicta vestra obliti estis Deum; & <sup>1</sup> qui salutem vestram objicientes peccatis vestris, gravatis vitam vestram; quòd, si conversi fueritis ad Dominum ex totis præcordiis vestris, & servieritis ei secundum voluntatem ipsius, dabit remedium <sup>2</sup> peccatis vestris prioribus; & habebitis potestatem dominandi <sup>3</sup> omnibus operibus diaboli. Minas autem illius in totum timere nolite; sine virtute enim sunt, sicut hominis mortui nervi. Audite ergo me,

& timete Dominum Μαλλον φοβήθητι τὸν omnipotentem, qui po- Κύριον τὸν δυνάμενον σω-  
test vos <sup>4</sup> salvos facere σαι καὶ ἀπολέσαι.

& perdere; & custodite mandata ejus, ut vivatis Deo. Et dixi illi: Domine, modò confirmatus sum in omnibus mandatis Domini, quamdiu mecum es; & scio quòd confringes omnem virtutem <sup>5</sup> diaboli. Sed & nos exsuperabimus illum, si <sup>6</sup> possumus mandata hæc quæ præcepisti, Domino confirmante, custodire. Custodies, inquit, si cor tuum purificaveris ad Dominum. Sed & omnes custodient, qui purificaverint corda sua à vanis cupiditatibus hujus sæculi; & vivent Deo.

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. *Decet* qui. ANG. salutem vestram adjicietis. <sup>2</sup> L. animabus vestris, postpositis. <sup>3</sup> ANG. omnium operum. <sup>4</sup> B. saluum facere. <sup>5</sup> L. inimici. <sup>6</sup> ANG. & possumus.

*Et qui salutem &c.] Lege, & cientes peccatis vestris, gravatis salutem vestram; & qui adji- vitam vestram. WAK.*

*Ex hoc capite ista transcribit Antiochus,  
homiliâ lxxvii.*

Πιστεύσωμεν οὖν τῷ *Credamus ergo Deo,*  
 Θεῷ, οἱ διὰ τὰς ἀμαρ- *qui propter delicta nos-*  
 τίας ἡμῶν ἀπεγνωκότες *tra despondimus vitam*  
 τῆς ζωῆς ἡμῶν· καὶ ἐπι- *nostram: Et converta-*  
 στρέψωμεν πρὸς Κύριον *mur ad Dominum De-*  
 τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐξ ὅλης *um nostrum ex totis*  
 τῆς καρδίας ἡμῶν· καὶ *præcordiis nostris: Et*  
 ἐργασώμεθα τὴν δικαιο- *operemur justitiam reli-*  
 σύνην τὰς λοιπὰς ἡμέρας *quis diebus vitæ nostræ:*  
 τῆς ζωῆς ἡμῶν· καὶ δου- *Et serviamus ei rectè,*  
 λεύσωμεν αὐτῷ ὀρθῶς *secundùm voluntatem ip-*  
 κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ. *sius. Et dabit remedi-*  
 Καὶ ποιήσει ἴασιν τοῖς *um peccatis nostris prio-*  
 προτέροις ἡμῶν παρα- *ribus: Et habebimus po-*  
 πτώμασι· καὶ ἔξομεν δύ- *testatem dominandi ope-*  
 ναμιν τοῦ κατακυριεύσαι *ribus diaboli. Minas au-*  
 τῶν ἔργων τοῦ διαβόλου. *tem illius in totum ti-*  
 Τὴν δὲ ἀπειλὴν αὐτοῦ *mere nolimus: sine vir-*  
 ὅλως μὴ φοβηθῶμεν· ἀ- *tute enim sunt, sicut ho-*  
 τονος γὰρ ἔστιν, ὡσπερ *minis mortui nervi. Sed*  
 νεκροῦ νεῦρα. Ἄλλα *timcamus Dominum om-*  
 φοβηθῶμεν τὸν παντα- *nipotentem, Et custodia-*  
 δύναμον Κύριον, καὶ τὰς *mus mandata ejus: Et*  
 ἐντολάς αὐτοῦ φυλάξω- *vivemus in eo.*  
 μεν· καὶ ζήσωμεν ἐν   
 αὐτῷ.



## LIBER TERTIUS,

Qui inscribitur

## SIMILITUDINES.

## SIMILITUDO I.

*Nos, quia in hoc mundo permanentem civitatem non habemus, debere inquirere futuram.*

**E**T dixit mihi: Scitis vos, Domini servos<sup>1</sup> in peregrinatione morari? Civitas<sup>2</sup> enim vestra longè est ab hac civitate. Si ergo scitis civitatem vestram, in qua<sup>3</sup> habitaturi estis, quid hìc emitis agros, & apparatus lautitias, & ædificia, &<sup>4</sup> habitationes supervacuas? Hæc enim qui comparat in hac civitate, non cogitat in suam civitatem redire. O stulte, ô dubie, & miser homo, qui non intelligis, hæc omnia aliena esse, & sub alterius potestate. Dicit enim<sup>5</sup> tibi Dominus civitatis hujus: Aut legibus utere meis, aut recede de civitate mea. Tu ergo quid facies, qui habes legem in<sup>6</sup> civitate tua? Numquid propter agros tuos, aut propter aliquos apparatus tuos, poteris negare legem tuam? Quòd si negaveris, & volueris redire in civitatem tuam; non recipieris, sed excluderis inde. Vide ergo,<sup>7</sup> ut sicut peregrè

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. peregre. <sup>2</sup> *Deest.* <sup>3</sup> ANG. habituri. <sup>4</sup> L. ædificationes. <sup>5</sup> *Deest.* <sup>6</sup> civitatem tuam. <sup>7</sup> C. V. & L. tu.

consistens, nihil ampliùs compares tibi, <sup>2</sup> quàm sit necessarium & sufficiens tibi; & paratus esto, <sup>1</sup> ne, cùm voluerit Dominus civitatis hujus expellere te, contradicas legi ejus; & eas in civitatem tuam, <sup>2</sup> ut utaris lege tua, sine injuria hilaris. Vos igitur videte qui servitis Deo, & habetis eum in cordibus vestris; operamini opera Dei, memores mandatorum, & <sup>3</sup> promissorum ejus, quæ promisit; & credite ei, quòd faciet vobis, si mandata ejus custodieritis. <sup>4</sup> Pro agris ergo, quos emere volueritis, redimite animas de necessitatibus, prout quisque potest; & viduas <sup>5</sup> absolvite, <sup>6</sup> orphanis judicate, & opes ac divitias vestras in hujusmodi <sup>7</sup> operibus consumite. In hoc enim vos Dominus locupletavit, ut hujusmodi ministeria <sup>8</sup> expleatis. Multò melius est hæc facere, quàm agros aut domos emere; quoniam hæc omnia peribunt in sæculo: <sup>1</sup> at quæ pro nomine Dei feceris, invenies in civitate tua; & habebis gaudium sine tristitia & timore. Divitias ergo gentium nolite cupere; perniciosæ sunt enim servis Dei: <sup>2</sup> de propriis autem quas habetis, <sup>3</sup> ea agite, quibus possitis consequi gaudium. Et nolite <sup>4</sup> adulterare, nec alterius <sup>5</sup> uxorem tangere, neque concupiscere. Concupisce tuum opus, & salvus eris.

*Ex ista Similitudine hæc verba facit Antiochus, homiliâ xv.*

Εἰ οὖν ἐπὶ ξένης κα- *Si ergo in peregrina-*  
τοικοῦμεν, καὶ ἢ πόλιν τιονε moramur, & civi-

<sup>1</sup> ANG. nisi quod. <sup>2</sup> C. V. & ANG. ut. <sup>3</sup> L. Deus ut DO- VAR. LECT.  
minus. <sup>4</sup> qui. <sup>5</sup> Alii, promissionum ejus, quas. <sup>6</sup> Alii  
præponunt agros. <sup>7</sup> C. & L. justifyate. <sup>8</sup> orphanos.  
<sup>1</sup> C. & L. *Deest.* <sup>2</sup> L. explicatis. <sup>3</sup> Nam. <sup>4</sup> civita-  
tem tuam. <sup>5</sup> proprias. <sup>6</sup> *Deest.* <sup>7</sup> adulterari, & alte-  
rius aliquid. <sup>8</sup> C. rem.

ἡμῶν μακρὰν ἀπέχει ἀ-  
 πό τῆς πόλεως ταύτης, *hac civitate, & scimus*  
 καὶ οἶδαμεν τὴν πόλιν *civitatem nostram in qua*  
 ἡμῶν ἐν ἧμέλλομεν κα-  
 τοικεῖν· τί εἰς τὴν ἀλ-  
 λοτρίαν ἐτοιμάζομεν ἀ-  
 γρούς, καὶ οἰκοδομὰς, *habitaturo sumus; quid*  
 καὶ οἰκήματα μάταια, *in aliena apparamus a-*  
 καὶ παρατάξεις πολυ-  
 τελεῖς; Ταῦτα οὖν ἐτοι-  
 μάζων εἰς ἀλλοτρίαν *gros, & ædificia, & ha-*  
 πόλιν, δῆλός ἐστιν, ὅτι *bitationes supervacuas,*  
 οὐ προσδοκᾷ ἐπανακάμ-  
 ψαι εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, *& lautas constructiones?*  
 τουτέστιν, εἰς τὴν ἄνω *Hec ergo qui comparat in*  
 Ἱερουσαλήμ. Ὁ γὰρ λο-  
 γισμὸς οὗτος ἀφρόνων, *aliena civitate, palam est,*  
 καὶ διψύχων, καὶ τα-  
 λαιπῶρων ἀνθρώπων ἐσ-  
 τίν. Οὐ γὰρ συνίει, ὅτι *quòd non cogitat in su-*  
 ταῦτα πάντα ἀλλότριά *am civitatem redire;*  
 εἰσι, καὶ ὑπὸ ἐξουσίας ἐ-  
 τέρου εἰσί, τουτέστι τοῦ *hoc est, in supernam Hie-*  
 ἀρχοντος τοῦ αἰῶνος τοῦ-  
 του. Οὐκοῦν ὀφείλομεν, *rosolymani. Est enim*  
 ὡς ἐπὶ ξένης κατοικοῦν-  
 τες, μηδὲν πλέον ἐτοι-  
 μάζειν ἑαυτοῖς, εἰ μὴ τὴν *hæc consideratio stulto-*  
 αὐτάρκειαν τὴν ἀρκετὴν. *rum, & dubiorum, &*  
 Οἱ γὰρ ἀγαπῶντες τὸν *miserosorum hominum. Non*  
 ἑαυτῶν Κύριον, καὶ ἔ-  
 χοντες αὐτὸν ἀεὶ ἐν τῇ *enim intelligit, hæc om-*  
 ἑαυτῶν καρδίᾳ, ἐν ταῖς *nia aliena esse, & sub*  
 ἐντολαῖς αὐτοῦ πορεύ-  
*alterius potestate, hoc est,*  
*principis sæculi hujus.*  
*Debemus igitur, sicut pe-*  
*regre consistentes, nihil*  
*amplius comparare nobis,*  
*quàm sit necessarium &*  
*sufficiens. Qui enim a-*  
*mant Dominum suum,*  
*& habent eum semper*  
*in cordibus suis, in man-*  
*datis ejus incedent, & in*

σονται, καὶ ταῖς ἐπαγ- *promissa ejus credunt,*  
 γελίαις αὐτοῦ πιστεύου- *atque expectant. Bo-*  
 σι, καὶ παραδοκοῦσι. *num igitur est, pro do-*  
 Καλὸν οὖν ἔστιν ἀντί *mibus, & pecuniis, ho-*  
 τῶν κτισμάτων καὶ χρη- *die quidem nostris, cras*  
 μάτων, τῶν σήμερον μὲν *verò alienis, redimere*  
 ἡμετέρων, αὔριον δ' ἄλ- *animas de necessitati-*  
 λοτρίων, ὠνήσασθαι ψυ- *bus, prout quisque po-*  
 χὰς θλιβομένας, καθὼς *test; & viduas ac or-*  
 τις δύναται καὶ χήρας *phanos visitare, nec de-*  
 καὶ ὄρφανούς ἐπισκέπ- *spicere: similiter & in*  
 τεσθαι, καὶ μὴ παραβλέ- *monasteriis; sicque rectè*  
 πειν αὐτούς. ὡσαύτως *sua administrare; & di-*  
 καὶ ἐν μοναστηρίοις, καὶ *vitias, quas à Deo ac-*  
 οὕτω καλῶς διοικεῖν τὰ *cepimus in hac vita, in*  
 καθ' ἑαυτούς\* καὶ τὸν *hujusmodi homines con-*  
 πλοῦτον, ὃν παρὰ Θεοῦ *sumere. In hoc enim &*  
 εἰλήφαμεν ἐν τῷδε τῷ *præbuit nobis ex bonus*  
 βίῳ, εἰς αὐτούς ἀναλίσ- *nofter Dominus, ut in*  
 κειν. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ *ejusmodi ministeria in-*  
 παρέσχεν ἡμῖν αὐτὰ ὁ *sumantur; & pro iis re-*  
 ἀγαθὸς ἡμῶν δεσπότης, *portemus thesaurum non*  
 ἵνα εἰς τὴν διακονίαν *deficientem. Multò ita-*  
 ταύτην δαπανηθῶσι, καὶ *que melius est, tales vil-*  
 ἀντ' αὐτῶν κομισώμεθα *las & domos emere,*  
 θησαυρὸν ἀνέκλειπτον. *que stabiles sunt, & de-*  
 Πολὺ οὖν βελτίον ἔσ- *ducunt in nostram me-*  
 τι, τοιούτους ἀγροῦς, *tropolim, quando in eam*  
 καὶ \* κτήματα ἀγο- *ras & domos emere,*  
 ράζειν, ἅτινα καὶ πα- *que stabiles sunt, & de-*  
 ράμονά εἰσι, καὶ προά- *ducunt in nostram me-*  
 γουσιν εἰς τὴν ἡμῶν μη- *tropolim, quando in eam*  
 τρόπολιν, ὅταν ἀποδη-

\* Ἐ. κτίσι-  
ματα.

μήσωμεν εἰς αὐτήν. Ἀ- migrabimus. Negliga-  
μεριμήσωμεν οὖν, ἀγα- mus ergo, seu nolimus  
πητοί, τῶν προσκαίρων, cupere, carissimi, tempo-  
ῖνα τῶν αἰδίων ἐπιτύ- ralia, ut aeterna possimus  
χωμεν. consequi.

## SIMILITUDO II.

*Ut vitis ulmo fulcitur; sic dives oratione pau-  
peris juvatur.*

**C**UM ambularem in agrum, & considerarem  
ulmum & vitem, & <sup>1</sup> cogitarem intra me  
de fructibus earum; apparuit mihi angelus, &  
<sup>a</sup>L. diu in- dixit mihi: Quid <sup>a</sup> intra te cogitas? Et dixi  
tra. illi: De hac vite & ulmo disputo, Domine; quo-  
niam fructus illarum decori sunt. Et dixit mi-  
hi: Hæ duæ arbores in <sup>2</sup> exemplum positæ sunt  
fervis Dei. Et dixi illi: <sup>3</sup> Vellem scire, Domine,  
harum arborum exemplum quod dicis. Audi  
inquit: Vides hanc vitem, & hanc ulmum? Vi-  
deo, inquam, Domine. Hæc vitis, inquit, fruc-

VAR.LECT. <sup>1</sup> ANG. disputarem, & *infra*, disputas & disputo. <sup>2</sup> L.  
exemplo. <sup>3</sup> Volebam.

*Cogitarem.*] MSS. *disputarem.* immo contorquet ac immutat  
Sic alibi. Ciceroniani temporis  
est vox *disputare*, pro eo quod  
est agere de re quapiam, quæ le-  
gitur in codicibus Anglicanis. &  
passim mutata est in *cogitare*;  
quod exscriptores non intellige-  
rent eam vocem alio sensu, quam  
altercandi. CLER.

*Hæc vitis, inquit, fructifera  
est; ulmus autem &c.*] Hoc se-  
cundum Italia firmum locutus est,  
in qua vitis altiùs elevatur:  
sic Servius ad Virgillii Georg. i.  
2. Hanc elegantem Hermæ com-  
parationem pauperis & divitis  
cum vite & ulmo, aliò traducit,

Origenes hom. x. in Jesum Nave.  
Hunc ex parte sequitur Gre-  
gorius Papa hom. xx. in Evang.  
*Est, inquit, fructum proprium  
ulmus non habet, portare tamen  
vitem cum fructu solet: quia &  
seculares viri intra sanctam Ec-  
clesiam, quamvis spiritualium vir-  
tutum dona non habeant, dum  
tamen sanctos viros donis spirita-  
libus plenos suâ largitate susten-  
tant, quid aliud quam vitem  
cum botris portant? Sicut ulmus  
amat vitem, sic ipsi pusillos. Hie-  
ron. Epist. ix. Ex aequalitate,  
aliorum inopia suam abundan-*



tifera est; ulmus autem lignum sine fructu est: Laudat Origenes, hom. x. in Jos. sed vitis hæc, nisi applicita fuerit ulmo, <sup>4</sup> & super illam requieverit; non potest multum fructum facere. Jacens <sup>5</sup> enim in terra, malos fructus dat, quia non pendet super ulmum: sed si suspensa fuerit vitis super ulmum, & pro se, & pro ulmo fructum dat. Vide ergo, <sup>6</sup> quòd ulmus fructum dat non minorem, quàm vitis, sed <sup>7</sup> potiùs majorem. Quo modo, inquam, Domine, majorem quàm vitis? Suspensa, inquit, <sup>8</sup> in ulmo, fructum multum & bonum dat; <sup>9</sup> jacens autem in terra, exiguum & pessimum fructum dat. Hæc igitur similitudo posita est <sup>1</sup> servis Dei, pauperi & diviti. Respondi, inquit: Domine, demonstra mihi. Audi, inquit: Dives habet opes; à Domino verò pauper est: distrahitur <sup>2</sup> enim circa divitias suas, & valde exiguam habet orationem ad Dominum; & quam habet, inertem habet, & non habentem virtutem. Cùm igitur dives præstat pauperi, quæ <sup>3</sup> illi opus sunt; pauper orat ad Dominum pro divite, & Deus præstat diviti omnia bona: quia pauper dives est in oratione; & virtutem magnam habet apud Dominum oratio ejus. Tunc ergo dives præstat omnia pauperi, quia sentit illum exaudiri à Domino; & libentiùs ac sine dubitatione præstat ei omnia, & curat ne quid ei desit. Pauper Deo gratias agit

<sup>4</sup> ANG. ut super illam refrigeret. <sup>5</sup> L. autem in terra. VAR. LECT.  
<sup>6</sup> ANG. quia. <sup>7</sup> L. magis. <sup>8</sup> ANG. ad ulmum.  
<sup>9</sup> L. *Desunt* jacens ----- dat. <sup>1</sup> ANG. in servos Dei, in pauperem & divitem. <sup>2</sup> L. autem. <sup>3</sup> ANG. *Desit*.

*tiam communicabat; ut postea in tuam indigentiam redundantium divitiarum hujus indigentiam rent. De hac Hermæ similitudine sustentarent. Epist. xxviii. Abundantia tua multorum inopiam sustentavit; ut & horum divitiarum*

pro divite, quia opus faciunt à Domino. Apud homines ergo ulmus non putatur <sup>4</sup> dare fructum; & nesciunt, neque intelligunt, quòd si <sup>5</sup> societas <sup>6</sup> advenerit viti; & vitis <sup>7</sup> duplum dat fructum, & pro se, & pro ulmo. Sic & pauperes, pro <sup>8</sup> locupletibus orantes ad Dominum, exaudiuntur; & augentur opes eorum; quoniam præstant pauperibus ex opibus suis. Sunt igitur ambo confortes bonorum operum suorum. Quicumque igitur hæc fecerit, non deferetur à Domino; ac erit scriptus in libro vitæ. Felices igitur qui possident, & sentiunt se locupletari; qui hoc enim senserit, poterit aliquid administrare.

VAR.LECT. <sup>4</sup> fructus dare. <sup>5</sup> B. & L. ficitas. <sup>6</sup> B. non advenerit. L. evenit. <sup>7</sup> abundat fructu. <sup>8</sup> locupletantibus.

### SIMILITUDO III.

*Ut hyeme virides arbores ab aridis; sic in hoc sæculo iusti ab iniustis internosci non possunt.*

**O** Stendit mihi arbores multas abjectis foliis, quæ mihi velut aridæ videbantur: omnes enim similes erant. Et dixit mihi: Vides arbores has? Video, inquam, Domine, similes aridis. Respondens dixit mihi: Hæ <sup>1</sup> arbores in similitudinem sunt <sup>2</sup> horum, qui in

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. Addit aridæ. <sup>2</sup> hominum.

*Hæ arbores &c.] Auctor o- sed etiam confusi sunt, quo modo peris imperf. in Matt. ad C. inter iustos & impios (quantum xxv. 32. Nunc enim homines ad homines) discretio non apparet: mixti sunt; & non solum mixti, sicut in tempore hyemis, inter viquo modo in hisdem locis simul rides & aridas arbores discretio converferentur iusti cum impiis; non est. Cum autem veneris:*

sæculo morantur. Respondi, <sup>3</sup> inquit : Domine, cur velut aridis similes sunt? Quoniam, inquit, nec iusti, nec iniusti cognoscuntur; sed similes sunt <sup>4</sup> in hoc sæculo. Hoc enim sæculum iustis hyems est; <sup>5</sup> qui non agnoscuntur, cum peccatoribus habitantes. Sicut in hyeme omnes arbores, abjectis foliis, aridis similes sunt, nec potest cognosci quæ sunt aridæ, aut quæ virides: sic & <sup>6</sup> in hoc sæculo, nec iusti, nec iniusti cognoscuntur; sed similes sunt omnes.

<sup>3</sup> inquam: Domine, velut. <sup>4</sup> ANG. huic. <sup>5</sup> C. quia. <sup>6</sup> huic.

## SIMILITUDO IV.

*Ut æstate vividæ arbores ab aridis, fructu & virentibus foliis internoscuntur: sic in futuro sæculo iusti ab iniustis beatitudine differunt.*

**O** Stendit mihi iterum arbores multas, quarum aliæ frondes emittebant; aliæ aridæ erant. Et dixit mihi: Videſne <sup>1</sup> has arbores? Respondi: Video, Domine, alias aridas, & alias <sup>2</sup> frondentes. Hæ arbores, inquit, quæ virides sunt, iusti sunt, qui <sup>3</sup> habitaturi sunt in futuro sæculo. Illud enim futurum sæculum æſtas est iustis; peccatoribus autem hyems. Cùm ergo illuxerit miſericordiã Domini; tunc declarabuntur qui ſerviunt Deo, & <sup>4</sup> omnes perſpicui

<sup>1</sup> C. & L. Decſt. <sup>2</sup> ANG. frondeſcere. <sup>3</sup> L. habituri VAR. LECT. ſunt futurum sæculum. <sup>4</sup> ANG. & C. omnibus.

*tempus illud beatum vernale, <sup>a</sup> diſ- folia, nullum oſtendentibus fruc- <sup>a</sup> F. diſcernuntur: ita <sup>b</sup> nunc unusquisque tum; ſancti autem & foliis virentur. ſecundum fidem ſuam, & ſecundum ſcientur vita æterna, & fructibus <sup>b</sup> L. tunc. dum opera ſua manifeſtabitur; ornabuntur gloriæ. Vide Tom. vii. impiis quidem nulla proferentibus S. Chryſoſtomi. Cor.*

erunt. Sicut enim in æstate fructus arboris cuiuscumque declaratur, & <sup>5</sup> patet: sic & iustorum factum declarabitur, & <sup>6</sup> patebit; & omnes hilares & gaudentes in illo sæculo restituentur. Nam <sup>7</sup> cæteræ gentes, peccatores <sup>8</sup> scilicet, sicut arbores quas vidisti aridas, tales inveniuntur aridi, & sine fructu in illo sæculo; & sicut arida ligna, comburentur, & palam <sup>9</sup> fient, quoniam malè fecerunt in omni tempore vitæ suæ; & comburentur ideo, quia peccaverunt, & peccatorum suorum non egerunt pœnitentiam. Sed & cæteræ gentes comburentur; quia non agnoverunt Deum creatorem suum. Tu ergo fac fructum bonum, ut in <sup>1</sup> æstate cognoscatur fructus tuus; & abstine te à multis negotiis, & nihil delinques. Quicumque enim multa negotia agunt, multa delinquent; quia constricti sunt circa negotia sua, & non serviunt Deo. Nam quo modo potest homo, qui non servit Deo, aliquid petere & accipere à Deo? Qui enim serviunt Deo, petunt & accipiunt <sup>2</sup> sua desideria. Quòd si unum negotium tractat aliquis, poterit fervire Deo; quoniam non alienatur animus ejus à Domino, sed purâ mente servit Deo. Hoc ergo si feceris, poteris in <sup>3</sup> venturo sæculo habere fructum: sed & omnes qui fecerint hæc, fructum ferent.

LECT. VAR. <sup>5</sup> C. & L. paret. <sup>6</sup> parebunt. <sup>7</sup> ANG. & C. exteræ. <sup>8</sup> L. *Deest.* <sup>9</sup> ANG. fiet. <sup>1</sup> L. eo stare. <sup>2</sup> *Deest.* <sup>3</sup> venienti.

---

### SIMILITUDO V.

*De vero jejunio; & ejus mercede; tum & de corporis munditia.*

I. **C**UM jejunarem & sederem in monte quodam, & gratias agerem Deo pro omni-

bus quæ fecerat mecum; video Pastorem illum sedentem juxta me, ac <sup>1</sup> dicentem mihi: Quid tam manè huc venisti? Respondi: Quoniam, Domine, stationem habeo. Quid est, inquit, statio? Et dixi: Jejunium. Et dixit: Quid est illud jejunium? Sicut solebam, inquam, sic jejuno. Nescitis, inquit, Deo jejunare; neque est jejunium hoc quod jejunatis, Deo nihil proficientes. Quare, inquam, Domine, ita dicis? Dico <sup>2</sup> certè, inquit, non esse jejunium hoc, quod putatis vos jejunare: sed ego te docebo quod sit jejunium plenum, acceptumque Deo. Audi, inquit: Dominus non desiderat tale jejunium supervacuum: sic enim jejunando nihil præstas æquitati. <sup>3</sup> Jejuna certè verum jejunium tale. Nihil in vita tua nequiter facias; sed mente purâ servi Deo, custodiens mandata ejus, & in præceptis ejus ingrediens; neque admiseris desiderium nocens in animo tuo. Crede autem Domino, si hæc feceris, <sup>4</sup> timoremque ejus habueris, atque abstineris ab omni negotio malo, Deo te victurum. Hæc si feceris, jejunium magnum consummabis acceptumque Domino.

<sup>1</sup> B. hæc. <sup>2</sup> L. enim quia non est. <sup>3</sup> Leve enim je- VAR.LECT.  
junium tale est. <sup>4</sup> metumque habueris.

[*Quid est, inquit, statio? &c.*] de militaribus stationibus, ac de Inter Latinos vivens Hermas, castris: quippe quæ allusionem *στάσις*, stationis vocabulum more magis respiciant, quàm etymologiam. Per *stationem* Antiqui memorini, me legere jejunium à omne *jejunium* interdum intel- Græcis sic vocatum fuisse, qui legerunt; interdum autem *στάσιον πάννουχον* appellant *vigilias, pernoctem stationem*. At Latini, quia diebus jejunii Christiani diutiùs in Ecclesia stabant, quartæ & sextæ feriæ. *COT.* quàm diebus dominicis ac festis, *Verum jejunium.*] Idem *Patres passim*. Basilius *προσεύχων δευ- τήν, εὐάρεστον Θεῷ, ἀληθῆ nun-* cupat. *COT.*

II. Audi Similitudinem, quam dicturus sum tibi, ad jejunium pertinentem. Quidam cum haberet fundum, servosque multos; in quadam parte fundi <sup>1</sup> sui posuit vineam <sup>2</sup> successoribus: deinde peregre profectus, elegit servum quem habebat fidelissimum, ac sibi probatum; eique adsignavit vineam, præcipiens ut vitibus jungeret palos: quod si fecisset, & mandatum suum consummasset; libertatem eidem se daturum promissit. Nec præterea quidquam <sup>3</sup> aliud præcepit illi, <sup>4</sup> quod in ea <sup>5</sup> faceret; atque ita peregre profectus est. Postquam <sup>6</sup> autem servus ille <sup>7</sup> curam <sup>8</sup> apprehendit; fecit quæcumque <sup>9</sup> præceperat dominus. Cumque depalasset vineam illam, & animadvertisset eam herbis <sup>1</sup> repletam; cœpit secum ita <sup>2</sup> cogitare, dicens: Peregi quod mihi præceperat dominus; fodiam nunc vineam hanc, & erit formosior <sup>3</sup> cum fuerit fossa; & extractis herbis, majorem dabit fructum, & non suffocabitur ab herbis. Adgressus deinde fodit, & omnes herbas quæ in ea erant, extraxit; atque ita evasit vinea speciosissima ac læta, non suffocata ab herbis. Post aliquantum verò temporis venit dominus ejus, & ingressus est vineam: quam cum depalatum vidisset decenter, ac <sup>4</sup> circumfossam, & extractas herbas <sup>5</sup> ab ea, & lætas esse vites; ex facto hoc servi sui gaudium cepit. Adhibito itaque filio, quem carum & hæredem habebat, & amicis quos in consilio advocabat; indicat ea quæ servo <sup>6</sup> suo facienda mandasset, <sup>7</sup> quæ præterea ille fecisset. At illi protinus gratulati sunt servo illi, quòd <sup>8</sup> tam plenum testimonium domini sui assecutus fuisset. Ait deinde illis:

VAR.LECT. <sup>1</sup> ejus. <sup>2</sup> ANG. affuturis. L. futuris. <sup>3</sup> *Deest.* <sup>4</sup> ut quid in ea facere deberet. <sup>5</sup> ANG. facere deberet. <sup>6</sup> C. & L. *Deest.* <sup>7</sup> *Deest.* <sup>8</sup> *Quidam codd.* cœpit, &. <sup>9</sup> L. præcipit. <sup>1</sup> repleffe. <sup>2</sup> ANG. disputare. <sup>3</sup> *Desunt* cum fuerit. <sup>4</sup> L. fossam. <sup>5</sup> ex. <sup>6</sup> *Deest.* <sup>7</sup> &. <sup>8</sup> tunc.

Ego quidem huic servo libertatem promisi, si custodisset mandatum <sup>9</sup> meum quod dederam; & custodivit illud, & præterea opus bonum adjecit in vineam, quod mihi <sup>1</sup> quamplurimum placuit. Pro hoc igitur opere quod fecit, volo eum filio meo facere cohæredem; quoniam, cum sensisset quid esset bonum, non <sup>2</sup> omisit, sed fecit illud. Hoc consilium domini, & <sup>3</sup> filius, & amici ejus comprobaverunt; ut fieret scilicet hic servus cohæres filio. Post dies deinde <sup>4</sup> non multos, convocatis <sup>5</sup> amicis, pater-familiâs misit de cœna sua servo illi cibos complures. Quos cum accepisset ille, sustulit ex eis quod <sup>6</sup> sufficiebat sibi; reliquum autem conservis suis distribuit. Quibus acceptis, illi lætati sunt; & cœperunt illi optare, ut majorem gratiam apud dominum inveniret, ob ea quæ fecerat ipsis. Hæc omnia cum audisset dominus ejus, percepit iterum maximum gaudium; & convocatis rursuin amicis, & filio, exponit factum servi sui de cibis suis, quos ei miserat. Illi itaque tantò magis assenserunt patri-familiâs, <sup>7</sup> ipsum servum cohæredem filio debere fieri.

III. Dico ei: Domine, has Similitudines non novi, neque intelligere possum, nisi eas tu mihi exponas. Omnia, inquit, exponam tibi quæcumque locutus fuero tecum, aut ostendero tibi. Mandata Domini custodi, & eris probatus, & scriberis in numero eorum qui custodiunt mandata ejus. <sup>1</sup> Si autem præter ea quæ mandavit

<sup>9</sup> *Decet.* <sup>1</sup> ANG. validissimè. <sup>2</sup> dissimulavit. <sup>3</sup> fe- VAR. LECT.  
cit. <sup>4</sup> ANG. paucos. <sup>5</sup> L. paterfamilias antiquis.  
<sup>6</sup> sufficeret. <sup>7</sup> cum. <sup>1</sup> Sin autem præter ea quàm quod.

*Misit de cœna sua servo illi ci-* bertate donandum. Habebant  
*bos.]* Mittit cibos de cœna, tam- quippe hoc moris, ut etiam per  
quam sibi caro; ad cœnam non honorem communis mensæ mag-  
admittit, nondum scilicet li- nu-mitterent. Cor.

Dominus, aliquid boni <sup>2</sup> adjeceris; majorem dignitatem tibi <sup>3</sup> conquires, & <sup>4</sup> honoratior apud Dominum eris, quàm eras futurus. Igitur si custodieris mandata Domini, & adjeceris etiam ad ea stationes has, gaudebis; maximè, si secundùm mandatum meum servaveris ea. Dico ei: Quidquid mihi præceperis, Domine, servabo; scio enim te mecum futurum. Ero, inquit, tecum, qui tale propositum habes. Sed & cum omnibus ero, quicumque idem propositum <sup>5</sup> habent. Jejunium hoc, inquit, custoditis mandatis Domini, valde bonum est. <sup>6</sup> Sic igitur servabis illud.

Primùm omnium cave Primῶτον πάντων φύλα-  
ab omni probro, & turpi ξαι νηστεύειν ἀπὸ παν-  
verbo, & ab omni noxia τὸς ῥήματος πονηροῦ, καὶ  
cupiditate; & purifica ἀκοῆς πονηρᾶς καὶ κα-  
sensum tuum ab omni θάρσιόν σου τὴν καρδίαν  
vanitate sæculi hujus. ἀπὸ παντός μολυσμοῦ,  
Si hæc custodieris, erit καὶ μνησικακίας, καὶ  
hoc jejunium justum. Sic αἰσχροκερδίας. Καὶ ἐν ἡ-  
ergo facies. Peraçtis μέρα ἢ νηστεύεις, ἀρκέσ-  
quæ suprâ scripta sunt, θητι ἄρτῳ καὶ λαχά-  
illo die quo jejunabis, νοῖς καὶ ὕδατι, εὐχαρισ-  
nihil omnino gustabis, τῶν τῷ Θεῷ συμψηφί-  
nisi panem & aquam; σας δὲ τὴν ποσότητα  
& computatâ quantita- τῆς δαπάνης τοῦ ἀρίστου,  
οὔ ἔμελλες εἶθίειν κατ'

VAR.LECT. <sup>2</sup> feceris. <sup>3</sup> acquiris. ANG. acquires. <sup>4</sup> L. honoratior. <sup>5</sup> C. & L. habuerint. <sup>6</sup> L. Si igitur servaveris.

[Nisi panem & aquam.] Pa- ex Tertulliano & ex multis ca-  
tor angelus poenitentia Hermæ nonibus constat. Cor.  
præcipit xerophagiæ maximè . Computatâ quantitate cibi.]  
austerum genus, jejunium for- Nihil frequentius inculcant sanc-  
tissimum, (ut loquitur S. Hiero- ti Patres, quàm præclaram hanc  
nymus.) aquam & panem: quod jejunii cum elemosyna conso-  
poenitentibus injunctum fuisset, ciationem. Cor.



te cibi, <sup>7</sup> quem cæteris diebus comesturus eras, sumptum diei illius quem facturus eras, repones, & dabis viduæ, pupillo, aut inopi : & sic consummabis humilitatem animæ tuæ; ut qui ex eo acceperit, satiet animam suam, & pro te adeat Dominum Deum oratio ejus. Si <sup>8</sup> igitur sic consummaveris jejunium tuum, quemadmodum præcipio tibi; erit hostia tua accepta Domino, & scribetur hoc jejunium tuum. Hæc statio sic <sup>9</sup> acta est bona, hilaris, & accepta Domino.

*Hinc Antiochus, homiliâ vii.*

Νηστεία γὰρ ἀληθινή ἐστίν, οὐ μόνον τὸ ἑαυτὸν ἐκτῆξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ποσότητα τῆς δαπάνης, ἣν ἐμελλεν ἐσθίειν, δοῦναι χήρα, ἢ πτωχῷ· ἵνα ὁ εἰληφώς, ἐμπλησθεῖς, εὔξηται ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ δεκτὴ γένηται ἡ θυσία αὐτοῦ παρὰ τῷ Θεῷ.

*Jejunium enim verum est; non modò se tabidum facere, sed & quantitatem sumptus, quem comesturus erat, dare viduæ, & inopi : ut qui acceperit, satiatus, oret pro eo, & accepta fiat Deo hostia ejus.*

<sup>7</sup> cæterisque, quæ editurus eras, sumptum --- reponis, VAR.LECT. & <sup>8</sup> Deest. <sup>9</sup> gesta.

Hæc tu si fervâris cum liberis tuis, & tota domo tua; custoditis his, <sup>1</sup> felix eris. Et quicumque hæc audita custodierint, <sup>2</sup> felices erunt; & quidquid petierint à Domino, <sup>3</sup> obtinebunt.

IV. Et <sup>1</sup> precatus sum eum, ut mihi explanaret <sup>2</sup> hanc Similitudinem de fundo, & domino, ac vineâ, & servo qui depalaverat vineam; & herbis quæ extractæ de vinea erant; & de filio, & de amicis, quos in consilio adhibuerat. Intellexi enim, esse illud Similitudinem. Ait mihi: Valde audax es ad interrogandum. Nihil enim debes interrogare: nam si oportuerit demonstrari, demonstrabitur tibi. Dico ei: Domine, quæcumque ostenderis mihi, nec <sup>3</sup> declaraveris, frustra <sup>4</sup> videro illa, si non intellexero quidnam <sup>5</sup> sint; & Similitudines si quas <sup>6</sup> proposueris, & non exposueris, frustra <sup>7</sup> audiero eas. Respondit mihi rursus, dicens: Quicumque Dei servus est, <sup>8</sup> Dominumque habet in præcordiis suis, petit ab eo intellectum, & <sup>9</sup> obtinet; & omnem Similitudinem <sup>1</sup> explicat; & intelligit verba Domini, quæ <sup>2</sup> inquisitione egent. Quicumque <sup>3</sup> verò inertes sunt, & pigri ad orandum, illi dubitant petere à Domino; cùm sit Dominus <sup>4</sup> tam profundæ bonitatis, <sup>5</sup> ut petentibus à se <sup>6</sup> cuncta sine intermissione tribuat. Tu ergo, qui confirmatus es ab <sup>7</sup> illius nuncio, & accepisti orationem tam potentem, cùm piger non sis; cur <sup>8</sup> jam à Domino intellectum non petis, & accipis? Dico ei: Cùm te præsentem habeam, necesse est ut à te petam, & interrogem;

VAR LECT. <sup>1</sup> salvus. <sup>2</sup> pariter salvi. <sup>3</sup> accipient. <sup>4</sup> ANG. deprecatus. <sup>5</sup> L. similitudinem illam. <sup>6</sup> demonstraveris. <sup>7</sup> videbo. <sup>8</sup> fuerint. <sup>9</sup> exposueris, & non absolveris. <sup>10</sup> audiam. <sup>11</sup> Dominum quem. <sup>12</sup> accipit. <sup>13</sup> exfolvit. <sup>14</sup> ANG. quæstionem ferunt. <sup>15</sup> L. ergo. <sup>16</sup> Deest. <sup>17</sup> Deest. <sup>18</sup> cunctis. <sup>19</sup> ANG. & C. illo venerabili. <sup>20</sup> L. Deest.

tu enim omnia mihi ostendis, & loqueris, <sup>9</sup> cum ades. Nam si sine te ea viderem, vel audirem; tunc Dominum rogarem, ut <sup>1</sup> ostenderet mihi.

V. Et respondit: Dixeram <sup>1</sup> tibi paulò antè, callidum te esse & audacem, qui solutiones Similitudinum interrogas. Sed <sup>2</sup> quia ita es pertinax; solvam tibi hanc quam desideras Similitudinem, ut omnibus notam facias eam. Audi nunc, inquit, & percipe animo. Orbem terrarum fundus ille significat, qui in Similitudinem est positus. Dominus autem fundi demonstratur esse is, qui creavit cuncta, & consummavit, & virtutem illis dedit. Filius autem, Spiritus sanctus est. Servus verò ille, Filius Dei est. Vineam autem, populus est, <sup>3</sup> quem servat ipse. Pali verò, nuncii sunt, qui à Domino præpositi sunt ad continendum populum ejus. Herbæ autem quæ evulsæ sunt de vinea, <sup>4</sup> admissæ sunt fervorum Dei. Cibi verò quos de cœna misit illi, mandata sunt quæ per Filium dedit populo suo. Amici autem illi quos in consilio advocavit, <sup>5</sup> angeli sunt sancti, quos <sup>6</sup> primò creavit. Absentia verò illius patris-familiâs, tempus est quod in adventum ejus restat. Dico ei: Domine, magnificè & mirè omnia hæc se habent, atque honestè: nunquid ergo, Domine, <sup>7</sup> inquam, hæc poteram intelligere? <sup>8</sup> Ne quidem quispiam præterea homo, tametsi valde prudens

<sup>9</sup> mihi. Ades. Nam. <sup>1</sup> B. demonstraret. L. demonstraretur. <sup>1</sup> Deest. <sup>2</sup> quamvis. <sup>3</sup> quam. <sup>4</sup> commissa. <sup>5</sup> ANG. nuncii. <sup>6</sup> L. primos. <sup>7</sup> Deest. <sup>8</sup> Nec. VAR LECT.

*Filius Dei.*] Cum nuncius pœ-Sanctum Filii-familiâs personam nitentiæ per vinitorem Domi-sustinere, commodum duxit. Et num nostrum designasset, simili-quidem S. literæ in negotio re-tudine tractâ ab Esaia v. & xlii. giminis Ecclesiæ, promiscuè u-& pariter Deum Patrem, villa-tuntur nominibus Filii & Spiritûs possessorem & fundi patronum sancti. Vide Mat. xxviii. 20. statuisse; tertio in loco Spiritum Joh. xiv. 16. OXON.

fit, <sup>9</sup> poterit intelligere ea. Sed nunc mihi demonstra, Domine, quod quæro. <sup>1</sup> Quære quod vis, inquit. Quare, inquam, Filius Dei, in Similitudine hac, <sup>2</sup> servili loco ponitur?

VI. Audi, inquit: In servili conditione non ponitur Filius Dei, sed in <sup>1</sup> magna potestate & imperio. <sup>2</sup> Ei dixi: Quo modo, inquam, Domine? Non intelligo. Quoniam, inquit, <sup>3</sup> eis quos Filio suo tradidit, <sup>4</sup> Filius ejus nuncios præposuit, ad <sup>5</sup> conservandos singulos: ipse autem plurimum laboravit, plurimumque perfectus est, ut aboleret <sup>6</sup> delicta eorum. Nulla enim vinea potest fodi sine labore ac dolore. <sup>7</sup> Deletis igitur peccatis populi sui; ipse eisdem monstravit itinera vitæ, datâ eis lege, quam à Patre acceperat. Vides igitur, esse Dominum populi, acceptâ à Patre suo omni potestate. Quare autem Dominus in consilio adhibuerit Filium de hæreditate, <sup>8</sup> & bonos angelos? Quia nuncius audit <sup>9</sup> illum Spiritum sanctum, qui <sup>1</sup> infusus est omnium primus in corpore, <sup>2</sup> in quo habitaret Deus. Collocavit

VAR.LECT. <sup>9</sup> qui possit: <sup>1</sup> ANG. Dic, si quid vis. <sup>2</sup> servili- que. <sup>1</sup> ANG. magnam potestatem & imperium. <sup>2</sup> L. Et dixi: Quemadmodum. <sup>3</sup> eum quem. <sup>4</sup> & Filius ejus nuncios. <sup>5</sup> confirmandos. <sup>6</sup> peccata. <sup>7</sup> Delictis igitur populi. <sup>8</sup> honestos quia. B. honestosque. <sup>9</sup> L. Deest. <sup>1</sup> C. & L. creatus. <sup>2</sup> L. quod ei videbatur. Hoc ergo corpus, in quo habitaret Deus, collocavit intellectus scilicet corpore quod ei videbatur.

[Quare autem Dominus &c.] *tore, in quo habitaret Deus, col-*  
 Hunc locum vaide corruptum, *locavit; in delecto corpore quod*  
 ex MSS. & editionum collatio- *ei videbatur.* WAK.  
 ne, sic corrigit doctissimus Gra- *illum Spiritum sanctum.] Spi-*  
 bius: *Quare autem Dominus in* ritum scilicet Christi creatum,  
*consilio adhibuerit Filium de hæ-* non Spiritum sanctum, tertiam  
*reditate, honestosque nuncios, au-* in sacrosancta Trinitate perso-  
*di. Spiritum sanctum, qui crea-* nam. WAK.  
*tus est omnium primus, in cor-*

enim eum intellectus in corpore, ut ei videbatur. Hoc ergo corpus, in <sup>3</sup> quod inductus est Spiritus sanctus, servivit illi Spiritui; rectè in modestia ambulans & castè, neque omnino maculavit Spiritum illum. Cùm igitur corpus illud paruisset omni tempore Spiritui sancto, <sup>4</sup> recteque & castè laborasset cum eo, nec succubisset in omni tempore; fatigatum corpus illud serviliter <sup>5</sup> conversatum est, sed fortiter cum Spiritu sancto comprobatum Deo <sup>6</sup> receptum est. Placuit <sup>7</sup> igitur Deo <sup>8</sup> hujusmodi potens cursus; <sup>9</sup> quia maculatus non esset in terra, possidens in se Spiritum sanctum. In consilio advocavit ergo Filium, & nuncios <sup>8</sup> bonos, ut & huic scilicet corpori, quod <sup>9</sup> servivit Spiritui sancto sine querela, locus aliquis consistendi daretur, ne videretur mercedem servitutis suæ perdidisse. Accipiet enim mercedem omne corpus purum ac sine macula repertum, in quo habitandi gratiâ constitutus fuerit Spiritus sanctus. Habes & hujus Similitudinis <sup>1</sup> expositionem.

VII. Percepi, inquam, Domine, tuam voluntatem, auditâ hac <sup>1</sup> expositione. Audi <sup>2</sup> ulterius, inquit: Corpus hoc tuum custodi mundum, atque purum; ut Spiritus ille, qui inhabitabit in eo, testimonium referat illi, & tecum fuisse judicetur. Atque etiam <sup>3</sup> vide, ne quando persuadeatur tibi, interire corpus hoc, & abutaris eo in libidine aliqua. Si enim corpus tuum maculaveris, maculabis etiam eodem tempore & Spiritum sanctum; & si maculaveris <sup>4</sup> corpus

<sup>3</sup> ANG. quo deductus. <sup>4</sup> C. & L. rectè atque castè. VAR.LECT.  
<sup>5</sup> L. conservatum. <sup>6</sup> G. & V. receptumque. C. confervatum. <sup>7</sup> L. enim. <sup>8</sup> B. honestos. <sup>9</sup> L. servisset. <sup>1</sup> exsolutiones. <sup>2</sup> exsolutione. <sup>3</sup> nunc. <sup>4</sup> inde. <sup>5</sup> ANG. spiritum sanctum.

*Intellectus, &c.] Lege intellectu scilicet corpore quod ei videbatur.*  
 Cot.

tuum, non vives. Et dixi: Quid si per ignorantiam <sup>5</sup> aliquam id admissum est, antequam audirentur verba hæc? Quo pacto assequitur salutem is qui maculavit corpus suum? Prioribus, inquit, rebus, <sup>6</sup> qui per ignorantiam admiserunt, remedium tribuere solus Deus potest: ejus enim est omnis potestas. Sed nunc custodi te: & cum sit Dominus omnipotens & misericors, prioribus admissis remedium dabit, si <sup>7</sup> futurum non maculaveris corpus tuum, & Spiritum. Confortes sunt enim ambo, <sup>8</sup> & alteruter sine altero non coinquinatur. Utrumque ergo serva mundum; & vives Deo.

VAR.LECT. <sup>5</sup> B. aliquid. <sup>6</sup> C. & L. quæ. <sup>7</sup> in. <sup>8</sup> L. alterutrum & alter.

### SIMILITUDO VI.

*De duplici genere hominum voluptariorum, & eorum morte, defectione, & pœnarum duratione.*

I. CUM federem domi, & glorificarem <sup>1</sup> Dominum pro omnibus quæ videram, & de Mandatis <sup>2</sup> cogitarem, ea valde bona esse, & magna, & honesta, ac læta, & quæ possint salutem <sup>3</sup> hominum afferre; intra me ipsum hæc dicebam: Felix ero, si in his Mandatis ambulavero; & quicumque in his ambulaverit, vivet Deo. Dum hæc <sup>4</sup> loquerer mecum, video eum, <sup>5</sup> quem & priùs, sedentem juxta me, & hæc mihi dicentem: Quid dubitas de Mandatis meis, quæ tibi præcepi? Bona sunt, nihil omnino dubitaveris; sed indue fidem Domini, & ambulabis in eis. Ego enim, in illis, dabo tibi vires. Hæc Man-

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. Deum. *Alternant* Deus & Dominus in codd. <sup>2</sup> disputarem. <sup>3</sup> L. homini. <sup>4</sup> loquor. <sup>5</sup> ANG. sedentem.

data utilia sunt his, qui delictorum suorum antè admissorum acturi sunt pœnitentiam, si in futurum in iis ambulaverint. Quicumque igitur agitis pœnitentiam, abjicite à vobis nequitiam hujus sæculi. Induite <sup>6</sup> verò omnem virtutem, & æquitatem, & poteritis custodire hæc Mandata; <sup>7</sup> neque deinceps peccetis. Si enim deinceps non peccaveritis; plurimum ex prioribus reciditis. In Mandatis meis ambulate, & vivetis Deo. Hæc à me dicta sunt vobis. Postquam hæc mecum locutus est, ait mihi: Eamus in agrum, & pastores pecorum tibi ostendam. Eamus, inquam, Domine.

Et venimūs in quemdam campum: & illic ostendit mihi juvenem pastorem, vestitum synthesium, vestimentorum colore coccineo. Pascebat autem pecora copiosa: & pecora illa velut in voluptatibus erant, & plurimis deliciis; & hilaritate exultabant, & exultantia discurrebant huc atque illuc. Et ipse pa-

Ἦλθον εἰς πεδίον, καὶ δείκνυσί μοι παῖδα νεανίσκον, ἐνδεδυμένον σύνθεσιν ἐνδυμάτων κροκαίων, βόσκοντα πρόβατα πολλά λίαν· καὶ τὰ πρόβατα ταῦτα ἦν ὡσεὶ τρυφᾶντα, καὶ λίαν σπαταλῶντα, καὶ ἰλαρὰ, σκιρτῶντα ὡσεὶ κἀκεί. Καὶ αὐτὸς ποίμην πάνυ ἰλαρὸς ἐπὶ τῷ

<sup>6</sup> L. ergo. <sup>7</sup> nec posthæc adjiciatis. Nihil ergo ad- VAR. LECT.  
jicientes, plurimum.

*Deinceps peccetis. Ἐπε.*] Alii, *post hoc adjiciatis. Nihil enim adjicientes. OXON.*

*Pastores.*] Quia hisce in visionibus multi *pastores* apparent, Hermæ opus Origenes appellat Librum de pastoribus III. Περὶ ἀρχῶν, ii. Cot.

*Vestitum synthesium.*] Rectè Pastori, Angelo illecebærarum, dulcedinis, ac voluptatis, datur *synthesis* coccinea, quam nemo nescit, vestem fuisse preciosam, elegantem, cœnatoriam, indicem lætitiæ, atque à mollioribus solitam indui. Cot.

stor vehementem ex gre-  
ge suo percipiebat vo-  
luptatem; & vultus pa-  
storis illius valde hilaris  
erat, inter pecora dif-  
currentis.

ποιμνίᾳ αὐτῶ ἦν, καὶ  
περιέτρεχε τὰ πρόβατα.  
Καὶ ἄλλα πρόβατα εἶ-  
δον σπαταλῶντα καὶ  
τρυφῶντα ἐν τόπῳ ἐνί,  
οὐ μέντοι σκιρτῶντα.

II. Ait mihi <sup>1</sup> Ange-  
lus: Vides <sup>2</sup> autem hunc  
pastorem? Video, in-  
quam, Domine. Et  
dixit mihi; Hic nun-  
cius <sup>3</sup> illecebrarum, dul-  
cedinis, ac voluptatis est.  
Hic ergo corrumpit  
mentes fervorum Dei, &  
avertit eos à veritate,  
oblectans cupiditatibus;  
& pereunt. Obliviscun-  
tur enim mandata Dei  
vivi; & in luxuriis con-  
versantur, & deliciis vanis;  
& corrumpuntur  
ab hoc nuncio <sup>4</sup> malo  
aliqui usque ad mortem,  
aliqui verò usque ad de-  
fectionem. Dico ei:  
Domine, non intelligo,  
quid sit ad mortem, &  
quid ad defectionem.  
Audi, inquit: Quæcum-

B. Καὶ λέγει μοι· Βλέ-  
πεις τὸν ποιμένα τοῦτον;  
Βλέπω, φημί, Κύριε. Οὐ-  
τός, φησιν, ἄγγελος τρυ-  
φῆς καὶ ἀπάτης ἐστίν.  
οὗτος ἐκτρίβει τὰς ψυχὰς  
τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ,  
καὶ καταστρέφει ἀπὸ  
τῆς ἀληθείας, ἀπατῶν  
αὐτὰς ταῖς ἐπιθυμίαις  
ταῖς ποιηραῖς, ἐν αἷς ἀ-  
πόλλυνται ἐπιλανθανό-  
μενοι τῶν ἐντολῶν τοῦ  
ζῶντος τοῦ Θεοῦ, καὶ  
πορευόμενοι (ἐν) ταῖς  
ματαίαις τρυφαῖς καὶ ἀ-  
πάταις τοῦ βίου τούτου.  
Διὸ καὶ ἀπόλλυνται ὑ-  
πὸ τοῦ ἀγγέλου τούτου  
εἰς θάνατον καὶ καταφ-  
θοράν. Λέγω αὐτῶ· Οὐ  
γινώσκω, Κύριε, τί ἐστίν  
εἰς θάνατον καὶ καταφ-  
θοράν. Καὶ λέγει μοι·  
Ἄκουέ φησιν· Ἄ εἶδες  
πρόβατα ἰλαρὰ καὶ  
σκιρτῶντα, οὗτοί εἰσιν οἱ



que pecora vidisti valde læta & exultantia; ii sunt, qui <sup>5</sup> in perpetuum à Deo discesserunt, & tradiderunt se desideriiis hujus sæculi. Iis ergo non est per pœnitentiam regressus ad vitam; quoniam quidem adjecerunt ad reliqua delicta sua <sup>6</sup>; & nomen Domini nefandis <sup>7</sup> infectati sunt verbis. Hujusmodi homines morti sunt destinati. Quæ verò vidisti pecora non exultantia, sed uno loco vescentia; ii sunt, qui tradiderunt se quidem deliciis ac voluptatibus, nihil verò nefandum in Dominum locuti sunt. Hi igitur <sup>8</sup> non defecerunt à veritate, ideoque repositam adhuc habent spem vitæ in pœnitentia. Defectio enim habet spem aliquam redintegratio-

ἀπεσπασμένοι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τέλος, καὶ παραδεδωκότες ἑαυτοὺς ταῖς ἐπιθυμίαις τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἐν τούτοις μετάνοια ζωῆς οὐκ ἔστιν ὅτι καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ δι' αὐτοὺς βλασφημοῦται. τῶν τοιούτων ζωὴ θάνατός ἐστιν. Ἄ δὲ εἶδες μὴ σκιρτῶντα, ἀλλὰ καὶ ἐν τόπῳ βοσκόμενα, οὗτοί εἰσιν οἱ παραδεδωκότες μὲν τῇ τρυφῇ καὶ ἀπάτῃ ἑαυτοὺς, εἰς δὲ τὸν Κύριον μὴ βλασφημήσαντες. οὗτοι οὖν κατεφθαρμένοι εἰσιν ἀπὸ τῆς ἀληθείας. ἐν τούτοις ἐλπίς ἐστὶ μετανόιας, ἐν ἣ δύνανται ζῆσαι. Ἡ καταφθορὰ οὖν ἐλπίδα ἔχει ἀναστάσεως ἕως τινός· ὁ δὲ θάνατος ἀπάλειαν ἔχει αἰῶνον. Πάλιν πρόσβημεν μικρόν, καὶ δείκνυσί μοι ἕτερον ποιμένα μέγαν, ὡς ἀγρίον τῇ ἰδέᾳ, περικείμενον δέρμα αἰγίον λευκόν· καὶ πήραν τινὰ εἶχεν ἐπὶ τὸν ὤμον,

<sup>5</sup> perpetuò. <sup>6</sup> etiam hoc, secuti. <sup>7</sup> Deest.

quodd nomen. <sup>7</sup> ANG. in- VAR.LECT. Q 2

tenetur interitu. Rur- καὶ ῥάβδον σκληρὰν μί-  
 sum progressi fumus pau- αν, καὶ ὄζους ἔχουσιν,  
 lulum; & ostendit mihi καὶ τὸ βλέμμα εἶχεν  
 pastorem magnum, & πικρὸν, ὥστε φοβηθῆναι  
 velut agrestem figuram με αὐτόν. Οὗτος οὖν ὁ  
<sup>9</sup> habentem, amictum ποιμὴν παρελάμβανε τὰ  
 pelle albâ caprinâ, pe- πρόβατα, ἀπὸ τοῦ ποι-  
 ram gestantem in hume- μένος τοῦ πρώτου τοῦ  
 ro, & manu virgam no- νεανίσκου, ἐκεῖνα τὰ σπα-  
 dofam, & <sup>1</sup> valde duram, ταλῶντα, καὶ τρυφῶν-  
 & flagellum in manu; τα, καὶ σκιρτῶντα δὲ  
 aspectum autem <sup>2</sup> trucem καὶ ἔβαλλεν αὐτὰ εἰς  
 & sævum habebat, ut τινὰ τόπον κρημνῶδη,  
 possit <sup>3</sup> terrere aliquos; καὶ ἀκανθῶδη, καὶ τρι-  
 talis erat aspectus ejus. βολῶδη· ὥστε ἀπὸ τῶν  
 Hic ergo accipiebat ab ἀκανθῶν καὶ τριβόλων  
 illo juvene pastore ea μὴ δύνασθαι ἐκπλέξαι  
 pecora, quæ <sup>4</sup> delicias τὰ πρόβατα, ἀλλ' ἐμ-  
 quidem agebant, sed non πλέεσθαι ταῖς ἀκάνθαις  
 exultabant; & compel- καὶ τριβόλοις, καὶ λίαν  
 lebat ea in præcipitem ἐταλαιπώρου δερόμενα  
 locum quemdam, ac spi- ὑπ' αὐτοῦ· καὶ ᾧδε κα-  
 nosum, tribulisque con- κεῖ περιέλαυνεν αὐτὰ,  
 fertum, usque aded ut καὶ ὅλως ἀνάπαυσιν αὐ-  
 de spinis & tribulis se non τῶντο.  
 possent explicare; sed  
 implicata ibi <sup>5</sup> pascebantur <sup>6</sup> spinis & tribulis;  
 & graves cruciatus experiebantur ex <sup>7</sup> verbis e-  
 jus: agebat enim ea, & nec consistendi eis lo-  
 cum <sup>8</sup> ante tempus permittebat.

VAR.LECT. <sup>9</sup> L. Decf. <sup>1</sup> vehementer durum flagellum. <sup>2</sup> amarum. <sup>3</sup> horrere aliquis. *Alii* exhorrere aliquis. <sup>4</sup> L. deliciis. <sup>5</sup> ANG. pascerentur. <sup>6</sup> L. Spinis, & tribulos, & graves. <sup>7</sup> ANG. & C. verberibus. <sup>8</sup> B. & L. aut.

III. Cùm viderem ergo sic ea flagellari, & miserias experiri; dolebam pro eis, quia valde cruciabantur, nec ulla requies eis dabatur. Dico ad pastorem illum qui erat mecum: Quis est, Domine, hic pastor tam implacabilis, & tam amarus, qui nullo modo: miseratione movetur adversus hæc peccora? Hic, inquit, pastor, <sup>2</sup> pro justis quidem nunciatus est, sed præpositus poenæ. Huic ergo traduntur qui à Deo aberraverunt, & servierunt desiderii ac voluptatibus <sup>3</sup> sæculi hujus. Punit ergo eos, sicut meruit unusquisque eorum, sævis variisque poenis. Vellem, inquam, nôsse, Domine, varias has poenas, cujuscumque sunt? Audi, inquit: variæ poenæ atque tormenta hæc sunt, quæ homines quo-

Γ'. Βλέπων οὖν αὐτὰ ἐγὼ οὕτως μαστιζόμενα καὶ ταλαιπωροῦντα, ἐλυπούμην ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι οὕτως ἐβάσανίζοντο, καὶ ἀνοχὴν ὅλως οὐκ εἶχον. Καὶ λέγω Ἀγγέλω μεί ἐμοῦ λαλοῦντι· Κύριε, τίς ἐστὶν οὗτος ὁ ποιμὴν ὁ ἄσπλαγχνος, καὶ πικρός; Καὶ λέγει μοι· Οὗτός ἐστιν ὁ Ἀγγελὸς τῆς τιμωρίας. ἐκ δὲ τῶν Ἀγγέλων δικαίων ἐστὶ, τεταγμένος δὲ ἐπὶ τῆς τιμωρίας. παραλαμβάνει οὖν τοὺς ἀποπλανηθέντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ πορευθέντας ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις αὐτῶν καὶ τιμωρεῖται αὐτούς, καθὼς ἀξιοὶ εἰσιν, δειναῖς καὶ ποικίλαις τιμωρίαις. Λέγω αὐτῷ· Ἠθέλον γινῶναι, Κύριε, τὰς ποικίλας ταύτας τιμωρίας, πόταπαί εἰσιν. Ἀκουέ, φησὶν· Αἱ ποικίλαι τιμωρίαι καὶ βάσανοι, βιωτικαὶ εἰσὶ βάσανοι. Ἐπὶ γὰρ ἀπόστωσι τοῦ Θεοῦ, νομίζοντες ἐν ἀνα-

Origenes  
hom. i. in  
Ps. xxxvii.

<sup>1</sup> ANG. *Deest.* <sup>2</sup> C. & L. de. <sup>3</sup> L. mundi.

tidie in vita sua patiuntur. Alii enim <sup>4</sup> detrimenta patiuntur; alii inopiam; alii diversas acrimonias. Quidam inconstantiam; alii injurias ab indignis patientes, <sup>6</sup> multaque alia exercitia & incommoda. Plurimi enim inconstanti consilio multa conantur, nec quidquam <sup>7</sup> conducit eis; & dicunt in actibus suis, successum se non habere. <sup>8</sup> Succurrunt iis ea quæ nequiter fecerunt, & Dominum causantur. Cùm igitur perpetrati fuerint omnem vexationem, & omne incommodum; tunc traduntur mihi ad bonam admonitionem, & firmantur in <sup>9</sup> fide Domini, & <sup>1</sup> per reliquos dies <sup>2</sup> vitæ serviunt Domino mente purâ. Et

παύσει εἶναι καὶ πλούτῳ, τότε τιμωροῦνται οἱ μὲν ζημιούμενοι, οἱ δὲ ὑστερούμενοι, οἱ δὲ ἀσθεναῖς ποικίλαις περιπίπτοντες, ἄλλοι ἐν ἀκαταστάσις, ἕτεροι ὑβριζόμενοι ὑπὸ τῶν ἐλαττόνων, καὶ ἑτέροις ποικίλαις πράξεσι. Πολλοὶ γὰρ ἀκαταστάντες ἐν ταῖς βουλαῖς αὐτῶν ἐπιβάλλονται εἰς πολλὰ πράγματα, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς παγκάλως ὑποβαίνει, καὶ δυσχεραίνουσι, καὶ οὐ γινώσκουσιν, ὅτι διὰ τὰ πονηρὰ ἀἔπραξαν οὐκ εὐδοῦνται· καὶ λοιπὸν αἰτιῶνται τὸν Κύριον, καὶ οὐκ ἀνέχονται τὰς λοιπὰς ἡμέρας αὐτῶν ἐπιστρέφαντες δουλεῦσαι τῷ Θεῷ ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ. Ἄν δὲ μετανοήσωσι καὶ ἀνανήψωσι, τότε συνιώσι, ὅτι διὰ τὰ ἔργα αὐτῶν τὰ πονηρὰ οὐκ εὐοδοῦντο· καὶ οὕτως δοξάζουσι τὸν Κύριον, ὅτι

VAR.LECT: <sup>4</sup> ANG, detrimentis puniuntur, alii inopia, alii diversis ægrimoniis. <sup>5</sup> Alii ægrimonias. <sup>6</sup> L. multisque aliis exercitiis & incommodis. <sup>7</sup> ANG. provenit. <sup>8</sup> L. Succurrit. <sup>9</sup> fidem. <sup>1</sup> Deest. <sup>2</sup> Deest.

cùm cœperint delicto- δίκαιος κριτής ἐστίν, καὶ  
rum agere pœnitentiam, δικάϊως ἔπαθον, καὶ ἐ-  
tunc ascendunt in præ- παιδεύθησαν κατὰ τὰς  
cordia eorum opera sua, πράξεις αὐτῶν.

in quibus se nequiter <sup>3</sup> exercuerunt; & tunc dant Deo honorem, dicentes, justum judicem cum esse, meritoque se omnia esse <sup>4</sup> perpeffos secundùm facta sua <sup>5</sup>. In reliquum verò serviunt Deo mente purâ; & successum habent in negotiis suis omnibus, accipientes à Domino quæcumque poscunt. Et tunc gratias agunt Domino, quòd sint mihi traditi; nec jam quidquam <sup>6</sup> crudelitatis patiuntur.

IV. Dico illi: Etiam nunc, Domine, demonstra mihi. Quid, inquiris, inquit? Dixi ei: 'An per idem tempus crucientur, qui discedunt à timore Dei, quantum usi fuerint falsâ dulcedine ac voluptatibus? Ait mihi: Per idem tempus etiam cruciantur. Et dixi ei: Exiguum igitur cruciantur: oportebat autem eos, qui sic percipiunt voluptates, ut Dominum obliviscantur, septies tantum pati <sup>2</sup> pœnarum. Ait mihi: Fatuus es, nec intelligis hujus pœnæ virtutem. Et dixi: Si enim intelligerem, Domine, non interrogarem ut demonstrares mihi.

Audi, inquit, quan- Ἄκουε οὖν ἀμφοτέρων  
ta sit vis utriusque; τὴν δύναμιν, τῆς τρυφῆς,  
dulcedinis, ac pœnæ. καὶ τοῦ βασάνου. τῆς  
<sup>3</sup> Dulcedinis una hora τρυφῆς καὶ τῆς ἀπάτης ὁ  
suo spatio terminatur: χρόνος ὥρα ἐστὶ μία τῆς  
<sup>4</sup> pœnæ verò una hora δὲ βασάνου ὥραι τριάκοντα  
Origenes  
hom. viii.  
in Num.

<sup>3</sup> ANG. gesserunt. <sup>4</sup> passos. <sup>5</sup> scilicet quisque eorum. VAR.LECT.  
<sup>6</sup> B. crudele. <sup>1</sup> L. Si. <sup>2</sup> pœnas. <sup>3</sup> ANG. Deest. <sup>4</sup> L.  
pœna verò unius horæ.

triginta dierum vim *σαι. Ἐάν οὖν μίαν ἡμέ-*  
 possidet. *ραν τις τρυφήσῃ, καὶ ἀ-*  
 igitur uno die percepe- *πατηθῆ, μίαν δὲ ἡμέραν*  
 rit ' fallacem dulcedi- *βασανισθῆ, ἐνιαυτοῦ ὀλο-*  
 nem ac voluptatem, *κλήρου ἰσχὺν ἔχει ἢ ἡ-*  
 6 unoque die cruciatus *μέρα ἐκείνη τῆς βασάνου.*  
 7 fit; anni spatium di- *Ὅσας οὖν ἡμέρας τρυφήσῃ*  
 es ille cruciatûs ejus *τις, τοσοῦτους ἐνιαυτους*  
 valebit. Ita, quot di- *βασανισθῆσεται. Βλέ-*  
 es perceperit quisque *πεις οὖν, ὅτι τῆς τρυφῆς*  
 voluptatem, totidem an- *καὶ ἀπάτης ὁ χρόνος οὐ-*  
 nis cruciatur. Vides i- *δέν ἐστίν, τῆς δὲ τιμω-*  
 gitur, inquit, exiguum *ρίας καὶ βασάνου πολὺς.*  
 esse tempus : munda- *Ὁ τρυφῶν, καὶ ἀπαλάμε-*  
 næ dulcedinis ac vo- *νος, καὶ πράσων ἀ βού-*  
 luptatis ; poenæ verò *λεται, πολλὴν ἀφροσύνην*  
 tormentorumque am- *ἐνδέδυσται· ἀντὶ γὰρ τῆς*  
 plius. *τρυφῆς καὶ ἀπάτης ἐκάσ-*  
*της ἡμέρας, ἀποτίσει βά-*  
*σανον μεγάλην ἐνιαυτὸν*  
*τῇ ἡμέρᾳ.*

V. Dixi ei: Domine, quoniam non intelligo  
 1 omnia tempora hæc dulcedinis voluptatis, ac  
 poenæ; lucidiùs mihi de his expone. Respondit  
 mihi, dicens: 2 Insipientia tua tibi perseveranter  
 inhæret. Nonne vis potiùs mentem tuam puri-  
 ficare, & Deo servire? Vide, ne 3 fortè tempore  
 exacto, tu 4 insipiens reperiaris. Audi nunc,  
 quemadmodum vis, quò faciliùs intelligas. Qui  
 uno die commiserit se deliciis ac voluptatibus,  
 & fecerit quidquid appetit animus ejus; pluri-  
 mà repletur stultitiâ, nec intelligit quid 5 admit-

VAR. LECT. 5 *Deest.* 6 *Alii, si uno.* 7 *L. Deest.* 8 *Deest.* 1 *om-*  
 nino. 2 *ANG. stultitia.* 3 *L. quando.* 4 *stultus.* 5 *ad-*  
 mittit.

tat; ac die postero obliviscitur quid fecerit <sup>6</sup> pri-  
die: dulcedo enim & voluptas <sup>7</sup> nullam memo-  
riam habent, propter stultitiam quæ insita est il-  
lis. Cùm verò uno die accesserit homini cru-  
ciatus ac pœna, toto anno torquetur: magnam  
enim memoriam possidet pœna. Toto igitur an-  
no dolens meminit; & tunc recordatur dulce-  
dinis illius <sup>8</sup> vanæ, ac voluptatis; & sentit  
propterea se pœnas pati. Quicumque igitur se  
dulcedini & voluptati tali tradiderint, sic <sup>9</sup> pu-  
niuntur: quoniam vitam habentes, ipsi se red-  
dunt obnoxios morti.

Dixi ei: Quæ sunt, Καὶ λέγω τῷ Ἀγγέ-  
Domine, voluptates no- λω. Ποῖαι τρυφαί εἰσι  
xiæ? Omni, inquit, ho- βλαβεραί; Λέγει μοι  
mini voluptas est, quod- Πᾶσα πράξις σαρκικὴ  
cumque libenter facit. τρυφή ἐστίν \* \* \* ἡδέως  
Etenim iracundus fatif- ποιεῖ αὐτήν. ὁ γὰρ ὀξύ-  
faciens moribus suis, χολος τῷ ἑαυτοῦ πάθει  
percipit voluptatem su- τὸ ἰκανόν ποιῶν τρυφῶν  
am; & adulter, & <sup>1</sup> e- ὁμοίως καὶ ὁ μοιχός, καὶ  
briosus, & <sup>2</sup> detractor, ὁ μέθυσος, καὶ ὁ κατά-  
& mendax, & cupidus, λαλος, καὶ ὁ ψεύστης,  
& fraudator, & qui καὶ ὁ πλεονέκτης, καὶ ὁ  
cumque iis simile ali- ἀποστερήτης, καὶ ὅσα  
quid admittit, morbo τοιαῦτα τρυφῶσι γὰρ  
suo parens, percipit ex ἐν τῇ αὐτῶν πράξει.  
ea re voluptatem. Ἡὲ αὐταὶ δὲ αἱ πράξεις  
omnes dulcedines ac vo- βλαβεραὶ εἰσι τοῖς δού-  
luptates noxiæ sunt fer- λοις τοῦ Θεοῦ. Εἰσὶ δὲ  
vis Dei. Propter has καὶ τρυφαὶ σωζοῦσαι  
τοὺς ἀνθρώπους· πολλοὶ

<sup>6</sup> fuerit. <sup>7</sup> Alii addunt, mundana. <sup>8</sup> ANG. Deest. <sup>9</sup> L. VAR. LECT.  
patiuntur. <sup>1</sup> ebrius. <sup>2</sup> ANG. infamator.

itaque cruciantur, & pa- γὰρ ἀγαθὰ ἐργαζόμενοι  
 tiuntur pœnas. Sunt <sup>3</sup>e- τρυφῶσιν. αὕτη οὖν ἡ  
 nim voluptates salutem τρυφή τοῖς δούλοις τοῦ  
 hominibus afferentes. Θεοῦ περιποιεῖται ζώην.  
 Multi enim opera boni- αἱ δὲ προειρημέναι τρυ-  
 tatis facientes, percipi- φαι βάσανον.  
 unt voluptatem, dulcedine suâ tracti. Hæc er-  
 go voluptas utilis est servis Dei, & vitam parat  
 hujusmodi hominibus. Illæ vero noxiæ, quæ su-  
 præ dictæ sunt, tormenta & pœnas pariunt.  
 Quicumque verò permanferint in illis, nec ad-  
 missorum suorum egerint pœnitentiam, mortem  
 sibi acquirant.

VAR.LECT. <sup>3</sup> L. etiam.

### SIMILITUDO VII.

*Pœnitentibus faciendos esse pœnitentiâ dignos  
 fructus.*

**P**OST dies paucos video illum in eo campo,  
 in quo <sup>1</sup> pastores illos antè videram. Et ait  
 mihi: Quid inquiris? Veni, inquam, rogare te,  
 Domine, ut pastorem illum præpositum pœnæ  
 jubeas de mea domo exire; quia vehementer me  
 affligit. Et respondens, Necessè est, inquit,  
<sup>2</sup> patiaris incommoda & vexationes: sic enim  
 præcepit de te ille nuncius <sup>3</sup> bonus, quia tentare  
 te vult. Quod, inquam, Domine, tam grave  
 peccatum admisi, ut huic nuncio traderer? <sup>4</sup> Ad-  
 verte, inquit. Complura quidem habes peccata;  
<sup>5</sup> sed non tam multa, ut huic nuncio debeas tra-

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. pastorem illum videram. <sup>2</sup> ut incommoda &  
 vexationes sint. <sup>3</sup> B. honestus. <sup>4</sup> L. Audi. <sup>5</sup> Desunt  
 sed ---- tradi.



di: sed multa delicta & scelerâ domus tua commisit; ideoque factis eorum ille <sup>6</sup> bonus nuncius exacerbatus, iussit te aliquantum temporis vexationem experiri; ut & illi admissorum suorum agant pœnitentiam, & abluant se ab omni cupiditate hujus sæculi. Cùm itaque egerint pœnitentiam, & purificati fuerint; tunc discedet à te nuncius ille, qui præpositus est pœnæ. Dico ei: Domine, si ita illi se gesserunt, ut exasperârint nuncium <sup>7</sup> bonum; ego quid feci? Respondens: Aliter, inquit, non possunt illi vexationem pati, nisi tu, qui caput es totius domûs, labores. Quidquid enim tu passus fueris, necesse est, ut & illi sentiant: quamdiu verò tu bene stabilitus fueris, illi nullam vexationem possunt experiri. Et dixi: Sed ecce jam nunc, Domine, agunt pœnitentiam totis præcordiis suis. Et ego scio, inquit, totis præcordiis eos agere pœnitentiam. Numquid ergo, ait, protinus putas aboleri delicta eorum, qui agunt pœnitentiam? Non proinde continuò; sed oportet eum qui agit pœnitentiam, <sup>8</sup> affligere animam suam, & humilem <sup>9</sup> animosè <sup>1</sup> præstare in omni negotio, & vexationes multas variasque perferre: cumque perpessus fuerit omnia quæ <sup>2</sup> illi instituta fuerint; tunc forsitan qui <sup>3</sup> eum creavit, & qui formavit universa, commovebitur erga eum clementiâ suâ, & aliquod remedium dabit; idque ita, si viderit ejus, qui pœnitentiam agit, cor purum esse ab omni opere nequissimo. Tibi autem, & domui tuæ, vexari nunc expedit, & <sup>4</sup> multam vexationem pati necesse est; sicut præcepit nuncius Domini, qui te mihi tradidit. Quin potius gra-

<sup>6</sup> B. honestus. <sup>7</sup> L. honestum. <sup>8</sup> ANG. cruciare. VAR. LECT.  
<sup>9</sup> L. animo se habere. C. animum agere. <sup>1</sup> V. agere.  
 B. gerere. <sup>2</sup> L. instituerint. <sup>3</sup> creavit omnia, & confirmavit universa. <sup>4</sup> quòd multam vexationem patiaris.  
 Necesse est enim.

tias agas Domino, quòd præscius futuri, <sup>5</sup> dignum te habuit, cui prædiceret tribulationem instare valentibus eam sustinere. Dico ei: Et tu, Domine, mecum esto; & facilè omnem vexationem sustinebo. Ego, inquit, ero tecum: sed & rogabo nuncium illum, qui præpositus est pœnæ, ut leviùs te affligat: sed & exiguo tempore patieris adversa, iterumque <sup>6</sup> tuo loco restitueris; tantummodo in humilitate animi persevera. Pare Domino mente purâ, domusque tua, <sup>7</sup> ac nati; & in mandatis <sup>8</sup> ejus ambula, quæ præcepit tibi; & pœnitentia tua poterit esse firma, atque pura. Et si hæc custodieris cum domo tua, incommoda à te recedent: sed & ab omnibus, quicumque in his Mandatis ambulaverint, omnis vexatio recedet.

VAR.LECT. <sup>5</sup> ANG. quòd dignum te habuit, cùm prædiceret, incommodum tibi instare valenti id sustinere, præscius futuri. <sup>6</sup> L. volo cùm restitueris. <sup>7</sup> *Desunt.* <sup>8</sup> ANG. meis ambula, quæ præcepi.

### SIMILITUDO VIII.

*Electorum, & pœnitentium peccatorum multa sunt genera: omnes autem, pro pœnitentiæ & bonorum operum suorum modo, habebunt mercedem.*

I. **O** Stendit mihi falicem tegentem campos ac montes, sub cujus umbram venerunt omnes qui vocati erant in nomine Domini. Et juxta falicem illam stabat nuncius Domini valde præclarus & sublimis; & secabat cum falce <sup>1</sup> magna <sup>2</sup> ab illa falice ramos; & populo illi, qui erat sub umbra falicis illius, exiguas & quasi cubitales virgas porrigebat. Postquam autem accepissent universi, deposuit falcem; & arbor illa integra permansit, sicut <sup>3</sup> antea videram eam:

VAR.LECT. <sup>1</sup> C. & L. *Decst.* <sup>2</sup> L. de ea. <sup>3</sup> autem.

<sup>4</sup> quam ego rem mirabar, atque intra me <sup>5</sup> disputabam. Ait ad me Pastor ille: Desine mirari, quòd arbor illa <sup>6</sup> tota ramis præcisus permanferit integra: sed expecta; nunc demonstrabitur tibi, quid significet <sup>7</sup> angelus ille, qui populo porrexit virgas. Et rursus eas ab illis <sup>8</sup> reposcit; & quo quisque <sup>9</sup> eas perceperat ordine, eodem etiam vocabatur ad illum, virgasque reddebat; quas cum acceperat ille, considerabat. A quibusdam enim accipiebat aridas & putridas, velut à tinea tactas: & jubebat eos, qui hujusmodi virgas tradiderant, scerni, & seorsum statui. Alii porrigebant aridas quidem; sed non tactas à tinea: & hos seorsum statui jubebat. Alii porrigebant semiaridas virgas: & hi quoque seorsum statuebantur. Quidam autem dabant virgas suas semiaridas, & scissuras habentes: & hi seorsum statuebantur. Alii virgas suas adferebant; quarum dimidia pars arida erat, <sup>1</sup> dimidia vero viridis: & hi seorsum statuebantur. Alii virgas suas adferebant; quarum duæ partes virides erant, tertia verò arida: & hi seorsum statuebantur. Alii virgas suas adferebant; quarum duæ partes erant aridæ, tertia verò viridis: & hi seorsum statuebantur. Quidam porrigebant virgas suas <sup>2</sup> paululum aridas (exiguissimum enim aridum erat in virgis eorum, id est, <sup>3</sup> ipsum cacumen) scissuras verò habebant: & hi seorsum statuebantur. Aliorum autem in virgis exiguum erat viride, reliquum verò ari-

<sup>4</sup> ANG. quo nomine mirabar. <sup>5</sup> *Alii*, cogitabam. <sup>6</sup> ANG. VAR.LECT. tot. <sup>7</sup> L. nuncius. <sup>8</sup> reposcebat. <sup>9</sup> ista, quæ acceperat ordine, eodem vocabatur ad illum, virgamque. <sup>1</sup> alia verò dimidia. <sup>2</sup> ANG. paulò minus. <sup>3</sup> *Alii*, ipsarum.

*Alii virgas suas adferebant, ras habentes: de quibus in §.v. quarum dimidia, &c.]* Ante hæc & vii. mentionem facit Hermas. omisit Librarius, *Alii virgas adfe-* WAK.  
*rebant, virides quidem, sed scissu-*

dum: & hi seorsum statuebantur, Alii veniebant afferentes virgas suas sicut acceperant virides; maximaque pars populi hujusmodi virgas porrigebat; & magnum ex his nuncius ille gaudium cepit: & hi seorsum statuebantur. Alii afferebant virgas suas virides, & pampinos habentes: & hi seorsum statuebantur; & hos quoque nuncius ille <sup>4</sup> magna cum hilaritate excipiebat. Alii afferebant virgas suas virides, ex quibus excreverant pampini <sup>5</sup> carum; qui pampini <sup>6</sup> quosdam fructus adferebant. Qui hujusmodi virgas porrigebant, valde hilares erant vultu: sed & nuncius ipse quidem ex eis magnam lætitiā percipiebat; nec minùs Pastor ille <sup>7</sup> ex eadem causa hilaritatem capiebat.

II. Tunc nuncius Domini coronas jussit adferri. Allatæ sunt autem coronæ velut ex palmis factæ; & coronavit eos viros <sup>1</sup> nuncius, in quorum virgis <sup>2</sup> pampinos invenerat, & fructum; & jussit eos ire in turrim. Sed & illos viros misit in turrim, in quorum virgis <sup>3</sup> sine fructu invenerat pampinos, dato eis sigillo. Nam vestem eandem habebant, id est, candidam sicut nivem; cum <sup>4</sup> qua jubebat ipsos ire in turrim. Nec minùs & eos, qui reddiderant virgas suas sicuti acceperant virides, datâ eis veste candidâ; & sic eos dimisit <sup>5</sup> ire in turrim. His consummatis, ait ad Pastorem illum: Ego vado; tu verò dimitte hos intra muros, in eo loco quo quisque meruit habitare, consideratis priùs virgis eorum diligenter: tamen, ne quis te fallat, considera. Sed & si quis te præterierit,

VAR.LECT. <sup>4</sup> L. magna hilaritate capiebat. <sup>5</sup> B. earumque pampini. <sup>6</sup> L. quendam fructum afferebant: eorum virorum qui hujusmodi. <sup>7</sup> cum eo ex. <sup>1</sup> *Deest.* <sup>2</sup> pampinorum invenerat fructum. <sup>3</sup> *Deest.*, sine fructu. <sup>4</sup> quibus jubebat ire. <sup>5</sup> *Deest.*

inquit, ego eos super aram probabo. His ad Pastorem dictis, recessit. Postquam ille discesserat; ait mihi Pastor: Accipiamus ab omnibus virgas; & plantemus illas, si possint <sup>6</sup> revirescere. <sup>7</sup> Dico ei: Domine, istæ quæ sunt aridæ virgæ, quo modo possunt <sup>8</sup> revirescere? Ait mihi: Arbor ista salix est, & semper amat vitam. Si plantatæ ergo fuerint hæ virgæ, exiguumque <sup>9</sup> humoris acceperint, plurimæ ex eis <sup>1</sup> revirescent. Tentabo enim, & <sup>2</sup> suffundam eis aquam: & si qua earum potuerit vivere, gratulabor ei; quòd si non, certè non videbor ego negligens fuisse. Jussit deinde me vocare eos. Et sicut steterunt quisque eorum, venerunt ordine suo, virgasque suas tradiderunt: quas acceptas ille singulas plantavit ordinibus suis. Et postquam plantasset omnes, aquam multam <sup>3</sup> supereffudit illis; ita ut tegerentur ab aqua, neque ab ea extarent. Deinde cùm irrigasset illas, ait mihi: Eamus; & post paucos dies revertamur, & visitemus eas. Qui creavit enim hanc arborem, vivere <sup>4</sup> vult omnes eos, qui ex ea acceperunt virgas. Ego autem spero, cùm sint <sup>5</sup> aqua su-

<sup>6</sup> B. & L. reviviscere. <sup>7</sup> L. Desunt, Dico --- revirescere. <sup>8</sup> ANG. reviviscere. <sup>9</sup> L. humorem. <sup>1</sup> ANC. reviviscant. <sup>2</sup> L. effundam. <sup>3</sup> effudit. B. suffudit. <sup>4</sup> L. jussit. <sup>5</sup> ANG. adaquatæ hæ.

VAR.LECT.

*Arbor ista salix est, &c.] S. Hieronymus ad Pl. cxxxvi. 2. Lignorum derit; tamen si sit secus aquas, hoc salicium natura ea est, ut, arefacta licet, si modo aquis adluantur, audit verbum divinum à sancto vireant: deinde excisa, atque viro; viret ejus anima, & in humido fixa, radicibus se ipsa pœnitentiam convertitur. Vides demergant. Et sub hujus arboris natura sanctos & fideles signum pœnitentibus; curque id nificari prophetica auctoritas est, fiat. At alibi, propter aliam rationem, modò in malam, modò in bonam, partem sumitur: quia scilicet infructuosa arbor est, ac sicut plantatur secus aquam, statim virebit. Ita autem & pes-*

COR.

perinfusæ hæ virgæ; plurimas victuras <sup>6</sup> humore <sup>7</sup> capto.

III. Dico ei: Arbor hæc, Domine, demonstra mihi, quid sit: valde enim moveor, quòd tot ramis <sup>1</sup> recisis integra videatur esse, nec omnino quidquam de ea minus videtur esse; quo <sup>2</sup> maximè stupeo. Audi, inquit: Arbor hæc magna, quæ campos tegit ac montes, totamque terram, lex est Dei in totum orbem terrarum data. <sup>3</sup> Hæc autem lege Filius Dei prædicatus est in omnibus finibus orbis terræ. Populi verò stantes sub umbra, ii sunt, qui audierunt prædicationes ejus, & crediderunt. Nuncius autem ille <sup>4</sup> magnificus & bonus, Michael est, qui populi hujus habet potestatem, & gubernat eos. Hic enim in corde eorum qui crediderunt inferit legem. Visitat igitur eos, quibus dedit <sup>5</sup> legem, si eam custodierunt. Videt autem uniuscujusque <sup>6</sup> virgam, & ex eis multas labefactas. Illæ enim virgæ, Domini lex sunt. Cognoscit autem deinde omnes eos, qui non servaverunt legem; sciens sedem uniuscujusque eorum. Dico ei: Quare, inquam, Domine, alios dimisit in turrim, alios tibi hæc reliquit? Hi, inquit, quicumque supergressi sunt legem, quam ab eo acceperunt, in mea relictæ sunt potestate; ut <sup>7</sup> admissorum suorum agant pœnitentiam: qui autem satisfecerunt legi, & servaverunt eam, sub illius potestate sunt. Qui sunt ergo, Domine, inquam, in turrim euntes coronati? Ait mihi: Quicum-

VAR. LECT. <sup>6</sup> L. humo receptas. <sup>7</sup> B. percepto. <sup>1</sup> ANG. præcis. <sup>2</sup> nomine. <sup>3</sup> L. Hæc autem lex Filius Dei est, prædicatus. <sup>4</sup> ANG. magnus & honestus. <sup>5</sup> L. suam, si. <sup>6</sup> ex iis multas vexatas. Illæ enim virgæ lex est. Cognoscens deinde. <sup>7</sup> commissorum.

Michael.] Consimili modo ἀνεπιστεως ἑφορος, Christianorum  
 pud Nicephorum, Hist. L. vii. fidei præses. Cor.  
 C. 50. appellatur, ὁ τῆς Χριστιαν

que luctati cum Diabolo, vicerunt eum; illi sunt coronati. Illi autem sunt, qui, ut servarent legem, perpeffi sunt <sup>8</sup> iniqua. Illi verò, qui, virides virgas pampinosque sine fructu habentes tradiderunt; propter eandem quidem legem vexationem sustinuerunt, non <sup>9</sup> obierunt autem mortem; sed nec abnegaverunt <sup>1</sup> sanctam legem. Hi verò, qui virides, sicut acceperant, tradiderunt; modesti sunt, atque iusti, & qui valde purâ mente vixerunt, & custodierunt mandata Dei. Reliqua autem scies, cum consideravero illas virgas, quas plantavi & irrigavi.

IV. Post paucos verò dies reversi fumus, eodemque loco confedit nuncius ille magnificus; ego autem adfiti ci. Tunc ait mihi: <sup>1</sup> Succinge te sabano, & ministra mihi. Succinxi me sabano mundo, quod erat factum ex sacco. Ut autem vidit me cinctum, & paratum <sup>2</sup> illi ministrare, ait: Voca viros illos, quorum virgæ plantatæ sunt, suo <sup>3</sup> quemque ordine, sicut porrexerunt illas. Et <sup>4</sup> duxit me in campum; & <sup>5</sup> vocavi omnes; qui etiam universi constituerunt <sup>6</sup> ordinibus suis. Ait deinde ad illos: Quisque virgam suam extrahat, & ad me afferat. Et primò tradiderunt, qui aridas & putridas habuerunt. Et <sup>7</sup> quorum putridæ & aridæ repertæ sunt virgæ, iussit eos stare seorsum. De-

<sup>8</sup> B. injusta. <sup>9</sup> oderunt verò legem. <sup>1</sup> ANG. V, & C. VAR.LECT. suam. <sup>1</sup> ANG. incinge, & *max*, incinxi. <sup>2</sup> L. sibi. <sup>3</sup> *Dcest*. <sup>4</sup> eduxit in campo. <sup>5</sup> vocavit. <sup>6</sup> ANG. agminibus. <sup>7</sup> L. quæ.

*Sabano.*] Usitata vox Græcis, pro λεπτίω habet σαβάνον. Unde apud quos nata est; indeque Latinæ in Lexico græco-latino veteri, tinis, ac Hebræorum Rabbiniis. Σάβανον, *Sabanum*, *lentium*: & Clemens Alex. Pæd. L. ii. C. 3. perperam faciunt qui *lincum* utens testimonio Joh. xiii. 4. u-

substituunt. Cot.

bi Dominus præcingit se linteo,

inde porrexerunt, qui aridas quidem, sed non putridas, habuerunt. Aliqui eorum tradiderunt virgas <sup>8</sup> virides: quidam verò <sup>9</sup> aridas & putridas, velut à tinea tactas. Eos qui virides tradiderunt, iussit seorsum stare: illos verò, qui aridas & putridas tradiderunt, cum <sup>1</sup> primis <sup>2</sup> stare iussit. Porrexerunt deinde illi, qui semiaridas habuerant, & scissuras habentes: multi ex illis virides porrexerunt, nec scissuras habentes; quidam verò virides, pampinos habentes, & in pampinis fructum, sicut illi qui in turrim iverunt coronati. Alii porrexerunt aridas, & non putridas. Quidam verò sicut fuerant, semiaridas, & scissuras habentes. Iussit unumquemque eorum seorsum stare; alios <sup>3</sup> suo quemque <sup>4</sup> ordine, alios seorsum.

V. Deinde porrexerunt qui <sup>1</sup> habuerant virides quidem virgas, sed scissuras habentes. Hi omnes virides tradiderunt, suoque <sup>2</sup> ordine steterunt. Gaudium autem ex his percepit hic Pastor, quòd omnes <sup>3</sup> politæ essent, & deposuissent scissuras suas. Deinde porrexerunt, qui dimidiam viridem, & dimidiam aridam <sup>4</sup> habuerant: quorumdam <sup>5</sup> verò inventæ sunt totæ virides; aliorum semiaridæ; aliorum <sup>6</sup> virides, & pampinos <sup>7</sup> habentes. Hi omnes dimissi sunt unusquisque in <sup>8</sup> suum <sup>9</sup> ordinem. <sup>1</sup> Deinde qui habuerant duas partes virgarum suarum virides, tertiamque aridam: multi ex eis virides porrexerant; multi semiaridas; cæteri verò aridas & non putridas. Hi omnes dimissi sunt in suum quisque <sup>2</sup> ordinem. Deinde

VAR. LECT. <sup>8</sup> suas. <sup>9</sup> *Desunt.* <sup>1</sup> B. & L. primariis. <sup>2</sup> L. tradere. <sup>3</sup> suos quoque. <sup>4</sup> ANG. agmine. <sup>1</sup> L. habuerunt. <sup>2</sup> ANG. & C. agmine. *Ita saepe L. agmini.* <sup>3</sup> mutati. <sup>4</sup> habuerunt, <sup>5</sup> *Desunt.* <sup>6</sup> *Desunt.* <sup>7</sup> ANG. habebant. <sup>8</sup> *Alii,* suo ordine steterunt. Deinde. <sup>9</sup> L. quoque agmen: *sed emendatum* quique. <sup>1</sup> Tradiderunt deinde qui habuerunt. <sup>2</sup> agmen.



porrigebant, qui <sup>3</sup> habuerant in virgibus suis duas partes aridas, tertiamque viridem: multi quoque ex eis porrexerunt semiaridas; quidam verò aridas & putridas; alii autem semiaridas, & scissuras habentes; pauci verò virides. Hi igitur omnes constiterunt in suo quisque <sup>4</sup> ordine. Deinde porrexerunt, qui <sup>5</sup> tertium habuerant viride, reliquum verò aridum: horum virgæ majori ex parte inventæ sunt virides, ramusculos habentes, & in eis ramusculis fructum; & reliquæ virides totæ. Ex his virgibus gaudium vehementer percepit Pastor ille, quia sic invenerat eas. Abierunt & illi in <sup>6</sup> ordines suos.

VI. Postquam autem <sup>1</sup> omnium virgas considerasset, ait mihi: Dixeram tibi, arborem hanc diligere vitam. Vides, <sup>2</sup> quòd multi egerunt pœnitentiam, & affecti sunt salutem. Video, inquam, Domine. Ut scias, inquit, bonitatem & clementiam Domini magnam & <sup>3</sup> honorandam esse, qui dedit spiritum iis qui <sup>4</sup> digni erant agere pœnitentiam. Et dixi: Quare ergo, Domine, non omnes egerunt pœnitentiam? Ait mihi: Quorum <sup>5</sup> viderat Dominus puras mentes

<sup>3</sup> habuerunt. <sup>4</sup> agmine. <sup>5</sup> minimum. <sup>6</sup> agmi- VAR LECT;  
na sua. <sup>1</sup> omnes. <sup>2</sup> ANG. quam. <sup>3</sup> honestam. <sup>4</sup> L.  
diligunt agere. <sup>5</sup> ANG. vidit.

*Suo quisque ordine.]* Librarii non ignobilis hunc Evangelii loci incuriâ hic omiſſa sunt, *Quidam cum [Mat. xi. 22.] Sic exposuit, porrigebant virgas suas paululum ut diceret, præſciſſe Dominum Tyaridas. (aridum enim erat ipſum rios & Sidonios à ſile fuiſſe pœcacumen) ſciſſuras verò habebant. ſtea reſeſſuros, cum factis apud De his enim facta eſt mentio, ſe miraculis credidiſſent; & miſericordiâ potiùs non eum illic*

*Quorum viderat Dominus &c.] iſta ſeciſſe; quoniam graviori pœnitentia obnoxii fierent, ſe ſidem, quam diſſet Dominus &c. Huc facit tenuerant, reliquiſſent, quam ſi inſignis locus B. Auguſtini lib. eam nullo tempore tenuiſſent. de dono perfeverantiæ, C. x. Sed & ſimilia non pauca ex *Quidam diſputator Catholicus Chryſoſtomo, aliique Patribus,**

futuras, & servituros ei ex totis præcordiis; illis tribuit pœnitentiam. At quorum aspexit dolum & nequitas, & animadvertit ad se fallaciter <sup>6</sup> reversuros; negavit iis ad pœnitentiam regressum, ne rursus legem ejus nefandis maledicerent verbis. Dico ei: Nunc mihi, Domine, demonstra, <sup>7</sup> quid is sit locus cujusque eorum qui virgas reddiderunt, & <sup>8</sup> sedes eorum: ut auditis his, & creditis, ii qui non custodierunt integrum, sed dissipaverunt sigillum quod acceperunt, agnitis suis factis, pœnitentiam agant; & accepto <sup>9</sup> à te sigillo, Domino dent honorem, quòd sit <sup>1</sup> super eos motus clementiâ suâ, & miserit te, ut spiritus eorum renoves. Audi, inquit: Quorum virgæ aridæ & putridæ reperiuntur sunt, & velut à tinea tactæ; hi sunt transfugæ, <sup>2</sup> Ecclesiæ proditores, qui, inter reliqua sua delicta, nefandis verbis Dominum <sup>3</sup> infectati, nomen ejus negaverunt, quod super eos erat invocatum. Hi <sup>4</sup> igitur omnes mortui sunt Deo; atque etiam neminem eorum vides egisse pœnitentiam, tametsi audierint mandata mea, quæ tu eis protulisti: ab hujusmodi ergo hominibus <sup>5</sup> abest vita. Hi quoque, qui aridas & non putridas tradiderunt, <sup>6</sup> non procul ab illis fuerunt: ficti enim erant, & doctrinas pravas intulerunt, & perverterunt servos Dei; præcipuè eos qui peccassent, non sinentes eos ad pœnitentiam redire, sed doctrinis fatuis detinentes. Hi

VAR.LECT. <sup>6</sup> L. reversos. <sup>7</sup> qualis. <sup>8</sup> sederunt seorsim. <sup>9</sup> ait sigillo, Domine, dent. <sup>1</sup> ANG. in. <sup>2</sup> Alii, &. <sup>3</sup> ANG. infecti. <sup>4</sup> L. Deest. <sup>5</sup> tu habes ita. <sup>6</sup> ANG. prope ab.

colligi possent. Porrò impru- quibus vidit mentes puras ge-  
denter existimatum fuit, in ver- stum iri, nempe per gratiæ au-  
bis Hermæ caveri debere Pela- xilium, per spiritum divinitus  
gianismum. Neque illa dubita- concessum, ut loquitur Pastor.  
tionem habere mihi videntur. Cor.  
Deus illis dedit pœnitentiam, à

ergo habent ad spem regressum: atque etiam multos vides agere pœnitentiam, ex quo eis mandata mea protulisti; & adhuc agent pœnitentiam. Quicumque verò non egerint pœnitentiam, ii & <sup>7</sup> pœnitentiam, & vitam suam amittent. At <sup>8</sup> his qui egerint; <sup>9</sup> murus in primis <sup>9</sup> L. muris: cœpit esse sedes eorum, <sup>1</sup> etiam qui non in turrim ascenderunt. Vides igitur, inquit, in pœnitentia, peccantium inesse vitam; non agentium verò pœnitentiam, mortem paratam.

VII. De his verò qui femiaridas virgas porrexerunt, & scissuras habuerunt, audi. Quorum tantummodo femiaridæ erant virgæ; hi dubii sunt: nec enim vivi sunt, nec mortui. At hi qui femiaridas & scissuras habentes tradiderant; & dubii sunt, & maledici, de absentibus detrahentes, & numquam inter se pacem habentes, & <sup>1</sup> inter se invidentes. Et iis quidem proposita est pœnitentia: vides enim ex his aliquos pœnitere. Quicumque verò eorum citò <sup>2</sup> egerunt pœnitentiam, hi in turri habent sedem: at ii qui tardè egerunt, in muris <sup>3</sup> habitant. Qui verò non egerunt pœnitentiam, sed in suis permanferunt factis; morte morientur. At verò hi, qui virides quidem virgas, sed scissuras habentes tradiderunt; fideles semper fuerunt & boni, sed habentes inter se quamdam invidiam & <sup>4</sup> contentionem de principatu & dignitate. Verùm omnes hujusmodi <sup>5</sup> insipientes sunt & fatui, qui habent inter se æmulationem de principatu. At tamen hi, cùm sint alioqui boni, si auditis mandatis <sup>6</sup> istis emendaverint se, & citò <sup>7</sup> per suasio-

<sup>7</sup> L. patientiam perdiderunt. <sup>8</sup> hi. <sup>9</sup> L. murus erit VAR.LECT: sedes. <sup>1</sup> C. & L. quidam verò etiam. <sup>1</sup> B. *Desunt*. L. intra. <sup>2</sup> ANG. gesserunt. <sup>3</sup> L. habitabunt. <sup>4</sup> zelum. <sup>5</sup> *Desunt*, insipientes &. <sup>6</sup> ANG. meis. <sup>7</sup> persuasionis suæ.

nem meam egerint pœnitentiam; in turri denique incipient habitare, sicut & hi qui egerunt <sup>8</sup> dignè pœnitentiam. Quòd si quis eorum rursus ad diffensionem redierit; <sup>9</sup> repellatur à turri, & vitam suam perdet. Vita enim eorum qui custodiunt mandata Domini, in mandatis consistit; non in principatu, aut aliqua dignitate. Per patientiam enim, & humilitatem animæ, vitam homines consequentur; per seditiones verò, & <sup>1</sup> contemptum legis, mortem sibi acquirunt.

VIII. Qui verò in virgis suis dimidium aridum habebant, & dimidium viride; hi sunt negotiationibus involuti, neque appliciti sanctis: ideoque etiam dimidium eorum vivit, dimidium verò mortuum est. Multi igitur ex illis, auditis mandatis, egerunt pœnitentiam; & in turri habitare cœperunt: quidam verò eorum in totum destiterunt. His igitur non est locus pœnitentiæ: à negotiatione enim sua, nefanda in Dominum locuti sunt, & cum abnegaverunt. Propter hanc igitur nequitiam amiserunt vitam. Multi verò ex his dubiam mentem induerunt. Adhuc & iis est regressus; qui, si citò pœnitentiam egerint, in turri sedem habebunt; si verò tardiùs egerint, in muris habitabunt; si autem non egerint, <sup>1</sup> mortem sibi acquirunt. At hi qui duas partes virgarum suarum virides habuerant, & tertiam aridam; <sup>2</sup> compluribus modis depravati, negaverunt Dominum. Ex his igitur multi egerunt pœnitentiam, atque ita in turri habitare cœperunt; & multi à Deo in perpetuum recesserunt. Illi igitur in totum amiserunt <sup>3</sup> vitam. Quidam verò dubiâ mente conceptâ, diffensiones concitaverunt: iis adhuc regressus est, si

VAR. LECTI <sup>8</sup> L. *Deest.* <sup>9</sup> *Alii,* expelletur. <sup>1</sup> L. *conceptum.*  
<sup>1</sup> pœnitentiam. <sup>2</sup> ANG. *quamplurimis generibus inficiati.* <sup>3</sup> B. pœnitentiam.

citò egerint pœnitentiam, nec <sup>4</sup> voluptatibus suis remorati fuerint; si autem permanserint in factis suis, mortem sibi acquirunt.

IX. Qui verò porrexerunt virgas suas, quarum duæ partes aridæ fuerant, & tertia viridis; fideles quidem fuerunt, sed locupletati, & <sup>1</sup> exsaturati bonis, apud exteras gentes <sup>2</sup> celebriores esse cupierunt, & <sup>3</sup> in superbiam magnam inciderunt, & sublimia cœperunt <sup>4</sup> sperare, & veritatem <sup>5</sup> deserere; neque appliciti sunt justis; <sup>6</sup> cum exteris gentibus convixerunt; & hæc illis vita dulcior visa est: à Deo tamen non recesserunt, & <sup>7</sup> in fide perseveraverunt; sed opera fidei non exercuerunt. Multi igitur ex illis egerunt pœnitentiam; & sedes eorum in turri esse cœperunt. Alii verò viventes cum exteris gentibus, & <sup>8</sup> elati vanitatibus suis, in perpetuum à Deo <sup>9</sup> defecerunt, nationum facinoribus & operibus servientes. Hujusmodi ergò homines adnumerati sunt exteris nationibus. Alii ex his dubiam mentem habere cœperunt, non sperantes se propter facta sua assequi <sup>1</sup> posse salutem: alii, dubii facti, dissensiones excitaverunt. His igitur, & illis, qui propter facta sua dubii esse cœperunt, adhuc est regressus: sed hæc pœnitentia <sup>2</sup> cita esse debet, ut sit in turri sedes eorum. His verò qui non agunt pœnitentiam, sed permanent in voluptatibus suis, mors prope est.

X. At hi qui virgas virides porrexerunt, exceptis cacuminibus earum, quæ <sup>1</sup> sola arida erant, & scissuras habebant; semper boni, atque fide-

<sup>4</sup> L. in voluntatibus. <sup>1</sup> exacti. <sup>2</sup> ANG. honestiores VAR.LECT. esse cupiere. <sup>3</sup> L. superbiam magnam induerunt. <sup>4</sup> B. & L. sperare. <sup>5</sup> ANG. deseruerunt. <sup>6</sup> C. sed cum. <sup>7</sup> L. fideles perseveraverunt esse. <sup>8</sup> ANG. everti vanitatibus eorum. <sup>9</sup> defluerunt. <sup>1</sup> L. *Deest.* <sup>2</sup> B. citata. <sup>1</sup> L. solæ aridæ.

les, & <sup>2</sup>probi erga Deum fuerunt; sed parumper deliquerunt, propter inanes <sup>3</sup>voluptates, & minutas cogitationes, quas <sup>4</sup>intra se habuerunt. Auditis ergo verbis meis, plurimi egerunt pœnitentiam celeriter; & in turri habitare cœperunt. Quidam autem ex his evaserunt dubii; quidam adjecerunt ad dubiam mentem, etiam dissensiones movere. In his igitur etiam nunc spes est regressus, quia boni semper <sup>5</sup>fuerunt; difficilè <sup>6</sup>autem movebuntur. Qui verò virgas suas aridas porrexerunt, exceptis cacuminibus earum, quæ <sup>7</sup>sola erant viridia; crediderunt quidem Deo, <sup>8</sup>in sceleribus verò conversati sunt; numquam tamen à Deo recesserunt, sed semper nomen Domini libenter tulerunt, & libenter in hospitiiis suis Dei servos <sup>9</sup>susceperunt. Audito igitur hoc, <sup>1</sup>regressi, sine mora egerunt pœnitentiam, & omnem <sup>4</sup>virtutis æquitatem exercuerunt. Aliqui verò eorum mortem obierunt; & <sup>2</sup>alii <sup>3</sup>libenter adversa passi sunt, memores factorum suorum.

\* F. virtutem æquitatis.

XI. Postquam finisset omnium virgarum <sup>1</sup>explanationes, ait mihi: Vade, & dic omnibus, ut agant pœnitentiam; & vivent Deo: quia <sup>2</sup>motus Dominus magnâ clementiâ suâ, misit me, ut pœnitentiam <sup>3</sup>nunciarem omnibus, his etiam qui non merentur propter facta sua assequi salutem. Sed patiens est Dominus, & invitationem per Filium suum factam vult conservare. Dico ei: Spero, Domine, <sup>4</sup>fore ut auditis his universi a-

VAR. LECT. <sup>2</sup> honesti apud Dominum. <sup>3</sup> & minimas disputationes. <sup>4</sup> B. in. L. inter. <sup>5</sup> Deest. <sup>6</sup> Deest. <sup>7</sup> solæ erant virides. <sup>8</sup> Alii, etiam ad scelera aliqua prolapsi sunt. <sup>9</sup> ANG. receperunt. <sup>1</sup> regressu. <sup>2</sup> L. Deest. <sup>3</sup> ANG. & libenter patiuntur memores. <sup>1</sup> Alii, exolutiones. <sup>2</sup> L. mortis Dominus in multa sua. <sup>3</sup> ANG. omnibus darem, & quidem quibusdam non merentibus. <sup>4</sup> Alii, quoniam; auditis his, universi agent.

gant pœnitentiam. Credo enim, unumquemque,  
<sup>5</sup> agnitis suis factis, & accepto Dei timore, ad  
 pœnitentiam regressurum. Ait mihi: Quicum-  
 que toto corde egerint pœnitentiam, & purifi-  
 caverint se ab omni nequitia, <sup>6</sup> quæ suprà dicta  
 est, & non adjecerint adhuc ad delicta sua quid-  
 quam; accipient à Domino remedium <sup>7</sup> priorum  
 peccatorum suorum, si nihil dubitaverint de  
 mandatis <sup>8</sup> his, & vivent Deo. Qui verò adje-  
 cerint, inquit, ad delicta sua, & conversati fue-  
 rint in <sup>9</sup> cupiditatibus sæculi hujus; damnabunt  
 seipfos ad mortem. Tu verò ambula in manda-  
 tis istis; & vives Deo: & quicumque ambula-  
 verint in his, & rectè ea exercuerint, vivent  
 Deo. Postquam verò hæc omnia mihi ostendit,  
 ait mihi: Reliqua post dies paucos tibi os-  
 tendam.

<sup>5</sup> L. auditis. <sup>6</sup> *Defunt*, quæ --- est. <sup>7</sup> ANG. *Deest*. VAR.LECT.  
<sup>8</sup> L. meis. <sup>9</sup> *Alii*, desideriiis.

## SIMILITUDO IX.

*Ædificandæ militantis & triumphantis Ecclesiæ  
 mysteria maxima.*

I. **P**ostquam scripsi Mandata & Similitudines  
 Pastoris illius, nuncii pœnitentiæ; venit  
 ad me, & dixit mihi: Volo ostendere tibi quæ-  
 cumque Spiritus tibi ostendit, qui in effigie Ec-  
 clesiæ locutus est tecum. Ille enim Spiritus, Fi-  
 lius Dei est. Et quia infirmior eras corpore,  
 non antè per nuncium declaratum est tibi, quàm  
 firmatus es à Spiritu, auctusque viribus, ut etiam  
 nuncium possis videre. Tunc enim bene qui-  
 dem ac <sup>1</sup> magnificè ædificatio turris ab Ecclesia  
 tibi ostensa est; sed ut <sup>2</sup> à virgine monstrata,

<sup>1</sup> ANG. *modeste*. <sup>2</sup> L. ad virginem.

VAR.LECT.

cuncta vidisti. Nunc autem per nuncium illustraris; per eundem quidem Spiritum. Sed oportet te omnia diligenter videre: idcirco enim in domum tuam missus sum habitare ab illo nuncio<sup>3</sup> venerando; ut, cum omnia potenter videris, nihil, ut prius, expavescas. Et duxit me in<sup>4</sup> ascensum montis Arcadiæ; & confedimus in cacumine ejus. Et ostendit mihi campum magnum; & circa eum duodecim montes aliâ atque aliâ figurâ. Quorum primus niger erat sicut fuligo. Secundus glabrus, sine herbis. Tertius spinis & tribulis plenus. Quartus habebat semiaridas herbas; quarum superior pars erat viridis, proxima autem à radicibus arida; quædam etiam herbæ, cum sol incanduisset, aridæ fiebant. Quintus mons asperrimus erat; sed herbas virides habebat. Sextus mons scissuris erat plenus, quibusdam minoribus, quibusdam<sup>5</sup> verò majoribus; sed in illis scissuris erant herbæ, non valde quidem<sup>6</sup> latæ, sed velut marcidæ esse videbantur. Septimus verò mons<sup>7</sup> delectabiles habebat herbas, & totus fertilis erat; & omne genus pecudum, & <sup>8</sup> volucrum cœli, <sup>9</sup> pabulum carpebant ex illo: & quantum vescebantur<sup>1</sup> ex illo, tantò lætiores herbæ crescebant. Octavus mons fontibus erat repletus; & ex illis fontibus adaquabatur omne genus creaturæ Dei. Nonus mons nullam omnino aquam habebat, & totus destitutus erat; sed & mortiferos serpentes<sup>2</sup> alebat, & <sup>3</sup> hominibus perniciosos. Decimus mons<sup>4</sup> proceras arbores continebat, totusque erat<sup>5</sup> umbrosus; & sub umbra pecudes jacebant quiescentes, ac ruminantes. Undecimus mons den-

VAR.LECT. <sup>3</sup> ANG. dignissimo. <sup>4</sup> L. Arcadiæ montem. <sup>6</sup> *Deest.*  
<sup>6</sup> C. & L. lætæ. <sup>7</sup> ANG. hilares. <sup>8</sup> volucres. <sup>9</sup> L. pabula. <sup>1</sup> ANG. inde. L. inde tantò ampliùs lætiores.  
<sup>2</sup> ANG. habebat. <sup>3</sup> L. homines. <sup>4</sup> ANG. habebat arbores magnas. <sup>5</sup> L. tenebrosus.



fissimis arboribus repletus erat: & arbores illæ aliis atque aliis <sup>6</sup> oneratæ videbantur fructibus; ut <sup>7</sup> quisquis videret, cuperet edere de fructibus earum. Duodecimus mons candidus erat totus, & aspectum habebat <sup>8</sup> delectabilissimum, & ipse sibi summum præstabat decorem.

II. In medio verò campo candidam & ingentem petram mihi ostendit, quæ de ipso campo surrexerat; & petra illa altior montibus illis erat, & quadrata erat, ita ut posset totum orbem sustinere. Vetus autem mihi videbatur esse; sed habebat novam portam, quæ nuper videbatur exsculpta. Et porta illa clariorem splendorem quàm sol habebat; ita ut mirarer <sup>1</sup> vehementer lumen ejus. Circa verò portam illam stabant virgines duodecim: ex quibus quatuor, quæ

Origenes  
hom. xiii.  
in Ezech.

<sup>6</sup> B. ordinatæ erant. L. ornatae erant. <sup>7</sup> ANG. si quis VAR.LECT. vidisset, concupisceret. <sup>8</sup> hilarissimum. <sup>1</sup> L. Deest.

*Virgines duodecim.]* Auctor peccatores, quinque virgines factua, quamvis innumerabiles sint, Comment. in Mat. post homi-  
lias S. Chrysostomi in eundem, propter quinque sensus carnales.  
xix. 28. Adhuc autem audeo & Et sicut omnes Ecclesia Christi,  
subtiliorem introducere sensum, septem Ecclesia dicuntur, propter  
& sententiam alterius sapientis septem spiritus, quamvis sint mul-  
cujusdam viri (haud mihi dubium ta: omnes enim, in quibus præ-  
quin Origenis) referre. Exponit cateris virtutibus abundantior est  
enim sic: Quoniam sicut Judæo sapientia virtus, una habetur Ec-  
rum populus in duodecim tribus clesia: item in quibus præ cate-  
fuit divisus; sic & universus po- ris virtutibus abundantior est in-  
pulus Christianus divisus est in tellectus, altera dicitur Ecclesia:  
duodecim tribus, secundum quas & sic per singulos spiritus trac-  
dam proprietates animorum, & tans, invenies septem Ecclesias.  
diversitates cordium, quas solus Similiter, propter gratias duode-  
Deus discernere & cognoscere po- cim, quas in persona duodecim  
rest: ut quaedam anima sint qua- virginum exponit angelus in Pa-  
si de tribu Ruben, quaedam au- store; si tamen placet illa Scrip-  
tem de tribu Simeon, vel Levi, tura omnibus Christianis; inve-  
vel Juda. Puto enim, quia om- niuntur duodecim esse tribus: ut  
nes sancti quinque virgines præ- puta, omnes anima, in quibus  
dentes esse dicuntur, quamvis præ cateris virtutibus præcellit  
sint innumerabiles, propter quin- virtus veritatis, una est tribus.  
que sensus spirituales; & omnes Nec enim omnes gratia equaliter

obtinebant angulos portæ, <sup>2</sup> digniores mihi videbantur esse; sed & cæteræ <sup>3</sup> dignæ erant; stabant autem in quatuor partibus portæ. <sup>4</sup> Erat autem & id ad gratiam illarum virginum, quòd illæ binæ & binæ vestitæ erant linteis tunicis, & decenter succinctæ <sup>5</sup> exteriùs brachiis dextris, tamquam fascem aliquem levaturæ, sic erant paratæ: vehementer enim hilares erant, atque promptæ. Hæc cum vidissem, mecum ipse mirabar, quòd tam magnas & præclaras res viderem. Et rursus <sup>6</sup> mirabar propter virgines illas, quòd tam <sup>7</sup> decoræ & delicatæ essent, & ita <sup>8</sup> constanter ac fortiter starent, tamquam totum cælum <sup>9</sup> portaturæ. Et cum hæc intra me <sup>1</sup> cogitarem, ait ad me Pastor ille: Quid intra te disputas, atque torqueris, & ipse tibi sollicitudinem <sup>2</sup> adjicis? Quæcumque non potes intelligere, noli <sup>3</sup> attendere, tamquam si sapiens sis; sed roga Dominum, ut accepto sensu intelligas ea. Quæcumque post te sunt, non potes videre; quæ verò sunt ante te, vides. In his igitur quæ non potes videre, noli torqueri; & eorum <sup>4</sup> intelligentiam cape, quæ tu vides. Desine esse curiosus. Ego autem demonstrabo tibi cuncta, quæcumque <sup>5</sup> debeo ostendere: nunc autem reliqua considera.

VAR.LECT. <sup>2</sup> dignitiosiores. <sup>3</sup> dignitosæ. <sup>4</sup> ANG. Inerat autem inter genera earum virginum, & hæc binæ vestitæ linteis. L. Inerat autem inter gratiam earum virginum hæc binæ vestitæ lineis tunicis, & decem incinctæ exertis. <sup>5</sup> ANG. & C. exertis. <sup>6</sup> L. movebar. <sup>7</sup> ANG. *Desunt.* <sup>8</sup> *Desunt.* <sup>9</sup> ANG. portandum haberent. <sup>1</sup> ANG. disputarem. <sup>2</sup> adducis. <sup>3</sup> L. perpendere. <sup>4</sup> ANG. dominare. <sup>5</sup> L. potueris.

*in omnibus sunt; sed unus quidem amplius præcellit in ista, aliter verò in illa.* Cot. *fic infra 6. dignitosos. Dignitosus est vox, non avi quidem Ciceroniani, sed nec infimi. Veteres*

*Digniores* J In MS. optimæ Glossæ: *Dignitosus, ἀξιωπάρη* notæ Lambethano, *dignitiosiores: νόσ.*

III. Et cùm hæc dixisset mihi, <sup>1</sup> suspexi: & ecce vidi venisse <sup>2</sup> sex viros excelsos <sup>3</sup> ac venerandos, & omnes similes vultu; & vocasse quamdam multitudinem virorum: & hi qui venerant vocati ab illis, & ipsi <sup>4</sup> quoque excelsi & fortes erant. Jusserunt autem <sup>5</sup> illi sex eos turrim quamdam super eam portam ædificare. Magnus verò tunc fremitus cœpit esse <sup>6</sup> decurrentium circa portam <sup>7</sup> huc atque illuc, eorum virorum qui ad ædificandam turrim <sup>8</sup> venerant. Virgines verò illæ, quæ stabant circa portam, <sup>9</sup> jubebant eis ædificationem turris accelerare. Ipsæ autem exporrexerunt manus suas, tamquam aliquid accepturæ ab illis. Tunc illi sex jusserunt, <sup>1</sup> ut ex quodam profundo lapides <sup>2</sup> attollerent, & in ædificationem turris <sup>3</sup> præpararent. Et elevati sunt decem lapides candidi, <sup>4</sup> quadrati, circumcisi. Postquam verò sex illi advocaverunt has virgines; jusserunt eas, universos lapides, quicumque in turris <sup>5</sup> ædificationem <sup>6</sup> mittendi essent, portare; & translatos per portam <sup>7</sup> tradere eis qui ædificaturi erant turrim illam. Continuo hæ virgines eosdem lapides, qui <sup>8</sup> prius elevati erant de profundo, inter se <sup>9</sup> elevare cœperunt pariter omnes.

IV. Qui autem steterunt circa portam, sic etiam portabant, ut qui videbantur esse fortiores

<sup>1</sup> inspexi. <sup>2</sup> *Deest.* <sup>3</sup> dignitosos, & similes. <sup>4</sup> *Deest.* VAR.LECT. <sup>5</sup> eos illi ex turre quamdam. <sup>6</sup> B. discurrentium. <sup>7</sup> hinc atque illinc. L. hinc & illinc. <sup>8</sup> convenerant. <sup>9</sup> videbant ædificationem turris accelerari oportere. *Alii*, agnoverant ab eis accelerari oportere. <sup>1</sup> ANG. *Deest.* <sup>2</sup> ascendere. <sup>3</sup> aptari. Et ascenderunt decem. <sup>4</sup> L. quidem & quadrati. <sup>5</sup> ejus ædificatione ituri essent portare. <sup>6</sup> ANG. ituri. <sup>7</sup> L. itidem. <sup>8</sup> ANG. primi ascenderunt. <sup>9</sup> allevare.

[*Quadrati, circumcisi.*] Legendum nec circumcisi, ex 5. & 16. Cot.

ad angulos ponerentur; cæteri vero lapides  
<sup>1</sup> ad latera subijciabantur: atque ita universos  
 lapides pertulerunt, eosque per <sup>2</sup> portam transla-  
 flatos ædificantibus, sicut <sup>3</sup> jussæ erant, tradide-  
 runt. Illi verò excipientes, extruxerunt illos.  
 Hæc autem ædificatio super illam petram mag-  
 nam & <sup>4</sup> portam fiebat; atque ab iis tota turris su-  
 stentabatur. Horum autem decem lapidum structu-  
 ra totam portam illam replevit, quæ in fundamento  
 turris illius esse cœpit. Post illos verò decem lapi-  
 des, alii viginti quinque <sup>5</sup> elevati sunt de profun-  
 do; & hi structi sunt in ædificationem turris ejus-  
 dem, per illas virgines levati, sicut priores. Post  
 hos, alii triginta quinque elevati sunt; & hi simi-  
 liter in eodem opere aptati sunt. Post hos, quadra-  
 ginta lapides ascenderunt; & hi omnes adjecti sunt  
 in structuram turris illius. Quatuor ergo ordines  
 cœperunt esse in <sup>6</sup> fundamento turris illius; de-  
 fierunt <sup>7</sup> enim lapides extrahi de profundo: pau-  
 lisper & hi qui ædificabant, quieverunt. Ite-  
 rum illi sex viri multitudini illi imperaverunt, ut  
 de illis duodecim montibus adportarent lapides  
 ad ædificationem turris ejusdem. Illi autem ex-  
 cidebant de universis montibus <sup>8</sup> variorum colo-  
 rum lapides; & deferentes <sup>9</sup> eos, porrigebant  
 virginibus: quos illæ accipientes <sup>1</sup> transferebant,  
 & in ædificationem turris <sup>2</sup> porrigebant. In <sup>3</sup> qua  
 cum structi essent illi; candidi, variique fiebant:  
 & <sup>4</sup> similiter omnes <sup>5</sup> priores mutabant colores.  
 Quidam verò ab ipsis viris porrigebantur; qui,  
 cum in eam ædificationem venissent, quales po-  
 nebantur, tales & permanebant. Hi nec candidi

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. è lateribus. B. à lateribus subibant. <sup>2</sup> L. portas.  
<sup>3</sup> ANG. jufferant. <sup>4</sup> L. porta. <sup>5</sup> ANG. ascenderunt.  
<sup>6</sup> L. fundamentis turris hujus. <sup>7</sup> ergo lapides ascendere  
 de. <sup>8</sup> ANG. lapides variis coloribus. <sup>9</sup> adportatos.  
<sup>1</sup> porrigebant. <sup>2</sup> transferebant. <sup>3</sup> L. quam cum instructi.  
<sup>4</sup> similes. <sup>5</sup> C. &

siebant, nec varii; quoniam non erant à virginibus per portam translati. Hi ergo lapides deformes erant in <sup>6</sup> ædificatione: quos cùm animadvertissent illi sex viri, jusserunt tolli, & suo loco <sup>7</sup> reponi unde <sup>8</sup> delati fuerant. Et dicunt ad illos qui lapides illos adferebant: Omnino vos nobis ad ædificationem hanc lapides porrigere nolite; sed juxta turrim ponite eos, ut hæc virginibus translatos porrigant: nisi enim ab his virginibus translati fuerint per hanc portam, colores suos mutare non possunt: nolite igitur frustra laborare.

V. Effecta est autem structura illo die; sed turris consummata non <sup>1</sup> est: futurum enim erat, ut ædificaretur: propterea etiam nunc & quædam dilatio facta est. Et jusserunt illi sex, eos qui ædificabant <sup>2</sup> abire, & veluti <sup>3</sup> aliquamdiu quiescere; illis <sup>4</sup> verò virginibus præceperunt, ne à turri <sup>5</sup> discederent: propterea autem videbantur mihi relictæ, ut custodirent turrim illam. Postquam autem <sup>6</sup> recesserunt, <sup>7</sup> dico ad Pastorem illum: Quare, Domine, non est peracta ædificatio turris? Non enim, inquit, antè consummari potest, quàm veniat Dominus ejus, & structuram hanc probet; ut si quos lapides non bonos in ea invenerit, mutentur: ad voluntatem enim ejus <sup>8</sup> ædificabatur hæc turris. <sup>9</sup> Vellem, inquam, Domine, scire, quid significet ædificatio turris hujus, & de hac petra, & de hac porta cognoscere, & de montibus, & de virginibus, & de lapidibus qui <sup>1</sup> extracti sunt de profundo, nec circumcisi sunt, sed sicut ascenderunt, sic <sup>2</sup> missi sunt in structuram; & quare primùm la-

<sup>6</sup> L. ædificationem. <sup>7</sup> ANG. L. referri. <sup>8</sup> ANG. de-  
portati. L. adportati. <sup>1</sup> fuit, futurum enim ut ædificetur.  
VAR.LECT:  
<sup>2</sup> ANG. recedere. <sup>3</sup> quiescere aliquid. <sup>4</sup> L. ergo.  
<sup>5</sup> recederent. <sup>6</sup> omnes. <sup>7</sup> dixi. <sup>8</sup> ædificatur. <sup>9</sup> Volebam. <sup>1</sup> ANG. ascenderunt. <sup>2</sup> ierunt.

<sup>a</sup> L. structuræ.

pides decem in <sup>3</sup> fundamento <sup>a</sup> structi sunt, deinde viginti quinque, deinde triginta quinque, deinde quadraginta: item de illis lapidibus qui positi sunt in structuram, iterumque sublati, & in <sup>4</sup> locum suum relati. De omnibus his, Domine, desiderium animæ meæ comple, & omnia mihi demonstra. Et dixit mihi: Si <sup>5</sup> tardus non fueris, omnia <sup>6</sup> non cognosces, & <sup>7</sup> videbis reliqua quæ futura sunt huic turri; & omnes Similitudines diligenter cognosces. Et venimus post dies paucos in eundem locum, ubi federamus, & dixit mihi: Perveniamus ad turrim: Dominus enim ejus venturus est, ut consideret eam. Venimus igitur illuc, & neminem alium quàm virgines illas invenimus. Et interrogavit eas, An affuisset ibi Dominus turris illius? Et responderunt, continuo eum <sup>8</sup> adfuturum<sup>9</sup>, ut consideret structuram illam.

VI. Post pusillum verò video multitudinem virorum magnam venientem, & in medio eorum ita excelsum virum, ut magnitudine suâ ipsam turrim superaret; & circa eum sex illos, quos in ædificatione imperare <sup>1</sup> videram, & eos omnes qui ædificaverunt turrim illam, & præterea alios quamplures <sup>2</sup> dignitate splendidos viros. Virgines verò illæ, quæ custodiebant turrim illam, adcurrerunt, <sup>3</sup> & osculatæ sunt eum, & prope <sup>4</sup> eum cœperunt ambulare. Ille autem tam diligenter considerabat structuram illam, ut singulos lapides <sup>5</sup> contrectaret; quin etiam singulos virgâ, quam <sup>6</sup> in manu tenebat, feriebat. Ex quibus quidam, cum essent percussi, nigri fiebant velut fuligo; quidam autem tamquam sca-

VAR.LECT. <sup>3</sup> L. fundamentis. <sup>4</sup> L. loco suo. <sup>5</sup> ANG. & C. arduus. <sup>6</sup> L. *Deest*. <sup>7</sup> C. cognosces. <sup>8</sup> ANG. venturum. <sup>9</sup> L. esse. <sup>1</sup> *Deest*. <sup>2</sup> ANG. dignitofos. <sup>3</sup> L. osculari eum. <sup>4</sup> *Deest*. <sup>5</sup> ANG. pertractaret. <sup>6</sup> L. manu gerebat.

bri; quidam quasi scissuras habentes; quidam curti; <sup>7</sup> quidam nec nigri, nec albi; quidam asperi, nec cum cæteris lapidibus convenientes; quidam plurimas maculas habentes. Hæ sunt varietates lapidum illorum, qui in structura illa non <sup>8</sup> idonei reperti sunt. Jussit eos Dominus omnes de turri deponi, & juxta eam relinqui; & alios lapides afferri, & loco eorum reponi. Et interrogaverunt cum qui ædificabant, ex quo monte vellet afferri, & reponi in locum ejectorum? De montibus quidem vetuit afferri; sed ex campo quodam, qui prope erat, jussit <sup>9</sup> afferri. Foderunt enim campum illum, & invenerunt lapides splendidos, quadratos; quosdam verò etiam rotundos. Quicumque autem erant in illo campo, omnes <sup>1</sup> allati sunt, & per portam <sup>2</sup> transportati à virginibus illis: & qui ex eis quadrati erant, <sup>3</sup> formati sunt, & positi in <sup>4</sup> locum ejectorum. At verò qui rotundi, non sunt adjecti in structuram; quoniam <sup>5</sup> duri erant, & <sup>6</sup> longum esse videbatur circumcidere eos; sed positi sunt circa turrim, tamquam futurum esset, ut circumciderentur, & in structuram <sup>7</sup> mitterentur; valde enim splendidi erant.

VII. Hæc cum vidisset vir ille <sup>1</sup> dignitate præcipuus, & Dominus totius turris, vocavit hunc Pastorem; & tradidit ei lapides qui reprobati erant, & positi circa turrim; & ait ad illum: Communda diligenter lapides hos, & <sup>2</sup> apta in structuram turris, ut cum cæteris possint convenire; eos autem qui non conveniunt, longè à turri projicies. Hæc cum præcepisset ei, cum

<sup>7</sup> Desunt quidam --- albi. <sup>8</sup> ANG. boni. <sup>9</sup> apportari. VAR. I. RECT.  
<sup>1</sup> L. illati sunt per. <sup>2</sup> translati. <sup>3</sup> deformati. <sup>4</sup> loco.  
<sup>5</sup> & durum erat. <sup>6</sup> tardum. <sup>7</sup> ANG. irent. <sup>1</sup> dignitofus. <sup>2</sup> L. pone in structura.

omnibus, cum quibus venerat ad turrim, abiit: virgines autem illæ steterunt circa turrim, custodientes eam. Et dixi ad Pastorem illum: <sup>3</sup> Quoniam modo possunt lapides hi in structuram hujus turris, cum reprobati sint, redire? Et dixit mihi: Ego de lapidibus istis majorem partem circumcidam, & adjiciam in structuram, & convenient cum cæteris. Et dixi: Quo modo, Domine, possunt circumcisi eundem locum <sup>4</sup> implere? Quicumque, inquit, minores inventi fuerint, in median structuram ibunt; majores verò de foris ponentur, & continebunt eos. Hæc cum dixisset mihi; Eamus, inquit, & post triduum revertamur; & emundatos hos lapides in structuram adjiciam. Ea enim quæ sunt circa turrim, commundari debent omnia; ne fortè subito paterfamilias superveniat, & immunda ea quæ circa turrim sunt, inveniat, & ita <sup>5</sup> aspernetur; <sup>6</sup> & hi lapides non <sup>7</sup> mittantur in structuram turris hujus, & ego negligens <sup>8</sup> paterfamilias videar esse. Post <sup>9</sup> triduum autem cum venissemus ad eandem turrim, ait mihi: Consideremus hos lapides omnes, & videamus qui ex eis possunt in structuram <sup>1</sup> ire. Dico ei: Consideremus, Domine.

<sup>8</sup> F. patri-  
familiâs.

VIII. Primùm omnium cœpimus considerare eos qui nigri fuerant. Quales enim à structura depositi fuerant, tales sunt reperti. Jussit eos à turri moveri, & seorsum <sup>1</sup> reponi. Deinde consideravit eos qui scabrosi fuerant: & multos ex eis circumcidi jussit, & per virgines eos in structuram turris aptari: illæ autem sublato eos aptaverunt in media structura. Reliquos autem jussit cum illis nigris <sup>2</sup> reponi; nam & hi evase-

VAR.LECT. <sup>3</sup> Quemadmodum. <sup>4</sup> ANG. explere. <sup>5</sup> exasperetur.  
<sup>6</sup> L. ut. <sup>7</sup> sint. <sup>8</sup> patris-familiâs. <sup>9</sup> biduum. <sup>1</sup> con-  
venire. <sup>1</sup> poni. <sup>2</sup> poni.



runt nigri. Deinde considerabat eos qui scissuras habebant: & ex illis multos circumcidi iussit, & per illas virgines adjici in structuram. Hi de foris positi sunt, <sup>3</sup> quoniam integri inventi sunt: reliqui autem propter multitudinem scissurarum non potuerunt <sup>4</sup> affirmari, propterea projecti sunt ab ædificatione turris. Deinde considerabat eos qui curti facti erant: multi ex illis scissuras habebant, & nigri evaserant; alii verò scissuras magnas <sup>5</sup> habebant, quos iussit apponi cum illis qui rejecti erant: reliquos autem commundatos, & <sup>6</sup> affirmatos adjici iussit in structuram, quos sublatis virgines illæ in media structura aptaverunt; infirmiores enim erant. Deinde considerabat eos, qui dimidii quidem albi, dimidii autem nigri fuerant reperti; & multi ex illis nigri inventi sunt: iussit & hos transferri ad illos qui rejecti erant. Reliqui verò toti candidi inventi sunt: & hi sublatis sunt à virginibus, & aptati in eadem turri; exteriores autem positi sunt <sup>7</sup> qui integri inventi sunt, ita ut possent continere eos qui in medio <sup>8</sup> constructi erant; nihil enim <sup>9</sup> eis recisum est. Deinde considerabat eos qui duri & asperi <sup>1</sup> fuerunt: pauci ex his <sup>2</sup> adjecti sunt, quoniam non poterant circumcidi; valde enim duri reperti sunt: reliqui autem <sup>3</sup> formati sunt, & in media structura à virginibus aptati; infirmiores enim erant. Deinde considerabat <sup>4</sup> illos qui maculas habebant: & ex eis pauci reperti sunt nigri; & hi ad cæteros adjecti sunt. Qui verò superfuerant, candidi & integri inventi sunt; & hi à virginibus in structuram aptati sunt, & de foris <sup>5</sup> positi, propter fortitudinem suam.

<sup>3</sup> *Alii*, qui. <sup>4</sup> L. deformari. <sup>5</sup> habentes, iussit hos VAR. LECT.  
 poni cum iis. <sup>6</sup> deformatos. <sup>7</sup> C. & L. quoniam. <sup>8</sup> L.  
 instructi. <sup>9</sup> ex. <sup>1</sup> fuerant. <sup>2</sup> C. & L. abjecti. <sup>3</sup> ANG.  
 deformati. <sup>4</sup> L. *Deest*. <sup>5</sup> *Deest*. S 2

IX. Venit deinde, <sup>1</sup> ut confideraret eos lapides, qui candidi & rotundi erant; & ait mihi: Quid faciemus de his lapidibus? Et ego dixi: Domine, nescio. Nihil ergo, inquit, excogitas <sup>2</sup> de his. Ego, inquam, artem hanc, Domine, non novi, nec lapidarius sum, nec possum intelligere quidquam. Et dixit: Non vides eos valde rotundos esse? Quòd si voluero eos quadratos redigere, plurimum mihi ex his recidendum est; sed necesse est aliquos ex his in structuram turris <sup>3</sup> transire. Et dixi: Si necesse est, quid igitur <sup>4</sup> te <sup>5</sup> implicas, & non eligis, si quos habes eligere, & aptas in structuram illam? Et elegit quos vidit maximos & splendidissimos, & <sup>6</sup> affirmavit eos; quos sublato virgines illæ in exterioribus partibus structuræ posuerunt. Reliqui verò qui superfuerunt, repositi sunt in <sup>7</sup> eundem campum, unde sumpti erant: abjecti verò non sunt, Quoniam, inquit, adhuc exiguum deest huic turri, quod ædificandum erit; & forsitan vult Dominus hos lapides aptari in ea structura, <sup>8</sup> quia valde candidi sunt. Vocatæ sunt deinde mulieres speciosissimæ duodecim, nigrâ veste vestitæ, incinctæ, & exertis humeris, <sup>9</sup> capillisque solutis. Videbantur autem mihi hæc mulieres agrestes esse. Et iussit eas Pastor ille

VAR.LECT. <sup>1</sup> confiderare. <sup>2</sup> ex. <sup>3</sup> ANG. ire. <sup>4</sup> B. tristaris. <sup>5</sup> L. tricas. <sup>6</sup> deformavit. <sup>7</sup> eodem campo. <sup>8</sup> quæ valde candida est. <sup>9</sup> ANG. capillis verò dissolutis.

*Affirmavit.*] MSS. L. *deformavit* simpliciter *mutare formam* in *mutavit*. Hæc recta est lectio, non quamvis aliam. Vet. Glossæ: *Deinepta* & inusitata vox *afformare*. *formo*, μεταμορφῶ, μετατυπῶ. Sic in viii. *deformari* perperam *Deformo* (sic legendum) ἀποτε-  
mutatum in *afformari*, & *deformatos* in *afformatos*. Nimirum, hic convenit, ubi forma rotunda lapidum refectione in quadratam mutatur. CLER.

*turpem reddere, cùm sit etiam*

tollere lapides illos, qui de structura <sup>1</sup> ejeti erant, <sup>2</sup> & eos referri in montes unde ablati fuerant. Et illæ gaudentes sustulerunt omnes, & reportaverunt eos unde extracti fuerant. Postquam autem nullus lapis circa turrin jaceret, ait mihi: Circumeamus hanc turrin, & videamus <sup>3</sup> numquid aliquid desit illi. Cœpimus ergo circumire eam. Et ut vidit eam decenter ædificatam, cœpit valde hilaris esse: ita enim decenter ædificata fuerat, ut qui vidisset, concupisceret structuram ejus; quoniam quasi de uno lapide videbatur esse, nec usquam commissura Origenis Philocal. C. viii. apparebat, sed ex petra <sup>4</sup> una videbatur exsculpta.

X. Ego autem <sup>1</sup> hujusmodi turrin attentè considerans, valde lætabar. Et ait mihi: Affer calcem, & testas minutas, ut formas eorum lapidum, qui sublatis sunt structurâ, <sup>2</sup> & iterum repositi, expleam; ea enim quæ circa turrin sunt omnia, æquari debent. Et feci sicut jussit <sup>3</sup> mihi, & attuli ad eum. Et ait mihi: Præsto <sup>4</sup> adis mihi, <sup>5</sup> inquit, & citò hoc opus perficitur. Complevit ergo formas illorum lapidum, & jussit <sup>6</sup> locum mundari circa turrin. Tunc virgines illæ apprehenderunt scopas, & mundaverunt totum, & sustulerunt <sup>7</sup> excrementa, & sparserunt aquam: quo completo, factus est locus <sup>8</sup> delectabilis, & turris decora. Ait deinde mihi: Omnia commundata sunt: si venerit Dominus hanc turrin consummare, nihil inveniet quod de nobis queratur. Hæc cum dixisset, volebat abire. At ego apprehendi peram

<sup>1</sup> L. abjecti erant. <sup>2</sup> *Desunt* & eos --- extracti fuerant. VAR.LECT.  
<sup>3</sup> ANG. nequid. <sup>4</sup> L. illa. <sup>5</sup> ANG. ejusmodi considerans bene, valde lætus eram. <sup>6</sup> L. iterum repositos.  
<sup>7</sup> *Deest.* <sup>8</sup> *Deest.* <sup>9</sup> *Deest.* <sup>10</sup> mandare locum circa.  
<sup>11</sup> ANG. stercus. <sup>12</sup> hilaris.

ejus, & cœpi rogare eum per Dominum, ut mihi omnia, quæ ostenderat, <sup>9</sup> explicaret. Ait mihi: Habeo modicam occupationem, at omnia tibi explicabo: expecta autem me hîc, dum venio. Dico ei: Domine, quid hîc solus faciam? Respondit: Non es solus; omnes enim virgines tecum sunt. Et dixi: Trade me, Domine, ergo eis. At ille <sup>1</sup> vocavit illas, & dixit eis: Commendo vobis hunc, donec venio. Remansi igitur cum virginibus illis. Illæ autem hilares erant, & affabiles mihi; præcipuè tamen quatuor, quæ cæteras præcedebant dignitate.

XI. Dicunt mihi deinde virgines illæ: Hodie Pastor ille huc venturus non est. Et ego dixi: Quid ergo ego faciam? Et dicunt mihi: Usque in vesperam expecta, si <sup>4</sup> forsan venerit, & loquetur tecum; sin minus, nobiscum, dum veniat, manebis. Dixi eis: Expectabo eum usque ad vesperam: quòd si non venerit, demum ibo, & revertar manè. Responderunt mihi: Nobis <sup>2</sup> assignatus es, non potes <sup>3</sup> recedere à nobis. Et dixi: Ubi manebo? Dicunt mihi: Nobiscum dormies ut frater, non ut maritus: frater enim noster es, & de cætero tecum <sup>4</sup> habitare paratæ sumus; valde enim carum te habemus. Ego autem erubesceram cum eis <sup>5</sup> manere. Ea verò quæ ex illis prima esse videbatur, amplexata me est, & osculari me cœpit. Cæteræ verò cùm vidissent me <sup>6</sup> amplexari ab illa, & ipsæ cœperunt me ut fratrem osculari, & <sup>7</sup> ducere circa turrim, & <sup>8</sup> ludere mecum. Quædam <sup>9</sup> autem ex illis psalmos canebant; quædam choros ducebant. Ego autem circa eam turrim in silentio

VAR. LECT. <sup>9</sup> Ed. exsolveret, ut sæpe. <sup>1</sup> L. vocat, &. <sup>1</sup> ANG. venerit, forsitan loquetur. L. loquatur. <sup>2</sup> ANG. assignatus. <sup>3</sup> discedere. <sup>4</sup> B. habitaturæ sumus. <sup>5</sup> L. habitare. <sup>6</sup> ANG. amplexum. <sup>7</sup> ducebant. <sup>8</sup> ludebant. <sup>9</sup> L. enim ex his psalmos cantabant.

lætus cum eis ambulabam, & videbar mihi <sup>1</sup> junior factus esse. Postquam verò vespera esse cœpit, domum <sup>2</sup> repentè abire volebam; illæ autem <sup>3</sup> retinuerunt me, & non permiserunt <sup>4</sup> abire. Mansi ergo illâ nocte cum eis <sup>6</sup> juxta eandem turrim. Straverunt autem tunicas suas lineas in terram, & me in mediõ collocaverunt; nec quidquam aliud faciebant, nisi <sup>7</sup> quòd orabant. Sed & ego cum illis sine intermissione orabam, neque minùs, quàm illæ. Quæ cum me sic orantem vidissent, <sup>8</sup> ingens gaudium perceperunt; & cum eis illic fui usque ad diem posterrum. Et cum adorassẽmus Dominum, tunc venit Pastor ille, & ait ad illas: <sup>9</sup> Nullam ci fecistis injuriam? Et dixerunt ei: Ipsum interroga. Dico ei: Domine, <sup>1</sup> magna voluptas me cœpit, quòd mansi cum eis. Et dixit mihi: Quid cœnavisti: Et dixi: Cœnavi, Domine, totâ nocte <sup>2</sup> verba Domini. Bene, inquit, te acceperunt? Et dixi: <sup>3</sup> Bene, Domine. <sup>4</sup> Numquid vis nunc audire? Et dixi: Volo, Domine: & primùm, sicut te interrogavero, rogo ut sic mihi demonstras. Quemadmodum vis, inquit: sic tibi rem <sup>5</sup> explanabo, nec quidquam te celabo.

XII. Primùm omnium; Domine, <sup>1</sup> inquam, hoc mihi demonstra: Petra hæc, & porta quid

<sup>1</sup> veluti juniorem factum esse. <sup>2</sup> ANG. *Deest*. <sup>3</sup> L. VAR. LECT. detinuerunt. <sup>4</sup> me ire. <sup>5</sup> autem. <sup>6</sup> ad eam. <sup>7</sup> *Deest*. <sup>8</sup> magnum. <sup>9</sup> ANG. ne fortè fecistis. <sup>1</sup> magnam voluptatem percepi. <sup>2</sup> L. verbum. <sup>3</sup> Ita. <sup>4</sup> *Desunt* Numquid ---- volo. <sup>5</sup> exsolvam. <sup>1</sup> *Desunt*.

*Explanabo.*] MS L. *exsolvam*, pro *ἐκλύω*. CLER:  
& alii ubi verbum *explarare* *Inquam.*] In Cod. Lambeth. alii Codd. præ se ferunt. Fuit, passim *inquam* & *inquit* omnimodum, Græcè *ἐκλύω*. *explarantur*, quæ Græci *Dialogistæ* *diam*, vel *interpretabor*. Glossæ: suppienda lectori passim permittunt, ut apud Platonem passim. & xvi. in fine, ubi *exsolutionem* CLER.

funt? Audi, inquit, Petra hæc, & porta, Filius Dei est. Quonam pacto, inquam, Domine, petra vetus est, porta autem nova? Audi, inquit, insipiens, & intellige. Filius quidem Dei <sup>2</sup> omni creaturâ antiquior est, ita ut in consilio Patri suo adfuerit <sup>3</sup> ad condendam creaturam. Porta autem propterea nova est, quia in consummatione in novissimis diebus <sup>4</sup> apparebit, ut qui affecuturi sunt salutem, per eam intrent in regnum Dei. Vidisti, inquit, lapides illos, qui per portam translati sunt, in structuram turris <sup>5</sup> collocatos; eos verò, qui non erant translati per portam, abjectos in <sup>6</sup> locum suum? Et dixi: Vidi, Domine. Sic, inquit, nemo intrabit in regnum Dei, nisi qui acceperit nomen Filii Dei. Si enim in civitatem aliquam volueris intrare, & civitas illa cinctâ sit muro, & unam habuerit tantummodo portam; numquid poteris <sup>7</sup> aliâ intrare civitatem illam, nisi per portam quam habet? Et <sup>8</sup> quonam modo, inquam, Domine, aliter fieri potest? Sicut ergo, <sup>9</sup> inquit, in illam urbem non potest intrari, quàm per portam ejus: ita nec in <sup>1</sup> regnum Dei potest <sup>2</sup> aliter intrari, nisi per nomen Filii ejus, qui est ei carissimus. Et dixit mihi: Vidisti turbam eorum qui ædificabant turrim illam? Vidi, inquam, Domine. Et dixit: Illi omnes nuncii sunt <sup>3</sup> dignitate venerandi. His igitur veluti muro cinctus est Dominus. Porta verò Filius Dei est, qui solus est accessus ad Deum. Aliter <sup>4</sup> ergo nemo intrabit ad Deum, nisi per Filium ejus. Vidisti, inquit, illos sex

VAR. LECT. <sup>2</sup> C. & L. *Deest.* <sup>3</sup> B. constituendi. L. omni constituendo eam creaturam. <sup>4</sup> ANG. & C. apparuit. <sup>5</sup> L. collatos. <sup>6</sup> loco suo. <sup>7</sup> aliunde. <sup>8</sup> quemadmodum, Domine. <sup>9</sup> in eadem urbe non potes aliter intrare. <sup>1</sup> regno. <sup>2</sup> aliquis intrare. <sup>3</sup> ANG. dignitosi. <sup>4</sup> L. *Deest.*

*Petra &c.*] Sic in sacris literis Dominus *Petra* & *Fanua* dicitur. OXON.

viros, & in <sup>5</sup> medio eorum <sup>6</sup> præcelsum virum illum ac magnum, qui circa turrim ambulavit, & lapides de structura <sup>7</sup> reprobavit? Vidi, inquam, Domine. Ille, inquit, <sup>8</sup> præcelsus, Filius Dei est; & illi sex; nuncii sunt <sup>9</sup> dignitate conspicui, dextrâ, lævaque eum <sup>1</sup> circumstantes. Ex his, inquit, <sup>2</sup> excellentibus nunciis, nemo sine eo intrabit ad Deum. Et dixit: Quicumque ergo nomen ejus non acceperit, non intrabit in regnum Dei.

XIII. Et dixi: Quid est deinde hæc turris? Hæc, inquit, Ecclesia est. Et virgines hæ, quæ sunt, Domine? Et dixit mihi: Hæ, inquit, Spiritus sancti sunt: non aliter <sup>1</sup> enim homo potest in regnum Dei intrare, nisi <sup>2</sup> hæ induerint eum veste suâ. Etenim nihil proderit tibi, accipere nomen Filii Dei, nisi etiam & vestem earum acceperis ab eis. Hæ namque virgines, potestates sunt Filii Dei. <sup>3</sup> Ita frustra nomen ejus portabit quis, nisi etiam potestates ejus <sup>4</sup> portaverit. Et dixit mihi: Vidisti lapides illos qui abjecti sunt? Illi enim nomen quidem <sup>5</sup> portârunt; vestem autem illarum non induerunt. Et dixi: Quæ est vestis earum, Domine? <sup>6</sup> Ipsa, inquit, nomina, vestis earum est. Quicumque ergo, inquit, nomen <sup>7</sup> Filii Dei portat, harum quoque

<sup>5</sup> meoram. <sup>6</sup> ANG. honestum virum atque magnum: VAR.LECT.  
<sup>7</sup> L. portavit. <sup>8</sup> ANG. honestus. <sup>9</sup> dignitosi. <sup>1</sup> continentes. <sup>2</sup> dignitosi. <sup>1</sup> L. autem. <sup>2</sup> has induerit cum.  
<sup>3</sup> Itaque sine causa quis portabit nomen, nisi etiam & potestates ejus induerit. <sup>4</sup> ANG. induerint. <sup>5</sup> tulerunt.  
<sup>6</sup> L. ipsum, inquit, nomen. <sup>7</sup> *Decsi.*

*Hæ, inquit, Spiritus sancti sunt.] nomine Filii Dei ab electis ge-  
 Spiritus sanctus, respectu multi- stato, vide Apoc. ii. 17. iii. 12.  
 plicium donorum suorum, per xiv. 1. & de veste nuptiali Matt.  
 plures virgines representatur; xxii. 11. Porro Apostolus Paulus  
 tamen unus statim dicitur. OXON. jubet Christum induere Rom. xiii.*

*Nomen quidem portârunt.] De 14. OXON.*

Vide Orig.  
Philocal.  
C. viii.

nomina portare debet: <sup>8</sup> nam & Filius <sup>9</sup> nomina portat <sup>1</sup> earum. Quoscumque, inquit, lapides vidisti in structura remansisse, per manus harum traditos, earum potestate vestiti sunt. Ideoque totam turrim <sup>2</sup> concordem vides cum petra, & velut ex uno lapide factam. Sic quoque ii qui crediderunt <sup>3</sup> Deo per Filium ejus, induti <sup>4</sup> sunt spiritum hunc. Ecce unus erit spiritus, & unum corpus, & unus <sup>5</sup> color vestium <sup>6</sup> eorum; sed & illi assequantur ista, qui <sup>7</sup> portaverint nomina virginum harum. Et dixi: Quare ergo, Domine, abjecti sunt lapides qui reprobati fuerunt, cum ipsi <sup>8</sup> per portam translati fuerint, & traditi per manus virginum harum, in structuram turris hujus? Quoniam, inquit, cura tibi est, omnia diligenter inquirere; audi de iis lapidibus, qui abjecti sunt. Hi omnes nomen Filii Dei acceperunt, sed & potestatem virginum harum. His ergo spiritibus acceptis, consummati fuerunt, & in numerum fervorum Dei redacti, & unum corpus eorum esse cœpit, atque una vestis; <sup>9</sup> eandem enim sentiebant æquitatem, quam pariter exercebant. At verò postquam viderunt mulieres illas, quas <sup>1</sup> advertisti nigrâ veste vestitas, exertis humeris & <sup>2</sup> solutis crinibus; <sup>3</sup> concupiverunt sollicitare illas, ob pulcritudinem earum; & induti sunt potestate earum, virginum verò projecerunt <sup>4</sup> amictum. Hi igitur abjecti sunt à domo Dei, & traditi mulieribus illis. At hi qui non sunt corrupti pulcritudine

VAR.LECT. <sup>8</sup> Filius enim Dei ipsa nomina. <sup>9</sup> *Alii*, Dei. <sup>1</sup> L. *Deest*. <sup>2</sup> *Deest*. B. consimilem. *Alii*, concolorem. <sup>3</sup> L. Dominum. <sup>4</sup> hoc spiritu. <sup>5</sup> odor. <sup>6</sup> earum. <sup>7</sup> ANG. tulerint. <sup>8</sup> L. *Desunt*. <sup>9</sup> ad. <sup>1</sup> animadvertisti. <sup>2</sup> dissolutis. <sup>3</sup> ANG. concupierunt enim eas, sollicitati pulcritudine. <sup>4</sup> amicitiam,

[*Sentiebant æquitatem.*] A Græco ἐφρόνου. Sed vera Hermæ lectio videtur fuisse ἐφρόνου. WAK.



earum, in domo Dei remanserunt. Habes, inquit, horum lapidum, qui abjecti sunt, <sup>5</sup> explanationem.

XIV. Et dixi: Si qui ergo, Domine, hominum qui hujusmodi sunt, egerint pœnitentiam, & abjecerint cupiditatem mulierum illarum, & conversi redierint ad virgines, & earum potestatem induerint; nonne intrabunt in domum Dei? Intrabunt, inquit, si abjecerint omnia opera mulierum illarum, & harum virginum resumpserint potestatem, & in operibus earum ambulaverint. Et ideo intermissio facta est struendi, ut si hi <sup>1</sup> egerint pœnitentiam, adjiciantur in structuram turris: si autem non egerint pœnitentiam, alii struantur loco eorum; & illi tunc abjiciantur in <sup>2</sup> toto. Ad hæc <sup>3</sup> omnia gratias <sup>4</sup> egi Domino, quòd in omnes, in quibus invocatum est nomen ejus, motus clementiâ, miserit præsidem nuncium pœnitentiæ ad nos, qui deliquimus ei; & quòd renovaverit spiritus nostros jam <sup>5</sup> certè deficientes, neque habentes spem salutis; nunc vero <sup>6</sup> recreat ad redintegrationem vitæ. Et dixi: Nunc, Domine, demonstra mihi, quare non in terra ædificatur hæc turris, sed supra petram, & portam? Quoniam, inquit, insipiens & sine intellectu es; ideo interrogas. Et dixi: Necessè habeo, Domine, omnia te interrogare; quoniam nihil omnino intelligo: <sup>7</sup> responsa enim omnia magna & præclara sunt, & quæ homines vix intelligere possunt. Audi, inquit: nomen Filii Dei magnum & immensum est, & totus ab eo sustentatur orbis. <sup>8</sup> Si ergo, <sup>9</sup> inquam, omnis Dei creatura per Filium ejus sustentatur; cur non & eos sustinet, qui invitati sunt ab eo,

<sup>5</sup> exsolutionem. <sup>1</sup> *Desunt* egerint ---- autem. <sup>2</sup> to- VAR.LECT.  
tum. <sup>3</sup> singula. <sup>4</sup> *Dcest.* <sup>5</sup> enim defectus. <sup>6</sup> ANG.  
recreatos, <sup>7</sup> L. responsis. Omnia enim. <sup>8</sup> Sic. <sup>9</sup> *Dcest.*

& nomen ejus ferunt, & in præceptis ejus ambulat? <sup>1</sup> Nonne etiam vides, inquit, quòd sustinet eos, qui ex totis præcordiis portant nomen ejus? Ipse igitur fundamentum est eorum; & libenter portat eos <sup>2</sup> qui non negant nomen ejus, sed libenter sustinent <sup>3</sup> illum.

XV. Et dixi: Demonstra mihi, Domine, nomina virginum harum, & mulierum illarum, quæ nigrâ veste sunt <sup>1</sup> indutæ. Audi, inquit, nomina virginum quæ potentiores sunt, quæ obtinuerunt angulos portæ. Hæc sunt <sup>2</sup>: Prima vocatur Fides; secunda Abstinencia; tertia Potestas; quarta Patientia: cæteræ autem quæ <sup>3</sup> infra has consistunt, his nominibus vocantur; Simplicitas, Innocentia, Castitas, Hilaritas, Veritas, Intelligentia, Concordia, Caritas. Quicumque itaque portant hæc nomina, & nomen Filii Dei; in regnum Dei poterunt intrare. Audi nunc mulierum nomina, quæ nigrâ veste vestitæ sunt. Ex his quatuor potentiores sunt: quarum prima Perfidia; secunda Intemperantia; tertia Incredulitas; quarta <sup>4</sup> Voluptas nominatur. Sequentes verò harum sic nominantur: Tristitia, Malitia, Libido, Iracundia, Mendacium, Stultitia, Inflatio, Odium. Hos spiritus qui portat Dei fervus, <sup>5</sup> regnum Dei videbit quidem, sed non intrabit in illud. Lapidem verò illi, Domine, qui de profundo in <sup>6</sup> structura aptati sunt, qui sunt? Decem, inquit, qui in fundamentis collocati sunt, primum sæculum est: sequentes viginti quinque, secundum sæculum est justorum virorum. Illi autem triginta <sup>7</sup>, <sup>8</sup> Prophetæ Domini,

Origenes  
hom. xiii.  
in Ezech.

VAR.LECT. <sup>1</sup> Atque etiam vides eos, quos sustinet. <sup>2</sup> quoniam. <sup>3</sup> illud. <sup>1</sup> ANG. vestitæ. <sup>2</sup> C. & L. nomina earum. <sup>3</sup> L. inter has constiterunt. <sup>4</sup> ANG. dulcedo. <sup>5</sup> L. videbit quidem, & regnum Dei videbit, sed. <sup>6</sup> structuram apti. <sup>7</sup> C. quinque. <sup>8</sup> L. prophetarum.

ac ministri sunt. Quadraginta verò, Apostoli & doctores sunt prædicationis Filii Dei. Et dixi: Cur ergo, Domine, virgines illæ etiam hos lapides in structuram turris porrexerunt, transfatos per portam? Et dixit: Hi enim primi spiritus illos portaverunt, & omnino alius ab alio <sup>1</sup> non recesserunt, nec spiritus ab hominibus, nec homines à spiritibus; sed juncti fuerunt hi spiritus eis <sup>2</sup> usque ad diem quietis; qui nisi hos spiritus secum habuissent, non fuissent utiles structuræ turris hujus.

XVI. Et dixi: Etiam nunc, Domine, demonstra mihi. Quid quæris, inquit. Quare, inquam, de profundo hi lapides ascenderunt, & positi sunt in structuram turris hujus; cum jam pridem portaverint spiritus justos? Necessè est,

<sup>9</sup> Deest. <sup>1</sup> Deest. <sup>2</sup> hominibus.

VAR.LECT.

*Necessè est &c.*] Quandoquidem lavatio corporibus competit, non animis, noster necessariò intelligit baptismum metaphoricum & mysticum, bona videlicet quæ in baptisate à Deo conceduntur. Quod ergo dicit, istud est: Patriarchæ, Prophetæ, descenderunt in aquam, ut hunc cæterique homines justis, ante Christi adventum denati, cum virtutibus abundassent, ad ingrediendum in regnum Dei, indigebant solummodo sigillo Filii Dei, seu baptismate, (quod ita sibi verò, quia baptismi antea passim apud Patres appellatur) hoc est, indulgentiâ baptismali.

De baptismo Apostolorum celebris est locus, ad finem codicis regii 537, qui complectitur Catenam in quatuor Evangelia:

Ἐρώτησις.

Ἐπειδὴ ἰσαπίσθησαν οἱ ἀπόστολοι ἐν τῷ ἁγίῳ ὕδατι, ὡς ἡμεῖς, κατὰ τὸ λεχθὲν Πέτρῳ ὑπὸ τοῦ Κυρίου· Ὁ ἁλούμενος οὐ χρεῖαν ἔχει ἢ τοὺς πόδας νίψασθαι;

Interrogatio.

An Apostoli in aqua sancta fuerunt baptizati, quemadmodum nos; juxta illud quod Dominus Joh. xiii. dixit Petro: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet?

inquit, ut per aquam habeant ascendere, ut requiescant. Non poterant enim in regnum Dei

Ἀποκρίσις.

Responsio.

Οὐχί· ἀλλὰ τὸν λόγον ἐκάλεσε *Nequaquam. Sed Dominus verbo doctrina dedit lavacri nomen.*  
*Quocirca & dixit: Jam vos mundi estis, propter sermone[m] quem locutus sum vobis; sed non omnes. Post resurrectionem verò ait illis: Vos autem baptizabimini Spiritu sancto, non post multos hos dies.*

Job. xv. 3. Ἦδη ὑμεῖς καθαροὶ ἐστε, διὰ τὸν λόγον, ὃν λελάληκα ὑμῖν, ἀλλ' οὐχὶ πάντες. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν λέγει αὐτοῖς· Ἑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν πνεύματι ἁγίῳ, οὐ μετὰ πολλὰς ταύτας ἡμέρας.

Act. i. 5.

Item Locus in Cod. 2216. fol. 124.

Ἐρευνήσαντες φιλοπονώτερον, *Cum diligenter quasivissemus, quomodo & à quo baptismum acceperint Apostoli, invenimus in libris sancti Sophronii, cum alia quidem multa memorabilia, tum verò etiam hac, de quibus videri licet investigabamus. Quòd solum sanctum Petrum Dominus Deusque noster Jesus Christus suis manibus baptizaverit; Petrus autem Andream; Andreas Jacobum & Johannem; Johannes verò & Jacobus reliquos omnes Apostolos. Addit hoc quoque; immaculatam Dominam nostram Deiparam, matremque vitam nostram, à Petro, nec non & Theologo Johanne, fuisse baptizatam.*

Ἐρευνήσαντες φιλοπονώτερον, πῶς καὶ παρὰ τίνος ἐβαπτίσθησαν οἱ ἀπόστολοι, εὗρομεν ἐν τοῖς ὑπομνήμασι τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ μνήμης ἄξια, πρὸς δὲ τούτοις καὶ ταῦτα, περὶ ὧν διηροῦντο καὶ ἐζητοῦμεν. Ὅτι μόνον τὸν ἅγιον Πέτρον ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς οἰκείαις χερσὶν ἐβάπτισε, καὶ Πέτρος Ἀνδρέαν, καὶ Ἀνδρέας Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην Ἰωάννης δὲ καὶ Ἰάκωβος τοὺς λοιποὺς πάντας ἀποστόλους. Φησὶ δὲ καὶ τοῦτο· ὅτι τὴν πανάχραντον δέσποιναν ἡμῶν θεοτόκου, καὶ μητέρα τῆς ζωῆς ἡμῶν, ὁ Πέτρος, σὺν τῷ θεολόγῳ Ἰωάννῃ, ἐβάπτισεν.

Quòd autem attinet ad prædicationem inferis illatam, vulgatissima quondam fuit ea opinio. Nam ut silentio obvolvam Marcionis infandum dogma, asserens, in Christi descensu ad Inferos, ac inibi prædicatione, Cainum, Sodomitas, Gentiles, omneque similes illis improbos, salutem consecutos fuisse; Abelem autem, reliquosque Patriarchas, Prophetas, & pios homines, salutis participes non extitisse. Ut quoque tacitus prætermittam errorem quorundam, de omnium omnino liberatione tunc facta, qui nun-

cupantur Ἀδνερδίται, propter lucrum salutis in Inferno. Ut denique verbum non faciam de falsa opinione Clementis Alex. Strom. ii. & vi. quam ex Hermæ verbis frustra nititur approbare; Quòd, quando prædicatum fuit Inferorum habitatoribus, Gentilium ii, qui ex philosophia justè vixerant, per fidem ac pœnitentiam salutem adepti fuerint; unde originem sumpsit fabula servati Platonis, quia Christo inferna loca invifente, nemo ante illum philosophum ad fidem accesserit. Præter hæc, inquam,

aliter intrare, quàm ut deponerent mortalitatem prioris vitæ. Illi igitur defuncti, sigillo <sup>1</sup> Filii Dei signati sunt, & intraverunt in regnum <sup>2</sup> Dei. Antequam enim accipiat homo nomen Filii Dei, morti destinatus est: at ubi <sup>3</sup> accipit illud sigillum, liberatur à morte, & traditur vitæ. Illud autem sigillum aqua est, in quam descendunt homines morti obligati; ascendunt

<sup>1</sup> L: fidei Filii. <sup>2</sup> *Deest.* <sup>3</sup> ceperit hoc sigillum, li- VAR.LECT: beratus à morte traditur.

prædicatio Johannis Baptistæ, illic quoque præcursorem agentis, auctoritate nititur Origenis, Hippolyti, Gregorii Naz. Hieronymi, Epiphaniij cujusdam, Anastasii, & Nicephori. Per Christum autem Evangelium prædicatum fuisse Inferis, à quo non dictum? A quo ex 1 Pet. iii. 19, 20. iv. 6. non collectum? Quinetiam ad omnes solosque eos ex mortuis pertinuisse prædicationem & salutem, qui, dum viverent, crediderant in Christum venturum, virtutisque operam navarent, doctrina quoque est multorum. Verùm aliter non pauci: Faustum, nempe, adventus Dominici nuncium cunctis fuisse apportatum, quò crederent, sicque ab Inferno ad cælum transferrentur, quicumque vellent. At Origenes ad Christum conversos putat, aut qui voluerunt, aut quos aptiores ille judicavit. Augustinus verò affirmat, solutos per Christum ac liberatos fuisse à doloribus & tormentis Inferni nonnullos, quos nempe voluit, dignosque censuit eo beneficio.

Denique defunctos Apostolos hominibus æthere cassis Christianam religionem suavisse, cum Herma, & ex Herma docet Clemens Alex. Strom. ii. & vi. sen-

tiens, Hebræis quidem Christum, Gentilibus verò Apostolos, annunciassè Evangelium. Pejussque magistro discipulus conjectat; quasi Paulus post exitum suum futurus esset non solum Gentium Apostolus, sed & Israelitarum, & aliorum fortassis invisibilium. Hæc de inferna prædicatione. Quamquam non desunt, qui in totum negent.

Præterieram pæne, quam minimè præteritam velim, admirabilem planè rationem baptismatis vitæ functis collati, ex mente Theodori Abucaræ in xvii Opusculo. Is ad quæstionem, Quo modo, cum Christus dixerit, neminem posse introire in regnum cælorum, nisi natum ex aqua & Spiritu, justitamen ante adventum Dominicum mortui, nec baptizati, in illud ingrediantur? respondet, Et Christum pro illis tinctum fuisse, & ipsos corporale baptismum accepisse: quoniam quæ ex latere divino profluxit aqua, dum in elementa resolvitur, Sanctos Salvatori ad Inferos adveniienti credentes, ac in elementa quoque resolutos, baptizavit; incredulis autem, utpote viriditatis, vitæque nihil retinentibus, nequaquam promissit. Cor:

verò vitæ assignati: & illis igitur prædicatum est illud sigillum, & usi sunt eo, ut intrarent in regnum Dei. Et dixi: Quare ergo, Domine, & illi quadraginta lapides ascenderunt cum illis de profundo, jam habentes illud sigillum? Et dixit: Quoniam hi Apostoli & Doctores, qui prædicaverunt nomen Filii Dei, cum, habentes fidem ejus & potestatem, defuncti essent, prædicaverunt illis qui antè obierunt; & ipsi dederunt eis illud <sup>†</sup> signum. Descenderunt igitur in aquam cum illis, & iterum ascenderunt. Sed hi vivi ascenderunt: at illi, qui fuerunt antè defuncti, mortui quidem descenderunt; sed vivi ascenderunt. Per hos igitur vitam receperunt, & cognoverunt Filium Dei: ideoque ascenderunt cum eis, & convenerunt in structuram turris: nec circumcisi, sed integri ædificati sunt; quoniam æquitate pleni <sup>‡</sup> cum summa castitate defuncti sunt; sed tantummodo hoc sigillum defuerat eis.

\* F. descenderunt, & iterum vivi ascenderunt.

*Clemens Alex. Strom. II. post initium.*

Καὶ αὐτοὶ ἔδωκαν αὐ- *Et ipsi dederunt eis*  
τοῖς τὴν σφραγίδα τοῦ *signum prædicationis.*  
κηρύγματος. Κατέβησαν *Descenderunt igitur in*  
οὖν μετ' αὐτῶν εἰς τὸ *aquam cum illis, & ite-*  
ὕδωρ, καὶ πάλιν ἀνέβη- *rum ascenderunt. Sed*  
σαν. Ἄλλ' οὗτοι ζῶν- *hi vivi descenderunt, &*  
τες κατέβησαν, καὶ πάλ- *iterum vivi ascenderunt:*  
ιν ζῶντες ἀνέβησαν. *at illi, qui fuerunt antè*  
κεῖνοι δὲ, οἱ προκεκοι- *defuncti, mortui descen-*  
μημένοι, νεκροὶ κατέβη- *derunt, sed vivi ascen-*  
σαν, ζῶντες δὲ ἀνέβησαν. *derunt. Per hos igitur*  
Διὰ τούτων οὖν ἐζωο- *derunt. Per hos igitur*

VAR. LECT. <sup>†</sup>B. & L. sigillum. <sup>‡</sup>L. in.

ποιήθησαν, καὶ ἐπέγνω- *vitam receperunt*, ἔ cog-  
σαν τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ *noverunt nomen Filii*  
Θεοῦ· διὰ τοῦτο καὶ συν- *Dei: ideoque ascenderunt*  
ἀνέβησαν μετ' αὐτῶν, *cum eis*, ἔ *convenerunt*  
καὶ συνήρμωσαν εἰς τὴν *in structuram turris; nec*  
οἰκοδομὴν τοῦ πύργου, *circumcisi, coedificati*  
καὶ ἀλατόμητοι συνα- *sunt: in equitate de-*  
κοδομήθησαν· ἐν δικαιο- *functi sunt*, ἔ *cum sum-*  
σύνη ἐκκοιμήθησαν, καὶ *ma castitate: sed tan-*  
ἐν μεγάλη ἀγνείᾳ· μό- *tummodo hoc sigillum de-*  
νον δὲ τὴν σφραγίδα *fuerat eis.*  
ταύτην οὐκ ἔσχον.

*Idem, Strom. vi. ante medium.*

Καὶ καλῶς εἴρηται *Et rectè dictum est*  
τῷ Ποιμένι· Κατέβησαν ἀ *Pastore: Descenderunt*  
οὖν \* αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ. *igitur in aquam cum il-*  
\* Ἄλλ' οὗτοι μὲν, ζῶντες *lis. Sed hi quidem, vivi*  
κατέβησαν, καὶ ζῶντες *descenderunt*, ἔ *vivi*  
ἀνέβησαν· ἐκεῖνοι δὲ, οἱ *ascenderunt: at illi,*  
προκεκοιμημένοι, νεκροὶ *qui fuerunt antè defuncti,*  
κατέβησαν, ζῶντες δὲ *mortui descenderunt, sed*  
ἀνέβησαν. *vivi ascenderunt.*

Habes horum<sup>6</sup> explanationem.

XVII. Et dixi: Nunc iterum, Domine, & de montibus illis mihi demonstra; quare varii, & aliâ, atque aliâ sunt figurâ? Audi, inquit: Hi duodecim montes quos vides, duodecim sunt gentes quæ totum obtinent orbem. Prædicatus est ergo in eis Filius Dei, per eos quos ipse ad illos misit. Quare autem, inquam, varii sunt, & aliâ, atque aliâ figurâ? Audi: Hæ duo-

<sup>6</sup> exsolutionem. \* *Deest, ut alibi.*

*Duodecim sunt gentes.]* Vide annotationes ad pag. 145.

decim gentes quæ totum obtinent orbem, duodecim nationes sunt: & sicut eos montes vidisti varios; ita & hæ gentes. Sensus quoque & actus uniuscujusque montis te docebo. Prius, inquam, Domine, hoc mihi demonstra: Cum sint <sup>2</sup> tam varii hi montes; quonam pacto in structuram hujus turris convenerint, unoque redigantur colore, & non minùs splendidi sint, quàm qui ascenderunt ex profundo? Quoniam, inquit, universæ nationes quæ sub cælo sunt, audierunt & crediderunt, & <sup>4</sup> uno nomine, Filii Dei, <sup>5</sup> vocati sunt. Accepto igitur ejus sigillo, eandem omnes prudentiam, eundemque sensum acceperunt; & una fides atque caritas eorum fuit, & spiritus virginum harum cum ejus nomine ferebant. Ideoque structura turris hujus concolor videbatur, & fulgebat usque ad solis claritatem. At verò postquam <sup>3</sup> ita <sup>4</sup> consenserunt; unum corpus eorum cœpit esse omnium. Quidam tamen ex eis macularunt se, & projecti sunt de genere justorum, & iterum redierunt ad statum pristinum, atque etiam deteriores <sup>5</sup> quàm prius evaserunt.

XVIII. Quo modo, inquam, <sup>1</sup> Domine, deteriores, qui cognoverunt Dominum? Et dixit: Is quidem qui non novit Dominum; si nequiter vivit, manet in <sup>2</sup> eo nequitie suæ pœna. At qui novit Dominum, omnino abstinere se debet ab omni nequitia, & magis magisque servire bonitati. Nonne ergo ille qui bonitatem sequi debebat, si nequitie præferat partes, plus peccare videtur, quàm is qui deliquit, ignorans Dei virtutem? Ideoque, hi quidem morti destinati sunt: at verò hi qui cognoverunt Dominum, atque

VAR. LECT. <sup>2</sup> tamquam aqua varii. <sup>3</sup> L. intra se. ANG. inter se. <sup>4</sup> consenserunt. <sup>5</sup> L. potius. B. *Desunt.* <sup>1</sup> *Deest.*  
<sup>2</sup> cum.

<sup>4</sup> in.  
<sup>5</sup> à quo  
 vocati.



ejus mirabilia opera viderunt, si nequiter vivunt,  
<sup>3</sup> duplo amplius punientur, & ipsi morientur in  
<sup>4</sup> ævum. Sicut ergo vidisti, postquam ejecti  
 sunt lapides de turri, qui reprobati erant, tra-  
 diti sunt Spiritibus perniciosis atque sævis; &  
 ita purificatam turrim<sup>5</sup> vidisti, ut crederetur ex  
 uno lapide esse tota: ita & Ecclesia Dei, cum  
 purificata fuerit, ejectis ex ea malis atque fictis,  
 scelestis & dubiis, & quicumque nequiter in ea  
 se gesserunt, <sup>6</sup> ac variis nequitiae peccatorum ge-  
 neribus; <sup>7</sup> erit unum corpus ejus, unus intellec-  
 tus, unus sensus, una fides, eademque caritas:  
 & tunc Filius Dei <sup>8</sup> lætabitur inter illos, & re-  
 cipiet <sup>9</sup> voluntatē purā <sup>1</sup> populum suum. Et  
 dixi: Domine, magnificè & <sup>2</sup> honorificè se ha-  
 bent cuncta. Nunc mihi demonstra effectum &  
 vim uniuscujusque montis; ut omnis anima in  
 Domino fidens, auditis his, honoret magnum,  
 ac mirabile, <sup>3</sup> & sanctum nomen ejus. Audi, in-  
 quit, <sup>4</sup> veritatem horum montium, id est, duo-  
 decim gentium.

XIX. De primo monte nigro; qui credide-  
 runt, transfugæ sunt, ac nefanda in Dominum  
 loquentes, & <sup>1</sup> proditores servorum Dei. Il-  
 lis proposita mors est; pœnitentia non est:  
 ideoque nigri sunt; quia genus eorum scelestum  
 est. De secundo verò monte <sup>2</sup> glabroso; ficti  
 sunt, qui crediderunt; & doctores sunt nequi-  
 tiae; & hi proximi sunt superioribus, non ha-  
 bentes inter se fructum æquitatis. Sicut enim  
<sup>3</sup> mons eorum sterilis <sup>4</sup> est, ac sine fructu; ita  
 & hujusmodi homines habent quidem nomen,

<sup>3</sup> duplicius. <sup>4</sup> ævo. <sup>5</sup> *Deest.* <sup>6</sup> *Deest.* <sup>7</sup> & erit cor- VAR. LECTI:  
 pus ejus unus. <sup>8</sup> laudabitur. <sup>9</sup> B. & L. voluntatem  
 puram. <sup>1</sup> B. recepto populo suo. L. *Deest* recepto.  
<sup>2</sup> honestè. <sup>3</sup> *Defunt.* <sup>4</sup> C. & L. varietatem. <sup>1</sup> L. tra-  
 ditores. <sup>2</sup> scabroso. <sup>3</sup> *Deest.* <sup>4</sup> *Deest.*

fide verò inanes sunt, neque est in eis ullus fructus veritatis. His tamen data est pœnitentia, si citò eam sequuntur: sin autem tardant, erunt & ipsi mortis priorum consortes. Quare, inquam, Domine, iis quidem aditus est ad pœnitentiam, prioribus verò non est? pœne enim eorum eadem sunt admissa. Ideo, inquit, est his <sup>5</sup> per pœnitentiam regressus ad vitam, <sup>6</sup> qui nihil in Dominum suum locuti sunt nefandum; neque proditores fervorum Dei fuerunt; sed per quamdam <sup>7</sup> habendi cupiditatem fefellerunt homines, ducentes eos secundùm <sup>8</sup> cupiditates peccantium: ideo dabunt quamdam ejus rei pœnam; sed <sup>9</sup> tamen iis proposita est pœnitentia, <sup>1</sup> qui nihil in Dominum suum dixerunt nefandum.

XX. De tertio vero monte, qui spinas & tribulos habebat; tales sunt qui crediderunt, divites quidam, <sup>1</sup> quidam autem plurimis obstricti negotiis: tribuli enim divitiæ sunt; spinæ verò, qui multis obligati sunt negotiis. <sup>2</sup> Hi ergo qui plurimis obligati sunt negotiis, variisque rebus, non adjungunt se servis Dei; sed aberrant, ab his negotiis <sup>3</sup> revocati, à quibus suffocantur. Etiam & hi qui divites sunt, ipsi difficiles se ad <sup>4</sup> conversationem fervorum Dei præbent, metuentes ne quid poscatur ab illis: hi ergo difficilè in regnum Dei intrabunt. Sicut enim excalceatis pedibus, difficilè in tribulis ambulatur: sic & hujusmodi homines difficile est in regnum Dei intrare. Sed & eis omnibus datur ad pœnitentiam regressus, si tamen citò redierint ad illam; ut, quia prioribus diebus cessaverunt ab opere, repetito tempore aliquid

VAR. LECT. <sup>5</sup> pœnitentiæ. <sup>6</sup> C. quia. <sup>7</sup> ANG. accipiendi. <sup>8</sup> ANG. desideria. <sup>9</sup> L. tormenti. <sup>1</sup> C. quia. <sup>1</sup> L. qui plurimis obstricti sunt negotiis. <sup>2</sup> ANG. Ii verò. <sup>3</sup> vocati. <sup>4</sup> conversationem.

boni facere possint. Actâ igitur pœnitentiâ, si fecerint opera bonitatis, vivent: sin autem in admittis suis permanferint, tradentur mulieribus illis, quæ eis auferent vitam.

XXI. De quarto verò monte habente <sup>1</sup> plurimam herbam, <sup>2</sup> cujus superior pars viridis erat, ipsæ verò radices aridæ; quædam etiam à solis <sup>3</sup> ardore tactæ arefcebant; hujusmodi sunt quidam dubii qui crediderunt, & quidam alii, in labiis Dominum, non in corde, ferentes. Ideoque aridæ sunt, & <sup>4</sup> nullum fundamentum habentes herbæ eorum: verbis enim tantummodo vivunt; opera verò eorum mortua sunt. Hi ergo nec mortui sunt, nec vivi, & dubii similiter sunt. Ipsi enim dubii, nec virides sunt, neque aridi; id est, nec vivi, nec mortui. Sicut enim herbæ eorum, sole viso, aruerunt: ita & dubii, <sup>5</sup> simul ut audierunt persecutionem, incommoda metuentes, redierunt ad simulacra, & rursus servierunt eis, & erubuerunt Domini sui ferre nomen. Hujusmodi ergo homines, nec vivi, nec mortui sunt; sed & hi possunt vivere, si citò egerint pœnitentiam: sin minùs, jam traditi sunt mulieribus illis, quæ auferent vitam eorum.

XXII. De quinto verò monte aspero, & virides herbas habente; hujusmodi sunt qui crediderunt, fideles quidem, sed difficilè credentes, & audaces, ac sibi placentes; volentes <sup>1</sup> videri cuncta scire, nihilque omnino scientes. Propter hanc igitur audaciam, sensus discessit ab illis; & intravit in eos <sup>2</sup> temeraria <sup>3</sup> arrogantia. Sublimes autem se gerunt, & veluti prudentes; & cum sint stulti, cupiunt doctores videri. Prop-

<sup>1</sup> *Alii.* plurimas herbas, quarum. <sup>2</sup> *L.* quarum. <sup>3</sup> *ANG.* VAR.LECT. calore. <sup>4</sup> nulla fundamenta. <sup>5</sup> simul audientes persecutionem & incommoda. <sup>1</sup> *Deest.* <sup>2</sup> *ANG.* fatua. <sup>3</sup> *B.* & *L.* præsumptio.

ter hanc stultitiam, dum se magnificant, multi eorum exinaniti sunt. Magnum enim dæmonium est audacia & confidentia inanis. Ex his igitur multi abjecti sunt. Alii autem, <sup>4</sup>agnito errore suo, pœnitentiam egerunt, & subdiderunt se habentibus sensum. Sed & cæteris horum similibus proposita est pœnitentia: neque enim mali fuerunt, sed insipientes potiùs & stulti. Hi ergo, si egerint pœnitentiam, vivent Deo; sin minus, habitabunt cum mulieribus illis, quæ nequitias suas <sup>5</sup>exercebunt in eis.

XXIII. De sexto verò monte habente scissuras majores & minores; hujusmodi sunt qui crediderunt. Et hi in quibus scissuræ minores erant, hi sunt qui inter se habent lites, & propter querelas suas in fide languent: sed multi ex iis egerunt pœnitentiam; <sup>1</sup>idemque cæteri facient, auditis mandatis meis; exiguæ enim sunt lites eorum, ac facilè ad pœnitentiam <sup>2</sup>recurrent. At hi qui majores habent, sicut lapides pertinaces erunt, <sup>3</sup>simultatam & offensarum sunt memores, iracundiam inter se exercentes. Hi ergo abjecti sunt à turri, & à structura ejus reprobati: hujusmodi ergo homines difficilè vivent. Deus & Dominus noster, qui dominatur omnium rerum, & creaturæ suæ universæ <sup>4</sup>habet potestatem, offensas meminisse non vult; sed ab his, qui peccata sua confitentur, facilè placatur. Homo verò, cum sit languidus, mortalis, infirmus, & repletus peccatis, homini perseveranter irascitur, tamquam conservare eum possit, aut perdere. Ego autem vos moneo, nuncius & præpositus pœnitentiæ, ut quicumque propositum <sup>5</sup>tale habetis, deponatis illud, & ad pœni-

VAR. LECT. <sup>4</sup> ANG. cognito. <sup>5</sup> exercent. <sup>1</sup> L. ideoque cætera faciunt. <sup>2</sup> recurrunt. <sup>3</sup> *Deest.* Alii, in simulatibus. <sup>4</sup> L. habens. <sup>5</sup> hujusmodi.

tentiam recurratis: & Dominus <sup>6</sup> medebitur prioribus delictis vestris, si ab hoc dæmonio vos purificaveritis; sin minùs, ad mortem trademini illi.

XXIV. De monte verò septimo, in quo virides & hilares erant herbæ, & totus mons fertilis erat, omneque genus pecudum carpebant pabulum ex herbis montis ejusdem; & <sup>1</sup> quanto magis herbæ illæ carpebantur, tanto lætiores <sup>2</sup> revirebant; hujusmodi sunt qui crediderunt, simplices & boni semper, & nullas habentes inter se dissensiones; sed lætantes semper de servis Dei, induti spiritum virginum harum; & semper <sup>3</sup> in omnes homines ad faciendam misericordiam prompti, & de laboribus suis cunctis hominibus facilè tribuentes, sine improperio & deliberatione. Visâ igitur Dominus simplicitate & omni infantiâ eorum, auxit eos in laboribus manuum suarum, & dedit eis in omni <sup>4</sup> opere gratiam. Ego autem hortor vos, præpositus pœnitentiæ nuncius, in eodem proposito permanere, quicumque estis hujusmodi, ne eradicetur semen vestrum in ævum. Dominus enim vos probavit, & conscripsit in nostrum numerum; & omne <sup>5</sup> semen vestrum cum Filio Dei <sup>6</sup> ditavit; de Spiritu <sup>7</sup> enim ejus estis omnes.

XXV. De octavo verò monte, in quo plurimi erant fontes, <sup>1</sup> in quibus adaquabatur omne genus creaturæ Dei; tales sunt qui crediderunt Apostolis, quos misit Dominus in totum orbem prædicare; & quidam doctores, <sup>2</sup> qui castè & sincerè prædicaverunt ac docuerunt, nec quidquam omnino subscripserunt malæ cupiditati;

<sup>6</sup> ANG. remediabit priora delicta vestra. *Alii*, remedia VAR.LECT. providebit. <sup>1</sup> L. quantum. <sup>2</sup> ANG. recrefebant. <sup>3</sup> L. omnibus hominibus. <sup>4</sup> tempore. <sup>5</sup> genus. <sup>6</sup> *Deest*. B. habitabit. <sup>7</sup> L. *Deest*. <sup>1</sup> ex. <sup>2</sup> ANG. *Deest*.

sed assiduè in <sup>3</sup> æquitate & veritate ambulaverunt. Hi ergo inter Angelos conversationem habent.

XXVI. De nono autem monte deserto, ac <sup>1</sup> serpentes habente; hujusmodi sunt qui crediderunt; <sup>2</sup> sed & maculas habebant. Hi sunt ministri malè ministerium agentes, diripientes viduarum bona & pupillarum; sibi, <sup>3</sup> non aliis, ex his quæ acceperunt, ministrantes. Hi, si permanserint in eadem cupiditate, morti se tradiderunt, nec ulla erit in eis spes vitæ: quòd si conversi fuerint, & castè consummaverint ministerium suum, poterunt vivere. Qui verò scabrosi reperti sunt; <sup>4</sup> ii sunt, qui nomen Domini abnegaverunt, nec ad Dominum rursus redierunt, sed agrestes evaserunt atque deserti; non applicantes se ad Dei servos; sed separati ab eis, pro parva sollicitudine vitam suam amiserunt. Sicut enim vitis aliqua derelicta in sepe, cui nulla cultura contingit, disperit ac suffocatur ab herbis, & agrestis tempore efficitur; (desinit enim utilis esse domino suo:) sic & hujusmodi homines de seipsis <sup>5</sup> desperantes, exacerbati, Domino suo inutiles esse cœperunt. His ergo <sup>6</sup> demandatur pœnitentia; si non ex præcordiis <sup>7</sup> inventi fuerint negâsse: an vitam assequi possit, ignoro. Ideoque dico, ut in his diebus, <sup>8</sup> si quis negavit, ad pœnitentiam revertatur: nam fieri non potest, ut nunc Dominum suum quis <sup>9</sup> abnegans, postea assequi possit salutem; sed illis reputatur propofita pœnitentia, qui olim abnegaverunt. Accelerare enim, qui acturus est pœnitentiam, debet,

VAR.LECT. <sup>3</sup> L. *Desunt*. <sup>1</sup> B. serpentibus habitato. <sup>2</sup> ANG. qui.  
<sup>3</sup> L. alios ex ministerio quod acceperunt, ministrare cogentes: si. <sup>4</sup> *Desunt* ii ---- nec. <sup>5</sup> B. despondentes.  
<sup>6</sup> ANG. demum datur. <sup>7</sup> L. reperti fuerint denegâsse.  
 ANG. quòd si quis ex præcordiis inventus fuerit negâsse, an. <sup>8</sup> L. infatigatus aliquis ad. <sup>9</sup> ecclesia.

antequam peragatur ædificatio turris hujus: sin  
minùs, à mulieribus illis <sup>1</sup> trahetur ad mortem.  
<sup>2</sup> Qui verò curti, dolosi sunt; & alius in alium  
comminiscentes; hi sunt serpentes in eo monte  
mixti. Sicut enim mortiferum est hominibus  
serpentum venenum: ita & verba talium <sup>3</sup> infi-  
ciunt homines, atque perdunt. Curti sunt <sup>4</sup> igi-  
tur à fide sua, propter hoc genus vitæ suæ, in  
<sup>5</sup> quo <sup>6</sup> morantur. Aliqui verò eorum, acceptâ  
pœnitentiâ, affecti sunt salutem: sed & cæteri  
hujusmodi homines æquè assequuntur, si egerint  
pœnitentiam; sin minùs, morientur <sup>7</sup> cum mu-  
lieribus illis, quarum vim possident ac potesta-  
tem.

XXVII. De decimo verò monte, in quo ar-  
bores erant tegentes pecora; tales sunt qui cre-  
diderunt, quidam <sup>1</sup> Episcopi, id est, præsides  
<sup>2</sup> Ecclesiarum. Alii verò hi lapides; qui non  
ficto, sed <sup>3</sup> alacri animo, semper in domos suas  
servos Dei receperunt: & deinde qui præsides sunt  
<sup>4</sup> ministeriorum, qui & inopes & viduas pro-  
texerunt, & castam perpetuò conversationem  
habuerunt. Ergo hi homines à Domino prote-  
guntur. Hæc quicumque <sup>5</sup> egerint, honorati  
sunt apud Dominum; & inter nuncios locus  
eorum est, si perseveraverint usque in consum-  
mationem parere Domino.

XXVIII. De undecimo monte, in quo erant  
arbores, aliis atque aliis fructibus <sup>1</sup> oneratæ; hi  
sunt qui crediderunt, & propter nomen Domini  
mortem obierunt; & animo prompto passi sunt,  
& ex toto corde suo animas suas tradiderunt.  
Et dixi: Quare ergo, Domine, omnes hæ arbores

<sup>1</sup> tradetur. <sup>2</sup> Hi. <sup>3</sup> decipiunt. <sup>4</sup> enim. <sup>5</sup> B. qua VAR. LECT.  
morati sunt. <sup>6</sup> L. moriantur. <sup>7</sup> L. à , B. episcopis,  
i. e. præsulibus Ecclesiæ. <sup>2</sup> L. ecclesiis. <sup>3</sup> ANG. libenti.  
<sup>4</sup> ANG. ministerio, inopes & viduas porrexerunt. <sup>5</sup> L.  
gesserint. <sup>1</sup> ANG. plenæ.

habent quidem fructus ; sed <sup>2</sup> earum quædam pulciores? Audi, inquit: Quicumque propter nomen Domini passi sunt ; honorati apud Dominum habentur : & omnium eorum <sup>3</sup> deleta sunt delicta, quia propter nomen Filii Dei mortem obierunt. Quare autem fructus earum dispares <sup>4</sup> sint, & <sup>5</sup> excellant quidam inter illos ; audi. Quicumque enim perducti ad potestates, interrogati non negaverunt <sup>6</sup> Dominum, sed prompto animo passi sunt ; honoratioribus sunt apud Deum : qui excellunt igitur fructus, eorum sunt. Qui verò timidi & dubii fuerunt, & deliberaverunt in corde suo, utrumne faterentur, an negarent, & <sup>7</sup> passi sunt ; horum fructus exiguius sunt, quoniam hæc cogitatio ascendit in corda eorum : mala enim ac nequam est huiusmodi cogitatio, <sup>8</sup> perinde <sup>9</sup> ac si quis servus neget dominum. Cavete igitur vos, qui huiusmodi cogitationes habetis, ne permaneat hæc mens <sup>1</sup> in vobis, & Deo moriamini <sup>2</sup>. Vos <sup>3</sup> igitur, quicumque propter hoc nomen mortem obitis, Dominum <sup>4</sup> honorare debetis ; quòd dignos vos <sup>5</sup> habet Dominus, ut nomen ejus feratis, & omnia peccata vestra <sup>6</sup> redimantur. Nonne ergo vos potiùs felices <sup>7</sup> existimatis? Putate potiùs, si quis ex vobis patitur, magnum opus perficere. Vitam <sup>8</sup> enim vobis donat Dominus, nec intelligitis. Delicta enim vestra vos gravabant ; & nisi passi essetis hujus nominis causâ, propter peccata <sup>9</sup> certè vestra mortui eratis Deo. Hæc igitur vobis dico, quicumque deliberatis de confessione, aut de abnegatione : Confiteamini <sup>1</sup> igitur vos habere Dominum <sup>2</sup> De-

VAR.LECT. <sup>2</sup> L. *Deest.* <sup>3</sup> ANG. abolita. <sup>4</sup> L. sunt. <sup>5</sup> excellunt. <sup>6</sup> *Deest.* <sup>7</sup> B. tamen. <sup>8</sup> L. *Deest.* <sup>9</sup> ANG. ut quis. <sup>1</sup> L. *Desunt.* <sup>2</sup> vos. <sup>3</sup> *Deest.* <sup>4</sup> orare. <sup>5</sup> habeat. <sup>6</sup> C. redimuntur. ANG. remedientur. <sup>7</sup> L. æstimatis. Sed portate. <sup>8</sup> *Deest.* <sup>9</sup> *Deest.* <sup>1</sup> *Deest.* <sup>2</sup> *Deest.*



um; ne <sup>3</sup> fortè negantes, tradamini in vincula. Si omnes enim gentes servos suos puniunt, quicumque dominum suum negaverunt; quid putatis vos Dominum vobis facturum, qui universorum habet potestatem? Removete igitur de præcordiis vestris has <sup>4</sup> disputationes, ut in perpetuum vivatis Deo.

XXIX. De duodecimo verò monte <sup>1</sup> candido; tales sunt qui crediderunt sicut infantes sinceri, quibus nulla malitia ascendit in sensum, nec sciverunt quid sit malitia; sed semper in sinceritate manserunt. <sup>2</sup> Hujusmodi ergo homines, sine ulla dubitatione, <sup>3</sup> inhabitabunt regnum Dei: quoniam in nullo negotio <sup>4</sup> mandata Dei maculaverunt; sed cum sinceritate permanserunt omnes dies vitæ suæ, eodem sensu tenere. Quicumque ergo <sup>5</sup> permanserint, inquit, sicut infantes, non habentes malitiam, honoratiores <sup>6</sup> erunt omnibus illis quos jam dixi. Omnes enim infantes honorati sunt apud Dominum, & primi habentur. Felices ergo vos, quicumque <sup>7</sup> removeritis malitiam à vobis, & <sup>8</sup> indueritis innocentiam: <sup>9</sup> quia primi videbitis Deum. Postquam finivit omnium montium <sup>1</sup> explanationem; dico ei: Domine, nunc expone mihi de lapidibus his, qui, allati ex campo in locum reprobatorum, ad structuram turris <sup>2</sup> missi sunt; item de lapidibus illis rotundis, qui in structuram turris adjecti sunt; & de his qui adhuc rotundi remanserunt.

XXX. Audi nunc, inquit, de lapidibus. Qui <sup>1</sup> allati de campo, in structuram turris positi sunt, <sup>2</sup> eorum loco qui reprobatum erant; radices

<sup>3</sup> quando. <sup>4</sup> *Alii*, dubitationes. <sup>1</sup> ANG. candidato. VAR. LECT.  
<sup>2</sup> L. Hi homines. <sup>3</sup> ANG. habitabunt in regno Dei. <sup>4</sup> B. Dominum maculaverunt. <sup>5</sup> ANG. permanseritis. <sup>6</sup> eritis.  
L. sicut jam. <sup>7</sup> *Desunt*, removeritis --- vobis. <sup>8</sup> habetis.  
<sup>9</sup> *Desst.* <sup>1</sup> solutionem. <sup>2</sup> ANG. ierunt, <sup>1</sup> ejecti. <sup>2</sup> L. de his qui,

sunt illius candidi montis. Cùm igitur hi, qui de illo monte crediderunt, facti sunt innocentes; jussit Dominus ejus turris, eos qui de radicibus montis essent, in structuram collocari. <sup>3</sup> Intellexit enim, si <sup>4</sup> ad ædificationem iissent, splendidos illos permanfuros, nec ullum de his <sup>5</sup> amplius denigrandum. Quòd si ita de cæteris montibus adjecisset <sup>6</sup>; non necesse habuisset rursus visitare eam turrim, atque purgare. Hi autem omnes <sup>7</sup> candidi sunt, qui crediderunt, & qui credituri sunt: ex eodem enim genere sunt. Felix hoc genus, quia innocuum est, Audi nunc & de illis rotundis lapidibus, & splendidis. Hi omnes de hoc candido monte sunt. <sup>8</sup> Quare autem rotundi sunt reperti, <sup>9</sup> causa est, quia divitiæ suæ illos pusillum à veritate obscuraverunt, atque obfuscaverunt: sed à Deo numquam recesserunt, nec ullum verbum malum processit de ore eorum; sed omnis æquitas, <sup>1</sup> virtus, & veritas. Horum ergo mentem cùm vidisset Dominus, & posse eos veritati <sup>2</sup> favere; jussit bonos quoque permanere, & opes eorum circumcidi: non enim <sup>3</sup> voluit in totum <sup>4</sup> illas tolli; ut possent boni aliquid facere de eo quod eis relictum est, & <sup>5</sup> vivere Deo, quoniam & <sup>6</sup> ipsi de genere bono sunt. Ideo ergo pusillum circumcisi sunt, & positi in structuram turris hujus.

XXXI. Cæteri verò, qui adhuc rotundi permanferunt, neque apti <sup>1</sup> reperti sunt in <sup>2</sup> eam structuram, quia nondum acceperunt sigillum, repositi sunt in loco suo; valde enim rotundi

VAR.LECT. <sup>3</sup> Intellexi. <sup>4</sup> ANG. in illa ædificatione missi essent. *Alii omittunt* missi. <sup>5</sup> L. nigricaturum. <sup>6</sup> tantum; non. <sup>7</sup> juvenes. <sup>8</sup> Audi autem quare. <sup>9</sup> *Desunt* causa est quia. <sup>1</sup> ANG. & virtus veritatis. <sup>2</sup> L. favent sic opes. <sup>3</sup> *Deest.* <sup>4</sup> eorum. <sup>5</sup> C. & L. vivent. <sup>6</sup> L. *Desunt.* <sup>1</sup> *Deest.* <sup>2</sup> structuram turris hujus.

reperiti sunt. Oportet autem circumcidi hoc sæculum ab illis, & vanitates opum suarum; & tunc convenient in regno Dei. Necessè est enim eos intrare in regnum Dei: hoc enim genus innocuum benedixit Dominus. Ex hoc ergo genere non intercidet quisquam: etenim licet quis eorum, tentatus à nequissimo Diabolo, aliquid deliquerit; citò recurret ad Dominum<sup>3</sup> Deum suum. Felices<sup>4</sup> verò judico ego, nuncius pœnitentiæ, quicumque innocentes estis sicut infantes; quoniam pars vestra bona est & honorata apud Dominum. Dico autem omnibus vobis, quicumque sigillum hoc accepistis; simplicitatem<sup>5</sup> habete, neque offensarum memores<sup>6</sup> estote, neque in malitia<sup>7</sup> permanete; neque in memoria offensarum amaritudines<sup>8</sup> in uniuscujusque spiritu<sup>9</sup> fiant; sed his malis scissuris remedia procurate, atque tollite illas à vobis:

*Antiochus, hom. xciv.*

Καλόν ἐστὶ κρατεῖν Bonum est habere sim-  
 τὴν ἀπλότητα, καὶ τὴν plicitatem, ἔ innocen-  
 ἀκακίαν, καὶ εἶναι ὡς tiam, ἔ esse sicut infan-  
 τὰ νήπια τὰ μὴ γινώσ- tes, qui nesciunt mali-  
 κοντα τὴν πονηρίαν, τὴν tiam, quæ vitam homi-  
 ἀπολλύουσαν τὴν ζῶν num perdit; neque esse  
 τῶν ἀνθρώπων καὶ μὴ offensarum memores, ne-  
 εἶναι μνησικακοῦς, μήτε que in malitia perma-  
 \* παρανόμους τῇ κακίᾳ. nere; sed remove re ma-  
 ἀλλ' ἀποθέσθαι τὰς κα- litias, ἔ malignitates,  
 κίας, καὶ τὰς πονηρίας,

<sup>a</sup>L. παρα-  
 νόμους.

<sup>3</sup> Deest. <sup>4</sup> C. & L. vos. <sup>5</sup> ANG. habere. <sup>6</sup> esse. VAR. L. F. T.  
<sup>7</sup> vestra permanere. <sup>8</sup> L. & unumquemque spiritum fieri. <sup>9</sup> ANG. fieri, & has malas scissuras permedicare; & tollere à vobis.

*Scissuris.* Gr. Σχήματα. In uno cod. Regis membranaceo σχίσματα. COT,

<sup>2</sup> L. παραμόνους. καὶ τὰς πικρίας τὰς πα- *Et amaritudines perma-*  
<sup>1</sup> L. σχίσματα. πανεύμα, καὶ τὰ σχήμα- *ranentes; Et fieri unum*  
*spiritum; Et malas scis-*  
*tas tollere ac evertere.*

ut Dominus pecorum gaudeat de vobis; gaudebit autem, si omnia invenerit sana. Si autem pecus aliquod ex talibus invenerit dissipatum; vae erit pastoribus. Quòd si ipsi pastores dissipati fuerint; quid respondebunt etiam ei pro pecoribus? Numquid dicent, à pecore se vexatos? Non credetur illis. Incredibilis enim res est, pastorem pati posse à pecore: & magis punitur propter mendacium suum. Et ego sum Pastor; & validissimè oportet me de vobis rationem reddere.

*Antiochus, hom. cxxii.*

Ἴνα ὅταν ἔλθῃ ὁ Κύριος τῶν προβάτων, χαρῆ ἐπ' αὐτῶ, καὶ ἐπὶ τοῖς προβάτοις εὐφρανθῆ. Χαρήσεται δὲ εἰάν πάντα ὑγίη εὐρεθῆ, καὶ μὴ διαπεπτωκότα τινὰ ἐξ αὐτῶν. Ἐάν δὲ εὐρεθῆ τινὰ ἐξ αὐτῶν διαπεπτωκότα, οὐαὶ τοῖς ποιμέσιν ἔσται. Ἐάν δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ποιμένες εὐρεθῶσι διαπεπτωκότες, τί ἔροῦσι τῶ δεσπότῃ τοῦ ποιμνίου; ὅτι ἀπὸ τῶν προβάτων διέπεσαν; οὐ π

*Ut cum venerit Dominus pecorum, gaudeat de eo, Et de pecoribus lætetur. Gaudebit autem, si omnia invenerit sana, Et non quædam ex illis dissipata. Si autem aliqua ex talibus invenerit dissipata, vae erit pastoribus. Quòd si pastores ipsi dissipati inventi fuerint, quid dicent Dominus gregis? an à pecore se vexatos? Non credetur illis. Incredibilis e-*

VAR.LECT. <sup>1</sup> C. & L. his. <sup>2</sup> L. Desunt. <sup>3</sup> C. & L. punietur.

στευθήσονται. Ἄπιστον *nim res est, pastorem* γὰρ πρᾶγμα ἔστι, ποι- *pati posse aliquid à* μένα ὑπὲρ προβάτων πα- *pecore. Magis verò* θεῖν τι. Μᾶλλον δὲ κο- *punientur propter men-* λασθήσονται διὰ τὸ ψεῦ- *dacium suum. Scientes* dos αὐτῶν. Εἰδότες οὖν *ergo, quòd valde oportet* ὅτι λίαν δὲ αὐτοὺς ἀπο- *tet de iis reddere ratio-* δοῦναι λόγον δεῖ, κ. τ. λ. *nem, &c.*

XXXII. <sup>1</sup> *Consulite ergo vobis, dum adhuc* turris ædificatur. Dominus habitat in viris a- *mantibus pacem: 2 etenim vera pax cara est: à* <sup>3</sup> *contentiosis verò, & perditis malitiâ, longè* abest. Reddite igitur ei spiritum integrum, si- *cut accepistis. Si enim dederis fulloni vesti-* mentum integrum, idque integrum vis denuo *recipere; fullo autem scissum tibi illud red-* dat; recipies illud? Nonne statim excandesces, *& cum convitio prosequeris, dicens: Vestimentum* <sup>4</sup> *meum integrum tibi dedi; quare scidisti illud,* & inutile fecisti? Nunc propter scissuram, quam *in eo fecisti, 5 usui esse non potest. Nonne hæc* omnia verba dices <sup>6</sup> *fulloni, & de scissura quam* in vestimento tuo fecerit? Si igitur tu doles <sup>7</sup> *de* vestimento tuo, & quereris, quòd non illud in- *tegrum recipias; quid putas Dominum tibi fac-* turum, qui spiritum integrum tibi dedit, & tu *eum totum inutilem 8 redegisti, ita ut 9 nullo* usui esse possit Domino suo? Inutilis enim cœpit *esse usus ejus, cùm sit corruptus à te.*

*Antiochus, kom. xciv.*

Ὅπως ὁ Κύριος τῆς εἰ- *Ut Dominus pacis ha-*ρήνης κατοικήσῃ ἐν πᾶ- *bitet in omnibus, quòd &*

<sup>1</sup> L. Remediate ergo vos. <sup>2</sup> & enimvero, f. ei enim. VAR. LECT. *L. enimvero. 3 litigiosis. 4 Decst. 5 in usum. 6 C.* fulloni? Ergo & d. f. q. i. v. r. f. si doles tu & quereris, *quòd non reddidisti, 7 L. & quereris. 8 reddidisti.* in nullo usu.

σιν, ἵνα καὶ τὸ πνεῦμα *spiritus integer fiat, si*  
 ὑγιὲς γένηται, ὡσπερ αὐ- *cut illum accepit homo-*  
 τὸ ἔλαβεν ὁ ἄνθρωπος. *Si enim aliquis dederit*  
 Ἐὰν γάρ τις κναφεῖ δῶ- *fulloni vestimentum no-*  
 ση ἱμάτιον καινὸν καὶ *vum & integrum, atque*  
 ὑγιὲς, καὶ τοῦτο θέλει *illud velit denuo reci-*  
 κομίσασθαι, ὁ δὲ κναφεὺς *pere; fullo autem scif-*  
 σχίσας τὸ ἱμάτιον ἀπο- *sum vestimentum reddat;*  
 δώσει, ἄρα λήφεται αὐ- *an recipiet illud? Nonne*  
 τό, οὐχὶ μαχήσεται, *statim excandescet, &*  
 καὶ ὑβρίσει; λέγων αὐ- *eum convicio persequetur?*  
 τῷ Ἰμάτιόν σοι ὑγιὲς *tur? dicens, Vestimentum*  
 ἔδωκα, διὰ τι αὐτὸ ἔ- *integrum tibi dedi; qua-*  
 σχίσας, καὶ πεποίηκας *re scidisti illud, & in-*  
 ἀχρηστον; Εἰ οὖν οὕτως *utile fecisti? Si igitur*  
 περὶ ἱματίου λυπεῖται *ita dolet aliquis de ve-*  
 τις, καὶ μάχεται, ὅτι *stimento, & queritur, quod*  
 οὐκ ἀπέιληφεν ὑγιὲς τὸ *non illud integrum rece-*  
 ἱμάτιον, τί δοκοῦμεν ἡ- *perit; quid putamus Do-*  
 μεῖς παθεῖν ὑπὸ τοῦ Κυ- *minum nobis facturum,*  
 ρίου, τὸ πνεῦμα λαβόν- *qui spiritum integrum*  
 τες ὑγιὲς, καὶ τοῦτο λυ- *accepimus, & illum no-*  
 πήσαντες, καὶ ἀχρειώ- *lestiâ affecimus, & in-*  
 σαντες, μὴ ἐν σεμνοτητι *utilem reddidimus, non*  
 πολιτευσάμενοι; καὶ εἰς *utilem reddidimus, non*  
 οὐδὲν ἡμίαν χρῆσιν δύνα- *viventes cum honestate?*  
 ται εἶναι τῷ Κυρίῳ ἐαυ- *ita ut nullo usui esse*  
 τοῦ; ἢ γὰρ χρῆσις τοῦ *possit Domino suo? nam*  
 πνεύματος ὑφ' ἡμῶν *usus spiritûs à nobis cor-*  
 κατεφθάρη. *rumpus est.*

Nonne igitur Dominus de spiritu suo, propter hoc factum tuum, idem faciet? Planè, inquam:

VAR. LECT. <sup>1</sup> L. Dominum spiritum ejus, propter factum t. hoc à facie planè, i. omnes eos quoscumque i. i. m. o. p. afficiet.

omnibus iis, quoscumque invenerit in memoria  
offensarum permanere, idem faciet. Clemen-  
tiam, inquit, ejus nolite calcare; sed potiùs<sup>2</sup> ho-  
nificate eum, quòd tam patiens est ad delicta  
vestra, & non est sicut vos. Agite pœnitentiam<sup>3</sup>; utile enim id est vobis.

XXXIII. Hæc omnia, quæ suprà scripta sunt,  
ego Pastor nuncius pœnitentiæ ostendi, & locu-  
tus sum servis Dei. Si ergo credideritis, & au-  
dieritis verba mea, & ambulaveritis in ipsis, &  
correxeritis itinera vestra; vivere poteritis.<sup>1</sup> Sin  
autem permanseritis in malitia, & memoria of-  
fensarum; nullus ex hujusmodi<sup>2</sup> peccatoribus  
<sup>3</sup> vivet Deo. Hæc omnia<sup>4</sup> à me dicenda, dicta  
sunt vobis. Ait mihi ille Pastor: Omnia à me  
interrogasti? Et dixi: Ita, Domine. Quare er-  
go non interrogasti me, inquit, de forma lapidum  
in structura repositorum; <sup>5</sup> ut tibi explicarem  
formas? Et dixi: Oblitus sum, Domine. Audi  
nunc ergo, inquit, & de illis. Hi sunt qui  
nunc mandata<sup>6</sup> hæc audierunt, & ex totis præ-  
cordiis egerunt pœnitentiam: cumque vidisset  
Dominus bonam atque puram<sup>7</sup> pœnitentiam eo-  
rum, & posse eos in ea permanere; jussit pri-  
ora peccata eorum deleri. Hæ enim formæ

<sup>1</sup> L. honorate. <sup>2</sup> utilem. <sup>3</sup> Defuncti S. a. p. <sup>4</sup> Deest. <sup>5</sup> VARIANTE  
<sup>6</sup> vivit. <sup>7</sup> me docente vobis, dicta. <sup>8</sup> C. quod explevi-  
mus. L. quod explicuimus, formas. <sup>9</sup> mea. <sup>10</sup> esse.

Hæ enim formæ [Ec.] Cy- ἐν παντί, περιαιρούνται δὲ μέ-  
rillus Hierosol. in Catech. xviii. νον ἀπὸ τῶν λαμβανόντων τὸ  
Οἱ σπῆλοι τῶν ἀμαρτηῶν μέ- λουτρόν. *Macula peccatorum*  
ρουσι τῷ σώματι. Ὅσπερ γὰρ manent in corpore. *Ut enim*  
ῥηθῆναι προχωρησάσης ἐν τῷ plagâ acceptâ in corpore, etiam-  
σώματι, κὰν θεραπεία γένη- si curata sit, cicatrix tamen  
ταί τις, ὅμως ἡ οὐλὴ μένει manet: sic ἔ peccatum vul-  
οὔτω καὶ ἡ ἀμαρτία πλήσσει nerat corpus ἔ animam; ἔ  
τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα, manent formæ seu signa micror-  
καὶ μένουσι οἱ τύποι τῶν ἡλων nis in omnibus; tolluntur autem

<sup>8</sup> peccata eorum erant ; & <sup>9</sup> exæquata sunt, ne apparent.

VAR.LECT. <sup>8</sup> peccati. <sup>9</sup> exæquatæ.

## SIMILITUDO X.

### *De Pœnitentia & Eleemosyna.*

I. **P**ostquam perscripseram librum hunc ; venit Nuncius ille, qui me tradiderat <sup>1</sup> illi Pastori, in <sup>2</sup> domum in qua eram, & confedit supra lectum ; & asstitit in dextra ejus ille Pastor. Deinde vocavit me, & hæc mihi dixit : Tradidi te, inquit, & domum tuam huic Pastori, ut ab eo protegi possis. Ita, inquam, Domine. Si vis ergo protegi, inquit, ab omni vexatione, & ab omni sævitia ; successum autem habere in omni opere bono, atque verbo, & omnem virtutem æquitatis ; in mandatis iis ingredi, <sup>3</sup> quæ dedit tibi, & poteris dominari omni nequitæ. Custodienti enim tibi mandata illa subjecta erit omnis cupiditas & dulcedo hujus sæculi ; successus verò in omni bono negotio te sequetur. Maturitatem hujus, & modestiam suscipe <sup>4</sup> in te ; & dic omnibus, in magno honore esse eum & dignitate apud Deum, & magnæ potestatis eum præsidem esse, & potentem in officio suo. Huic soli per totum orbem pœnitentiæ potestas tributa est. Potens-ne tibi videtur esse ? Sed vos

VAR.LECT. <sup>1</sup> L. huic. <sup>2</sup> domo in quam. <sup>3</sup> C. & L. dedi.  
<sup>4</sup> L. vitæ.

*tantum ab iis, qui lavacrum* scopi Vasionensis, de foraminibus lapidum in præfiscis ædificiis. Cor.  
*baptismi accipiunt.* Videatur  
Cap. x. hujus Similitudinis,  
cum Diatriba illustrissimi Epi-



maturitatem <sup>5</sup> hujus, & modestiam quam in vos habet, despicitis.

II. Dico ei: Interroga ipsum, Domine, ex quo in domo mea est, <sup>1</sup> anne aliquid extra ordinem fecerim, aut in <sup>2</sup> aliquo eum offenderim. Et ego, inquit, scio, nihil extra ordinem fecisse te, neque esse facturum; & ideo hæc loquor tecum, ut perseveres: bene enim hic de te apud me existimavit. Tu autem cæteris hæc verba dices; ut & illi, qui egerunt, aut acturi sunt pœnitentiam, eadem quæ tu sentiant, & hic apud me de <sup>3</sup> iis interpretetur; & ego apud Dominum. Et ego, inquam, Domine, omni homini indicô magnalia Dei: spero autem eos omnes, qui <sup>4</sup> aiment ea, & antè peccaverunt, his auditis, acturos esse pœnitentiam, vitam recuperantes. Permane ergo, inquit, in hoc ministerio, & consumma illud. Quicumque autem mandata hujus <sup>5</sup> exsequuntur, habebunt vitam, <sup>6</sup> & hîc, & apud Dominum magnum honorem. Quicumque verò hujus mandata non servant, <sup>7</sup> fugiunt à vita sua, & <sup>8</sup> adversantur illi: & qui mandata ejus non sequuntur, morti se tradunt; & unusquisque eorum reus erit sanguinis sui. Tibi autem dico, ut <sup>9</sup> serves mandata hæc, & remedium peccatorum <sup>10</sup> tuorum omnium habebis.

III. Misi autem tibi <sup>1</sup> has virgines, ut habitent tecum: vidi enim eas <sup>2</sup> valde affabiles tibi esse. Habebis <sup>3</sup> igitur tu eas adjunctrices, quò magis possis hujus mandata servare: non potest e-

<sup>5</sup> *Alii*, modestiam hujus & verecundiam. <sup>1</sup> L. an. VAR. LECT.  
<sup>2</sup> quo. <sup>3</sup> his bene. <sup>4</sup> tam antè peccaverunt, & hæc audiunt, libenter acturi sunt p. <sup>5</sup> faciunt. <sup>6</sup> id est.  
<sup>7</sup> fugant à se vitam. <sup>8</sup> adversus illum, nec mandata ejus sequuntur. <sup>9</sup> C. & L. servias mandatis his. <sup>10</sup> L. *Desunt* t. o. <sup>1</sup> turbas virginum. <sup>2</sup> *Deest*. <sup>3</sup> Ergo adjunctrices.

nim fieri, ut sine his virginibus hæc mandata ferventur. <sup>4</sup> Vides autem eas libenter esse tecum : sed & ego præcipiam eis, ut omnino à domo tua non discedant. Tu tantùm <sup>5</sup> communda domum tuam : in munda enim domo libenter habitabunt : mundæ sunt enim, atque castæ, & industriæ, & omnes habentes gratiam apud Dominum. Igitur si <sup>6</sup> habueris domum tuam puram, tecum permanebunt. Si autem pusillum aliquid iniquationis acciderit, protinus à domo tua recedent : hæ enim virgines nullam omnino diligunt iniquationem. Dico ei : Spero me, Domine, placiturum eis, ita ut in domo mea libenter inhabitent semper. Et sicut is, cui me tradidisti, nihil de me queritur ; ita neque illæ querentur. Ait ad Pastorem illum : Video servum Dei velle <sup>7</sup> vivere. <sup>8</sup> videre & custodire hæc mandata ; & virgines has mundâ habitatione <sup>9</sup> collocaturum. Hæc cum dixisset ; iterum Pastori illi me tradidit, & vocavit virgines, & dixit <sup>10</sup> eis : Quoniam video vos libenter in domo hujus habitare ; commendo eum vobis, & domum ejus ; ut à domo ejus non recedatis omnino. Illæ verò libenter hæc verba audierunt.

IV. Ait deinde mihi : Viriliter in ministerio hoc conversare : <sup>1</sup> omni homini indica magnalia Dei ; & habebis gratiam in hoc ministerio. Quicumque ergo in his mandatis ambulaverit ; vivet, & felix erit in vita sua : quicumque verò neglexerit ; non vivet, & erit infelix in vita sua. Dic omnibus, ut non cessent (quicumque rectè facere possunt) bona opera exercere ; utile est illis. Dico autem, omnem hominem de incommodis eripi oportere. <sup>2</sup> Is enim qui eget ; & in quotidiana

VAR. LECT. <sup>4</sup> C. & L. Video. <sup>5</sup> L. emunda. <sup>6</sup> habuerint. <sup>7</sup> collaturum. <sup>8</sup> ad eas. <sup>9</sup> omnino indica. <sup>10</sup> Et his enim quia eget.

vita patitur incommoda; in magno tormento est, <sup>3</sup> ac necessitate. Quisquis igitur hujusmodi animam eripit de necessitate; magnum gaudium sibi acquirit. Nam is qui hujusmodi vexatur incommodo; pari tormento cruciatur, atque se torquet <sup>4</sup> is qui in vinculis est. Multi enim propter hujusmodi calamitates, cum eas <sup>5</sup> sustinere non possunt, mortem sibi <sup>6</sup> consciscunt. Qui novit igitur calamitatem hujusmodi hominis, & non eripit eum; magnum peccatum admittit, & fit reus sanguinis ejus. Facite igitur opera bona, quicumque accepistis à Domino; ne, dum <sup>7</sup> moramini facere, consummetur structura turris: propter vos enim intermissum est opus ædificationis ejus. Nisi igitur festinaveritis facere rectè, consummabitur turris, & excludemini. Postquam verò locutus est mecum, surrexit de lecto, & apprehenso Pastore, & virginibus, <sup>8</sup> abiit. Dixit autem mihi <sup>9</sup> remissurum se Pastorem illum, & virgines <sup>10</sup> illas in domum meam <sup>11</sup>.

<sup>3</sup> hac. <sup>4</sup> quia. <sup>5</sup> sufferre. <sup>6</sup> adducunt. <sup>7</sup> B. tar-VAR. Lect. datis. L. tardamini. <sup>8</sup> ANG. abiit, dicens mihi remansurum Pastorem. <sup>9</sup> C. remansurum Pastorem. <sup>10</sup> L. *Deest.* <sup>11</sup> C. Amen.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

5300 S. DICKINSON DRIVE

CHICAGO, ILLINOIS 60637

TEL: 773-936-3700

FAX: 773-936-3701

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

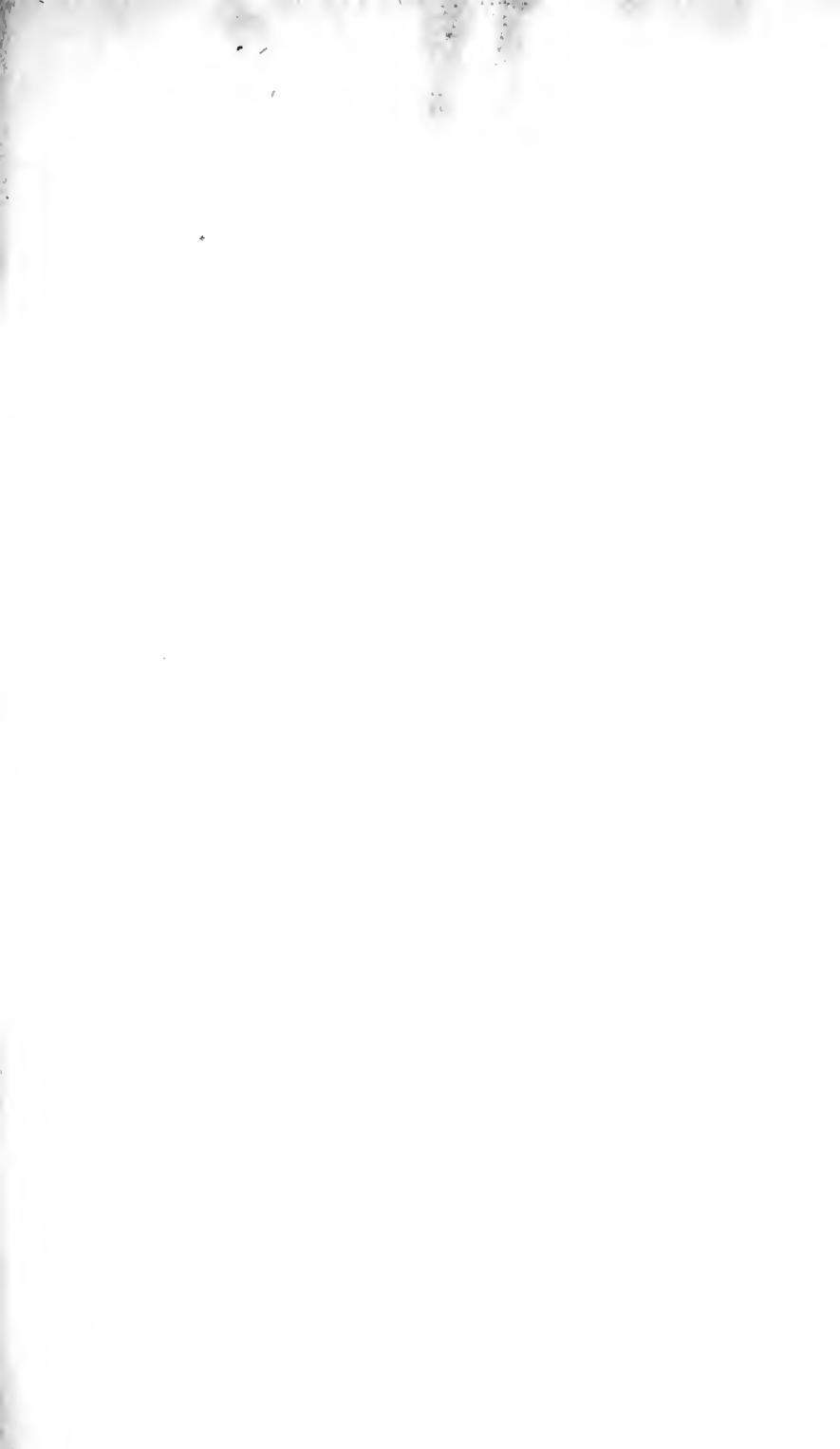
WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU

WWW: WWW.PHYSICS.UCHICAGO.EDU



27. 11. 1972

S. CLEMENTIS

R O M A N I

*EPISTOLÆ DUÆ,*

*VERSIONIBUS LATINIS,*

Selectisque *VARIORUM NOTIS* illustratæ.

---

PATRUM APOSTOLICORUM Pars Secunda.

---



---

L O N D I N I : M. DCC. XLVI.

S. CLEMENTIS

R. M. A.

1870

1870

1870





# VETERUM TESTIMONIA

DE

## S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

*S. Irenæus, Lib. iii. adversus Hæreses, Cap. 3.*

*Apud Euseb. Histor. Eccles. Rufinus Eusebii interpres.  
Lib. v. Cap. 6.*

Μετὰ τοῦτον δὲ τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὁ καὶ ἰσρακῶς τοὺς μακαρίους ἀποστόλους, καὶ συμβεβηκῶς αὐτοῖς, καὶ ἔτι ἑναυλον τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων, καὶ τὴν παράδοσιν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων οὐ μόνος, ἔτι γὰρ πολλοὶ ὑπελείποντο τότε ὑπὸ τῶν ἀποστόλων δεδιδωμένοι. Ἐπὶ τούτῳ οὖν τοῦ Κλήμεντος, στάσεως οὐκ ὀλίγη; τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενόμενης ἀδελφοῖς, ἐπίστευεν [Nicephorus ἀπίστευεν] ἢ ἐν Ῥώμῃ ἐκκλησίᾳ ἱκανωτάτην γραφὴν τοῦ Κορινθίου, εἰς εἰρήνην συμβεβηκῶς [Niceph. & Rufin. συμβεβηκῶς] αὐτοῖς, καὶ αἶα εἶσα [Nicephor. & Rufin. ἀνανεοῦσαν] τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἦν νεωστὶ ἀπὸ [Nicephorus παρὰ] τῶν ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει. *Lege Niceph. Lib. iv. Cap. 14. 15.*

Post quem tertio loco Episcopatum suscepit Clemens. Hic autem cum beatis Apostolis fuit, & \* cum ipsis vitam semper exegit; atque ab ipsis institutus, recentem gerebat traditionis eorum memoriam, & prædicationis eorum formam semper habebat in oculis. Sub hoc ergo Clemente seditio non modica exorta est apud Corinthum, inter fratres: ita ut ex persona Romanæ Ecclesiæ scriberet ipse Clemens ad Corinthios Epistolam necessariam, quæ eos revocaret ad pacem; & fidem eorum, quæ concussa fuerat, renovaret: *ἐκπαύμενος* in ea Apostolorum traditionem, quam nuper ab eis ipse susceperat.

\* συμβεβηκῶς.

*Vetus Irenæi Interpres.*

Post eum [Anaclectum] tertio loco ab Apostolis Episcopatum [Romæ] fortitur Clemens, qui & vidit ipsos

PARS II.

a

Apoc-

## VETERUM TESTIMONIA

Apōstolos, & contulit cum eis, cūm adhuc insonantem prædicationem Apostolorum, & traditionem ante oculos haberet. Non solus: etenim adhuc multi supererant tunc, ab Apostolis docti. Sub hoc igitur Clemente, dissensione non modicâ inter eos qui Corinthi essent fratres factâ, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas Litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & \* annuncians quam in recenti ab Apostolis † receperant traditionem, annunciantem unum Deum omnipotentem, factorem cœli & terræ, plasmatorem hominis; qui induxerit cataclysmum, & advocaverit Abraham, qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui collocutus sit Moyse, qui Legem disposuerit, & Prophetas miserit, qui ignem præparaverit Diabolo & Angelis ejus. Hunc Patrem Domini nōstri Jesu Christi ab Ecclesiis annunciari, ex ipsa Scriptura qui velint, discere possunt; & Apostolicam Ecclesiæ traditionem intelligere; cūm sit vetustior Epistola his qui nunc falsò docent, & alterum Deum super Demiurgum & factorem horum omnium quæ sunt, commentiantur.

\* ἀναγγέλλουσα.  
† f. receperat.

*Clemens Alexandrinus, Lib. i. Stromateon; Edit. Paris. pag. 289. A.*

Ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, κατὰ λέξιν  
 φησὶ, τὰς διαφορὰς ἐκτιθέμενος  
 τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν δοκίμων.  
 Ἦτω τις κ. τ. λ. Lege Euseb. Lib. vi. Cap. 13. Niseph. Lib. iv. Cap. 33.

Clemens in Epistola ad Corinthios, his verbis inquit, exponens differentiam eorum qui sunt probati in Ecclesia: &c. *Ep. i. Cap. 48.*

*Lib. iv. pag. 516. A.*

καὶ μὴν ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ ὁ ἀπόστολος Κλήμης, καὶ αὐτὸς ἡμῖν τύπον τινὰ τοῦ γνωστικοῦ ὑπογράφων, λέγει· Τίς γὰρ κ. τ. λ. Lege sequentes paginas.

Et verò in Epistola ad Corinthios Apostolus Clemens, ipse quoque nobis quamdam formam ejus qui est cognitione præditus describens, dicit: &c. *Epist. i. Cap. 1. 9. 17. 21. 22. 36. 38. 40. 41. 48. . . . 51.*

*Lib.*

# DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

iii

*Lib. v. pag. 586. B.*

Ἄλλὰ καὶν τῇ πρὸς Κορινθί- Quinetiam in Romano-  
ους Ῥωμαίων ἐπιστολῇ, ὡκεανὸς rum Epistola ad Corinthios  
ἀπέρωτος ἀθεράποις γέγραπται scriptum est. *Ep. i. C. 20.*  
κ. τ. λ.

*Lib. vi. pag. 647. A. B.*

Ὁ Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κο- Dicit Clemens in Epistola  
ρινθίου φησί. ad Corinthios. *Ep. i. C. 48.*

*Strom. vi. pag. 646. C. Clementis nostri testimonium de  
portis, quod legitur hic, Cap. xlviii. tribuit Barnabæ; &  
Strom. i. pag. 288. D. sine Auctoris nomine illud laudat.*

*Origenes, de Principiis Lib. ii. Cap. 3.*

Meminit sanè Clemens, Apostolorum discipulus, eti-  
am eorum, quos ἀντίχθονας Græci nominant; &c. *Vide  
locum in Annot. ad Epist. i. Cap. 20. citatum.*

*Idem ad Johannis i. 29.*

Notum autem atque testatum cùm sit apud Gentiles,  
multos cædi pro communi hominum salute seipfos tradi-  
diffe, cùm pestilentes morbi suam patriam invasissent :  
& hæc evenisse admittit, non sine causâ Scripturis credens,  
Clemens ille fidelis, de quo hunc in modum testificatur  
Paulus, dicens: *Cum Clemente &c. Ep. i. Cap. 55.* Phil. iv. 3.

*Eusebius, Hist. Eccles. Lib. iii. Cap. 16.*

Τούτου δὴ οὖν [τοῦ Κλήμεν- Hujus igitur Clementis  
τος] ὁμολογουμένη μία ἐπιστολὴ existat Epistola ab omnibus  
φέρεται, μεγάλη τε καὶ θαυ- uno consensu recepta, exi-  
μασία ἢ ὡς ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων mia prorsus atque mirabilis :  
ἐκκλησίας τῇ Κορινθίων διετυ- quam nomine Ecclesiæ Ro-  
πάσαλο, στάσεως τηλικάδε κα- manæ ad Corinthiorum  
τὰ τὴν Κόρινθον γειομένης. Ecclesiam scripsit, cùm  
ταύτην δὲ καὶ ἐν πλείστοις ἐκ- tunc temporis Corinthi esset  
κλησίαις, ἐπὶ τοῦ κοινῆ δεδη- exorta dissensio. Hanc in  
μοσιευμένην, πάσαι τε καὶ καθ' & nostrâ quoque memoriâ  
ἡμῶς αὐτοὺς, ἔγνωμεν. Καὶ ὅτι palam recitari consuevisse  
comperimus. Porro supra-

## VETERUM TESTIMONIA

γε κατὰ τὸν δηλούμενον, τὰ τῆς διῆσι Clementis tempore fe-  
 Κορινθίαν κενήθη στάσεως, ἀ- ditionem inter Corinthios ef-  
 ξιόχρεως μάστως ὁ Ἡγήσιππος. fe commotam, locupletissi-  
 Lege Niceph. Lib. iii. C. 18. mus testis est Hegesippus.

*Rufino interprete.*

Hujus Clementis Epistola habetur ad Corinthios scrip-  
 ta, præcipua planè & valde mirabilis: quam velut ex  
 persona Romanæ Ecclesiæ dictavit, cùm dissensio apud  
 Corinthios fuisset exorta. Quam Epistolam in plurimis  
 Ecclesiis publicè legi, & veterum & nostris etiam tem-  
 poribus, constat. Verùm de seditione facta apud Corin-  
 thios ac dissensione plebis, testis valde fidelis Hegesippus  
 indicat.

## Cap. 38.

Τοῦ Κλήμεντος ἐν τῇ ἀναμο-  
 λογημένῃ παρὰ πάντων, ἣν ἐκ  
 προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλη-  
 σίας τῇ Κορινθίαν διευπάσατο.  
 Ἐν ἣ τῆς πρὸς Ἑβραίους πολ-  
 λά νοήματα παραθεῖς, ἤδη δὲ  
 καὶ ἀπολεξεῖ ἐπιτοῖς τισιν ἐξ  
 αὐτῆς χρησάμενος, σαφέστατα  
 περιέχουσιν ὅτι μὴ νενὸν ὑπάρχει  
 τὸ σύγγραμμα. Ὅθεν εἰκότως  
 ἔδοξε αὐτοῖς τοῖς λοιποῖς ἐγκα-  
 ταλεξέσθαι γράμμασι τοῦ Ἀ-  
 ποστόλου. Ἑβραίοις γὰρ διὰ  
 τῆς πατρῆου γλώττης ἐγγράφως  
 ἀμιληκότος τοῦ Παύλου, οἱ μὲν  
 τὴν εὐαγγελιστὴν Λοικᾶν, οἱ δὲ  
 τὴν Κλήμενην τοῦτον αὐτὸν, ἐρ-  
 μηνεύσαι λέγουσι τὴν γραφήν.  
 Ὅ καὶ μᾶλλον εἴη ἂν ἀληθές,  
 τῷ τὸν ὁμοίον τῆς φράσεως χα-  
 ρακῆρα, τὴν τε τοῦ Κλήμεντος  
 ἐπιστολὴν, καὶ τὴν πρὸς Ἑβραί-  
 οὺς ἀποσάξεν· καὶ τῷ μὴ  
 πόρρω τὰ ἐν ἐκατέρωτε τοῖς συγ-

Clementis in Epistola  
 ab omnibus recepta, quam  
 Romanæ Ecclesiæ nomine  
 ad Corinthiorum Ecclesiam  
 scripsit. In qua cùm multas  
 inferat sententias desumptas  
 ex Epistola ad Hebræos,  
 iisdemque interdum verbis  
 utatur, clarissimè indicat O-  
 pus nequaquam recens esse.  
 Quamobrem cum reliquis  
 Apostoli scriptis, non sine  
 causa hoc etiam recensitum  
 videtur. Cùm enim ad He-  
 bræos patrio sermone scrip-  
 sisset Paulus; alii Lucam  
 Evangelistam; alii hunc ip-  
 sum Clementem Scripturam  
 illam esse interpretatum fe-  
 runt. Quod quidem verius  
 videtur: quia, scilicet, &  
 Clementis Epistola, & illa  
 ad Hebræos eundem servant  
 dictionis characterem; &  
 quia utriusque scripti sen-  
 tentiæ

# DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

v

γράμμασι νοήματα καθιστάται. tentiæ non valde inter se dif-  
 Ἰπτόν δὲ ὡς καὶ δευτέρα τις crepant. Sciendum autem  
 εἶναι λέγεσθαι τοῦ Κλήμενος est, alteram quoque Clemen-  
 ἐπιστολή· οὐ μὲν ἔθ' ὁμοίως tis Epistolam circumferri;  
 τῇ προτέρᾳ καὶ ταύτην γνώρι- cognitam fuisse ac primam  
 μον ἐπιστάμεθα· ὅτι μηδὲ τοὺς pro certo habemus: quando-  
 ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους ἴσ- quidem Vetustiores illâ ne-  
 μεν. Et infra: ἡ μὲν οὖν τοῦ quaquam usos esse comperi-  
 Κλήμενος ὁμολογουμένη γρα- mus, &c. Et Clementis qui-  
 φή, πρόδηλος. Lege Niceph. dem quæ sit Scriptura omni-  
 Lib. ii. Cap. 46. & Lib. iii. um consensu recepta, jam  
 Cap. 18. fatis liquet. *Lege Maximum,*  
*in Prologo ad Opera Dionysii.*

*Rufino interprete.*

Clemens in Epistola, quam Corinthiis scribit, memi-  
 nit Epistolæ Pauli ad Hebræos, & utitur ejus testimoni-  
 is: unde constat, quòd Apostolus, tamquam Hebræis  
 mittendam, patrio eam sermone conscripserit; &, ut  
 quidam tradunt, Lucam Evangelistam; alii autem hunc  
 ipsum Clementem, interpretatum esse. Quod & magis  
 verum est: quia & stilus ipse Epistolæ Clementis cum  
 hac concordat; & sensus nimirum utriusque Scripturæ  
 plurimam similitudinem ferunt. Dicitur tamen esse &  
 alia Clementis Epistola, cujus nos notitiam non acce-  
 pimus.

*Lib. iv. Cap. 22.*

Ἀκοῦσαι γέ τοι πάρεστι μετὰ Hegesippus postquam de  
 τινὰ περὶ τῆς Κλήμενος πρὸς Clementis ad Corinthios E-  
 Κορινθίους ἐπιστολῆς αὐτῶ εἰ- pistola quædam commemo-  
 ρημένα, ἐπιλέγοντος ταῦτα. Le- ravit, hæc addit; quæ nos,  
 γε Niceph. Lib. iv. Cap. 5. si placet, audiamus.

*Rufino interprete.*

Simul & de Epistola Clementis ad Corinthios scripta,  
 quædam commemorat, quæ etiam inferere huic Operi  
 nostro necessarium duxi,

*Cap.*

## Cap. 23.

Ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ καί τῆς Κλήμενος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δηλῶν ἀνέκαθεν ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ποιῆσθαι. Λέγει γοῦν· Τὴν σήμερον οὖν κυριακὴν ἀγίαν ἡμέραν διηγάζομεν, ἐν ᾗ ἀνεγνώκαμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν· ἣν ἔξομεν αἰεὶ ποιεῖ ἀναγιώσκοντες νουβελεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἡμῖν διὰ Κλήμενος γραφεῖσαν. Lege Nicephorum, Lib. iv. Cap. 8.

In hac etiam ipsa Epistola [ad Romanos] meminit [Dionysius Corinthius] Clementis Epistolæ ad Corinthios scriptæ, quam ex prisca consuetudine in Ecclesia legit solitam esse testatur his verbis: Hodie, inquit, sacrum diem Dominicum transegitur; in quo Epistolam vestram legimus; quam quidem perpetuò deinceps legentes, perinde ac priorem illam nobis à Clemente scriptam, optimis præceptis ac documentis abundabimus.

*Rufino interprete.*

In hac ipsa Scriptura meminit etiam Epistolæ Clementis ad Corinthios scriptæ; significans veteri instituto & antiquâ consuetudine semper ipsam Epistolam lectam esse in Ecclesia. Denique sic dicit: Beatam, inquit, duximus hodiernam Dominicam diem, in qua legimus Epistolam vestram; quam & semper ad nostri commonitionem legemus, sicut & illam priorem à Clemente ad nos scriptam.

*Alium locum Eusebii vide inter Testimonia Veterum de Epistola Barnabæ.*

*Cyrillus Hierosolymitanus, in Catechesi xviii. Edit. Paris. pag. 213. D.*

Τοῦτο [ἕνεον], ὡς γράφει Κλήμης, καὶ ἰσθραῦσι πλείονες, μονόγενης ὑπάρχον, κατὰ τὴν Αἰγυπτίων χώραν ἐν περιόδοις πεντακοσίων ἐτῶν ἐρχόμενον, δείκνυσι τὴν ἀνάστασιν αὐκ ἐν ἐρήμοις τόποις, ἵνα μὴ

Hæc avis [Phoenix], ut scribit Clemens, & multi referunt, cum unigena sit, ad regionem Ægypti in spatio quingentorum annorum veniens, resurrectionem ostendit; non in locis desertis, ne illud

ἀγνοηθῆ τὸ μυστήριον γινόμε- illud mysterium ignoretur ;  
νον· ἀλλ' ἐν Φαιερᾷ πόλει πα- sed in certa illustri civitate  
ραγεύμενον, ἵνα ψηλαφηθῆ τὸ advenit, ut contrectetur  
ἀπιστούμενον. Σηκὸν γὰρ ἑαυ- quod non creditur. Loculum  
τῷ ποιῶσαν ἐκ λιβάνου, καὶ enim sibi cūm fecit è thure  
σμύρνης, καὶ λοιπῶν ἀρωμάτων, ac myrrha cæterisque aroma-  
καὶ ἐν τῇ συμπληρώσει τῶν tibus, atque in illud comple-  
ἑτῶν εἰς τοῦτον εἰσέλθῃν, τε- tis annis ingressa est, coram  
λευθῶ φανερώς καὶ σήπεται omnibus moritur & putrefec-  
εἶτα ἐκ τῆς σαπίσης σαρκὸς cit : deinde ex putrefacta car-  
τοῦ τελευτήσαντος, σκώληξ τις ne mortuæ, vermis quidam  
γενᾶται· καὶ οὗτος αὐξηθεὶς, gignitur, hicque capto incre-  
εἰς ὄρειον μορφοῦται. Infra : mento, in avem formatur  
εἶτα περὶ φησας ὁ προειρη- &c. Postea prædictus Phœ-  
μένος φοῖνιξ, καὶ τέλειος, εἷος nix alis assumptis, factusque  
ἦν ὁ πρότερος, φοῖνιξ γενόμε- perfectus, ut primus Phœ-  
νος, ἀνίπλωται τοιοῦτος, εἰς ἀέ- nix ; talis evolat in aërem,  
ρα, οἷος καὶ τετελευτήκει. qualis erat cūm moreretur.  
*Epist. i. Cap. 25.*

*Eriphanius, Hæresi xxvii. num. 6.*

Λέγει γὰρ ἐν μιᾷ τῶν ἐπι- Dicit enim [Clemens] in  
στολῶν αὐτοῦ· Ἀναχωρῶ, ἀπει- una Epistolarum suarum :  
μι, κ. τ. λ. *Cap. 54.*

*Hæc. xxx. num. 15.*

Αὐτὸς Κλήμης αὐτοῦς μετὰ Ipse Clemens omnibus il-  
πάντα ἐλέγχει, ἀφ' ὧν ἔγρα- los [Ebionitas] modis redar-  
ψεν ἐπιστολῶν ἐγκυκλίων, τῶν guit, iis Epistolis circulari-  
ἐν ταῖς ἀγίαις ἐκκλησίαις ἀ- bus quas scripsit, quæque in  
ναγινοσκομέναν. Mox : Αὐτὸς sanctis Ecclesiis leguntur,  
γὰρ παρθεῖαν διδάσκει, καὶ &c. Ipse siquidem virgini-  
αὐτοὶ οὐ δέχονται. Αὐτὸς γὰρ tatem docet ; isti repudiant.  
ἐγκωμιάζει Ἠλίαν, καὶ Δαβὶδ, Ille Eliam, Davidem, &  
καὶ Σαμψὸν, καὶ πάντας τοὺς Sampsonem, omnesque Pro-  
προφήτας, οὓς οὗτοι βδελύτ- phetas commendat ; quos  
τοῦται. ipsi detestantur.

*Hieronymus, in Libro de Viris illustribus, ex vetere  
Versione.*

Philip. iv. 3. Clemens; de quo Aposto-  
lus Paulus, ad Philippenfes  
scribens, ait: *Cum Clemen-  
te, & cæteris cooperato-  
ribus meis, quorum nomina scripta  
sunt in libro vitæ:* quartus  
post Petrum Romæ Episco-  
pus: siquidem secundus Li-  
nus fuit, <sup>a</sup> & tertius <sup>b</sup> Ana-  
cletus; tametsi plerique La-  
tinorum, secundum <sup>c</sup> post Pe-  
trum Apostolum putent fu-  
isse Clementem. Scripsit ex  
persona Romanæ Ecclesiæ,  
ad Ecclesiam Corinthiorum  
valde utilem Epistolam, quæ  
& in nonnullis locis publicè  
legitur; quæ mihi videtur  
characteri Epistolæ, quæ sub  
Pauli nomine ad Hebræos  
fertur, convenire. Sed &  
multis de eadem Epistola,  
non solum sensibus, sed jux-  
ta verborum quoque ordinem  
abutitur. <sup>d</sup> Omnino gran-  
dis in utraque similitudo est.  
Fertur & secunda <sup>e</sup> ejus nomine Epistola, quæ à Veteri-  
bus reprobatur, &c.

<sup>a</sup> Copula de-  
est in Adonis  
Lib. de Festiv.  
& in Freulfo,  
& Honorio  
Augustod.

<sup>b</sup> MS. S. G.  
Aneclctus.

<sup>c</sup> Id. MSS.  
post Aposto-  
lum. Et ita  
Freulfo.

<sup>d</sup> MS. S. G.  
Et omnino.

<sup>e</sup> MS. esse ex  
ejus.

Κλήμης, περί οὗ Παῦλος ὁ  
ἀπόστολος πρὸς Φιλιππησίου  
γράφων λέγει· Μετὰ καὶ Κλή-  
μενος· τέταρτος μετὰ Πέτρον  
Ῥώμης ἐπίσκοπος· δεύτερος γὰρ  
Λίνος ἐγένετο, τρίτος Ἀνέγκλη-  
τος· εἰ καὶ πολλοὶ τῶν Ῥω-  
μαίων ὑπολαμβάνουσι, δεύτερον  
μετὰ τὸν ἀπόστολον γεννηθῆ-  
ναι Κλήμενα. Ἐγραψεν ἐκ  
προσώπου τῆς ἐκκλησίας Ῥώμης,  
πρὸς τὴν ἐν Κορίνθῳ ἐκκλησίαν  
ἐπιστολὴν πᾶνθ θαυμαστὴν, ἥτις  
ἐν φανεραῖς τόποις δημοσίᾳ ἀνα-  
γινώσκειται, τῷ χαρμηλῆρι τῆς  
πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῆς Παύ-  
λου συνέδουσα, οὐ μόνον νοή-  
μασιν, ἀλλὰ καὶ λόγοις· καὶ  
ἀπλᾶς μεγίστη ἴσ' ἐν ἑκα-  
τέρᾳ ὁμοίωσι. Φέρεται καὶ  
\* ἑτέρα ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ εἶ-  
ναι ἐπιστολή, ἥτις παρὰ τὸ πάν-  
των ἀποδοκιμάζεται.

\* f. δευτέρα. † f. παλαιάν.

*Lib. i. adversus Jovinianum. Cap. 7.*

Phil. iv. 3.

Ad hos [eunuchos] & Clemens, successor Apostoli Pe-  
tri, cujus Paulus Apostolus meminit, scribit Epistolas;  
omnemque penè sermonem suum virginitatis puritate  
contextuit.

*Comment. in Esaiam, Lib. xiv. ad Cap. lii. 13.*

Clemens, vir Apostolicus, qui post Petrum Romanam  
rexit Ecclesiam, scribit ad Corinthiam: *Sceptrum Dei  
Dominus*



# DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

ix

*Dominus Jesus Christus, non venit in jactantia superbix, cum possit omnia; sed in humilitate. Epist. i. Cap. 16.*

*Comment. in Epist. ad Ephesos. Lib. i. ad Cap. ii. 2.*

De quibus [mundis aliis] & Clemens in Epistola sua scribit: *Oceanus, & mundi qui trans ipsum sunt. Cap. 20.*

*Lib. ii. ad Cap. iv. 1.*

Cujus rei & Clemens ad Corinthios testis est scribens: *Vinculum charitatis Dei quis poterit enarrare? Cap. 49.*

*In Libro Responſionum ad quasdam necessarias Quæstiones (qui extat in Operibus Juslini Martyris) Responſione ad Quæſtionem 74.*

Εἰ τῆς παρούσης καταστάσεως τὸ τέλος ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ πρὸς κρίσιν τῶν ἀσεβῶν, καθὼς φατὶν αἱ γραφαὶ προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθὼς φησὶν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ.

Si præsentis rerum status finis est impiorum per ignem judicium, prout dicunt Prophetarum & Apostolorum scripta; insuperque Sibyllæ ipsius, quemadmodum ait beatus Clemens in Epistola ad Corinthios, &c.

*Photius, in Bibliothecâ, Codice 113.*

Οὗτός ἐστιν ὁ Κλήμης, περὶ οὗ φησὶν ὁ θεοπέσιος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ: Μετὰ καὶ Κλήμενος καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου, ἃν τὰ διόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς. Οὗτος καὶ ἐπιστολὴν ἀξιόλογον πρὸς Κορινθίους γράφει, ἣτις παρὰ πολλοῖς ἀποδοχῆς ἠξιώθη, ὡς καὶ δημοσίᾳ ἀναγινώσκεισθαι. Ἡ δὲ λεγομένη δευτέρα πρὸς αὐτοὺς, αἰς νόθος ἀποδοκιμάζεται, κ. τ. λ. Τοῦτόν φασι, οἱ μὲν δεύτερον μετὰ Πέτρον ἐπισκοπεῖσαι Ῥώ-

Hic Clemens ille est, de quo divinus Paulus in Epistola ad Philippenses ait: *Cum Clemente & cæteris adjutoribus meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.* Scripsit idem magni faciendam ad Corinthios Epistolam, quæ à plerisque adeò approbata est, ut etiam publicè legi solet. At quæ Secunda ad eosdem dicitur, ut notha rejicitur, &c. Hunc secundum à Petro Romæ Episcopatum gefuisse quidam

## VETERUM TESTIMONIA

μης, οἱ δὲ τέταρτον Λίνον  
γὰρ καὶ Ἀνάκλητον, μεταξὺ  
αὐτοῦ καὶ Πέτρου, Ῥώμης ἐπι-  
σκόπους διαγεγονέναι.

autumant, alii verò quar-  
tum : Linum enim & Ana-  
cletum, inter ipsum ac Pe-  
trum, Romæ Episcopus fu-  
isse.

Cod. 126.

Ἀνεγνώσθη βιβλιόδεξιον, ἐν  
ᾧ Κλήμεντος ἐπιστολαὶ πρὸς  
Κορινθίους δύο ἐνεφέροντο. Ὡς  
ἡ πρώτη δι' αἰτίας αὐτοῦ ἀ-  
γχι, στάσεται καὶ ταραχαῖς καὶ  
σχίσματι τὴν πρέπουσαν αὐ-  
τοῖς εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἱμπο-  
λιτεύεσθαι, λύσασθαι, καὶ πα-  
ραίνῃ παύσασθαι τοῦ κακοῦ.

Ἀπλοῦς δὲ κατὰ τὴν φράσιν  
καὶ σαφῆς ἐστίν, καὶ ἐγγὺς τοῦ  
ἐκκλησιαστικοῦ καὶ ἀπεριέργου  
καρμακλήρου. Αἰτιώσαί το δ' ἄν  
τις αὐτὸν ἐν ταύταις ὅτι τε  
τοῦ ἁγίου ἐξω κόσμους τι-  
νὰς ὑποτίθεσθαι εἶναι καὶ δεύ-  
τερον ἴσως, ὅτι ἄς παναλλοθε-  
στάτω τῷ κατὰ τὸν Φοίνικα τὸ  
ἔρνεον ὑποδείγματι κέχρηται·  
56. καὶ τρίτον, ὅτι ἀρχιερεῖα καὶ  
58. προεπάτην τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰη-  
σοῦν Χριστὸν ἐξονομάξαν, οὐδὲ  
τὰς θεοπροπέϊς καὶ ὑψηλοτέ-  
ρας ἀφῆκε περὶ αὐτοῦ φωνάς·  
οὐ μὴν οὐδ' ἀπαραικλύπτως  
αὐτὸν οὐδαμῇ ἐν ταύτοις βλασ-  
φημεῖ. Ἡ δὲ δευτέρα, καὶ  
αὕτη νεουθεσίαν καὶ παραίνεσιν  
κρείττονος εἰσάγει βίου, καὶ ἐν  
ἀρχῇ Χριστὸν τὸν Θεὸν κηρύσ-  
σει. Πλὴν ὅτι ἕκτά τινα, ἄς

Lectus est libellus, in quo  
Clementis Epistolæ duæ ad  
Corinthios continebantur.  
Quarum Prima ipsos accu-  
sat, quòd seditionibus, tur-  
bis, ac diffidiis pacem &  
concordiam, quæ inter ip-  
sos versari debuerat, solve-  
rint : hortaturque ab hoc  
malo cessare. Est autem  
dictione simplex ac perspi-  
cuus, accedensque ad Eccle-  
siasticam & inelaboratam  
dicendi formam. Repre-  
henderit verò in illis quis-  
piam : quòd extra Oceanum  
mundos quosdam existere  
supponit : deinde fortè eti-  
am, quòd Phœnicis avis  
exemplo tamquam verissimo  
utitur : tertio, quòd ponti-  
ficem præsidemque Domi-  
num nostrum Jesum Chri-  
stum appellans, illas Deo  
convenientes ac sublimes  
de eo voces non protulit.  
Non tamen etiam ullibi in  
iis Epistolis illum aperte  
blasphemat. Secunda verò  
Epistola, & ipsa institutio-  
nem ac admonitionem me-  
lioris vitæ inducit ; atque in  
principio, Christum Deum  
prædicat. Verùm dicta quæ-

# DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

xi

ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ξενί-  
ζουσα παρεισάγει· ἂν οὐδ' ἡ  
πρώτη ἀπήλλακτο παντελῶς.  
Καὶ ἑρμηνείαι δὲ ζητῶν τινῶν  
ἀλλοκότους ἔχει· ἄλλως τε  
δὲ καὶ τὰ ἐν αὐταῖς νοήματα  
ἐξοριμένως πως, καὶ οὐ συνεχῆ  
τὴν ἀκολουθίαν ὑπέρχε φυ-  
λάττοντα.

dam peregrina, velut è sacra  
Scriptura, subinducit : qui-  
bus ne prima quidem Epi-  
stola omnino vacat. Et  
interpretationes locorum  
quorundam alieniores pro-  
fert. Alioquin ipsa quæ in  
his Epistolis infunt sensa,  
nonnihil abjecta sunt, nec  
continentem seriem ac con-  
sequentiam servant.

*Antonius, Melissæ Lib. ii. Serm. 73. & Maximus, Lo-  
corum communium Serm. 49. citant locum Clementis, qui  
legitur Epist. i. Cap. 48.*

*Canon ultimus Apostolorum ; Liber Pontificalis, in Vita  
Clementis ; & Guill. de Nangis in Chronico MS. citatus  
à Patricio Junio, meminerunt duarum Clementis Episto-  
larum : verùm an duas istas ad Corinthios intelligant, an  
duas alias ad Jacobum, quæri potest. Certè apud Luit-  
prandum Auſtor Libri de Vitis Romanorum Pontificum,  
in Clemente, ita loquitur : Hic scripsit duas Epistolas Ja-  
cobo Hierosolymorum Episcopo, quæ Catholicæ nomi-  
nantur, &c.*

---

 RECENTIORUM  
 J U D I C I A

D E

S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

*Ex PATRICII JUNII Præfatione.*

. . . . . **C**YRILLUS, qui hodie Constantinopol  
 Patriarchatum obtinet, vir pietate & e-  
 ruditione insignis, ex Ægypto, cùm sedem Alexandri-  
 nam relinqueret, magnam librorum supellectilem secum  
 advexit; inter quos codicem omnium vetustissimum, &  
 longè pretiosissimum (in quo Veteris & Novi Fœderis  
 libri literis grandioribus, manu Theclæ nobilis fœminæ  
 Ægyptiæ, circa primi Concilii Nicæni tempora, bellif-  
 simè exarati sunt) per ornatissimum & clarissimum Vi-  
 rum Dominum Thomam Roe Equitem auratum, & a-  
 pud Tÿrcarum Imp. Serenissimi Regis nostri Oratorem,  
 cùm ex Oriente rediret, dono ad Serenissimum Regem  
 nostrum transmissit. Ad calcem venerandi hujus codicis,  
 & χειρολίου τιμαλφεστάτου, in membranis laceris adjecta  
 erat Clementis ad Corinthios Epistola eadem manu scrip-  
 ta, quam nunc bono publico & tuo usui in lucem da-  
 mus; legis Pythagoricæ non immemores, (quæ, ut Sy-  
 nefius in Dione author est, οὐκ ἐὰν τοῖς βιβλίοις ἐπιποιεῖν,  
 ἀλλὰ βούλεται μένειν αὐτὰ ἐπὶ τῆς πρώτης χειρὸς, ἕπως πό-  
 τε ἔσχε τύχης, ἢ τέχνης) nihil dementes, nihil de nostro  
 addentes, non syllabam, non literam, non apicem aut  
 iota unum, fidelissimè quantum fieri potuit expressimus.  
 Voces autem deperditas, & literas vetustate exesas, spatii  
 & in-

& interstitiis accuratissimè dimensis, pro ingenioli nostri tenuitate supplevimus, & minio rubro (novo hoc & inusitato imprimendi genere) notavimus: quod à nobis consultò factum est, ne rejicientes te sæpius ad notas, molestiam tibi inutilem crearemus, vel oram libri supplementis & emendationibus crebris nimium fœdaremus; denique ne industriis felicioribus, & ingeniis *στοχαστικατέροις*, conjecturam liberam, & judicium liberius præriperemus. In reliquo etiam opere errata quàm plurima expunximus; & ut omnia quàm emendatissima prodirent, pro facultate nostra ac modulo adnisi sumus. . . . .

. . . Stylus authoris & scribendi genus primævam simplicitatem sapit, & tenera adhuc nascentis Ecclesiæ incunabula, quibus veteres Patres & Ecclesiæ primi nutritii, nihil excelsum aut elaboratum, nec ad audientiæ popularis illecebras culto sermone suctatum, in medium proferbant; sed ad divinam indulgentiam prædicandam, & gratiam ac salutem auditori procurandam (ut Cyprianus ad Donatum) verbis non disertis, sed fortibus, & rudi veritate simplicibus, utebantur. . . . . *Oxonii pridie Cal. Nov. 1632.*

*Ex EϋSDEM ΠΡΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙ.*

. . . . . **M**AGNAM olim inter Ecclesiam Romanam & Corinthiacam necessitudinem, & animorum conjunctionem, fuisse, præter hanc responsoariam Clementis, testantur etiam Epistolæ Dionysii Corinthiorum Episcopi, quarum mentionem facit Eusebius Hist. Lib. iv. Cap. 22. quippe, quæ eisdem Apostolos Petrum & Paulum, primos fundatores haberent, & in eadem fide conspirantes, doctrinæ consanguinitate (ut verbis Tertulliani utar) pacis communicatione, fraternitatis appellatione, & hospitalitatis contestatione, tanquam firmissimo glutino, inter se invicem copularentur. Ecclesiæ autem Romanæ, non suum nomen,

## RECENTIORUM JUDICIA

men, fronti præfixit; ut modestiæ & humilitatis posteris ætatibus exemplar imitandum proponeret: & Corinthios, quos ad fraternam concordiam & humilitatem totâ hâc Epistolâ hortatur, non tantùm scripto, sed exemplo etiam suo, veram & non fucatam ταπεινοφροσύνην doceret, quæ, Basilio teste, τῶν ἄλλων ἀρετῶν θησαυροφυλάκιον est.

Quo anno autem Episcopatus ejus missa sit hæc Epistola, & an Romæ esset Clemens cùm hanc scriberet, apud antiquos nullum vestigium: probabile est, non prius scriptam fuisse, quàm in exilium relegaretur, quod factum est biennio antequam martyrio vitam finiret; quod  
 Cap. 5. ex ipsius verbis non obscurè colligi potest, ubi de Pauli laboribus, de mortis genere, & martyrii loco differens, ait, eum in finibus occidentis passum esse. Verisimile est, si in urbe tum fuisset, ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, vel aliquid ejusmodi, voluisse illum scribere. Adde quòd statim in initio, cùm tarditatem suam in rescribendo excusat, calamitatum suarum & περιπλώσεων mentionem faciat: ἀλλ' ἐπέχω καὶ οὐδὲν ὀρίζω, & ex via hac ἀβάτα, quam nemo antè calcavit, pedem refero. . . . .

*Ex HUGONIS GROTII Epist. ad amplissimum virum HIERONYMUM BIGNONIUM, in supremo Senatu Parisiensi Advocatum Regium.*

**E**PISTOLAM quæ Clementis ad Corinthios inscribitur, Vir Amplissime, ab Anglis promissam mihi jam pridem, cùm Hamburgi frustra diu expectâssem, nunc demum, postquam Francofurtum veni, viri maximi, Suecorum Regii Cancellarii vocatu, à familia Anglicani Legati accipio. Nolui verò ad moram hanc, sine mea culpa natam, aliam adjungere; quamvis nec literæ tuæ quibus responsum tam diu debeo, essent ad manum, neque librorum, quos inspectos vellem, copia.  
 Quod

Quod unum potui, Epistolam illam legi relegique aliquoties, & omnibus quantum mearum est virium expensis, aliter existimare non potui, quin hæc sit eadem quam legit Photius; cujus tempore cum extiterit, non mirum est, si ad nostra tempora in sanctioribus libris servata fuerit.

Neque verò causæ quicquam video, cur aut illa quam Photius legit, non eadem sit cum ea quam Hieronymus, & ante eum Clemens Alexandrinus, propiusque Clementis Romani tempora Irenæus, habuerunt; aut cur illi alius dandus sit scriptor, quàm is ipse Clemens Romanus, quod tanto consensu ab omnibus proditum est. Non loca tantum omnia, quæ ab antiquis adducuntur, hinc apparent; sed & res ipsæ quas observat Photius, & quod maximum, character Hieronymo dictus, ad illum qui est in Epistola ad Hebræos, accedere. Cujus causa non alia est, quàm quòd hic Clemens, ut & Lucas, & quisquis ille est Scriptor ad Hebræos Epistolæ, antequam Christiani fierent, Græcum sermonem ex eruditis auctoribus hauserant; cujus nitor, ubi non aliena dicta, aut ex Sacris Literis deprompta verba suis inserunt, sed liberiori dictione utuntur, facilè cognoscitur. Hinc illæ voces, *μεγαλοπρεπής, ἀπροσωπολήπιος, ἐιψοκινδύνας, αὐτεπαίνετος, ἐργοπαρέκλιτος, ἀξιογάπητος, μωμοσκοπέσθαι, ἑτεροκλινεῖς, ἑτερογνώμων*, & quo Lucas quoque utitur, *ἀντοφθαλμεῖν*, aliaque similia. Et ipse sermo, non ut *ἑβραΐζουσιν* in minutias concisus, sed largiùs fluens. Nam & lectum ab illo Euripidem & Sophoclem ostendunt sententiæ ex illius *Phænißis*, hujus *Ajace* translatae. Accedunt indicia non simulatae vetustatis: Quòd de Christo semper loquitur, non ut posteriores *πλατωνικώτερον*, sed simpliciter planè, & ut Paulus Apostolus solet. Alia quoque dogmata postea subtiliùs explicata tractat *ἀφελέσσειον*, & vocibus *κλήσεως, κλητῶν, ἐκλεκτῶν*, sensu planè Paulino, utitur. Quòd in Veteris Instrumenti locis purissimam

neque

## RECENTIORUM JUDICIA

neque adhuc interpolatam sequitur Septuaginta Senum versionem. Sed nec illos spernit Hebræorum libros, qui secundum Vetus Instrumentum apud Christianorum antiquissimos auctoritatem habuere. Quòd, verbis rebusque utitur desumptis ex iis, quæ Paulus, Petrus & ille ad Hebræos scripsere; non etiam ex illis libris, quæ *Evangelia* nos vocamus, quæque post *Epistolas* prodierunt. Quòd nusquam meminit exfortis illius Episcoporum auctoritatis, quæ Ecclesiæ consuetudine, post Marci mortem, Alexandriæ, atque eo exemplo alibi, introduci cœpit; sed planè ut Paulus Apostolus, ostendit Ecclesias communi Presbyterorum, qui iidem omnes, & Episcopi ipsi Pauloque dicuntur, consilio fuisse gubernatas. Nam quòd ἀρχιερέα, λειτῆρας, & λαϊκούς nominat, omnia ista nomina non ad Ecclesiam, sed ad Templum Hierosolymiticum pertinent; unde infert, omnia certo ordine agenda, si Judæis, tanto magis Christianis.

Tempus ipsum quo scripta est hæc Epistola, ego ad finem Neronis, aut certè ad eos annos, qui Vespasiani imperium antecesserunt, referam. Nam oblationum meminit, quæ in templo ex lege fierent, sicut & ad Hebræos scriptor, post cujus Epistolam hanc scriptam credo: eoque fieri ut aliqua inde sumpta suæ intexuerit Clemens. Mirum videri possit, diffidia ista Corinthiorum Christianorum ad vim usque, & ut loquitur, bellum, id est, rixam, progressa, nisi & de aliis ex Hebræa gente Christianis similia commemoraret in Epistola Jacobus. Ex iis autem, quorum ad vim usque progressa erat animi impotentia, quosdam à Magistratibus in carcerem datos, non est quod miremur. Neque enim de nihilo est, quòd Ponticis Christianis scribens Petrus tam sollicitè eos monet, μή γάρ τις ὑμῶν πασχέτω ὡς φονεύς, ἢ κλέπτης, ἢ κακοποιός. Hæ sunt causæ, cur hanc ego Epistolam non modò genuinam arbitrer, sed & nulla in ea manûs adulteræ vestigia agnoscam.

Alteram



## DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

xvii

Alteram Epistolam, cujus fragmentum additum est, quanquam Clementis & ipsa in libris nonnullis nomen prætulit, non esse tamen ei tribuendam, etiam Veteres judicârunt : quorum auctoritati accedit characteris diversitas. Neque tamen dubito, quin primi seculi sit opus, scriptum ante constitutum Ecclesiarum consensu canonem, & fortè alterius alicujus Clementis.

Hæc quæ mihi visa, eadem libertate quâ colloqui tecum mihi concesseras, ad exactissimum de rebus omnibus judicium tuum, Vir omni ex parte incomparabilis, defero ; &c. Francofurti, 17. Julii MDCXXXIV.

Vide *Hugonis Grotii* Epist. ad Gallos, *Edit.* 1<sup>ma</sup>. 1648.

*Ex alia Epistola HIERONYMI BIGNONII ad HUGONEM GROTIUM, a. d. 28. Augusti, MDCXXXIV. data.*

**G**RATIAS tibi ago, eruditi & solidi tui judicii, de Clemente, causâ. . . . Genuinum quidem omnino monumentum hoc esse putaveram; sed suspicabar ei periodos aut voces aliquot à Librariis adfutas. Tu verò dubitatione illâ me levas, nisi quòd narratio de Phœnice me etiamnum nonnihil offendit ; quippe quæ copiosior est, & σοφιστικώτερα, quàm stylus Apostolicus patiatur. Ea fabula, quamvis à Scriptoribus Christianis postea adhibita, scriptis primi successoris Apostolorum Principis, non sat digna videtur, præsertim tot verbis exposita. Alioqui mirum videri non possit, eum esse usum opinione tunc temporis receptâ ; ut Ethnicos ad veritatem doctrinæ Christianæ plenius admittendam invitaret ; quomodo & Paulus usus est inscriptione DEI IGNOTI, quamvis sententiâ diversâ ab opinione vulgari, atque inscriptionis basi aræ insculptæ. Putabam ergo descriptionem Phœnicis adjectam ab alio fuisse nudæ ejus mentioni, à Clemente obiter injectæ ; sed in meliore tua sententia adquiesco, nec meum est tecum contendere.

PARS II.

c

*Excerpta*

## RECENTIORUM JUDICIA

*Excerpta hæc sunt è Testimoniis de Bignonio, quæ alteri Editioni Parisinæ Formularum Marculfi, anni MDCLXV. sunt præfixa.*

*Ex GERHARDI JOHANNIS VOSSII Lib. iii. de origine & progressu Idololatriæ, Cap. 99. De avibus fabulosis.*

**U**T à Phœnice ordiar; quis cordatus credat esse avem singularem, quæ seipsam igne cum solariis radiis, tum ventilatione alarum accenso comburat; ex ea in cineres versa, vel saltem medulla, aut sanguine ejus effuso, nasci vermem, qui postea alis adsumptis, hæc avis fiat, eaque unica, sed suâ resecta morte, quia perit ut viveret, atque ita simul fit parens & proles: unde & ubi par oneri, prima ei cura fit, ut (si non ex cineribus, sed medulla, vel sanguine fit reformata) patrium cadaver Heliopolin in Solis aram deferat, atque adoleat? Hæc retulisse, prope sit refutâsse. Multa adeò incredibilia in iis se offerunt. Quid quòd illi, qui ista tradiderunt, in variis ipsi dissentiant? Inter alia de vitæ spatio, ubi mira scriptorum inconstantia. Rex Æthiopiæ, in sua ad Pontificem Romanum Epistola, annos ei tribuit trecentos. Herodotus, Ælianus, Philostratus, Orus, Æneas Platonius; ex Latinis Ovidius, Tacitus, Victor, annos dant quingentos quadraginta: Plinius ex Manilio sexcentos sexaginta: Martialis & Lactantius millenos: alii, ut est apud Tacitum, MCCCCLXI: Chæremone Ægyptius, ut relatum Tzetzi, sexennium & septies millenos.

Hæc cum satis arguant, quid de ave ea sit sentiendum; tantopere tamen esse hujusmodi alitem obtinuit, ut Tacitus quoque in xiv. Annalium, licet quædam eorum, quæ adduximus, fabulosa arbitretur; ipsam tamen avem aliquando in Ægypto conspici non ambigat. Imò Tertullianus putavit, etiam Scripturas Phœnicis meminisse.

niffè. Nam Libro de refurrectione illud Pfalm. xci. five xcii. Δίκαιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει reddidit, *Iustus ut phœnix florebit*: cùm debuerit, *ut palma*. Simili planè errore, ac alius in Plutarcho, ficut Mureto in *Variis* observatum, Lib. xiii. Cap. 12. ἐγκέφαλον φοίνικος, *cerebrum phœnicis* transtulit, cùm significetur *medulla palmæ*. Sanè à Davide plantam signari luculentè arguit, quod ibidem subjicitur de cedro & platano.

Sed verè hujus avis meminit Apostolorum οὐγγεγονος Clemens Romanus, Epistolâ ad Corinthios priori. . . . Sunt tamen qui hanc Epistolam abjudicent Clementi, quia naturâ avis, quæ nusquam fit, illustrare ea studeat, quæ ad cœlestem pertinent veritatem. Sed ex iis, quæ de Plinio ac Tacito superiùs dicebamus, satis videmus, illis, quibus Clemens vixit temporibus, communem fuisse eam de Phœnice opinionem. Atqui hoc sufficit in scripto ecclesiastico quidem, attamen ad καὶνὴν fidei ac vitæ neutiquam pertinente. Nec enim necesse est credamus, Clementem scisse omnia quæ facerent ad arcana naturæ. Ne id quidem credere est opus de Apostolis; licet Christus Joh. xvi. 13. promiserat, *missurum se Spiritum S. qui in omnem eos duceret veritatem*. Quippe hoc restringendum ad veritatem earum rerum, quæ ad salutis pertineant negotium: imò ne harum quidem omnium, quia Apostoli ipsi (I Cor. xiii. 9.) *ex parte viderunt ac prophetârunt*: sed omnium, quas scire est opus alteram ad vitam consequendam.

b

Ex JOACHIMI JOHANNIS MADERI  
Præfatione.

NON ergo mirum erat, si Christianismi Doctores ad rem vulgè creditam provocarent, quandoquidem & Dio asserere audeat Lib. 58. *Sexto Papinio & Q. Plautio Coss. paulò ante Tiberii obitum, in Ægypto Phœnicem apparuisse*; id quod etiam Plinius Lib. x. Cap. 2.

## RECENTIORUM JUDICIA

ex Cornelio Valeriano refert. Tacitus verò VI. Annal. 28. idem ad *Pauli Fabii* & *L. Vitellii* tempora reducit, quorum Consulatus juxta Onuphrii Fastos in annum U. C. 787. Christi 35. incidit: quæ fama nostri Clementis tempore adhuc erat recens, utpote qui juxta Anastasium Bibliothecarium anno ejus sæculi 93, secundum alios verò citius, Episcopatu Romano præesse cœpit. Quid? quòd Christianos illis temporibus Phœnicem resurrectionis symbolum cœmeterialibus tumulis inter alia insculpsisse, ex *B. Cæcilie Actis* discas: quæ id ipsum B. Maximi martyris sarcophago curavit insculpendum. Verba *Actorum*, ut ex Cod. MS. Vatic. Vallic. in *Roma subterranea novissima* Aringhus citat, hæc sunt: *Quem, Maximum scilicet, S. Cæcilia virgo sepelivit in novo sarcophago; & jussit, ut in sarcophago ejus sculperetur Phœnix, ad indicium fidei ejus, qui resurrectionem se inventurum exemplo Phœnicis ex toto corde suscepit.*

Vides ergo, quàm justè in hæc tandem verba erumpat *egregius* ille egregius: “Estne hic (Clemens scilicet) bonus, fideque dignus Apostolus & adjutor S. Pauli, qui resurrectionem carnis fabulis tam bellis potest adstruere?” & annon multò rectius judicârit illud Belgii fides, Hugo Grotius, falsò itidem illo ipso scripto verbis mox subsequens, ut rei absurdæ auctor, fugillatus, Epistolâ quadam ad Bignonium hætenus ineditâ: *De Phœnice rem fuisse eo tempore eruditæ creditam, nec eo argumento uti Clementem ut probet τὴν νεκρῶν ἀνάστασιν, sed ut ostendat ex re creditâ non esse eam τὴν ἀδυνάταν.* . . .

## LECTORI S.

. . . . . **Q**UI annos, quibus sedit Clemens, multò certius rescire avebit\*; is adeat oportet eruditissimas *Dissertationes* JOANNIS PEARSONII & HENRICI DODWELLI de *successione primorum Roma-*

\* quàm ex  
Godofredi  
Vendelini, de  
Clementis &

*næ Urbis Episcoporum*; qui viri totam Chronologiam Pontificiam feliciter illustrârunt, quamvis per omnia non consentiant. ejus Epistolârum tempore, Divinatione.

Pearsonius vult Clementem sedisse ab anno 69. ad 83. Dodwellus verò ab anno 64. vel 65. ad 81. Hic etiam Cap. xi. *Diff. de Success. Pontificum Rom.* contendit incertum esse, an Epistola Clementis prior ab eo jam Episcopo scripta sit; at certè non debuisset Episcopi nomine scribi, quamvis Episcopum jam Clementem fuisse testari videantur Hegesippus atque Irenæus. Digna sunt lectu quæ hanc in rem habet, sed prolixiora, quàm quæ huc transferantur. Idem in *Dissertationum Irenaicarum Prima*, §. xxviii. suspicatur non immeritò, Alteram, quæ dicitur, Clementis Epistolam esse potiùs *διδασχὴν*, seu ejus *Doctrinam*, ab alio scriptis mandatam, atque ex ejus concionantis ore exceptam, vel ex auditorum ab eo memoriâ exaratam. Eum, Lector, adito; quo rebus Ecclesiasticis antiquissimi ævi nemo facem hæctenus intulit fulgentiorem.

## J. B. COTELERII JUDICIUM

*de Priore Epistola S. CLEMENTIS.*

CUM quæcumque de Epistola à B. Clemente, Romanæ Ecclesiæ nomine ad Corinthiorum Ecclesiam scripta, proferri potuissent, ferè omnia partim ab Antiquis tradita, partim à Recentioribus occupata fuerint; vice Præfationis, pauca dumtaxat annotabimus ad ea Veterum Testimonia, quæ nonnihil scrupuli legentibus fortè injicerent, nisi exponerentur; ac deinde quæremus quando stylum acuerit *Κλήμης, τὸ τοῦ Χριστοῦ κληῖμα.*

Equidem ab Eusebio Lib. iii. Cap. 16. & 38. Epistola vocatur *ὁμολογουμένη, ἀγαπολογημένη πρὸς πάντας, ab omnibus*

## RECENTIORUM JUDICIA

*nibus uno consensu recepta.* Ille tamen Historicus Lib. vi. Cap. 13. refert, Clementem Alexandrinum in Libris *γραμματίων* uti testimoniis Scripturarum à quibusdam repudiatarum, nempe Sapientiæ Salomonis, Sapientiæ Siracidis, Epistolæ ad Hebræos, Epistolarumque Barnabæ, Clementis, & Judæ. Quo modo volumen ab omnibus admissum, à quibusdam rejicitur? Eam repugnantiam tolles, si dixeris, cunctos quidem Opus agnovisse pro genuino Pontificis fœtu, sed non omnes habuisse pro scripto Canonico: de primo, nullam motam antiquitus controversiam; de secundo, motam, aliis extra Canonem ponentibus, quæ sententia obtinuit, aliis intra, ut Auctor Canonum Apostolicorum, Canone ultimo, proindeque forsan & qui eos Canones in numero Sacrarum Scripturarum collocat Johannes Damascenus, quique eosdem admittunt Trullani Episcopi. Atque hujus postremæ opinionis documentum præbet antiquissimus Codex Bibliorum manu Theclæ exaratus, ex quo duæ istæ Epistolæ prodierunt; quandoquidem eas cum libris Novi Testamenti conjunctas exhibet. Neque verò quidquam causæ est, cur alias quaspiam suspiceris Apostolorum Canonis Clementinas Epistolas; quæ apud Græcos aut nullæ fuerunt, aut non seorsum lectæ, sed initio Recognitionum, Actuum Petri, Clementinorum, similisque farinæ Apocryphorum.

Ad ejusdem Eusebii observationem, imitatum esse Clementem Epistolam ad Hebræos, addi potest consimilis, de imitatione aliorum Novi Testamenti librorum, præfertimque Epistolarum ad Corinthios & Epistolarum Petri: utriusque enim Apostoli erat discipulus. Nec mirum, quòd Dominicæ ac Apostolicæ sententiæ & dictiones in ore fuerint hominum Apostolicorum, atque in usu primorum Christianorum.

## DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

xxiii

Photius Bibliothecæ Codice 126. videtur scripsisse; *αἰτιώσθη δ' ἂν τις αὐτὸν ἐν τοῦτοις, non autem ἐν ταύταις. Reprehenderit verò eum quispiam in his.*

In Libro Pontificali, ubi de Clementis vita, necnon in ejus Operis Exscriptoribus, memorantur duæ Clementis Epistolæ, æque Canonica & Catholica. Quod ita acceptum ab Auctore Libri de gestis Romanorum Pontificum, credito Luitprando, quasi ageretur de duabus primis Clementis Decretalibus ad Jacobum. Gravi, ut equidem sentio, errore. Nam si Decretales in animo habuisset Scriptor Pontificalis libri, non solum duas dixisset, verum quinque. Quemadmodum *βιογράφος* ille; qui mirâ supinitate, postquam de duabus Epistolis Catholicis à Clemente ad Jacobum datis retulit, subjungit quænam contineantur in illis duabus, & in reliquis tribus. Adde, quòd in Pontificali Opere se jungi videtur Epistola ad Jacobum à duabus Canonicis Epistolis. *Hic fecit duas Epistolas, quæ Canonica nominantur. Et infrà; Tamen in Epistola, quæ ad Jacobum scripta est.*

Circa tempus quo Romani litteras ad Corinthios dederunt, non una est Criticorum opinio. Alii assignant finem Neronis, aut certè eos annos, qui Vespasiani imperium, excidiumque Hierosolymitanum antecesserunt. Hos refellit Epistola, tum Cap. xlvii. cùm velut antiquæ meminit Corinthiorum primæ diffensionis, sub Apollo excitatæ, qui, teste Hieronymo circa finem Commentariorum in Epistolam ad Titum, Corinthi fuit Episcopus; tum Corinthiacam Ecclesiam, Veterem appellat: dumque Cap. i. v. & vi. subindicat persecutionem aliam ab illa prima Neronis. Post Neronem autem Domitianus primus Christianos persecutus est, jam eversâ Hierosolymâ. Sed Clemens, inquit viri doctissimi, meminit Cap. xli. oblationum in Templo. Quidni meminisset? cùm nunc quoque, tot elapsis seculis, par mentio idemque sermo  
haberi

## RECENTIORUM JUDICIA

haberi queat; quemadmodum legenti patebit. Alii suspicantur à Clemente exfule factas litteras, sub finem vitæ: quia Cap. v. dicit Paulum in finibus Occidentis passum esse, nec urbis Romæ facit commemorationem; & quia in initio calamitates adversitatesque suas proponit. Verùm quis credat Romanis aditam Chersonesum, ut ad Corinthios scriberent? Et verò eum qui nomine Ecclesiæ Romanæ scribebat, illa eloqui decuit, quæ Urbi, non quæ sibi convenirent; ut certè Urbi conveniunt. Unde evanescit quidquid objicitur. Alii Epistolam missam volunt anno Domini 95. fervente persecutione Domitiani. Rectiùs tamen quàm fervens, desinens notaretur persecutio; quam nimirum innuit Epistolæ principium, quæque aptior fuit ad destinandos cum litteris quinque legatos, nominatos in fine Epistolæ.

Cæterùm spes Patricii Junii de Hieronymiana Clementinæ Epistolæ Interpretatione, mihi pertenuis aut nulla est, librariorum dolos consideranti, & quò pacto ut vendibiliorem mercem haberent, odiosum Rufini nomen è principio ac fine Interpretationis Explanationum Origenis in Epistolam ad Romanos sustulerint, (quod tamen retinet Codex Thuanæ Bibliothecæ) ac favorabile Hieronymi intruserint. Quocirca suspicio tenet me, idem scelus hinc perpetratum, ac Versionem Clementinæ Epistolæ ad Jacobum à Rufino factam, Hieronymi titulo fuisse honestatam.

Denique monendus es Lector, uncis per totum opus inspersis includi ea, quæ in MS. deleta aut amissa, per conjecturam suppleta, in Editione Anglicana miniatis litteris impressa sunt.



Ex JOANNIS ERNESTI GRABII *Præfatione de S. CLEMENTIS ROMANI Scriptis, in Spicileg. Patrum Tom. i. p. 254. &c.*

... **G**ODOFRIDUS Vendelinus in Diatriba, quam *Divinationem &c.* vocat, dicit; *ejus Epistolam anno Christi 95. fervente persecutione Domitiani, perscriptam esse.* Cui sententiæ post alios subscribere videtur Cotelierius, nisi quòd desinente potiùs, quàm *fervente persecutione*, eam datam fuisse existimet. *Contrà alii assignant finem Neronis, aut certè eos annos, qui Vespasiani imperium, excidiumque Hierosolymitanum antecesserunt; quorum sententiam his ipsis verbis refert, sed mox refellit, eruditissimus Cotelierius.* Ego verò eam omnium verissimillimam, ne dicam verissimam, arbitror, motus præcipuè verbis, quæ §. xli. hujus Epistolæ leguntur: *Non ubique, fratres, offeruntur sacrificia jugia vel votiva, vel pro peccato & delicto, sed Hierosolymis tantùm; atque illic non in omni loco fit oblatio, sed ante templum ad aliare, priùs factâ à summo Sacerdote & prædicitis ministris (Sacerdotibus) oblatis inspectione ac probatione.* Quibus cùm Clemens in præsentì tempore scribat atque asserat, sacrificia in templo Hierosolymitano tunc oblata esse, istud adhuc stetit, cùm hanc Epistolam exararet, est manifestum. Miror, dum lego responsum eruditissimi Cotelierii ad hanc objectionem: *Sed Clemens, inquit viri doctissimi, meminit ibid. Cap. xli. oblationis in templo. Quidni meminisset? cùm nunc quoque tot elapsis seculis par mentio, idemque sermo haberi queat, quemadmodum legenti patebit.* Sanè si per sacrificia, quorum Clemens Romanus mentionem facit, Eucharisticæ oblationes Sacerdotum in Ecclesia Christi essent intelligendæ, (de quibus paulò præcedentia verba Josephus Medus in aureo Tractatu de *Christiano Sacrificio* Cap. 4. & Reverendus admodum Fellus in optima

## RECENTIORUM JUDICIA

Annotatione ad h. l. explicavit,) responsio Cotelerii utique locum haberet. Verùm cuivis, citata verba consideranti, apparebit, non de Christianis, sed Judaicis *Sacrificiis* sermonem ibi esse; de quibus, quomodo vel Clemens imperante Domitiano, vel nos tot post excidium Hierosolymitanum elapsis seculis scribere possimus, *ea in templo offerri* (in tempore præsentis) me haud capere posse, ingenue fateor; ac proinde in ea perfo sententia, Epistolam Clementis ante excidium Hierosolymitanum scriptam esse, ante annum scilicet à Christo nato 70. in quem istud incidit; sed post Martyrium Apostolorum Petri et Pauli, cujus in ipsa Epistola §. v. expressissima fit mentio. Atqui hoc cùm, juxta rationes Reverendi admodum Pearsonii in Annal. Paulinis pag. 25. Anno 68. contigerit; juxta Clariss. Dodwelli supputationem verò An. 64. hinc Clementem vel An. 68. vel 65. exeunte, nomine Ecclesiæ Romanæ ad Corinthios Epistolam dedisse, clarè patet.

Duo contra hanc sententiam objicit Cotelerius. Primò, quòd Clemens §. xlvii. & *primæ Corinthiorum diffensionis sub Apollo excitatæ, tanquam antiquæ*, meminert; & Ecclesiam eorum *veterem* appellaverit. . . . Sed salva res est, dummodo ipsum Clementis textum consulas, in quo haud invenies diffensionem Corinthiorum *antiquam* appellatam, sed solùm illam *ἐν ἀρχῇ εὐαγγελίου, in principio Evangelii*, accidisse leges. Denotantur autem hac phrasi, vel in genere primordia Evangelicæ prædicationis, vel initia fun-

In Addit. ad datæ particularis cujusdam Ecclesiæ, ut laudatus Dn. Reverendiss. Dodwellus aliquot ex N. T. locis probat. Quibus addo Pearsonii Differt ii. de Success. Pontif. Cap. vi. Rom. Cap. vi. §. 25. omnium clarissimum locum ex Epist. Pauli ad Philipp. Cap. iv. 15. *Scitis autem & vos Philippenses, quòd in principio Evangelii, (ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου) quando profectus sum à Macedonia, &c.* Quo modo itaque Paulus in Epist. ad Philipp. ex primo Romæ carcere, ac proinde novem circiter annis post fundatam Ecclesiam Philippensem,

datâ

## DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

xxvii

datâ, in mentem ipsis revocabat ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου i. e. *prima Evangelii*, vel simpliciter in orbe, vel in specie apud ipsos prædicati, *tempora*, eâdem, ne dicam majori, ratione Clemens, in sua ad Corinthios Epistola, quindecim vel octodecim circiter annis post prædicatum apud ipsos Evangelium scriptâ, de iis quæ ἐν ἀρχῇ εὐαγγελίου contigerant, commonefacere poterat. Atque hinc etiam liquet, quo sensu Clemens Ecclesiam Corinthiacam appellaverit ἀρχαίαν, nempe quòd ἐν ἀρχῇ εὐαγγελίου, sive primis prædicati Evangelii temporibus fundata fuerit; adeò ut Ecclesia ἀρχαία, Latinè *primordialis* potiùs, quàm *antiqua* sit dicenda, ut optimè animadvertit Cl. Dodwellus l. c. ulterius observans, ævo Apostolico illas Ecclesias, quæ ante alias conditæ fuissent, honoratiores habitas fuisse, ac honoratissimas, quæ in ipsa Evangelii ἀρχῇ credidissent. Quod ut in se est verissimum, ita haud parum confirmari mihi videtur notissimo isto Irenæi loco Lib. iii. Cap. 3. ubi Romanæ Ecclesiæ dignitatem exaggeraturus, ei *maximæ & antiquissimæ* (in Græco proculdubio ἀρχαιοτάτης) *et omnibus cognitæ, à gloriosissimis duobus Apostolis, Petro et Paulo, fundatæ & constitutæ Ecclesiæ*, titulos adscribit; siquidem & ipsam haud serò Evangelium accepisse, exinde colligitur, quòd, antequam Paulus Romam veniret, fides ejus in universo orbe nota ac celebrata fuerit Rom. i. 8. Pari igitur jure Corinthiaca Ecclesia ob primatum temporis aliquam etiam dignitatis ὑπεροχὴν præ aliis habebat; quam in memoriam ipsis revocabat Clemens, ut ostenderet, quàm indignum sit, *audiri, firmissimam et antiquam Corinthiorum Ecclesiam, propter unum aut alterum hominem, contra Presbyteros seditionem movere*, uti verba ipsius sonant. Istud solum addo, quòd si aliquis pro sententia Cotelerii pertinaciter contendere, et ἀρχαιότητα strictè pro *antiquitate temporis* accipere velit, huic non modò negandum esse, quòd Epistola Clementis ad Corinthios ante exilium Hierosolymitanum, sed quòd omnino à Clemente

scripta sit; siquidem omni illius ætate, ac ipsâ Domitiani persecutione cessante, nulla Ecclesia ratione temporis absolutè *antiqua* dici poterat.

Secundum Clariss. Cotelerii argumentum est, quod  
*Vide suprâ pag. xxiii.* Clemens §. i. v. & vi. *subindicet persecutionem aliam ab illa prima Neronis. Post Neronem autem, inquit, Domitianus primus Christianos persecutus est, jam eversa Hierosolymâ.* Unde Lectori concludendum relinquit, Domitiani persecutione ac imperio ad finem decurrente, Epistolam Clementis scriptam esse. Verùm dum allegatos paragraphos i. v. & vi. considero, tantùm abest, ut à sententia mea dimovear, ut potius in ea confirmer. Memorat quidem Clemens §. i. *calamitates et casus adversos, qui Romanis acciderant.* Sed quare hos distinctos à persecutione Neroniana velit Cotelerius, nec verbo indicat, neque ego, textum integrum legens atque relegens, perspicere possum. Deinde §. v. Clemens iterum persecucionis facit mentionem, sed non nisi Neronis; siquidem Petri & Pauli martyria, ceu egregia patientiæ exempla, Corinthiis ob oculos ponit, quos sub Nerone passos esse constat. Et quidem notatu dignum est, quod *bonos hos, quos vocat, Apostolos, ut τὸς ἑγγιστα γενομένους ἀθλητὰς, nuperrimos athletas, laudet.* Quæ phrasis aptissima erat, si Epistola Clementis paulò post Neronis persecutionem scribebatur. Sin autem imperante Domitiano, sub quo alia persecutio in Christianos excitata fuerat, data est; sanè non Paulus & Petrus propriè *οἱ ἑγγιστα γενομένοι Martyres*, sed alii recentiores erant, quos silentio haud transiisset. Porrò laudare pergit §. vi. *πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἵτινες πολλὰς αἰκίας καὶ βασάνους διὰ ζῆλον παθόντες, ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο, ingentem multitudinem electorum, qui inter multas contumelias multaue tormenta, propter æmulationem passi, pulcherrimo exemplo (patientiæ) fuerunt.* In quibus verbis et *ingentem multitudinem* memorat, & *αἰκίας* atque *βασάνους*, quæ propriè sunt tormenta, quibus

quibus non tam in scelus admissum animadvertitur, quàm in id inquiritur. Utraque verò nota Neronis potiùs, quàm Domitiani, persecutioni in Christianos convenit; siquidem de illa Tacitus Lib. xv. Cap. 44. *Subdidit, inquit, Nero reos & quæsitissimis pœnis affecit, quos per flagitia invisos vulgus Christianos appellabat.* Ecce tormenta *exquisitoria* ad extorquendam confessionem, de qua mox Tacitus; *Igitur primò correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens* (nota ipsam Clementis phrasin) *hàud perinde in crimine incendii, quàm odio humani generis convicti sunt.* Et *pereuntibus addita ludibria, ut ferarum tergis contecti, laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urerentur.* Domitiani autem persecutio, neque tantam multitudinem Martyrum, neque adèd sœvis tormentis, è medio sustulit, & exilio magis quàm gladio ferociit; uti patet ex verbis Tertulliani illam ita describentis Apologet. Cap. v. *Tentaverat & Domitianus portio Neronis de crudelitate, sed qua et homo, facile captum repressit, restitutis etiam quos relegaverat.* Tantum itaque abest, ut S. Clemens §. i. v. & vi. aliam à Neronis persecutione subindicaverit, ceu Cotelarius affirmavit, ut potiùs ipsam Neronianam vivis coloribus depinxerit. Unde hac grassante, Epistolam Clementinam scriptam esse, firmum ratumque manet.

Porro quæritur, utrùm Clemens, jam Episcopus, nomine Ecclesiæ Romanæ hanc Epistolam ad Corinthios dederit, an priusquam Episcopatum suscepisset? Ego sanè *Vide supra* fateor, me potiùs in priorem partem inclinare, tam ob *pag. xxi.* Hegesippi atque Irenæi testimonia, quibus omnino testari videntur, schisma Corinthiorum, cujus sedandi ergo hæc Epistola scripta est, sub Clementis Pontificatu exortum esse, quàm præcipuè ideo, quòd Clementem ab ipso Petro Episcopum Romæ constitutum esse, memoriæ proditum sit; non modò in Pseudo-Clementis Constitutionibus

bus Apostol. Lib. vii. Cap. 45. inque Epistola ad Jacobum libris Recognitionum præfixâ (licet non genuinâ, tamen satis antiquâ, ac aliquamdiu ante Ruffini tempora existente) sed & à Tertulliano, cui nec ipsi ita animum adverterem, si nudè atque ex propria sententia id dixisset. Verùm cum id ex traditione Ecclesiæ Romanæ, ipsi admodum vicinæ, referat, scribens: *Romanorum Ecclesia Clementem à Petro ordinatum edit*, majori istud consideratione dignum existimo.

Præscript.  
adv. Hæreticos  
Cap. 32.

Id magis scire refert, utrùm ista, quam hodie legimus, Epistola i. ad Corinthios, sit genuina, atque illa, quam Antiqui Patres laudârunt ac allegârunt. . . . Ipsamque illam Epistolam esse, quæ olim extitit, exinde satis probatur, quia ea, quæ S. Irenæus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Hieronymus, aliique ex dicta Epistola allegârunt, in hac reperiuntur. Objici tamen posset, Irenæum Lib. iii. Cap. 3. referre, quòd Clemens in Epistola ad Corinthios post alia tradiderit, Deum ignem præparâsse Diabolo & Angelis ejus. Cui accedit *Αυτορ Responσιονιμ*, &c. ita scribens: *τῆς παρούσης καταστάσεως τὸ τέλος ἔστιν ἡ διὰ τοῦ πρὸς κρίσις τῶν ἀσθεῶν, καθὼς φασιν αἱ γραφαὶ προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθὼς φησιν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ.*

Vide supra,  
pag. ix.

Atqui de igne, Diabolo ejusque Angelis, nec non impiis hominibus, præparato, nihil in ea, quam jam legimus, Clementis Epistola i. ad Corinthios extat. Unde argui posset, hanc non illam ipsam esse, quam Pseudo-Justinus & S. Irenæus habuerunt. Verùm bene conjecit Cl. Cotelerius in Præfatione Notarum ad ii. Epistolam Clementis, dictam doctrinam, quam ultimam in enumeratione summorum Capitum prioris Epistolæ nominat Irenæus, in ultima ejus parte Clementi tractatam, ac proinde lacunâ illâ prope finem interjectâ, sive folio Codicis Alexandrini, quod intercidit, comprehensam fuisse, cum reliqua omnia ab Irenæo memorata in antecedentibus legantur:

Vide infra,  
pag. 226.

tur :

# DE S. CLEMENTIS EPISTOLIS.

xxxii

tur: adèò ut hæc objectio genuinam superstitis Epistolæ Clementis auctoritatem haud infringat.

Neque tanti est argumentum, quod suppeditat Hieronymus scribens: *Ad hos* (eunuchos) *et Clemens successor Apostoli Petri, cujus Paulus Apostolus meminit, scribit Epistolas, omnemque penè sermonem suum de virginitatis puritate contexuit.* Equidem dubium aliqui moverunt, utrùm Hieronymus in his verbis duas præcisè Epistolas Clementis ad Corinthios, quas ibi non nominat, et in specie primam respexerit, cùm fortè alias quasdam, Clementi suppositas, in manibus habuerit. Verùm non necesse est eò confugere, certumque videtur, Hieronymum de duabus ad Corinthios Epistolis Clementis ista posuisse, siquidem et Epiphanius, ubi eas laudaverat, ait, Clementem *virginitatem* Hæres. xxx. §. 15. ibi *docuisse.* Respexit nimirum uterque hæc, quæ modò indicare placet, loca §. xxi. *Liberi nostri disciplinæ Christi participes sint, discant quid casta caritas apud Deum possit, quomodo timor ejus bonus sit et magnus, et servans omnes, qui in ipso sanctè versantur in pura mente.* §. xxx. *Faciamus omnia quæ ad sanctitatem pertinent, vitantes impuros et impudicos complexus, &c.* §. xlv. numeratur à Clemente inter beata et mirabilia Dei dona *ἐγκράτεια ἐν ἀγασμῶ*, *continentia in sanctificatione.* Deinde §. xxxviii. *ὁ ἀγνὸς ἐν τῇ σαρκὶ μὴ ἀλαζονεύεσθω, γινώσκων ὅτι ἕτερός ἐστιν ὁ ἐπιχορηγῶν αὐτῷ ἐγκράτειαν.* Quod monitum iterum repetit §. xlvi. his verbis, accuratiùs à Clemente Alexandrino, quàm in Codice Alexandrino extant, allegatis: *Sit aliquis potens in enarranda cognitione, sit sapiens in sermonum justa dijudicatione, sit agilis in operibus, sit castus ἦτω ἀγνὸς, tantò humilior esse debet, quò major esse videtur.* In fine denique §. lviii. apprecatur Corinthiis *ἐγκράτεια* & *ἀγνεία.* Et posteriora quidem loca de continentia virginali apertè loquuntur; priora verò licet castitatem in genere, ipsamque conjugalem, concernant, ab Hieronymo tamen in disputationis fervore aliorsum trahi potuerunt. Similiter in fragmento Epist. ii. ad Corinthios §. viii. legimus

gimus monitum Clementis de castitate carnis servanda, et allegatum hanc in rem dictum Christi: *τηρήσατε τὴν σάρκα ἀγνήν*, *Servate carnem castam*. Et §. ix. *Nos decet carnem, sicut templum Dei, custodire*. Deinde §. xii. citat aliud Christi effatum, quo Christus tunc venturum esse Regnum suum dixit, cùm fuerit *τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλείας, οὔτε ἄρσεν, οὔτε θῆλυ, masculum cum fœmina, neque mas, neque fœmina*. Quorum verborum explicationem in sequentibus à Clemente datam esse, colligo ex subjuncta voce *τοῦτο*, quâ et antea explicationem mysticorum Christi verborum inchoaverat, scribens: *τοῦτο λέγει*. Sed dolendum est, fragmentum hujus Secundæ Epistolæ in hac voce præcisè desinere. Nam proculdubio hîc occasionem sumpsit Clemens de virginitate differendi, ceu Cotelarius & Colomesius in Notis ad hunc locum bene observârunt. Et alter quidem Clemens Alexandrinus Lib. iii. *Stromat.* pag. 465. dictum Christi ad continentiam à pravis affectibus iræ atque cupiditatis refert, dum scribit, *iram quidem masculâ appetitione, fœminâ verò cupiditatem significari, &c.* Sed videtur Christus, dum dixit, *Regnum suum tunc fore, cùm mas fuerit cum fœmina, neque mas, neque fœmina*, id insinuâsse quod in Canonico Evangelio Lucæ Cap. xx. 35. claris verbis ab ipso expressum legimus: *Illi qui digni habebuntur seculo illo, et resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores*. Abstinentiam scilicet à conjugali concubitu, sive virginitatem, dicto isto propriè intendit Servator; in cuius itaque explicatione Clementem de illa plura scripsisse vix ullum est dubium, ac proinde ex iis, quæ hætenus dixi, clarum, quòd Clemens sæpius de virginitate verba in his Epistolis fecerit. Hieronymus verò acriter disputans contra errorem Joviniani, eandem conjugii ac virginitatis dignitatem coram Deo statuentis, hyperbolicè ait, Clementem *omnem penè sermonem suum de virginitatis puritate contexuisse*; quales hyperbolicæ locutiones in ipsius scriptis, inque ipso illo contra Jovinianum, haud infrequenter occurrunt.



Ex E J USDEM *Præfatione*, p. 265. &c.

## De EPISTOLA II.

**P**Rimò maximè considerandum est testimonium Dionysii, Episcopi Corinthiorum, proximo post Clementem seculo florentis, cujus verba aliqua ex Epistola ejus ad Romanos excerpta nobis conservavit Eusebius Hist. Eccl. *Vide supra;* Lib. iv. Cap. 23. ita sonantia: *Hodie diem Dominicam pag. vi. sacram transegimus, in qua Epistolam vestram (Romanæ scilicet Ecclesiæ) legimus, quam quidem perpetuò deinde legentes, perinde ac Priorem illam à Clemente nobis scriptam Epistolam, optimis præceptis ac documentis abundamus.* Hic Duæ à Dionysio memorantur Epistolæ, per quas quidem utramque Clementis intelligendam, post Vendelinum, conjecit doctissimus D. Beveregius Lib. ii. *Codicis Canonum vindicati* Cap. ix. §. 10. Priorem nimirum nomine Ecclesiæ Romanæ scriptam existimat fuisse eam, quam Dionysius testatur, illâ ipsâ *Dominicâ die*, quâ hanc suam scripsit, in Ecclesia Corinthiaca lectam esse: illam verò, quæ *Posterior* vulgò dicitur, indigitari putat per eam, quam Dionysius *τὴν προτέραν διὰ Κλήμεντος γραφῆσαν* appellat, quòd scilicet prius sive ante alteram missa fuerit. Ast pace venerandi viri, cujus judicium aliqui in rebus Ecclesiasticis magni facio, huic explicationi verborum Dionysii subscribere nequeo. Quippe Eusebius alique post eum omnes unam duntaxat Clementis Epistolam in allegatis Dionysii verbis intellexerunt, ut ipse laudatus vir loc. cit. fatetur. Atqui Eusebius, et fortè etiam alii post eum, integras Dionysii literas legerant, hincque optimè sensum earum perspicere poterant; saltem meliùs quàm nos, qui quædam solùm fragmenta ab ipso conservata usurpamus. Sed et hæc ipsa alium planè nobis indicant sensum, ac satis declarant, per istam, illâ, quâ

Dionysius scribebat, die lectam Epistolam, non priores Clementis, sed ipsius Soteris vel Ecclesiæ Romanæ literas nupèr ad Corinthios scriptas, esse intelligendas. Nam tunc aliquas à Romana Ecclesia ad Corinthiacam data<sup>s</sup> fuisse, hisque Dionysium respondisse, patet, nisi fallor, ex alio Epistolæ Dionysii fragmento, quod Eusebius præcedente Lib. ii. Cap. 25. in fine recensuit, quodque ita incipit: Ταῦτα καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς τοσαύτης νοθεσίας τὴν ἀπὸ Πέτρου καὶ Παύλου φυτῖαν γενηθεῖσαν Ῥωμαίων τε καὶ Κορινθίων συνεκράτατε. Ita et vos tantâ admonitione vestrâ sementem, quæ Petri ac Pauli satione succreverat, Romanos scilicet & Corinthios, simul commiscuistis. Ulteriùs id colligere est ex aliis Dionysii verbis, quæ Eusebius antè citato Lib. iv. Cap. 23. descripsit; quibus ipse Soterem laudat, ob διαπεμπομένην δαψίλειαν τὴν εἰς τοὺς ἀγίους, .i. e. *transmissas in usum Sanctorum copiosas opes*. Ista sanè munera non sine Epistola aliqua transmissa sunt; quam, quòd salutaria contineret monita, in sacro conventu lectam scribit Dionysius, ac in posterum quoque legendam, perinde ut illam olim à Clemente ad ipsos datam. Atque hanc cùm unicam solùm memoret, in singulari numero scribens προτέραν, haud obscurè innuit, unam tantùm Epistolam Clementis tum apud Corinthios extitisse; ac proinde Secundam, quæ ipsi adscribitur, post ævum Dionysii exeunte seculo ii. ista scribentis, à quopiam confictam esse.

*Vide infrà,* — Equidem ingeniosè excipit Cotelierius, *Dionysium Corinthium ideo unius tantùm Epistolæ Clementis mentionem facere, quia loquitur de Literis Romanorum nomine datis ad Corinthios: à Posterior Clementis, inquit, non sicut Prior, Ecclesiæ Romanæ nomen, sed Romani Pontificis, præferabat.* Sed nullam video rationem, quare Dionysius adeò subtiliter distingueret, et omisâ illâ Epistolâ, quam Clementis in propria persona scripserat, hanc solùm nomine Romanæ Ecclesiæ ab ipso datam nominare voluerit; vixque dubito, si plures unâ ejusdem Auctoris apud Ecclesiam

clesiam Corinthiacam asservatæ lectæque fuissent, scripturum fuisse, τὰς προτέρας ἡμῖν διὰ Κλήμεντος γραφείσας.

Secundum argumentum contra Secundam Clementi adscriptam Epistolam suppeditat silentium omnium antiquiorum Patrum, apud quos nullam ejus mentionem vel citationem invenit Eusebius, ut ipsum Lib. iii. Cap. 38. *Vide supra,* fatentem audivimus, neque nos in iis, quos superstites *pag. v.* habemus, libris reperimus; cum tamen optima occasio illius citationem suggereret, imò aliquando necessitas fere mentionem ejus exigeret. Ut de Origene nihil dicam, citasset omnino Clemens Alexandrinus, qui ad eò multa ex Prima Clementis Romani Epistola Stromatibus suis inseruit, aliqua saltem ex Secunda, si ipsa extitisset, vel ei visa fuisset. Mentionem necessariò Secundæ, perinde ut Primæ, fecisset, si notam habuisset utramque, S. Irenæus Lib. iii. contra Hær. Cap. 3. ubi traditionem atque doctrinam Ecclesiæ, in specie Episcoporum Romanorum, Valentinianis et Marcionitis, alium Deum super creatorem mundi statuentibus, opponit: siquidem illa, æquè ac hæc, unum toto contextu eloquitur Deum, ac alium præter eum prorsus tacet, ab Irenæo proinde in disputatione contra dictos Hæreticos haud tacenda. — Porro suspicionem suppositionis mihi injicit iterata citatio dicti cujusdam ex Libro quodam Apocrypho, quod Epist. i. §. 23. & Epist. ii. §. 11. extat, ac ita incipit: *Miseri sunt animo duplices,* &c. et desinit verò non in istis verbis, *nihil horum vidimus,* uti character Editionis Cotelerii indicat; sed ulteriùs progreditur, in Prima quidem Epistola, usque ad ista verba, *denique una perfecta et matura,* in Secundâ autem eousque, *dehinc verò bona accipiet.* Quid enim attinebat, prolixam istam Scripturam in Posteriori ad Corinthios Epistola denuò citare, ubi jam in Priori fuerat allegata? — Istud solùm addo, haud Epistolæ formam habere istam, quæ Secunda Clementis dicitur, ipsaque inscriptione cum voto junctâ in frontispicio carere; qualis

Differt. i. in  
Irenæum §.  
29.

tamen in omnibus Apostolorum ac virorum Apostolicorum Literis, ad particulares Ecclesias datis, inque ipsa Prima Clementis, planè extat. Homiliæ potiùs quàm Epistolæ similem rectè judicavit Vendelinus, (qui tamen minùs rectè ipsi Clementi eam adscripsit) & post eum Cl. Dodwellus. Id quod facit, ut suspicer, istam fuisse unam ex Homiliis eidem adscriptis, quales plures unà fuisse, patet ex Anastasii Antiocheni Quæst. 96. ubi aliqua ex Sermone Primo Clementis de Providentia et justo judicio Dei citat. Lubens itaque subscribo judicio magni Critici Photii, Cod. 113. ἡ λεγομένη δευτέρα Κλήμεντος πρὸς τοὺς αὐτοὺς (Κορινθίους) ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται. κ. τ. λ.

Cæterùm si quæras, quando Epistola illa Clementi supposita fuerit, respondeo, id Seculo iii. & quidem medio, factum esse. Nam ex suprâ dictis constat, Dionysii Corinthii, Irenæi & Clementis ætate, quæ est secunda post Christum natum, illam nondum extitisse: imò nec Origenis ævo notam fuisse haud ineptè conjectare licet, quoniam ipse nusquam eam citavit, cùm tamen non solum Primam Clementis Epistolam, sed & Recognitiones ei adscriptas allegaverit. Post Origenem itaque, sed aliquamdiu ante Eusebium, fœtus iste in lucem prodiit; qui licèt spurius sit, integrum tamen malle superstitem esse. Nunc verò non nisi partem, quæ à capite ad medium fortè se extendit, habemus, Græcè tantùm à Patricio Junio olim editam, nupèr verò Latinâ veste donatam à Cotelerio.

*Mantissa de CLEMENTIS ROMANI Epistola Priore, à  
JOANNE ERNESTO GRABIO.*

**Q**UIS aut qualis fuerit Clemens ex Testimoniis veterum, potius quàm ex recentiorum conjecturis, dignosci potest. Duo tamen in ipso reprehendere possunt οἱ κριστικῶν παιδες : alterum, quoad materiam; quòd Articulum de Resurrectione faciliè primum argumento à Phœnicis ortu & interitu it confirmatum; quasi esset res indubia & extra controversiæ aleam posita, esse Phœnicem, et fugam ipsius ad Ἡλίου βῶμον Ægyptium fieri quolibet quingentesimo anno: alterum, quoad formam, sive sermonem; quòd monitiones de tumultibus sedandis, irâ moderandâ, humilitate promovendâ, aliisque virtutibus Christianis sæpius quàm par erat, et planè ἀμεθόδως inculcet. Hæc & nonnulla alia ampullosa verba si abfuissent, credidissem sanè me Virum Apostolicum & Θεόπνευστον sub manibus conterere. Certo certius est, cùm hanc scripserit Epistolam, aliqua Apostolorum scripta divulgata fuisse, ex quibus non pauca decerpfit, ut ex Lucæ tum Evangelio tum Actis, Epistolis Jacobi & Petri Catholicis; imprimis ex Beati Pauli Epistola ad Romanos (inter quos ipse vixerit) & ad Philippenses, ubi ipse memoratur. Illi autem ad Hebræos exhibet hæc tot consimiles phraseologias, tot torrentes quasi ab isthoc fonte oriundos; ut non mirum sit utramque eidem authori Antiquitatem penè omnem ascripsisse. Prætereo enim; quòd eadem non pauca habet atque eodem sensu Clemens hic Noster, quæ ille Author, quicumque fuerat plusquam humanus; nec alius præter ipsum Novi Instrumenti scriptor nisi rarissimè iisdem utitur; v. gr. δημιουργός, ναθρός, βοηθός, ἡγούμενοι, παρεμβολή, λιθάζω, φιλοξενία, ἐγκαταλείπω, κατασκοπός, ἀπαύγασμα, εὐλαβής, σκληρύω, μαρτυρεῖν, & siqua sunt similia, utrisque communia: sententiolas etiam quasdam videtur

detur inde sumpſiſſe, & in rem ſuam accommodaſſe; quorum, in tuam gratiam, quicumque ſis horum Authorum ſtudioſus, exhibeo hanc qualemcumque ſκιαγραφίαν & πίνακα.

## Author ad Hebræos

Cap. i. 3, 4, 5, 7, 13.

iii. 2, 5.

iv. 14.

vi. 13, 14, 15:

xi. 5.

8, ad 20.

31.

37.

xiii. 1, 2.

17.

## Clemens Romanus

Cap. xxxvi. Ὁς ἀν' ἀπαύ-  
γασμα κ. τ. λ.

xliii. Πιστὸς θεράπων ἐν ὄ-  
λω τῷ οἴκῳ κ. τ. λ.

lviii. Διὰ τοῦ ἀρχιερέ-  
ως κ. τ. λ.

x. Ἀβραάμ ὁ φίλος κ.  
τ. λ.

ix. Λάβωμεν Ἐνώχ κ.  
τ. λ.

x. Ἀβραάμ. . . πιστὸς  
εὐρέθη ἐν τῷ κ. τ. λ.

xii. δ. π. κ. φ. ἐσώθη  
Ἰαάβ κ. τ. λ.

xvii. Οἵτινες ἐν δέρμα-  
σιν κ. τ. λ.

xi. Διὰ φιλοξενίαν καὶ  
εὐσίβειαν Λῶτ ἐσώθη  
κ. τ. λ.

i. Ὑποτασσόμενοι τοῖς  
ἡγουμένοις.

*Ne duæ paginæ proximè sequentes omnino vacuæ relinquantur, in iis legenda exhibentur S. BARNABÆ Dictum, Pastorisque HERMÆ Fragmentum: quorum utrumque, suprâ prætermisſum, excerptum est ex JOAN. ERNESTI GRABII Spicilegio Patrum, Tom. i.*

Dictum:

Dictum S. BARNABÆ, quod in Catholica ejus Epistola non reperitur; ex Spicileg. Patrum Tom. i. p. 302.

De S. Barnabæ & Hermæ Scriptis hinc agere nolo, quoniam vix aliqua eorum Fragmenta reperire potui, quæ non edita sint. Unam tamen Sententiam S. Barnabæ, quæ in Epistola ejus non extat, hinc describo.

Ex Codice Baroc. 39.

Βαρνάβας ὁ Ἀπόστολος ἔφη·  
Ἐν ἀμίλλαις πονηραῖς ἀθλιώ-  
τερος ὁ νικῶν, διότι ἀπέρχε-  
ται πλέον ἔχων τῆς ἀμαρτίας.

Barnabas Apostolus ait :  
In malis certaminibus in-  
felicior est, qui vincit : abit  
enim, plus habens peccati.

Est in hoc Codice collectio quædam Sententiarum ex facris & profanis Scriptoribus, juxta ordinem Alphabeti cœpta, sed non ad finem perducta. Atque inter Auctores, quorum nomina à B. incipiunt, unicum hoc S. Barnabæ (quem Collector iste perinde ut S. Lucas & Clemens *Apostolum* vocat) Dictum reperitur; non tamen additur unde depromptum sit. Dicerem petitum esse ex *Didascalia Barnabæ*, si qua extitisset: sed cum Clementis quidem, ut & Ignatii & Polycarpi, *Διδαχῆς* mentio hinc illuc fiat, nulla autem in aliquo Auctore vel Indiculo Apocrypharum Scripturarum occurrat *Διδαχῆ* Barnabæ, hinc modò recitatam Sententiam desumptam conjicio ex *Evangelio secundum Barnabam*, quod memoratur in Decreto Gelasii, & in Indiculo Scripturarum, quem ex Cod. 1789. Regis Galliæ descriptum exhibuit Cotelierius Annot. i. ad Constitutiones Apostolicas.

Fragmentum Græci textûs PASTORIS HERMÆ,  
ex Spicileg. Patrum Tom. i. p. 303.

**U**Nicum Hermæ Fragmentum inveni in antiqua MS. Catena Græcorum Patrum in Acta Apostolorum & Epistolas Catholicas, quæ est Oxonii in Bibliotheca Collegii Novi; in qua fol. 179. pag. 1. ad explanationem verborum S. Jacobi i. 6. aliqua Hermæ ex Lib. ii. Pastoris Mandat. ix. allegantur, quæ quidem & Antiochus Homil. 85. tacito Hermæ nomine sua fecit, indeque descripsit Cotelerius, attamen paulisper mutata; unde ea magis Græco textui consonantia ex dicta Catena Patrum huc transferre volui.

\* ἀπὸ fortè  
addendum.

Ἐκ τοῦ Ποιμένος ἐντολ. 9.

Ex Pastoris Mandato ix.

Ἄρον\* σεαυτοῦ τὴν διψυχίαν, καὶ μηδὲν ὅλως διψυχίης αἰτήσασθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ, λέγων ἐν σεαυτῷ, ὅτι πῶς δύναμαι αἰτήσασθαι τι παρὰ τοῦ Κυρίου. καὶ λαβεῖν, ἡμαρτηκῶς τοσαῦτα εἰς αὐτόν. Μὴ διαλογίζου ταῦτα, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας σου ἐπίστρεψον ἐπὶ τὸν Κύριον, καὶ αἰτοῦ παρ' αὐτοῦ ἀδυστάκτως, καὶ γνώσῃ τὴν πολυσπλαγγίαν αὐτοῦ, ὅτι οὐ μὴ σε ἐγκαταλείπη, ἀλλὰ τὸ αἶτημα τῆς ψυχῆς σου πληροφωρήσει. οὐκ ἔστι γὰρ ὁ Θεὸς ὡς οἱ ἄνθρωποι οἱ μνησικακοῦντες ἀλλήλους, ἀλλ' αὐτὸς ἀμνησικακός ἐστι, καὶ σπλαγγνίζεται ἐπὶ τὴν ποίησιν αὐτοῦ.

Tolle à te dubitationem, & nihil omnino dubites, petens aliquid à Deo, nec dicas intra te: Quomodo verò possum aliquid petere à Domino & obtinere, cùm sim peccator tantorum malorum in Dominum? Noli hoc cogitare, sed ex totis præcordiis convertere ad Dominum. Pete sine dubitatione, et scies misericordiam Domini, quòd non te derelinquet; sed petitionem animæ tuæ adimplebit. Non est enim Deus sicut homines memores injuriarum, sed est immemor injuriarum, et misereatur figmenti sui.



---

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ  
ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΡΩΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Α.

*Ἐκ προσώπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας γραφεῖσα.*

---

S. CLEMENTIS

EPISCOPI ROMANI

EPISTOLA AD CORINTHIOS I.

*Scripta ex Romanæ Ecclesiæ persona.*

---

ΤΟΤ ΑΓΙΟΤ

Κ Λ Η Μ Ε Ν Τ Ο Σ

ΤΟΤ ΡΩΜΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΤ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΪ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΪ Α.

Ἐκ προΪπου τῆς Ῥωμαίων ἐκκληΪας γραφεΪσα.

[Ἡ ἐκκλη]Ϊα τοῦ Θεοῦ ἡ παροικουΪσα <sup>1</sup> [Ῥώ-  
μην,] τῆ ἐκκληΪα τοῦ Θεοῦ <sup>2</sup> πα[ροι-  
κού]ση Κόρινθον, κλητοΪς ἡγι[ασμέν]οις ἐν δε-

F.ELL.

VERS. ~~33~~

ad p. 33.

VAR.LECT.

Dei Ecclesia, quæ Romæ peregrinatur, Ecclesiæ Dei,

<sup>1</sup> Β. πανταχῆ τῆς Ῥώμης. <sup>2</sup> addit τῆ. J. fortè κατοικούση.

[Ἡ ἐκκληΪα.] Misere me doc-  
torum virorum, quod odio ca-  
tholicæ veritatis, studioque vanæ  
Solthene, Timotheo, Silvano, &  
hæreseos, adducti, existiment per  
hanc superscriptionem adjuvari  
errorem suum, quo Episcopis  
coæquant Presbyteros. Quia  
auctoritatem. Cur ergo, roga-  
bis, cum Clemens γυμνῆ κεφαλῆ  
potuerit literas dare, maluit latere  
sub persona Ecclesiæ? Facilis re-  
sponso. Quoniam totius Apo-  
stolicæ Ecclesiæ commune vo-  
cabatur. [Blond. Apol. pro sent.  
Hieron. p. 9.] At si rectè ex  
principiis suis voluissent argu-  
mentari, concludere oportebat,  
idem jus fuisse Laicis, ac Pres-  
byteris & Episcopis; atque hoc  
modo deterrimum rerum statum  
invehere. ἀναρχίαν, adversus  
quam Clemens totâ pugnat epi-  
stolâ, Præclarâ verò hac ratioci-  
natione conficietur, ut Paulus,  
quia scribit Epistolas, unâ cum  
fratribus universis, majorem non  
obtinuerit, quàm ultimus Chri-  
stianorum, in Ecclesiæ regimine,  
auctoritatem. Cur ergo, roga-  
bis, cum Clemens γυμνῆ κεφαλῆ  
potuerit literas dare, maluit latere  
sub persona Ecclesiæ? Facilis re-  
sponso. Quoniam totius Apo-  
stolicæ Ecclesiæ commune vo-  
cabatur. [Blond. Apol. pro sent.  
Hieron. p. 9.] At si rectè ex  
principiis suis voluissent argu-  
mentari, concludere oportebat,  
idem jus fuisse Laicis, ac Pres-  
byteris & Episcopis; atque hoc  
modo deterrimum rerum statum  
invehere. ἀναρχίαν, adversus  
quam Clemens totâ pugnat epi-  
stolâ, Præclarâ verò hac ratioci-  
& ordinem Hierarchicum non in-

---

---

# S. C L E M E N T I S

EPISCOPI ROMANI

## EPISTOLA AD CORINTHIOS I.

Scripta ex Romanæ Ecclesiæ Persona.

**E**cclēsia Dei quæ incolit Romam, Ecclesiæ Dei quæ Corinthum incolit, vocatis sanctificatis voluntate divinâ, per Dominum nostrum

quæ Corinthi peregrinatur, vocatis, sanctificatis voluntate divinâ; per Dominum nostrum Jesum Christum: ~~VERS. V.~~

fringit. Vide Sancti Cypriani adeò à fraterna illa caritate, & Ep. v. Cor. animarum zelo, quibus olim

Rectissimè statuit eruditissimus Christianorum mentes incaluerunt, quàm ex regiminis ecclesiæ Episcopos, quos vivâ voce Christianorū & individuae unitatis, quæ propter locorum distantiam erudire non poterant, per epistolas fideles universos conjunxerat, vi & monere, consulere, objurgare, interdum & universam fraternitatem alloqui & hortari non desisse. At non solum singulares necessitate, esse repetendas. Quisquis enim ecclesiæ cujusvis membrum audiebat, aliis quibuscumque protinus adnectebatur; & personæ, aut ecclesiarum præfecti, sed tota ecclesiarum universitas hoc ipsum præstabat. qui ab aliqua meruerat ejici, ab Sic Smyrnenſis ecclesia ad illam universis utique extorris habebatur. Hinc S. Ignatius ad Epistolæ Synodicæ, fidei, quam quæ in Ponto erat literas suas quæque Episcopus profitebatur, dedit. Euseb. Hist. L. iv. C. 14. indices, ortum duxere. Quæ Adeò non singularis exempli res quidem mittebantur, non oblectæ præsentis Epistolæ formula, quæ ecclesiæ Romanæ nomine per quæ causâ, ad sedem Romanam, scriptæ. Quia & observandum sed ad omnes undique ex æquo venit, instituti hujus causas non ecclesias: cui muneri minimè

λήματι Θεοῦ, διὰ τοῦ [Κυρίου ἡμῶν] Ἰησοῦ  
Χριστοῦ [Χάρις ὑμῶν] καὶ εἰρήνη ἀπὸ παντο-  
[κράτο]ρος Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ πληθυνθεῖν,  
\* F. ἰδίως καὶ ἐπαλ-  
λήτως. ὅς [ἐφ' ὑμῶν] ἰδίου, καὶ ἐπ' ἀλλήλους.

A. [Διὰ γενο]μένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ [πε-  
VERS. WOT. Gratia vobis & pax ab omnipotente Deo per Jesum

VAR. LECT. ὅς F. ἐφ' ὑμῶν ἰδίου, καὶ ἐπ' ἀλλήλους.

eximebatur ipse Romanus Pon- & ab Hieronymo *valde utilis;*  
tifax, testante Gelasio I. cujus Epistolæque ad Hebræos confi-  
confessio fidei, universis Darda- milis, & demum à tota Ecclesia  
nizæ Episcopis, & aliis, habetur publicè legi, & tantum non Ca-  
Ep. 1. & 2. Idem Gregorium nonica haberi, meruit. FELL.  
Magnum præstitisse affirmat Joh. Eo tempore, nulla quidem  
Diaconus in ejus vita. Imò ve- fuit Romanæ Ecclesiæ in Corin-  
rò nec vel ipsi Hæresiarchæ huic thiam potestas; nec res Christia-  
officio defuere: sed licèt ab Ec- na eo in statu erat, ut posset ul-  
clesia se ultro dividerent; eidem lus Episcopus in alium jus ad-  
tamen adhærere, ambitione satis sumere, qui parus esset ordinis.  
præposterò, usque affectabant. Sed nihil vetat, quamvis unus  
Quibus rite præstructis, facilis ad cæteris præesset, singulari quo-  
sequentem epistolam patebit a- dam jure, eum tamen auctori-  
ditus. Nimirum, quando teter- tatem dissimulasse; ne qui in  
rima seditio, illà longè impro- superiorem potestatem Corinthi  
bior quæ D. Pauli temporibus confurrexerunt, putarent rem agi  
gliscebatur, Corinthiorum Eccle- τῶν ἡγουμένων, non ipsius Eccle-  
siam divexabat; expectandum sia; atque ipsum Romanæ Ec-  
erat, ut pro Ecclesiæ lege & clesiæ corpus id probare, quod  
more, tum seditiosi, tum etiam factum erat Corinthi, quidquid  
Episcopi, per vim & nefas ejecti, de eo Ecclesiæ ἡγούμενοι sentin-  
ne non ipsa demum Ecclesia rent. Hæc causa videtur fuisse,  
malè mulctata, querelas & ἐπι- cur Ecclesia scriberet ad Eccle-  
ζητήσεις; suas, quarum mentio siam, ommissis Rectorum nomi-  
statim sequitur, interponeret: nibus, quicumque essent. CLEF.  
responsumque omnes & singuli Παροικοῦσα.] Vertendum u-  
ferrent, non ab Episcopo tan- trobique peregrinatur Roma, ἐν  
tùm, sed, quod hic factum vide- Corinthi peregrinatur, ut ostendit  
mus, ab ipsa etiam Ecclesiæ uni- Hen. Valesius in notis ad Euse-  
versitate. Quoad characterem bii Hist. Eccles. COLOM. Sic ver-  
hujus Epistolæ, licèt à decreta- terat Junius, quem temere cor-  
tium, quas Pappæ, longo inter- rexerat Cotelarius.  
vallo sequentes, imperioso stilo Negari minimè debet, παροι-  
distârunt (proximiora enim sunt κείν idem sæpissimè esse ac πα-  
supposititia) prorsus sit aliena; ρεπιδημεῖν, & proinde versionem  
ἰκανοτάτη γραφή à S. Irenæo, Junii rectissimè esse institutam;  
μεγάλη καὶ θαυμαστικὴ ab Eusebio, præsertim, cùm is nascentis Ec-

Jesum Christum: Gratia vobis & pax ab omnipotente Deo per Jesum Christum in vobis singulis, & mutuò erga vos invicem, multiplicetur.

I. Propter calamitates & casus adversos, qui

Christum multiplicetur. Propter subitas ac sibi in- VERS. WOR.  
vicem succedentes calamitates & casus adversos,

clesiæ status, ut sub Imperatori- tricibus Ecclesiis, & eidem E-  
bus Ethnicis, & plurimum perfe- piscopali curæ subjectæ, intelli-  
cutoribus, nullibi stabilem & gendæ veniunt. Priscis siqui-  
permanentem possideret locum; dem temporibus, idem fere erat  
sed patriam cœlestem anhelans, *paracclia*, quod nunc *diœcesis* dice-  
vitam in terris vagam & dubiam, retur. Vide Concil. Ancyranî  
tamquam hospes peregrina, trans- Can. xviii. Frustra itaque sunt  
igeret. Interea tamen adver- ii, qui, ex plurium Presbyte-  
tere licebit, *παροίκους*, non modò rorum hac in Epistola mentione,  
inquilinos & hospites, sed in rem hierarchicam concidisse autu-  
cincia habitantes cives & indige- mant, & Presbyteranæ *ισοτιμίας*  
nas, à probatissimis auctoribus imaginem & typum exhiberi  
passim dici; & non tantùm adifi- gloriantur. FELL.

gloriantur. FELL.  
'Εφ' ὑμῶν ἰδίους κ. τ. λ.] Allu-  
dit fortassè ad 1 Theff. iii. 12.  
Legendum autem arbitror ἐφ'  
τεcessoris verbis utar, πάντας ὑμᾶς ἰδίως. JUN.

accenseri: quodque ad rem præ- Vitiiosa haud dubiè est Junii  
lectio: quorsum enim est χάρις  
sentem imprimis spectat, in ma- ὑμῶν ---- πληθυνθεῖν, si legatur  
nifesto est, minores Ecclesias fa- post πληθυνθεῖν, & cum eo con-  
miliam atque nomen à matrici- nectatur ἐφ' ὑμῶν ἰδίους? Pear-  
bus ducere; unde D. Pauli Epif- sonus, si veritatem non attigerit,  
totius Achaiæ Ecclesiis inscribitur ad eam quàm proximè  
ad 2 Cor. i. 1. Insuper collecta conjectando accessit. Clausæ enim  
Hierosolymas mittenda, 1 Cor. sententiâ, & finitâ salutatione  
xvi. 1. & 2 Cor. viii. 19. ad totam sequuntur cum γενομένης ἡμῶν  
Achaiam pertinuit; ut constat συμφορᾶς, legitque δι' αἰφνιδίους  
ex Rom. xv. 26. 2 Cor. ix. 2. καὶ ἐπαλλήλους γενομένης ἡμῶν  
Pari ratione, cum apud Euseb. συμφορᾶς καὶ περιπτώσεις. WOT.  
L. iv. C. 14. Smyrnenfis Ecclesia Hic ex accuratori MS. inspec-  
Epistolam suam inscribit, ταῖς tionem legit, διὰ τὰς αἰφνιδίους  
κατὰ Πόντον παροικίας, & Dio- καὶ ἐπαλλήλους τὰς γενομένης  
nysius τῆς ἐν Κορίνθῳ παροικίας, η. σ. κ. περιπτώσεις, aut διὰ τῶ-  
Philippus τῆς Γορτυναίων παροι- νους ἡμῶν ἰδίους καὶ ἐπαλλήλους,  
κίας, Episcopi perhibentur; utro- καὶ γενομένης κ. τ. λ.]  
bique regiones omnes istis ma- διὰ γενομένης συμφορᾶς κ. τ. λ.]

\* F. βρά-  
 διον.  
 \* F. νομί-  
 ζομεν.  
 \* L. ξένος.  
 \* J. G. p. 83.

ριπ[ί]ώσεις, ἀδελφοί, βράδειον<sup>2</sup> [δυσο]ίζο-  
 μεν ἐπιστροφὴν πεποι[κέν]αι, περὶ τῶν ἐπιζη-  
 τουμένων [πα]ρ' ὑμῖν πραγμάτων, ἀγαπῆτοί,  
 τῆς τε ἀλλοτρίας καὶ<sup>3</sup> ξένοις τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ  
 Θεοῦ, μιὰς καὶ ἀνοσίου στάσεως, ἣν ὀλίγα  
 πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα, εἰς  
 τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν  
 καὶ περιέσπτον, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀξιαγάπη-  
 τον, ὄνομα ὑμῶν, μεγάλως βλασφημηθῆναι.  
 Τίς γὰρ παρεπιδημήσας πρὸς ὑμᾶς, τὴν πανά-  
 ρετον καὶ βεβαίαν ὑμῶν πίστιν οὐκ ἔδοκίμασεν;  
 τὴν τε σώφρονα καὶ<sup>4</sup> ἐπιεικῆ ἐν Χριστῷ εὐσέ-  
 λειαν οὐκ ἔθαύμασεν; καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς

VERS. WOT; qui nobis acciderunt, tardiùs, fratres, nosmet-ipsos  
 convertissè existimamus ad ea, quæ fuerunt quæsitæ  
 à vobis, dilecti; & feditionem impiam ac detestan-  
 dam, inter vos ortam, Deique electis peregrinam &  
 alienam; quam pauci homines temerarii & audaces

VAR. LECT. <sup>1</sup> J. B. ἀδελφοὶ ἀγαπῆτοί. <sup>2</sup> B. ἀναγκαζόμεθα?  
<sup>3</sup> J. B. delent. <sup>4</sup> MS. ἐπιεικῆν.

Ex hisce verbis colligit Junius, commodius ab iis, qui Romæ  
 verisimile esse, hanc Epistolam erant, scribi posset? An credibile  
 fuisse conscriptam à Clemente in etiam est, Clementem exsilii sui  
 exilio constituto. Sed puto, bo- ne minimam quidem mençio-  
 næ fidei rem non esse, siquis nem facturum fuisse? CLER.  
 alieno nomine literas mitteret, [δυσοίζομεν.] Vox per conjec-  
 quo tempore constaret eum pe- turam Junii restituta, quæ ta-  
 regre versari, nec convenire aut men vix alibi quàm apud Hesy-  
 alloqui eos posse, quorum verbis chium reperitur, qui δυσοίζειν  
 se scribere profiteretur. Præterea per φορεῖσθαι & ὑποκτεύειν red-  
 solennis illa legatio, quæ in calce dit. Simplicius νομίζομεν. FELL.  
 recensetur, argumento erit, hæc Legit Junius δυσοίζομεν, satis  
 ab insula, aut metallo, minimè incommodè proculdubio, poeti-  
 fuisse transmissa. FELL. cum sit vocabulum, nec

Satis jam omnibus constat, usquam nisi apud poetas, raro  
 hanc Epistolam scriptam fuisse, quæ apud ipsos, occurrat. WOT.  
 circa I. Vespasiani annum, qui Subjicit, Millium & Grabium,  
 est Æræ Christianæ lxix. Quis quorum uterque Junii editionem  
 credat, Clementem exsulantem, cum MS. contulerat, in suis co-  
 nomine Ecclesiæ cui præferat, dicibus reposuisse νομίζομεν.  
 Epistolam scripsisse; cum multo Legendum videtur βραδείαν

# AD CORINTHIOS. EPI. 7

nobis acciderunt, Fratres, tardiùs nos animum adjecisse videmur ad eas res, quæ à vobis, Dilecti, quæsitæ sunt; & ad seditionem impiam ac detestandam, Dei electis peregrinam & alienam; quam pauci homines insolentes & audaces in tantum vecordiæ inflammârunt, ut venerabile, & illustre, & ab omnibus amari dignum, nomen vestrum magnopere blasphemetur. Quis enim apud vos diversatus, omni virtute plenam, firmamque ac stabilem fidem vestram non probaverit? sobriam & moderatam in Christo pietatem non est admiratus? magnificentiam hospiti in tantum insolentiæ accenderunt, ut honorificum & illustre nomen vestrum, & ab omnibus amari dignum, vehementer blasphemetur. Quis enim apud vos diversatus, omni virtute plenam, firmamque ac stabilem fidem vestram non probavit? sobriamque & moderatam in Christo pietatem non est admiratus? & splendidos ac li-

Citatur à Clem. Al. Strom. iv.

VERS. WOT.

δοκίμοιεν ἐπιστροφῆν κ. τ. λ. hoc est, si ita loqui Latinè liceret, seram videbimur animadversionem fecisse, de iis que quærebatis. Sensus est, videbimur sero ad animum revocâsse.

CLER. [Ἐπιστροφῆν πεποιμέναι.] Ἐπιστρέφουσι, & ἐπιστροφῆν ποιεῖν est, curare, animadvertere, animum adhibere vel adjicere.

JUN, [Ἐἰς τοσοῦτον ἀπονοίας.] Hoc est tanto furore inflammârunt; vel ita inflammârunt, ut rem ad tantum furorem adduxerint; ut &c. CLER.

In tantum superbiæ sive insolentia accenderunt. WOT. Hanc loquendi rationem viris eruditis tolerabilem visam fuisse miror: non enim seditionem in tantum vecordia, vel superbiæ inflammârunt Schismatici; sed hoc eorum fastu, vel temeritate, contigit. Id olim videns Joan. Boisius le-

gendum conjecit, εἰς τοσοῦτον, ὑπὸ ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, usque addeò, præ superbia accenderunt: ad Auctoris mentem rectè quidem. Sed minore mutatione reponendum, εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας, vel ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, in tantum, per adrogantiam, vel stultam audaciam, inflammârunt.

Nam ἀπόνοια σημαίνει δύο, τὴν ὑπερηφάνειαν, καὶ τὴν θρασύτητα, sicut ait Etymologici Magni scriptor; & huc convenit vel hæc, vel illa significatio. DAV. Optimè, ut in Vet. Glossis: Ἀπόνοια, contumacia, dementia: ἀπονοία, temeritate. Ἀπονεονμένος, temerarius, demens. Vide Theophrasti Char. C. vii. περὶ ἀπονοίας, & C. xxv. περὶ ὑπερηφάνειας, & ad illa Casaubonum. CLER.

[Ὀνομα.] Nomen hic est exstimatio. CLER.

φιλοξενίας ὑμῶν ἦθος οὐκ ἐκήρυξεν; καὶ τὴν τετ-  
 λείαν καὶ ἄσφαλῆ γνῶσιν οὐκ ἐμακάρισεν;  
 ἄπροσωπολήπῳ γὰρ πάντα ἔποιεῖτε, καὶ  
 \* Clemens Al. ἐν τοῖς νομίμοις. τοῖς νόμοις τοῦ Θεοῦ ἔπορεύεσθε, ὑποτασσόμε-  
 νοι τοῖς ἡγουμένοις ὑμῶν, καὶ τιμὴν τὴν καθήκουσαν ἀπονέμοντες τοῖς παρ' ὑμῶν πρεσβυτέ-  
 ροις νέοις τε μέτρια καὶ σεμνὰ νοεῖν ἐπιτρέπετε  
 γυναιξίν τε ἐν ἀμώμῳ καὶ σεμνῇ καὶ ἀγνῇ συνει-  
 δήσει πάντα ἐπιτελεῖν παρηγγέλλετε, στεργού-  
 σας καθηκόντως τοὺς ἀνδρας αὐτῶν ἐν τῷ  
 κανόνι τῆς ὑποταγῆς ὑπαρχούσας, τὰ κατὰ  
 τὸν οἶκον σεμνῶς οἰκουρῆν ἐδιδάσκετε, πάνυ  
 σωφρονούσας.

VERS. WOT. berales hospitalitatis vestrae mores non praedicavit? & perfectam certamque cognitionem vestram non beatam existimavit? Omnia enim sine personarum intuitu à vobis fiebant, & in Dei legibus ambulabatis, praepositis vestris subditi, & Presbyteros, qui sunt inter vos, debito honore prosequentes. Juvenibus, ut mode-

VAR. LECT. ἄσφαλῆν. ἄπροσωπολήπῳ. ἔποιεῖται. ἔπορεύεσθαι. καθήκουσαν. ναίσις. B. ἐπισκήπτετε. καὶ πάνυ σωφρονούσας, τὰ κατὰ κ. τ. λ.

Τοῖς νόμοις.] Clemens Alex. Daniel, ἐν τοῖς νόμοις ἐπορεύεσθε ἐν τοῖς νομίμοις. Quae genuina semel reperitur: sed versio illa lectio, ut ex Cap. iii. & κl. liquet. COLOM. Nuspiam, quod memini, apud Lxx. vel in Novo Testamento, νόμοι effertur pluraliter pro legibus vel praecipis Dei; sed tantum singulariter, denotans Dispensationem sive Legem, vel moralem, vel Mosaicam, vel Christianam, praecipue verò Mosaicam; cum Christiana Dispensatio fere ubique vocetur Evangelium. Divinae autem leges ubique nuncupantur ἐντολαί, προτάγματα, κρίματα, κρίσεις, διαταγαί, μαρτύρια, & δικαιώματα, nusquam νόμοι. In libro quidem νόμοις, juvenibus, qui sequuntur.



# AD CORINTHIOS. EP. I.

9

talitatis vestræ non prædicavit? perfectam, stabilemque cognitionem vestram non judicavit beatam? Omnia enim sine personarum acceptione à vobis fiebant, & in Dei legibus ambulabatis, præpositis vestris subditi, & seniores inter vos debito honore prosequentes. Juvenibus, ut moderata & honesta sectarentur, mandabatis; mulieribus, ut in inculpabili, sancta, & casta conscientia, omnia peragerent, diligendo maritos, prout officium postulat, denunciabatis; utque, in obedientiæ canone se continendo, res domesticas cum omni temperantiâ administrarent, docebatis.

rata & honesta sectarentur, mandâstis: mulieres in inculpabili, honesta, & casta conscientia omnia peragere justis, diligentes maritos suos, prout officium postulat; & in obedientiæ canone se continent, res domesticas cum gravitate administrare, docebatis, omnino honestè se gerentes. VERS. WOR.

Hæc verò sunt violenter detorta Ecclesiæ. Eadem ratio suadet, à viro docto, dum ὑποθέσει δουτοῖς παρ' ὑμῶν πρεσβυτέρους intel- λεύει. Si Clemens ageret de seditio- ne erga magistratus Ethnicos, non de magistratibus Corinthiorum, qui erant Ethnici. Nec vetat oppositio τῶν νεῶν, que sequitur: potuere enim ju- niores quidem Christiani in Seniores munere, non minùs quàm præeunt, sive in Republica, sive in Ecclesia; voci tribuenda est

alterutra potestas, prout res, quæ agit, postulat. Vide Hen. Hammondum ad Heb. xiii. 7. ἡγερέφετε, i. e. à teneris insti- tuebatis & imbuebatis. JUN. Verbum ἐπιτρέπω jubendi vim habet in Theodoreti Therap. vii. discordiæ in Ecclesia, quâ fiebat, & in Clementinis Hom. iv. C. i. ut nonnulli adversarentur ἡγου- DAV.

μένους, quâ voce proinde significatur tantum ἡ, qui præerant Οἰκουργεῖν.] Non satis Christianæ matrisfamilias οἰκουρέτω,

B'. Πάντες τε ἐταπεινοφρονεῖτε, μηδὲν ἀλαζονεύομενοι, ὑποτασσόμενοι μᾶλλον ἢ ὑποτάσσοντες, <sup>1</sup> μᾶλλον διδόντες ἢ λαμβάνοντες· τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι, καὶ προσέχοντες <sup>2</sup> τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς, <sup>3</sup> ἔστερτισμένοι ἢτε τοῖς σπλάγχθοις, καὶ τὰ <sup>4</sup> παθήματα αὐ-

VERS. WOT. II. Omnes humili animo eratis, in nullo inani gloria-  
tioni dediti, *aliorum jure* subjecti potius quam *alios vobis*

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ἡδίων. <sup>2</sup> J. B. C. τοῖς λόγοις. <sup>3</sup> J. οἱ ἐνε-  
στερτισμένοι ἦσαν. B. ἐνεστερτισμένοι ἢτε αὐτὸν. <sup>4</sup> J. μα-  
θήματα.

*domum curare*, nisi fortis illius mulieris ad instar, quam Solomon Prov. ult. describit, manum operi admoveat. Σεμνῶς οἰκουρεῖν est decorè aut *cum matronali gravitate administrare*.  
FELL.

Si, quæ sunt uxoris antea definitis, statuamus ἐν τῷ κανόνι τῆς ὑποταγῆς ὑπαρχούσας non referri ad præcedens γυναιεῖν, & connecti cum στεργούσας καθηκόντως; sed periphrasim esse, & denotare ancillas, rebus domesticis, præsertim fervilibus, operantes; haud dubio legendum est οἰκουρεῖν, & sententia hoc modo vertenda est, & eas, quæ sunt in canonè obedientia, rebus domesticis cum reverentia operari docuistis, omnino honestè se gerentes.  
WOT.

Insolens & dura loquendi ratio: cave verò cum Boïsio reponas οἰκουρεῖν, hæc enim pura putata est ταυτολογία. Non incommodè quidem Junius αὐτουργεῖν rescriptit; ego tamen ὑπουργεῖν, exsequi, legendum censeo. DAV.

Πάντες ἐταπεινοφρονεῖτε.] Ad locum 1 Pet. v. 5. respexisse hîc Clementem nostrum arbitror,

Πάντες δὲ ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι, τὴν ταπεινοφροσύνην ἐγκομίσασθε. Unde infra ἐνδυσάμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινοφροῦντες; & passim in hac Epistola Corinthios, ut humilitate se ornent, & humilitatem cum concordia induant, hortatur: quæ cæterarum virtutum meritò à Basilio θεσαυροφυλάκιον vocatur; & à Chrysostomo, μήτηρ, καὶ ρίζα, καὶ τροφὸς, καὶ ὑπόθεσις, καὶ σύνδεσμος, τῶν ἀγαθῶν. JUN.

Μᾶλλον διδόντες.] Alludit ad locum Act. xx. 35. Μακάριόν ἐστι διδόναι, μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. JUN.

Ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκούμενοι.] Fortè doctrinam salutis, ex sacris Scripturis haustam, intelligit, ut Basilius ad Meletium Ep. 56. ὠφέλιμα διδάγματα ἢ ἐφόδια πρὸς τὸν ἐνεστώτα αἰῶνα, καὶ τὸν μέλλοντα: Sic Cyrillus Hierosol. Cat. v. Vel potius τὰ βιωτικὰ, ad victum & vestitum necessaria, intelligit, ut 1 Tim. vi. 8. Ἐχοντες δὲ διατροφὰς καὶ σκεπάσματα, τοῦτοις ἀρκουθήσθε. & Heb. xiii. 5. ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν. JUN.

Perinde est, sive de animi, sive

II. Omnes humili animo eratis, nullatenus superbientes, magis subjecti quàm subjicientes, dantes potiùs quàm accipientes: Dei viatico contenti, & verbo ejus diligenter attendentes, dilatati eratis in visceribus; ejusque passiones

subjicientes, *lubentius dantes quàm accipientes*: Dei viatico contenti, & ad verba ejus diligenter attendentes, intimè recondita in visceribus servabatis; ejusque passio-

Vers. Wort.

etiam corporis, viatico, hæc intelligantur: sensus enim de utrovis rectè constabit. FELL.

Προσέχοντες τοὺς λόγους.] Certum est, apud paulò ἑλληνικοτέρως loquentes, verbum προσέχειν conjungi cum Dativo: attamen, apud Lxx. sæpe conjungitur hoc verbum cum Accusativo. Ad λόγους referri debet ἐστερνιασμένοι vel ἐνεστερνιασμένοι. CLER.

Ἐστερνιασμένοι.] Clementi ἐστερνιασμένοι sunt, qui Latinis pectorosi, homines lati capacisque pectoris. Respexit dubio procul ad 2 Cor. vi. 11, 12, 13. ἡ καρδία ἡμῶν πεπλάτυνται. Οὐ στενοχωρεῖσθε ἐν ἡμῖν στενοχωρεῖσθε δὲ ἐν τοῖς σπλάγχνοις ἡμῶν. --- πλατύνθητε καὶ ἡμεῖς. Quocirca suspicari quis possit, particulam ἐν ἐ Clementino textu excidisse. Cor.

Στερνίεσθαι vel ἐνεστερνίεσθαι τοῖς σπλάγχνοις, pectorari, ut sic loquar, visceribus, idem est, quod Latinè diceretis, in animum admittere. Hefychius quidem & Suidas interpretantur ἐνστερνιασμένος, περιπτυσάμενος, complexus, quia hoc fit pectora conjungendo. Hinc complexi hic visceribus dicentur, qui in intima viscera id, de quo sermo est, adferint. Postea verbum hoc frequentius à Scriptoribus Christianis

usurpari cœpit: cujus etiam intenditur significatio, additis verbis τοῖς σπλάγχνοις. CLER.

Τὰ παθήματα αὐτοῦ.] Hæc verba produlubio referri debent ad precedens Θεοῦ unde faciliè evinci potest, si fides Clementi sit habenda, Christum esse Deum; immeritoque à Photio malè haberi Sanctum Patrem, quòd nimis humiliter, de divina Christi natura, sensitse videatur. Cor. Wort.

Ad hunc locum, τοῖς ἐφοδίοις --- ὀφθαλμῶν ὑμῶν, allussisse Auctorem Constitutionum Apostolicarum, in Proœmio operis, conjicit Pearsonus. Ὁπλισμένοι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐνεστερνιασμένοι τὸν φόβον αὐτοῦ, βαντίσματος μέτοχοι τοῦ τιμίου καὶ ἀθάτου αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ubi ὀπλισμένοι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ respondet, τοῖς ἐφοδίοις τοῦ Θεοῦ ἀρκοῦμενοι, cum ista ἐφόδια sint commeatus, & apparatus, quibus opus est in militia nostra Christiana; καὶ ἐνεστερνιασμένοι τὸν φόβον αὐτοῦ respondet, καὶ προσέχοντες τοὺς λόγους αὐτοῦ ἐπιμελῶς, ἐστερνιασμένοι ἥτε τοῖς σπλάγχνοις; & βαντίσματος μέτοχοι τοῦ τιμίου καὶ ἀθάτου αἵματος τοῦ Χριστοῦ respondet, καὶ τὰ παθήματα αὐτοῦ ἦν πρὸ ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Wort.

τοῦ ἦν πρό ὀφθαλμῶν ὑμῶν. Οὕτως εἰρήνη βαθεῖα καὶ λιπαρὰ ἐδέδοτο πᾶσιν, καὶ ἀκόρεστος πόθος εἰς ἀγαθοποιίαν, καὶ πλήρης πνεύματος ἀγίου ἔκχυσις ἐπὶ πάντας ἐγένετο· μέστοί τε ὀσίας βουλῆς ἐν ἀγαθῇ προθυμίᾳ μετ' εὐσεβοῦς <sup>6</sup> πεποιθήσεως ἐξετείνατε τὰς χεῖρας ὑμῶν πρὸς

<sup>a</sup> F. ἡλεων. τὸν παντοκράτορα Θεόν, ἱκετεύοντες αὐτὸν ἵλεως γενέσθαι, εἴ τι ἄκοντες ἠμάρτετε. Ἄγων ἦν ὑμῖν ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς ὑπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος, εἰς τὸ σώζεσθαι μετ' <sup>7</sup> ἐλέους καὶ συνειδήσεως τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ· <sup>8</sup> εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι ἦτε, καὶ <sup>b</sup> ἀναμνησικακοὶ εἰς ἀλλήλους. Πᾶσα στάσις, καὶ πᾶν σχίσμα βλελυκτὸν ὑμῖν· ἐπὶ τοῖς παραπτώμασι <sup>c</sup> τῶν, vel <sup>9</sup> τοῖς πλησίον ἐπειθεῖτε τὰ ὑστερήματα αὐτῶν <sup>d</sup> πλυσίων. ἴδια ἐκρίνετε· ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγα-

<sup>e</sup> F. ἀμνησικακοὶ. <sup>c</sup> τῶν, vel <sup>d</sup> πλυσίων. ἴδια ἐκρίνετε· ἀμεταμέλητοι ἦτε ἐπὶ πάσῃ ἀγα-

VERS. WOT. nes vobis præ oculis erant. Sic alta & beata pax, cum inexplibili benefaciendi desiderio, omnibus data fuit; plena etiam super omnes Spiritûs sancti effusio facta est; sanctaque voluntate pleni, bonâ animi promptitudine, cum pia confidentia, manus vestras ad Deum omnipotentem extendistis, supplicantes ei, ut esset erga vos animo propitio, si quid inviti peccassetis. Labor omnis & con-

VAR. LECT. <sup>5</sup> MS. λειπαρὰ ἐδέδοτο. <sup>6</sup> πεποιθήσεως. <sup>7</sup> ἐλαίους; <sup>8</sup> εἰλικρινεῖς καὶ ἀκέραιοι. <sup>9</sup> J. F. τῶν. B. τοῖς τῶν πλυσίων.

[Ἴλεως γενέσθαι.] Junius, Cotelerius, Colomelius, & Fellus malunt ἡλεων. Ipse, quum à MS. Cod. fide non nisi invitus discedo, nihil mutò: ἡλεως enim adverbialiter usurpatum, propitiè, vel animo propitio, satis consonum est τῷ γενέσθαι. WOT.

[Ἐπὲρ πάσης τῆς ἀδελφότητος.] Sic 1 Pet. ii. 17. Τὴν ἀδελφότητα ἀγαπᾶτε. Sub Lege olim,

non tantum qui eisdem parentibus erant prognati, sed qui eisdem tribus, qui eorundem sacrorum, & eisdem verbi participes erant, Fratres vocabantur. Sic in primitiva Ecclesia, cum Christiani animo animaque inter se miscerentur, & omnia præter uxores indiscreta haberent, (ut loquitur Tertullianus) Fratres, propter hanc πρὸς ἀλλήλους φι-

vobis præ oculis erant. Sic alta & beata pax omnibus dabatur, inexplebile benefaciendi desiderium omnes tenebat, plena etiam super omnes Spiritus sancti effusio facta est; sanctaque voluntate pleni, bona animi promptitudine, cum pia confidentia, manus vestras ad Deum omnipotentem extendistis, supplicantes illi ut propitius esset, si quid inviti peccassetis. Vobis per diem ac noctem sollicitudo erat pro universa fraternitate, ut numerus electorum Dei cum commiseratione & conscientia salvaretur. Sinceri inter vos invicem, innoxii, & omnis injuriæ immemores eratis. Seditio omnis & scissura vobis abominationi erat; proximorum delicta lugebatis; illorum defectus, vestros censebatis; benefacti nullius pœnitebat vos; ad omne bo-

Heb. viii.

12.  
Mach. vii.

37.

tentio vestra diu nocteque pro universa fraternitate erat, ut numerus electorum ejus cum commiseratione & conscientia salvaretur. Sinceri inter vos invicem, innoxii, & omnis injuriæ immemores, eratis. Seditio omnis, & scissura, vobis abominanda erat: proximorum delicta lugebatis; illorum defectus vestros censebatis: ropter benefacta nulla pœnitentiâ ducti, ad omne bo-

VERS. WOR.

λοδοργίαν καὶ ἀγάπην, dicebantur: præcipuè verò, quia unum patrem Deum (ut idem Tertull. in Apol.) agnoscerent, unum spiritum sanctitatis haberent, & de ejusdem ignorantia utero ad unam veritatis lucem expavissent. Hinc, apud Cyprianum, in Epistolarum sine, illud toties repetitum, *Fraternitatem universam meo nomine salutate: Fraternitatem, quæ vobiscum est, multum à me salutate.* JUN.

Καὶ συνειδήσεως.] Rectè se non habet oratio: συνειδέσις enim vox est media; - proque epitheti

ratione, bonum fit, vel malum. Boissius legit *συνειδήσεως ἀγαθῆς* Junius verò, *συνδέσεως*, quod melius. Forsan verò optimè rescripteris, καὶ *συνευδοκίσεως*. Hæc vox animorum veluti harmoniam denotat, & huic loco adprimè convenit. Vide C. xxxiv. & xl. DAV.

Ἀναμνηστικοί.] Rectiùs ἀμνηστικοί. BOIS. Optimè, nam ἀναμνηστικοί si dicerentur, ii significarentur, qui revocarent in memoriam injuriarum ab aliis acceptas. CLER.

δοποιία, <sup>1</sup> ἔτοιμοι εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τῇ πα-  
ναρέτῳ καὶ σεβασμίῳ πολιτείᾳ <sup>2</sup> κεκοσμημένοι  
πάντα ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ <sup>3</sup> ἐπετελεῖτε· τὰ προσ-  
τάγματα τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὰ πλάτη τῆς καρ-  
δίας ὑμῶν ἐγγράπτο.

Γ'. Πᾶσα δόξα καὶ πλατυσμός <sup>1</sup> ἐδόθη ὑμῖν,  
καὶ ἐπετελέσθη τὸ γεγραμμένον, Ἐφαγεν καὶ  
ἔπιεν, καὶ ἐπλατύνθη καὶ ἐπαχύνθη, <sup>2</sup> καὶ ἀπε-

<sup>1</sup> L. ἀπε-  
λάκτισεν.

VERS. WOT. *num ornis prompti eratis.* Ornati venerandâ & omnibus  
numeris absolutâ conversatione, omnia in timore ejus  
peragebatis : mandata & præcepta Domini in latitudine

VAR. LECT. <sup>10</sup> MS. αἱ τοίμοι. <sup>11</sup> ἑκοσμημένοι. <sup>12</sup> ἐπετελεῖται,  
<sup>1</sup> δόθη.

Ἐν τῷ φόβῳ αὐτοῦ.] Malim lam latitudinem habet, ideo &  
ἐν τῷ φόβῳ τοῦ Κυρίου, ut deinceps deinceps deinceps  
de lineâ sequente, pro τὰ δικαιώ-  
ματα τοῦ Κυρίου, scribatur τὰ  
δικαιώματα αὐτοῦ· rectius enim  
subjicitur relativum, quàm præ-  
cedit. BOIS. CLER.

Πᾶσα δόξα.] Huc usque lau-  
dantur Corinthii, & illarum pii,  
sancti, & religiosi mores ipsis ob  
oculos ponuntur ; ut vituperium,  
propter vitia in quæ degenera-  
runt, acrius illorum animos pun-  
geret. JUN.

Προστάγματα.] Addendum è  
Cod. MS. καὶ τὰ δικαιώματα,  
quod vertit Junius *præcepta* :  
rectius vertisset *jurâ*. CLER.

Ἐπὶ τὰ πλάτη.] Junius, Boi-  
sius, & Fellus malunt ἐπὶ τὰς  
πλάκας, proculdubio respicientes  
ad 2 Cor. iii. 3. οὐκ ἐν πλατῶνι λθί-  
ναις, ἀλλ' ἐν πλατῶνι καρδίας σαρκί-  
ναις. Legitur autem ἐπὶ  
τὸ πλάτος τῆς καρδίας σου.  
Prov. vii. 3. & passim apud  
Lxx. Wot.

Sic habet etiam Cod. Alexand. ἐβριμμένα πῶς, καὶ οὐ συνεχῆ τῆν  
pro quo ἐπὶ πλάτος perperam ἀκολουθίαν φυλάττοντα. Aposto-  
scripsit Grabius in ipso contextu, li enim & Patres Apostolici, mo-  
rejectâ ad marginem lectione Co-  
dicis ; cum quo consentiunt Ro-  
rit, verborum & sententiarum  
manus, Complutensis, & Venetus. elegantias, ac rhetoricas subtili-  
Est quidem Heb. *לחל* *louahh*, tates, parum habuerunt. Wot.  
quod *πλάκα*, seu *tabulam*, signi-  
ficat. Sed quia tabula nonnu-  
Catena nostra in Psalmos inter-

# AD CORINTHIOS. EP. I. 15

num opus prompti & alacres eratis. Ornati Tit. iii. 1.  
 venerandâ & omnibus numeris absolutâ conver-  
 satione, omnia in timore ejus peragebatis: man-  
 data & præcepta Domini in tabulis cordis ve-  
 stri altiùs insculpebantur.

Deu. xxxii.  
 15.  
 Prov. vii. 3.

III. Omnis honor & latitudo vobis data est;  
 & scriptum illud impletum est, *Edit, bibit,*  
 & *dilatatus, ac incrassatus est, & recalcitravit*

cordis vestri altiùs insculpebantur.

VERS. WOT.

III. Omnis honor & dilatatio vobis data est, & scrip-  
 tum illud impletum est, *Edit, bibit, dilatatus, & incras-*

pretatur, est πραγμάτων <sup>4</sup> εὐθυμία FELL.

καὶ εὐρυχωρία. Corinthus enim  
 illis temporibus, ut Chryso-  
 stomus in argumento 1 Cor. urbs  
 magna fuit, καὶ πολυάνθρωπος,  
 πλούτου καὶ σοφίας ἕνεκεν θαυ-  
 μαστὴ, καὶ τῆς Ἑλλάδος τὸ κε-  
 Φάλαιον. JUN.

Hæc vox apud profanos Au-  
 thores significat *dilatatio, deduc-  
 tio, vel diffusio in latum*; item  
*jaçtantia, ostentatio, loquacitas*.  
 Apud Patres frequentius denotat  
*latos animi affectus, ex conscien-  
 tia rite & sincerè præstiti officii*:  
 quam significationem *dilatatio*  
 etiam apud Latinos Patres obti-  
 net. WOT.

<sup>4</sup>Ἐφαγεν, κ. τ. λ.] Hoc in loco  
 semel observetur, Clementem in  
 laudandis S. Scripturis Apostolos  
 imitatum, qui subinde sensâ ma-  
 gis quàm verba reddebant; nec  
 id quidem distinctè & scorsim,  
 sed permixtis, & quasi per spici-  
 legium decerptis suffragiis; nec  
 tam ab Hebræis fontibus, quàm  
 Lxx. profuente, minùs fortassè  
 limpido, sed magis accommodo,  
 quod apud S. Patres non est in-  
 omnibusque expòsito, hausisse, frequens, WOT.

Existimabant Patres, Scriptu-  
 rarum auctoritatem tantam esse,  
 apud auditores & lectores, ut fa-  
 tis esset adhærere veræ earum  
 sententiæ & consilio; quamvis  
 ipsa verba non proferrent. Apo-  
 stolorum etiam auctoritate freti,  
 sententiam aut περιοχὴν integram  
 conficiunt, ex pluribus Scripturæ  
 locis, quasi in una orationis serie  
 conjunctis. Quæ observatio e-  
 rit veluti προθεραπεία, quæ satis sit  
 ad parandum lectorem minùs  
 peritum; impediendumque ne  
 perturbetur, si invenire nequeat  
 loca omnia hîc citata, consenta-  
 nea Bibliis, quæ manibus nostris  
 teruntur. CLER.

<sup>4</sup> εὐθυμία.

Non multùm dissimiliter ci-  
 tat B. Chrysofomus Hom. i. in  
 Gen. Ἐφαγε, καὶ ἔπιε, καὶ ἔπα-  
 χύνθη, καὶ ἀπελάκτισεν ὁ ἡγαπη-  
 μένος. COT.

Hæc paulo aliter quàm apud  
 Lxx. aut in Heb. Textu leguntur:  
 & Clemens & Chrysofomus ex  
 Lxx. citâsse videntur memoriter;  
 quod apud S. Patres non est in-

γαλάκτισεν ὁ ἠγαπημένος. Ἐκ τούτου ζήλος, καὶ ἔρις, καὶ στάσις, διωγμὸς καὶ ἀκαταστασία, πόλεμος καὶ αἰχμαλωσία. οὕτως ἐπηγέρθησαν οἱ ἄτιμοι ἐπὶ τοὺς ἐντίμους, οἱ ἄδοξοι ἐπὶ τοὺς ἐνδόξους, οἱ ἄφρονες ἐπὶ τοὺς φρονίμους, οἱ νέοι ἐπὶ τοὺς πρεσβυτέρους. Διὰ τοῦτο πόρρω ἄπεσλιν ἡ δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη, ἐν τῷ ἀπολείπειν ἕκαστον τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ<sup>2</sup> πίστει αὐτοῦ ἀμβλυωπῆσαι, μὴδὲ ἐν τοῖς νομίμοις τῶν προσταγμάτων αὐτοῦ πορεύεσθαι, μὴδὲ πολιεύεσθαι κατὰ τὸ καθῆκον τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἕκαστον βαδίζειν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας αὐτοῦ<sup>3</sup> τὰς πονηράς, ζῆλον ἄδικον καὶ ἀσεβῆ ἀνειληφότας, δι' οὗ καὶ θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον.

Δ'. Γέγραπται γὰρ οὕτως· Καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας, ἤνεγκεν Κάιν ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς

VERS. WOT. *satus est, et recalcitravit dilectus.* Ab hoc fonte, zelus, & invidia, & contentio, & seditio, persecutio, & commotio, bellum, & captivitas, manarunt. Sic viles & inglorii, contra honoratos & gloriosos, sic insipientes contra sapientes, & juvenes contra seniores, insurrexerunt. Hanc ob causam, procul absunt justitia & pax, dum unusquisque Dei timorem deserat, & in fide ejus

VAR. LECT. <sup>2</sup> MS. ΠΙΣΤΙ. <sup>3</sup> τῆς.

Ζήλος.] Adde καὶ φθόνος, quæ expressius patere possit; qui u-  
à nullo Codicum impressorum tilissimum hoc effatum contra  
habentur. At versio Junii ea sæculi politicos reddit, Pessum  
agnoscit; legimus enim *Ab hoc* iri morum curam, pacemque  
*fonte emulatio, invidia:* unde civilem, contemtâ prius pietate.  
Typographi potiùs, quàm ipsius, FELL.

error esse videatur. WOT. Τῷ Χριστῷ.] Junius mavult

Διὰ τοῦτο κ. τ. λ.] *Hinc est, Χριστιανῶ.* Mihi sanè MS.  
*quod justitiâ procul exulante et* Codicis lectio præferenda vide-  
*pace, unusquisque etc.* JUN. Re- tur. Dicitur enim καθῆκον τῷ  
cedimus aliquantò à versione vi- Χριστῷ satis aptè, de perpetua &  
ri doctissimi, ut mens Authoris continua bonorum operum se-



*dilectus*. Hinc æmulatio, invidia, contentio, feditio, persecutio, commotio, bellum, & captivitas manârunt. Sic viles & inglorii contra hono-<sup>16. iii. 9.</sup> noratos & gloriosos, sic insipientes contra sapientes, & juvenes contra seniores, insurrexerunt. Hanc ob causam; procul absunt iustitia & pax, dum unusquisque Dei timorem deserit, & in fide ejus cæcutit; neque in institutis præceptorum ejus ambulat, aut vitam Christo dignam degit: sed secundum pravas ipsius concupiscentias incedit, iniquam & impiam invidiam fovendo & amplectendo, per quam mors<sup>Sap. ii. 24.</sup> in mundum intravit.

IV. Sic enim scriptum est, *Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terre sacrificium*<sup>Gen. iv. 3---8.</sup>

cæcutiat, neque in institutis præceptorum ejus ambulet,<sup>Vers. Wor.</sup> aut vitam Christo dignam degat; sed secundum pravas ipsius concupiscentias incedat, iniquam & impiam invidiam fovens & amplectens, *per quam mors in mundum intravit.*

IV. Sic enim scriptum est, *Et factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terre sacrificium Domino. Abel*

ric, secundum præcepta Christi; sæpius apud Poetas, & in prosa quam piè & Christianè vivendi oratione nonnunquam, jungitur rationem Græci Patres πολιτείαν verbo vel adjectivo plurali. Wor. vocant. Vox enim Χριστός, accepta metonymicè, Christianam, spectu habito ad seditionem D. Pauli tempore natam; de qua sub Epistolæ finem datâ operâ differit: ut sensus sit, illos ad iniquam & impiam æmulati-  
nem denuo reversos. Vide 1 Cor. xi. Ratio insuper habenda particule καὶ, quæ immediatè sequitur δι' εἰ καὶ θάνατος; κ. τ. λ.

Mendum quidem agnoscō, non tamen τῷ Χριστιανῷ legirim; sed τῷ ἐν Χριστῷ, quam loquutionem passim Paulus adhibet, alteram non item. DAV.

Ἀπειληφότα;.] Ἐκιστος, cùm sit nomen πληθυντικόν, singulare

PELL.

θυσίαν τῷ Θεῷ· καὶ Ἄβελ ἤνεγκεν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν πρωτοτόκων τῶν προβάτων, καὶ ἀπὸ τῶν στεάτων αὐτῶν. Καὶ ἔπειδεν ὁ Θεὸς ἐπὶ Ἄβελ, καὶ ἐπὶ τοῖς δώροις αὐτοῦ· ἐπὶ δὲ Κάιν, καὶ ἐπὶ ταῖς θυσίαις αὐτοῦ οὐ προσέσχεν. καὶ ἐλυπήθη Κάιν ἄγαν, καὶ συνέπεσεν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸς Κάιν, Ἰνα τί περίλυπος ἐγένου; καὶ ἴνα τί συνέπεσεν τὸ πρόσωπόν σου; οὐκ ἔάν ὀρθῶς προσενέγκῃς, ὀρθῶς δὲ μὴ διέλθῃς, ἡμαρτες; ἡσύχασον πρὸς σε ἢ ἀποστροφή αὐτοῦ, καὶ σύ ἄρξεις αὐτοῦ. Καὶ εἶπεν Κάιν πρὸς Ἄβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Διέλθωμεν εἰς τὸ <sup>3</sup> πεδίον. καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐν τῷ <sup>4</sup> πεδίῳ, ἀνέστη Κάιν ἐπὶ Ἄβελ τὸν

VERS. WOT. *autem obtulit* ἔ ipse de primogenitis ovium suarum, ἔ adipibus earum. *Et respexit Deus super Abel;* ἔ super munera ejus. *Super Cain autem,* ἔ super sacrificia ejus non advertit: ἔ contristatus est Cain valde, ἔ concidit vultu suo. *Et dixit Dominus Deus ad Cain,*

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ἐπίδεν. <sup>2</sup> λιαν. <sup>3</sup> παιδίον. <sup>4</sup> πεδίω.

Οὐκ ἔάν --- ἡσύχασον.] Hæc tuum, in diem judicii peccatum non facile cum Hebræo textu, tuum *asservatur*; Ego sanè lepro- prout in præfens habetur, vident- tionem Lxx præferendam esse ur posse conciliari: rejectis ta- censeo. Vulgo enim recepta men punctis, quod absque pia- interpretatio, neque cum præce- culo, utpote à Masorèthis ad- dentibus verbis, in quibus de jectis, cuius est integrum, ad sacrificio agitur, neque cum He- amussim cum lectione Lxx. braico textu rectiùs punctuato, conveniunt, ב תשיב אהל adeò aptè convenit: nihil enim השאת רבצ שאת עני תשיב de sacrificio habetur, qua mente, quave intentione sit offeren- להכפה. *Annon, si benefeceris of- ferre, vel offerendo, & si non benefeceris dividendo, peccasti?* dum, vel ex qua parte Cain in sacrificando peccavit contra De- Cessas, quiescas, vel accumbas. um. Quæ quidem omnia versio Onkelosi Targum [Hierosol. e- Lxx exhibet; sicut à Tertulliano tiam & Ben. Uziel] ad hodiernam in Libro contra Judæos explica- punctuationem per peri- tur: *acceptio ferens, qua offere- phrasin explicat. Annon, si bene- bat in simplicitate cordis; & re- feceris opus tuum, remittetur, probans sacrificium fratris ejus vel relinquetur, i. e. reponetur Cain, qui, quod offerebat, non tibi: & si non benefeceris opus rectè dividebat.* Et fufius ab I-

*Domino; Abel autem obtulit & ipse de primogeni-  
tis ovium suarum, & adipibus earum. Et respe-  
xit Deus super Abel, & super munera ejus: super  
Cain autem, & super sacrificia ejus non advertit.  
Et contristatus est Cain valde, & concidit vultu  
suo. Et dixit Dominus Deus ad Cain, Quare  
tristis factus es? & quare concidit vultus tuus?  
Nonne si rectè offeras, non autem rectè divides,  
peccâsti? Quiesce: ad te conversio ejus, & tu prin-  
cipatum habebis ipsius. Et dixit Cain ad Abel  
fratrem suum, Transeamus in campum. Et factum  
est dum essent in campo, surrexit Cain super Abel*

*Quare tristis factus es? Et quare concidit vultus tuus? VERS. WOT.  
Nonne si rectè offeras, non autem rectè divides, peccâsti?  
Quiesce; ad te conversio ejus, & tu principatum habebis  
ipsius. Et dixit Cain ad Abel fratrem suum, Transeamus  
in campum. Et factum est, dum essent in campo, surrexit*

renæo: Ab initio respexit Deus cessatio mali, quod est intus con-  
munera Abel, quoniam cum sim- ceptum. WOT.

plicitate & iustitia offerebat; Διέλαθοντες εἰς τὸ πῆδον.] Hæc  
super sacrificium autem Cain non verba, quæ à Lxx habentur, o-  
respiciebat, quoniam cum zelo bello notavit Origenes. quod nus-  
& malitia, quæ erat adversus quam occurrerunt in Hebræis  
fratrem, divisionem habebat in sui temporis codicibus. S. Hie-  
corde, quemadmodum occidit e- ronymus ea non agnoscit; nec  
jus arguens Deus ait, Nonne, Onkeloti Targum, aut versio  
si rectè offeras, rectè autem non Arabica. Sed Textus Hebræo-  
dividas; peccâsti? Quoniam non Samaritanus, qui vix cedit Ju-  
sacrificio placatur Deus. Si enim dæorum codicibus, Targum Hie-  
quis solummodo, secundum quod rosolymitanum, Vertionesque  
videtur, mundè, & rectè, & le- Samaritana, Syr. Ital. & Vulg.  
gitimè, offerre tentaverit; se- hæc habent. Ideoque verisimil-  
sundum autem suam animam, limum esse existimo, ab initio  
non rectè dividat eam, quæ est usque fuisse in Hebræo Textu;  
ad proximum, communionem, ne- casu autem aliquo, ex Judæo-  
que timorem habeat Dei; non codicibus ante tempora Origenis  
per id, quod rectè foris oblatum excidisse. Verba immediatè se-  
est, sacrificium seducit Deum, in- quentia referri videntur ad διέλα-  
tus habens peccatum; nec obla- θοντες εἰς τὸ πῆδον, vel tale quid  
tio talis proderit ei aliquid, sed iis immediatè præcedens. WOT.

ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ἀπέκτεινεν αὐτὸν. Ὁραῖτε, ἀδελφοί, ζῆλος καὶ φθόνος ἀδελφοκτονίαν ἔκατειργάσατο. Διὰ ὃ ζῆλον ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἰακώβ ἀπέδρα ἀπὸ προσώπου Ἡσαῦ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ. Ζῆλος ἐποίησεν Ἰωσήφ μέχρι θανάτου διωχθῆναι, καὶ μέχρι δουλείας εἰσελθεῖν. Ζῆλος φεύγειν ἠνάγκασε Μωϋσῆν ἀπὸ προσώπου Φαραῶ βασιλέως Αἰγύπτου, ἐν τῷ ἀκούσαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ὁμοφύλου, Τίς σε κατέστησεν κριτὴν ἢ δικαστὴν ἐφ' ἡμῶν; μὴ ἀνελεῖν με σὺ θέλεις, ὃν τρόπον ἀνεῖλες ἐχθρὸς τὸν Αἰγύπτιον; ὃ Διὰ ζῆλον Ααρῶν καὶ Μαριάμ ἐξω τῆς παρεμβολῆς ἠυλίσθησαν. ὃ Ζῆλος Δαθὰν καὶ ὁ Ἀβειρώμ ζῶντας κατήγαγεν εἰς ἄδου, διὰ τὸ στασιάσαι αὐτοὺς πρὸς τὸν θεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν.

VERS. WOT. *Cain super Abel fratrem suum, et occidit eum. Videtis, fratres, propter zelum & invidiam fratricidium commissum. Propter zelum pater noster Jacob à facie fratris sui Esau audivit. Zelus effecit ut Joseph ad mortem usque exagitaretur & usque ad servitutem accederet. Zelus Moysen à facie Pharaonis regis Ægypti fugere com-*

VAR. LECT. MS. ὃ κατειργασαντο. ὃ ζῆλος. ὃ φυγειν. ὃ Ζηλος. ὃ Διὰ ζῆλος. ὁ Ἀβειρών.

Ζῆλος καὶ φθόνος.] Ζῆλος plenamque in bono sensu, nonnunquam autem in malo accipitur, & idem significat quod φθόνος. S. Basiliius περὶ φθόνου. Ταῦτα ποιεῖν καὶ ὁ Κάιν δεικνύεται ὁ πρῶτος μωθητὴς τοῦ Διαβόλου, καὶ φθόνον καὶ φόνον παρ' αὐτοῦ διδαχθεῖς. ---- Τί οὖν ἦν, ὃ ἐποίησεν; Εἶδε τὴν παρὰ Θεοῦ τιμὴν, καὶ ἐξεκαύθη πρὸς ἕλλον καὶ ---- εἰς ἀδελφοκτονίαν μετέπεσε WOT.

Ἀπέδρα.] Hesychius exponit ἀπέφυγεν. COLOM.

Ζῆλος ἐποίησεν κ. τ. λ.] D. Cyprianus, *Quòd Joseph fratres sui vendiderunt, causa venditionis de amulatione descendit; postquam id, quod sibi in visionibus prosperum fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in invidiam malevolus animus erupit.* S. Basiliius, Τί τὸν Jacob inimicus exstitit, zelus γενναῖον Ἰωσήφ δουλοῦ ἐποίησεν;

# A D C O R I N T H I O S . E P . I . 21

*fratrem suum, & occidit eum.* Videtis, Fratres, propter æmulationem & invidiam fratricidii commissum. Propter æmulationem pater Gen. xxvii. noster Jacob à facie fratris sui Esau aufugit. Æmulatio effecit, ut Josephus usque ad mortem Gen. exagitaretur, & usque ad servitutem accederet. <sup>xxxvii.</sup> Æmulatio Mosè à conspectu Pharaonis regis Ægypti fugere compulit, cum popularem suum dicentem audiret, *Quis te constituit principem & Ex. ii. 14. judicem super nos? numquid tu vis me occidere, quemadmodum occidisti heri Ægyptium?* Propter Num. xii. æmulationem Aaron & Mariam, à reliquo populo segregati, extra castra manere coacti sunt. Æmulatio Dathan & Abiron vivos ad inferos Num. xvi. demisit, quòd cum Moyse Dei famulo seditiosè

pulit, cum popularem suum dicentem audiret, *Quis te VEPS. WOT. constituit arbitrum aut judicem super nos? numquid tu vis me occidere, quemadmodum occidisti heri Ægyptium?* Propter zelum Aaron & Mariam extra castra stabulari sunt. Zelus Dathan & Abiron vivos ad inferos detrussit, quòd cum Moyse Dei famulo seditiosè contende-

οὗ ὁ φθόνος τῶν ἀδελφῶν. WOT. <sup>Ἀαρὼν καὶ Μαρίας.</sup> De Miriam ex textu sacro constat eam castris exclusam, de Aarone non item: sed S. literæ, cum de pluribus loquuntur, ea generatim solent proferre, quæ parti tantùm reverà conveniunt. Sic de latronibus dictum, Mat. xxvii. 44. utrosque Domino maledixisse; cum D. Lucas unum solum ea in noxa fuisse distinctè pronunciet. Sic D. Lucas & Johannes milites illudentes acerrimè Domino obtulisse aiunt: D. Matthæus unum ex iis id præstitisse narrat. Ita D. Paulus

Christum post resurrectionem ejus apparuisse refert τοῖς δάδε- κα. cum tamen nec Judas qui suspendio vitam finiverat, imò nec Petrus, nec Thomas, nec Jacobus, tunc temporis interfuerunt. Simili ritu, in epistola ad Hebræos de pluribus dicitur, quòd clauerunt ora leonum, & ferrà erant disiecti; quorum tamen unum soli Danieli, alterum Esaiæ pertinet. FELL. Sic fere Burtonus.

Satius est hìc, apud Clementem *μνημονικὴν ἐπιβόησαν*, id est tantilla agnoscere. CLEER.

Διὰ ἡ ζῆλον Δαβὶδ φθόνον ἔσχεν, οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Σαοὺλ βασιλέως Ἰσραὴλ ἐδιώχθη.

Ε'. Ἀλλ' ἵνα τῶν ἀρχαίων ἵ υποδειγμάτων παυσώμεθα, ἔλθωμεν ἐπὶ τοὺς ἐγγιστα γενόμενους ἀθλητάς· λάβωμεν τῆς γενεᾶς ἡμῶν τὰ γενναῖα ὑποδείγματα. Διὰ ζῆλον καὶ φθόνον, [ἐκκλησίας πι]στοὶ καὶ δικαιοτάτοι στύ[λοι ἐδιώ]χθησαν καὶ ἕως θανάτο[υ δεινοῦ]. Λάβωμεν πρὸ ὀφθαλμῶ[ν ἡμῶν] τοὺς ἀγαθοὺς ἀποστόλου[ς. Πέτρ]ος διὰ ζῆλον ἀδίκον οὐχ [ἕνα οὐ]δὲ δύο, ἀλλὰ πλείονας ὑπ[έμεινεν] πόρους,

VERS. WOT. gent. Propter zelum David non tantum alienigenarum invidiam sustinuit, sed regem etiam Saul persequutorem expertus est.

V. Sed ut vetera exempla relinquamus, ad proximos athletas veniamus; seculi nostri generosa exempla pro-

VAR. LECT. ἡ MS. ζηλος. ἱ υποδειγματων. ἂ γεννεα.

Δαβὶδ φθόνον ἔσχεν.] Fortè ἔπισχεν. JUN. Nihil mutandum: nam φθόνον ἔχειν est phrasīs bene Græca, significatque *invideri*; ut docebit H. Stephanus in Thesaurο, ex Aristide & Isocrate. CLER.

De Saule Davidem persequente S. Cyprianus hæc habet, *Saul quoque rex ut David odisset, ut persecutionibus sæpe repetitis necare cuperet, quid aliud quàm zeli nimius provocavit?* S. Basilii περὶ φθονου. Ὅποιος ἦν ὁ Σαοὺλ, ὃς τῶν εὐεργεσιῶν τὰς ὑπερβολὰς ἀφορμὴν τοῦ πολέμου τοῦ πρὸς τὸν Δαβὶδ ἐποιήσατο. WOT.

Στύλοι.] Christus est Ecclesiæ fundamentum, ut 1 Cor. iii. 11. Apostoli verò passim in scriptis Patrum, mundi & Ecclesiæ στύλοι vocantur. Ignatius ad

Philad. στύλοι τοῦ κόσμου οἱ ἀπὸ πύστολοι. Sic Chrysostomus in Ethico hom. x. ad Ephes. Πολλοὺς ἔστιν ἰδεῖν ὡς στύλους ἐστώτας, οἷδε γὰρ καὶ ἀνθρώπους στύλους καλεῖν, οὐ τῆ δυνάμει μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ κάλλει πολλὴν παρέχοντας κόσμον, κεφαλὰς ἔχοντας κεκρυσσάμενας. Sic hom. xxxii. ad Rom. ubi urbis Romæ, in qua Petrus & Paulus passi & sepulti sunt, encomium elegantissimum habetur. Διὰ τοῦτο θαυμάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσοὺν τὸν πολλὸν, οὐ διὰ τοὺς κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στύλους τῆς ἐκκλησίας τούτους. Nec tantum στύλοι, sed βάρεις etiam, & πύργοι τῆς ἐκκλησίας vocantur. Non ignoro tamen, interdum etiam titulum θεμελίου & κρηπίδος Apostolis communicari, quia scī-

contenderent. Propter æmulationem David non tantum alienigenarum invidiam sustinuit, sed etiam à Saule rege Israelis fuit vexatus.

V. Sed ut vetera exempla relinquamus, veniamus ad nuperos athletas, & sæculi nostri generosa exempla proponamus. Propter æmulationem & invidiam, qui fideles & iustissimæ Ecclesiæ columnæ erant, ad mortem usque acerbam, persecutionem passi sunt. Ponamus nobis ante oculos sanctos Apostolos. Propter æmulationem iniquam Petrus, non unum aut alterum, sed plu-

ponamus. Propter zelum & invidiam, qui fideles & iustissimæ Ecclesiæ columnæ erant, ad mortem usque acerbam, persecutionem passi sunt. Ponamus nobis ante oculos bonos Apostolos. Propter zelum iniquum Petrus non unum aut alterum, sed plures labores sustu-

licet Ecclesiam supra fundamentum, quod est Christus, fundaverunt & condiderunt; vel ut Ignatius ad Philad. loquitur, ἐν αἰματι τοῦ Χριστοῦ οἰκεῖν ἰδρῶσι καὶ πόνῳ ἰδρύσαντο. JUN.

Καὶ ἕως θανάτου ἤλθον, & venerunt usque ad mortem. WOT.

Τοὺς ἀγαθὸς ἀποστόλους.] Fortè ἀγίους scribingendum, vel potius πρώτους seu κορυφαίους, cum primitus per contractionem scriberetur αἰους, quod est πρώτους. JUN.

Fellus & Colomesius legunt ἀγίους. Illo autem tempore, quo Clemens scripsit, vox ἅγιος omnibus fideibus communis fuit, non secus ac πιστός & ἀδελφός, nec obtinuerat peculiaris illi hujus vocis significatio, quæ postea recepta fuit in Ecclesia, quæ denotabat eos, qui hac vitâ

defuncti quiescunt in Christo. Neque magis huic ætati convenit vel πρώτους, vel κορυφαίους quartum vel quintum sæculum, potius quàm simplicitatem sæculi apostolici. Ἀγαθός igitur omnino retinendum est. WOT.

Si sit ab exemplari recedendum, malim τοὺς ἀγαθούς, vel τοὺς ἀγαστοὺς ἀποστόλους, quod ad MS. lectionem propius accedit, quàm quæ commentus est Junius. At verò nihil temere mutâim, cum Barnabas de ipso Christo dixerit, ὅτι πάντα ἑ κατὰ

τὸν Κόρινθον προσφανερώσεν ἡμῖν. Clementina Homilia i. 16. de Petro, ὁ δὲ ἀγαθὸς προσπῆδῆσαι. Vide & Homilia ii. 23. DAN.

Τπέμεινεν.] MS nobis exhibet σπην --- cum spatio scilicet circiter sex literarum. Proculpostea recepta fuit in Ecclesia, dubio legendum est ὑπήνεγκον. WOT.

καὶ οὕτω μαρτυ[ρήσας] ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφει-  
 λ[όμενον] τόπον τῆς δόξης. Διὰ ζῆλον [ὁ]  
 Παῦλος ὑπομονῆς <sup>3</sup> βραβεῖον [ἀπέσχε]εν, ἐπ-  
 τάκις δεσμὰ φορέσας, [ραβ]δευθεῖς, λιθασθεῖς,  
 κῆρυξ [γενό]μενος ἐν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ ἐν [τῇ]  
 δύσει, τὸ γενναῖον τῆς <sup>4</sup> πίστεως αὐτοῦ κλέος

VERS. WOT. lit, atque ita martyrium passus in debitum gloriæ locum  
 ascendit. Paulus propter zelum in vincula septies con-

VAR. LECT. <sup>3</sup> MS. βραβιον. <sup>4</sup> πισταιως.

Μαρτυρήσας.] De Petri & Pau-  
 li passionis tempore non liquet.  
 Synodus Romana sub Gelasio  
 P. Hæreticos garrire ait, Petrum  
 & Paulum diverso tempore mar-  
 tyrio fuisse coronatos. Et tam-  
 en sic sentiebant Justinus Mar-  
 tyr & Irenæus, qui, Anonymo  
 Græco MS. teste, in libello de  
 Certaminibus Petri & Pauli,  
 Paulum quinque annis post Pe-  
 trum martyrio sublatum esse,  
 tradiderunt. COLOM.

Ἐπορεύθη εἰς τὸν ὀφειδόμενον  
 τόπον τῆς δόξης.] Polycarpus,  
 in Epistola ad Philippenses, hoc  
 loquendi genere utitur, mutuo  
 accepto à Clemente, agens de  
 Paulo, aliisque sanctis viris.  
 BURT.

[Ἀπέσχε]εν.] MS. exhibet  
 ὁ --- εν. Lego igitur ὑπέσχεεν,  
 sustinuit premium patientiæ; quo  
 modo dicitur δίκην ὑπέσχειν.  
 WOT.

Ἐπτάκις δεσμὰς φορέσας.]  
 Discimus ex hoc loco, Paulum  
 septies in vincula fuisse coniec-  
 tum: quod apud alium Aucto-  
 rem non memini me legere.  
 Cor. Ἑλλάκις, numerus cer-  
 tus pro incerto. BOIS.

[Ραβ]δευθεῖς.] Sic Cotelerius  
 respiciens ad 2 Cor. xi. 25. τρις;

ἐράβδισθην, ἕπαξ ἐλιθάσθην. Ju-  
 nius & Fellus legunt παιδευθεῖς.  
 Sed MS. exhibet φ cum majore  
 parte τοῦ υ, fratiorque duarum  
 literarum, δευθεῖς. Restituo i-  
 gitur φυγαδευθεῖς. Consule Act.  
 xiii. 50. xiv. 5, 6. 2 Cor. xi. 32,  
 33. WOT.

Τὸ γενναῖον τῆς πίστεως ---  
 μέγιστος ὑπογραμμός.] Ex Glossâ  
 hæc esse suspicabatur vir doctus.  
 BERN.

Huic conjecturæ locus non  
 est: non enim dissentiant ab iis  
 quæ de S. Paulo dicuntur in  
 sacris Scripturis; & cum re ip-  
 sa, & fide historica, optimè con-  
 veniunt. Plurimas in oriente  
 inter Asiaticos Græcosque B.  
 Apostolum fundâsse ecclesias do-  
 cent nos Acta Apost. & Epistolæ  
 Paulinæ ad istas ecclesias missæ.  
 Inde reversus Hierosolyma, &  
 à Præfecto Judææ, ad Cæsarem  
 appellatione factâ Act. xxv. 11.

Romam missus est: ibique per  
 biennium Evangelium prædica-  
 vit, & fideles instituit. Act.  
 xxviii. 30, 31. Postea verò Cæ-  
 saris sententiâ liberatus petiit  
 occidentales Europæ partes, sicut  
 testantur veteres. Sciendum au-  
 tem in prima satisfactione, nec-  
 dum Neronis imperio roboratus,



res labores sustulit, atque ita martyrium passus in debitum gloriæ locum discessit. Paulus propter æmulationem in vincula septies coniectus, verberibus cæsus, lapidatus, patientiæ præmium reportavit; & in oriente ac occidente verbi præco factus, illustrem fidei suæ famam sortitus

jectus, fugatus, lapidatus, patientiæ præmium sustinuit; & in oriente ac occidente verbi præco factus, illustrem fidei suæ famam sortitus est, in justitia mundum uni-

*nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant Historiæ, Paulum à Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in occidentis quoque partibus predicaret. Hieron. de Eccles. Script. Paulus Apostolus --- vocatus à Domino, effusus est super faciem universæ terre, ut predicaret Evangelium de Hierosolymis usque ad Illyricum; & edificaret non super alterius fundamentum, ubi jam fuerat predicatum; sed usque ad Hispanias tenderet; & à mari rubro, imò ab oceano usque ad oceanum curreret, imitans Dominum suum, & solem justitiæ, de quo legimus, A summo cælo egressus ejus, & occurus ejus ad summum ejus; ut ante eum terra deficeret, quàm stadium predicandi. Comment. in Amos.*

C. v. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος --- ὕστερον μέντοι καὶ τῆς Ἰταλίας ἐπέστη καὶ εἰς τὰς Σπανίας ἀφίκετο, καὶ ταῖς ἐν τῷ πελάγει διακειμέναις νήσοις τὴν ἀφελειαν προσήνεγκεν. Theod. in Pl. cxvi. Et --- καὶ τὰς Σπανίας κατέλαθε, καὶ εἰς ἕτερα ἔθνη ἑβραίων, τὴν τῆς διδασκαλίας λαμπράδα προσήνεγκεν. Comment. in 2 Tim. iv. 17. Sic Cyrillus Hierosol. Catech. xvii. & Epiphanius Hær. xxvii. S. Chryso-

tomus de laudibus Pauli hæc habet. Τὴν οἰκουμένην προσήνεγκεν, καὶ γῆν, καὶ θάλασσαν, καὶ Ἑλλάδα, καὶ Βάρβαρον, καὶ πᾶσαν ὄσον ἦλος ἐφορᾷ γῆν, ταύτην καθ' ἑπὶ ὑπόπτερός τις γενόμενος ἐπήλαθε πᾶσαν, οὐχ ἀπλῶς ὁδοιπορῶν, ἀλλὰ τὰς ἀκάνθα; ἀμαρτημάτων ἀνασπῶν, καὶ τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας ἀνασπείρων, τὴν πλάνην ἀπελαίονον, τὴν ἀλήθειαν ἐπανέγων. WOT.

Petrum & Paulum Romæ sub Nerone martyrio vitam finivisse, notius est, quàm ut in dubium vocetur. De tempore autem opinio duplex est: quidam volunt eodem die & anno passum esse utrumque; ut Eusebius, ex Dionysio Corinthiorum episcopo, & Cæro scriptore Ecclesiastico; alii eodem die, sed anno uno interjecto. Vide magni Scaligeri notas in Eusebium. Anonymus [Simeon Metaphrastes: liber extat, sed Latine tantum, apud Lippomanum & Surium ad 29 Junii.] autem Scriptor de certaminibus, peregrinationibus, vitâ & morte Petri & Pauli, Paulum quinque annis post Petrum martyrio sublatum, auctor est; & Justinum & Irenæum hujus sententiæ. ἀρχηγός laudat. Ejus verba ita se habent:

ἔλαβεν, δικαιοσύνην διδάξας ὅλον τὸν κόσμον, κα[ὶ ἐπὶ] τὸ τέρμα τῆς δύσεως ἔλθων, καὶ μαρτυρήσας ἐπὶ τῶν ἡγουμένων, οὕτως ἀπὸ ἀλλοτρίου τοῦ κόσμου, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, ὑπομονῆς γεγόμενος μέγιστος ὑπογραμμός.

Γ'. Τούτοις τοῖς ἀνδράσιν θείως πολιτευσάμενοις συνηθροίσθη πολὺ πλῆθος ἐκλεκτῶν, οἱ-

VERS. WOT. *versum instruens, & ad occidentis terminos veniens; & sub præfectis urbis martyrium subiens, sic è mundo migravit, & in locum sanctum abiit, patientiæ summum*

Λέγουσι δὲ τινες προλαβεῖν τὸν Ἡρωδίανα δὲ καὶ Ὀλυμπῶν [de Πέτρον ἐναντὸν ἕνα, καὶ τὸ μακάριον ἐκεῖνο δέξασθαι καὶ δεσποτικὸν πάθος, τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων προθέμενον ἀκολουθήσαι δὲ τούτῳ τὸν μέγαν ἀπόστολον Παῦλον, ὡς Ἰουστίνος καὶ Εἰρηναῖος Φασὶν ἐφ' ὅλοις ἕτεσι πέντε καίγε τούτοις ἔγωγε πείθεμαι μᾶλλον. Ex hoc tractatu, placet nonnulla subjungere, quæ non ingrata fore legentibus arbitror. Επιμείνας τε, scil. Petrus, ἐν Βρετανίᾳ ἡμέρας τινὰς, καὶ πολλοὺς τῷ λόγῳ φωτίσας τῆς χάριτος, ἐκκλησίας τε συστήσάμενος, ἐπισκόπους τε, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους χειροτονήσας, δωδεκάτῳ ἔτει τοῦ Καίσαρος Νέρωνος αὐθις εἰς Ῥώμην παραγίνεται. Ἐθθα καὶ τὸν Λίον τελειωθέντα εὐρηκῶς, τὸν Κλήμεντα ἀντ' αὐτοῦ κεχειροτόνηκεν, ἀπαναινόμενον καὶ τὴν πρεσβυσιαν παραιτούμενον ὃν καὶ λόγους ἱκανοῖς πείσας, καὶ θαρβεῖν προτρέψάμενος, ἐπὶ τὴν αὐτοῦ τῶν λόγων ἀναβιβάζει καθεδραν. ---- Οἱ οὖν στρατιῶται παραχρήμα πάντας συλλαβόμενοι (scil. qui Christo nomen dederant) ἐπὶ τὸν τῶν καταδικῶν ἄγουσι τόπον καὶ τοῦ μὲν Κλήμεντος, ὡς συγγενοῦς τοῦ Καίσαρος, Φεῖδονται.

iiis D. Paulus Rom. xvi. 11. 15.] οὖν ἅμα πλῆθει, τῇ τοῦ ξίφους ὑπάγουσι τομῇ. Πέτρον δὲ τὸν μέγαν τοῦ Κυρίου ἀπόστολον [Vide Theodoret. περὶ ἀγάπης.] ἀντιστρέφως τῷ σταυρῷ προσπηγύσουσι, ἐφ' ᾧ τὰς ἐκ τῶν ἡλίων ὀδύνας παραπλησίως τῷ Χριστῷ καὶ Θεῷ ἡμῶν καὶ αὐτὸς ὑπομείνας, τὴν καθαρὰν αὐτοῦ ψυχὴν καὶ ἀμόλυτον εἰς χεῖρας Θεοῦ παρατίθεται. Κλήμης δὲ μαθητὴς αὐτοῦ καὶ ἐπίσκοπος, τὸ πολύτιμον αὐτοῦ σῶμα μεγαλοπρεπῶς ἐνταφιάσας, ἐν τόπῳ ἐπισήμῳ κατέθετο. JUN.

Τὸ τέρμα τῆς δύσεως. ] Romæ, hoc est, in Hesperia five Italia. FELL. At Fello amicissimus Joan. Pearsonus, Cestr. Episcopus, in Diff. i. de Success. primorum Episcoporum C. viii. §. 9. *Quis unquam dixit, inquit, Romam fuisse terminos aut fines occidentis? Tum ostendit, Hispaniam posse intelligi. Ecce tibi iterum alium eruditissimum Episcopum Anglum Ed. Stillingfleetum, in Originibus Britannicis, C. 1. Britanniam interpretantem, non sine verisimilitudine. CLER.*

Ἐπὶ τῶν ἡγουμένων. ] Cotele;

est, in justitia mundum univcrsum instruens, & ad occidentis terminos veniens; & sub Imperatoribus martyrium subiens, sic è mundo migravit, & in locum sanctum abiit, patientiæ summum exemplar factus.

VI. Viris istis sanctè vitam instituentibus, magna electorum multitudo aggregata est, qui exemplar existens.

VERS. WOT.

VI. Viris istis sanctè vitam instituentibus magna electorum multitudo aggregata est, qui, supplicia multa &

rius vertit *sub principibus*: Junius, Colomelius, & Fellus, *sub Imperatoribus*; *sub Nerone nimirum* explicante Salmasio. Hoc autem non adèdè facilè conciliatur cum fide historica: eo enim tempore, quo S. Apostoli Petrus Paulusque martyrio coronati fuerunt, Nero Româ aberrat. Præterea, si Neronis iustu occisi fuissent, diceretur ἐπὶ τοῦ ἡγουμένου vel Ἀποκράτορος. Hi igitur ἡγούμενοι fuerunt haud dubio Præfecti, qui non tantum in provinciis, sed etiam Romæ fuerunt. Hinc S. Cyprianus ad Successum: *Sed & huic persecutioni quotidie insistent Præfecti in urbe, Româ scilicet, ut si qui sibi oblati fuerint, animadvertantur, & bona eorum sisco vindicentur.* Tales erant Romæ, ultimo Neronis anno, duo Præfecti Prætorio Tigellinus & Sabinus, & cum summa potestate Helius. Vide Pearson. de serie & successione &c. C. viii. §. 9 Wor.

Θείως.] MS. habet οσιως, tam in hac, quàm in altera Epistola: Τί οὖν ἐστὶν ποιήσαντας ἐπιτυχεῖν αὐτῶν; εἰ μὴ ὁσίως καὶ δικαίως ἀναστρέφουσαι. Quum enim in hoc MS. haud dubio

omnium, quos extare novimus, vetustissimo sacrarum literarum codice, Σ & Ε haud facilè à se invicem distinguantur, nemo miretur, si vel accuratissimus librarius Θ pro Ο, & Ε pro Σ legat: præscitum, cum transversa lineâ, vel temporis tractu deletâ, vel exesâ tineâ, Θ exhibet Ο; quod ipse in collatione hujus MS. plurimis in locis observavi, in quibus est certissimum, Θ esse legendum. Neque aliunde oriri videtur varia ista in antiquissimis codicibus lectio I Tim. iii. 16. Θεὸς; ἐφανερῶν quum enim hoc modo perpetuè in hisce codicibus scribatur ΘΣ, transversâ linâ τοῦ Θ cum superiore deletâ, ΘΣ exhibet ΟΣ, adèdè ut legatur ΟΣ ΕΦΑΝΕΡΩΘΗ. In hoc autem MS. dubio procul semper legebatur ΘΣ, quod, si quis eum accuratioribus oculis inspiciat, ei facilè constabit: licèt illo in loco, necnon in aliis haud paucis, Junius, diligentiam minimè probandâ, recentiore calamo utramque lineam duxerit. Hujusmodi enim artes non firmant, sed detrahunt plurimum de authoritatē MS. antiquissimi, Wor.

<sup>a</sup> Ε. πολλάς  
αἰκίας καὶ  
βασάνους.

τινες ἂ πολλαῖς αἰκίαις καὶ βασάνοις διὰ <sup>1</sup> ζῆ-  
λον παθόντες, ὑπόδειγμα κάλλιστον ἐγένοντο  
ἐν ἡμῖν. Διὰ <sup>2</sup> ζῆλον διωχθεῖσαι γυναῖκες [Δα-  
ναίδες καὶ Δίρκη] αἰκίσματα δεινὰ καὶ ἀνόσια  
παθούσαι, ἐπὶ τὸν τῆς πίστεως βέβαιον δρόμον  
κατήντησ[αν], καὶ ἔλαβον γέρας γενναῖον αἰ  
ἀσθενεῖς τῷ σώματι. Ζῆλος ἀπηλλοτριώσεν γα-  
μετὰς ἀνδρῶν, καὶ ἠλλοίωσε τὸ ῥῆθὲν ὑπὸ τοῦ  
πατρὸς ἡμῶν Ἀδάμ, Τοῦ[το] νῦν ὁστοῦν ἐκ  
τῶν <sup>3</sup> ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου.

VERS. WOR. tormenta propter zelum passi, exemplar optimum inter nos extiterunt. Propter zelum mulieres persecutio- nem passæ [Danaiides & Dirce] postquam gravia & nefanda supplicia sustinuisent, ad firmum fidei cursum

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ζήλος. <sup>2</sup> ζήλος. <sup>3</sup> οσταιων.

Δαναίδες καὶ Δίρκη.] Nemo esse deprehenditur) inter quas, est qui primo intuitu non videat, Danaï filias, & Danaidis autho- hæc aliena esse ab hoc loco, & rem memorat, qui illarum hi- planè contra authoris mentem, storiam carmine heroico con- qui verba ejus, quæ paulo suprâ scripsit. Unde factum est, ut, habentur, vel leviter perpenderit; ubi, relictis antiquis exem- plis sui seculi, & ὑπογυιότερα (ut verbo Demosthenis utar) in scriberentur, ab imperito libra- rio postea in textum irreperint; medium proferre pollicetur. Er- rori autem huic, si conjecturæ quas nos idecirco unciis inclusas à reliquis discrevimus: non in- locus, ansam præbuisse Clementis ceptè tamen retineri possunt, si Alex. lectionem verisimile est, ὡς particula præmittatur; sed qui L. iv. Strom. dum repetit quæ infrâ sub finem hujus epi- stolæ habentur, & hujus loci JUN.

Legendum fortè Δανάη τε καὶ Δίρκη. Cor. Sic Colomesius. Modò ita se haberet MS. lubens iis assentire: has autem fuisse fortium mulierum facta non- nulla, quæ gladios, ignes, & tor- mentorum cruciatus, constanti a- nimo & masculino contempe- runt, (quod etiam in libro ad in martyrologiis habentur hæc Martyras à Tertulliano factum nomina; multò minùs, quòd

supplicia multa & tormenta propter æmulationem passi, exemplar optimum inter nos exstiterunt. Propter æmulationem mulieres persecutionem passæ (Danaïdes & Dirce) postquam gravia & nefanda supplicia sustinuisent, constantem fidei cursum consummârunt, & debiles corpore nobile tolerantiaæ præmium acceperunt. *Æmulatione uxorum animos à maritis abalienavit, & dictum patris nostri Adami mutavit, Hoc jam Gen.ii.23: os ex ossibus, & caro ex carne mea. Æmulatione*

perdiderunt, & debiles corpore nobile præmium acceperunt. *Zelus uxorum animos à maritis abalienavit, & dictum patris nostri Adami mutavit: Hoc jam os ex ossibus meis, & caro ex carne mea. Zelus & contentio*

Ethnica, non Christiana, esse videntur: plurimi enim potuerunt esse martyres tunc temporis, de quibus vel fando non audiverunt posteriora sæcula; nomina verò non minùs Ethnica habentur Rom. xvi. Quum autem MS. habet *Δαναίδες καὶ Δίρκει*, nullus dubito quin rectè conjecerit Junius. *WOT.*

Hæ voces, *Δαναίδες καὶ Δίρκει*, delirant & semipagani Librarii sunt additamentum: vel legendum *ἀγαθαί τε καὶ δίκαιαι*, nam *εὐσεβεῖς καὶ πισταί*, quod Boissio placet, à codice manu exarato longius abeunt. *DAV.* Vide quæ de hoc loco diximus Artis Criticæ Part. iii. Sect. 2. C. v. 12. *CLER.*

[*Ἐπὶ τὸν πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν.*] Mavult Junius, deletâ præpositione, legere, *τὸν πίστεως βέβαιον δρόμον κατήντησαν*, vel *ἐπὶ* in *εἰς* mutato, *εἰς τὸν π. β. δ. κατήντησαν*. Ipse

nihil mutandum censeo; & sic verto, *ad firmum fidei cursum pertigerunt: καὶ ἔλαβον γέρας γενναίων αἱ ἀσθενεῖς τῷ σώματι.* S. Cyprianus, *Beatas etiam faminus --- qua dominicam fidem tenentes, & sexu suo fortiores, non solum ipsæ ad coronam proxima sunt; sed & ceteris quoque faminis exemplum de sua constantia præbuerunt.* *WOT.*

[*Τὸ αὐτὸ ἔστιν ἐν τῷ ἑσπεροῦ ἐν τῶν.*] Librarij in Bibliis Polyglottis *ἐσπεροῦ* omittatur, hanc tamen vocem agnoscit Cod. Alex. Hinc Græbius Proleg. in Lxx. C. 1. §. 8. Sic --- *Genesios ii. 23. Scribae oscitanter præterierat vocem ἐσπεροῦ, sed ipsæmet, vel alius, ejusdem, ut ex atramenti colore colligitur, atatis, eandem in margine tenuiori calamo ac characterè adscripsit, ac textui inserendam, puncto proxima voci ἑσπεροῦ apposito, indicavit.* *WOT.*

Ζῆλος καὶ ἔρις πόλεις μεγάλας κατέστρεψεν,  
καὶ ἔθνη μεγάλα ἐξεῤῥίζωσεν.

Ζ'. Ταῦτα, ἀγαπητοί, οὐ μόνον ὑμᾶς νουθε-  
τοῦντες ἐπιστέλλομεν, ἀλλὰ καὶ ἑαυτοὺς ὑπο-  
μνήσκοι[τες]· ἐν γὰρ τῷ αὐτῷ ἔσμεν σκάμμα[τι],  
καὶ ὁ αὐτὸς ἡμῖν ἀγὼν ἐπὶ κει[ται]. Διὸ ἀπολεί-  
πωμεν τὰς κενὰς κ[αί] ματαιὰς φροντίδας,  
καὶ ἔλθω[μεν] ἐπὶ τὸν εὐκλεῆ καὶ σεμνὸν [τῆς  
ἀγίας κλή]σεως ἡμῶν κανόνα. [Βλέπω]μεν τί

VERS. WOT. urbes magnas evertit, & gentes magnas funditus delevit.

VII. Hæc, charissimi, non tantum ut vos officii vestri admoneamus, scribimus, sed ut nos ipsos commone-

VAR. LECT. <sup>4</sup> MS. ερεις. <sup>1</sup> ευκλαιη.

Ταῦτα, ἀγαπητοί, κ. τ. λ.] Hic tibus plena, & variis τοῦ ἀντι-  
mutato stylo, superioris objur- πάλου tentationibus obnoxia,  
gationis asperitatem, blandiore metaphoricè non ineleganter hac  
alloquio lenit & emollit. Sic voce adumbratur. JUN.

Christus exemplo suo Apostolos *In eodem stadio versatur*, in-  
instituit; quos interdum laudat, quit doctissimus Junius, qui unà  
& beatos prædicat, interdum ve- cum Fabro rectè nos docet,  
rò acriter increpat & objurgat. σκάμμα non tantum locum &c.  
Sic Apostolus Clementem do- Cùm verò sciamus ex Julio Pol-  
cuit. JUN. luce, vocem hanc κυρίως dici

Ἵπομνήσκον[τες.] Ita MS. περὶ πεντάθλου ἀλτικῆ, & unà  
pro ὑπομνήσκοντες, ex errore conjungantur apud eum σκάμμα  
librarii, qui, à priorè μ ad poste- & κανὼν, ut scilicet sit τὸ μέτρον  
riorem oculos suos convertens, τοῦ πηδήματος κανὼν, ὁ δὲ ὄρος  
scripsit ὑπομνήσκοντες, lapsis li- τὰ ἑκαμμένα, quas voces hic  
teris μ. Simili errore legimus simul positas videmus, malum  
Cap. i. τοῖς νόμοις, pro τοῖς νο- τὸ σκάμμα arenam vertere;  
μίμοις. WOT. Lege ὑπομνή- quandoquidem, licèt in stadio  
σκοντες, nam Græca non est vox omnia exercitiorum genera ce-  
altera. DAV. Rectè: posset ta- lebrari solent, tamen ad curso-  
men etiam legi in Futuro ὑπο- res peculiari magis jure spectare  
μνήσκοντες, nobismet ipsi in me- videbatur. Sed quia de usu  
moriam revocatur. CLER. σκαμμάτων à Scriptoribus ago-  
Ἐν τῷ αὐτῷ ἔσμεν σκάμματι.] gnificis altum fere est silentium;

Σκάμμα non tantum locum cer- breviter adnotandum duco, in  
tamini & agonis, sed certamen athletarum fastu, non rationem  
ipsum significat. Interdum e- habitam quousque quis profum-  
tiam vita nostra in terris, misera, emicaret, sed ut fursum & in al-  
laboriosa, molestiis ac difficulta- tum subsiliret: quæ ex parte

& contentio urbes magnas evertit, & gentes numerosas funditus delevit.

VII. Hæc, charissimi, non tantùm ut vos officii vestri admoneamus, scribimus; sed etiam ut nos ipsos commonefaciamus: in eadem enim arena versamur, & certamen idem nobis incumbit. Quare inanes & vanas curas relinquamus, & ad gloriosam & venerandam sanctæ vocationis nostræ regulam veniamus. Quid pulchrum,

faciamus; in eadem enim arena versamur, & certamen VERS. WOT.  
idem nobis impendet. Quare inanes & vanas curas relinquamus, & ad gloriosam & venerandam sanctæ vocationis nostræ lineam veniamus; quid pulchrum, quid ju-

quando satisfactum. tunc demum de emenso spatio contendere licebat; siquidem quicumque, præteritis sulcorum obicibus, nullis periculis amplius metue- compendia quærebat, inanem lu- sisse operam, atque esse  $\xi\zeta\omega$  τῶν σικιμμάτων dicebatur. FELL.

Ταῦτα, ἀγαπῆτοι, ---- ἐπι- κριταί.] *Ista, charissimi, scribi- mus, non solum ut vos officii vestri admoneamus, sed etiam ut nosmetipos exsuscitemus, quando- quidem in eodem sumus stadio, idemque nobis certamen incum- bit.* Ne offenderentur Corinthii superioris objurgationis asperitate, deducuntur hic ad fontem unde promanavit. Unde ergo promanavit? à fraterno & pleno charitatis affectu, non minùs ad sua, quàm ad aliena notanda vitia, oculato. Hypocritæ sua li- benter peccata dissimulant, aliena exagitant: at boni germani- que Christiani sic alios admo- nent, ut interim propriæ ad pec- candum proclivitatibus non sint immemores. Ἐν τῷ αὐτῷ ἐσ- μεν σικιμμάτι inquit Romani ad Corinthios, hoc est, non hæc

securis animis scribimus, ac si extra teli jactum positi essemus ipsi, aut à nullis nobis hostibus, nullis periculis amplius metue- remus: *sumus & nos in eodem vobiscum stadio*, necdum omni- bus certaminibus defuncti. Quo- circa, dum vos monemus, etiam nosmet-ipsos excitamus quo- dammodo, atque expergefaci- mus. Ἐν τῷ αὐτῷ εἶναι σικιμ- μάτι proverbialis est locutio, aut similis proverbiali; & eò hæc spectant omnia, ut & præceden- tium mitiget asperitas, & ad ea quæ sequuntur mollior adi- tus præstruatur. Βοῖς.

Κανόνα.] Vox, siqua alia, a- gonistica, ut suprâ adnotatum; quo modo perpetuò fere à D. Paulo, scil. 2 Cor. x. 13, 15, 16. Gal. vi. 16. usurpatur; idem fere quod γραμμῆ, & aliquando quod σικιμμά. Satis ergo infel- liciter *normam* reddidit interpres [Junius:] nos *regulam* substi- tuimus, voce aliquantum latius patente. FELL.

Videtur S. Polycarpus, qui plurimis in locis Epistolæ suæ

καλόν, καὶ τί τερπνόν, [καὶ προ]σδεκτὸν ἐνώπιον τοῦ ποι[ήσαντ]ος ἡμᾶς. [Ἄτενίσ]ωμεν εἰς τὸ αἶμα τοῦ Χριστοῦ, [καὶ ἴδω]μεν ὡς ἔστιν τίμιον τῷ Θεῷ [αἶμα] αὐτοῦ, ὃ, τι διὰ τὴν ἡμετέραν [σωτ]ηρίαν ἐκχυθὲν, παντὶ τῷ κ[ό]σμῳ μετανοίας χάριν ὑπὴνεγκεν. [Ἄτενίσ]ωμεν εἰς τὰς γενεὰς πάσας, [καὶ κ]αταμάθωμεν ὅτι ἐν γενεᾷ [καὶ] γενεᾷ μετανοίας τόπον ἔδω[κε]ν ὁ δεσπότης τοῖς βουλομένοις ἐπιστραφῆναι ἐπ' αὐτόν. Νῶε ἐκήρυξεν μετάνοιαν, καὶ ὑπακούσαντες ἐσώθησαν. Ἰωάνης Νινευίταις καταστροφὴν

**VERS WOT.** cundum, & acceptum coram opifice nostro fit, videamus. Sanguinem Christi intentis oculis intueamur, & quàm pretiosus Deo sit ejus sanguis, consideremus, qui propter nostram salutem effusus toti mundo poenitentiae gratiam obtulit. Recurramus ad omnes mundi aetates,

ad Phippenfes pæne ipsis Cle- id postulare videatur, supplere ;  
mentis vestigiis insilit, respex- repono ἀνέλθωμεν ἐδὸ quòδ ἀν-  
isse ad hunc locum, cùm scrib- ἐλθωμεν vel ἀνίωμεν est magis  
bat, Διὸ ἀπολείποντες τὴν μα- accommodum τῷ, εἰς τὰς γε-  
ταιότητα τῶν πολλῶν, καὶ τὰς νεὰς πάσας, quæ jam præceteritæ  
ψευδοδιδασκαλίας, ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρ- fuerunt. WOT.

χῆς ἡμῖν παραδοθέντα λόγον ἐπι- Ἐν γενεᾷ [καὶ] γενεᾷ.] More  
στρέψωμεν. Idem enim fero so- Hellenistico. Hebræi habent  
nat, Διὸ ἀπολείπωμεν ---- κανόνα. γῆ γῆ vel ὀγγὶ ὀγγ generatio &  
Nemo igitur jure suspicari po- generatio, pro generatio à gene-  
test, quin hæc sit ipsa epistola ratione & omnes generationes :  
a Patribus celebrata, & publicè quam loquendi formam secuti  
in Ecclesia lecta; quum toties fuerunt Novi Testamenti Scrip-  
in unica, eaque brevissima, epi- tores, & Patres, eoque frequentius,  
stola, ad eam alludat, necnon quo quis propius accedit ad a-  
eam citare videatur, S. Polycar- postolicum sæculum. WOT.

pus B. Clementi σύγχρονος. WOT. Μετανοίας τόπον.] Junius τῷ-  
[Ἄτενίσ]ωμεν εἰς τὰς γενεὰς.] τὸν legendum esse censet; &  
Cùm in MS. ωμεν tantum super- autamatur, S. Patrem imitatum  
sit, atque ἀτενίσωμεν paulò su- fuisse Ecclesiastici xlii. 16. Ἐνὸς  
perius occurrat, ἀναβῶμεν à Cle- εὐπρέστησε Κυρίῳ, καὶ μετετέθη  
mente relictum fuisse suspicor: ὑπόδειγμα μετανοίας ταῖς γενεαῖς.  
centè vox ejusdem significatùs Minimè verò ferenda est hæc e-  
postulatur. DAV. Cùm cuius- mendatio; sive enim ad immedi-  
sit integrum, quæ desunt in MS. atè præcedentia, sive ad proximè  
aliter quàm Junius, modò ratio sequentia verba attendamus, τόπον



& quid jucundum, acceptumque coram eo qui VERS. COT.  
fecit nos. Fixis oculis respiciamus in sanguinem  
Christi, cernamusque quàm pretiosus Deo sit  
ejus sanguis, qui propter nostram salutem effu-  
sus, toti mundo pœnitentiæ gratiam obtulit.  
Intueamur diligenter omnes mundi ætates, dif-  
camusque quòd in singulis ætatibus pœnitentiæ  
locum Dominus dedit volentibus ad ipsum con-  
verti. Noe pœnitentiam prædicavit; & qui ei Gen. vii.  
obedierunt, servati sunt. Jonas Ninivitis urbis  
subversionem prædicavit; illi autem de peccatis Jon. iii.

& discamus, quòd in omni generatione, volentibus ad VERS. FELL.  
ipsum converti, Dominus pœnitentiæ locum concesserit.  
Noe pœnitentiæ præco fuit, & qui ei obtemperarunt,  
salvati sunt. Jonas Ninivitis excidium prædicavit, illi

omnino retinendum jure censeo, quàm depromptam ex  
bimus. Docet enim Corinthios Ecclesiastico, libro quem haud  
S. Pater, redemptionem partam usquam citat Clemens noster; aut  
fuisse Christi sanguine; nemini allusionem fieri ad morem pri-  
denegatam esse gratiam pœni- mæxæ Ecclesiæ, ubi locus suus  
tentiæ: redemptionem hanc & pœnitentibus assignabatur, donec  
gratiam universalem ad omnia præstita satisfactione, cum Deo  
tempora, non secus ac loca, ex- & Ecclesia ejus conciliarentur,  
tendi; aded ut ex ejus virtute ac privilegiis Ecclesiæ restitue-  
per omnia sæcula locus esset rentur. Quòd si ex aliquo libro  
pœnitentiæ, neque deessent, qui apocrypho petita fuisse censeat  
authoritate Dei muniti, pœni- hanc phrasin, quare non ex li-  
tentiam ac peccatorum remis- bro Sapientia? ubi legitimus, κρι-  
sionem prædicarent. eosque ad- των δε καταβρυχθ' εδιδους τόπον  
hortatur, ut percurrant omnes, μετανοας; XII. 10. & δοος χρο-  
quæ jam præcesserant, genera- νους και τόπον δι' εν ἀταλλα-  
tiones; & exinde ediscant, De- γῶσι τῆς κακίας. 20. Non igitur  
um per generationem & gene- alia videtur esse causa, quare  
rationem omnibus, qui volue- τῦτον loco τόπον substituendum  
runt ad ipsum converti dedisse esse vellet Junius, nisi quòd με-  
τὸν τόπον τῆς μετανοίας. Quæ τανοίας τόπον ἔδωκεν ὁ δεσπότης  
omni aliena prioris à τὸν τῦ- τῶς βουλομένοις ἐπιστραφῆαι ἐπ'  
πον ἔδωκεν, optimè conveniunt αὐτὸν ἀπερτὲ contrariatur doctri-  
cum τὸν τόπον ἔδωκεν. Quam nax de electione & reprobatione  
phrasin potiùs ab Epistola ad He- absoluta, cui favebat Calvini stu-  
bræos, ubi occurrit τόπον μετα- diosus. WOT.

ταίας οὐχ, εὔρεν, petita fuisse

PARS II.

©

ἐκήρυξεν· οἱ δὲ μετανοήσαντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτήμασιν αὐτῶν ἐξιλάσαντο τὸν Θεὸν ἱκετεύσαντες, καὶ ἔλαβον σωτηρίαν, καὶ ἔπερ' ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ ὄντες.

Η'. Οἱ<sup>1</sup> λειτουργοὶ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ διὰ πνεύματος ἁγίου περὶ μετανοίας ἐλάλησαν· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ δεσπότης τῶν ἀπάντων περὶ μετανοίας ἐλάλησε μεθ' ὄρκου· Ζῶ γὰρ ἐγώ, λέγει Κύριος, οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὴν μετανοίαν·<sup>2</sup> προστιθεὶς καὶ γνώμην ἀγαθὴν, Μετανοήσατε οἶκος Ἰσραὴλ ἀπὸ τῆς ἀνομίας ὑμῶν. Εἶπον τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ μου, εἴ ἂν ὦσιν αἱ ἁμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς ἕως τοῦ οὐρανοῦ, καὶ εἴ ἂν ὦσι πυρρῶτεραι κόκκου, καὶ<sup>3</sup> μελάντεραι σάκκου, καὶ ἐπιστραφῆτε πρὸς με ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ εἶπτε, Πάτερ, ἐπακούσο-

VERS. FELL. autem peccatorum poenitentiam agentes, precibus Deum placarunt, & licet à Deo alieni, salutis participes facti sunt.

\* Spiritu VIII. Divinae gratiae ministri<sup>a</sup> per Spiritum Sanctum de Sancto af. poenitentia loquuti sunt. Ipse etiam rerum omnium Do- flati. Wor. minus cum juramento de poenitentia loquutus est, Vino,

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. λειτουργοι. <sup>2</sup> προστιθεις. <sup>3</sup> μελανωτεραι.

Ζῶ γὰρ ἐγώ λέγει Κύριος.] MS. compingi: quod non est alie- Alex. habet, λέγει Ἄδωναι Κύ- num, aut à Patribus, aut à S. rios. Posterius membrum in ver- Paulo. Vide Rom. iii. 10, &c. sione Lxx. ὡς τὸ ἀποστρέψαι ὅτι οὐκ ἔστι δίκαιος, οὐδὲ εἷς· οὐκ τὸν ἀσεβῆ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ ἔστιν ὁ συνῶν, οὐκ ἔστιν ὁ ἐκκη- τῆς πονηρίας, καὶ ζῆν αὐτὸν, Cle- τῶν τὸν Θεόν, κ. τ. λ. quæ qui- dem ex variis locis citata, Pf. xiv. 1, 2, 3. liii. 1. v. 9. cxl. 3. x. 7. 1, 2, 3. liii. 1. v. 9. cxl. 3. x. 7. Prov. i. 16. If. lix. 7, 8. & Pf. xxxvi. 1. à S. Paulo in u- nam citationem compinguntur. Nescio autem quo modo legun- tur simul in versione Lxx. Pf. xiv. licet neque in Pf. liii. pene ad verbum eodem, neque in textu Heb. habeantur. Quod est conjectura Junii, plura ad hanc S. Clementis citationem loca in hanc unam citationem attinet, peti videtur ex Ezech.

Μετανοήσατε οἶκος Ἰσραὴλ.] Hæc & sequentia verba nullibi habentur in S. Scripturis totidem verbis. Restat sanè videtur esse conjectura Junii, plura ad hanc S. Clementis citationem loca in hanc unam citationem attinet, peti videtur ex Ezech.

AD CORINTHIOS. EP. I. 35

fuis actâ pœnitentiâ, Deum precibus placârunt, & salutem consecuti sunt, licet alieni à Deo essent.

VIII. Ministri divinæ gratiæ per Spiritum Sanctum de pœnitentia sunt loquuti: ipseque omnium Dominus de pœnitentia loquutus est cum juramento. *Ego enim vivo, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, sicut pœnitentiam: addens & pulcram sententiam; Respiscite domus Israel ab iniquitate vestra. Dic filiis populi mei; si peccata vestra à terra usque ad cœlum pertingant, & si sint rubriora cocco, & nigriora sacco; conversi autem fueritis ad me ex toto corde, & dixeritis, Pater; exaudiam vos tanquam populum*

*inquit Dominus, nolo mortem peccatoris, sicut pœnitentiam, addens insuper dictum egregium, Respiscite domus Israel ab iniquitate vestra. Dic filiis populi mei, si peccata vestra à terra ad cœlum usque a pertingant, si cocco rubriora & cilicio nigriora fuerint, & ad me ex toto corde conversi fueritis & dixeritis, Pater, tanquam populo*

xviii. 30. Κρινῶ ὑμᾶς, οἶκος Ἰσρα-  
 ἡλ, λέγει Κύριος. Ἐπιστρέψατε, καὶ  
 ἀποστρέψατε ἐκ πασῶν τῶν ἀσε-  
 βειῶν ὑμῶν pro quo Clemens,  
 μετανοήσατε οἶκος Ἰσραὴλ ἀπὸ  
 τῆς ἀνομίας ὑμῶν. Ex Pf. ciii.  
 10, 11. Οὐ κατὰ τὰς ἀμαρτίας  
 ὑμῶν ἐποίησεν ἡμῖν, οὐδὲ κατὰ  
 τὰς ἀνομίας ὑμῶν ἀνταπέδωκεν  
 ἡμῖν ὅτι κατὰ τὸ ὄψος τοῦ οὐ-  
 ρανοῦ ἀπὸ τῆς γῆς ἐκραταίωσε τὸ  
 ἔλεος αὐτοῦ. Clemens ἐν ὧσιν  
 αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ἀπὸ τῆς γῆς  
 ἕως τοῦ οὐρανοῦ. Sequentia verba  
 in S. Litteris nullibi occurrunt:  
 similia sunt iis, quæ in If. i. le-  
 gimus, paulò infra ab ipso Cle-  
 miente citata. Clemens Alex. ci-

tat quædam his haud absimilia;  
 in Libro, *Quis dives salvetur:*  
 Διὸ καὶ κέκραγεν Ἔλεος ἐλέω,  
 καὶ οὐ θυσίαν οὐ βούλομαι τὸν  
 θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ, ἀλλὰ τὴν  
 μετάνοιαν. Καὶ ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι  
 ὑμῶν ὡς φοινικοῦν ἔριον, ὡς χι-  
 ὄνα λευκανῶ καὶ μελάντερον  
 ἐνίψας ποιήσω. Quæ hîc fe-  
 quantur, καὶ ἐπιστρέψατε —  
 — ὡς λαῶ ἀγίῳ, vel potius  
 λαοῦ ἀγίου, videntur citari ex  
 Jer. iii. 19, 22. Καὶ εἶπα, Πατέ-  
 ρα καλέσετέ με, καὶ ἀπ' ἐμοῦ  
 οὐκ ἀποστραφήσεσθε ἐπιστρέψατε  
 υἱοὶ ἐπιστρέφοντες, καὶ ἰάσωμαι  
 τὰ συντρίμματα ὑμῶν. Wot.

<sup>a</sup> F. λαοῦ ἀγίου. <sup>μ</sup> και ὑμῶν ὡς <sup>α</sup> λαῶ ἀγίῳ. Καὶ ἐν ἐτέρῳ τόπῳ λέγει οὕτως, <sup>4</sup> Λούσασθε καὶ καθαροὶ <sup>5</sup> γενέσθε, <sup>6</sup> ἀφελέσθε τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου. <sup>7</sup> παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν, μάθετε καλὸν ποιεῖν, ἐκζητήσατε κρίσιν, <sup>8</sup> ῥύσασθε ἀδικούμενον, κρίνατε ὄρφανῶν, καὶ δικαίωσατε χήρα, καὶ δεῦτε καὶ <sup>9</sup> διαλεχθῶμεν, λέγει. <sup>10</sup> καὶ εἰάν ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικαῖν, ὡς χιόνα λευκανῶ· εἰάν δὲ ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ· καὶ εἰάν θέλητε, καὶ εἰσακούσητέ μου, τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς <sup>11</sup> φάγεσθε· εἰάν δὲ μὴ <sup>12</sup> θέλητε, μηδὲ εἰσακούσητέ μου, μάχαιρα ὑμᾶς κατέδετα· τὸ γὰρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα. Πάντας οὖν τοὺς ἀ-

VERS.FELL. *sancto autem vobis praebebo. Et in alio loco, sic dicit, Lavamini, mundi estote, auferte mala ex animabus vestris ab oculis meis; quiescite à malitiis vestris, discite facere bonum, querite iudicium, liberate oppressum, iudicate pupillo, & justificare viduam: & venite, colligam-*

VAR.LECT. <sup>4</sup> MS. λουσασθαι. <sup>5</sup> γενεσθαι. <sup>6</sup> αφελεσθαι. <sup>7</sup> παυσασθαι. <sup>8</sup> ρυτασθαι. <sup>9</sup> διελεχθωμεν. <sup>10</sup> F. Κύριος. <sup>11</sup> MS. φαγεσθαι. <sup>12</sup> θεληται.

[Λαῶ ἀγίῳ.] Clemens Alex. καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν, ut Pædag. L. i. C. 10. habet λαοῦ Procopius; aut καὶ δεῦτε, διε-ἀγίου, ubi verba hæc Ezechielis λευχθῶμεν. Sanè verbo Hebraico nomine laudat, cuius etiam videtur esse superiora. Hinc ita- & disceptatio: quæ duo valde que firmatur Cotelerii conjectura. Porro locus ille Ezechielis vel deest in libris nostris, vel desumptus est ex altero Ezechielis volumine, quod is, Josepho pud Basilium autem & Chrytteste, scripserat; quodque inter Apocrypha recenset Synopsis Athanasiana, vel potius Eusebiana. COLOM.

[Καὶ δεῦτε, καὶ διαλεχθῶμεν.] *venite, arguamur: Præfatione* Ita Aldina editio. At in aliis, verò in Ps. cxix. *Et venite, dis-* aut καὶ δεῦτε, διελεχθῶμεν, aut *riteamus. Nec dissimilis vari-*

*sanctum.* Et in alio loco sic dicit, *Lavamini,* VERS. COF. If. i. 16. 20.  
 Et mundi estote, auferte mala ex animabus vestris, ab oculis meis; quiescite à malitiis vestris, discite facere bonum, quærite iudicium, liberate oppressum, jus dicite pupillo, Et justificate viduam; Et venite, Et disputemus, dicit; Et si fuerint peccata vestra quasi phœnicium, sicut nivem dealbabo, Et si fuerint ut coccinum, sicut lanam dealbabo. Et si volueritis, ac audieritis me; bona terræ comedetis: si autem nolueritis, neque exaudieritis me; gladius devorabit vos: os enim Domini locutum est hæc. Omnes itaque

mur, dicit Dominus: Et si fuerint peccata vestra quasi VERS. FELL. coccinum. phœnicium, sicut nivem dealbabo, Et si fuerint ut WOT. coccinum. coccinum, sicut lanam dealbabo. Et si volueritis Et audieritis me, bona terræ comedetis; si autem nolueritis, neque exaudieritis me, gladius devorabit vos: os enim Domini loquutum est hæc. Volens igitur omnes dilectos suos

etas in Michæi vi. 2. διελεγχθήσεται, vel ut Basilius, ad locum Isaïæ de quo agimus, habet διαλεχθήσεται. A Tertulliano exhibetur tertia lectio, eaque corrupta. Qui enim L. i. C. ult. ad uxorem rectè verterat, *Et venite, disputemus;* in L. iv. C. 14. adv. Marcionem, vitiosis sultus libris, interpretatur, *Et venite, conciliemur,* quod est διαλλαχθῶμεν: atque id verbi restituendum pro san Chryostomo in illud, *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum,* &c. ubi locum Prophetæ adducit, exponitque per καταλλάττεσθαι, & καταλλάξαι. Cot.

Codex MS. habet διελεχθῶμεν hoc in loco; at If. i. 18. διελεχθῶμεν, adè ut utroque in loco

facilè crediderim legendum esse cum Cod. Vat. διελεγχθῶμεν, in altero loco omisso γ, in altero χ. Hebræa vox utrumque significat: derivatur enim אָרַב in Hiphil אָרַבָּתָא arguit, disceptavit; increpavit, corripuit. Wot.

Λέγει.] Quis? Nempe Κόρινθος, quam vocem nostro reddendam esse docent ipsæ res; & Lxx fides, If. i. 18. Sic vulgò intelligitur hic locus. Sed si locum probè pensitemus, verba δεῦτε διελεχθῶμεν (sic enim legendum) sunt Prophetæ, sequentia verò Dei. Alioqui vix ullus est sensus, ut ad eum locum ostendimus, quem sic vertinius: *Tum agite, nos castigari patiamur: ait enim Jehovah, Si fuerint peccata vestra instar coccini, &c.* CLER.

γαπητοῦς αὐτοῦ βουλόμενος μετανοίας μετασχεῖν,  
ἐστήριξε τῷ παντοκρατορικῷ βουλήματι αὐτοῦ.

Θ'. Διό<sup>1</sup> ἑπακούσωμεν τῇ μεγαλοπρεπεῖ καὶ  
ἐιδόξῳ βουλήσει αὐτοῦ, καὶ ἰκέται γενόμενοι τοῦ<sup>2</sup>  
ἐλέους, καὶ τῆς χρηστότητος αὐτοῦ, προσπέ-  
σωμεν καὶ ἐπιστρέψωμεν ἐπὶ τοὺς<sup>3</sup> οἰκτιρμούς  
αὐτοῦ, ἀπολιπόντες τὴν ματαιοπονίαν, τήντε  
ἔριν, καὶ<sup>4</sup> τὸ εἰς θάνατον ἄγον ζῆλον. Ἀτε-  
νίσωμεν εἰς τοὺς τελείως<sup>4</sup> λειτουργήσαντας τῇ

<sup>1</sup> F. τὸν.  
<sup>2</sup> F. ἀγορῆ  
ζῆλον.

VERS. FELL. poenitentiae participes fieri, omnipotente suâ voluntate  
stabilivit.

IX. Quare magnificæ ejus & glorioſæ voluntati obſe-

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. υπακουσωμεν. <sup>2</sup> ελαιους. <sup>3</sup> οικτειρμους. <sup>4</sup> λιτουρ-  
γησαντας αυτου τη μεγαλοπρεπει δοξη,

Ἐπακούσωμεν. | Dominus Boi-  
fius ὑπακούσωμεν legendum mo-  
nuit, cujus conjecturæ ego li-  
bens subscribo, licet interdum ἑ-  
πακούειν pro ὑπακούειν uſure-  
tur, ut Ef. xiv 1. ἑπακούσαι ἔμ-  
προθεν αὐτοῦ ἔβην, & tertio ca-  
fui junctum reperiatur, sed fen-  
ſu diverſo Gen. xvi. 11. ὅτι ἑ-  
πήκουσε ὁ Κύριος τῇ ταπεινάσει  
σου. & Prov. xv. 22. εὐχαῖς δὲ  
δικαίων ἑπακούει. JUN.

MS. exhibet υπακουσωμεν, eo-  
que modo proculdubio legen-  
dum est. Licet enim ἑπακούω i-  
dem significet quod & ὑπακούω,  
ut apud Hesiodum Δίκης ἑπακού-  
ειν, non tamen eo in ſensu legitur  
unquam cum Dativo; neque oc-  
currit ullibi in N. Testamento,  
ad cujus phraſeologiam, præci-  
pue Epistolarum Paulinarum,  
quàm proximè accedit S. Cle-  
mens. Hanc esse veram & ge-  
nuinam lectionem Junius pene  
agnoscit; licet ex MS. nefcic  
quomodo in codicibus suis prius ob-

ſervârunt tum Grabius, tum  
Millius. Quam lectionem ab  
ipſo Clemente confirmatam ha-  
bemus, qui habet ſuprà, Καὶ οἱ  
ὑπακούσαντες, & inferiùs, ἐν ὑ-  
πακοῇ. δι' ὑπακοῆς, ὑπήκουον, &  
ὑπικούς. WOT.

Ἀπολιπόντες τὴν ματαιοπο-  
νίαν. | Ad hunc locum respexit  
S. Polycarpus, qui in Epistola ſua  
ad Philippenſes hæc habet: Διὸ  
ἀναζωτάμενοι τὰς ἐσφύας δουλεύ-  
σατε τῷ Θεῷ ἐν φόβῳ καὶ ἀλη-  
θείᾳ, ἀπολιπόντες τὴν κενὴν μα-  
ταιολογίαν, καὶ τῶν πολλῶν πλά-  
νην. Unde haud incertus con-  
jecturæ [Junii] locus est, legendum  
esse hoc in loco ματαιοπονίαν pro-  
τιὺς quàm ματαιοπονίαν. WOT.

Ἀτενίσωμεν κ. τ. λ. | Hæc con-  
fer cum Clemente Alex. p. 516.  
Strom. lib. iv. à verbis, Ἀτενί-  
σωμεν οὖν εἰς τοὺς τελείως λει-  
τουργήσαντας κ. τ. λ. & agnosces,  
piè Lector, mecum, ex illo in-  
terpolatam fuisse dulcissimam  
Epistolam; atque interpolatorem  
ſedulò cavisse, ut longa effet ma-

dilectos suos volens pœnitentiæ fieri participes, VERS. COT. omnipotentē suâ voluntate firmavit.

IX. Quare obediamus magnificæ & gloriosæ illius voluntati; & supplices illius misericordiæ ac benignitati, procidamus; & convertamur ad miserationes ejus, relictis vanis operibus, contentione, & quæ ad mortem ducit æmulatione. Fixis oculis eos intueamur, qui magnificæ ejus

quamur; & suppliciter misericordiam & benignitatem VERS. FELL. ejus implorantes, relictis vanis operibus, contentione & æmulatione quæ ad mortem ducit, ad miserationes ejus advolvamur & convertamur. Fixis oculis intueamur

gis quàm *μεγάλη τε και θαυμασία*, quibus laudibus eam ornât Eusebius ED. BERN.

Quæ apud Clementem Rom. plurimis paginis efferuntur, apud Clementem Alex. haud ultra totidem lineas occupant: unde nonnullis orta est suspicio, interpolatam fuisse hanc Epistolam; quod Ignatianis contigisse nemo fere dubitat. Me sanè hæc iniqua objectio minimè movet; imò de ea silendum esse prorsus judicâsem; nisi quodd Clerici editionem inspicienti hæc eadem mihi occurrisset, profecta à nescio quo incerto & Anonymo, [in priore enim Clerici editione nomen Edwardi Bernardi fuerat omissum] seu potius ab Editore ipso, cui in more est ficto sub nomine Patres sanctos subinde injuriis iniquè lacerare; dum ipse, si quis eum vel jure merito aliqua de re reprehendat, totus excandescit, Deum testatur & homines se malè haberi, divinam & *ποτομίαν* & vindictam minitatur. Consulamus igitur &c. [Vi-

de annotationem proximè superiore.] Itane, vir doctissime? Hoccine est novas S. Patrum editiones adornare, ubique admiscere virorum doctorum observationibus notulas, quibus, quantum in ipso est, eorum authenticam & auctoritatem labefactet? Irriti tamen sunt hujus conatus. Qui enim hoc modo ex Clemente Alex. arguit, aut cum non probè novit, aut malâ fide agit. Eadem enim ratione actum erit de authenticâ & fide eorum omnium, qui à Clemente Alex. usquam citantur, scriptorum. Nemo enim Patrum majore licentiâ usus est in citandis Authoribus, sive sacris, sive Ethnicis: cùm ei in more sit, non integra authorum verba semper recitare; sed pro arbitrio suo nunc contrahere, nunc de suo inserere, alia omittere, alia variis modis mutare. Vide Pædag. L. ii. & alibi. Clemens igitur Rom. dum Epistolam ad Hebræos imitatur, latius depingit S. Patriarcharum mores, fidemque prædicat; quæ in citan-

μεγαλοπρεπεῖ δόξῃ αὐτοῦ. Λάβωμεν Ἐνώχ, ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὐρεθεὶς μετετέθη, καὶ οὐχ εὐρέθη αὐτοῦ θάνατος. Νῶε πιστὸς εὐρεθεὶς, διὰ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξε, καὶ διέσωσε δι' αὐτοῦ ὁ δεσπότης τὰ εἰσελθόντα ἐν ἁμονοίᾳ ζῶα εἰς τὴν κιβωτόν.

I. Ἀβραάμ, ὁ φίλος προσαγορευθεὶς, ἰ πιστὸς

VERS. FELL. eos, qui magnificæ ejus gloriæ perfectè infervierunt. Sumanus<sup>a</sup> Enochum, qui in obedientia justus repertus, WOT. translatus fuit, neque mors ejus deprehensâ est. Noe fide-

VAR. LECT. ὁ MS. λειτουργίας. ἰ ΠΙΣΤΙΣ.

do pro more suo contrahit Alexandrinus. Si ad hæc sedulo attendas, agnosces, pie lector, mecum ex illo non interpolatam fuisse toties ab Ecclesia primæva celebratam laudibus, imò & cum S. Scripturis publicè lectam Epistolam; & hanc, quam præ manibus habes, esse ipsam μεγάλην τε καὶ θαυμασίαν, quibus laudibus eam ornat Eusebius. WOT.

Λάβωμεν Ἐνώχ.] Clemens Alex. Λάβωμεν Ἐνώχ — μετετέθη, omisso καὶ οὐχ εὐρέθη αὐτοῦ θάνατος. Epistola ad Hebræos (ad quam proculdubio respexit S. Pater, & aded prope ad eam accedit, tum in hoc, tum in aliis locis, ut nonnulli de veteribus Scripturis Ecclesiasticis, eum, aut scripsisse, aut saltem ex Hebræo in Græcum sermonem eam vertisse, autumentur) de Enocho hæc habet, C. xi. 5. Πίστει, Ἐνώχ μετετέθη τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον καὶ οὐχ εὐρίσκειτο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός· πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐπρεστικῆναι τῷ Θεῷ. Clementis Λάβωμεν Ἐνώχ,

ὃς ἐν ὑπακοῇ δίκαιος εὐρεθεὶς μετετέθη respondet Apostoli Πίστει Ἐνώχ μετετέθη — πρὸ γὰρ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ μεμαρτύρηται εὐπρεστικῆναι τῷ Θεῷ. Et pro verbis; Apostoli, καλοῦχ εὐρίσκειτο, διότι μετέθηκεν αὐτὸν ὁ Θεός, apud Clementem legimus, καὶ οὐχ εὐρέθη αὐτοῦ θάνατος. WOT. Νῶε πιστὸς εὐρεθεὶς.] Clemens Alex. τῷ, μετετέθη de Enocho modò dicto, immediate subnecit, Καὶ Νῶε, ὃς πιστεύσας διεσώθη, prætermisiss iis, quæ hic fusiùs legimus. Epistola ad Hebræos de Noacho hæc habet, C. xi. 7. Πίστει, χρηματισθεὶς Νῶε περὶ τῶν μηδέπω βλεπομένων, εὐλαβηθεὶς κατεσκεύασε κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ· δι' ἧς κατέκρινε τὸν κόσμον. Ideo autem condemnatus fuit mundus, quia non credidit Noacho, per quem Deus παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν, καὶ διέσωσεν κ. τ. λ. WOT.

Παλιγγενεσίαν κόσμῳ ἐκήρυξεν.] Regeneratio quæ fit per baptismi lavacrum, operante Spiritu Sancto, παλιγγενεσίας nomine hoc loco intelligenda non est;



gloriæ perfectè servierunt. Accipiamus Henochum, qui in obedientia justus repertus, transfatus fuit, & non inventa est mors illius. Nōc fidelis inventus, per ministerium suum secundam nativitatem mundo prædicavit; & per eum Dominus conservavit animalia, cum concordia in arcam ingressa.

VERS. COT.  
Citat Clemens Alex.  
Strom. iv.  
Gen. v.  
Heb. xi.  
Gen. vii.  
Eccl. xlv.  
17.  
If. xli. 8.  
Jac. ii. 23.

X. Abrahamus, amicus vocatus, inventus est

lis inventus, per ministerium suum novam mundo generationem prædicavit; & per eum animalia, quæ in concordia arcam sunt ingressa, servavit Dominus.

VERS. FELL.

X. <sup>a</sup> Abrahamus amicus vocatus, fidelis inventus est, <sup>a</sup> Abraham.

WOT.

sed generis humani instauratio, & generatio nova: atque hoc sensu apud Philonem Judæum, & alios reperitur. Locus etiam Matt. xix. 28. ἐν τῇ καλιγγενεσίᾳ sic interpretandus est; cum scilicet cœlum, terra, & mare præterierint, ut est Apoc. xxi. 5. & qui throno insidet nova omnia creabit. JUN.

Intelligit instaurationem eorum, quæ diluvio perierant, multiplicatione animalium; quæ, frequentibus verbis, à Deo in arca servata ait. Vox καλιγγενεσία adhibetur Matt. xix. 28. de secundo adventu Christi in regnum suum, & potestate judicandi mundum, quando ὅτνια ποῦα faciet Apoc. xxi. 5. Quod enim dicitur apud Matthæum ἐν τῇ καλιγγενεσίᾳ futurum, id à Luca C. xxii. 30. dicitur ἐν τῇ βασιλείᾳ Christi conspicendum: ubi sermo etiam est de eo, quod promisit Christus discipulis, fore ut sederent in 12 thronis, & judicarent de 12 tribubus Israelis. Sed Patres Græci posteriores intellexerunt hæc de ultimâ resurrectione, aut de

nova nativitate, quæ fit per baptismum. Eorum loca huc conferre necesse non est. BURT.

Si καλιγγενεσίαν Stoicæ similem vellet Clemens, omnino rescriberem καλιγγενεσίαν κόσμου ἐκήρυξε, sic enim loquuntur Auctores. Verùm, ut quod est res dicam, ea καλιγγενεσία non est intelligenda; sed integra mentis renovatio, quæ facit, ut homines, relictis, quibus adsueverant, sceleribus, omnimodam virtutem expriment. Ob hanc vitæ mutationem, ἀναγεννηθῆναι καὶνὴ τε κτίσις fieri in N. T. passim dicuntur: eoque, quod hanc καλιγγενεσίαν prædicaret Noachus, ipsum δικαιοσύνης κήρυκα vocavit Petrus, 2 Ep. ii. 5. Vide Theophilum Antiochenum, L. iii. p. 247. DAN.

Ἄβραάμ ὁ φίλος προσαγορευθεὶς.] Junius legit φίλος τοῦ Θεοῦ aptè sanè: videtur enim esse defectus. Præterea legitur Jac. ii. 23. φίλος Θεοῦ ἐκλήθη, & apud Clementem Al. hoc ipso in loco φίλος Θεοῦ — προσηγορεύθη. WOT. — Lege Θεοῦ φίλος. Vide C. xvii. Nimirum,

εὐρέθη, ἐν τῷ αὐτὸν ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς ῥήμασι τοῦ Θεοῦ. οὗτος δὲ ὑπακοῆς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς <sup>2</sup> συγγενείας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ὅπως γῆν ὀλίγην, καὶ συγγένειαν ἀσθενῆ, καὶ οἶκον μικρὸν καταλιπὼν, κληρονομήσῃ τὰς <sup>3</sup> ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ. Λέγει γὰρ αὐτῷ, Ἄπελθε ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου, εἰς τὴν γῆν ἣν ἂν σοι δείξω· καὶ ποιήσω σε εἰς ἔθνος μέγα, καὶ εὐλογήσω σε, καὶ μεγαλυνῶ τὸ ὄνομά σου, καὶ ἔσῃ εὐλογημένος· καὶ εὐλογήσω τοὺς εὐλογοῦντάς σε, καὶ καταράσομαι τοὺς καταρωμένους σε, καὶ εὐλογηθήσονται ἐν σοι πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς. Καὶ πάλιν ἐν τῷ διαχωρισθῆναι αὐτὸν ἀπὸ Λῶτ, εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός, Ἀναελέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἴδε ἀπὸ τοῦ τόπου οὗ νῦν σὺ εἶ, πρὸς βορρᾶν,

VERS.FELL. *ed quod verbis Dei obtemperarit. Hic per obedientiam è terra sua, è cognatione sua, & domo patris sui egressus est, ut exiguâ terrâ, cognatione debili, & domo parvâ derelictâ, promissiones Dei possideret. Dicit enim ei: Exi de terratua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, &*

VAR.LECT. MS. <sup>2</sup> συγγενιας. <sup>3</sup> επαγγελειας.

τοῦ Ἀβραάμ τὸ ὄνομα Μωϋσῆς ἀναγράφει οἰκειᾶν αὐτὸν τῷ Θεῷ, ut ait Origenes in Celsum L. i. p. 17. Ex voce ΘΥ, sic enim scribebant, facile manavit O. Similis Librariorum vel fraus, vel negligentia, variam lectionem procreavit in 1 Tim. iii. 26. DAV. mente Rom. fufius habentur hoc in loco, usque ad καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην. In Heb. xi. 8, 9, 10. legitimus. Πίστει, καλούμενος Ἀβραάμ ὑπήκουσεν ἐξελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὃν ἤμελλε λαμβάνειν εἰς κληρονομίαν, καὶ ἐξῆλθε, μὴ ἐπιστάμενος ποῦ ἔρχεται. Πίστει, παρῆκσεν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας ὡς ἀλλοτρίαν, ἐν σκηναῖς κατοικήσας — Ἐξεδέχετο γὰρ τὴν τοῦ θεμελίου ἐχουσαν πόλιν, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργός· ὁ Θεός· Pro πίστει καλούμενος ὑπ ἡκουσεν,

AD CORINTHIOS. EP. I. 43

fidelis, quando dictis Dei audiens fuit. Hic VERS. COT.  
 per obedientiam egressus est è terra sua, & è  
 cognatione sua, & è domo patris sui; ut exi-  
 guâ terrâ, & cognatione debili, & domo parvâ  
 derelictâ, promissiones Dei in hæreditatem acci-  
 peret. Dicit enim ei; *Abi de terra tua, & de* Gen. xii. 1.  
*cognatione tua, & de domo patris tui, in terram*  
*quam tibi demonstravero: & faciam te in gen-*  
*tem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo no-*  
*men tuum, & eris benedictus; & benedicam be-*  
*nedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus*  
*tibi; & benedicentur in te omnes tribus terræ. Ac*  
 rursus cùm recessit à Loto, dixit ei Deus: Gen. xiii.  
*Respiciens oculis tuis, vide à loco in quo nunc tu* <sup>14.</sup>

*vade in terram quam tibi demonstravero. Et faciam te in* VERS. FELL.  
*gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen*  
*tuum, & eris benedictus: & benedicam benedicentes te,*  
*& maledicam maledicentes te; & benedicentur in te om-*  
*nes tribus terræ. Et rursus cùm à Loto fecederet, dixit* Lot. WOT.  
*ei Deus: Respice oculis tuis, & vide à loco in quo nunc*

habet Clemens πιστός εὐρέθη, ἐν Alex. tum in hoc loco, tum  
 τοῦ αὐτῶν ὑπήκοον γενέσθαι τοῖς Gen. xii. σου εἰς τὴν γῆν. Cum  
 βήμασιν τοῦ Θεοῦ. οὗτος δὲ ὑπα- quibus consentit Heb. ומבית אביך  
 κοῆς --- Pro ἐξελεῖν εἰς τὸν γ' ארר ה' א' & à domo patris  
 τόπος, --- ἔρχεται. Clemens tui ad terram: & Versiones om-  
 habet ἐξῆλθεν ἐκ τῆς γῆς --- nes præter vulgatam unam, quæ  
 τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Et pro Πίσ- habet, Egredere --- de domo  
 τει παρώκισεν --- ὁ Θεός, Cle- patris tui, & veni in terram.  
 mens habet γῆν ἀλίγην --- τοῦ Præferenda igitur est lectio Cod.  
 Θεοῦ, & ea quæ sequuntur ex Alex. WOT.  
 Gen. xii. xiii. xv. WOT.

Εἰς τὴν γῆν.] Cot. Vat. & <sup>Ἀναελέφας --- ἴδε.]</sup> In ple-  
 cæteri MSS. præter Alexandri- risque optimæ notæ MSS. Alex.  
 num & Cottonianum, necnon Vat. Cotton. Oxon, &c. Ἀνα-  
 Editiones Complutensis & Al- ελέφον --- καὶ ἴδε. At in Bib.  
 dina habent, Ἐξέλεθε --- ἐκ τοῦ Complut. ἀναελέφας -- ἴδε, quo-  
 οἴκου τοῦ πατρὸς σου, καὶ δεῦρο modo constat legisse Clemen-  
 εἰς τὴν γῆν. In Cod. autem tem. WOT.



AD CORINTHIOS. EP. I. 45

es, ad Aquilonem, & Africum, & Orientem, & VERS. COT.  
 mare : quia omnem terram quam tu vides, tibi  
 dabo eam, & semini tuo usque in seculum. Et  
 faciam semen tuum sicut arenam terræ : si potest  
 aliquis dinumerare arenam terræ, & semen tu-  
 um dinumerabitur. Et iterum ait : Gen. xv. 5. Eduxit De-  
 us Abrahamum, & dixit ei ; Respice in cælum, &  
 numera stellas, si potes dinumerare eas : sic erit se-  
 men tuum. Credidit autem Abrahamus Deo,  
 & deputatum est ei ad justitiam. Propter fidem — xxi.  
 & hospitalitatem datus est ei filius in senectute ;  
 & per obedientiam obtulit eum sacrificium Deo, — xxii.  
 in uno montium qui ei ostensus fuit.

XI. Propter hospitalitatem & pietatem Lotus è — xix.

tuum. Et credidit Abrahamus Deo, & deputatum est ei VERS. FELL.  
 ad justitiam. Propter fidem & hospitalitatem datus est  
 ei filius in senectute, & per obedientiam obtulit eum in  
 sacrificium Deo, in uno montium quem ei ostenderat.

XI. Propter hospitalitatem & pietatem Lotus è Sodomis Lot è Sodom.

Διὰ πίστιν κ. τ. λ.] Clemens tum : servatus autem fuit Dei WOT.  
 Al. τῶ, Καὶ Ἀβραὰμ ὃς διὰ πίσ- providentiâ, ut inde constaret,  
 τιν καὶ φιλοξενίαν φίλος Θεοῦ, sub- Christum de mortuis resurrectu-  
 necit Πατὴρ δὲ τοῦ Ἰσαὰκ προσ- gum. Προσήνεγκεν — πρὸς ἐν  
 ηγορεύθη. Quæ sequuntur, Καὶ ἀπὲρ convenit cum idiomate  
 δι' ὑπακοῆς κ. τ. λ. penitus omi- Græcæ Linguæ. WOT.  
 sit. In Epistola ad Heb. xi. 17. πρὸς ἐν.] Fortè πορευόμενος  
 habetur, Πίστει προσενήνοχεν Ἀ- εἰς ἐν κ. τ. λ. Vide Gen. xxii.  
 βραὰμ τὸν Ἰσαὰκ, κ. τ. λ. pro Bois  
 quo habet Clemens noster δι' Διὰ φιλοξενίαν καὶ εὐσέβειαν]  
 ὑπακοῆς προσήνεγκεν κ. τ. λ. Lo- Clemens Al. τῶ, Πατὴρ δὲ τοῦ  
 cum etiam designat ut Gen. xxii. Ἰσαὰκ προσηγορεύθη, subnecit,  
 2. i. e. super montem Moriah, Διὰ φιλοξενίαν — ἐκ Σοδόμων.  
 super quem & Christus passus prætermittit vero τῆς — κατ-  
 est ; ut in omnibus sacrificium θείας, usque ad τὰς γενεὰς γί-  
 Ἰσαὰκ typus esset sacrificii uni- νονται. De Loto nihil habetur,  
 geniti Filii Dei. Ex intentione Heb. xi. Hæc igitur petuntur  
 Abrahami oblatu, fuit holocaust- ex Gen. xix. & 2 Pet. ii. WOT.

ἢ ἐκ Σοδόμων, τῆς περιχώρου πάσης κριθείσης διὰ πυρός καὶ Ἰθείου· πρόδηλον ποιήσας ὁ δεσπότης ὅτι τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτὸν οὐκ ἐγκαταλείπει, τοὺς δὲ ἑτεροκλινεῖς ὑπάρχοντας εἰς κόλασιν καὶ αἰσισμόν τίθεισι. συνεχέσθουσι

in circum-  
tu. WOT.  
c pœnas lu-  
eret; Deo palam faciente, quòd eos non derelinquat, qui in eu spem & præfidium collocant. *Id.*

VAR.LECT. Ἰ MS. θίου.

Τῆς περιχώρου πάσης κριθεί- λαμπρὰν τὴν ἐπιφάνειαν ἔχουσαι  
σης.] Dominus Boisius κατα- καὶ τῷ ἀγνώτῳ παρέχουσαι πολλὰς  
στραφείσης legendum putat, suf- τὰς ἐλπίδας, εἰ δὲ ληφθεῖεν εἰς  
fragante Historiâ, & verbis con- χεῖρας, διακλασθεῖσαι, καρπὸν  
textiùs, Gen. xix. 25. Καὶ κατ- μὲν οὐδένα, κόνιν δὲ καὶ τέφραν  
έστρεψε τὰς πόλεις ταύτας, καὶ πολλὴν δεικνύουσαν ἔναποκειμένην  
πᾶσαν τὴν περιχώρον, vel κατα- ἔνδον τοιαύτη καὶ ἡ γῆ πᾶσα, καὶ  
καυθείσης. Ego simplex καυθείσης λίθον εὐρύς, τετεφρωμένον εὐρή-  
substituendum puto : quamvis σεις. Καὶ τί λέγω λίθον, καὶ ξύλα,  
non negem κριθείσης retineri καὶ γῆν, ὅπουγε καὶ ἄλλ, καὶ τὰ  
posse, & quidem sensu commo- ὕδατα μέτεσχε τῆς συμφορᾶς ἰ  
dissimo pro κατακρυθείσης. Κρί- καθάπερ γὰρ σώματος ἐμπρησθέν-  
vini enim pro κατακρίνειν, & τος καὶ κατακαυθέντος, τὸ μὲν  
κρίμα pro κατάκριμα sæpissime σχῆμα μένει, καὶ ὁ τύπος ἐν τῇ  
in N. Test. & in hoc scripto u- τοῦ πυρός ὄψει καὶ ὄγκος, καὶ ἡ  
surpantur. Primæ & postremæ ἀναλογία, ἡ δὲ δύναμις οὐκ ἐτί-  
lectioni favere videtur 2 Pet. ii. 6. οὐδὲν ἔχουσαν γῆς, ἀλλὰ πάντα  
Καὶ πόλεις Σοδόμων καὶ Γομόρρας τεφρώσας κατέκρινεν. De vastita-  
te autem & sterilitate illius regi- τέφραν, δένδρα καὶ καρπὸς, ἀλλ'  
onis, olim fertillissimæ & amœ- οὐδὲν ἔχοντα δένδρων, οὐδὲ καρ-  
nissimæ, apud Chrysostomum πᾶν, ἀέρα καὶ ὕδωρ, ἀλλ' οὐδὲν  
homil. viii. in 1 ad Theff. locus ἀέρος οὐδὲ ὕδατος· καὶ γὰρ καὶ  
est elegantissimus, quem hic sub- ταῦτα τετέφρωται. Sic Tertul-  
jicere non pigebit: "Αυτὴ δὲ οὖν lianus in Apolog *Sodomam &*  
ἡ οὕτως εὐθαλής, καὶ πρὸς πάσας *Gomorram igneus imber exussit:*  
τὰς χώρας ἀμιλλωμένη, ἡ Φά- *olet adhuc incendio terra; & fi-*  
νουσα τῇ εὐθηνίᾳ τὸν παράδεισον *qua illic arborum roma conatur,*  
τοῦ Θεοῦ, πασῶν τῶν ἐρήμων *oculis tenus, caterum contactu*  
ἐρημοτέρα ἐστὶ νῦν. Καὶ ἔστῃκε *cinerescunt.* De Pallio, *Aspice*  
μὲν δένδρα, καὶ καρπὸν ἔχει, ὁ δὲ *ad Palestinam, qua Jordanis am-*  
καρπὸς τῆς τοῦ Θεοῦ ὀργῆς ἐστὶν *nis finium arbiter; vastitas in-*  
ὑπόμνημα. Ἐστήμασι μὲν βῶαι *gens, & orba regio, & frustra*  
(καὶ τὸ ξύλον λέγω καὶ ὁ καρπὸς) *li frequentes, &c.* JUN.

AD CORINTHIOS, EP. I. 47

Sodomis salvus evasit, cum tota regio circum-<sup>VERS. COT.</sup>  
jacens igne & sulphure damnata esset. Palam<sup>i Pet. ii, 6.</sup>  
fecit Dominus, quod sperantes in illum non relin-  
quit, eos verò qui in contraria declinant, pu-  
nitione ac supplicio afficit. Quæ enim unà

relinquit in illum sperantes ; contra verò qui à<sup>VERS. FELL.</sup>  
mandatis ejus declinant, suppliciiis & tormentis<sup>d pu- d punit,</sup>  
nit : Uxor enim ejus, quæ unà cum eo urbe e-<sup>WOT.</sup>

Non à sacris & Ecclesiasticis & sulphure pœnas luisset. CLER.  
Scriptoribus tantum, verum e- κρίνειν significat etiam apud  
tiam & ab Ethnicis memoratur Patres sententiam judicalem  
hac Sodomorum everfio. "Ωσ- ferre, & secundum sententiam  
τε πιστεύειν τοῖς θρυλλουμένοις latam pœnas infligere, i. e. judi-  
ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων, ὡς ἄρα ὠκοῦν- cialiter debitis suppliciiis afficere  
το ποτὲ τρισκαίδεκα πόλεις ἐν- peccantes. Alludit S. Pater pro-  
ταῦθα, ἂν τῆς μητροπόλεως Σε- culdubio ad 2 Pet. ii. 6. non  
δόμων σώζοιτο κύκλος — ὑπὸ refragandum testimonium, eam  
σεισμῶν τε, καὶ ἀναφυσμάτων Epistolam esse canonicam, recep-  
πυρρῶς, καὶ θερμῶν ὑδάτων ἀσ- tamque ab Ecclesia Romana ab  
Φαλτωδῶν τε καὶ θειωδῶν, κ. τ. λ. initio usque. WOT.

Strabo L. vi. *Haud procul inde* Πρόδηλον ποιήσας ὁ Δεσπότης.]  
*campi, quos ferunt olim uberes,* Καὶ πρόδηλον. Bois. Πρόδηλον ποι-  
*magisque urbibus habitatos, ful-* ἴσαντος τοῦ δεσπότητος, vel potius  
*minum jactu arfisse, & manere* καὶ πρόδηλον ἐποίησεν ὁ Δεσπότης.  
*vestigia &c.* Tacit. Hist. L. v. WOT. *Haud opus est mutatio-*  
*Longo ab Hierosolymis recessu* nis, cum nominativus genitivi  
*triflis sinus panditur, quem de* absoluti locum, apud optimæ  
*caelo tactum testatur humus ni-* notæ scriptores, non raro teneat.  
*gra, & in cinerem soluta; duo* Homerus Il. A'. 170.

*ibi oppida, Sodoma nominatum al-* — — οὐδέ σ' ἴσω,  
*terum, alterum Gomorrhum.* So- Ἐνθάδ' ἄτιμος εἶναι, ἀφενος καὶ  
lin. Polyhist. C. 48. WOT. πλοῦτον ἀφύζειν.

Neque mutandum κριθείσης,  
contra MS. fidem, neque inter- Philostratus in Vita Apollonii,  
pretandum κατακριθείσης : nam L. ii. Cap. 31. Καταλειφθεὶς  
nemo dixerit κατακρίνειν διὰ πυ- γὰρ κομιδῇ νέος, ἐπίτροποι μὲν  
ρῶς : sed hic est antecedens pro αὐτῷ ἐγένοντο δύο τῶν ζυγγενῶν.  
consequente, *judicium* pro sup- Nec aliter passim ille non ἠλλε-  
plicio, ideoque κριθείσης perinde πιστῆς, sed ἀττικώτατος Sophista.  
est ac κολασθείσης. Nihil est Sic & Polyænus Stratag. L. i.  
frequentius in Scriptura verbis C. 18. L. ii. C. 2. L. iii. C. 9.  
*judico, pro eo quod est pleetere;* DAV.

& *judicium, pro eo quod est* Συνεξεληθούσης παρ' αὐτῷ, κ. τ. λ.]  
*pœna. Vertendum ergo erat, igne* Forte περ, (quod poetici magis

<sup>2</sup> παρ' αὐτῶ τῆς γυναικὸς <sup>3</sup> ἑτερογνώμονος ὑπαρχούσης καὶ οὐκ ἐν ὁμοιοίᾳ, εἰς τοῦτο σημείον ἐτέθη, ὥστε γενέσθαι αὐτὴν στήλην ἀλὸς ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης· εἰς τὸ γνωστὸν εἶναι πᾶσιν, ὅτι οἱ δίψυχοι καὶ οἱ δισταζόντες περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, εἰς κρίμα καὶ εἰς <sup>4</sup> σημείωσιν πάσαις ταῖς γενεαῖς γίνονται.

VERS. FELL. gressa est, cum ab eo dissentiret, nec in concordia perflisteret, in signum propterea posita est, & salis statua in

VAR. LECT. <sup>2</sup> MS. γαρ. <sup>3</sup> ἑτερογνώμος. <sup>4</sup> σημιωσιν.

quàm communis usus videtur *Στήλην ἀλὸς ἕως τῆς ἡμέρας* esse) seu potius γὰρ: & intrà pro ταύτης.] Statuam se vidisse testētē, ἐτέθει scil. ὁ δεσπότης. tatur Josephus Antiq. L. I. C. 12. Mens autem totius loci istius modi esse videtur: *Et Dominus palam faciens, quòd sperantes in ipsum non relinquit, declinantes vero in alteram partem supplicio & contumelia exponit; uxori (Lorathi) tamen unà cum illo (Sodomis) egressa, cum esset pervidiem.* Et in fine: *Et cum hac eam, nec (marito) consentiret, tam fierent, uxor remanserat in Sodomis, jam non caro corruptibilis, sed vet ipsa statua salis usque ad hunc statua salis semper manens, & per diem; quò cognoscerent omnes, naturalia ea qua sunt consuetudini duplici homines animo, & ambiguntis hominis, ostendens; quoniam gentes de potentia Dei, in judicio & Ecclesia, qua est sal terra, subam, [i. e. in exemplum εἰς παρὰδειγμα] & in observationem qua sunt humana: & dum saepe omnibus aetatibus proponi. Bois auferuntur ab ea membra integra,*

— Si MS. exhiberet nobis perseverat statua salis, quòd est παρ' vel περ. potuit esse locus firmamentum fidei, firmans & huic conjecturae; quam non finit pramittens filios ad Patrem ipsogar. Hæc enim conjunctio inrum. Quæ obscuriora viderendicat, priore sententiâ cum ai-tur, nisi tacem præferrent versus Carminis inscripti Sodomis, quòd choari cum συνεξελθοῦσης γὰρ. inter Opera Tertulliani & Cypriani locum invenit.

*Namque comes conjux, heu me! malè tum quoque legis  
Femina non patiens, divina ad murmura cœli  
Audaces oculos nequicquam sola retorfit;  
Nec habitura loqui quòd viderit; & simul illie  
In fragilem mutata salern, stetit ipsa sepulcrum,*



AD CORINTHIOS. EP. I. 49

cum eo egressa fuerat uxor illius, cum diversa VERS. COT. sentiret, nec concors esset, in ejusmodi signum posita est, ut salis statua in hodiernum usque diem sit facta; quo cunctis notum esset, quòd animo incerti, & de potentia Dei dubitantes, in iudicium & in significationem universis generationibus fiunt.

hodiernum diem facta est, ut omnibus innotesceret, quòd VERS. FELL. animo dubii, & de potentia divina hæsitantes, in iudicium & signum omnibus generationibus proponantur.

*Ipseque imago sibi formam sine corpore servans.  
Durat adhuc etenim nudà stantione sub æthram,  
Nec pluviis dilapsa situ, nec diruta ventis.  
Quin etiam si quis mutilaverit advena formam,  
Protinus ex sese suggestu vulnera complet.  
Dicitur & vivens alio jam corpore, sexus  
Munifico solito dispungere sanguine menses.*

Videbis eundem Irenæum C. 64. e. materia, qua constabat. Verùm iisdem libri, necnon Prudentii Hamartigeniam Ver. 740, &c. Cor. Cyrellus Hieros. Catech. myscro textu discedit. Alioquin e- tagogicâ primâ, Ἡ δὲ τούτου γυ- leganter, prout solet, sic rem νή στήλη γέγονεν ἄλδς ἐστηλιτευο- describit: *Sed mulier, parum μένη δι' αἰῶνος, ἔχουσα τῆς πορνι- dicto audiens (humano malo, quo ρᾶς προαιρέσεως καὶ ὑποτροφῆς; agris vetitis abstinetur) reflexit τὴν μνήμην. Abraham contra, oculos, statimque in molens con- τῆ οἰκουμένη στήλη πίστεως καὶ versa traditur. BURT.*

ὑπακοῆς ἴδρυται, ut loquitur Ba- Colomesius nos amandat ad filii in Const. monasticis. JUN. p. 109, Observat. suarum sacra-

Clemens & Josephuserant σύγ- rum. Nos hæc omnia diligen- χρονοί. Tertull. etiam testatur, tius excussimus, in Dissertatione eam suo avo conspectam, non *de Statua Salina*, Genesi nostræ integris 150 annis post illos. Quod subjecta; quam qui carpunt, aut eo minùs mirum videri debet, non legerunt, aut occupato præ- quòd, præter Burchardum & iudiciis animo, oscitanter evol- multos alios, Angli nostri, qui, verunt. Certè à nobis scripta non ita pridem illic peregrinati non est, ad minuenda miracula, sunt, testentur eam minimè dis- cùm maximum fuisse in subver- solutam illic perflare. Sulpicius sione Sodomæ & vicinarum ur- Severus vocat hunc cippum mo- bium, ostenderimus, remque ra- lem, Hist. Sacræ L. i. nec quid- tionibus atque exemplis confir- quam habet de ejus forma, aut mayerimus; vix ut fieri possit,

IB'. Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν ἐσώθη Ραὰβ ἡ πόρνη. Ἐκπεμφθέντων γὰρ ὑπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ κατασκοπῶν εἰς τὴν Ἰεριχῶν, ἔγνω ὁ βασιλεὺς τῆς γῆς ὅτι ἤκασι κατασκοπεῦσαι τὴν χώραν <sup>2</sup> αὐτοῦ, καὶ ἐξέπεμφεν ἄνδρας τοὺς συλληφόμενους αὐτούς, ὅπως <sup>3</sup> συλληφθέντες θανατωθῶσιν. Ἡ οὖν φιλόξενος Ραὰβ εἰσδεξαμένη αὐτούς, ἔκρυψεν εἰς τὸ ὑπερῶον ὑπὸ τὴν λινοκαλάμην. Ἐπισταθέντων δὲ τῶν παρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ λεγόντων, [Ἄνδρες πρὸς σε ἦλ]θον οἱ κατασκοποὶ τῆς [γῆς ἡμῶν,] ἐξάγαγε αὐτούς, ὁ γὰρ βα[σιλεὺς οὗ]τως κελεύει. Ἡ δὲ ἀπεκρίθη, Εἰσῆλθον [οἱ δύο ἄν]δρες οὓς ζητεῖτε πρὸς με, [ἀλλὰ ταχέ]ως ἀπῆλθον, καὶ πορεύον[ται οὐχ] ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς ἐ[κείνους.] Καὶ εἶπεν πρὸς τοὺς ἄνδρας, [Γινώ]σκουσα γινώσκω ἐγὼ, ὅτι [Κύριος ὁ Θεός] ὑμῶν παραδίδωσιν ὑμῖν [τὴν πό]λιν ταύ-

VERS.FELL. XII. Propter fidem & hospitalitatem, Rahaba meretrix incolumis servata est. Missis enim à Josua filio Navæ ad urbem Jerichuntem speculatoribus, rescivit terræ rex, quòd regionem eorum exploraturi venerant; & viros emisit, qui eos, ut morti traderentur, apprehenderent. Rahaba autem hospitalis suscipiens eos, in solario domûs

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. του του. <sup>2</sup> αυτων. <sup>3</sup> συλλημφθεντες.

ut *digitus Dei* hîc non agnosca- quibuscum hac de re consentiunt tur, Sed miraculum non quæsi- omnes Ecclesiæ Patres, quos op- vimus ubi non erat. Alioqui- tarem vel errantes sequi, potius longè plura fieri miracula, in re- quàm cum iis, qui nimium sibi rum natura, humanique generis placent, & plus quàm æquum est gubernatione, quàm vulgò pu- ipsis arrogant, ultra modum fa- tant, nobis dudum persuasimus. pere. WOT.

CLER.

Διὰ πίστιν καὶ φιλοξενίαν.] Quod si de re ipsa, quod ta- Clemens Alex. τῶ, Διὰ φιλοξενί- an καὶ εὐσέβειαν Ἰωτ ἐσώθη ἐκ Σο- δόμων, subnectit Διὰ πίστιν καὶ dem *fabulam* [vocabulum à Cle- φιλοξενίαν ἐσώθη Ῥαὰβ ἡ πόρνη, rico usurpatum] habemus narra- neque amplius; ea omnia, quæ tam ab Irenæo & Tertulliano; fufius à Clemente Romano ha-

AD CORINTHIOS. EP. I. 51

XII. Ob fidem & hospitalitatem servata est VERS. COT.  
 Rahaba meretrix. Missis enim à Jesu filio Na-  
 væ ad Jerichuntem exploratoribus, intellexit  
 terræ rex, quòd regionem illius exploratum ve-  
 nerant; & emisit viros, qui eos comprehende-  
 rent, ut comprehensi necarentur. Hospitalis  
 igitur Rahaba suscipiens eos, occultavit in fo-  
 lario sub lini stipula. Supervenientibus autem  
 hominibus à rege missis, ac dicentibus, *Viri ad  
 te venerunt terræ nostræ exploratores; educ eos,  
 Rex enim ita imperat.* Illa respondit, *Duo vi-  
 ri, quos quæritis, ingressi sunt apud me, sed con-  
 festim abierunt & vadunt;* non ostendens eis  
 illos. Et dixit ad viros, *Certò scio, quòd Domi-  
 nus Deus vester tradit vobis urbem hanc; timor*

sub lini stipula occultavit eos. Cùm autem nuntii re-VERS. FELLE  
 gis ex improvìso supervenissent, & dixissent: *Viri ad  
 te ingressi sunt, regionis nostræ exploratores, educ eos, sic  
 enim imperat rex.* Illa autem respondit, *ingressi sunt  
 duo viri ad me quos quæritis; sed confestim abierunt &* \* non of-  
*vadunt;* \*viam ostendens eis contrariam. Et dixit ad vi-tendens eis  
 ros, *Sciens scio, quòd Dominus Deus vester urbem hanc vo- illos.*

bentur, prætermittens pro more altera lectio sensum turbat & vi-  
 suo. Διὰ πίστιν ἐσώθη de Raab tiat. DAV.

dicitur, eo quòd certò credidit, [Οὐχ] ὑποδεικνύουσα αὐτοῖς  
 Deum traditurum esse civitatem [κείνους.] Cùm variis modis  
 in manus Israelitarum: διὰ φι- quæ desiderantur suppleri queant;  
 λοξενίαν, quòd exploratores hos- vir doctissimus [Junius] eden-  
 pitio accepit, & cum vitæ suæ dum curavit, [ὁδὸν] ὑποδεικνύου-  
 periculo hospitii jura servavit, σα αὐτοῖς ἐ[ναντίαν.] Viam of-  
 eosque à rege quæsitos incolu- tendens eis contrariam: sensu  
 mes dimisit. WOT. planè diverso à verbis libri Josuæ,

Ἐπισταθέντων δὲ τῶν κ. τ. λ.] ii. 5. ubi Rahab negat se scire  
 Videtur S. Pater hæc citasse me- quòd homines illi abierint. Of-  
 moriter, immutato narrationis tendit quidem mulier contrariam  
 ordine. WOT. viam, sed exploratoribus Judæis,

Ἡ δὲ ἀπεκρίθη.] Scribendum non autem missis à Hierichuntis  
 Ἡ δὲ ἀπεκρίθη, hæc respondit: nam rege. COT.

την, ὁ γὰρ φόβος καὶ [τρό]μος ὑμῶν ἐπέπεσεν τοῖς κα[τοι]κοῦσιν αὐτήν. ὡς εἰάν οὖν γέ[νηται] λαβεῖν αὐτήν ὑμᾶς, διασώσατέ με, καὶ τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου. Καὶ εἶπαν αὐτῇ, Ἔσται οὕτως, ὡς ἐλάλησας ἡμῖν. ὡς εἰάν οὖν γνῶς παραγινόμενους ἡμᾶς, συνάξεις πάντα τοὺς σουσ ὑπὸ τὸ <sup>4</sup> στέγος σου, καὶ διασωθήσονται· ὅσοι γὰρ εἰάν εὐρεθῶσιν ἔξω τῆς οἰκίας, ἀπολοῦνται. Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι σημεῖον, ὅπως κρεμάσῃ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτῆς κόκκινον· πρόδηλον ποιοῦντες, ὅτι διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου λύτρωσις ἔσται πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν καὶ ἐλπίζουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν. Ὁρᾶτε, ἀγαπητοί, οὐ μόνον πίστις, ἀλλὰ φρονητεία ἐν τῇ γυναικὶ γέγονεν.

VERS.FELL. *bis tradit, timor enim* Ἔρανον vestri incessit incolas ejus; quare cum capere illam vobis contigerit, incolumem me servate, Ἔ domum patris mei. Et dixerunt ei, Sic erit ut loquuta es nobis; Quare cum nos appropinquantes cognoveris, omnes tuos sub tecto tuo congregabis, Ἔ servabuntur; quotquot verò extra domum tuam invocari

VAR.LECT. <sup>4</sup> MS. εγος.

Τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν.] Lectum ergo Clementi comma verficuli 9, quod à multis editionibus abest, in Complutensi verò ita effertur, καὶ κατέπτισσον πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἀφ' ὑμῶν. at Codice 720. Bibliothecæ Regiæ hoc modo, καὶ τετήκασι πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἀπὸ προσώπου ὑμῶν. Cot. Gen. iv. 2. Dav. — Theodotionis versio habet, Καὶ ὅτι κατέπτισσον πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν τῇ γῆ ἀπὸ προσώπου ὑμῶν. Aquila verò & Symmachus paulò aliter vertunt, ὅτι ἐκτετήκασι πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν ἀπὸ προσώπου ὑμῶν. Wot.

Καὶ προσέθεντο αὐτῇ δοῦναι ση-

meion.] Hunc locum pessimè vertit Cotelarius. Si sensum spectes, sic veritas oportet: *præterea, vel insuper ei signum dederunt*: nam speculatores signum, quod dandum fuit, ipsi memorarunt. Hebraismus est, ac eandem loquendi rationem adhibet Lucas Act. xii. 3. Vide Gen. iv. 2. Dav.

Πρόδηλον ποιῶντες κ.τ.λ.] Habet hæc figura & allegoria suffragatores multos magnosque, Justinum in Dialogo p. 338. Irenæum L. iv. C. 37. Origenem Homil. iii, & vi, in Jesum Navæ, & ad Matt. xxvii, xxviii. Ambrosium Lib. de Salomone C. 5. & Lib. v. de fide, C. 4.

# AD CORINTHIOS. EP. I. 53

*enim* & pavor vestri incidit in omnes habitatores VERS. COT.  
 ejus. Quando igitur contigerit vos eam capere,  
 servate me & domum patris mei. Et dixerunt ei,  
 Sic erit quemadmodum locuta es nobis. Cum  
 igitur nos adesse cognoveris, congregabis omnes  
 tuos sub tecto tuo, & servabuntur: quotquot enim  
 invenientur extra domum, peribunt. Et addide-  
 runt ut signum daret, nempe funiculum coccine-  
 um appenderet de domo sua: manifestum faci-  
 entes, quòd per sanguinem Domini futura esset  
 redemptio universis credentibus & sperantibus  
 in Deum. Videte, dilecti, non solùm fides, sed  
 etiam prophetia in muliere existit.

*entur, peribunt.* Et ut signum daret addiderunt, ut funi- VERS. FELL.  
 culum scilicet coccineum de domus pariete demitteret:  
 notum facientes, quòd omnibus, qui credunt & sperant  
 in Deum, per sanguinem Domini redemptio futura sit.  
 Videte, dilecti, non solùm fides, sed prophetia etiam  
 in muliere fuit.

Hieronymum Ep. 2. Pseudo-Hi-  
 eronymum ad Mar. xiv. 1. Pau-  
 linum Carmine 23. Augustinum  
 in Psal. lxxxvi. 4. Prosperum de  
 promissionibus & prædictionibus  
 Dei, Parte ii. C. 14. Fulgentium  
 Lib. i. de remissione peccatorum,  
 C. 21. Theodoritum Quæst. 2.  
 in Josuam, & ad C. xi. 31. E-  
 pistolæ ad Hebræos: ut nihil di-  
 cam de auctore operis imperfec-  
 ti in Matthæum, Tomo vii. B.  
 Chrysostomi, ad C. i. 5. quo lo-  
 ci corruptè legitur *signo rubri*  
*sparsi pro signo rubri sparti;* item  
 de Procopio Gazæo, & aliis quos  
 in Adversariis meis notatos non  
 inveni. Quàm horrendè cocci-  
 num interpretati sint Gnostici,  
 cernere potes apud Epiphanium,  
 in eorum Hæres. C. 9. Cor.

Οὐ μόνον πίστις: ἀλλὰ προφη-  
 τεία.] In Deo Israelis reposita  
 fiducia, & ab ipso sperata salus,  
 ante Domini adventum, in justiti-  
 am, atque etiam fidem reputa-  
 bantur, licèt Messia futurus ad-  
 ventus, cum ejusdem incarna-  
 tionis, mortis, & resurrectionis  
 mysteriis, minimè essent per-  
 spectæ. Eodem jure pleræque res  
 gestæ per totam Legis œconomi-  
 am prophetiæ loco sunt habitæ,  
 Deo eas ita dirigente, ut futuræ  
 redemptionis statum quadantenus  
 adumbrarent. Ita ex Ægypto  
 populi Israelitici exitus, transitus  
 per rubrum mare, serpentis ænei  
 elevatio, ut innumera alia præter-  
 eam, ad Messia tempora perti-  
 nuisse constat; sed præ aliis pe-  
 culiari quodam jure, hæc servatæ

ΙΓ'. Ταπεινοφρονήσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἀπο-  
 θεμένοι πᾶσαν ἀλαζονείαν, καὶ τυφόν, καὶ  
 ἀφροσύνην, καὶ ὄργας καὶ ποιήσωμεν τὸ γε-  
 γραμμένον. Λέγει γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, Μὴ  
 καυχᾶσθω ὁ σαφὸς ἐν τῇ σοφίᾳ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ  
 ἰσχυρὸς ἐν τῇ ἰσχύϊ αὐτοῦ, μηδὲ ὁ πλούσιος ἐν  
 τῷ πλούτῳ αὐτοῦ· ἀλλ' ἢ ὁ καυχώμενος, ἐν Κυ-  
 ρίῳ καυχᾶσθω, τοῦ ἐκζητεῖν αὐτόν, καὶ ποιεῖν

VERS.FELL. XIII. Humiles ergo mente simus, fratres, factum om-  
 nem, superbiam, amentiam, & iras deponentes, & quod  
 scriptum est, faciamus. Dicit enim Spiritus Sanctus ;  
*Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur  
 fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in divitiis*

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. ἀλαζονίαν. <sup>2</sup> τυφός.

vitæ quasi paschalis tessera, & in  
 purpura sanguinis redempti pig-  
 nus, prophetiæ elogium meruisse  
 videbuntur: siquidem in lege Mo-  
 saica perpetuus fere usus symboli  
 istius, nimirum Coccini in om-  
 nibus cujuscunque generis pia-  
 mentis & lustrationibus. Ita  
 Ep. ad Heb. C. ix. 19. cū uni-  
 versus populus acceptā lege luf-  
 trari deberet, Moses dicitur ac-  
 cepisse sanguinem vitulorum &  
 bircorum, cum aqua, & lana coc-  
 cinea, & byssopo, ipsum quoque li-  
 brum & omnem populum asper-  
 sisse. Idem in leprosi purificatio-  
 ne factum, Lev. xiv. 49. Imò  
 verò ex Talmude discimus Cod.  
 Ioma. C. iv. diem Kippurim, (qui,  
 si quis alius, expiationis per Do-  
 mini sanguinem obtinendæ ty-  
 pum gessit) non sine *לשן ושל*  
*לתיקון* lingua seu filamento coc-  
 cino celebratam. Imò si *Gema-*  
*ra* ejusdem codicis, & libro *Fu-*  
*chasin* fides, exinde etiam de ma-  
 gnæ istius solennitatis successu ju-  
 dicium ferebatur; si enim expia-

tio rite peracta esset, coccus al-  
 bedinem induerat *לשן ושל* היה  
*לתיקון* suisque nivibus, si-  
 milem reconciliatæ gentis inno-  
 centiam spondidisse fertur. FELL.  
 Origenes Hom. iii. mox citatā:  
*Sed & ista meretrix, quæ eos sus-*  
*cepit, ex meretrice efficitur jam*  
*propheta. Dicit enim, Scio quia*  
 Dominus Deus vester tradidit  
 vobis terram hanc. *Vides quomodo*  
*illa, quæ aliquando erat meretrix,*  
*& impia, & immunda, nunc*  
*jam Spiritu Sancto repleta est; &*  
*de præteritis quidem fatetur, de*  
*præsentibus verò credit, prophetat*  
*autem & præannunciat de futuris.*  
 Cor.

Aliquos ex sanctis Patribus  
 explicassē sacras Scripturas ni-  
 mis allegoricè non est diffiten-  
 dum; nemo autem in hoc expli-  
 candi genere, quod aded displicet  
 Criticis severioribus, plus inge-  
 nio suo indulsit, quàm Origenes;  
 quem tamen, quasi unus præ om-  
 nibus sacras literas intelligeret,  
 & Christianam fidem solus cal-

XIII. Humiles itaque simus, fratres, de-<sup>VERS. COT.</sup>ponentes omnem arrogantiam, & fastum, & a-  
mentiam, & iras; atque faciamus quod scrip-  
tum est: dicit quippe Spiritus Sanctus; *Non glo-<sup>Jer. ix. 23:</sup>rietur sapiens in sapientia sua, neque fortis in<sup>1 Cor. ix,</sup> fortitudine sua, neque dives in divitiis suis :  
sed qui gloriatur, in Domino glorietur, in quæ-  
rendo illum, & faciendo iudicium ac iustitiam:*

*suis; sed qui gloriatur, in Domino glorietur, quærendo<sup>VERS. FELL.</sup> illum, & iudicium & iustitiam faciendo: memoriâ præ-*

leret, tantopere efferunt nonnul-  
li, & de eo ubique gloriantur; eo  
quod, quo jure, quave injuriâ,  
alii iudicent, plurima Hæreticè  
sensisse tradatur. Origeni licet  
ubique allegoriis scaterere, eaque,  
quæ sunt clarissima, allegoricè  
interpretando efficere obscura:  
Clementi igitur fas sit in uno vel  
altero loco allegoricè interpretari  
sacras Scripturas; quum S. Pau-  
lus plurimis in locis, præcipuè in  
Epistolis ad Romanos, Corinthios,  
Galatas, & Hebræos, inter-  
pretatus est modo allegorico  
Scripturas veteris Testamenti.  
Tantâ igitur autoritate fretus  
fidenter assero, haud pauca in ve-  
tere Testamento esse interpretan-  
da hoc modo, & huic loco aptif-  
simè convenire hujusmodi inter-  
pretationem: hanc autem meam  
sententiam confirmat pene una-  
nimis omnium in hoc consentien-  
tium sanctorum Patrum autho-  
ritas, non leviter aut despicien-  
da, aut negligenda. Wot.

‘Αλλ’ ἢ ὁ καυχώμενος.] Sic  
Codex MS. Citantur hæc ver-  
ba ex Jerem. ix. 23, 24. ubi le-

gimus: ‘Αλλ’ ἢ ἐν τούτῳ καυ-  
χάσθω ὁ καυχώμενος, συνεῖν καὶ  
γιγνώσκειν, ὅτι ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ  
ποιῶν ἔλεος, καὶ κρίμα, καὶ δικαιο-  
σύνην ἐπὶ τῆς γῆς: ὅτι ἐν τούτοις  
θέλημά μου, λέγει Κύριος. Hu-  
jusmodi explicationes, quibus lo-  
cus aliquis, vel plures loci in com-  
pendium ducuntur, servato inte-  
gro sensu verborum, non sunt  
alienæ vel à Rabbinis, vel à sa-  
cris N. Testamenti scriptoribus.  
Unde hunc ipsum textum à S.  
Paulo eodem modo, at multo  
breviùs, quàm à Clemente, ci-  
tatum legimus. 1 Cor. i. 31. 2  
Cor. x. 17. ὁ καυχώμενος ἐν Κυ-  
ρίῳ καυχάσθω. Wot.

Hunc locum aliter citant Cle-  
mens Alex. Cyprianus, & alii.  
COLOM.

Τοῦ ἐκζητεῖν αὐτὸν, καὶ ποιεῖν  
κρίμα καὶ δικαιοσύνην.] Legebat  
etiam ἐκζητεῖν Lucifer; vertit e-  
nim *inquirere*, Lib. ii. pro S.  
Athanasio, paulò post initium. I-  
tem καὶ ποιεῖν κρίμα καὶ δικαιοσύ-  
νην reperies in Antiochiï Homi-  
lia 43. Cor.

κρίμα καὶ δικαιοσύνη·] μάλιστα μεμνημένοι τῶν λόγων τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, οὓς ἐλάλησε διδάσκων] <sup>3</sup> ἐπιείκειαν καὶ μακροθυμίαν. [Οὕτως γὰρ εἶπεν, <sup>4</sup> Ἐλεεῖτε ἵνα ἐλεη[θῆ]τε, ἀφίετε ἵνα ἀφεθῆ ὑμῖν, [ὡς] ποιεῖτε, οὕτως ποιηθήσεται ὑ[μῖν,] ὡς δίδοτε, οὕτως δοθήσεται ὑ[μῖν,] ὡς <sup>5</sup> κρίνετε, οὕτως κριθήσεται [ὑμῖν, ὡς] <sup>6</sup> χρηστεύεσθε, οὕτως χρη[στευθήσ]εται ὑμῖν, ὡς μέτρῳ με[τρεῖτε,] ἐν αὐτῷ μετρηθήσεται ὑμῖν. [Ταύτη τ]ῆ ἐντολῇ καὶ τοῖς παραγγέλ[μασι] τούτοις <sup>7</sup> στηριζώμεν ἑαυ[τούς] τὸ πορεύεσθαι ὑπηκόους [εἰ] τοῖς ἀγιοπρεπέσι λόγοις αὐ[τοῦ,] <sup>8</sup> ταπεινοφρονοῦντες. [Φησὶ]ν γὰρ ὁ ἅγιος λόγος, Ἐπὶ τίνα [ἐπι]βλέψω, ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν πραῦν καὶ [ἡσύ]χιον καὶ τρέμοντά μου τὰ λόγια;

VERS. FELL. cupiè recolentes sermones Domini Jesu, quos, æquitatem & longanimitatem docens, loquutus est. Sic enim dixit: *Miseremini, ut misericordiam consequamini; dimittite, ut vobis dimittatur; prout facitis, ita vobis fiet; sicut datis, ita vobis retribuetur; sicut judicatis, ita judicabimini; sicut benigni estis, ita benignitatem experiemini; qua men-*

VAR. LECT. <sup>3</sup> MS. ἐπιεικίαν. <sup>4</sup> Ἐλεατε. <sup>5</sup> κρίνεται. <sup>6</sup> χρηστεύεσθαι. <sup>7</sup> στηρισώμεν. <sup>8</sup> J. Col. F. ταπεινοφρονοῦντας.

[Ἐλεεῖτε ἵνα ἐλεηθῆτε.] Hæc fuit antiquissimum, summoque verba non habentur αὐτολεξεί, in pretio habitum à Christianis, vel in Evangelio S. Matthæi, vii. iis præsertim qui in Palæstina 1, 2. vel in Evangelio S. Lucæ, debebant; unde & in aliis regionibus. 36. Inid licet cum utroque nibe aliquid authoritatis habuit, Evangelista, quoad sensum, con- usque ad Eusebii tempora, sæpius sentiant, propiusque accedant ad à Patribus laudatum; adeò ut ea, quæ legimus in Evangelio S. Hieronymus, qui & ipse vidit, Lucæ; non tamen possumus cer- & transfuit illud ex Hebræo (cui tamen hac de re minimè assenti- illè, ac à S. Clemente citata me- endum est) contendat esse ipsum inoriter. Petuntur forsitan ex a- authenticum Evangelium S. Mat- lico libro Apocrypho, viz. ex thæi. WOT. Evangelio Nazæorum, quod



AD CORINTHIOS. EP. I. 57

præcipuè memores sermonum Domini Jesu, quos VERS. COT. locutus est, docens mansuetudinem & æquanimitatem. Sic enim dixit; *Miseremini, ut misericordiam consequamini; dimittite, ut dimittatur vobis; sicut facitis, ita vobis fiet; sicut datis, ita dabitur vobis; sicut judicatis, ita judicabitur vobis; sicut indulgetis, ita vobis indulgebatur; quâ mensurâ metimini, in ea mensurabitur vobis.* Hoc præcepto & his mandatis stabiliamus nos, semper obediētes simus sanctis illius eloquiis; humiliter de nobis sentientes. Ait enim sanctus sermo; *Super quem respiciam, nisi super mansuetum, & quietum, & trementem eloquia mea?* Luc. vi. 36. If. lxvi. 2.

*surâ metimini, eadem vobis mensurabitur.* Hoc præcepto & his mandatis stabiliamus nos ipsos, ut in obedientia sanctorum eloquiorum ejus, cum omni humilitate, semper ambulemus. Dicit enim verbum sanctum, *Super quem respiciam, nisi super humilem & quietum, & trementem sermones meos?* VERS. FELL.

Τοῖς παραγγέλμασι τούτοις.] paulò infra ὑπηκόους ἡμᾶς γενέσ-  
Codex MS. habet τούτοις, quod θαι τῷ Θεῷ. WOT.

omittitur in Codicibus impressis. Mihi legendum videtur ὄντας  
τοῖς. Sic certè Codicis fidem

Ἰππικούς [ἀεὶ] τοῖς.] At Codicibus sequimur, sensumque facimus  
DEX MS. exhibet ὑπηκόους ... commodum. DAV.

αστοῖς, cum spatio duarum vel trium literarum ante αστοῖς. Ἐπὶ τὸν πρᾶον καὶ ἡσύχιον.]  
us in Codice suo observavit, MS. Nunc LXX. ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ  
exhibere ... αστοῖς, & in mar- ἡσύχιον, quo modo à multis  
gine hæc habet: Puto legi debere lectum olim. Clementinæ lectio-  
σεβαστοῖς. ὑπηκόους σεβαστοῖς ἀ- ni favent Athanasius in Domi-  
γνωπρεπέσι λόγοις αὐτοῦ. At si dorus Studita, Pfellus citatus  
sic legamus, opus est ut infera- in Catena in Psalms, & Chry-  
καὶ, & legamus σεβαστοῖς sostrinus Hom. 9. in Gen. Ex-  
καὶ ἄγνωπρεπέσι. Constructionis e- positione in Ps. cxxxi. & cxlii.  
nim ratio postulat, ut copula in- Sermones de Christi precibus, &  
terponatur. Repono ἡμᾶς τοῖς, Hom. 15. & 66. in Matt. qui  
neque dubito, quin ita scripserit tamen in Hom. 41. habet, ἐπὶ  
S. Clemens. Legimus enim τὸν πρᾶον, καὶ ταπεινόν, & in

ΙΔ'. [Δί]καιον οὖν καὶ ὅσιον, ἄνδρες ἀδελφοί, ὑπηκόους ἡμᾶς μᾶλλον γενέσθαι τῷ Θεῷ, ἢ τοῖς ἐν ἁλαζονείᾳ καὶ ἀκαταστασίᾳ<sup>2</sup> μουσαροῦ ζήλου ἀρχηγοῖς ἐξακολουθεῖν. Βλάβην γὰρ οὐ<sup>3</sup> τυχοῦσαν, μᾶλλον δὲ κίνδυνον ὑποίομεν μέγαν, εἰν ῥιψοκινδύνως ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τοῖς θελήμασι τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες ἐξακαντίζουσιν εἰς ἔριν καὶ<sup>4</sup> στάσεις, εἰς τὸ ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς τοῦ καλῶς ἔχοντος. Χρηστευώμεθα αὐτοῖς κατὰ τὴν εὐσπλαγχνίαν καὶ γλυκύτητα τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς. Γέγραπται γάρ, Χριστοῖ

VERS. FELL. XIV. Justum igitur & pium est, viri fratres, Deo potius obedienter nos esse, quam in superbia & seditione. WOT. detestandæ æmulationis duces & authores sequi. Si precipitanter voluntatibus hominum nos tradiderimus, qui ad contentionem & seditiones collimant, ut ab eo, <sup>1</sup> MS. ἀλαζονία. <sup>2</sup> μουσερου ζήλους. <sup>3</sup> τὴν τυχοῦσαν. <sup>4</sup> στασις.

Hom. 55. in Gen. utrumque conjungit sic, ἐπὶ τὸν πρῶτον, καὶ τὸν ἐμολογήσαντά με &c. τοῦ ἡσύχιον, καὶ ταπεινόν. COT. — πατὴρ μου. ἐν τίνι δὲ &c. τῶν Videntur S. Patres citasse hæc ἐντολῶν. Connectit verba Clementem memoriter, attendentes potius ad tis Epist. I. Cap. hoc & sequenti sensum loci, quàm ad ipsa ver- & 46. item Epist. II. Cap. 3. ba: ne deputentur igitur hujus. COT.

modi inter variantes lectiones, μουσαροῦ.] Hesychius: μουσα- licet paululum deflectant de usi- rᾶν, ῥυπαρᾶν, ἀκάθαρτον. Vide tata lectione. WOT. Sect. 30. COLOM.

Δίκαιον οὖν.] In Pandecte Ni- Oἵτινες ἐξακοντίζουσιν.] Domi- conis Monachi Λόγιον. Cod. Reg. nus Boisius putat vocem λόγους, 2418, 2423, 2424. Κλήμεντος aut ῥήματα, suppleri debere. E- ῥώμης. Δίκαιον οὖν καὶ ὅσιον, go malim ἐξακοντῶσιν legere: ut &c. Εἰς αἵρέσεις καὶ στάσεις τοῦ verò sensus plenior & rotundior ἀπαλλοτριῶσαι ἡμᾶς τοῦ καλῶς εἶναι, non recuso τὰς γλώσσας ἀ- ἔχοντος. τοῖσιν ἀκολουθήσωμεν dere, si quis ita velit, & phrasî τοῖς μετ' εὐσεβείας &c. πόρρω quidem elegantissimâ, qua Liba- ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Κολληθῶμεν nius Epistolâ ad Basilium utitur. οὖν τοῖς ἀθώοις καὶ δικαίοις εἰς Quibus verò ἐξακοντίζειν magis δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. γέ- placet, ad explendum sensum γραπται γὰρ, κολληῖσθαι τοῖς ἀγί- addere possunt, τὰς γλώσσας vel εις, ὅτι οἱ κολλῶμενοι αὐτοῖς ἀγί- ταῖς γλώσσαις: lingua enim con-

XIV. *Iustum ergo ac pium est, viri fratres,* VERS. COT.  
 Deo potiùs obediens nos esse, quàm sequi eos qui in superbia & seditione duces fuerunt abominandæ æmulationis. Detrimentum enim non leve, imò verò grande periculum sustinebimus, si præcipitanter nos tradiderimus voluntatibus hominum, qui ad contentionem & seditiones collimant, ut nos ab eo quod rectè habet, abalienent. Benigni inter nos simus, juxta misericordiam & dulcedinem illius qui fecit nos. Scriptum quippe est; *Benigni erunt habitatores* Prov.ii.21.

quod rectum & bonum est, abalienent, non leve damnum, imò potiùs grave periculum subibimus. Benigni erga nos invicem simus, secundùm misericordiam, &

vitiantium & pravorum hominum, *zelus propter fidem, & charitas* VERS. FELL  
num, Βολίς ἐστὶ τιτρώσκουσα & Christiana; ut neque ex simula-  
 τήρον ψευδῆς, Jer. ix. 3, 8. &c. ta quadam fictave charitate, de  
 JUN. [Editio Grabiana habet, fide, & disciplina, à S. Aposto-  
 Versf. 3. Καὶ ἐνέτειναν τὴν γλῶσ-  
 σαν αὐτῶν ὡς τήρον ψευδῆς, καὶ  
 οὐ πίστις κ. τ. λ. Ver. 8. Βολίς  
 τιτρώσκουσα ἢ γλῶσσα αὐτῶν.]  
 — Ipse nihil muto, cum opus Christo & Apostolis ejus institutum est ut aliquid addatur: vox tum, in odium, & inimicitiam, enim ἐξακοντίζω sæpius legi-  
 tur verbum neutrum, sive in Non ad cujusquam gratiam au-  
 proprio, sive in metaphorico cupandam à defensione veritatis sensu usurpetur. Wot. vel minimum recedendum est;

*Χρηστευώμεθα αὐτοῖς.]* neque metuendum, ne Christianus, Fellus, & Colomesius manam charitatem violemus, dum lunt ἀλλήλοις, & eo modo ver-  
 scherisma, toties ab Apostolis & terunt, necnon Cotelerius. Mihi Patribus condemnatum, zelo sanè neutra lectio displicet. Χρη-  
 quantumvis fervido, modò non  
 στότης autem & benevolentia hostili odio, homines insequa-  
 erga Hæreticos & Schismaticos, mur, & schismaticos periculi  
 & Schismatum authores, potest sui admoneamus. Wot.

conciari cum pio & Christiano *Χριστοὶ ἔσονται οἰκήτορες. κ. τ. λ.]*  
 zelo. Ita enim attemperanda sunt *Hæc ergo verè sunt Lxx Senum.*

VERS. FELL  
 alienos  
 nos red-  
 dant. Wot.  
 d ipsos. Id.

ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἀκακοὶ δὲ ὑπολειφθήσονται ἔω' αὐτῆς· οἱ δὲ παρανομοῦντες ἐξολοθρευθήσονται ἄω' αὐτῆς. Καὶ πάλιν λέγει, Ἐἶδον ἀσεβῆ ὑπερυψούμενον, καὶ αἰρόμενον ὡς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου· καὶ παρῆλθον, καὶ ἰδοὺ οὐκ ἦν, καὶ ἐξεζήτησα τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ οὐχ εὔρον. φύλασσε ἀκακίαν, καὶ ἴδε εὐθύτητα, ὅτι ἐστὶν ἔγκατάλειμμα ἀνθρώπῳ εἰρηνικῶ.

IE'. Τοίνυν κολληθῶμεν τοῖς μετ' εὐσεβείας εἰρηνεύουσιν, καὶ μὴ τοῖς μεθ' ὑποκρίσεως βουλομένοις εἰρήνην. Λέγει γάρ που, Οὗτος ὁ λαὸς τοῖς χεῖλεσίν με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν

• creato-  
ris nostri.  
Wot.  
fincola. Id.  
VAR.LECT.

dulcedinem • illius qui fecit nos: scriptum enim est,  
Benigni erunt f habitatores terræ, innocentes relinquentur

5 MS. Ἰδὸν ἀσεβῆν. 6 αἰπερομενον. 7 ἐγκαταλιμμα.

Cot. — In MSS. fere στοὶ ἔσονται κ. τ. λ. ita & Cle-  
omnibus; nec non Editionibus mens Alexand. Wot.  
Rom. Lond. Cant. & Frane- [Ἐξολοθρευθήσονται.] MS. ἐξολε-  
queræ, legimus solum Ὅτι εὐ- θρευθήσονται, tum in hoc loco,  
θαῖς κατασκηνώσουσι γῆν, καὶ ὅσοι tum perpetuò apud LXX; ἡσθησι  
ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ· ὁδοὶ δὲ ολεθρευω, ολεθρευσις, ολεθρευτης,  
κ. τ. λ., at in MSS. quibusdam, & ἐξολεθρευσις, &c. Utuntur  
ut in Alexandrino; necnon in ὀλεθρευω, tum Eustathius, tum  
Editionibus Complutensi, & nu- Suidas; adeò ut antiquior esse  
pera Oxoniensi, Verf. 21. Χρη- videatur, & accuratior scribendi  
στοὶ ἔσονται οἰκήτορες γῆς, ἀκακοὶ ratio per ε: derivatur; enim ὀλε-  
δὲ ὑπολειφθήσονται ἐν αὐτῇ· ὅτι θρευω ab ὀλεθρος. Wot.  
εὐθεῖς .... ἐν αὐτῇ. Quæ verba Αἰρόμενον.] In MS. αἰπερομε-  
ἔτι εὐθεῖς .... ἐν αὐτῇ, in Edit. non, apud LXX επαιρομενον, neque  
Oxon. doctissimus Editor uncis quis suspicari potest, quin ita le-  
inclusit, tanquam interpolata. gendum sit hoc in loco. Quum  
Hæc autem ex Aquilæ, vel Theo- enim in hoc MS. ε & αι se-  
dotionis, aut Symmachi versione, pissime inter se permutentur;  
in margine apposita, tandem in utraque, tum vocali, tum diph-  
textum irrepisse, imò in plerif- thongo, suo loco restitutâ, αι-  
que Codicibus genuinam LXX In- περομενον facit επαιρομενον. Το-  
terpretum lectionem exclusisse, tus hic locus videtur à Clemente  
conjectio. Legit enim proculdu- Alexand. tacito Clementis no-  
bio apud Interpctes LXX Clemens mine, citatus fuisse, ab Εἶδον ἀ-  
ἴρψις Apostolis σύγχρονος: Χρη- σεβῆ ad οὐκ επαιρομένων ἐπὶ τῷ

AD CORINTHIOS, EP. I. 61

terræ; & innocentes remanebunt in ea; iniqui VERS. COT.  
verò exterminabuntur ab illa. Et rursus dicit:

Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut ce- PF. XXVII.  
dros Libani: & transivi; & ecce non erat: & 35, 36, 37.  
quesivi locum illius; & non inveni. Custodi in-  
nocentiam, & vide æquitatem; quoniam sunt reli-  
quix homini pacifico.

XV. Adhæreamus ergo iis qui cum pietate  
pacem habent, & non iis qui cum simulatione  
pacem volunt. Dicit enim; *Populus hic labiis* IF. XXIX. 13.  
*me honorat; cor autem eorum longè abest à me.* Et

*in ea; impii verò & legum violatores disperibunt ab ea.* VERS. FELL.  
Et rursus dicit: *Vidi impium superexaltatum, & eleva-  
tum, sicut cedros Libani: & transivi, & ecce non erat,  
& quesivi eum, & non est inventus locus ejus. Custodi  
innocentiam, & vide æquitatem; quoniam sunt reliquix ho-  
mini pacifico.*

XV. <sup>a</sup> Adhæreamus itaque amoris glutino eis qui cum <sup>a</sup> Junga-  
pietate tranquillè vivunt, non autem eis qui ficta simu- mur. WOT.  
latione pacem colunt. Dicit enim alicubi, *Populus hic  
labiis me honorat, cor autem eorum longè abest à me.* Et

ποίμιον αὐτοῦ. Strom. iv. pag. καὶ διὰ τοῦτο εἰρηνικῶ ἀνθρώπῳ γε-  
577. Edit. Oxon. Wot. νομένῳ. Κατὰ δὲ τὸν Σύμμαχον·

Ἔστι ἐστὶν ἐγκατάλειμμα.] Me- φύλασσε, φησὶν, ἀπλότητα, καὶ  
moriā intelligit Euthymius, ἕρα εὐθδ, ἕτι ἐστὶ μέλλοντα ἀνθρώ-  
quæ duplici modo conservatur, πῶ εἰρηνικῶ. Wot.

vel per prolem, vel per bona ο- Βουλομένοις εἰρήνην.] Malim  
pera: ingeniosissimè verò Fer- λαλουμένοις εἰρήνην. Vide Pf.  
randus locum hunc ita παρα- xxvii. 3. lxxxiv. 9. [Edit. Grab.]

φράζει, *Erit tempus, quo insonti Tum quidem hoc sequentibus  
homini merces congruens repende- aptè convenit, in quibus χειλέ-  
tur.* Uterque ad Hymnographῶν & στόματος fit mentio. DAV.

mentem. COLOM. — Hunc lo- — Minore mutatione, scrip-  
cum ita explicat Eusebius Com- feris βουλευομένοις, *suadentiūς,*  
ment. in Psalms: Μένει γὰρ idemque adsequeris: βουλευµατα

ἐγκατάλειμμα, καὶ ἐλπίς ἀγαθῆ, enim seu *consilia,* non nisi διὰ  
τῶ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν φιλίαν χειλέων ἢ στόματος dantur.  
σὴν πρὸς τὸν Θεὸν μεταδιώξαντι, CLER.

πόρρω ἄπεστιν ἀπ' ἐμοῦ. καὶ πάλιν, Τῷ στόματι αὐτῶν εὐλόγουν, τῇ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν κατατρῶντο. καὶ πάλιν λέγει, Ἠγάπησαν αὐτὸν τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσει αὐτῶν ἐφύσαντο αὐτὸν, ἢ δὲ καρδίᾳ αὐτῶν οὐκ εὐθεῖα μετ' αὐτοῦ, οὐδὲ ἐπιστάθησαν ἐν τῇ διαθήκῃ αὐτοῦ. Ἄλλαλα γεννηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δόλια, γλώσσαν μεγαλορρήμονα, τοὺς εἰπόντας, Τὴν γλώσσαν ἡμῶν μεγαλύνωμεν, τὰ χεῖλη ἡμῶν παρ' ἡμῖν ἔστιν, τίς ἡμῶν κύριός ἐστιν; ἀπὸ τῆς ταλαιπωρίας τῶν πτωχῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ στεναγμοῦ τῶν πενήτων, νῦν ἄναστήσομαι, λέγει Κύριος, θήσομαι ἐν σωτηρίᾳ, παρρησιάσομαι ἐν αὐτῷ.

Ιζ'. Ταπεινοφρονοῦντων γὰρ ἔστιν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἐπαιρομένων ἐπὶ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. Τὸ σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν

VERS. FELL. rursus, Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Et rursus dicit, Dillexerunt eum in ore suo, & linguā suā mentiti sunt ei. Cor autem eorum non rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento ejus. Labia fraudulenta obmutescant, & disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam; qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? Propter miseriam inorum, & gemitu-

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. εὐλογουσαν. <sup>2</sup> ἀναστησομαι:

[Ἄλλαλα γεννηθήτω κ. τ. λ.] Omnes suos ad γλώσσαν post alterum Codices impressi exhibent δόλια convertens, mancum adeò ἀλλὰ, at MS. αλλαλα, sicut à reddidit hunc locum, ut difficile Clemente Alexand. habetur. A- esset, nisi quòd ex S. Scripturis pud utrumque legendum est: citantur hæc verba, ea supplere. Ἄλλαλα γεννηθήτω τὰ χεῖλη τὰ δό- WOT. — Cur in Imperatorialia, [καὶ ἐξολεθρευσαὶ Κύριος πάν- γεννηθήτω & non γενεθεῖν scribatur, tὰ χεῖλη τὰ δόλια, καὶ] γλώσ- tur, audiatur Basilii ad Psalm. σαν μεγαλορρήμονα. Proculdubio ΜΔ'. [v. 5.] Καὶ κατενοδοῦ, καὶ ita se habuit in ipso αὐτογράφῳ: βασιλεῦ. Μὴ ξενητέτω δὲ ἡμᾶς τὸ sed Librarius à priore δόλια ocu- προστακτικῶς λέγεσθαι τὸ, κατὰ

AD CORINTHIOS. EP. I. 63

iterum; ore suo benedicebant; corde verò maledicebant. Rursusque ait; Dillexerunt eum ore suo, VERS. COT. Pf. lxii. 4. lxxviii.  
 Et linguâ suâ mentiti sunt ei: cor autem ipsorum non erat rectum cum eo; nec fideles habiti sunt in testamento ejus. Muta fiant labia dolosa. Disperdat Dominus universa labia dolosa, Et linguam magniloquam: qui dixerunt; Linguam nostram magnificabimus; labia nostra apud nos sunt; quis noster Dominus est? Propter miseriam inopum, Et gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus: ponam in salute, fiducialiter agam in eo.

XVI. Christus siquidem eorum est qui humiliter de se sentiunt, non eorum qui supra ovile ejus efferunt sese. Sceptrum majestatis Dei, Dominus noster Christus Jesus, non venit in jac-

tum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus: ponam in salutari, fiducialiter agam in eo. VERS. FELL. a efferunt-ur. WOT.

XVI. Christus enim eorum est, qui humiliter se gerunt, non qui cum fastu & arrogancia supra ejus gregem efferunt se. Sceptrum majestatis Dei, Dominus nos-

οδοῦ, διὰ τὴν συγῆθειαν τῆς γρα- ἐλεύσεται, καὶ καταβήσονται, εἰ-  
 φῆς, οὕτως ἀεὶ σχηματικῶσος τὰ ρηται. JUN.

εὐκτικὰ, γενεθῆτω γὰρ τὸ θέλημα Μεγαλύνωμεν.] Lege μεγα-  
 σου, ἀντὶ τοῦ γενεθῆιν, καὶ ἐλθέ-  
 τω ἡ βασιλεία σου, ἀντὶ τοῦ ἔλθῃ. DAV.

Et Cyrillus ad Psalm. ΝΔ'. [v. Ἐν σωτηρίᾳ.] Sic Heb. Lxx ha-  
 16.] Ἐλθέτω δὲ θάνατος ἐπ' ἀβ-  
 τοῦς, ut est in Catena nostra, non sentiunt Vers. Hieron. & Vulgat.  
 tantum εὐκτικὰ, sed προῤῥητικὰ Ponam in salutari. WOT.

etiam in Scripturis προστακτικῶς Τὸ σκηπτρον τῆς μεγαλωσύνης  
 efferri, auctor est. Ἔθος ἐστὶ τῆ κ. τ. λ.] Respicit ad Pf. xlv. 7.  
 γραφῆς, τὰ προῤῥητικὰ προστακτι- [Edit. Grab.] ῥάβδος ἐδούτητος  
 κῶ τρόπῳ προσφέρεσθαι καὶ ἐν- ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας σου, queni  
 ταῦθα τοίνυν τὸ, ἐλθέτω θάνατος, locum adducit Author ad Heb. i.  
 καὶ τὸ, καταβήτωσαν, ἀντὶ τοῦ 8. ad divinas Christi prerogati-

Χριστὸς Ἰησοῦς, οὐκ ἦλθεν ἐν κόμπῳ ἢ ἀλαζονεί-  
 ας, οὐδ' ἐὺπερηφανίας, καίπερ δυνάμενος· ἀλλὰ  
 ταπεινοφρονῶν, καθὼς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον περὶ  
 αὐτοῦ ἐλάλησεν· φησὶ γάρ, Κύριε, τίς ἐπίστευσε  
 τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; καὶ ὁ βραχίον Κυρίου τίνι ἀπε-  
 καλύφθη; ἂν ηὐγαίλαμεν ἐναντίον αὐτοῦ ὡς παι-  
 δίου, ὡς ρίζα ἐν γῆ διψώσῃ· ὅτι οὐκ ἔστιν εἶδος

VERS.FELL. *ter* Jesus Christus, non venit in jaſtantiâ ſuperbiæ &  
 arrogantiæ, quamvis potuerit; ſed in humilitate, pro-  
 ut Spiritus Sanctus de eo loquutus eſt: dicit enim,  
*Domine, quis credidit auditui noſtro? Et brachium Do-*  
*mini cui revelatum eſt? Annunciavimus quaſi parvulum*  
*in conſpectu ejus; ſicut radix in terra ſitienti: non enim*

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. ἀλαζονίας. <sup>2</sup> ἀνηγαίλαμεν. <sup>3</sup> ἐκλιπὼν:

vas ſtabiliendum; quo etiam pro-ſunt cæli. Fulcit quoque ſermo  
 lato, concludit Juſtinus M. ad ver- Dei juſtos. Et per Filium quaſi  
 ſus Tryphonem ὅτι καὶ προσκυνη baculum portamur ad Patrem.  
 τὸς ἔſτι, καὶ Θεὸς, καὶ Χριſτὸς. Ait enim; Compellam ſive co-  
 Et quidem eo feliciter ad retun- gam ipſos ſub baculum meum.  
 dendam Judæorum pertinaciam Baculus, ſive virga, regni ſym-  
 adducitur hic textus, ſiquidem bolum eſt. Imperat ſiquidem per  
 ad Meſſiam pertinere vel ipſi fa- Filium omnibus Deus Pater. Ad  
 tentur Rabbini, ſcil. Targum, hunc inquit David; Virga tua ἐ-  
 Kimchi, Aben Ezra, & Salom. baculus tuus conſolata ſunt me.  
 Jarchi. Certè Chriſtus Dei Hac eſt virga, qua progerminat  
 ſceptrum, quod potentiæ ſymbo- ex radice Jeſſe. Hac eſt virga  
 lum, rectiſſimè dicitur, ſiquidem Aaronis florida, &c. Cor.— Hic  
 per eum omnia facta ſunt, qua unus locus [Clementis] ſufficiat  
 facta ſunt. Joan. i. 2. & ut ait ad referendam Photii objectio-  
 Author ad Heb. τοὺς αἰῶνας ἐ- nem [ſuprà citatam]. Satis e-  
 ποίνεον. Malè ergo vapulat Au- nim apertè diſtinguitur inter du-  
 thor apud Photium, quòd τὸν plicem Chriſti conditionem &  
 Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριſτόν ἐξο- naturam: quarum alteram cùm  
 νομάτων οὐδὲ τὰς θεοπροπεῖς καὶ à Patre derivàrit, & in ea cum  
 ὑψηλοτέρας ἀφῆκε περὶ αὐτοῦ Φω- Patre communicàrit, dicitur τὸ  
 νάς. FELL. — Appoſitè Προ- σκήπτρον τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θε-  
 copius ad Exodi Caput iv. ini- οῦ, vel ſicut ab Hieronymo ha-  
 tio: Dicitur Chriſtus baculus, betur Sceptrum Dei: Sceptrum  
 quòd omnes ab ipſo ſuſcipimur & autem denotat regium imperi-  
 conſirmamur. Sermone namque um; & Sceptrum Dei, ſive mag-  
 Domini conſirmati & conſolidati niſcentiæ Dei, abſolutum illud, &



tantia arrogantiae neque superbiae cum potens sit, VERS. COT.  
sed in humilitate; quemadmodum Spiritus San-

ctus de ipso locutus est. Ait quippe; *Domine*, κ. liii.

*quis credidit auditui nostro? Et brachium Domini cui revelatum est? Annunciavimus in conspec-*

*tu ejus quasi parvulum; sic tu radix in terra siti-*

*enti. Quoniam non est species ei, neque gloria: Et*

*vidimus eum; Et non habebat speciem, neque de-*

*corem; sed species ejus inhonorata, deficiens prae*

*est species ei neque gloria, Et vidimus eum, Et non habe-*

*bat speciem, neque decorem; sed species ejus inhonorata, Et*

*supremum imperium, quod De-*

*ratione primi adventus Christi*

*us, ο επί πάντων ευλογητός, in in humilitate & clementia, adda-*

*creaturas universis exercet: addetur, ex Epistola ad Diognetum*

*ut, nisi Deus ipse, nemo possit Justini Martyris locus. Τοῦτον*

*dici τὸ σιγήπτρον κ. τ. λ. Quod ad πρὸς αὐτοὺς ἀπέστειλεν, ἄρα γε*

*alteram, de illo dicitur: οὐκ ἦλθεν ὡς ἄνθρωπον ἀντις λογίσατο, ἐπὶ*

*ἐν κόμπῳ ἀλαζονείας καὶ ὑπερηφανίας, καίπερ δυνάμενος, [cum πλήξει; οὐ μὲν οὖν, ἀλλ' ἐν ἐπι-*

*possit omnia, Hieron. omnipotens enim est] ἀλλὰ ταπεινοφρονῶν. Videtur S. Pater prae oculis*

*suis habuisse Phil. ii. 6, 7, 8. Sufficit & hic locus ab Hieronymo*

VERS. FELLS

JUN.

WOT.

De BURT.

αὐτῷ, οὐδὲ δόξα· καὶ εἶδομεν αὐτὸν, καὶ οὐκ εἶχεν εἶδος, οὐδὲ κάλλος, ἀλλὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἄτιμον, <sup>3</sup> ἐκλείπον παρὰ τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων. ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὧν καὶ πόνῳ, καὶ εἶδὼς φέρειν μαλακίαν, ὅτι ἀπέστραπται τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· ἠτιμάσθη καὶ οὐκ ἐλογίσθη. Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἡμεῖς ἐλογισάμεθα αὐτὸν εἶναι ἐν πόνῳ, καὶ ἐν πληγῇ, καὶ ἐν κακώσε· αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ μεμαλακίσται διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν. <sup>4</sup> Παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπὶ αὐτὸν, τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν. Πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθημεν· ἄνθρωπος τῇ ὁδῷ αὐτοῦ ἐπλανήθη, καὶ Κύριος παρέδωκεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν. Καὶ αὐτὸς διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα· ὡς πρόβατον ἐπὶ

VERS.FELL. *deficiens pro filiis hominum. Homo in plaga positus, & labore, & sciens ferre infirmitatem; quia aversa est facies ejus, despecta, & non reputata. Iste peccata nostra portat, & pro nobis dolet; & nos reputavimus eum*

VAR.LECT. <sup>3</sup> MS. ἐκλιπον. <sup>4</sup> παιδία.

[Ἐκλείπον παρὰ κ. τ. λ.] Παρὰ *Deficiens propter* (rectius *prater*, τοῦς υἱοῦς τῶν ἀνθρώπων. Cod. vel *ultra*) *morem filiorum hominum*. Sic Justinus Martyr. Παρὰ *num*. Editio Aldina, Codex πάντας ἀνθρώπους. Cod. Aicx. Regius 229. & Procopius, ἐκ-Παρὰ τοῦς ἀνθρώπους, & Παρὰ λεῖπον παρὰ πάντας τοῦς υἱοῦς πάντας τοῦς υἱοῦς τῶν ἀνθρώπων τῶν ἀνθρώπων. COT. ἤν. Clemens Alexand. Tertullianus εἶναι ἐν πόνῳ] Sic Arab. sed Italicam secutus, *Deficiens citra* Heb. habet *plagis affectum, per omnes homines*. Hieronymus, *cussum Dei, & humiliatum. Deficiens pro filiis hominum*. Vulg. *quasi leprosum, à Deo per Heb. Despectus est, & desit à vi. cussum, & humiliatum*. Sic Syris. Syg. *Despectus est, & vini quodl pro leprosum habet lissimus hominum*. Symmachus, *cruciatum*. S. Hieronymus in lo-<sup>3</sup> Εξουθενώμενος καὶ ἐλάχιστος ἀν- cum: *Qui verè languiores nostros, δρῶν. Vulg. Despectum & no- & peccata portavit, & pro nobis viffimum virorum*. Wot. — dolet, non putativè, id est, οἰομέ- Apud Gregorium Nyssenum, *no; ut vetus & nova Hæresis sus-*

# AD CORINTHIOS. EP. I. 67

*specie hominum. Homo in plaga & dolore positus, VERS. COT. & sciens ferre infirmitatem: quia aversa est facies ejus, despecta, & non reputata. Iste peccata nostra portat, & pro nobis dolet; & nos reputavimus eum esse in labore, & in plaga, & in afflictione: ipse autem vulneratus est, propter peccata nostra, & infirmatus est, propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostrae super eum; livore ejus nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus; homo in via sua erravit, & Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras; & ipse propter afflictionem non aperit os. Sicut ovis ad victimam duc-*

*esse in labore, & in plaga, & in afflictione. Ipse autem VERS. FELL. vulneratus est propter peccata nostra, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Disciplina pacis nostrae super eum, livore ejus nos sanati sumus. Omnes quasi oves erravimus, homo in via sua erravit; & Dominus tradidit eum propter iniquitates nostras, & ipse propter afflictionem non aperit os suum. Sicut ovis ad victi-*

*picantur; sed verè crucifixus est, μαρτυρῶν ἡμῶν.] Lxx habent ταῖς verè doluit. . . . . Et nos putā- ἀμαρταιῶς. Heb. Et Dominus vimus eum esse immundum, sive fecit occurrere in eum iniquitatem ἐν πόνῳ, i. e. dolore, ut Lxx. trans. omnium nostrum; oppressus est, & tulerunt: pro quo Aquila & Sym- ipse afflictus est, & non aperit os machus posuerunt leprosum: The- suum. Vulg. Et posuit Dominus in odotio flagellatum, quod aliis ver- eo --- oblatu est, quia ipse voluit, bis Hebraico idiomate lepra intelli- & non aperuit os suum. Symma- gitur. Et est sensus, Putavimus chus & Theodotio ὑπακούων οὐκ eum pro peccatis suis à Deo esse ἡνοίξα. Hinc S. Hieronymus Com- percussum, qui humiliatus est ment. in locum: Dominus autem propter nos, & cum latronibus cru- poluit in eo iniquitatem omnium cifixus. Pro eo quod Symmachus nost. um; sive tradidit eum pro transtulit ἐν ἀφῆ ὄντα, hoc est, in peccatis nostris: ut quod propter lepra, Aquila posuit ἀφῆμενον, id imbecillitatem virum ferre non potest, leprosum; quod muti non in- teramus, pro nobis ille portaret, qui telligentes putant relictum, & alii oblatu est quia ipse voluit: Non legunt καθήμενον, id est, sedentem. enim necessitate crucem, sed voluntate sustinuit, dicens in Evan-*

*Παρέδωκεν αὐτὸν ὑπὲρ τῶν ἀ- gelio, Calicem quem mihi dedit*

σφαγήν ἤχθη, καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραν-  
τος ἀφῶνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ.  
Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη· τὴν γε-  
ραὴν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; ὅτι αἵρεται ἀπὸ τῆς  
γῆς ἢ ζωὴ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου  
ἔκει εἰς θάνατον. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ  
τῆς ταφῆς αὐτοῦ, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ  
θανάτου αὐτοῦ. ὅτι ἀνομίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδ' ἐ-  
εύρεθῆ δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ· καὶ Κύριος βου-  
λεται καθαρῖσαι αὐτὸν ὁ ταῖς πληγαῖς. Ἐὰν ὁ δῶ-  
τε περὶ ἀμαρτίας, ἢ ψυχὴ ὑμῶν ὀφεται σπέρμα

VERS. FELL. *nam ductus est, & sicut agnus coram tondente mutus, sic non aperit os. In humilitate iudicium ejus sublatum est; generationem ejus quis enarrabit? Quia tollitur de terra vita ejus, ab iniquitatibus populi mei ductus est ad mor-*

VAR. LECT. ὁ MS. κρίσεις. ὁ της πληγῆς. ἡ δῶται. ὁ εφεται,

Pater, non bibam illum? *Alio - De clausura & de iudicio sublatum quin, si non propria voluntate est. Vulg. De angustia &c. Syr. sit oblatum, qui indicare & pradi- E carcere & iudicio raptus est. cere poterat proditorem --- Pote- Terrullianus secutus Italicam, rat eos qui ad se missi fuerant de- In humilitate enim iudicium ejus elinere; quibus occurrit intrepidi- sublatum est. S. Hieronymus dus, & ultro se obtulit, dicens, in locum, De angustia & iudi- Quem quaeritis? Qui statim ceci- cio sublatum est, sive ut Lxx trans- derunt retrorsum. Vocem enim tulerunt: Ἐν τῇ ταπεινώσει ἢ brasentis Dei ferre non poterant. κρίσις αὐτοῦ ἤρθη, i. e. In humili- Pulchreque addidit; Et non ape- tate iudicium ejus ablatum est, ruit os suum: Qui dicenti Pilato, illud significat, quod de tribula- Mihi non loqueris? noluit respon- tione atque iudicio ad Patrem vic- dere. Sive juxta Lxx afflictus tor ascenderit: sive quod Judex non aperuit os. Aut juxta Sym- omnium iudicii non repererit ve- machum & Theodotium audiens ritatem; sed absque ulla culpa, non aperuit os suum. Clemen- seditione Judaeorum, & Pilati tem phrasin Lxx paululum vari- voce damnatus sit: unde admira- âlle credo, ut propius accederet tur Propheta, quod omnium Deus ad phrasin N. Testamenti, in quo se tradiderit passioni. Wot. semper legimus παρῆδωκεν, & πα- Ὅτι αἵρεται κ. τ. λ.] Heb. reddθη ὑπὲρ ἡμῶν, & ὑπὲρ ἀμαρ- Quoniam abscessus est de terra viventium, propter pravariatio- τῶν ἡμῶν. Wot. nem populi mei plaga ei. Vulg.*

AD CORINTHIOS. EP. I. 69

tus est, & sicut agnus coram tondente se mutus, VERS. COR.  
 sic non aperit os suum. In humilitate iudicium  
 ejus sublatum est: generationem ejus quis enarra-  
 bit? Quia tollitur de terra vita ejus; ab iniqui-  
 tatibus populi mei venit ad mortem. Et dabo pes-  
 simos pro sepultura ejus, & divites pro morte illius.  
 Quia iniquitatem non fecit; neque dolus inventus  
 est in ore ejus; & Dominus vult mundare eum  
 plagis. Si dederitis pro peccato, anima vestra

tem. Et dabo <sup>a</sup> impios pro sepultura ejus, & divites pro VERS. FELL.  
 morte illius: quia iniquitatem non fecit; neque <sup>b</sup> dolus <sup>a</sup> pessimos.  
 in ore suo; & Dominus vult mundare eum <sup>a</sup> plaga. Si WOT.  
 dederitis pro peccato, anima vestra videbit semen longae- <sup>b</sup> dolus in-  
 ventus. Id.

Qui abscissus --- propter scelus sum &c. WOT.  
 populi mei percussus eum. Syr. Καὶ Κύριος βούλεται καθάρσαι  
 Nam succisus est à terra viven- κ.τ.λ.] Heb. & Syr. Et Dominus  
 tium, & ex iniquis populi mei vult contundere eum, fecit eum  
 appropinquarunt ei, sive tetige- agretare. Vulg. Et voluit Do-  
 runt eum. Theodotio, "Ὅτι ἀπέτ-  
 μήθη ἀπὸ γῆς ζώντων, ἀπὸ ἀθεσίας te. WOT.  
 τοῦ λαοῦ μου ἤφατο αὐτῶν. Sym- <sup>Ἐδὴν δῶτε κ.τ.λ.] Heb. Si po-</sup>  
 machus, Ἀπετμήθη γὰρ ἐκ γῆς fuerit delictum anima sua, vide-  
 ζώντων, καὶ διὰ τὴν ἀδικίαν τοῦ bit semen; prolongabit dies. Vulg.  
 λαοῦ μου πληγὴ αὐτοῖς. Tertulli- & S. Hieron. Si posuerit pro pec-  
 anus veterem Italicam fecutus cato animam suam, videbit semen  
 in citando membro posteriore longævum, Syr. Impositum est pec-  
 cum Lxx, verbum verbo red-  
 dens, exhibet, A facinoribus po- semen, & prorogaret dies. S. Hi-  
 puli mei perductus est ad mor- eronymus in locum: Juxta He-  
 zem. S. Hieronymus in locum  
 hæc observavit: Istius igitur, cu-  
 pro peccato animam suam ille,  
 jus generationem, aut nullus, aut quem Dominus conterere voluit,  
 rarus enarrare potest, sublata sive mundare, videbit semen lon-  
 est vita de terra, ut nequaquam gavum, quod seminavit in bonis  
 in terra, sed in cælo viveret. Sive terra --- Juxta Lxx hoc dici-  
 abscissus est de terra viventium, tur: O vos, propter quorum pec-  
 impleretur de eo quod scriptum est: cata Filius Dei est ductus ad mor-  
 est --- Quodque jungitur, prop- tem --- si volueritis agere pœni-  
 ter scelus populi mei percussit tentiam, & pro peccatis vestris  
 eos, sive juxta Lxx ἀπὸ τῶν ἀνο- offerre sacrificium placens Deo ---  
 μιᾶν &c. Duplicem habet sen- videbit anima vestra semen longi

μακρόβιον. Καὶ Κύριος βούλεται ἀφελεῖν ἀπὸ τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῶ φῶς, καὶ πλάσαι τῇ συνέσει, δικαιοῦσαι δίκαιον εὖ δουλεύοντα πολλοῖς· καὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα· ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη· καὶ αὐτὸς ἀμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκεν, καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη. Καὶ πάλιν αὐτὸς φησιν, Ἐγὼ δὲ εἰμι σκῶληξ, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ὄνειδος ἀνθρώπων, καὶ ἐξουθένημα λαοῦ. πάντες οἱ θεωροῦντές με, ἐξεμυκτήρισάν με, ἐλάλησαν ἐν χεῖλεσιν, ἐκίνησαν κεφαλὴν. Ἠλπισεν ἐπὶ Κύριον, ῥυσάσθω αὐ-

VERS. FELL. *vum.* *Et vult Dominus auferre de dolore animam ejus, ostendere ei lucem, & formare intelligentiam, justificare justum bene servientem multis: & peccata eorum ipse portabit. Propterea ipse pessidebit multos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradita est ad mortem anima ejus, & in iniquis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & propter iniquitates eorum traditus est. Et rur-*

VAR. LECT. <sup>9</sup> MS. ἐκείνησαν.

temporis, ipsum Dominum salvatorem. Wot.

Καὶ Κύριος βούλεται ἀφελεῖν  
[κ.τ.λ.] Heb. Videbit semen, pro-  
longabit dies, & voluntas Domi-  
ni in manu ejus prosperabitur. Propter laborem anima sua videbit, saturabitur, in scientia sua justificabit justus servus meus multos. Vulg. Videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigitur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur: in scientia sua justus ficabit ipse justus servus meus multos. Syr. Ut videret semen, & prorogaret dies, & voluntas Do-

& à labore anima sua videret, & scientia saturaret, atque justificaret justos: servus erit multorum. Tertullianus habet: Et Deus voluit eximere à morte animam ejus. S. Hieronymus hunc locum ita explicat: Vult enim Dominus auferre de dolore animam ejus--- & ostendere ei lucem, ut omnes per se videat illuminatos. Et formare intelligentiam, subauditur eum, propter quem descenderit Spiritus sententia & intellectus, & justificare justum qui bene multis servierit. Non enim venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret Et notandum, quod non

videbit semen longævum. Et Dominus vult au-  
 ferre de dolore animam ejus, ostendere ei lucem, &  
 formare intelligentiâ, justificare justum bene servi-  
 entem multis: & peccata eorum ipse portabit.  
 Propterea ipse possidebit multos, & fortium divi-  
 det spolia: pro eo quòd tradita est ad mortem ani-  
 ma ejus, & in iniquis reputatus est: & ipse pec-  
 cata multorum tulit, & propter iniquitates eorum  
 traditus est. Et rursus ipse dicit; Ego autem  
 sum vermis, & non homo; opprobrium hominum  
 & abjectio plebis. Omnes qui conspiciebant me,  
 subsumnaverunt me, locuti sunt labiis, moverunt  
 caput. Speravit in Domino, eruat eum, sal-

us idem dicit, Ego autem sum vermis & non homo, op-  
 probrium hominum, & abjectio plebis. Omnes videntes  
 me, deriserunt me, locuti sunt labiis, moverunt caput.  
 Speravit in Domino, eripiat eum, saluum faciat eum, quo-

fieri) sed justus justificatur, non ut inciperet esse, quod non erat; παρεδόθη.] Heb. Et prevaricatori-  
 sed ut, quod erat, omnibus appa- bus intercedet. Vulg. Et pro trans-  
 reret. Iste justus pro iniquis pas- gressionibus rogavit. S. Cypria-  
 sus est, ut omnes nos offerret Deo- nus, Propter facinora illorum tra-  
 ditus est. S. Hieronymus locum

Wor. 'Αὐθ' ὧν παρεδόθη κ.τ.λ.] Heb explicat. Perè enim reputatus est  
 Pro eo quod effudit in mortem ani- inter peccatores & iniquos... Tam-  
 mam suam. Vulg. Pro eo quod taque clementie fuit, ut pro trans-  
 tradidit in mortem animam suam. gressoribus, imò pro persecutoribus  
 S. Cyprianus, Propterea quod tra- sus rogaret in cruce, & diceret,  
 dita est ad mortem anima ejus. Pater, ignosce illis, quod enim fa-  
 S. Hieronymus, Propterea autem ciunt utescunt. Wor.

accipiet gentes plurimas, qui ve- 'Ελάττωσαν ἐν χεῖρεσιν.] Heb.  
 nit predicare captivis remissionem, Emittent in labo. Verbo S. Hie-  
 & captivam prius à Diabolo at- ronymi, Demittunt labium. Wor.  
 que Damonius duxit, captivita- "ἠλάττωσαν ἐπὶ Κόρυον κ.τ.λ.]  
 tem, & dedit eam dono hominibus, Eodem modo habetur in Matt.  
 atque credentibus; quia tradidit xxvii. 43. In hoc enim præci-  
 sciam mortem animam suam, & cum puè impletum fuit, quod de  
 sceleratis, sive iniquis reputatus Christo hoc in loco prædixerat  
 est. Wor. regius Propheta. Wor.

τὸν, σωσάτω αὐτὸν, ὅτι θέλει αὐτόν. Ὁρᾶτε, ἄνδρες ἀγαπητοί, τίς ὁ ὑπογραμμὸς ὁ δεδομένος ἡμῖν· εἰ γὰρ ὁ Κύριος οὕτως ἐταπεινοφρόνησεν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς οἱ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς χάριτος αὐτοῦ <sup>10</sup> ἐλθόντος;

ΙΖ'. Μιμηταὶ γενώμεθα κακείνων, οἵτινες ἐν δέρμασιν αἰγείοις, καὶ μηλωταῖς περιεπάτησαν, κηρύσσοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Χριστοῦ· λέγομεν δὲ Ἠλίαν καὶ Ἐλισσαῖον, ἔτι δὲ καὶ Ἰεζεκιήλ τοὺς προφῆτας, πρὸς τούτοις καὶ τοὺς μεμαρτυρημένους. Ἐμαρτυρήθη μεγάλως Ἀβραάμ, καὶ φίλος προσηγορεύθη τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγει, ἀπενίζων εἰς τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, <sup>2</sup> ταπεινοφρονῶν, Ἐγὼ δὲ

VERS. FELL. *niam vult eum.* Videtis, viri dilecti, quale nobis exemplar sit propositum: si enim Dominus ita se humiliavit, quid faciemus: nos, qui sub jugum ejus gratiae venimus?

VAR. LECT. <sup>10</sup> MS. δι' αὐτοῦ ἐλθόντος. <sup>1</sup> Ἐλισσαίε. <sup>2</sup> ταπεινοφρονῶν.

Εἰ γὰρ ὁ Κύριος οὕτως ἐταπεινοφρόνησεν. — ita legendum sit. In Codice Augustinus Tract. MS. saepe permutantur inter se e 25. in Johan. Col. 221. *Quid superbis homo? Filius Dei propter te humilis factus est. Puderet te fortasse imitari humilem hominem; saltem imitare humilem Deum.* Id. Pf. xviii. Col. 99. *Fam tandem erubescat homo esse superbus, propter quem humilis factus est Deus.* Bois. — *Οἵτινες ἐν δέρμασιν κ.τ.λ.]* Similitudinem sensuum & verborum, quam Patres inter Epistolam ad Hebraeos, & hanc Clementis esse dixerunt, ex hoc loco & aliis faciliè deprehendere potest diligens & attentus lector. Clemens Alex. Strom. L. iv. addit

Δι' αὐτοῦ.] Hæc omittuntur ab omnibus Codicibus impressis; JUN. — Hæc junxit Clemens at ea agnoscit Cod. MS. necnon Junii versio. Videtur igitur potius Typothetarum esse, quam Junii error. Wot. καὶ τριχῶν κερμηλίων πλέγμασι.

Ἐλθόντος.] Boisius, Junius, Com. ad Esaiam. BERN. — Hæc quidem junxit Clemens Alex. cum Cap. ix. pro more suo, qui in citando alia contrahit, alia fu-



*vum faciat eum, quoniam vult eum.* Cernitis, VERS. COT. viri cari, quod exemplar nobis datum sit: nam si Dominus adeò humiliter se gessit, quid faciemus nos, qui sub jugum gratiæ ejus venimus?

XVII. Imitatores etiam simus eorum, qui in Heb. xi. 37. pellibus caprinis & melotis prædicantes Christi adventum, ambulaverunt: dicimus autem prophetas Eliam, & Elisæum, adhuc & Ezechielem, ac præterea eos, qui in Scripturis laudem consecuti sunt. Magno testimonio ornatus est Abrahamus, & Dei amicus vocatus est: hic autem intentè respiciens ad gloriam Dei, hu-

XVII. Imitatores simus eorum qui in caprinis & o- VERS. FELL. vinis pellibus adventum Christi prædicantes circumie- <sup>a</sup> præclarent, Eliam dicimus, & Elizæum, & Ezechielem pro- rum testi- phetas, & cum his, eos qui <sup>a</sup> in scripturis laudem conse- monium. quuti sunt. <sup>b</sup> Abrahamus elogio insigni ornatus fuit, & WOT. amicus Dei vocatus fuit, qui gloriam Dei defixis oculis <sup>b</sup> Abraham. Id.

siùs tradit, alia tollit, alia interponit, sibique accommodat: qui verò inde arguit, interpolatam fuisse hoc in loco Epistolam, neque Romanum, neque Alexandrinum Clementem probè novit: & dum Hieronymum inscitæ insimulavit, ipse inscitæ suæ, & fastûs hypercritici dedit insigne specimen. Lecta enim fuit publicè in Ecclesia hæc Epistola penè ad Hieronymi tempora, adeò ut locus esse haud potuerit hujusmodi fraudi: neque alius quilibet quam fuit perspicacis magis ingenii, & acuminis critici, quàm Hieronymus: eadem etiam fraus latuit Photium, si interpolata fuerit hæc Epistola ante Hieronymum. WOT.

Καὶ φίλος προσαγορεύθη τοῦ Θεοῦ.] Memoratur à S. Jacobo de Abrahamo, quòd φίλος Θεοῦ ἐκλήθη. C. ii. 23. Respexerunt præculdubio, tum S. Jacobus, tum S. Clemens, ad Paralipom. xx. 7. Ἀβραὰμ τῷ ἠγαπημένῳ σου. (ubi Edit. Complut. habet Ἀβραὰμ τῷ φίλῳ σου.) vel Esai. xli. 8. Ἀβραὰμ, ὃν ἠγάπησα, pro quò Symmachus Ἀβραὰμ τοῦ φίλου μου. In utroque loco Heb. exhibit amici. WOT.  
Ταπεινοφρονῶν] MS. exhibit ταπεινοφρονῶν. unde posterius ὠν redundare existimò; adeò ut legendum sit ταπεινοφρον, quòd aptius consentit cum analogia & syntaxi Græcæ linguæ, in qua duo participia raris concurrent absque copula. WOT.

εἶμι γῆ καὶ σποδός. Ἔτι δὲ καὶ περὶ Ἰωβ οὕτω γέ-  
 γραπία· Ἰωβ ἦν δίκαιος, καὶ ἄμεμπτος,<sup>3</sup> ἀλθι-  
 νός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ·  
 ἀλλ' αὐτὸς ἑαυτοῦ κατηγ[ορῶν] εἶπεν, Οὐδεὶς  
 \*F. εἰν καὶ. καθαρὸς ἀπὸ ῥύ[που οὐδὲ \*εἶ] μιᾶς ἡμέρας ἢ ζῶν  
 αὐτο[ῦ.] Μωϋσῆς πιστὸς ἐν ὄλῳ [τῷ οἴκῳ] αὐ-  
 \*F. ὑπηρε-  
 σίας. τοῦ ἐκλήθη, καὶ διὰ τῆς [προστα]σίας αὐτοῦ  
 ἔκρινεν ὁ Θεὸς [ῥύσαι τὸν Ἰσραὴλ] ἀπὸ τῶν μα-  
 στίγων, καὶ τῶν [αἰκι]σμάτων αὐτῶν· ἀλλὰ  
 καὶ [εἶνος] δοξασθεὶς μεγάλως οὐκ ἐ[μεγα]λορ-  
 ῆμόνησεν, ἀλλ' εἶπεν, ἐ[κ τῆς] βᾶτου χρημα-  
 τισμοῦ αὐτῷ<sup>4</sup> διδο[μέ]νου, Τίς εἶμι ἐγώ, ὅτι με  
 πέμπ[εις;] ἐγὼ δὲ εἶμι ἰσχυρόφωνος καὶ β[ρα]-

VERS. FELL. aspiciens in humilitate dixit, *Ego autem sum terra & ci-*  
 \*Job. WOT. nis. Præterea & de Jobo sic scriptum est, *Jobus erat*  
*justus, sine crimine, verax, colens Deum, abstinens ab*  
*omni malu re: sed ille seipsum accusans dicit, Nemo*  
*mundus à sorde, etsi vita ejus unius diei fuerit. Moses*

VAR. LECT. \* MS. αληθινός. <sup>4</sup> δεδομένου.

Ἰωβ ἦν δίκαιος κ. τ. λ.] Cum γὰρ ἔστε [pro ἔσται] καθαρὸς ἀ-  
 S. Pater hoc in loco Jobum me- πὸ ῥύπου; οὐδὲ εἷς, εἰν καὶ κ. τ. λ.  
 dium inter Abrahamum & Moy- Cod. Vat. ἀλλ' οὐθεὶς, εἰν καὶ  
 sen collocet, satis constat, eum μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ. Heb.  
 habuisse Jobum Moyse antiquio- *Quis dabit purum ex impuro?*  
 rem. Cum eo sensit S. Chry- *ne unus quidem; siquidem dies*  
 tostomus, qui Jobum medium *ejus definiuntur. Vel aliter, Quis*  
 inter Josephum & Moysem collo- *dabit purum ab immunditie, i. e.*  
 cat: Josephus autem, cum filius *immunem à sordibus? ne unus*  
 fuerit Jacobi nepotis Abrahami, *quidem, etiamsi præcidantur dies*  
 tertius fuit ab Abrahamo, à quo *ejus. Vulg. Quis potest facere*  
 Jobus quintus fuisse existimatur *mundum de immundo conceptum*  
 prognatus de Esauo. WOT. *semine? nonne tu, qui solus es?*  
 Κατηγ[ορῶν] εἶπεν.] MS. ex- *breves dies hominis sunt. S. Hie-*  
 hibet εἶπεν, cujus loco Junius & nymus super Esai. Cap. liii.  
 omnes Cod. impressi substitue- *Quod de nullo penitus hominum*  
 runt λέγει, & illud, aut literis *intelligi potest: ut nec opere, nec*  
 miniatis descripserunt, aut ha- *sermone peccaverit, dicente Scri-*  
 turά, Nemo mundus à sordibus,

Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, *ne si unius quidem diei fuerit vi-*  
 κ. τ. λ.] Habet Cod. Alex. *Τίς τα ejus. Et Comment. in Pf.*

militer ait, *Ego autem sum terra & cinis.* Ad-Gen. xviii.  
 huc autem & de Jobo ita scriptum est; *Jobus*<sup>27.</sup>  
*erat justus & sine crimine, verax, colens Deum,*  
*abstinens ab omni malo:* sed ille seipsum accu-  
 sans dicit; *Nemo mundus à sorde, etsi unius diei*  
*sit vita ejus.* Moyses fidelis in tota domo ejus  
 nuncupatus est; per cujus ministerium, visum<sup>7.</sup>  
 est Deo Judæos liberare à suis plagis & contu-  
 meliis: sed & ille, magno honore affectus,  
 grandia locutus non est, immò cum è rubo da-  
 tum esset illi oraculum, dixit; *Quis sum ego,*  
*quòd me mittis? Ego verò sum gracili voce & tar-*  
 — xii. 4.  
 — Num. xii.  
 — Heb. iii. 2.  
 — Ex. iii. 11.  
 — iv. 10.

fidelis in tota ejus domo vocatus est, & per ejus præfec-  
 turam voluit Dominus à plagis & suppliciis liberare po-<sup>VERS. FELL.</sup>  
 pulum Israeliticum: verum ille honore magno affectus, <sup>d</sup> ministeri-  
 um. WOT.  
 non est grandia loquutus, sed cum ex rubo oraculum  
 divinum ei datum fuisset, *Quis sum ego,* dixit, *ut me mit-*

li. Sicut in Job: *Nec si unius diei* multi: alii μία ημέρα. Catena  
*sit super terram, potest esse mun-* verò MS. in Jobum, Cod. 495.  
*ditus à sorde peccati. Concipitur* Bibliothecæ Regiæ, μίαν ημέραν.  
*autem & nascitur in originali pec-* COT.  
*cato, quod ex Adam trahitur; sed* \*Εκρινεν ὁ Θεός [ρύσαι τὸν Ἰσ-

*baptismo per gratiam Christi pu-* ραῖλ] ἀπὸ τῶν μαστίγων.] Prima  
*rificatur.* WOT. post Θεός; litera, cujus aliqua pars  
 [Οὐδὲ εἰ] μίαν κ. τ. λ.] Vel videtur in MS. Codice, non est  
 οὐδ' ἄν, vel εἰάν καὶ, vel καὶν. ρ, neque præpositio est απο, sed  
 Primum reperies in Clemente δίκ. lacuna non est nisi circiter  
 Alex. Strom. iii. & iv. & Ori- sex vel septem literarum. Legit  
 gene Hom. 5. in Jeremiam, & Millius ἔκρινεν ὁ Θεός τὸν Ἰσλ  
 Tomo 15. in Matthæum, C. xix. i. e. Ἰσραὴλ, respiciens ad plagas  
 29. Secundum in Constitutioni- illas, quas in deserto tulerunt Is-  
 bus Apostolicis L. ii. C. 18. Epi- raelitæ. Malim verò, ut hæc  
 phanio Hæresi lix. C. 1. Chry- referantur ad Ægyptios, & le-  
 softomo Serm. in præcursores gatur Αἴγυπτου, fortan Αἴπτον vel  
 Domini Tom. 6. & Gregorio Απτον, quum in hoc MS. sæpius  
 Nysseno oratione de pœnitentia. contrahantur propria nomina, eo  
 Tom. ii. Tertium in Codicibus quòd frequentius occurrit, ut  
 vulgatis. Ultimum in Philone Ἰσλ, Δεδ, Ἰημ, pro Ἰσραὴλ, Δα-  
 Judæo, libro de nominum mu- εἶδ, Ἱεροσαλήμ. Contextui e-  
 tatione. Μίαν ἡμέραν habent nim & historicæ veritati magis

δύγλωσσος. καὶ πάλιν λέγει, Ἐγὼ δὲ εἶμι ἀτ-  
μὶς ἀπὸ ὁ χύτρας.

ΙΗ'. Τί δὲ εἴπωμεν ἐπὶ τῷ μεμαρτυρημένῳ  
Δαβίδ; πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Θεός, Εὐρον ἄνδρα κα-

VERS.FELL. *tas? gracili voce & tarda linguâ sum. Et rursus dicit, E-*  
*go sum olle vapor.*

VAR.LECT. ὁ MS. *κυθρας.*

consonum est ἔκρινεν ὁ Θεός Αἴ- τεucho reperiatur, pro me ῥο-  
γυπτου, quàm ἔκρινεν ὁ Θεός τὸν spondeat Chrysofostomus Hom.  
Ἰσραήλ. quod si ita legamus, o- vii. in priorem ad Corinthios:  
portet pro διὰ τῆς προστασίας Καὶ που γέγραπται ταῦτα; λέ-  
ponamus διὰ τῆς ὑπηρεσίας: hoc γεται γὰρ γεγράφθαι, καὶ ὅταν  
autem me minimè movet, cùm μὴ διὰ τῶν ῥημάτων, ἀλλὰ δι' αὐ-  
unicuique fas fit, quæ defunt in τῶν τῶν πραγμάτων κείμενα ἢ  
MS. aliter quàm Junius supple- ἐπὶ τῶν ἱστοριῶν ἢ ὅταν τὸ αὐτὸ  
re. Ἐκρινεν . . . . διὰ τῶν μασ- μὲν νόημα κείμενον ἢ, μὴ ἐπ' αὐ-  
τίγων codem modo dictum, quo τῶν δὲ τῶν ῥημάτων, ὡς ἐνταῦθα.  
κριθείσης; δὲ πυρὸς, [Cap. xi.] & paullo infra, ἢ εἰκὸς καὶ γε-  
Wor. — At nec ad Ægyptio- γραφῆσαι ἐν βίβλοις, καὶ ἠφανί-  
rum plagas, nec ad cas, quos in θαι τὰ βίβλια. κ.τ.λ. Vide lo-  
deserto subièiunt Israelitæ, respi- cum, & Hom. ix. in Matt. Jo-  
cit Clemens, ut patet ex eo, sephus etiam in Hypomnestico,  
quod subdit, Moïsis responso. & resp. ad quæst. 120 recenset  
Hanc enim vocem edidit prophe- τὰ μνημονευόμενα ἐν ταῖς γραφαῖς  
ta, cùm eum Israeli liberando βιβλία ὡς ὄντα, οὐχ εὐρισκόμενα.  
destinaret Deus; adeoque præce- JUN.— Non est opus talibus Apo-  
dere debebat id, quod in causa logiis; quando compertissimum  
fuit, cur ita loqueretur. Repo- sit, non omnia quæ dixerant vi-  
nendum credo: ἔκρινεν ὁ Θεός ri sancti scriptis veteris Testamen-  
TON ΙΣΑ ΛΥΣΑΙ τῶν μαστίγων: ti mandari, magis quàm quæ  
nec sensu aberravi, licèt me Dominus noster gessit & locu-  
verba Clementis adsequutum esse tus est: de quibus ait Apostolus  
vix ῥητῶς adfirmârim. DAV. Joh. Cap. ult. *Si scribantur per*  
Ἐγὼ δὲ εἶμι ἀτμὶς ἀπὸ χύ- *singula, mundum ipsum capere*  
τρας.] Acceptus videtur tex- *non posse eos, qui scribendi sunt,*  
tus à quodam Apocrypho, uno *libros.* Quin & Autor ad Heb:  
forfan ex iis, quæ Moïsis nomen Cap. xii. 21, huic ipsi Moïsi ver-  
præferrebant. Similitudinem ve- ba attribuit, quæ non magis  
rò nonnullam habent testimonia quàm hæc, in Pentateucho com-  
Jobi xli. 11. Psal. ci. 4. cxviii. 83. parent. Nullibi enim dicentem  
juxta quemdam interpretem, ἐ- audimus ἔκφοβός εἶμι καὶ ἐντρο-  
γενήθην ὡς ἀσπίς ἐν καπνῷ. & *μος.* Interea tamen, utcunque  
Jacobi iv. 14. Cor. — De hoc alibi desiderentur hæc verba, fal-  
loco, cùm nusquam in Penta- tem videntur occurrere Psalm.

# AD CORINTHIOS. EP. I. 77

*dâ linguâ*: Et iterum ait: *Ego autem sum vapor* VERS. COT.  
*ex olla.*

XVIII. Quid verò dicemus de Davide, qui testimonium laudis reportavit, ad quem dixit

XVIII. Quid autem de Davide, qui egregium testi- VERS. FELL.  
monium obtinuit, dicemus? de quo loquutus est Deus,

cxix. 83. *הייתי כנאר בקיטור* ego certè hic nullo sensu legitur sive *fui sicut olla in fumo*, quanquam *ἀκρίδων* sive *δακρύων*, & verisimile pro *χύτρας*, librarii errore nunc haberi. Consonat enim non possint, Davidi fortassis, de quo statim mentio habetur, de facili restituentur. Rem seriò penitenti dubitatio non levis suboritur, locum hunc librarii injuriâ luxatum, ita posse reponi: *τί δὲ εἶπωμεν ἐπὶ τῷ μεμαρτυρημένῳ Δαβὶδ, πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Θεός, εἶδρον ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαὶ, ἐν ἑλαίῳ αἰωνίῳ ἔχρισα αὐτόν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέγει πρὸς τὸν Θεόν, ἐγὼ δὲ εἰμι ἄτμις ἀπὸ χύτρας. καὶ πάλιν λέγει, ἐλέησόν με ὁ Θεός, &c.* Fatendum quidem est, periodum hanc non aliter apud Clementem Alex. quàm hic haberi; sed qui meminerit quid de interpolatis *Danaïdum* & *Dirces* nominibus suprà observatum, atque etiam perspexerit quâ licentiâ utatur Clemens Alex. in laudando hoc nostro, nimirum quasi ex nominis prerogativa de suo ubique ageret; aded illum non testem genuinæ lectionis citabit, ut corruptæ potiùs insimulandum censeferet. Adnotare insuper licebit voces has reperiri, Hof. xiii. 3. licet enim nunc temporis legatur, *ὡ; ἀτμὶς ἀπὸ δακρύων*, aut (ut alia exemplaria) *ἀκρίδων*, quasi ex voce *ארבה*: tamen Theodotio & MS. Alex. *ἐκ καπνοδόχης*, & B, Hieron. *ἐκ fumario* reddiderit; *ἄκρῖδων* sive *δακρύων*, & verisimile pro *χύτρας*, librarii errore nunc haberi. Consonat enim vox *Hebræa* *ארבה* quæ non modò *σπῆ* & *θυρίς*, sed apud Rabbinos *קנה* *כלי* exponitur: Arabes etiam *اربيطة* dicunt, nisi quidd illi vas magnum velint. Hanc versionem agnoscit *Targum* in *Hof.* *FELL.* — Petira hæc fuisse ex aliquo libro Ecclesiastico, vel indubitata traditione ad Apostolos dimissa, facile credam; vix autem, librum hæc de loco suo movisse, aut Clementem Alex. eum ita errantem secutum fuisse, aut ipsum eo modo verborum ordinem immutasse, ut, quæ Davidis sunt Moyfi tribuerentur. Neque magis verisimile est, petiisse hæc S. Patrem ex textu Heb. Hofæx, eaque Moyfi attribuisse: eo enim in loco nihil à propheta de Moyse habetur, neque aded constat eum, Romanus quum fuerit, legisse textum Heb. citat enim ubique versionem Lxx, quæ ab initio *ἀκρίδων*, non autem *δακρύων*, quod vulgo habetur, neque *καπνοδόχης*, quod irrepsit in Cod. Alex. ex Theodotione, sicut ex Hieronymi Comment. in locum constabit: *Quarimus autem quare Lxx pro fumario, quod Theodotio transtulit καπνοδόχην, locustas interpretati sunt. Apud Hebræos locusta & fumarium*

τά τὴν καρδίαν μου, Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἐν  
 ἐλαίῳ αἰωνίῳ ἔχρισα αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς λέ-  
 γει πρὸς τὸν Θεόν, Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς κατὰ τὸ  
 μέγα ἔλεός σου, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος τῶν οἰκ-  
 τιμῶν σου, ἐξάλειψον τὸ ἀνόμημά μου. Ἐπὶ  
 πλεῖον πλῦνόν με ἀπὸ τῆς ἀνομίας μου, καὶ ἀ-  
 πὸ τῆς ἀμαρτίας μου καθάρισόν με. Ὅτι τὴν ἀ-  
 νομίαν μου ἐγὼ γινώσκω, καὶ ἡ ἀμαρτία μου  
 ἐνώπιόν μου ἐστὶν διαπαντός. Σοὶ μόνῳ ἤμαρ-  
 τον, καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα· ὅπως  
 ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου, καὶ νικήσῃς ἐν  
 τῷ κρίνεσθαί σε. Ἴδού γὰρ ἐν ἀνομίαις συνέληφ-  
 θην, καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέν με ἡ μήτηρ  
 μου. Ἴδού γὰρ ἀλήθειαν ἠγάπησας· τὰ ἄδηλα  
 καὶ τὰ κρυφία τῆς σοφίας σου ἐδήλωσάς μοι.

VERS. FELL. *Inveni hominem secundum cor meum, Davidem a Iessei fi-  
 lium, in oleo sempiterno unxi eum, Ipse vero dicit ad  
 Deum, Miserere mei, Deus, secundum magnam miseri-  
 cordiam tuam, Et secundum multitudinem miserationum  
 tuarum dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab i-  
 piterna. Id.*

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ελαίει. <sup>2</sup> ελαιος. <sup>3</sup> οικτειρμων. <sup>4</sup> πλιον. <sup>5</sup> κι-  
 νησις. <sup>6</sup> συνελημφθην.

*iiidem scribitur literis דבדב; Mosis, præter eam quæ extat Ex.  
 quiddam si legatur ARBE [à radice iv. 13. Gravissimum mendum  
 רבב] locusta dicitur, si ARUB-  
 subesse omnino puto. Quid si  
 BA [à radice דבב] fumarium, legeremus ἀνυδος, vel ἀνυδῆς  
 pro quo Aquila καταράκτην, Sym- ἀπὸ μήτρας, mitus (hoc est,  
 machus foramen interpretati sunt. balbus) ab utero? Quæ verba  
 WOT. — Probabile videtur Ho- cum essent in exemplari, è quo  
 sex locum xiii. 3. in mentem cætera manarunt, malè scripta,  
 Clementi fuisse; sed cum ἔξουσιν & sic, ut ea habemus, ab anti-  
 hanc, ut & alias ex memoria lau- quissimis temporibus depravata  
 dârit, non modò verbum mu- sunt. Primâ voculâ ἀνυδος vel  
 tavit, sed & ipsius scriptoris no- ἀνυδῆς mutatâ in ἀτμῆς, neces-  
 men haud rectè posuit, soni, que- se fuit mutari ultimam μήτρας  
 madmodum fit, vicinitate decep- in χύτρας. Hæc est mæra con-  
 tus, Μωσῆς enim & Ὡση non jectura, cui fidere nemini sua-  
 multum à se invicem distant. DAV. ferim. CLER.*

— Vix potest alia esse responsio

AD CORINTHIOS. EP. I. 79

Deus: *Inveni hominem secundum cor meum, Da-  
videm filium Jessæ: in oleo sancto unxi eum?* At-  
qui ille etiam, dicit ad Deum: *Miserere mei, De-  
us, secundum magnam misericordiam tuam; &  
secundum multitudinem miserationum tuarum,  
dele iniquitatem meam. Amplius lava me ab ini-  
quitate mea; & à peccato meo munda me. Quo-  
niam iniquitatem meam ego cognosco; & peccatum  
meum coram me est semper. Tibi soli peccavi, &  
malum coram te feci; ut justificeris in sermonibus  
tuis, & vincas, cum judicaris. Ecce enim in ini-  
quitatibus conceptus sum; & in peccatis concepit  
me mater mea. Ecce enim veritatem dilexisti:  
incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.*

*niquitate mea, & à peccato meo munda me. Quoniam  
iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum coram  
me est semper. Tibi soli peccavi, & malum coram te fe-  
ci; ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judi-  
caris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in  
peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatem di-  
lexisti; incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. A-*

[*Ἐν ἐλαίῳ αἰωνίῳ.*] Cod. Alex. *sanctæ unxi eum.* Pro *sanctæ*  
apud Psalms *ἐλαίῳ ἁγίῳ*, Sic legendum est, postulante hoc  
Heb. & Vulg. & Clemens Alex. contextûs ratione, *sempiterna*:  
At Romanus *ἐν ἐλαίῳ* [proculdu-  
bio *αι* pro *ε* politis, *ἐλεει*] *αἰωνίῳ*.  
Cod. Vat. *ἐν ἐλεει ἀγιῳ*. Apud  
B. Hieronymum Comment. in  
Esaï. Cap. lv. sic legimus: *Hoc  
pactum, quod Dominus pollicetur,  
non erit breve, & unius temporis,  
sicut fuit populi Judæorum; sed  
manebit in æternum, ut veniat  
verus David, & in Evangelio  
compleantur, quæ ex Dei persona  
sunt repromissa: Inveni David  
servum meum, in misericordia*

Pf. lxxxix.  
Act. xii.  
21.  
22.  
Pf. li.

Vers. Fell.

DAV.

Ῥαντιεῖς με ὑσώπω, καὶ καθαρισθήσομαι.<sup>7</sup> πλύ-  
νεῖς με, καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι. Ἀκου-  
τιεῖς με ἀγαλλίασιν καὶ εὐφροσύνην· ἀγαλλιά-  
σονται ὅσῳ τεταπεινωμένα. Ἀπόστρεφον τὸ  
πρόσωπ[όν] σου ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν μου, καὶ  
πάσας τὰς ἀνομίας μου ἐξάλειψ[ον.] καρδίαν  
καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμ[οί] ὁ Θεός, καὶ πνεῦμα  
· εὐθὺ ἐκκαίνισον ἐν τοῖς<sup>9</sup> ἐγκάτοις μου. Μὴ ἀπο[ρ-  
ρί]ψῃς με<sup>10</sup> ἀπὸ προσώπου σου, [καὶ τὸ πνεῦ]-  
μα τὸ ἅγιόν σου μὴ ἀντανέ[λῃς ἀπὸ ἐ]μοῦ. ἀπό-  
δος μοι τὴν ἀγαλ[λίασιν τ]οῦ σωτηρίου σου, καὶ  
πνεύματί [ἠγεμο]νικῶ<sup>11</sup> στήριξόν με. Διδά[ξω  
ἀνό]μους τὰς ὁδοὺς σου, καὶ ἀ[σεβεῖς] ἐπιστρέψ-  
ουσιν ἐπὶ σε. [Ῥῦσαι] με ἐξ αἱμάτων ὁ Θεός, ὁ  
Θεός τῆς [σωτ]ηρίας μου· [ἀγαλλι]άσεται ἡ  
γλῶσσά μου τὴν [δικ]αιοσύνην σου. Κύριε, τὸ  
στόμα μου [ἀν]οίξεις, καὶ τὰ χεῖλη μου ἀναλ-  
[γε]λεῖ τὴν αἴνεσίν σου. Ὅτι εἰ ἡ[θ]έλῃσας θυσί-  
αν, ἔδωκα ἂν· ὀλοκαυτώματα οὐκ εὐδοκήσεις.  
Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον· καρδί-  
αν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεός οὐκ  
ἐξουθενώσει.

10. Τῶν τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων οὕτως με-  
μαρτυρημένων τὸ<sup>1</sup> ταπεινόφρον καὶ τὸ ὑποδεῖς

VERS.FELL *sperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super  
nivem dealbabor. Auditui meo dabis gaudium et letitiam;  
exultabunt ossa humiliata. Averte faciem tuam a*

VAR.LECT. 7 MS. πλυνιεῖς. 8 εὐθεῖς. 9 ἐγκατοις. 10 ἀπο του·  
11 στήρισον. 1 ταπεινοφρονου.

Τὸ ὑποδεῖς.] I. e. τὸ ἐπίφο-  
ρος, ταπεινώτερος, ὑποδεῖς, ἐν-  
σον, ἢ ὑπόφορον, *submissio cum* δεῖς, καταδεῖς, ἐπίφορος. *Bois.*  
*pavore. Hefychius, ὑποδεέστε-*



AD CORINTHIOS. EP. I. 81

*Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me,* VERS. COT.  
 & super nivem dealbabor. *Audire me facies ex-*  
*sultationem & lætitiã: exsultabunt ossa humili-*  
*ata. Averte faciem tuam à peccatis meis; & om-*  
*nes iniquitates meas dele. Cor mundum crea in me*  
*Deus; & spiritum rectum innova in visceribus*  
*meis. Ne projicias me à facie tua; & spiritum*  
*sanctum tuum ne auferas à me. Redde mihi læ-*  
*titiã salutaris tui; & spiritu principali confirma*  
*me. Docebo iniquos vias tuas; & impii conver-*  
*tentur ad te. Libera me de sanguinibus, Deus,*  
*Deus salutis meæ; exsultabit lingua mea justiti-*  
*am tuam. Domine os meum aperies; & labia*  
*mea annuntiabunt laudem tuam. Quoniam si vo-*  
*luisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non*  
*delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribu-*  
*latus: cor contritum & humiliatum Deus non de-*  
*spiciet.*

XIX. Talium igitur ac tantorum, adeoque  
 laudatorum humilitas, & verecundia per obedi-

*peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Cor mun-*  
*dum crea in me, Deus; & spiritum rectum innova in* VERS. FELL.  
*visceribus meis. Ne projicias me à facie tua, & spiri-*  
*tum tuum sanctum ne auferas à me. Redde mihi lætiti-*  
*am salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Do-*  
*cebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur. Li-*  
*bera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ; exultabit*  
*lingua mea justitiã tuam. Domine, labia mea aperies,*  
*& os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam si vo-*  
*luisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delecta-*  
*ris. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contri-*  
*tum & humiliatum Deus non despiciet.*

XIX. Talium igitur & tantorum, qui tam clarum  
 elogium consequuti sunt, humilitas & per obedientiam

διὰ τῆς ὑπακοῆς, οὐ μόνον ἡμᾶς,<sup>2</sup> ἀλλὰ καὶ τὰς πρό-  
 ἡμῶν γενεᾶς, βελτίους ἐποίησεν, τοὺς τε κατα-  
 δεξαμένους τὰ λόγια αὐτοῦ ἐν φόβῳ καὶ ἀληθείᾳ.  
 Πολλῶν οὖν καὶ μεγάλων καὶ ἐνδόξων μετειλη-  
 φότες<sup>3</sup> πράξεων, ἐπαναδράμωμεν ἐπὶ τὸν ἐξ ἀρ-  
 χῆς παραδεδομένον ἡμῖν τῆς εἰρήνης σκόπον· καὶ  
 ἀτενίσωμεν εἰς τὸν πατέρα καὶ κτιστὴν τοῦ  
 σύμπαντος κόσμου, καὶ ταῖς μεγαλοπρεπέσι  
 καὶ ὑπερβαλλούσαις αὐτοῦ δωρεαῖς τῆς εἰρήνης,  
 εὐεργεσίαις τε κολληθῶμεν· ἴδῶμεν αὐτὸν κατὰ  
 διάνοιαν, καὶ ἐμβλέψωμεν τοῖς ὄμμασι τῆς ψυ-  
 χῆς εἰς τὸ μακρόθυμον αὐτοῦ βούλημα· νοήσω-  
 μεν πῶς ἀόρητος ὑπάρχει πρὸς πᾶσαν τὴν κτί-  
 σιν αὐτοῦ.

Κ'. Οἱ οὐρανοὶ τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμε-  
 νοι ἐν εἰρήνῃ ὑποτάσσονται αὐτῷ. Ἡμέρα τε καὶ

VERS. FELL. subjeccio, non tantum nos, sed & ante nos generationes  
 meliores reddidit, qui in timore & veritate ejus eloquia  
 susceperunt Quare multorum magnorumque & illustri-  
 um exemplarium participes facti, ad pacis scopum no-  
 bis ab initio traditum<sup>a</sup> seramur; ac totius mundi paren-  
 tem & creatorem diligenter intueamur, pacisque ejus

VAR. LECT. <sup>2</sup> MS. αλλας. <sup>3</sup> πραξαιων.

Καταδεξαμένους.] Litterulâ τῇ διοικήσει αὐτοῦ σαλευόμε-  
 mutatâ legendum καταδεξόμε- νοι.] i. e. κινούμενοι. Bois. —  
 νους in futuro. Ita & superio. Μη σαλευόμενοι, sic Chryso-  
 stes, & presentes, & posteros, ut mus ad ver. 6. Pf. ῥημ. οὐκ οὐρα-  
 par est, memorat. DAV. νος παρεσαλεύθη. Locus integer

Πράξεων.] Junius & Fellus divinam διοίκησιν universi elegan-  
 malunt παραδειγμάτων, quibus tissimè depingit. Καὶ τὸ δη-  
 lubens assentior: nihil tamen θαυμαστόν, οὐχ ὅτι διακρατεῖ μό-  
 tuto. WOT. — MS. com- νον, οὐδὲ ὅτι ἐσθήμασιν ἀκίνητοι  
 modam lectionem suppeditat: οἱ νόμοι τῆς φύσεως, ἀλλ' ὅτι καὶ  
 harum nempe πράξεων participes χρόνον οὕτως ἄπειρον. ἐννόησον  
 sumus facti, quod earum me- γοῦν πόσος αἰῶν, καὶ οὐδὲν συνε-  
 moriam prodiderit S. Scriptura. χύθη τῶν ὄντων' οὐ θάλαττα τὴν  
 DAV. γῆν ἐπέκλυσεν, οὐχ ἥλιος τότε τὸ

## AD CORINTHIOS. EP. I. 83

entiam, non tantum nos, sed anteriores ætates, VERS. COR. meliores fecit; eosque qui in timore & veritate eloquia ejus susceperunt. Multorum itaque magnorumque ac illustrium gestorum participes facti, recurramus ad pacis scopum nobis ab initio traditum; & figamus oculos in patrem & creatorem totius mundi, atque illius magnificis & exsuperantibus donis pacis, ac beneficiis hæreamus: cogitatione contemplemur eum, & animi oculis intueamur in æquanimam illius voluntatem: consideremus quo modo erga omnem creaturam suam sit lenis & facilis.

XX. Cæli gubernatione ejus commoti, in pace ei subjiciuntur. Dies & nox, ab illo ordi-

magnificis & <sup>b</sup> exsuperantibus donis & benefactis fir- VERS. FELL:  
miter adhæreamus. Cogitatione contemplemur eum, & <sup>b</sup> superex-  
mentis oculis longanimam ejus voluntatem intueamur, cellentibus.  
& quemadmodum <sup>c</sup> clementem se præbeat erga omnem WOT.  
creaturam suam, consideremus. <sup>c</sup> tranquill-

XX. Cæli per ejus gubernationem <sup>a</sup> commoti, in lum. Id.  
pace illi subjiciuntur; dies etiam & nox, nullo sibi in- <sup>a</sup> moti. Id.

ἐρώμενον κατέκαυσεν, οὐκ οὐρανὸς ci contingere videtur. Quis-  
παρεσαλεύθη, οὐ νυκτὸς, οὐδὲ ἡ- quis enim perpetuam cælorum  
μέρας ὄροι συνεχύθησαν, οὐκ ἁρῶν vertiginem, Planetarum errores,  
τροπαλ, οὐχ' ἄλλο τῶν τοιούτων Apogæa & Perigæa, progressio-  
οὐδὲν ἄλλ' ἕκαστον καὶ τῶν κάτω nes, stationes, & retrogradatio-  
καὶ τῶν ἄνω μετὰ πάσης ἔστῃκε nes, & varia quæ subinde occur-  
τῆς ἀκριβοῦς, τοὺς ἀπαξ τεθέν- runt phænomena observaverit;  
τας ὄρους ἐξ ἀρχῆς αὐτῷ διατη- æstu quodam rapi, & marini  
ροῦν. JUN. [Junio Colomesius fluctus ad instar σαλεύεσθαι, non  
assentitur.] — Non faciliè quis diffitebitur; præsertim post ex-  
sibi indulserit eam dictaturam, plosos, per solidissima argumen-  
ut velit de suo contradictoriam ta, solidos orbes, & inductas  
appone re auctoris vocibus, cu- inde Hypotheses de systematum  
jus mentem interpretari præ se liquido in æthere, ceu vastissimo  
fert; præsertim, si ejusmodi ver- in pelago, decursu, & tantum  
ba commodum sensum ullatenus non in Cartesianis vorticibus pe-  
admittant; quod quidem hæc lo- renni jactatione. FELL. — Ego

νῦξ τὸν τετα[γ]μένον ὑπ' αὐτοῦ δρόμον διανύ-  
 [ο]υσιν, μηδ' ἐν ἀλλήλοις ἐμποδι[ζ]οντα. Ἡλίος  
 τε καὶ σελήνη, ἀστέρων τε χοροί, κατὰ τὴν δια-  
 ταγὴν [α]ὐτοῦ ἐν ὁμοιοῖα, δίχα πάσης [πα]ρ-  
 εκβάσεως, ἐξελίσσουσιν [το]ύς ἐπιτεταγμένους  
 αὐτοῖς ὁρίσμούς. Γῆ κυφοροῦσα, κατὰ τὸ δέλη-  
 μα αὐτοῦ τοῖς ἰδίοις καιροῖς τὴν ἑπαμπλήθη ἀν-  
 θρώποις τε καὶ θηρίοις, καὶ πᾶσιν τοῖς οὖσιν ἐν  
 αὐτῇ ζώοις ἀνατέλλει τροφήν, μὴ διχοστατοῦσα,  
 μηδ' ἀλλοιοῦσά τι τῶν δεδογματισμένων ὑπ'  
 αὐτοῦ. Ἀβύσσων τε ἀνεξιχνίαστα, καὶ νερτέρων  
 ἀνεκδιήγητα κρίματα τοῖς αὐτοῖς συνέχεται  
 προστάγμασιν. Τὸ κῦτος τῆς ἀπείρου θαλάσσης  
 κατὰ τὴν <sup>2</sup>δημιουργίαν αὐτοῦ συσταθὲν εἰς τὰς  
 συναγωγὰς, οὐ παρεκβαίνει τὰ περιτεθειμένα  
 αὐτῇ κλειθρα, ἀλλὰ καθὼς διέταξεν αὐτῇ, οὐ-  
 τως ποιεῖ. εἶπεν γάρ, Ἔως ὧδε ἦξεις, καὶ τὰ

VERS. FELL. vicem impedimento, constitutum ab eo cūrsūm absol-  
 ulla trans- vunt. Sol & luna, & siderum chori, secundūm ejus  
 gressione. mandatum, sine <sup>b</sup> ullo errore, in concordia statutos si-  
 WOT. bi terminos explicant & evolvunt. Terra <sup>c</sup> gravida  
 c fructifi- suo tempore, secundūm ejus voluntatem, hominibus,  
 cans. Id. suo tempore, secundūm ejus voluntatem, hominibus,  
 e super e- feris, & omnibus quæ <sup>d</sup> in ea sūnt animantibus, alimen-  
 am. Id. tum in abundantia profert, non hæsitans, neque mutans

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. πανπληθῆ. <sup>2</sup> δημιουργίαν.

fanè vix putârim S. Patrem aded — Οὐρανὸς quidem pro corpo-  
 acutè philosophatum fuisse, --- ribus cœlestibus non raro poni-  
 potuit per cœlos facili metony- tur; eaque κινεῖσθαι passim di-  
 mia intelligere corpora cœlestia, cuntur. Hæc tamen lectio  
 quorum motus à Deo ita at- Scriptoris menti haud bene con-  
 temperantur, ut de cursu suo venit: nam ea σαλεύονται, quæ  
 neutiquam discedant; vel totum turbido quodam motu, qualis in  
 cœlorum expansum, sive firma- tempestate fit, jactantur. Legas  
 mentum, quod unà cum corpo- velim τῇ διοικήσει αὐτοῦ οὐ σα-  
 ribus cœlestibus divino nutu ab λευόμενοι. Ex hoc enim MS.  
 oriente ad occidentem circum- quod & aliis accidit, exciderunt  
 gyrari potuit existimare. WOT. syllabæ repetitæ. Sic Cap. xxx.

AD CORINTHIOS. EP. I. 85

natum cursum perficiunt, nec ea propter sibi VERS. COT.  
 mutuò impedimento sunt. Sol & luna, ac si-  
 derum chori, secundùm ejus mandatum, in con-  
 cordia, sine ulla transgressione, sibi constitutos  
 orbis evolvunt. Terra gravida, juxta volunta-  
 tem illius, suis temporibus, plurimum cibum  
 hominibus ac feris, omnibusque quæ in ea sunt  
 animantibus, producit; non contendens, nec  
 mutans quidquam eorum, quæ ab illo decreta  
 sunt. Abyssorum, quæ investigari non possunt,  
 & inferorum, quæ enarrari nequeunt judicia,  
 eisdem mandatis continentur. Immeni maris Gen. i. 9.

capacitas per ordinationem ejus in cumulos co-  
 agmentata, non transgreditur, quæ ipsi circum-  
 posita sunt claustra; sed prout ei præcepit, ita Job xxxviii.  
10, 11.  
 facit. Dixit enim; *Huc usque venies, & fluctus*

quicquam eorum quæ ab eo decreta sunt. Abyssorum VERS. FELL.  
 investigabiles, & profundi *in* enarrabiles fluctus, eisdem investiga-  
billa. WOT.  
 mandatis continentur. & Immeni maris undæ in cumu- in enarra-  
billa judi-  
cia. Id.  
 los coacervatæ, claustra & repagula quibus vallantur,  
 non transgrediuntur, sed prout eis præcepit, ita faciunt.

& moles i. m. in ipsa sui creatione in congregationes suas collecta, repagula  
 sibi circumposita non transgreditur, sed p. e. p. i. facit. *Id.*

*ἀγίου μερίς* legitur, pro eo quod *κλίματα, tractus*  
 est *ἀγίου οὐν μερίς*, nihil certè Nihil autem temere muto. WOT.  
 frequentius. DAV.

*Ἐμποδίζουσα.*] Junius legit *κλίματα*, i. e. condiciones, sta-  
 tus, dispositiones, ordines, τάξι-  
 μους. Sed nihil muto, *εἰ*: vox *κλίμα* apud Lxx & om-  
 nium illud cum analogia Græ- nes lingua Hellenistica utentes  
 cæ linguæ, non minùs quàm hoc, latè sumitur; ut & *מַשְׁבָּט* apud  
 conveniat. WOT. Hebræos. Bois.

*Κλίματα.*] Quòd illic potissi- Κῦτος.] Hefychius κῦτος, σω-  
μ. δγκος. Vertendum moles,  
 mùm Deus justitiam suam ex-  
 ceat. COT. — Junius, Fellus, cum reverendiss. Pearsono in A-  
 & Colomæsius malunt *κλίματα*. pol. Lxx contra Hieronymum.  
 Ego à fide MS. minimè disce- Sic Pf. lxiv. 9. Respicit Cle-  
mendum esse puto, nisi facili mu-  
mens Gen. i. 9. COLOM.

<sup>3</sup> κύματα σου ἐν σοὶ συντριβήσεται. Ὠκεανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι

VERS. FELL. Dixit enim, *Huc usque venies, & in te ipso comminuetur fluctus tui.* Oceanus hominibus impermeabilis, &

<sup>3</sup> MS. κρηματα.

Καὶ τὰ κύματα σου. κ. τ. λ.] Dei L. xvi. C. 9. ut dicatur, *aliquos homines, ex hac in illam partem, Oceani immensitate trajecunt, Oceani immensitate trajecunt, Oceani immensitate trajecunt, Oceani immensitate trajecunt.* Heb. & hic ponet in relatione fluctus tuos. Lxx. ἀλλ' ἐν σεαυτῇ συντριβήσεται σου τὰ κύματα. τὰ, *navigare ad pervenire potuisse.* Vulg. & hic confringes tumentes *fluctus tuos.* Syr. & hic marebis in magnitudine fluctuum tuorum. Sic Arab. Symmach. Ἔως ᾧδε τετάχθω τὸ ἔπαρμα τῶν κυμάτων σου. WOT.

Ὠκεανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος.] Junius, Colomesius, & Fellus ἀπέρατος pro ἀπέραντος legendum esse censent; eò quòd ἀπέραντος propriè significat *infinitus.* At Suidæ aliter visum fuit, qui in voce Ἀπέρατον hæc habet: Ἀπέρατον ἄπειρον, μέγα, οὐ πέρασ οὐκ ἔστιν. Οἱ δὲ μετὰ τοῦ νη γράφοντες ἀμαρτάνουσι. De altera hujus vocis significatione, viz. *immemabilis, intransibilis, procerus fileit.* Stephanus, necnon Hefychius, utramque significationem vocis Ἀπέρατος tribuunt; at τὸ Ἀπέραντος tantum *infinitus, finem non habens,* exponunt. WOT. — Dicitur Oceanus hominibus ἀπέραντος: tum quia, ut ait Hieronymus ad Ephes. iv. 7. *mare immensum est, & capacitas ejus Deo soli nota:* tum quia, teste Theodorito ad Ps. lxxi. 8. *πέραν τῆς γῆς τὰ μεγάλα ἔστι καὶ ἀπλωτα πελάγη ἃ τίνες Ἀτλαντικὰ καλοῦσιν, ἢ Ὠκεανὸν ἑσπέριον καὶ ἰῶον.* Nimis absurdum est, verba sunt Augustini de civit.

Per Oceanum autem hæc, τὴν ἕω θάλασσαν intelligit, neque eam omnem, sed Britannicum nostrum & Hibernicum mare, quod veteribus Græcis & Romanis æquè impervium erat, ac ipsa Britannia incognita. Quid quod Basilium, longè post Clementem, Hom. iv. in Hexaëmeron, τὸ πέλαγος τὴν Βρεταννικὴν νῆσον καὶ τοὺς ἑσπερίους Ἰσθμὸς περιπτυσσόμενον μέγα vocet καὶ πλοτῆρσιν ἀτόλμητον; quem locum Ambrosius sic exprimit. *Quis deinde sciat, in quantum se illud magnum & inausum navigantibus, atque intentatum nautis fundat mare, quod Britannias frementi*

*tui in te comminuentur.* Oceanus hominibus im-<sup>VERS. COT.</sup>  
permeabilis, & qui post ipsum sunt mundi, eis-

*includit aquare ?* &c. Et Liba — Operæ pretium est legere  
nius, Basilii coætanæus, in Basi- hofce versus, in expeditionem  
lico describens Constantii Impe- Britannicam Claudii circa tem-  
ratoris trajectûs difficultatem, pus Clementis scriptos, editos-  
propter æstus contrarios, & ven- que à Jos. Scaligero in Catalec-  
torum violentiam, mare Britan- torum violentiam, mare Britan-  
ticum ἀπέραντον esse dicit. JUN.

Oceanus nunc terga dedit; nec pervius ulli  
Casareos fasces, imperiumque tulit.

Semota & vasto disjuncta Britannia Ponto,  
Cinætaque inaccessis horrida littoribus:  
Quam pater invictis Nereus vallaverat undis;  
Quam fallax æstu circumit Oceanus.  
Adspice, confundit populos impervia tellus,  
Conjunctum est quod adhuc Orbis & Orbis erat.

Duabus de rationibus putavit  
Antiquitas hoc mare esse imper-  
vium & periculosum. Prima  
fuit ingens copia monstrorum  
marinorum: altera, non solum  
subitæ maris ejus procellæ, ve-  
rùm etiam æstus marini violentia.  
Basilii Hom. iv. in Hexa-  
ëmeron, [ut observat Junius] id  
vocat pelagus μέγα καὶ πλοτήριον  
ἀτόλητον, quod Ambrosius ver-  
tit Hexahemeri L. iii. C. 3.  
Sed quæ Junius putabat Hiber-  
num æquè potuisse hoc in  
loco significari, habes locum  
Solini Polyhist. C. xxii. Mare,  
quod Hiberniam & Britan-  
niam interluit, undosum & inqui-  
etum toto in anno, non nisi æstivis  
pauculis diebus, est navigabile.  
Clementis ἀπέραντος est non na-  
vigabilis. BURT. — Rectius dis-  
fufissimo mari Atlantico hæc  
convenient, præsertim cum ex  
Suida discamus πάντα τὰ ἀπλωτα  
πελάγη omnia innavigabilia μα-

ria Atlantica appellari; & etiam  
abundè cognoverimus, Veteres  
pœnè omnes ea fuisse in sen-  
tentia, naturæ & rerum fines,  
Cimmerias tenebras, foedam u-  
liginem, intranabiles paludes, &  
vastum demum Chaos inibi  
versari. FELL.

Καὶ οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι.]  
Κόσμοι pro κόσμος, quod Hebrai-  
cum est, & Scripturis familiare.  
Si hæc conjectura vera est, gen-  
tes Britannicæ intelligendæ ve-  
niunt; vel insula ipsa, quæ,  
propter magnitudinem, mundi  
alterius nomen meretur, & à  
reliquo orbe, tanquam orbis alter,  
Oceano divisus est. JUN. —  
Confirmatur hæc plusquam prob-  
abilis conjectura, loco in Octa-  
via tragœdia, à quopiam ex Oc-  
tavie familiaribus scripta, dum  
Clemens etiamnum viveret; ubi  
Poeta eam inducit dicentem de  
Patre Claudio, A. i. S. 1,

## S. C L E M E N T I S

Modò cui totus paruit Orbis significari) nisi Clementis οἱ μετ'  
 Ultra Oceanum; cuique Britanni Ὠκεανὸν ὑόσμος? Nec pluralis  
 Terga dedere, &c. numerus difficultatem ullam fa-  
 cessere potest. Manilius Astron.

Quis est, quæso, Orbis ultra O- L. i. 76,  
 ceanum (quo liquet Britanniam

*Immotusque novos Pontus subduxerat orbes.*

Ita legit Jos. Scaliger, [*immotus Orbem vocatam. Attamen fate-  
 est non navigatus. CLER.*] cùm or, me frustra quæsisse ubi Bri-  
 effēt antea ignotus, additque in tannia Novus Orbis vocata sit:  
 notis: *Non frustra dixit novos sed multa sunt testimonia de  
 orbes propter Britanniam, paulò Britannia alterius Orbis vocalabu-  
 ante sua tempora à C. Julio Ca- lo insignita. Servius in Virgili-  
 sare detectam, eamque novum um Ec. i. 57.*

*Et penitus toto divisos orbe Britannos.*

*Est insula sita in Oceano septentri- orbis dicitur. Claudianus in Stili-  
 onali, & à Poetis alter terrarum conis Paneg. iii. 148. de Roma:*

*Non stetit Oceano, remisque ingressa profundum  
 Vincendos alio quæsivit in orbe Britannos.*

Sed & Scriptores poetis melio- Cap. 3. quo nostrum exponens  
 res similia habent. Locus est ait, Meminit sanè Clemens Apосто-  
 apud Josephum, Bell. Jud. L. ii. *lorum discipulus, etiam eorum quos  
 C. 16. ex Oxon. divisione, qui facit ἀντίχθονας Græci nominant, atque  
 ad illustrationem hujus loci. Ἐπὲρ illius partes orbis terra, ad quas  
 Ὠκεανὸν ἑτέραν ἐξήτησαν οἰκου- neque nostrorum quisquam accede-  
 μένην, καὶ μέχρι τῶν ἀνιστορήτων re potest; neque ex illis qui ibi  
 πρότερον Βρετανῶν διήνεγκαν τὰ sunt quisquam transire ad nos; quos  
 ὄπλα. Trans Oceanum, alterum & ipsos mundos appellavit, cum  
 quæsiverunt orbem, atque usque ait, Oceanus intransibilis est ho-  
 ad Britannos, quorum mentionem minibus, & hi qui trans ipsum  
 non fecerant historia, arma pertu- sunt mundi, qui his eisdem domi-  
 lerunt. Britannia etiam vocata natoris Dei dispositionibus gu-  
 est alter aut alius orbis, à Velleio bernantur. Et infra; *Sed utrum  
 Paterculo L. ii. C. 46. L. Floro, mundus iste, quem sensiri vult,  
 L. iii. C. 10. Solino, Polyhist. separatus ab hoc sit, longèque  
 C. 22. & Auctore Panegyrici ad divisus, vel loco, vel qualitate,  
 Constantium Chlorum, quem vel gloriâ; an gloriâ quidem, qua  
 falsò Maximiano dictum habent qualitate, præcellat: intra tamen  
 vulgati libri. BURT. — Citatur hujus mundi circumscriptionem  
 hic locus ab Hieronymo in Eph. cobibeatur; quod & mihi magis  
 ii. 2. qui, opinor, transcribit Ori- verisimile videtur; incertum ta-  
 genis Commentarios; necnon ab men est, ut ego arbitror, huma-  
 ipso Origene περὶ ἀρχῶν, L. ii. nis cogitationibus, & mentibus**



inuſitatam. Ex his tamen qua Clemens uſus eſt iudicare, cum dicit; Oceanus intranſmeabilis eſt hominibus, & hi mundi qui poſt ipſum ſunt; qui poſt ipſum ſunt mundos pluraliter nominans, quos & eadem Dei ſummi providentiâ agi regique ſignificat; ſemina quadam nobis huiusmodi intelligentiâ videtur aſpergere, quò putetur omnis quidem univerſitas eorum qua ſunt atque ſuſſiſtunt, cœleſtium & ſupercœleſtium, terrenorum infernorumque, unus & perfectus mundus generaliter dici; intra quem, vel à quo cateri (ſi qui illi ſunt) putandi ſunt contineri. Unde voluit quidem (ſ. voluit quidam, vel volunt quidam) globum luna vel ſolis, caterorumque aſtrorum, quos Planetas vocant, per ſingula mundos nominari. Sed & ipſum ſupereminentem quem dicunt [ἀκράτων] globum, nihilominus mundum appellari volunt. Denique etiam Baruch Propheta librum in aſſertionis huius teſtimonium vocant, quòd ibi de ſeptem mundis vel cœlis evidentiis indicatur &c. Primæ Adamantii explicationi favet Plinius Hiſt. Nat. L. vi. C. 22. Taprobanen alterum orbem terrarum eſſe, diu exiſtimatum eſt, Antichtonum appellatione. Et poſtea, Sed me Taprobane quidem, quamvis extra orbem relegata, voſtris vitiiſ caret. Mela L. i. C. 9. Quòd ſi eſt alter orbis, ſuntque oppoſiti nobis à Meridie Antichtonnes. L. iii. C. 7. Taprobanes aut grandis admodum inſula, aut prima pars orbis alterius Hipparcho dicitur. Omitto omnium ſermone celebratam Epiſtolam Zachariæ Papæ ad Bonifacium Archiepiſcopum, quâ Virgilium Preſbyterum damnat, quòd ali-

um mundum alioſque homines ſub terra eſſe affirmaret. Quinetiam partes mundi incognitæ, diſſitæ, & ultra Oceanum poſitæ, ſolent orbis appellari. Sic Seneca in Medea,

Venient annis

Sæcula ſeris, quibus Oceanus  
Vincula rerum laxet, & ingens  
Pateat tellus, Tiphysque novos  
Detegat orbis, nec ſit terris  
Ultima Thule.

Itaque longè abit ſententiâ Clementis ab errore Philoſophorum & Hæreticorum quorundam, qui plures aut innumerabiles mundos à noſtro hoc planè diverſos ſomniabant. Legatur infra, C. 21. Cor. — Cùm omnibus retrò ſæculis magna hominum animos tenuit anticipatio iſtius Americani orbis, qui nunc detegitur; & Plato, Ariſtoteles, Plinius, Ælianus, Seneca, Tertullianus non obſcurè videntur eum adumbrâſſe; Origenis ſententiæ potiùs accedo, qui L. ii. περὶ ἀρχῶν hæc verba enarrans, ad trans mare ἀντίχθονας, hæc eſt, regiones Americanas, retulit. Fatendum quidem eſt, eum miſerè hallucinatum, quando ea quæ habentur 2 Pet. iii. 13. in hunc etiam ſenſum pertraheret: ſed ſi aliquando dormitaverit, nemo ipſi jure interdicit, ne denovo expergiſcatur; nec ſolemus comperta dicentibus fidem abrogare, eò quòd alibi per errorem eandem luſiſſe deprehenſi ſunt. FELL. — Non me fugit, ante & poſt Clementem, fuiſſe cruditos Romanos, quibus res non diſplicere inciperet. Verùm Chriſtianine ejus ævi cam aliquo

ταῖς αὐταῖς ταγαῖς τοῦ δεσπότου διευθύνονται. Καιροὶ ἔαρινοί, καὶ θερινοί, καὶ <sup>4</sup> μετοπωρινοί, καὶ χειμερινοί ἐν εἰρήνῃ μεταπαραδιδόασιν ἀλλήλοις. Ἀνέμων σταθμοὶ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν τὴν <sup>5</sup> λειτουργίαν αὐτῶν ἀπροσκόπως ἐπιτελοῦσιν. Ἀένναοί τε πηγαὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ <sup>6</sup> ὑγίειαν δημιουργηθεῖσαι, δίχρα ἐλλείψεως παρέχονται τοὺς πρὸς <sup>7</sup> ζῶν ἀνθρώποις μαζούς. Τὰ τε ἐλάχιστα τῶν ζῶν τὰς συνελεύσεις αὐτῶν ἐν ὁμοιοῖα καὶ εἰρήνῃ ποιοῦνται. Ταῦτα πάντα ὁ μέγας δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἀπάντων ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμοιοῖα προσέταξεν εἶναι, εὐεργετῶν τὰ πάντα, ὑπερεκπερισσῶς δὲ ἡμᾶς τοὺς προσπεφυγότες τοῖς <sup>8</sup> οἰκτιρμοῖς αὐτοῦ, διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλωσύνη εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

VERS FELL. qui trans ipsum sunt mundi, eisdem Domini <sup>b</sup> mandatis <sup>b</sup> dispositi- gubernantur. Vernæ, æstivæ, autumnales & hyemales onibus. tempestates, in pace aliæ aliis succedunt. Ventorum WOT. <sup>i</sup> libramina peculiari suo tempore munus suum sine of- <sup>i</sup> fensiculo obeunt. Fontes etiam perennes, ad usum & Id. fanitatem facti, ubera sine defectu, ad vitam hominum sustentandam, præbent; & animalia minima in pace &

VAR.LECT. <sup>4</sup> MS. μεθοπωρινοί. <sup>5</sup> λειτουργειαν. <sup>6</sup> υγειαν. <sup>7</sup> ζω- <sup>8</sup> ης. οικτειρμοις.

modo admiserint, dubium est. Clemente voce κοσμοί, intellec- Imò hoc meritò potest negari, si tos Antipodas; imò ausim dice- reputemus quàm seriò, sequen- re, eum non cogitâsse de terris tibus ætatibus, sententia hæc op- nuper inventis, οὐτ' ὄναρ, οὐθ' pugnata fuerit à Lactantio, Di- <sup>5</sup> παρ. BURT. <sup>6</sup> ταγαῖς. Junius ἐπιταγαῖς que Augustino de Civ. Dei. L. vel διαταγαῖς. Fellus, ἐπιταγαῖς. xvi. C. 9. Vix possumus nobis Boissus, διαταγαῖς. Origenes pro- persuadere id, quod docuisset culdubio ταγαῖς, quod Ruffinus Clemens, damnandum fuisse, ab vertit *dispositionibus*. WOT. — uno successorum ejus, Zacharia, Malè conjiciunt ἐπιταγαῖς ἢ δια- ταγαῖς. Hesychius, ταγαῖς, ἀρ- os. Vix est ergo probabile à χαῖς, ἡγεμονιαῖς. COLOM.

dem Domini dispositionibus gubernantur. Tem-  
VERS. COR.  
 pestates vernæ, æstivæ, autumnales, & hyema-  
 les, in pace aliæ aliis succedunt. Ventorum li-  
 bramina proprio tempore munus suum sine of-  
 fendiculo obeunt. Fontes etiam perennes ad  
 usum & sanitatem creati, ubera sua indefinenter  
 ad hominum vitam præbent. Denique animalia  
 minima cœtus suos in concordia & pace faciunt.  
 Hæc omnia magnus opifex, & rerum omnium  
 Dominus, in pace & concordia fieri iussit; om-  
 nibus benefaciens; superabundanter autem no-  
 bis, qui ad miserationes ejus confugimus, per  
 Dominum nostrum Jesum Christum, cui gloria  
 & majestas in sæcula sæculorum. Amen.

concordia & cœtus suos faciunt. Hæc omnia magnus  
VERS. FELL.  
 opifex, & omnium Dominus, in pace & concordia fie-  
 ri iussit, & benefaciens omnibus; nobis verò superabun-  
k congreg-  
 denter, qui per Dominum Jesum Christum, ad misera-  
sus. WOT.  
 tiones ejus confugimus; cui gloria omnis & magnifi-  
i benign-  
 centia, in secula seculorum. Amen.  
num se  
omnibus  
præbens. Id.

Ἀνέμων σταθμοί.] Etiam majestas in secula seculorum.  
 venti, utcumque inconstantes, le.  
WOT.  
 gi subjiciuntur; annua agnoscunt  
Ἔν ἢ δόξα κ. τ. λ.] Non tan-  
 flamina, & statis temporibus  
 quasi ex condicōto redeunt; adeò  
 non penitus ubi vult spirat ven-  
tus. FELL.  
 tus. Ἐν δόξα κ. τ. λ.] Non tan-  
 tum in fine, sed in initio, & me-  
 dio, epistolarum suarum, D. Pau-  
 lus δοξολογίαν usurat, quem Cle-  
 mens discipulus, ut in aliis, sic  
 in hoc etiam imitatur. Apud

Διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ  
Χριστοῦ.] Videtur Photius ad  
 hæc parum attendisse; quum  
 sufficiat unus hic locus ad refu-  
 tandum illius objectionem: Ὅτι  
 ..... οὐδὲ τὰς θεοπρεπτεῖς, καὶ  
ὑψηλοτέρως ἀφήκε περὶ αὐτοῦ  
am. & cœlestem in terris con-  
 φωνάς. In hac enim doxologia, versationem, ἀγγέλους vocat)  
 quæ nisi Deo vero, uni, atque su-  
 in quo, cur post δοξολογίαν,  
 premo, summæ impietatis est, & hymnum rursus inciperent &  
 blasphemix tribuere, à S. Patre continuarent, rationem reddit,  
 Christo impertuntur gloria & his verbis, Μὴ τοῖνυν μὴ δὲ τού-

ΚΑ'. Ὁρατε, ἀγαπητοί, μὴ αἱ εὐεργεσίαι αὐτοῦ αἱ πολλαὶ γένωνται εἰς κρι̅μα πᾶσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀξίως αὐτοῦ πολιτευόμενοι τὰ καλά καὶ εὐάρεστα ἐνώπιον αὐτοῦ ποιῶμεν μεθ' ὁμονοίας. Λέγει γάρ<sup>1</sup> πού, Πνεῦμα Κυρίου λύχνος ἐρευνητῶν τὰ ταμειῖα τῆς γαστρο̅ς. Ἴδωμεν πῶς ἔργος ἔστιν, καὶ ὅτι οὐδ' ἐν λήθηθεν αὐτὸν τῶν ἐννοιῶν ἡμῶν, οὐδ' ἐ τῶν διαλογισμῶν ὧν ποιούμεθα. Δίκαιον οὖν ἔστιν μὴ<sup>2</sup> λειποτακτεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Μαλλον ἀνθρώποις ἄφροσι καὶ ἀνοήτοις καὶ ἐπαιρομένοις καὶ ἔγκαυχομένοις ἐν<sup>3</sup> ἀλαζονείᾳ τοῦ λόγου αὐτῶν, προς-

VERS.FELL. XXI. Videte, dilecti, ne<sup>a</sup> beneficia ejus, quæ numero sunt multa, nobis omnibus in condemnationem cedant, nisi dignam eo vitam instituentes, bona & accepta in conspectu ejus cum concordia fecerimus. Dicit enim alicubi, *Spiritus Domini lucerna scrutans secreta ventris*. Consideremus<sup>b</sup> quàm prope nobis sit Domi-

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. ΠΟΥ. <sup>2</sup> ΛΙΠΟΤΑΚΤΕΙΝ. <sup>3</sup> ΑΛΑΖΟΝΙΑ.

τοῖς ἐγκαλῶμεν τοῖς ἀγγέλοις ὡς ἀτάκτως ποιοῦσαν, ὅτι καταλύσαντες τὸν λόγον εἰς δοξολογίαν, πάλιν ἄρχονται τῶν ὕμνων τῶν ἱερῶν ἀποστολικῶς γὰρ ἔπονται νόμοις, ἀπὸ δοξολογίας ἀρχόμενοι, καὶ εἰς τοῦτο τελευτῶντες, καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν ταύτην προημαζόμενοι πάλιν. Sic Hieronymus in Præf. in Psalmos, probat unum tantum esse Psalmorum volumen licet quinques occurrat illud γένοιτο, γένοιτο, i. e. Amen: unde quidam in quinque libros dividere solent, & ἄλλην πεντάτευχον faciunt, ut loquitur Nicetas in Præf. in Catenam suam. Si enim Amen, inquit, pro quo Aquila transfudit πεπρωτομένως, in fine tantummo-

do librorum poneretur, & non interdum aut in exordio, aut in calce sermonis sive sententiæ, nunquam Salvator in Evangelio loqueretur, Amen, Amen, dico vobis: nec Pauli epistola in medio illud opere continerent. Moyses quoque & Jeremias, & ceteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis Amen frequenter interse-

JUN. Πνεῦμα Κυρίου λύχνος, ἐρευνητῶν τὰ ταμειῖα τῆς γαστρο̅ς.] Ita distingo. Dicitum est Salomonis, Prov. xx. 27. ex memoria paullò indiligentiùs, ut ferè fit, prolatum. Neque enim recurrendum ad libros vel apocryphos, vel sacros deperditos. Cot,

XXI. Videte, dilecti, ne beneficia ejus plu- VERS. COT.  
 rima omnibus nobis in condemnationem cedant,  
 nisi dignè illo viventes, bona & placita in con-  
 spectu ejus fecerimus concorditer. Dicit enim  
 alicubi: *Spiritus Domini, lucerna scrutans secre-* Prov. xx.  
*ta ventris.* Consideremus quòd prope est, & <sup>27.</sup>  
 quòd nihil latet ipsum, tum cogitationum nos-  
 trarum, tum ratiocinationum quas facimus. Æ-  
 quum igitur est, ut ab ejus voluntate non simus  
 transfugæ. Homines stultos, insipientes, elatos, &

nus, & quòd cogitationum nostrarum & colloquiorum VERS. FELL.  
 quæ habemus, nihil ipsum lateat. Æquum est igitur, <sup>c</sup> ei obtem-  
 ut <sup>c</sup> non simus transfugæ à voluntate ejus. Homines peremus,  
 stultos & insipientes, & in sermonis sui <sup>d</sup> jactantia elatos neque ordi-  
 tatis ejus tanquam transfugæ deferamus. WOT. d superbia. *Id.* nem volun-

— Apud Lxx secundum Vat. ore] à docto Editore, cui in mo-  
 φῶς Κυρίου πνοή ἀνθρώπων. A- re est sub alieno nomine seip-  
 lex. & Comp. Edit. addunt sum laudare. Gravius etiam  
 ἢ λύχνος, quod videtur in hos in codice suo, quem mecum  
 codices irreplisse, vel ex Hexa- communicavit vir de literis op-  
 plis Origenis: Λύχνος enim est timè meritis, observavit hæc à  
 Aquilæ, Symmachî, & Theodo- Clemente Alex. non haberi; un-  
 tionis lectio. Heb. *Lucerna* sive de & ipse suspicatus est hæc Cle-  
*candela Domini spiritus hominis.* mentis Romani non esse; cui  
WOT. minimè hæc in re est assentien-  
 dum. Contextûs enim ratio

Δίκαιον οὖν ad τῷ Θεῷ.] In- terpolatoris hæc sunt. Verba ab  
 usu remota aut difficilia indoctus postulat, ut τὸ λέγει γὰρ ad ὃν  
 homo vitat, immutatque & mit- ποιούμεθα legatur intra parenthe-  
 tit de Gnosticis, ut dolum tegat, sin: quod si fiat, Δίκαιον οὖν ἔσ-  
 sed transparet. BERN. Petita, τιν κ. τ. λ. cum præcedentibus  
 nempe, hæc vult vir doctus à ποιῶμεν μεθ' ὁμοιοίας aptè con-  
 Clemente Alex. p. 517. sed in- nectuntur, & sensum pleniorem  
 terpolata, ut Clementis Romani efficiunt; adeò ut his absentibus  
 verba haberi queant. CLER. defectus esse videatur. Nihil  
 autem inde deduci potest argu-  
 ———— Ex eo quòd menti contra fidem & integrita-  
 Editor [J. Clericus,] hæc enco- tem hujus epistolæ, quòd à Cle-  
 mia ei impertit, facilè credide- mente Alex. hæc omittuntur:  
 rim, non alium esse Anonymum eâdem enim licentiâ est usus in  
 [BERN. non erat in editione pri- citandis S. Scripturis. WOT.

κόψωμεν, ἢ τῷ Θεῷ. Τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, οὗ τὸ αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν ἐδόθη, ἐντραπῶμεν. Τοὺς προηγουμένους ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους ἡμῶν τιμήσωμεν, τοὺς <sup>4</sup> νέους παιδεύσωμεν τὴν <sup>5</sup> παιδείαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Τὰς γυναῖκας ἡμῶν ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν διορθωσώμεθα· τὸ ἀξιαγάπητον τῆς <sup>6</sup> ἀγνείας ἠθος ἐνδείξασθωσαν, τὸ ἀκέραιον τῆς πραύτητος αὐτῶν βούλημα ἀποδείξάτωσαν, τὸ ἐπεικὲς τῆς γλώσσης αὐτῶν διὰ τῆς φωνῆς φανερὸν ποιησάτωσαν, τὴν ἀγάπην

VERS.FELL. ac gloriosos, potius quàm Deum, offendamus. Dominum Jesum Christum, cujus sanguis pro nobis datus est, veneremur. <sup>e</sup> Præpositos nostros revereamur; seniores nostros honoremus: juvenes in disciplina timoris Dei

VAR.LECT. <sup>4</sup> MS. ναιους. <sup>5</sup> παιδιαν. <sup>6</sup> αγνιας.

Προσκόψωμεν.] Fortè προσ- τους· τιμήσωμεν τοὺς νέους· παι- κρούσωμεν, qua voce Chrysolito- δεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ Θεοῦ· mus frequentissimè utitur: qui- μακάριος γὰρ κ. τ. λ. Eo modo bus vero προσκόψωμεν magis ar- se habet in omnibus codicibus ridet, per me retineant licebit, cum impressis; malè proculdubio, sciam apud Petrum scriptum esse, omnia enim confusa & obscura τῷ λόγῳ προσκόπτει. JUN. sunt; & dum legimus τιμήσω-

Τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν μεν τοὺς νέους, quos instituamus κ. τ. λ.] Omnia apud Clemen- in disciplina Dei, ne verbum est. tem Alex. probè cohærent. A- Boisius interponit αὐτὸν, legens pud Clementem Rom. est maxi- Ἐντραπῶμεν οὖν αὐτὸν, τοὺς προ- ηγουμένους ἡμῶν αἰδεσθῶμεν, τοὺς πρεσβυτέρους τιμήσωμεν, τοὺς νέ- ουσ παιδεύσωμεν τὴν παιδείαν τοῦ Alex. connectuntur hæc cum ὧν Θεοῦ. Mutata solummodo in- ποιοῦμεθα. Legimus enim a- terpunctione sanandum hunc lo- pud eum Οὕτως ἐγγίλει τοῖς δι- cum esse censet Episcopus Oxon- καίσις ὁ Κύριος, καὶ οὐδὲν λέλη- niensis, p. 611. Edit. Oxon. θεν αὐτὸν τῶν ἐνοπιῶν· καὶ διαλο- Ἐντραπῶμεν οὖν τοὺς προηγουμέ- γισμῶν, ὧν ποιοῦμεθα. Τὸν Κύ- ριον Ἰησοῦν λέγω τὸν τῷ παντο- πρεσβυτέρους τιμήσωμεν· τοὺς νέ- κρατορικῶ βελήματι ἐπίσκοπον οὖς παιδεύσωμεν κ. τ. λ. In Cle- τῆς καρδίας ἡμῶν, οὗ τὸ αἶ- mente nostro omnia sunt perspi- μα ὑπὲρ ἡμῶν ἠγάσθη. Ἐντραπῶ- cua & distincta; & singulis, quæ μεν οὖν τοὺς προηγουμένους ἡμῶν sua sunt, tribuuntur: Jesu Chris- καὶ αἰδεσθῶμεν τοὺς πρεσβυτέ- το ἐντροπή, Ecclesiæ Præpositis

gloriantes in sermonis sui jactantia, offendamus, VERS. COT. potius quàm Deum. Dominum Jesum Christum, cujus sanguis pro nobis datus est, veneremur. Præpositos nostros revereamur; seniores nostros honoremus; juvenes doceamus disciplinam timoris Dei. Uxores nostras ad id quod bonum est corrigamus: amabiles castitatis mores ostendant; simplicem ac sinceram mansuetudinis suæ voluntatem demonstrant; linguæ suæ moderationem silentio manifestam faciant; caritatem

erudiamus. Uxores nostras ad id quod bonum est e-VERS. FELL. mendemus; amabiles castitatis mores ostendant, puram & sinceram mansuetudinis suæ voluntatem demonstrant, linguæ suæ moderationem silentio manifestam faciant,

sive Episcopis *αἰδώς*, Presbyteris lam legerit, eamque præ oculis *τιμῇ*, & denique Juvenibus insi- suis habuerit, quum scripserit su- tutio & disciplina. Nemini sa- am: indeque constare posse. legen- nè nisi Anonymo ipsi [Bernardo] dum esse hoc in loco τοῦ φόβου, quæ apud Clementem nostrum à Clemente Alex. omissum ex- legimus, possunt videri minùs istimo. WOT.

perispicua, quàm quæ apud A- Διὰ τῆς Φωνῆς.] Clemens A- lexandrinum. Apage igitur vi- lex. legit αἰγῆς. & quidem multò re- ctiùs: modesto enim silentio multa agendo nihil agit, nisi quòd in muliere nihil commendatus, ac præsertim in publicis cœtibus, omnibus, qui utrumque Clemen- & sacris conventibus, ut præci- pit Paulus. JUN. BOIS. — Eo modo prorsus legendum, nisi

*Ἐδόθη.* Clemens Alex. *ἡγι- forsan, ut ad MS. propius acce- δασθη*, Junius, *ἔξεχύθη*. Retineri datur, reponi placeat, *διὰ τῆς* potest vox *ἔδόθη*, licèt in novo *ἀφωλύας*, quæ vox *τῆ αἰγῆ* inter- scædere de corpore potius, quàm dum est synonyma. DAV. — de sanguine, dicatur. WOT. Clementis Alex. lectio verior est

Τὸς νέους παιδεύσωμεν.] S. se videtur. Sin retineatur *φο-* Polycarpus in Epist. ad Philipp. *νής*, non tam de voce ipsa, sive *τὰ τέκνα παιδεύειν τὴν παιδείαν* loquendi actione, quàm de ma- τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ. Et quum *την παιδείαν* teria, circa quam versatur, opor- in brevi illa Epistola hic pene ipsis *την παιδείαν* tet illud explicemus; vel de sub- verbis S. Clementis frequentius *την παιδείαν* missio loquendi genere, quod utatur mox à denato Clemente, *την παιδείαν* maximè indicat modestiam il- *την παιδείαν* nullus dubito, quin haec Episto- lam, quæ piis & sanctis mulieri-

αὐτῶν μὴ κατὰ προσκλίσεις, ἀλλὰ πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν ὁσίως, ἴσην παρεχέτωσαν. Τὰ τέκνα ὑμῶν τῆς ἐν Χριστῷ παιδείας μεταλαμβάνετωσαν· μαθέτωσαν τι ταπεινοφροσύνη παρὰ Θεῷ ἰσχύει, τί ἀγάπη ἀγνή παρὰ τῷ Θεῷ δύναται· πῶς ὁ φόβος αὐτοῦ καλὸς καὶ μέγας, καὶ σώζων πάντας τοὺς ἐν αὐτῷ ὁσίως ἀναστρεφόμενους ἐν καθαρᾷ διανοίᾳ. Ἐρευνητὴς γάρ ἐστιν ἐννοιῶν καὶ ἐνθυμήσεων· οὐ ἢ προὐ αὐτοῦ ἐν ἡμῖν ἐστιν, καὶ ὅταν θέλῃ ἀνέλῃ αὐτήν.

KB'. Ταῦτα δὲ πάντα βεβαιοῖ ἢ ἐν Χριστῷ πίστις· καὶ γὰρ αὐτὸς διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου οὕτως προσκαλεῖται ἡμᾶς, Δεῦτε τέκνα, ἀκούσατέ μου, φόβον Κυρίου διδάξω ὑμᾶς. Τίς ἐστὶν ἄνθρωπος ὁ σέλων ζῶν, ἀγαπῶν ἡμέ-

VERS.FELL. charitatem suam, sine personarum acceptione, omnibus Deum sanctè timentibus, æqualem exhibeant. Liberi nostri disciplinæ Christi participes sint; discant quantum humilitas apud Deum valeat, quid casta chari-

VAR.LECT. 7 MS. παιδίας. 8 ενθυμησαιων.

bus propria ipsis magno est or- *Nihil faciens in alteram partem* namento; dum omnia opportu- *declinando*, vertit Latinus Inter- nē, decenter, & cum reveren- pres. Exponitur enim πρόσκλι- tia quadam ac pietate loquun- σις per Suidam ἑτερομέρεια. Cot. tur; ex quibus fuit illa Lemu- Τὰ τέκνα ὑμῶν.] Lege ἡμῶν elis, de qua legimus: Στόμα αὐ- ἐ Clemente Alex. Cot. Dav. τῆς διήνοιξεν προσεχόντως καὶ Διανοία.] Clem. Alex. καρ- ἐνόμως, καὶ τάξιν ἐστείλατο τῇ δίκῃ· γλάσση αὐτῆς· & στόμα δὲ αὐτῆς Ἄνελι αὐτήν.] Codd. imp. ἀνοίγει σοφῶς, καὶ νομοθέσμως· ἀνέλοι αὐτήν. Wot. — Clemens Alex. p. 612. ἀνέλοι αὐτήν. Sed is

Τὴν ἀγάπην αὐτῶν.] S. Poly- Cl. Portero ad Clementis Rom. carpus similia habet in Epist. ad exemplaria videbatur emendan- Philipp. Ἀγαπάσας πάντας ἐξ dus. Ast apud hunc etiam MS. ἰσου ἐν πάσῃ ἐγκρατεία. Wot. exhibet ANEΛΕΙ ΑΤΤΗΝ. Igi-

Μὴ κατὰ προσκλίσεις.] 1 Tim. tur utrobique reponatur ἀνελεῖ 21. μηδὲν τειῶν κατὰ πρόσκλισιν αὐτήν in Fut. 2. Dav.



suam, non secundum animi propensiones, sed VERS. COT. omnibus qui sanctè Deum timent, æqualem exhibeant. Liberi nostri disciplinæ Christi participes sint; discant quid humilitas apud Deum valeat, quid casta caritas apud Deum possit; quo modo timor ejus bonus est ac magnus, & servans omnes qui in ipso sanctè versantur in pura mente. Scrutator enim est cogitationum & consiliorum mentis: cujus spiritus est in nobis; & cum voluerit, auferet eum.

XXII. Hæc autem omnia confirmat fides quæ est in Christo. Ipse etenim, per Spiritum sanctum, ita nos compellat; *Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos. Quis est homo PF. xxxiv. 11. qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Contine*

tas apud Deum possit, quo modo timor ejus bonus est VERS. FELL & magnus, servans omnes qui in pura mente in ipso sanctè versantur. Est enim cogitationum & consiliorum mentis scrutator, cujus spiritus est in nobis, & cum vult auferet eum.

XXII. Hæc autem omnia, fides quæ est in Christo, confirmat: sic enim ille per Spiritum sanctum nos compellat: *Adeste filii, audite me; timorem Domini docebo vos. Quis est homo qui vult vitam, diligens dies videre bo-*

Καὶ γὰρ αὐτὸς; κ. τ. λ.] Sim- Hierosolymitanus; imò Anony-  
plicius Clemens Alex. à quo hæc nus ipse [Bernardus] non po-  
petita sunt, ὁ Κύριος λέγει. A ca- tuit non aliter sensisse, si utrum-  
pite sequente ad cap. xl. adulteri- vis Clementem probè nõsset:  
na omnia, post Clementem A- Alexandrinus enim quædam ci-  
lex. addita. BERN. — At aliter tat ex cap. xxxvi, & xxxviii.  
sensit Photius, aliter Cyrillus Wot.

ρας ἰδεῖν ἀγαθῆς; παῦσον τὴν γλῶσσαν σου ἀπὸ κακοῦ, καὶ χεῖλη τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον· ἐκκλινον ἀπὸ κακοῦ, καὶ ποιήσον ἀγαθόν· ζήτησον εἰρήνην, καὶ διώξον αὐτήν. Ὁφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὅτα αὐτοῦ πρὸς δέησιν αὐτῶν· πε[ρόσωπον δὲ] Κυρίου ἐπὶ ποιούντας κακὰ, [τοῦ ἔξολο] θρεῦσαι ἐκ γῆς τὸ μνημ[ό-συνον] αὐτῶν. Ἐκέκραξεν ὁ δ[ίκαιος], καὶ ὁ Κύριος εἰσήκουσεν αὐ[τοῦ, καὶ ἐκ] πασῶν τῶν ἑλίψεων α[ὐτοῦ ἔρρῳ]σατο αὐτόν. Πολλαὶ μά[στιγες] τοῦ ἀμαρτωλοῦ, τοὺς δὲ ἐ[λπίζον]τας ἐπὶ Κύριον ἔλεος κυκλώσ[ει].

ΚΓ'. Ὁ οἰκτιρῶν κατὰ πάντα κ[αὶ εὐερ]-  
γῆτικὸς πατὴρ ἔχει σπλάγχνα ἐ[πὶ] φοβουμέ-  
νους αὐτόν, ἠπίως [τε] καὶ προσηνώς τὰς χάρι-  
τας αὐ[τοῦ] ἀποδίδοι τοῖς προσερχομένο[ις] αὐ-  
τῷ ἀπλῆ διανοία. Διὸ μὴ διψυχῶμεν, μηδὲ  
ἰνδαλλέσθω ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐπὶ ταῖς ὑπερβαλ-

VERS.FELL nos? Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne lo-  
quantur dolum. Diverte à malo, & fac bonum: in-  
quire pacem, & persequere eam. Oculi Domini super justos,  
& aures ejus in preces eorum: vultus autem Domini  
super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum.  
Clamavit justus, & Dominus exaudivit eum, & ex om-

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. θλιψίων. <sup>2</sup> ελαίος. <sup>1</sup> MS. οικτειρῶν.

Μὴ διψυχῶμεν.] Ne anxii & τὰ μέλλοντα παγίως, μήτε πρὸς  
dubii simus, neque ad hanc ne- τὰ παρόντα ἀσφαλῆς ἠδρασιμέ-  
que ad illam partem declinantes: νον, ἀλλὰ τῆδε καμέτσε ἀγόμενον  
διψυχία enim est ea animi af- καὶ περιφερόμενον, καὶ ποτὲ μὲν  
fectio, qua quis secundum A- τῶν μελλόντων, ποτὲ δὲ τῶν πα-  
thenazum dicitur δίχα θυμῶν ἔ- ρόντων ἀντεχόμενον. Vide S.  
χειν. Δίψυχον hoc modo de- Hermæ L. ii. M. 9. Wot.—  
ficiabit Oecumenius: Δίψυχον Duplex iste animus, apud Scrip-  
ἄνδρα τὸν ἀνεπέριστον, τὸν ἀ- tores sacros pessimè audire so-  
ετήρικτον λέγει, τὸν μήτε πρὸς let, ut sit ἀνὴρ δίψυχος, instabi-

linguam tuam à malo; & labia tua ne loquantur VERS. COTI  
 dolum. Declina à malo, & fac bonum: quare pa-  
 cem, & perseguere eam. Oculi Domini super ius-  
 tos, & aures ejus in preces eorum: vultus autem  
 Domini super facientes mala; ut perdat de terra  
 memoriam eorum. Clamavit justus, & Dominus  
 exaudivit eum, & ex omnibus tribulationibus li-  
 beravit eum. Multa flagella peccatoris: sperantes Pf. xxxii.  
10.  
 autem in Domino, misericordia circumdabit.

XXIII. Misericors omnino & beneficus Pa-  
 ter, viscera erga timentes eum habet; gratiasque  
 suas benignè & suaviter largitur iis qui ad ip- Lege cap:  
xi. & Bar-  
nabæ c. xix.  
& Herm.  
Vif. iii.  
N. 4.  
 sum simplici mente accedunt. Quare ne dubii  
 animo simus, neque hæsitet anima nostra super  
 eximiis & splendidis ejus muneribus. Longè

tribulationibus ejus liberavit eum. Multa flagella VERS. FELL  
 peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia cir-  
 cundabit.

XXIII Misericors in omnibus, & benignus Pater,  
 viscera erga timentes eum habet, & venientibus ad ip-  
 sum cogitatione purâ & simplici, gratias suas benignè &  
 suaviter largitur. Quare animo duplici ne simus, neque  
 super eximiis & honorificis donis ejus efferatur anima

lis. varius, fluxa, imò nullius numero usurpatur. JUN.— Perfi-  
 fidei; qui cor illud, quod Deo ciendæ sententiæ necessariò ali-  
 opt. max. in solidum debetur, qua addenda sunt, nempe hæc,  
 inter ipsum & Satanam, pieta- nisi quid aptius occurrerit, ἡ ψυ-  
 tatem & lucri compendia, vo- χή ἡμῶν κλοῦσθαι θαλάσσης ἀνεμι-  
 luptatumque illecebras, partitur ζομένω καὶ ἑπιζομένω, ἀλλ' εὖ-  
 & dispefcit. FELL. Φρανθήτω ἐπὶ ταῖς, κ. τ. λ. Bois.

[Ἰνδάλλῃσθω.] Fortè ἐνδοιάσθω — Ἰνδάλλῃσθαι autem est φαν-  
 literarum levī mutatione, vel τίζεσθαι, spectra & phasmata  
 potiùs ἰλιγγιάσθω, quod idem captare. Inde Jer. xvii. 3. Ὁ  
 εἶ, & à Chrysofomo saepe- quæ alibi δαιμόνια redduntur, ἰν-  
 G 2

λούσαις καὶ ἐνδόξοις θωρααῖς αὐτοῦ. Πόρρω γενέσθω ἀφ' ἡμῶν ἢ γραφὴ αὐτῆ, ὅπου λέγει, Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δίψυχοι, οἱ δισταζόντες τὴν ψυχὴν, οἱ λέγοντες, Ταῦτα ἠκούσαμεν καὶ ἀπὸ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ ἰδοὺ γεγηράκαμεν, καὶ οὐδ' ἐν ἡμῖν τούτων<sup>2</sup> συμβέβηκεν. ὦ ἀνόητοι, συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλω, λάβετε ἄμπελον· πρῶτον μὲν φυλλοροεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, εἶτα φύλλον, εἶτα ἄνθος, καὶ μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεστηκυῖα. Ὁρᾶτε ὅτι ἐν καιρῷ ὀλίγῳ εἰς<sup>3</sup> πέπειρον καταντᾷ ὁ καρπὸς τοῦ ξύλου. ἐπ' ἀληθείας ταχὺ καὶ<sup>4</sup> ἐξαίφνης τελειωθήσεται τὸ βούλημα αὐτοῦ, συνεπιμαρτυρούσης

VERS.FELL nostra. Longè à nobis absit scriptura illa, ubi dicitur, *Miseri & infelices sunt, qui animo duplici sunt & inconstanti, dicentes, Hæc à parentibus nostris audivimus, & ecce consenuimus, nihil tamen horum nobis accidit.* O fa-

VAR.LECT. <sup>2</sup> συνεβηκεν. <sup>3</sup> πεπειρον. <sup>4</sup> ἐξαίφνης.

δάλματα à Lxx dici meruere; passim nominantur. Nisi fortè quo omnino significato eadem conjecturarum à Junio prolata-vox occurrit, Sapient. xvii. 3. rum satisfaciatur alterutra, mihi Qui ergo inani φιλανθία sibimet reponendum videtur, διχαζέσθω. ipsis placent, & seipsos, ut sine Dubitantis enim animus nunc merito, ita etiam sine rivali de- in hanc inclinatur, nunc in illam pereunt, quosque B. Judas ἐν- partem, adeoque quasi dividitur υπνιαζομένους appellat, ii sunt à ac distrahitur. Hinc dubitatio- quorum labe & morbo S. Cle- nem διχονοίαν dixerunt. DAV — mens cavere hortatur atque sua- Egregiè vir doctus, ad sensum det. FELL.— Quæ huic lec- quod attinet: sed cùm consulu- tionis tuendæ commentus est Cl. issem Hefychium, cœpi ἰνδάλ- Fellus, inania sunt & coacta; λέσθω interpretari decipiatur ani- nam τοῦ ἰνδάλλεσθαι potestas *mi sui figmentis*, quod optimè huic loco non est congrua, nec etiam loco convenit. Sic ergo huc quidquam facit; quamvis Hefychius: Ἰνδάλλαι, ὁμοιοῦλαι, ἰνδάλματα pro spectris ponantur. φαίνεσθαι, δοκεῖ, στοχάζεσθαι, ἰσοῦ- Eo enim nomine gaudent, quòd λαι, σοφίζεσθαι. Dubitantes, qua- luce carentum sint simulacra. les hi, suis ipsorum figmentis Quapropter imagines & εἰδῶλα σοφίζονται, dum putant non fu-

à nobis fit Scriptura illa, ubi dicit; *Miseri sunt* VERS. COT Jac. i. 10. 2 Pet. iii. 4.  
*qui animo sunt duplices & incerti, qui dicunt,*  
*Hæc audivimus etiam à patribus nostris, & ecce*  
*consenuimus, & nihil horum nobis accidit.* O a-  
 mentes, comparate vos arbori: vitem sumite:  
 primùm quidem frondes defluunt; inde in ea  
 fit germen, postea folium, dehinc flos, & post  
 hæc acerba uva & immatura, denique uva per-  
 fecta & matura. Videtis quòd in exiguo tempore  
 ad maturitatem pervenit fructus arboris: in ve-  
 ritate, brevi & subitò perficietur voluntas ejus;

tui, comparate vos arbori, vitem sumite; primùm qui- VERS. FELL  
 dem <sup>a</sup> frondescit, germen postea <sup>b</sup> pullulat, folium de- adefrondef-  
 inde & flos, posthæc uva acerba, tandem demum uva cit. WOT.  
 matura: videtis quòd in exiguo tempore fructus ar- b fit. Id.  
 boris ad maturitatem perducitur. In veritate, brevi &  
 subito voluntas ejus perficietur: Scriptura etiam testi-

turnum, quod antea non fuit, ut Archontis. Sequentia favent:  
 in sequentibus habet Clemens. nam posteriora tempora confe-  
 CLER. runtur cum anterioribus. CLER.

Ἡ γραφή αὐτή.] Scriptura A- — Codex MS. exhibet *επι* tam  
 pocrypha; cujus testimonium, in hac, quàm in altera Epistola;  
 ut propheticum, reperitur in E- ubi hæc eadem habentur penè  
 pist. ii. C. 11. COT. — Accentu ἀυτολεξεί. WOT.

mutato, lege ἡ γραφή αὐτῆ. hæc Ἡ ἀνόητοι.] Verba hæc & se-  
 scriptura. DAV. — Fortè hæc quæntia Clementis non sunt, ut  
 citantur ex Jac. i. 8. & 2 Pet. ex Epist. ii. patet; sed ejusdem  
 iii. 3, 4. inter se collatis. WOT. auctoīs, cujus superiora. Hoc

Ἀπὸ τῶν πατέρων.] Si MS. dudum monuerunt rev. Pearson  
 habeat *επι*, ut aiunt, potest re- & sigacissimus G. Wendelinus.  
 tineri, ut significet non à pa- COLOM.

tribus, sed *parentum tempore*: φυλλοροεῖ.] Ita MS. non cum  
 nam ἐπι cum genitivo hoc sig- duplici ρ, quod in hujusmodi  
 nificat; ut ἐπι τοῦ ἀρχοντος, est vocibus hic codex nusquam ag-  
 sub Archonte, hoc est, tempore nascit. WOT.

καὶ τῆς γραφῆς, ὅτι ταχὺ ἤξει, καὶ οὐ χρονιεῖ,  
καὶ ἑξαιφνης ἤξει ὁ Κύριος εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ,  
καὶ ὁ ἅγιος ὃν ὑμεῖς προσδοκᾶτε.

ΚΔ'. Κατανοήσωμεν, ἀγαπητοί, πῶς ὁ δεσ-  
πότης ἑπιδείκνυται διηλεκῶς ἡμῖν τὴν μέλλου-  
σαν ἀνάστασιν ἔσεσθαι, ἥς τὴν ἀπαρχὴν ἐποιή-  
σατο τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἐκ νεκρ[ῶν]  
ἀναστήσας. Ἰδωμεν, ἀγαπητοί, τὴν κατὰ κα[ι-  
ρὸν] γινομένην ἀνάστασιν. Ἡμέ[α καὶ] νύξ  
ἀνάστασιν ἡμῖν δηλοῦσ[ιν] κοιμᾶται ἢ νύξ,  
ἀνίσταται ἢ[μέρα,] ἢ ἡμέρα ἄπεισιν, νύξ ἐπέβ-  
[χεται]. Ἰδωμ[εν] τοὺς καρπούς· ὁ σπόρος [πάσι  
δῆλόν] τινα τρόπον γίνεταί. Ἐξῆλ[θεν ὁ σπ]εῖ-

VERS. FELL monium perhibente, quod statim venturus sit e Dominus  
cuiquetar- in templum ejus, & sanctus quem vos expectatis.

dabu, & XXIV. Consideremus, dilecti, quemadmodum Do-  
statim ve- minus futuram resurrectionem nobis a perpetuo osten-  
niet Id.

a continuo.  
Wot.

ἑξαιφνης. <sup>1</sup> MS. επιδεικνύσαι. <sup>2</sup> C. ἔπεισιν.

Καὶ οὐ χρονιεῖ, καὶ ἑξαιφνης di honor, omnis substantia deni-  
ἤξει.] Restituimus hæc ab om- gratur. Sordent, silent, siupent  
nibus codicibus impressis omif- cuncta, ubique justitium est, qui-  
fa, ex MS codice. Wot. es rerum. Ita lux amissa luge-

Καὶ ὁ ἅγιος ] Mal. iii 1. Fi- tur, & tamen rursus cum suo  
eri potest ut ἄγγελος, per brevi- culu, cum dose, cum so'e, ea-  
ationem primò scriptum, postea dem & integra & tota universo  
transiit in ἅγιος. COT. o'bi reuiviscit, interficiens mor-

Ἡμέρα καὶ νύξ, κ. τ. λ ] Ter- tem suam noctem, rescindens se-  
tullianus de resurrectione, C. 12. pulturam suam tenebras, hæves  
locum hunc eleganter exprimit; sibimet existens, donec & nox re-  
nec dubium est, quin in hoc & riuiscat cum suo & illa suggestu.  
sequente capite quod de Phæ. &c. Sic Epiphanius in Anco-  
nice est, Clementem nostrum rato, Καὶ ἡ κτίσις πᾶσα διαβή-  
sequutus sit. Apice tunc, in- δην ἀποδὸς ἐλέγχει, ὑποφαίνουσα  
quit, ad ipsa quoque exempla καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀναστάσεως  
divina potestatis. Dies moritur τὸ εἶδος· δύνει γὰρ ἡ ἡμέρα,  
in noctem, & tenebris usquequa- καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν πρό-  
que sepelitur. Funestatur μιν- πον κοιμισμῶν αἰνιττομένης· ἀνα-

scripturâ etiam testimonium perhibente, quòd <sup>VERS. COT.</sup>  
*protinus veniet Dominus ad templum suum, &* <sup>Mal. iii. 1.</sup>  
*sanctus quem vos expectatis.* <sup>Hab. ii. 3.</sup>  
<sup>Heb. x. 37.</sup>

XXIV. Consideremus, dilecti, quemadmo- <sup>Lege Epist.</sup>  
 dum Dominus continuè nobis ostendat resurrec- <sup>ii. cap. 9.</sup>  
 tionem quæ futura est; cujus primitias fecit  
 Dominum Jesum Christum, suscitans eum è  
 mortuis. Intueamur, dilecti, quæ omni tempore  
 fit, resurrectionem. Dies & nox resurrectionem  
 nobis declarant: cubat nox, exurgit dies; dies  
 abit, nox advenit. Respiciamus fruges: semen- <sup>I Cor. xv.</sup>  
 tis quo modo fiat, omnibus obvium est: *Egres-*

dat, cujus primitias Dominum Jesum Christum fecit, <sup>VERS. FELL</sup>  
 eum à mortuis <sup>b</sup> suscitans. Intueamur, dilecti, resur- <sup>b</sup> suscitavit.  
 rectionem quæ omni tempore fit. Dies & nox resur- <sup>Id.</sup>  
 rectionem nobis ostendunt; nox cubat, exurgit dies;  
 abit dies, nox ingruit & insequitur. Intueamur <sup>c</sup> fruges, <sup>c</sup> fructus  
 sementis quomodo fiat omnibus obvium est: *Egressus* <sup>terrx, se-</sup>  
<sup>minatio</sup>

τέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς δι' ὑπὸ κού- cem σπόρος sepe idem signifi-  
 σα, καὶ ἀναστῆσαι; ὑποδεικνύου- care quod σπέρμα. Usitatus au-  
 σα τὸ σημεῖον. Locus hic cor- tem d. notat ipsam ferendi ac-  
 ruptus videtur, quem nos extionem: quom igitur proximè  
 conjectura sic emendandum fu- sequuntur σπερμάτων ἄτινα . . .  
 tamus, καὶ νεκρῶν ὑπνωτόμεθα ξηρὰ καὶ γυμνὰ, m. lim interpre-  
 τῶν τρέπον, κοιμήσεως θάνατον ἀι- tari σπόρος *feminatio* vel *satio*,  
 νιτομένη; &c. JUN. & legere σπόρος κόκκου vel σίτου.

Ὁ σπόρος [πᾶσι δὴ γλόν] Malè WOT.— Suppiendum credi-  
 Junius supplevit hiatum, qui derim οἰδαμεν, vel εὖ ἴσμεν.  
 non est nisi sex vel ad plurimum Quod de tritici grano refert no-  
 septem literarum. Millius legen- ster, id S. Paulo debet: reliquas  
 dum vult γυμνὰς vel νεκρὰς, & autem rhetoricas futuræ resur-  
 vocem σπόρος eodem modo, quo rectionis probationes ex Clemen-  
 σπέρμα, interpretandum esse pu- te mutuati sunt Theophilus ad  
 tat: *Videamus fructus, quomodo* Autolycum, Lib. i. p. 34. Ter-  
 semen mortuum vel nudum tullianus Apol. C. xlviii. alique  
*producitur.* Agnosco sanè vo- Patres. DAN.

ρων, καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν γῆν, [καὶ βληθεῖ]ντων  
σπερμάτων, ἅτινα πέ[πλωκεν εἰς τὴν γῆν ξηρὰ  
καὶ γυμνὰ, δι[αλύει χρόνος]. εἴτ' ἐκ τῆς διαλύ-  
σεως ἡ μεγα[λή δύναμις] τῆς προνοίας τοῦ δε-  
σπότητος [ἀνίσ]τησιν αὐτά, καὶ ἐκ τοῦ ἐνὸς πλει-  
[ονα αὐ]ξεί, καὶ ἐκφέρει καρπὸν.

ΚΕ'. [Ἰδω]μεν τὸ παράδοξον σημεῖον, τὸ [γιν]-  
όμενον ἐν τοῖς ἀνατολικοῖς [τό]ποις, τουτέστιν τοῖς  
περὶ τὴν Ἀραβίαν. Ὀρνεον γάρ ἐστιν ὁ προσωνο-

VERS FELL. *est seminator, & semen in terram jecit, & jaculis femi-  
nibus, quæ nuda & arida in terram ceciderunt, tempore  
dissolvuntur, & post dissolutionem magna divinæ pro-*

VAR., LECT <sup>1</sup> MS. *ορναιον.*

[Ξηρὰ καὶ γυμνὰ.] Sic Proclus nicis, partim ad mores uti, par-  
apud Epiphanium, γυμνὰ καὶ tim ad mysteria, partum virgi-  
ἄσαρκα βάλλεται εἰς γῆν, καὶ τε- neum, & resurrectionem Domi-  
λεσφορούμενα ἀποδίδουσι. Sic A- nicam ac nostram: trahitur ab  
postolus ad 1 Cor. xv. 37. γυμ- aliis ad falsa dogmata. Sed mi-  
ρον κόκκον. JUN. rum, cunctis Christianis non

Δι[αλύει χρόνος.] Hæc lectio suboluisse fraudem, ob Paga-  
admitti nequit: spatium enim nismum fabellæ permistum. Qui-  
inter δι & εἴτ' non est nisi quin- a autem φοῖνιξ Græcè & uni-  
que, vel ad plurimum sex lite- genam avem & palmam signi-  
rarum. Existimo exhibuisse MS. ficat; hinc factum est, ut Da-  
ε pro αι posito, διαλυεῖ. Utitur vidis textus Psalm. xci. 13. Δί-  
certè λυεῖται Theophilus Antio- καιος ὡς φοῖνιξ ἀνθήσει, à plurimis  
chenus, Lib. i. ad Autolyicum, de palma, à Tertulliano & Epi-  
de hac ipsa re agens. Lego igi- phanio de alite sit acceptus. Hinc  
tur διαλύεται, nec dubito quin etiam evenit ut Ezechielus Po-  
ita scripserit Clemens ipse. WOT. eta, in Dramate inscripto Ἐξα-

Μεγάλη δύναμις.] Cod. MS. γωγῆ, postquam egit de septua-  
exhibet μεγα—ης: proculdubio ginta palmis, Exod. xv. 27. sub-  
legendum est μεγαλειότης. WOT. junxerit occursum & descrip-  
Ἄορνεον γάρ ἐστιν κ. τ. λ.] Non tionem Phœnicis, (Vide Eusebii  
fertur alia fabula, in cujus enar- Præpar. Evang. Lib. ix. 29.) ut-  
ratione consentiant magis, ma- que Auctor Carminis de Phœ-  
gisque dissentiant Scriptores: nice, Lactantio tributi, in fictione  
consentiant fere omnes in re, sua locum palmæ dederit: ut de-  
dissentiant de modo. Et quidem nique, arborem alii ab ave, avem  
mios est Patribus exemplo Phœ- alii ab arbore deduxerint. Porrò



*sus est seminator, & semen in terram jecit; atque* VERS. COT.  
*jaëctis feminibus, quæ arida & nuda ceciderunt*  
*in terram, tempore dissolvuntur; & post disso-*  
*lutionem, magna providentiæ Domini virtus*  
*resuscitat ea; ac ex uno, multum fructum pro-*  
*fert & accumulât.*

XXV. Contemplemur signum mirabile, quod  
 in Orientalibus locis, scilicet in Arabia fit. A-  
 vis quippe est quæ vocatur Phœnix: hæc singu-

videntiæ <sup>d</sup> virtus resuscitat ea, ac ex uno plura fiunt, & VERS. FELL  
 fructum produciunt. d potestate

XXV, Contemplemur signum mirabile quod in par- resuscitan-  
 tibus orientis, scilicet, in Arabia fit. Avis est, quæ tur. Id.  
 Phœnix vocatur: hæc sui generis sola & <sup>d</sup> unigena ex- d solitaria.  
Wor.

narratiuncula Phœnicis in edi- λῆψις, & resurrectionis symbolo,  
 tionibus posterioribus Hierony- multi multa. Patres Græci &  
 mi manca est, atque adeo ex Latini, historici & philosophi,  
 veteri Lugdunensi ad pristinam strictâ & solutâ oratione. Max-  
 integritatem revocari debet, re- imus autem contra Severi dog-  
 scribendo hunc in modum: mata ad Petrum Illustrium, fa-  
 Phœnix avis est in India, & per bulam conatur ostendere quæ de  
 quingentos annos de Libano im- ea narrantur, nullumque anip-  
 plet se aromatibus, & sic nidi- mal μοναδικὸν esse contendit. E-  
 ficat, & indicat Sacerdoti Heli- go, licet incerta sint quædam  
 opolitano, mense Famenoth aut quæ de hoc alite feruntur, & fa-  
 Farmuth. Implet aram Sacerdos bulosis aucta (ut Tacitus *Annal.*  
*sarmentis; & ibi confert Phœnix Lib. vi.)* cæterum esse ejusmodi  
 aromata, & electrum ara im- volucrem, quæ redivivo suæ car-  
 ponit. Et primo solis ortu, Phœ- nis humore reparatur, & de suo  
 nix quidem movet pennas; solis furgat rogo. & quod in Ægyp-  
 verò calore accenditur electrum, to etiam aliquando aspiciatur,  
 & sic exuruntur aromata, & cum illo non ambigo: maloque  
 ipse Phœnix incenditur. Crastino cum Clemente nostro viro Apo-  
 die de cinere gignitur vermis: stolico, Tertulliano, Origene,  
 secundo pennas effert: tertio ad Cyrillo Hieros. Eusebio, Nazian-  
 antiquam redit naturam: & sic zeno, Epiphanio, Synesio, Hie-  
 ad sua loca revertitur. Habe- ronymo, Ambrosio, Lactantio,  
 tur locus in Epistola, seu potiùs Plinio, Seneca, Mela, Solino, Phi-  
 post Epistolam ad Præsidium de Iostrato, Libanio, & aliis errare;  
 cæreo Paschali. COT. quàm Maximum & ejus sequa-

De Phœnice, ave πελυθρυλ- cium opinionem sequi, qui τῆν

παυλοκρατοριανον του δημιουργου δευ- Heb. Authores, & maximi no-  
 ναμιω rationis humanæ imbecil- minis, certè sunt in ea senten-  
 litate metiuntur, & ancillantis tia. Quin & in *Masora* specia-  
 naturæ legibus naturæ dominium liter notatur, quòd vox hæc לול  
 circumscribunt. Maximo autem aliud significet quàm vulgò, de  
 Origenem oppono, qui, Lib. iv. qua Hieronymus in Epistola ad  
 contra Celsum, secundum natu- Præsidium. *Et verò ex nota qua-*  
 ram hoc fieri posse asserit. Et *dam Masoretica qua ad hanc vo-*  
 plenissimo huic & firmissimo *cem adscripta legitur, in quibus-*  
 (ut Tertulliani verbis utar) *re-* *dam Bibliis MSS. qua præscri-*  
 surrectionis specimini, ex *Me-* *bitur bis reperiri, idque in dua-*  
 thodio. etiam novissimi diei non *bus significationibus; sequitur*  
 abfimile in natura indicium & *apud Jobum phœnicem signifi-*  
 documentum, addo; Pyragnum, *care, cum Gen. xxii. 17. are-*  
 scilicet, plantam, quæ ardente *nam significet.* Porro dicit R.  
 Olympe in mediis flammis vi- *D. Kimchi, se invenisse vocem*  
 ret & floret, ac si juxta aqua- *לול cum Shurek, ut phœnicem*  
 rum decursus plantaretur. *Phot.* significet in libro correcto *Hie-*  
*Bibl. pag. 623. edit. Schot. JUN. rosolymitano.* Revera Lxx Se-  
 — Quo loco legendum forsàn niore*s* ita reddunt has voces &  
 divisim πῦρ ἄγνος. Sic certè ἡλιχία μὲν γηράσει ὡσπερ στέλεχος  
 H. St. & ejus gener Casaubonus. φοίνικος, ubi φοῖνιξ homony-  
 COLOM. — Præter Auctores num est, & *palmam* non mi-  
 supra memoratos, de Phœnice nùs quàm *phœnicem* effert. Sed  
 mentionem fecerunt Herodotus, quandoquidem לול *palmam* nun-  
 Diodorus Siculus, Dion, Plu- quam denotare cognoscitur, co-  
 tarchus, & Poetæ, Ovidius, & gitandum venit, utrùm incre-  
 Claudianus. *ditabile profus sit τὸ στέλεχος* hic

Photius in Bibliotheca, vitio in eo significato apud eos posi-  
 vertit auctori nostro, quòd de tum quo *stirps* & *stemma* in  
 Phœnice hic verba fecerit. Me- omnibus fere dialectis passim  
 minisse autem potuit, in S. Li- usurpantur: quod si fiat, ipsi  
 teris, saltem ex mente Lxx. Hi- Lxx Interpretes omnino Phœ-  
 eronymi, atque aliorum inter- nicem agnovere. [Versio Vul-  
 pretum, animalia recenseri non gata habet, *In nidulo meo mo-*  
 magis à naturalis historiæ, & *riar, & sicut palma multipli-*  
 Philosophiæ peritis agnita, quàm *cabo dies.* Nulla verò est con-  
 Assyriam hanc volucrum: in iis nexio inter *sicut palma mul-*  
 enim leguntur τραγέλαφοι, *Gry-* *tiplicabo dies, & in nidulo meo*  
*phes, μυρμηκολέονες, fauni, sa-* *moriar.* Quidni autem hic Phœ-  
*tyri, sirenes, lamie.* Imò verò *nix* admittamus, cùm ab eo-  
 disquisitionem aliquam me- etur, dem tales *Leviathan* & *Beemoth*  
 an non de phœnice expressa ha- describantur, quales non uf-  
 beatur mentio in Libro Jobi quam vel terrâ vel mari repe-  
 xxix. 18. ubi dicit קני אנוע *rias? Wor.*] At verò si man-  
 סים *לבהול ארבה מים* *expirabo in ni-* *tissæ loco adjiciatur, Autho-*  
 ao meo, & *sicut Phœnix multi-* *res laudatissimos, qua sacros, qua*  
*plifico dies.* Vetustissimi apud profanos, eadem fuisse in sca-

tentia; minimè mirum videri solus insolitæ, à colore saltem si debet (utcumque Bochartus aliter non & veteri nomenclatura Phœter senserit) doctissimum Junix dicendi, sese ostentaret, *quæ nium apud se statuisse, satius esse sublato*, ut verbis Taciti utar, tantis auspiciis errare, præsertim *myrrha pondere, tentasque per in re ubi sine noxa peccatur, longum iter, ubi par oneri, par quàm contrariæ sententiæ fauto-meatui sit*, fascino suam ad ribus accedendo vel rectè *sen-Solis Aram perferret, atque adotire*. Certè cùm Cornelius *Taleres*: atque officio illo planè citus, cui adstipulantur reliqui mirabili, non minùs quàm *muistius seculi Historici, disertè dixeret, honorem altaribus adderet. cat, Paulo Fabio & Lucio Vitel*. Ostentum certè illud, quod *Talio Coss. post longum seculorum* quiniò Prisco animos dedit, ut *ambitum, avem Phœnicem in apud Romanos imperium ca-Ægyptum venisse, & præbuisse* pesseret, (ut alia à Livio *memo-materiam doctissimis indigenarum* rata præteream,) multum ex *& Græcorum, multa super eo* hoc trahere videtur, nec non ei *miraculo differendi*, minimè *pu-facem præferre*. Sed si hæc *mitandum est, cum merum men-nùs satisfaciant*; breviter *dici dadium, & puram putam fabu-poterit*, Phœnicis historiam apud *lam effutiisse: præsertim quan-omnes pro concessa habitam, & do satis constat, quantum olim proinde argumento ad homines malus Dæmon miserorum ho-ducto, rectissimè inservire: ni-minum superstitioni & ignoran-hil enim refert, quibus armis tix insultabat; quantumque è re hostem confodiamus; nec mi-sua erat eâ tempestate, cùm nùs feliciter ab admissio errore Evangelii splendor terrarum or-redarguetur error, quàm à veri-bem vitalibus radiis salutare in-tate in medium producta veri-ciperet, notabili aliquo commen-tati fides & auctoramentum ac-to seipsum venditare. Et quidem cedunt. Nec aliter videtur B. qui se pro *aëris principe*, per a-Paulus, cùm in hoc ipso nego-vium ministeria, & universum tio, apud hosce arbitros, (Co-auguralis scientiæ apparatus gef-rinthios intelligo) versaretur, al-ferat, quique celeberrima illa legasse in caulam suam, morem, Jovis Dodonæi apud Græcos, pariter cum Phœnicis hac histo-atque Hammonis apud Ægyptia improbabilem, *baptismum* tios Oracula, solenni avium *TE-pro mortuis*; ut exinde resurrec-*pariæ*, dedicaverat, (de qua re tionem comprobaret. *FELL*. inter alios consuli potest Hero- De Phœnice nullum antiquius dotus in Euterpe) non absurdè testimonium habemus eo quod fecisse videbitur, si nutantia sua exstat in Historia Sinica viri fide sacra stabilire conaretur, revo-dignissimi Martinii, sub Xoarro cato eo ostento Heliopoli, quod *iv. Imperatore: sub initium im-animos hominum pridem im-perii Solis avis apparuit, cuius buerat; promptissimamque si adventu felicitatem regno por-dem sibi spondere poterat. Ni-tendi vulgè existimant. Est for-mirum, quòd post longa quæ-ma, qua avem hanc pingunt, a-dam intervalla, avis formæ prior-*quilam crederes, nisi plumarum***

μάζλαι Φοῖνιξ· τοῦτο<sup>2</sup> μονογενὲς ὑπάρχον ζῆ ἔτη πενήκοντα· γενόμενόν τε ἤδη πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν αὐτό, σηκὸν ἑαυτῶ ποιεῖ ἐκ λιθάνου καὶ σμύρνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρωμάτων, εἰς ὃν πληρωθέντος τοῦ χρόνου εἰσέρχεται, καὶ τελευτᾷ. Σηπομένης δὲ τῆς σαρκὸς σκώληξ τις γεννάται, ὃς ἐκ τῆς ἰκμάδος τοῦ<sup>3</sup> τετελευτηκότος ζώου ἀνατρεφόμενος, πῆροφυεῖ. εἶτα γενναῖος γενόμενος αἶρει τὸν σηκὸν ἐκείνον, ὅπου τὰ ὄστα τοῦ προγεγονότος ἐστίν, καὶ ταῦτα<sup>4</sup> βαστάζων, διανεύει ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς χώρας ἕως τῆς Αἰγύπτου, εἰς τὴν λεγομένην Ἡλιούπολιν· καὶ ἡμέρας, βλεπόντων πάντων ἐπιπτάς, ἐπὶ τὸν τοῦ ἡλίου βωμὸν τίθησιν αὐτά, καὶ οὕτως εἰς τοῦπίσω ἀφορμᾷ. Οἱ οὖν ἱερεῖς ἐπισκέπτονται

VERS. FELL istens annos quingentos vivit, & cum morte dissolvenda est, è thure, myrrha, & reliquis aromatibus loculum sibi struit, quem completo annorum spatio ingreditur, & vitam deponit: ex carne vero ejus putrefacta vermis quidam nascitur, qui animalis defuncti

VAR. LECT. <sup>2</sup> μονογενής. <sup>3</sup> ἐτελευτηκός. <sup>4</sup> βαστάζων.

*mira & discolor varietas obstat.* Veritas tanti momenti æterret. Phœnicem ut esse suspicer, nã veritatis, ut sic dicam, principis raritas persuadet. COLOM. cipis nitatur oportet. Finis hinc Locum hunc de Phœnice, storix de cineribus Phœnicis aræ quasi emblemate resurrectionis, solis impositis, in urbe superstitionem castigavit, excepto Photiosa, ejusdem est ingenii, quod tio in Biblioth. Cod. cxxvi. Venit mulieres pias *Danaidas* & rùm si cruditus ille Criticus at- *Dircas* antea recensuit. Si tamen tendisset id quod soleant facere hæc essent Clementis, ignoscere Scriptores Ecclesiastici, quando quidem viro, aliarum virtutum loquuntur *διδασκτικῶς*. hoc est, causâ, sed laudare ejusmodi rati- ferid & ut doceant; quidve fa- ocinationem non possemus. ciant, cum loquuntur tantum *οι-* CLER. — Ne condemnetur *κορομικῶς* (ut loqui solent) ubi Pater, quod hoc vulgo tunc tem- rhetoricè tantum illustrant quod poris recepto miraculo ad con- docent, forte ab ea castigatione firmandam doctrinam de resur- abstinuit. BURT. rectione utitur. WOR.

laris & unigena existens, annos vivit quingen- VERS. COT,  
 tos: cumque jam morte dissolvenda est, loculum  
 sibi conficit è thure, myrrha, & reliquis aroma-  
 tibus, quem completo tempore ingreditur, &  
 obit: ex carne verò ejus putrefacta, vermis qui-  
 dam nascitur, qui animalis defuncti humore nu-  
 tritus, plumescit; deinde fortior factus, locu-  
 lum illum, in quo antecessoris ossa reposita sunt,  
 sustollit; eaque portans ex Arabica regione ad  
 Ægyptum & urbem quæ dicitur Heliopolis,  
 vergit; & interdiu, spectantibus omnibus ad-  
 volans, super altare Solis illa collocat, atque ita  
 retrorsum proripit sc. Itaque sacerdotes com-

humore nutritus plumescit, & auctis postea viribus lo- VERS. FELL  
 culum tollit, in quo ossa parentis recondita sunt, quæ  
 humeris gestans ex Arabica regione in Ægyptum, &  
 urbem quæ Heliopolis dicitur, pervolat, ac spectantibus  
 omnibus diurno tempore advolans, super altare Solis  
 illa collocat, atque ita unde venerat, regreditur. Sa-

Ζη ἕτη πεντακόσια.] Non con- 47. Legendum ergo πρὸς ἀπό-  
 venit inter scriptores de numero λυσιν, σηκὸν ἑαυτῶ ποιεῖ, adpro-  
 annorum vitæ Phœnicis, aliis pinquante jam mortis tempore,  
 mille illi annos, aliis septies mil- *loculum sibi facit.* DAV.

le præter sex, aliis sexcentos & Διανεύει.] Hesyehius Διανεύει,  
 sexaginta, aliis non nisi quingen- *τρέφει* (lege *στρέφει*) κυκλεῖ.  
 tos tribuentibus. Bois. COLOM.— Malim ego διανύει

Πρὸς ἀπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν legere, hoc est, uno progressu  
 αὐτὸ.] Legendum arbitror πρὸς fertur in Ægyptum, nullâ inter-  
 ἀπόλυσιν, καὶ καιρὸν τοῦ ἀπο- *positâ* quiete, sicut *διάνυσμα* νο-  
 θανεῖν, ut posterius ἐξήγησις sit catur progressus diei unius vel  
 prioris, cum decessus jam & noctis. Pro ἡμέρας, lege δι' ἡ-  
 tempus moriendi appetierit. Bois. μέρας. CLER.— Existimo

— Tria verba postrema glos- *voce* διανεύει, i. e. στρέφει  
 sematis loco sunt habenda, ἀπό- *vel* κυκλεῖ, (à terra Arabica  
 λυσις enim mortem significat; ad Ægyptum vergit) huic lo-  
 quod multis probat A. Gatake- *co* quàm aptissimè convenire.  
 rus de Stylo N. T. C. vii. col. Wort.

τάς ἀναγραφὰς τῶν χρόνων, καὶ εὐρίσκουσιν αὐτὸν πεντακοσιοστοῦ ἔτους πεπληρωμένου ἑλληλυθῆναι.

Κζ'. Μέγα καὶ θαυμαστὸν οὖν νομίζομεν εἶναι, εἰ ὁ δημιουργὸς τῶν ἀπάντων ἀνάστασιν ποιήσεται τῶν ὁσίων αὐτῶ δουλευσάντων ἐν <sup>1</sup> πεποιθήσει πίστεως ἀγαθῆς, ὅπου καὶ δι' <sup>2</sup> ὀρνέου δείκνυσιν ἡμῖν τὸ <sup>3</sup> μεγαλεῖον τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ; [Λ]έγει γάρ που, Καὶ ἔξαναστήσεις με, [κ]αὶ ἔξομολογήσομαί σοι. [κ]αὶ, ἐκοιμήθην καὶ ὑπνωσα· ἐξη[γέ]ρθην, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. [Καὶ] πάλιν Ἰωβ λέγει, Καὶ ἀναστήσεις [τὴν] <sup>4</sup> σάρκα μου ταύτην, τὴν ἀνανήλησασαν ταῦτα πάντα.

ΚΖ'. Ταύτη οὖν τῇ ἐλπίδι προσδεδέσθωσαν αἱ ψυχαὶ ἡμῶν τῷ πιστῷ ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις, καὶ τῷ δικαίῳ ἐν τοῖς κρίμασιν. Ὁ παραλγεί-

VERS.FELL cerdotes annorum rationem in libris descriptam diligenter b computant, & impleto anno quingentesimo, b calculant. rediisse illam comperiunt. Id.

XXVI. An magnum igitur & admirandum arbitramur, si rerum omnium opifex resurgere eos faciat, qui in bonæ fidei confidentia religiosè illi infervi-

VAR.LECT. <sup>1</sup> MS. πεποιηθῆσει πισταίως. <sup>2</sup> οργαίου δίκνυσιν. <sup>3</sup> μεγαλιον της επαγγελειας. <sup>4</sup> σαρκαν.

<sup>1</sup> Ἐξαναστήσεις με κ. τ. λ.] Couter S. Pater citasse hæc memorerius, cui assentitur Colomert: legimus enim apud Lxx, ius, petita hæc vult ex Pf. xxvii. Pf. iii. 5. Ἐγώ[δὲ Cod. A] ἐ- 7. secundum Lxx, & Vulgat. κοιμήθην καὶ ὑπνωσα· ἐξηγέρθην, secundum Heb. Pf. xxviii. Exif- ὅτι Κύριος ἀντιλήψεται μου. Et timarim sanè potius unum esse Pf. xxiii. 4. Οὐ φοβηθήσομαι κα- ex iis locis, de quibus hæc habet καὶ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ. Wot. Photius: πλὴν ὅτι ῥητά τινα ὡς Καὶ ἀναστήσεις κ. τ. λ.] Hunc ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ξενίζουσα Jobi locum ad resurrectionem παρεισάγει, ὃν οὐδὲ ἡ πρώτη ἀ- primus traxit B. Clemens, quem πήλλακτο παντελῶς. Wot. alii postea sunt sequuti. Sed quis <sup>2</sup> Ἐκοιμήθην καὶ κ. τ. λ.] Vide- à primis illis Christianis, sæculo

# AD CORINTHIOS. EP. I. 111

mentarios temporum diligenter inspiciunt, & <sup>VERS.COT.</sup>veniunt avem impleto anno quingentesimo venisse.

XXVI. An magnum igitur & admirabile esse arbitramur, si omnium rerum opifex resurgere faciat eos, qui sanctè & in bonæ fidei confidentia servierunt illi? ubi etiam per volucrem nobis ostendit promissionis suæ magnificentiam. Dicit enim; *Et suscitabis me, & confitebor tibi.* Et; *Dormivi & soporatus sum, exsurrexi, quia* <sup>Pl. iii. 5.</sup> *tu mecum es.* Ac rursus Jobus dicit; *Et resuscitabis carnem meam hanc, quæ omnia hæc* <sup>Job. xix. 25.</sup> *perpeffa est.*

XXVII. Hac igitur spe, animi nostri ad eum adstringantur, qui fidelis est in promissionibus & justus in judiciis. Qui ne mentiamur

erunt, cum per volucrem, promissionis suæ magnificientiam abunde nobis patefaciat? Dicit enim alicubi, <sup>VERS.FELL</sup> *Suscitabis me, & confitebor tibi.* Et, *Dormivi & soporatus sum; surrexi, quia tu mecum es.* Et rursus Job dicit, *Et carnem hanc meam resuscitabis, quæ omnia hæc passa est.*

XXVII. Hac igitur spe mentes nostræ & cogitationes fixæ, firmiter adhæreant ei, qui fidelis est in promissionibus, & justus in judiciis. Qui mentiri vema-  
 majoribus, omnium Scripturæ μέντοι Θεοδ. έκδοῦς, 'Ο ἀγγιστεύς  
 locorum germanam explanatio- μου ζῆ, καὶ ἰσχατον ἐπὶ χράμας  
 nem exposulet? Quis in mul- ἀναστήσει, πείθει συνάπτει τοῦ  
 tis ilios non æquè hallucinatos ex- δέο στίχους, καὶ οὕτως ἀναγινώ-  
 istimet, atque eorum nepotes? σκειν· Οἶδα γὰρ, ὅτι ἀένναός  
 COLOM.— Job. xix 25, 26. ἐστὶν ὁ ἐκλείει με μέλλων ἐπὶ  
 Lxx habet, secundum Cod. γῆς, ἀναστήσαι τὸ δέρμα μου τὸ  
 Vat. Οἶδα γὰρ, ὅτι ἀένναός ἐσ- ἀνατλοῦν ταῦτα. WOT.  
 τιν ὁ ἐκλείει με μέλλων, ἐπὶ γῆς· Ταύτη οὖν τῇ ἐλπίδι.] i. e.  
 ἀναστήσει τὸ δέρμα μου τὸ ἀνα- διὰ ταύτην οὖν τὴν ἐλπίδα, scil.  
 τλοῦν ταῦτα. Cod. Al. exhibet τῆς ἀναστάσεως. Dativus sit cau-  
 . . . ἐπὶ γῆς· ἀναστήσει δέ μου ἴα, non modi. Bois.  
 τὸ εἶμα τὸ κ. τ. λ. Chryf. 'Ο

λας μὴ ψεύδῃσθαι, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸς οὐ ψεύσει· οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον παρά τῷ Θεῷ, εἰ μὴ τὸ ψεύσασθαι. Ἀναζωπυρησάτω οὖν ἡ πίστις αὐτοῦ ἐν ἡμῖν, καὶ νοήσωμεν ὅτι πάντα ἐγγὺς αὐτῷ ἔστιν. Ἐν λόγῳ τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ συνεστήσατο τὰ πάντα, καὶ ἐν λόγῳ δύναιται αὐτὰ καταστρέψαι. Τίς ἔρει αὐτῷ, τί ἐποίησας; ἢ τίς ἀνίστησεται τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ; ὅτε θέλει, καὶ ὡς θέλει, ἐποίησεν πάντα, καὶ οὐδὲν μὴ παρέλθῃ τῶν δεδογματισμένων ὑπ' αὐτοῦ. Πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ εἰσι, καὶ οὐδὲν λήληθεν τῆν βουλήν αὐτοῦ. Εἰ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα· ἡ ἡμέρα τῇ ἡμέρᾳ ἐρεγγεῖται ῥῆμα, καὶ νύξ νυκτὶ ἀναγγέλλει γνῶσιν· καὶ οὐκ εἰσὶ λόγοι, οὐδὲ λαλιαί, ὧν οὐχὶ ἀκούσῃαι αἱ φωναὶ αὐτῶν.

VERS.FELL tuit, multo minùs ipse mentietur: nihil enim Deo impossibile, præterquam mentiri. Exfufcitetur in nobis fides ejus, & quod omnia ipsi propinqua sint consideremus. In verbo magnificentia suæ constituit omnia, & in verbo potest omnia funditus evertere. *Quis dicet ei, Quid fecisti? vel, quis fortitudinis ejus robori re-*

VAR.LECT. <sup>5</sup> ποιησεν.

Ἀναζωπυρησάτω κ. τ. λ.] Ut quo Clemens Epistolam ad Romanos resuscitabimur, sic resuscite-rinthios dedit. Ut liberè dicatur & reviviscat in nobis fides quod sentio, cur Clemens, hoc ipse. Bois. loco, non adluserit ad II. xiv.

Τίς ἔρει αὐτῷ, κ. τ. λ.] Liber 9. quod & scriptorem *Sapientia* fortasse quondam ex-*ia* fecisse verisimile est? Nam titit Hebraicè, quamvis ante tem-ante hæc verba, non videmus pora Hieronymi amissus fuerit. γέγραπται, aut λέγει σου, aut si-Occasio ejus jacturæ potuit esse mile quid; qualia usitata sunt hæc ipsa versio, ab Hellenista, Clementi, ubi Scripturæ aucto-  
aut Judæo Alexandrino confec-  
ritatem profert, non ubi ad lo-  
ta; quem nihil vetat esse ipsum cum simpliciter adludit. *Αναον* Philonem, eumque hanc edidif-  
etiam cogitare potuit de verbis  
se, multos annos ante tempus magistri sui, Rom. ix. 19, 20.



AD CORINTHIOS. EP. I. 113

præcepit, multò magis ipse non mentietur. Ni-<sup>VERS. COT.</sup>

hil quippe Deo impossibile, præterquam menti-  
turi. Exfufcitetur itaque in nobis fides ejus, &  
cogitemus quòd omnia ipfi propinqua funt. In

verbo magnificentiæ fuæ conftituit omnia, & in  
verbo potest illa evertere. *Quis dicet ei, Quid* <sup>Sap. xii. 12.</sup>  
*fecifti? aut quis refiftet virtuti fortitudinis ejus?* <sup>—xi. 22.</sup>

Cum voluit atque ut voluit, omnia condidit; ne-  
que quidquam ab eo decretum, præteribit. Uni-

verfa coram ipfo funt, nihilque confilium ejus  
latet. *Si cæli enarrant gloriam Dei: opus autem* <sup>Pf. xix. 1,</sup>  
*manuum ejus annunciat firmamentum:* *Si dies* <sup>2, 3.</sup>

*diei eructat verbum, & nox nocti annunciat sci-*  
*entiam: & non funt loquelæ, neque sermones, quo-*  
*rum non audiantur voces eorum.*

*fiftet?* Quando & quemadmodum voluit, omnia ab <sup>VERS. FELL</sup>

ipfo funt facta neque quicquam ab eo femel decretum,  
infectum præteriit. Omnia coram ipfo funt, nihilque  
confilium ejus latuit. *Si cæli enarrant gloriam Dei, o-*

*pera autem manuum ejus annunciat firmamentum. Si*  
*Dies dici eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam:*  
*& non funt loquelæ, neque sermones, quorum non audi-*  
*antur voces eorum.*

Verbis *ποιέω* & *ἀντίστημι* æquè citatum, vel ad Jer. xviii. 6.  
utitur Paulus ac auctor *Sapientie*. Quid si Clemens animi fenfa ex-  
*ria*; nec Clemens in verbis, qui-  
preffit ejus icriptoris verbis? Ea  
bus utitur, unum, potiùs quàm non profert, ut locum Scriptu-  
alterum, imitatus est. Eadem ræ, magis quàm Paulus fenarium  
de ratione, ob quam hic citaffe Menandri. BURT.

*Sapientiam Salomonis* dicitur, *Παρέλθει.*] Junius & Colome-  
postem etiam contendere, mu-  
sius legunt rectius *παρήλθε.*  
tuatum esse Paulum ex eodem <sup>WOT.</sup>

libro Cap. xv. 7. exemplum fi-  
guli & luti. Sed credimus eum to  
potiùs respexisse ad Isaiæ locum

*Εἰ οἱ οὐρανοὶ.*] Legendum pu-  
*καὶ οἱ οὐρανοὶ.* DAV.

ΚΗ'. Πάντων οὖν βλεπομένων καὶ ἀκουόμενων, φοβηθῶμεν αὐτὸν, καὶ ἀπολείπωμεν φαύλων ἔργων μιανὰς ἐπιθυμίας, ἵνα τῷ ἔλεει αὐτοῦ σκεπασθῶμεν ἀπὸ τῶν μελλόντων κριμάτων. <sup>1</sup> Πού γάρ τις ἡμῶν δύναται φυγεῖν ἀπὸ τῆς κραταιᾶς χειρὸς αὐτοῦ; ποῖος δὲ κόσμος δέξεται τίνα τῶν αὐτομολούντων ἀπ' αὐτοῦ; Λέγει γάρ ποῦ τὸ γραφεῖον, Πού <sup>2</sup> ἀφήξω, καὶ ποῦ κρυθήσομαι ἀπὸ τοῦ προσώπου σου; εἰ ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ εἶ ἐκεῖ· εἰ ἀπέλθω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς, ἐκεῖ ἢ δεξιὰ σου· εἰ καταστρώσω εἰς τὰς ἀλύσσους, ἐκεῖ τὸ πνευ-

VERS. FELL. XXVIII. Cum omnia igitur <sup>a</sup>videantur & audiantur, <sup>e</sup>eius oculis & auribus pateant metuamus eum, & impuras concupiscentias pravorum operum deferamus, ut à futuro iudicio, ejus misericor-

WOT. VAR. LECT. <sup>1</sup> J. F. Πού. <sup>2</sup> J. COL. F. ἀφίξομαι. B. φεύξομαι.

<sup>a</sup>Ακουόμενων] Subauditur ἅπ' nimirum ab Epiphaniō, illiusque αὐτοῦ. Bois. exscriptore Damasceno, Cassio-

Σκεπασθῶμεν.] Ita se rectè doro, & Hieronymo in Præfationibus ad Tobiam & Judith;

Γραφεῖον.] Rectè γραφεῖα no- in quibus hic tradit eadem duo mine Psalterium donatur: quan- volumina ab Hebræis de cata- doquidem, ut discimus ex S. Hi- logo divinarum scripturarum eronymo, in Prologo galeato, secari, atque legi inter Hagio- ac in Præfatione ad Daniele, grapha, quorum auctoritas ad distribuuntur Scripturæ Test. roboranda illa quæ in conten- Vet. in νομοθεσίαν seu νόμον, tionem veniunt minùs idonea προφήτας, & γραφεῖα: in libros judicatur. Quo fit, ut duplicis Moïsi seu Legem, Prophetas, generis Hagiographa habuisse & Hagiographa; contineturque dicendi sint Hebræi, majoris vi- in tercio ordine liber Davidis. delictet, ac minoris auctoritatis; Certè Lucæ xxiv. 44. Psalms atque in prioribus dumtaxat cum distinctos habes à Lege & Pro- facris scripturis posuisse Psal- pheris. Ac sentiunt cum Evan- mos. Nec miraberis diversam gelista præstantissimi Judæi, Phi- acceptionem, auctoritatemque lo & Josephus. Interdum ta- Hagiographorum, postquam in- men cum γραφεῖς & ἀγιγρά- signia ista de Canonicis libris a- φως non numerantur Psalms; pud B. Augustinum, lib. ii. cap.

XXVIII. Cùm omnia igitur videantur & VERS. COT.   
 audiantur, timeamus cum, & pravorum operum   
 impuras cupiditates relinquamus, ut illius mi-   
 sericordiâ à futuris judiciis tegamur. Quò   
 enim nostrum aliquis à potente ejus manu effu-   
 gere potest? Qualis autem mundus suscipiet   
 quempiam ab eo transfugientem. Dicit nam-   
 que scriptura alicubi: *Quò ibo, & quò abscon-* Pf. cxxxviii   
*dar à facie tua? Si ascendero in cælum, tu es* 7, 8, 9, 10.   
*illic: si abiero ad extrema terræ, illic est dextra*   
*tua: si divertero in abyssos, illic est spiritus*

dia, tegamur. Quò enim quis nostrum à potente ejus VERS. FELL   
 manu fugere potest? Quis mundus ab eo descendentem Quonam   
 & transfugam recipiet? Dicit enim alicubi scriptura, Id.   
*Quo fugiam, & ubi à facie tua occultabor? Si ascen-*   
*dero in cælum, tu illic es; si ad terræ extrema abiero,*   
*dextra tua illic; si stratum posuero in abysso, illic est spi-*

8. de doctrina Christiana lege-   
 ris; In *Canonicis autem Scrip-*   
*turis, Ecclesiarum Catholicarum*   
*quamplurimum auctoritatem se-*   
*quatur; inter quas sanè illæ*   
*sunt, quæ Apostolicas sedes ha-*   
*bere, & epistolas accipere mern-*   
*erunt. Tecebit igitur hunc mo-*   
*dam in Scripturis Canonicis, ut*   
*eas, quæ ab omnibus accipiuntur*   
*Ecclesiis Catholicis, præponat eis,*   
*quas quedam non accipiunt. In*   
*eis verò quæ non accipiuntur ab*   
*omnibus, præponat eas, quas plu-*   
*res gravioreseque accipiunt, eis*   
*quas pauciores minorisque aucto-*   
*ritatis Ecclesiæ teneant. Si autem*   
*alias invenerit à pluribus, alias*   
*à gravioribus haberi; quam-*   
*quam hoc facile invenire non*   
*possit, equalis tamen auctoritatis*   
*eas habendas puto.* COT.

codicibus primus ac præcipuus   
 est Psalmodum liber, unde no-   
 men toti volumini inditum vi-   
 detur. WOT.   
 Που ἀφ᾽ ἑω κ. τ. λ.] Hæc à   
 Clemente compendiosius dicun-   
 tur, sive ea memoriter citarit,   
 ad sensum non ad verba atten-   
 dens; sive ea in compendium   
 redegerit. Clemens Alex. etiam   
 in his citandis propiùs accedit ad   
 Romanum, quàm ad Lxx. WOT.   
 Ἐν καταστροφῶν.] Sic Job.   
 xvii. 12. ἐν δὲ γρόφῳ ἔστρωται   
 μου ἡ στρωμνὴ. verbum κατα-   
 στρωμνῆν hoc loco proximè ac-   
 cedit ad fontem Hebraicum.   
JUN. — Clemens non semper   
 sequitur versionem Lxx, sed in-   
 terdum vel suam, vel aliorum   
 Hebraicè doctorum, præfert.   
Bois.

Inter Hagiographa, in Hebræis H 2

μά σου. Ποῖ οὖν τις ἀπέλθη, ἢ τοῦ ἀποδράση,  
ἀπὸ τοῦ τὰ πάντα ἐμπεριέχοντος;

ΚΘ'. Προσέλθωμεν οὖν αὐτῷ ἐν ὁσιότητι ψυ-  
χῆς, ἀγνάς καὶ ἀμιάντους χεῖρας αἴροντες πρὸς  
αὐτὸν, ἀγαπῶντες τὸν ἐπιεικῆ καὶ εὐσπλαγ-  
χρον πατέρα ἡμῶν, ὃς ἐκλογῆς μέρος ἐποίησεν  
ἑαυτῷ. Οὕτω γὰρ γέγραπται, "Ὅτε διεμέριζεν  
ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστη-  
σεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ.  
Ἐγενήθη μερὶς Κυρίου λαὸς αὐτοῦ Ἰακώβ, σχοί-  
νισμα κληρονομίας αὐτοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἐν ἐτέ-  
ρω τόπῳ λέγει, Ἰδοὺ Κύριος λαμβάνει ἑαυτῷ ἔθ-  
νος ἐκ μέσου ἐθνῶν, ὥσπερ λαμβάνει ἄνθρωπος  
τὴν ἀπαρχὴν αὐτοῦ τῆς ἀλα, καὶ ἐξελευσεται  
ἐκ τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἅγια ἄγιων.

Λ'. Ἰ Ἀγίου οὖν μερὶς ὑπάρχοντες, ποιήσωμεν  
τὰ τοῦ ἀγιασμοῦ πάντα, φευγοντες καταλα-  
λιάς, μιαινάς τε καὶ ἀγνοῦς συμπλοκάς, μέδας

VERS. FELL *ritus tuus.* Quò igitur abibit quispiam, vel quò aufu-  
giet, ab eo qui omnia complectitur?

XXIX. Quare castas & puras manus elevantes, &  
benignum & misericordem patrem nostrum diligentes,  
in sanctitate cordis accedamus ad ipsum, qui nos sibi  
ipsi electionis sortem fecit. Sic enim scriptum est,  
*Quando dividebat altissimus gentes, quando disseminavit*

<sup>a</sup> Adam.  
Wot.

*filios a Adæ; constituit terminos gentium, secundum nu-*

VAR. LECT.

<sup>1</sup> MS. ἐπιεικην.

<sup>1</sup> MS. Αγίουν μερὶς.

[Ἀγνάς.] Imitatur S. Paulum Rescribendum potius ὁὺς ἐκλο-  
in 1 Tim. ii. 8. Wot. γῆς; ut ad vocem ἡμῶν refera-

Ἰος ἐκλογῆς κ. τ. λ.] Junius tur. Ea certè mutatio, cùm sit  
vult ὃ; ἡμῶς ἐκλογῆς. Boisius, minima, & orationi conveniat,  
ὃς ἡμῶς, vel ἔθνη, quod malim, fortè non displicebit. Dav.

propter ea quæ sequuntur citata [Διέσπειρεν.] Ita MS. & Lxx.  
cx Deuteronomio. Wot. — at Codd. imp. δὲ ἔσπειρεν. Wot.

tuus. Quò igitur abibit quispiam, vel quò au- VERS. COT.  
fugiet, ab eo qui omnia complectitur?

XXIX. Accedamus ergo ad eum in sancti-  
tate animæ, castas & impollutas manus ele-  
vantes ad illum, diligentes benignum & mise-  
ricordem patrem nostrum, qui nos electionis  
partem fecit sibi. Sic enim scriptum est: *Quan-* Deut. xxxii  
*do divisit Altissimus gentes, quando disseminavit* <sup>8, 9.</sup>  
*filios Adæ; constituit terminos gentium secundum*  
*numerum Angelorum: factus est pars Domini,*  
*populus ejus Jacob; funiculus hæreditatis ejus,*  
*Israël. Et in alio loco ait: Ecce Dominus ac-* —iv. 34.  
*cipit sibi gentem è medio gentium; sicut homo* Numb.  
*accepit primitias areæ suæ: & ex gente illa* xviii. 27.  
*egredientur sancta sanctorum.*

XXX. Cùm igitur Sancti pars simus, faci-  
amus omnia quæ ad sanctitatem pertinent; vi-  
tantes obrectationem, impuros ac impudicos

*merum Angelorum Dei. Et factus est pars Domini Ja-* VERS. FELL  
*cob, funiculus hæreditatis ejus Israël. Et in alio loco*  
*dicit, Ecce Dominus tollit sibi gentem è medio gentium,*  
*prout homo primitias areæ suæ accipit, & ex gente illa*  
*Sancta Sanctorum egredientur.*

XXX. Cùm igitur portiones sancti simus, faciamus  
omnia quæ ad sanctitatem pertinent, obrectationes de-  
vitantes, scelestos & incestos complexus, ebrietates, in-

Κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ.] verendi patris conjectura. He-  
Sic Lxx. At Text. Heb. & Sa- sychius: Λάγνος, ὁ αἰσχρὸς, πε-  
mar. habent secundum numerum ρὶ πορνείαν ἐπιπορευόμενος. COLOM.  
filiorum Israel: ita Vulgat. cæ. — Utitur sanè voce λαγνεία  
teraque versiones omnes. No- S. Chrysostomus cum μεθῆ con-  
vatianus verò, Ruffinus, & Hi- junctâ. Junius, Cotelarius, &  
eronymus legunt *angelorum* Fellus legunt ἀνάγνος, quod  
Dei. Wort. malim utpote apud Ecclesiasti-

ἄγνοος.] Lege λάγνος ex re- cos usitatus. Wort.

τε καὶ νεώτερισμούς, καὶ βδελυκτὰς ἐπιθυμίας,  
<sup>2</sup> μυστράν μοιχείαν, βδελυκτὴν ὑπερηφανίαν.  
 Θεὸς γάρ, φησιν, ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται,  
 ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν. Κολληθῶμεν οὖν  
 ἐκείνοις, οἷς ἡ χάρις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ δέδοται. Ἐν-  
 δυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν, ταπεινοφρονοῦντες,  
<sup>3</sup> ἐγκρατεῦόμενοι, ἀπὸ παντὸς ψιθυρισμοῦ καὶ  
 καταλαλιάς πόρρω ἑαυτοὺς ποιοῦντες, ἔργοις δι-  
 καιούμενοι, καὶ μὴ λόγοις. Λέγει γάρ, Ὁ τὰ  
 πολλὰ λέγων, καὶ ἀντακούσεται, ἢ ὁ εὐλαλὸς  
 οἴεται εἶναι δίκαιος; εὐλογημένος γενητὸς γυναι-  
 κὸς ὀλιγόβιος. Μὴ πολὺς ἐν ῥήμασιν γίνου. Ὁ  
 ἔπαινος ἡμῶν ἔστω ἐν Θεῷ, καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν·  
 αὐτεπαινετοὺς γὰρ μισεῖ ὁ Θεός. Ἡ μαρτυρία  
 τῆς ἀγαθῆς πράξεως ἡμῶν διδόσθω ὑπ' ἄλλων,  
 καθὼς <sup>4</sup> ἐδόθη τοῖς πατράσιν ἡμῶν τοῖς δικαίοις.  
 Θράσος καὶ αὐθάδεια καὶ τόλμα, τοῖς κατηρα-  
 μένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· <sup>5</sup> ἐπεικία καὶ ταπεινοφρο-

VERS. FELL.  
 a impurum  
 WOT.  
 b detestabi-  
 lem. Id.  
 c Adstrin-  
 gamur. Id.  
 d devitan-  
 tes. Id.

VAR. LECT. 4

solentias, concupiscentias abominandas, a detestandum  
 adulterium, b execrabilem superbiam. Deus enim, in-  
 quit, superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. c Ad-  
 glutinemur igitur eis quibus gratia à Deo concessa est,  
 concordiam cum animi modestia induamus, continen-  
 tiæ dono instructi, suffrationem omnem & obreſta-  
 tionem procul d devitemus, operibus non autem verbis

<sup>2</sup> μυστράν μοιχείαν.  
<sup>5</sup> ἐπεικία.

<sup>3</sup> J. F. καὶ ἐγκρατεῦόμενοι.

Θεὸς γάρ, φησιν, κ. τ. λ.] Ci-  
 tantur hæc ex Prov. iii. 34. quæ WOT.

citantur etiam à S. Jacobo & à  
 S. Petro. Bois. WOT.

Ἐνδυσώμεθα τὴν κ. τ. λ.] Si  
 ferat syntaxeos ratio, mutata in-  
 terpunctione mallet legere, Ἐν-  
 δυσώμεθα τὴν ὁμόνοιαν ταπεινο-  
 φρονοῦντες, ἐγκρατεῦόμενοι ἀπὸ  
 παντὸς ψιθυρισμοῦ, καὶ καταλα-  
 κίας πόρρω ἑαυτοὺς ποιοῦντες.  
 Ὁ τὰ πολλὰ κ. τ. λ.] Sic ap-  
 pud Lxx. At aliter Heb. Nun-  
 quid multitudini verborum non  
 respondebitur, & num vir labi-  
 orum justificabitur? Nunc tua  
 homines tacere facient? Vulgat.  
 Nunquid qui multa loquitur non  
 audiet? aut vir verbosus

complexus, ebrietates & insolentias, & abominandas cupiditates, detestandum adulterium, execrabilem superbiam. *Deus enim, inquit, superbis resistit; humilibus autem dat gratiam.* Jac. iv. 6. 1 Pet. v. 5.

Agglutinemur ergo ad eos, quibus gratia à Deo concessa est. Induamus concordiam; humiles, continentés, ab omni susurro & obtrecatione procul recedentes, operibus, non verbis, justif facti. Dicit enim, *Qui multa dicit; & vicissim audiet: aut loquax videtur esse justus?* Job. xi. 2, 3.

*Benedictus natus mulieris, brevis vitæ. Ne multus sis in verbis.* Laus nostra in Deo sit, & non à nobis ipsis: odit enim Deus eos, qui semetipsos prædicant. Testimonium boni operis nostri ab aliis exhibeatur nobis, sicut exhibitum est patribus nostris, viris justis. Temeritas & arrogantia & audacia, maledictis à Deo; mo-

•justificemur. Dicit enim, *Qui multa dicit, & vicissim audiet, aut etiam eloquens putat se esse justum? Benedictus natus mulieris, brevis vitæ: ne multus sis in verbis.* Vers. FEL. •justificati. WOT.

Sit laus nostra à Deo, & non à nobis ipsis; Deus enim suarum laudum præcones odio habet: testimonium bonarum nostrarum actionum ab aliis nobis exhibeatur, sicut patribus nostris qui justif facti erant exhibitum est. Temeritas, arrogantia, & audacia, maledictis à

*justificabitur? Tibi soli tacebunt homines?* Epist. S. Lib. i. Quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recensente, vaneſcit.

•Εν Θεῷ.] Mavult Junius ἐκ Θεοῦ, propter sequentia, καὶ μὴ ἐξ αὐτῶν. Nullus dubito quin hæc petita sint ex S. Pauli epist. ad Rom. ii. ubi pene eadem habentur verba, οὗ ὁ ἔπανος οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ.

WOT. Διδόθω ὑπ' ἄλλων.] Sic Prov. occurat in N. Testamento, xxxvii. 2. Eleganter Plinius

σύνη, καὶ πρᾶυτης, παρὰ τοῖς εὐλογημένοις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ.

ΛΑ'. Κολληθῶμεν οὖν τῇ εὐλογίᾳ αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν τίνες αἱ ὁδοὶ τῆς εὐλογίας. Ἀνατυλιξάμεν τὰ ἀπ' ἀρχῆς γενόμενα. Τίνος χάριν εὐλογήθη ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀβραάμ; οὐχὶ δικαιοσύνην καὶ ἀλήθειαν διὰ πίστεως ποιήσας; Ἰσαὰκ μετὰ πεποιθήσ[εως γινώ]σκων τὸ μέλλον, ἡδέ[ως ἐγένε]το θυσιᾶ. Ἰακώβ μετὰ ταπεινοφροσύνης ἐξεχώρησεν τῆς γῆς αὐ[τοῦ φεύγων ἀδελ]φόν, καὶ ἐπορεύθη πρὸς [Λαβάν], καὶ ἐδούλευσεν· καὶ ἐδό[θη αὐτῷ] τὸ δωδεκάσκηπτρον τοῦ [Ἰσραήλ.]

ΛΒ'. [Εἰ] τις καθ' ἑν ἑκάστον <sup>1</sup> εἰλικρι[νῶς] κατανοήσῃ, ἐπιγνώσεται [τὰ με]γαλεῖα τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδομ[ένων] <sup>2</sup> δωρεῶν. Ἐξ <sup>3</sup> αὐτοῦ γὰρ ἰερεῖ[ς] καὶ λεύιται πάντες οἱ <sup>4</sup> λειτουργ[οὶ] τῶ θυσιαστηρίου τοῦ Θεοῦ· ἐξ αὐτοῦ

VERS. FELL Deo; moderatio verò, humilitas, & mansuetudo, illis qui à Deo benedicti sunt.

XXXI. Ejus igitur benedictioni firmiter adhaereamus, & quamnam sint benedictionis viæ, videamus; revolva-  
mus diligenter quæ ab initio facta sunt. Cujus gratiâ  
\* Abraham. \* Abrahamus pater noster benedictus fuit? nonne quia  
Wot. justitiam & veritatem per fidem operatus est. <sup>b</sup> Isaac. Id.

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. πυλογηθη. <sup>1</sup> MS. ιλικριμας. <sup>2</sup> δωραίων.  
<sup>3</sup> αυτων. <sup>4</sup> λιτουρ...τες.

Ἰσαὰκ μετὰ πεποιθή[εως γι- imus ad Gen. xxii. 9. CLER.  
νῶ]σκων κ. τ. λ.] Ex quibus ar- Το δωδεκάφυλον, σήμετρον enim  
canis libris hoc hauserit Clemens τὸ δωδεκάφυλον, σήμετρον enim  
equidem planè nescio. Imo con- pro φυλῆ sumitur; ut Reg. xi.  
trarium liquidò patet ex Gen. 31. Καὶ δώσω σοι δέκα σκήπτρα,  
xxii. 7. &c. & Isaaci fides, ob καὶ δύο σκήπτρα ἔσονται αὐτῷ.  
aliam causam laudatur Heb. xi. Sic etiam noster paginâ sequen-  
20. DANÆ — Vide quæ dix- te, τὰ δὲ λοιπὰ σκήπτρα. JUN.



deratio autem & humilitas & mansuetudo, apud VERS. COT. illos qui à Deo benedicti sunt.

XXXI. Ejus igitur benedictioni firmiter adhæreamus; & videamus quænam sint benedictionis viæ. Animo repetamus quæ ab initio facta sunt. Cujus gratiâ pater noster Abrahamus benedictus fuit? nonne quia justitiam & veritatem per fidem operatus fuerat? Isaacus cum confidentia quod futurum erat cognoscens, libenter factus est sacrificium. Jacobus in humilitate, dum fratrem fugit, secessit de terra sua, & profectus est ad Labanem, & servivit: & data sunt ei duodecim scepra (*hoc est, duodecim tribus*) Israël.

XXXII. Si quis singillatim & distinctè consideraverit, donorum quæ per eum concessa sunt magnificentiam agnoscat. Ab illo enim orti sunt omnes Sacerdotes ac Levitæ, qui altari Domini ministrant: ab illo Dominus Jesus, secun-

cum confidentia futurum dignoscens, placidè factus est sacrificium. c Jacobus in humilitate à fratre fugiens, c *Jacob. Id.* terram suam deseruit, & profectus est ad d Labanem, d *Laban. Id.* illique inservivit, & datæ sunt ei duodecim tribus e Israël. e *Israel. Id.*

XXXII. Si quis particulatim singula verè & accuratè consideraverit, donorum, quæ per eum concessa sunt, magnificentiam intelliget. Ab illo enim sacerdotes omnes & Levitæ, qui altari Domini inserviunt, ab

—— Sic apud Hebræos שבעה scepra gerebant in republica Israhel. Malim τὸ δωδεκάσκιπ- utrumque & sceptrum & tri- raelis. Malim τὸ δωδεκάσκιπ- tum denotat. Datum est Jaco- τρον, ut τὸ δωδεκάσκιπρον. Bois. bo, ut pater esset duodecim Pa- ΕΞ αὐτοῦ.] Lect. cod. imp. præ- triarcharum, qui totidem quasi ferenda ei quam exhibet Ms. Wor.

ὁ Κύριος Ἰησοῦς τὸ κατὰ σάρκα· ἐξ αὐτοῦ βασι-  
 λεῖς, καὶ ἄρχοντες, καὶ ἡγούμενοι, κατὰ τὸν  
 Ἰουδαῖον· τὰ δὲ λοιπὰ σκῆπτρα αὐτοῦ οὐκ ἐν μι-  
 κρῶ δόξῃ ὑπάρχουσιν, ὡς ἐπαγγελιαμένου τοῦ  
 Θεοῦ, ὅτι Ἔσται τὸ σπέρμα σου ὡς οἱ ἀστέρες  
 τοῦ οὐρανοῦ. Πάντες οὖν ἐδοξάσθησαν καὶ ἔμε-  
 γαλύνθησαν, οὐ δι' αὐτῶν, ἢ τῶν ἔργων αὐτῶν,  
 ἢ τῆς δικαιοπραγίας ἧς κατειργάσαντο, ἀλλὰ  
 διὰ τοῦ θελήματος αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν διὰ θε-  
 λήματος αὐτοῦ ἐν Κριστῶ Ἰησοῦ κληθέντες, οὐ δι'  
 ἑαυτῶν δικαιούμεθα, οὐδὲ διὰ τῆς ἡμετέρας σο-  
 φίας, ἢ συνέσεως, ἢ εὐσεβείας, ἢ ἔργων ὧν κατειρ-  
 γασάμεθα ἐν ὁσιότητι καρδίας· ἀλλὰ διὰ τῆς  
 πίστεως, δι' ἧς πάντας τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὁ παντο-

VERS. FELL illo Dominus Jesus secundum carnem, ab illo reges,  
 principes, & gubernatores ex familia & sanguine Judæ,  
 originem traxerunt. Nec reliquæ ejus tribus in parvo  
 quoniam. honore sunt, promittente scilicet Domino, *Erit semen*  
 WOT.

VAR. LECT. 5 *ημερας.*

Τὸ κατὰ σάρκα.] Distinguit S. rā, propter sacrificium Christi,  
 Pater humanam à Divina natura. *συγκαταβάσει.* Tum verò illa  
 Alludit ad Rom. ix. 5. WOT. fides, conjuncta cum sanctimo-  
 οὐ δι' ἑαυτῶν δικαιούμεθα κ. nia vitæ, imperfecta licet, est  
 τ. λ.] Si voce δικαιῶσθαι intel- nobis justitiæ loco. 1. Eo mo-  
 ligamus idem ac ἀγιάζεσθαι, ve- do non justificamur, ex senten-  
 rum erit, nos sanctos fieri nostrā tia Clementis, *per nos ipsos;* fit  
 ipsorum sanctitate, non alienā, enim hoc misericordiā Dei, qui  
 Sed si sermo sit de eo Dei ju- hanc instituit viam justificati-  
 dicio, quo fidem nostram, quam onis, dedit Filium suum mun-  
 inchoata comitatur sanctitas, ac- do, ut ejus peccata expiaret,  
 ceptam habet, quamvis imper- curavitque hæc hominibus nun-  
 sectam, eamque justitiæ loco ciari; quæ nisi facta essent, ne-  
 admittit; tum verò *per fidem* mo justificationem consequi po-  
 justificamur, hoc est, veniam tuisset: 2. nec *per sapientiam*  
 impetramus & justorum loco *nostram*, nam sapientiā nostrā  
 habemur, quamvis justī non si- non sumus commenti rationem,  
 mus; misericordiæ Divinæ mi- quā à Deo justificari possemus :

dum carnem: ab illo reges, & principes, & duces, propter Judam: nec reliquæ ejus tribus in parvo honore sunt; utpote Deo promittente; *Erit semen tuum tanquam stelle cæli.* Ii Gen. xxvii. ergo omnes gloriam & amplitudinem consecuti <sup>17.</sup> sunt, non per seipfos, aut opera sua, aut justas actiones quas fecerunt; sed per voluntatem ejus. Et nos igitur ex voluntate illius in Christo Jesu vocati, non per nos ipsos justî efficitur, neque per sapientiam nostram, aut intelligentiam, aut pietatem, aut opera quæ in cordis sanctitate operati sumus; sed per fidem, per quam cunctos, qui umquam justî fuerunt, justificavit

*tuum tanquam stelle cæli.* Omnes igitur glorificati & VERS. FELL magnificati sunt, non per seipfos, aut eorum opera, aut justas actiones quas patrârunt, sed per voluntatem ejus. Sic & nos ex voluntate ejus in Christo Jesu vocati, non per nos ipsos justificamur, neque per sapientiam nostram, intelligentiam, pietatem, vel opera, quæ in puritate cordis & sanctimonia operati sumus; sed per fidem, per quam omnipotens Deus, omnes ab

3. nec per prudentiam nostram, dicuntur præsertim contra Judam, quâ eò potestatem perveniri: 4. nec per pietatem nostram, quæ sine auxilio Dei nulla esse poterat; aded ut ut multis ostendit Joannes Smitam Deo referamus: 5. neque per opera quæ in sanctitate cor-  
 dicantur, quæ nulla adinet, nemo eorum talia somp-  
 terant esse, sine his, quæ Deus niavit. Hæc paucis, ne Clemens  
 in nostri gratiam fecit, facitque videretur recentiora placita, de  
 quotidie; præter quam quod satis Scripturæ consentanea, de  
 sanctitas imperfecta non potest fensisse, ut putabat Rivetus.  
 à Deo sine misericordia singu-  
 lari pro perfecta admitti. Hæc

κράτωρ Θεὸς ἐδικαίωσεν· ὃ ἔστω ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΓ'. Τί οὖν ποιήσωμεν, ἀδελφοί; ἀργάσωμεν ἀπὸ τῆς ἀγαθοποιίας, καὶ ἐγκαταλείπωμεν τὴν ἀγάπην; <sup>1</sup>μηδαμῶς τοῦτο εἶσαι ὁ δεσπότης ἐφ' ἡμῖν γεγενηθῆναι· ἀλλὰ σπεύσωμεν μετὰ <sup>2</sup>ἐκτενεία[ς] καὶ προθυμίας, πᾶν ἔργον ἀγα[θόν] ἐπιτελεῖν. Αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς, καὶ δεσπότης τῶν πάντων, ἐπὶ τοῖς ἔργ[οις] αὐτοῦ ἀγαλλιάται. Τῷ γὰρ παμμεγεθεστάτῳ αὐ[τοῦ] κράτει οὐρανοὺς ἐστήρι[ξεν], καὶ τῇ ἀκαταλήπτῳ αὐτοῦ σοφίᾳ ἐκόσμησεν αὐτούς· γῆν τε [διεμέ]ριξεν ἀπὸ τοῦ περιέχον[τος αὐ]-τὴν ὕδατος, καὶ ἤδρασεν [ὡς πύργον] ἀσφαλῆ, τοῦ ἰδίου βου[λήμα]τος θεμέλιον· τὰ τε ἐν αὐ-

VERS. FELL initio justificavit. Cui sit gloria in secula seculorum, Amen.

XXXIII. Quid igitur faciemus, fratres, cessabimus à bonis operibus, & charitatem derelinquemus? Ne-  
<sup>a</sup>patiatur. tiquam hoc à nobis fieri <sup>a</sup>permittat Dominus, sed cum  
 WOT.

<sup>1</sup> MS. μηδαμῶς. <sup>2</sup> εκτενείας;

[Ὁ ἔστω δόξα κ. τ. λ.] Ms. γάλλεται. τῷ γὰρ παμμεγεστάτῳ habet ἡ δόξα. Vide supra cap. τῷ αὐτοῦ κράτει οὐρανοὺς ἐστήριξεν, γῆν δὲ ἐχώρισεν ἀπὸ τοῦ

Ποιήσωμεν, κ. τ. λ.] Junius περιέχοντος αὐτὴν ὕδατος, καὶ ἀλλήτε editores malunt ποιήσο- ἤδρασεν ἐπὶ τὸν ἀσφαλῆ τοῦ ἰδίου μεν, ἀργήσωμεν, & ἐγκαταλείψο- βελήματος θεμέλιον. Ἐπὶ τούτοις μεν. Sed non est opus ut ali- τὸν ἐξοχώτατον καὶ παμμεγεθεῖ ἄνθρωπον ταῖς ἰδίαις αὐτοῦ καὶ quid mutetur. WOT.

Ἄυτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς, κ. τ. ἀμάμοις χερσὶν ἔπλασεν τῆς ἕαν- λ.] Citantur hæc tamquam In- τοῦ εἰκότος χαρακτῆρα. Οὕτως certi, à Johanne Damasceno, &c. γὰρ φησιν ὁ Θεός. Ποιήσωμεν ἀνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν COT. — In facris Parallelis ἀνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν Στοιχείῳ α. Τίτλω η. Αὐτὸς ὁ καὶ καθ' ὁμοίωσιν. καὶ ἐποίησεν δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῶν ἀ- ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ πάντων ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ ἀ- θῆλον ἐποίησεν αὐτούς· ταῦτα οὖν

Deus omnipotens; cui sit gloria in sæcula sæ- VERS. COT.  
culorum. Amen.

XXXIII. Quid igitur faciemus, fratres? Cessabimus à bonis operibus, & caritatem derelinquemus? Neutiquam hoc à nobis fieri permittat Dominus: sed cum diligentia & alacritate, festinemus omne opus bonum perficere. Ipse namque opifex & Dominus omnium in operibus suis exultat. Cælos enim supremâ suâ & maximâ potentiâ stabilivit, illosque incomprehensibili suâ sapientiâ ornavit. Terram quoque ab aqua quæ illam ambit, separavit; & tamquam stabilem turrim, propriæ voluntatis fundamento firmavit: & animalia quæ in illa

diligentia & animi alacritate, omne opus bonum per- VERS. FELL  
agere festinemus. Ipse enim opifex & Dominus omnium, in operibus suis exultat. Cælos enim supremâ suâ & maximâ potentiâ stabilivit, illosque incomprehensibili suâ sapientiâ ornavit, terram etiam, ab aqua quæ illam ambit, separavit, & *b* tamquam stabilem turrim eam fir-  
propriæ voluntatis fundamento firmavit; & animalia mavit su-  
per stabile

πάντα τελειώσας ἐποίησεν αὐτὰ, rarum, & perpetuò usurpetur  
καὶ εὐλόγησε καὶ εἶπεν· αὐξάν- ista vox Gen. i. repono διεχώ-  
νεσθε καὶ πληθύνεσθε. pag. 310. ρισην. WOT.  
edit. Par. 1712. WOT.

Σ[οφία ἐκό]σμησεν.] Exhibet no ex Joh. Damasceno ἤδρασεν  
Cod. Ms. σ & majorem partem ἐπὶ τὴν ἀσφαλῆ. Quæ sequuntur  
τοῦ υ, adeò ut facile dignoscatur Τάτε ἐν αὐτῇ . . . ἐαυτοῦ  
υ legendum esse post σ. δυνάμει omisit Damascenus: sed  
spatium autem est pluriūm literarum. chasma est satis manifestum;  
Repono igitur συνέσει adeò ut nemini constare non possit  
διεκόσμησεν ex Joh. Damasceno, sit rectè se habere cod. Ms. WOT.  
suffragante, ut mihi videtur, Τοῦ ἰδίου βου[λήμα]τος θεμέ-  
WOT. λιον.] Optimè, frustra enim quaeritur aliud fundamentum terræ

[Διαιμέ]ρισην.] Joh. Damascenus habet ἐχώρισεν. Quum autem  
spatium sit ultra trium literarum jussui parent omnia. Bois

eam fir-  
mavit su-  
per stabile  
proprie vo-  
luntatis  
fundamen-  
tum. Id.

[τῆ ζῶ]α φοιτῶντα, τῆ ἑαυτοῦ [προστά]ξει ἐκέλευσεν εἶναι. Θαλάσ[σαν τε κ]αὶ τὰ ἐν αὐτῇ ζῶα προδημι[ουργήσ]ας, <sup>3</sup> ἐπέκλεισεν τῆ ἑαυτοῦ [δυ]νάμει. ἐπὶ πᾶσι τὸ ἐξοχώτατον, [καὶ] παμμεγεθές κατὰ διάνοιαν, [ἄνθρ]ωπον, ταῖς ἱεραῖς καὶ ἀνώμοις χερσὶν ἐπλασεν, τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνας χαρακτῆρα. οὕτως γὰρ φησιν ὁ Θεός, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν ἡμετέραν· καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. Ταῦτα οὖν πάντα τελειώσας, ἐπήνεσεν αὐτά, καὶ ὑλόγησεν καὶ εἶπεν, <sup>4</sup> Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε. Ἴδωμεν ὅτι τὸ ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς πάντες ἐκοσμήθησαν οἱ δίκαιοι. καὶ αὐτὸς οὖν ὁ Κύριος, <sup>5</sup> ἔργοις ἑαυτὸν κοσμήσας, ἐχάρη. Ἐχοντες οὖν τοῦτον τὸν ὑπογραμμὸν, ἀόκνως προσέλθωμεν τῷ θελήματι αὐτοῦ, ἐξ ὅλης ἰσχύος ἡμῶν ἐργασώμεθα ἔργον δικαιοσύνης.

ΛΔ'. Ὁ ἀγαθὸς ἐργάτης μετὰ παρρησίας λαμβάνει τὸν ἄριστον τοῦ ἔργου αὐτοῦ· ὁ νωθρὸς καὶ

VERS. FELL. quæ in illa versantur jussu suo præcepit esse. Mare  
 upalantur. etiam, & quæ in illo <sup>4</sup> animalia cum prius creasset, po-  
 Id. tentiâ suâ inclusit. Præ omnibus animal excellentissi-  
<sup>d</sup> sunt. Id. mum, & intellectu dignitate celsissimum, hominem,  
 imaginis suæ characterem, sacris & inculpatis manibus  
 formavit. Sic enim dicit Deus, *Faciamus hominem ad  
 imaginem & similitudinem nostram; & creavit Deus ho-*

VAR. LECT. <sup>3</sup> ἐπέκλεισεν. <sup>4</sup> αὐξάνεσθαι καὶ πληθύνεσθαι. <sup>5</sup> ἐγ-  
 σοις.

Κατὰ διάνοιαν.] Ergo ex Cle-  
 mentis sententia, Dei in nobis scribunt, Eἶδομεν ὅτι τοῖς ἔργοις.  
 imago est, non oris sublimitas, Sed à ms. nimis abeunt, nec ora-  
 fed mentis celsitudo. Bois. tionem fat commodè connec-  
 Ἴδωμεν ὅτι τὸ ἐν ἔργοις.] Ju-  
 tunt. Nos igitur, probabili con-

versantur, jussu suo præcepit esse. Maria etiam, <sup>VERS. COT.</sup>  
 & quæ in illo vivunt animalia, cum prius cre-  
 âssset, suâ potentiâ inclusit. Præ omnibus, ani-  
 mal excellentissimum & intellectûs ergo maxi-  
 mum, hominem, sacris & inculpatis manibus  
 formavit, imaginis suæ characterem. Ita enim  
 ait Deus; *Faciamus hominem ad imaginem & ad* <sup>Gen. i.</sup>  
*similitudinem nostram. Et fecit Deus hominem:* <sup>26, 27.</sup>  
*masculum & fœminam fecit eos.* Hæc igitur  
 omnia cum perfecisset, laudavit ea, & benedix-  
 it, dixitque, *Crescite & multiplicamini.* Videam—<sup>28.</sup>  
 mus, quòd in bonis operibus ornati fuerunt om-  
 nes justi. Et ipse ergo Dominus, cum se ope-  
 ribus decorâssset, gavissus est. Habentes itaque  
 hoc exemplar, impigrè ad voluntatem ejus ac-  
 cedamus; ex totis viribus nostris operemur opus  
 justitiæ.

XXXIV. Bonus operarius, cum fiducia pa-  
 nem operis sui accipit: segnis verò & remissus

*minem, masculum & fœminam creavit eos.* Hæc omnia <sup>VERS. FELL</sup>  
 cum perfecisset, laudavit ea, & benedixit, dixitque,  
*Crescite & multiplicamini.* Videmus justos omnes bo- <sup>e</sup> Videamus  
 nis operibus ornatos fuisse: ipse etiam Dominus ope- <sup>Id.</sup>  
 ribus seipsum ornans, gavissus est. Habentes itaque hoc  
 exemplar, ad voluntatem ejus impigre accedamus, &  
 omnibus nostris viribus opus justitiæ operemur. <sup>f</sup> totis. <sup>Id.</sup>

XXXIV. Bonus operarius cum fiducia panem operis  
 sui accipit; segnis verò & remissus, operum distributo-

jectura nixi, scriberemus, Ἴδω- onem neque sensus neque syn-  
 μεν τί τὸ δέον. Ἔργοις κ. τ. λ. taxew ratio postulet. WOT.  
*Videamus qui nostri sit muneris.* Ἐξ ὅλης.] Malim καὶ ἐξ ὅλης.  
 Bonis operibus, &c. DAV.— Bois.— Syntaxew ratio hoc  
 Non opus est ut aliquid mute- postulare videtur. WOT.  
 mus; quum ejusmodi mutati-

παρειμένος, οὐκ ἀντοφθαλμεί τῷ ἐργοπαρέκτῃ αὐτοῦ. Δέον οὖν ἔστιν προθύμους ἡμᾶς εἶναι εἰς ἀγαθοποιίαν· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἔστι τὰ πάντα. Προλέγει γὰρ ἡμῖν, Ἰησοῦ ὁ Κύριος, καὶ ὁ μισθὸς αὐτοῦ πρὸ προσώπου αὐτοῦ, ἀποδοῦναι ἕκαστῳ κατὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Ἐπιτρέπεται οὖν ἡμᾶς ἐξ ὅλης τῆς καρδίας ἐπ' αὐτῷ, μὴ ἀργούσι, μήτε παρειμένους εἶναι ἐπὶ πᾶν ἔργον ἀγαθόν. Τὸ καύχημα ἡμῶν καὶ ἡ παρρησία ἔστω ἐν αὐτῷ. ὑποτασσώμεθα τῷ θελήματι αὐτοῦ· κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ, πῶς τῷ θελήματι αὐτοῦ<sup>2</sup> λειτουργοῦσιν παρεστῶτες.

VERS. FELLEM non audent intueri. Ad beneficiendum igitur alacrius & promptos nos esse oportet, ex hoc enim omnia videntur. constant. Prædicit enim nobis, Ecce Dominus & mercedem eius coram ipso, ut reddat unicuique secundum opus suum. Id.

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ἐπιτρέπετε. <sup>2</sup> λειτουργοῦσιν.

Ἐργοπαρέκτῃ.] Ut ἐργολάτος monia divina, Gen. iii. 24. Tota est, qui opus faciendum suscipit, b. xii. 14, 15. Pf. ciii. 4. & ἐργοδιώκτης, qui opus urget; Heb. i. 7. If. vi. 2. &c. Lucæ ita ἐργοπαρέκτῃ est, qui opus i. 19. atque Heb. i. 14. tum suffragia SS. Patrum. Hieronymus

Καρδίας ἐπ' αὐτῷ, κ. τ. λ.] Epist. 142. Quidam Græcorum Boetius, voce nimium licenter in Scripturis apprime eruditus, intrusâ, legebat, πεποιθέναι ἐπ' Seraphim Virtutes quasdam in cælis esse exposuit, quæ ante tricolomelium rescribunt ἐπ' ἀβυσσῶν Dei assistentes laudent eum, & in diversa ministeria mittuntur, levis quidem est mutatione indigent, & ob pristina repono, καρδίας ἐπὶ τὸ μὴ, sic peccata aliqua ex parte supplicia purgari mereantur. Auctor

Κατανοήσωμεν τὸ πᾶν πλῆθος, Commentariorum in Epist. ad κ. τ. λ.] Duo hic observanda Heb. inter opera S. Ambrosii, veniunt. Alterum omnes Angelos assistere, ac ministrare; quando levata (l. lenia) nunciata juxta doctrinam multorum: ad mittuntur, Angelos esse; quando quam facere videntur cum testi- ad vindictam mittuntur, mini-



locatorem suum non obtuetur. Oportet ergo nos ad bonum faciendum promptos esse: ex hoc enim omnia constant. Quippe nobis prædicit; *Ecce Dominus, & merces ejus coram illo, ut reddat unicuique secundum opus suum.* Itaque nos ex toto corde hortatur ad hoc, ne segnes & desides simus ad omne opus bonum. Gloriatio nostra & fiducia in ipso sit: voluntati ejus subjiciamur: attendamus ad universam Angelorum ejus multitudinem; quo modo assistentes, voluntati ejus mini-

VERS. COR\*

If. xl. 10:  
— lxii. 11.  
Pf. lxi. 13.

*suam.* Itaque nos hortatur ex toto corde, ne segnes & desides simus ad omne opus bonum; Gloriatio nostra & fiducia in eo sit; voluntati ejus subjiciamur, & multitudinem universam Angelorum ejus diligenter consideremus, quemadmodum adstantes voluntatem ejus exc-

VERS FELL

<sup>d</sup>Adhortando nos ad ipsum convertit toto.

*Id.*  
<sup>e</sup> loquendi libertas. *Id.*

*stros esse, i. e. ignem ardentem.* tendentis, Angelos tantum su- Quæ concordant cum citatis mox periores assidere Deo, telosque ex Hieronymo, cumque his ex inferiores mitti ad humana ministeria: necnon Theodoriti, concordantem apud Sedulium ad Heb. 1. ministeria: necnon Theodoriti, concordantem 7. *Duplex Angelorum officium* traria sententia existimantis, dignior est: aut enim spiritum consolatio- niores non modò ad stare, sed tionis, aut ignem vindictæ homi- ministrare etiam, reliquos ad- nibus ministrant. Item cum istis stare duntaxat. Crediderim, fa- Hieronymianis ad locum Dani- cris eloquiis potissimum adduc- elis: *Duplex Angelorum officium* tus, omnes Angelorum ordines est: aliorum, qui suis premia assistendi ac ministrandi officiis tribuunt; aliorum, qui singulis fungi; quosdam tamen Angelo- præsunt cruciatibus: nisi si ul- rum sæpius alterutrum munus tima vox mutanda est in *circi-* exsequi; ita ut minores digni- ratibus ex S. Thoma, ad eun- tare ac numero magis mittantur dem Prophetam: *Neque enim* rebusque nostris serviant, majo- boni, sed mali Angeli tormentis res verò ac plures frequentius prapositi sunt, inquit Hierony- assistant propter Deum, atque mus sub finem Lib. ix. Com- inter hos pauci sunt, qui rarif- ment. in Ezech. Itaque minùs simè omnium cessent ab assisten- verisimilis fit Dionysii opinio, in do.— Alterum quod observan- opere de cœlesti hierarchia con- dum sese offert, est inversio

Λέγει γὰρ ἡ γραφή, Μύριαι μυριάδες παρειστήκεισαν αὐτῷ, καὶ χίλιαι χιλιάδες<sup>3</sup> ἐλειτούργουν αὐτῷ καὶ ἐκέκραγον, Ἄγιος, ἅγιος, ἅγιος, Κύριος σαβαώθ, πλήρης πᾶσα ἡ κτίσις τῆς δόξης αὐτοῦ. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ὁμοιοῖα ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες, τῇ συνειδήσει, ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς αὐτὸν ἐκτενῶς, εἰς τὸ μετόχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν αὐτοῦ. Λέγει γὰρ, Ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ οὐκ οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ὅσα ἠτοίμασεν τοῖς ὑπομένουσιν αὐτόν.

ΛΕ'. Ὡς μακάρια καὶ θαυμαστά τὰ δῶρα τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοί; Ζῶν ἐν ἀθανασίᾳ, λαμπρότης ἐν δικαιοσύνῃ, ἀλήθεια ἐν παρρησίᾳ, πίστις ἐν πεποιθήσει, ἐκράτεια ἐν ἀγιασμῷ, καὶ ταῦτα ὑπέπιπτεν πάντα ὑπὸ τὴν διάνοιαν ἡμῶν. Τίνα οὖν ἄρα ἐστὶν τὰ ἐτοιμαζόμενα τοῖς ὑπομένουσιν; ὁ δημιουργὸς καὶ πατὴρ τῶν αἰῶνων ὁ πανάγιος, αὐτὸς γινώσκει τὴν ποσότητα καὶ

VERS. FELL quantur. Dicit enim Scriptura, *Mille millia* <sup>f</sup>*adstabant ei, & dena millia denum millium ministrabant ei. Et clamabant, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth, plena est omnis creatura gloria ejus.* <sup>b</sup>*Ergo & nos in concordia & conscientia in unum congregati, ut magnarum & gloriosarum promissionum ejus participes fiamus, tanquam uno ore impense & ardentem ad eum clamemus. Dicit enim, Oculus non vidit, nec auris au-*

VAR LECT. <sup>3</sup> ΛΙΤΟΥΡΓΟΥΝ. <sup>1</sup> MS. ΕΣΚΡΑΤΕΙΑ.

Propheticus contextus Dan. vii. Nyssen, & Cyrillus Alexandrinus. Pejus in aliis verba micheturo redditus fuerit, χίλιαι ministrandi & assistendi pervertuntur: ut in Tertulliano, Chrymύρια μυριάδες παρειστήκεισαν sostomo, &c. Sed maxime præ caeteris turbant Eusebius & Chry-Clemente Irenæus, Gregorius sostomus, Præp. Evang. L. vii.

AD CORINTHIOS. EP. I. 131

strent. Dicit enim Scriptura ; *Dena millia denarum millium assistebant ei ; & mille millia deserviebant ei. Et clamabant ; Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Sabaoth : plena est omnis creatura gloria ejus.* Et nos ergo concorditer in unum congregati, communi consensu tamquam ex uno ore ad ipsum clamemus totis viribus, ut participes fiamus magnarum & inclytarum promissionum ejus. Dicit enim ; *Oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quanta praeparavit cum expectantibus.*

VERS. COT.  
Dan. vii.  
10.  
If. vi. 3.

If. lxiv. 4.  
1 Cor. ii. 9.

XXXV. Quam beata sunt & mirabilia dona Dei, dilecti ! vita in immortalitate, splendor in justitia, veritas in libertate, fides in confidentia, continentia in sanctitate ; & haec omnia sub intellectum nostrum cadunt. Quenam igitur sunt quae praestolantibus apparantur ? sanctissimus opifex & pater saeculorum, quantitatem & pulchri-

*divit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit expectantibus eum.*

VERS. FELL

XXXV. Quam beata, dilecti, & mirabilia sunt dona Dei ! vita in immortalitate, splendor in justitia, veritas in libertate, fides in fiducia, temperantia in sanctitate, & haec omnia sub intellectum nostrum cadunt : quanam igitur sunt quae praestolantibus eum praeparantur ? sanctus opifex & saeculorum pater, quantitatem &

a confidentia. WOT.

C. 15. & contra Anomaxos O-rat. 6. referendo *μύρια μυριάδες* ; *συνειδήσει*, vel potius, *συνδέσει*. *ἐλειτούργουν αὐτῶ, καὶ χίλια χι-λιάδες παριστήκεισαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, vel παριστήκεισαν αὐτῶ.* Tῆ συνειδήσει.] Fortè καὶ τῆ συνειδήσει, vel potius, συνδέσει. JUN Vile Cap. 2. Ὁφθαλμοῦ οὐκ κ. τ. λ.] Hæc tamquam è Bibliis petita laudat etiam Paulus. At nonnulli ve-

τὴν καλλοιὴν αὐτῶν. Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα εὐ-  
 ρεθῆναι ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ὑπομενόντων αὐτὸν,  
 ὅπως μεταλάβωμεν τῶν ἐπηγγελμένων<sup>2</sup> δωρεῶν.  
 Πῶς δὲ ἔσται ταῦτο, ἀγαπητοί; εἴαν ἐστηριγ-  
 μένη ἢ διάνοια ἡμῶν πίστεως πρὸς τὸν Θεόν, εἴαν  
 ἐκζητῶμεν τὰ εὐάρεστα καὶ εὐπρόσδεκτα αὐτῷ,  
 εἴαν ἐπιτελήσωμεν τὰ ἀνήκοντα τῇ ἀμώμφου βου-  
 λήσει αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθήσωμεν τῇ ὁδῷ τῆς  
 ἀληθείας, ἀπορρίψαντες ἀφ' ἑαυτῶν πᾶσαν ἀδι-  
 κίαν καὶ ἀνομίαν, πλεονεξίαν, ἔρεις, κακοηθείας  
 τε καὶ δόλους, ψιθυρισμούς τε καὶ<sup>3</sup> καταλα-  
 λιάς, θεοστυγίαν, ὑπερηφανίαν τε καὶ<sup>4</sup> ἀλαζο-  
 νείαν, κενοδοξίαν τε καὶ φιλοξενίαν. Ταῦτα  
 γὰρ οἱ πράσσοντες στυγητοὶ τῷ Θεῷ ὑπάρχου-  
 σιν· οὐ μόνον δὲ οἱ πράσσοντες αὐτά, ἀλλὰ καὶ  
 οἱ συνευδοκοῦντες αὐτοῖς. Λέγει γὰρ ἡ γραφή,  
 Τῷ δὲ ἀμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, Ἴνα τί σὺ διηγῇ  
 τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν δια-  
 στήκην μου ἐπὶ στόματός<sup>5</sup> σου; σὺ δὲ ἐμίσησας

VERS. FELL pulchritudinem eorum novit: nos igitur, ut promisso-  
 rum donorum participes fiamus, in numero expectan-  
 tium eum reperiri, serio contendamus. Quomodo au-  
 tem hoc fiet, dilecti? Si fide in Deum cogitationes  
 nostræ stabilitæ fuerint, si grata illi & accepta diligenter  
 quæsierimus, si quæ ad inculpatam ejus voluntatem  
 spectant, fecerimus, & viam veritatis sequuti fuerimus;  
 abjicientes à nobis omnem injustitiam, iniquitatem, cu-

VAR LECT. <sup>2</sup> δωραίων. <sup>3</sup> καταλιτίας <sup>4</sup> αλαζονίαν. <sup>5</sup> μου.  
<sup>6</sup> μου.

teres ea ἐκ τῶν Ἑλλὰ ἀποκρύφου cium Cod. Ps. ud. V. T. p. 1072.  
 defumta statuerunt; que acri- DAN.  
 ter, ut solet, refellit Hierony- Πίστειος.] Junius, Boisius, Fel-  
 mus Epist. 101. & ad Esaiæ lus, Cotelerius, & Colomelius  
 Cap. 64. Vide Cl. I. A. Fabri- putant legendum esse διὰ πιστε-

AD CORINTHIOS. EP. I. 133

tudinem excellentiamque illorum cognoscit. Nos VERS.COT. igitur summo studio contendamus in numero expectantium eum reperiri, ut participes fiamus donorum repromissorum. Quo modo autem eveniet istud, dilecti? Si mens nostra in Deum fide stabilita fuerit: si placita illi & accepta exquisiverimus: si perfecimus quæ ad inculpatam ejus voluntatem pertinent, & secuti fuerimus viam veritatis; abjicientes à nobis omnem injustitiam & iniquitatem, avaritiam, contentiones, malignitates & fraudes, fufurros & obrectationes, odium Dei, superbiam & ostentationem, inanem gloriam atque amorem vanitatis. Qui enim ista faciunt odiosi Deo sunt: neque solum qui ea faciunt; sed etiam qui consentiunt illis. Dicit enim Scriptura; *Peccatori autem dixit Deus; Ps. l. 16, Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti*

piditatem, contentiones, malitias, fraudes, fufurratio- VERS.FELL nes, obrectationes, odium Dei, superbiam, fastum, vanam gloriam, & <sup>b</sup> ambitionem: qui enim hæc faciunt b in spiritualitatem. Deo odio sunt, neque illi solum qui hæc faciunt, sed qui eis consentiunt: dicit enim Scriptura, *Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum? Tu vero odisti dis-*

ως, rectè sanè: contextiùs enim ἀνελεήμονας interpretatum fuisse ratio postulat. ut aut legamus ἀφιλοξένους. Neque dubii aliquid πίστει, aut inferamus εἰς. Wor. sub sic potest, quin ita interpretari. Φιλοξενίαν.] Junius & Fellus tatus sit; siquis accuratiùs interpretari Φιλοτιμίαν, Colomesius & Coste contulerit hæc Clementis notetelarius Φιλοκενίαν vel ἀφιλοξενίαν cum iis, quæ à S. Paulo vian volunt. Proculdubio legentibus Rom. i. Wor. dum ἀφιλοξενίαν, quod & Mil. Οὐ μόνον δὲ κ. τ. λ.] Ex hoc ius sensit, qui hunc locum re- loco constare potest S. Clementis observat, S. Clementem legisse Rom. i. 32. ὅτι οἱ

<sup>7</sup> παιδείαν, καὶ ἐξέβαλες τοὺς λόγους μου εἰς τὰ ὀπίσω. Εἰ ἐθεώρεις κλέπτειν, συνέτρεχες, καὶ μετὰ μοιχῶν τὴν μερίδα σου ἐτίθει. τὸ στόμα σου ἐπλεόνασε κακίαν, καὶ ἡ γλῶσσά σου περιέπλεκεν δολιότητα. καθήμενος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου κατελάλεις, καὶ κατὰ τοῦ υἱοῦ τῆς μητρὸς σου ἐτίθει σκάνδαλον. ταῦτα ἐποίησας, καὶ ἐσίγησα, ὑπέλαβες <sup>8</sup> ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαι σοι ὁμοιος. ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω σε κατὰ πρόσωπόν σου. σύνετε δὴ ταῦτα οἱ ἐπιλανθανόμενοι τοῦ Θεοῦ, μήποτε ἀρπάσῃ ὡς λέων, καὶ μὴ ἦ ὁ ῥυόμενος. θυσία αἰνέσεως δοξάσει με, καὶ ἐκεῖ ὁδὸς ἦν δεῖξω αὐτῷ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.

VERS FELL *ciplinam, & projecisti sermones meos retrorsum. Si vice adultero. debas furem, carrebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Ut tuum abundavit malitiâ, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum*

VAR. LECT. <sup>7</sup> παιδιαν. <sup>8</sup> ἀνομιαί.

τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄλλοι θανάτου εἰσὶν, οὐ μόνον δὲ οἱ ποιούσες ἀλλὰ καὶ οἱ συνευδοκούντες τῆς πράσσεσιν. Hanc esse veram ac genuinam lectionem optimo jure contendit Millius. WOT.

Ἀνομίαν] ms exhibet ἀνομιαί. Videntur fanè Lxx in initio le- Proculdubie legendum est ἀνομιαί pro ε positis. Text. Heb. & Hieronymi Versio neque ἀνομιαί, neque ἀνομίαν agnoscunt. Syr. & Arab. Co. *hassli o inique*. Vulgat. *Existimasti inique*: quod malim adjectivè quàm adverbialiter exponere. S Augustinus, *serpiscatus es iniquitatem*. Aquila, Symmachus, & Theodotio cum Heb. consentiunt. Clemens Alex. in his verbis citandis legit cum Cleinente Rom. ὑπέλαβες ἀνομιαί, pag. 364. præfatus. Τοῦτω Φησὶν ἡ γραφή. Unde & hæc petiisse interpolatorem S. Clementis Rom. vult Anonymus [Bernardus]. *Ridiculum caput!* Videntur fanè Lxx in initio legisse ἀνομιαί, quam lectionem insuper confirmant Versio Vulgat. Syr. & Arab. WOT. Παραστήσω σε κ τ. λ.] Scripsent Lxx παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου. Id verò cùm obsecurum videretur, ex præcedentibus Psalmitæ verbis, explanationis gratiâ, apposuit margini alius pronomen σε, alius voces τὰ; ἀμαρτίας σου. Hincque post-

AD CORINTHIOS. EP. I. 135

disciplinam; & projecisti sermones meos retrorsum. Si VERS. COR. videbas furem; currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundavit malitiâ; & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris; & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui; suspicatus es iniquitatem, quòd ero tibi similis. Arguam te, & statuam te contra faciem tuam. Intelligite utique hæc, qui obliviscimini Deum; ne quando rapiat sicut leo, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me; & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.

loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti & tacui, existimasti <sup>d</sup> iniquitatem, quod VERS. FEIL <sup>d</sup> iniquè. Id. ero tui similis: arguam te, & statuam te contra faciem tuam. Intelligite jam hæc qui obliviscimini Deum, ne quando rapiat tanquam leo, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi <sup>e</sup> salutem Dei. e salutare meum. Id.

ea librarii, prout libuit, aut exscripserunt sincerum textum, aut <sup>ε</sup> te inferuerunt, aut subjunxerunt τὰς ἀμαρτίας σου, peccata tua. Clementinam lectionem amplectitur Glossa in Catena Aurea super Psalmos, &c. Cor. <sup>Ω, λέων.</sup> Antiquissimum, ut vides, glossema, huc translatum ex Psalmo vii. Extat quoque apud B. Augustinum: Heb. textus: sacrificium confessionis vel laudis glorificabit me; & ibi est via quâ ostendam, &c. neque dubito quin eo modo legerint Lxx. Wor.

Λς'. Αὕτη ἡ ὁδὸς, ἀγαπητοί, ἐν ἣ εὕρομεν τὸ σωτήριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀρχιερέα τῶν προσφορῶν ἡμῶν, τὸν προστάτην καὶ βοηθὸν τῆς ἀσθενείας ἡμῶν. Διὰ τούτου <sup>2</sup> ἀτενίσωμεν εἰς τὰ ὕψη τῶν οὐρανῶν, διὰ τούτου <sup>3</sup> ἐνοπτριζόμεθα τὴν ἁμωμον καὶ ὑπερτάτην ὄψιν αὐτοῦ· διὰ τούτου ἠνεώχθησαν ἡμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ τῆς καρδίας· διὰ τούτου ἡ ἀσύνητος καὶ ἐσκοτωμένη διάνοια ἡμῶν ἀναθάλλει εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς· διὰ τούτου ἠθέλησεν ὁ δεσπότης τῆς ἀθα-

VERS. FELL XXXVI. Hæc est via, dilecti, in qua salutare nostrum Jesum Christum, oblationum nostrarum summum salutorem. cerdotem, infirmitatis nostræ patronum & defensorem Wot.

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ασθενιας, <sup>2</sup> ατενιζομεν. <sup>3</sup> ενοπηριζομεθα.

[Ἀρχιερέα τῶν προσφορῶν.] τοῦ μεγάλου, διεληλυθότος τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Wot. Hic videtur esse unus ex iis locis, quæ Photio displicuerunt, Διὰ τούτου ἡ ἀσύνητος κ. τ. λ.] Cap. cxxvi. Bibliothecæ. Quod Videtur S. Pater alludere ad si tanto Critico displicerit, quod Rom. i. 21. Καὶ ἐσκοτίσθη ἡ Jesum vocat Clemens Ἀρχιερέα, petivit eam vocem ex S. ii. 9. τοῦ ἐκ σκότους ὑμᾶς καλέσantos εἰς τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. Citantur hæc à Clemente 15. & Epist. ad Philadelphenses. Alex. ex Epistola ad Corinthios, Eadem igitur Clementi licentia viz. ex hac ipsâ epistolâ. Juniconcedatur: presertim quum S. us pro ἀναθάλλει legendum putat ἀναθρεῖ vel ἀναθεωρεῖ, vello-cum integrum ita legit, Διὰ τοῦτο ἐν ἀσύνετῳ καὶ ἐσκοτισμένῳ διανοίᾳ ἡμῶν ἀναθάλλει τὸ θαυμαστὸν αὐτοῦ φῶς. Minimè verò ferenda est hæc emendatio, cùm non tantum ms. verum etiam & Clemens Alex. exhibeat ἀναθάλλει. Melius igitur Boisius, Fellus, & Episcopus Oxon. Wot. — sunt. quàm ex intercessione summi Pontificis nostri Jesu Christi jus lætionis non est dubitan-



XXXVI. Hoc est iter, carissimi, in quo fa-  
 lutare nostrum invenimus, Jesum Christum, pon-  
 tificem oblationum nostrarum, infirmitatis nostræ  
 patronum & auxiliatorem. Per hunc in cælo-  
 rum altitudines oculos defigemus; per hunc im-  
 maculatum & supremum illius vultum speculabi-  
 mur; per hunc oculi cordis nostri aperti sunt:  
 per hunc insipiens & obscurata mens nostra in ad-  
 mirabilem ejus lucem repullulat: per hunc voluit  
 Dominus ut immortalem cognitionem gustare-

invenimus: per hunc *b* in cælum sublime aspicimus,  
 per hunc vultum ejus immaculatum & excelsum tan-  
 quam in speculo *c* intuebimur, per hunc oculi cordis  
 nostri aperti sunt, per hunc intellectus noster insipiens  
 & obtenebratus in admirabilem ejus lucem *d* reflorescit,  
 per hunc voluit nos Dominus immortalem cognitionem

Vers. FELL  
*b* cœli alti-  
 tudinem.  
*Id.*  
*c* intuemur.  
*Id.*  
*d* repullu-  
 lat. *Id.*

dum] *i. e.* ἀναβάλλουσα ἔρχε- ἐγαυριάσατο, & Symmachus  
 ται *alæris venit* εἰς τὸ θαυμα- ἰλαρύνθη, & ipsi Lxx Pf. xvi. 9.  
 στὸν αὐτοῦ φῶς. Vide 1 Pet. ii 9. εὐφράνθη ἡ καρδία μου. Perio-  
 Bois. — Quando verba D. dum igitur ita reddi posse exif-  
 Pauli perpendo Philip. iv. 10. timo, *Intellectus noster insipiens*  
 Ἐχάρην ἐν Κυρίῳ μεγάλως, ὅτι ἐστὶν *obtenebratus reviviscit, aut*  
 ἤδη ποτὲ ἀνεθάλετε τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ *exultat in admirabili ejus luce.*  
 φρονεῖν' ubi certo certius est, vo- FELL. — Est autem ἀναβάλ-  
 cem ἀναβάλλω γερωνι per meta- λειν εἰς τὸ φῶς, *pullulare in lu-*  
 phoram pariter duram & info- ceim, metaphora sumpta à plan-  
 lentem; nihil faciliè mutaverim: tis, quæ è terra ἀνω βλαστάνουσιν,  
 præsertim cùm Pf. xxviii. 10. id enim significat ἀναβάλλειν, &  
 habeatur ἀναθάλλει ἡ ψυχὴ μου Homericum ἀναθηλεῖν, Il. á. v.  
 pro ἄλλ' ἄλλ' quod Aquila vertit 236.

Οὐδ' ἀναθηλήσει· περὶ γὰρ βᾶ ἐ χαλκὸς ἔλεψε  
 φύλλα τε καὶ φλοιοῦν.

Neque repullulabit: circum enīa ferrum delibavit  
 Foliaque ἐστὶ corticem.

Ubi scholiastes vetus ait, Οὐδ' στήσει. Cl. Potterus in notis ad  
 ἀναθηλήσει, οὐδ' ἀναβλαστήσει. Clementem Alexandrinum, pag.  
 Hefych. Ἀναθηλάσαν, ἀναβλα- 613.  
 στήσαν. Ἀναθηλήσει, ἀνω βλα- Ἐσκοτωμένη.] Sic ms. Codi-

νάτου γνώσεως ἡμᾶς γεύσασθαι· ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς μεγαλωσύνης αὐτοῦ, τοσοῦτω μείζων ἐστὶν ἀγγέλων, ὅσω διαφορώτερον ὄνομα κληρονόμηκεν. Γέγραπται γὰρ οὕτως, Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτούργους αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. ἐπὶ δὲ τῷ υἱῷ αὐτοῦ οὕτως εἶπεν ὁ δεσπότης, Υἱός μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, κ[αὶ τὴν καλὰ] σχεσιν τὰ πέρατα τ[ῆς γῆς]. Καὶ πάλιν λέγει πρὸς αὐ[τόν, Κάθου] ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἀν[θῶ] τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιο[ν τῶν πο]δῶν σου. τίνες οὖν οἱ [ἐχθροὶ αὐτοῦ;] οἱ φαῦλοι καὶ ἀντιτασσόμενοι τοῦ Θεοῦ] τῷ θελήματι τὸ θέλημα [ἴδιον.]

ΛΖ'. Στρατευσώμεθα οὖν, ἀν[δρες ἀδελ]-φοί, μετὰ πάσης ἑκτενεῖ[ας ἐν τοῖς] ἀμώμοις

VERS. FELL gustare, qui magnificentiæ ejus splendor & radius exi-  
litens, tanto major est Angelis, quanto præstantius no-  
men sortitus est: scriptum enim est, *Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flammam.* De filio autem suo, sic dixit Dominus, *Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula à me, & dabo tibi gentes heredi-*

VAR. LECT. ἑκτενεῖ.

ces impressi, & Clem. Alex. ἐ-  
σκοτισμένη. Wot.

quadringentos annos fuerit è sa-  
cro Canone rejecta, posteaque ex  
authoritate. & certa aliarum ec-  
clesiarum traditione recepta fue-  
rit, in initio ab ecclesiâ Romanâ  
ipseque Clemente agnitam fu-  
isse. Wot.

Ἐξ ὧν ἀπαύγασμα κ. π. λ.]  
Hæc ex Epist. ad Heb. eisdem  
de, & ex aliis locis, ὁμοίως  
τοῦ χαρακτήρος τῆς φράσεως, καὶ  
τῶν νοημάτων. ut loquitur Eu-  
sébius, inter hanc & Epistolam  
ad Heb. facile liquet, Jun. Bois.—  
Ex hujusmodi citationibus sive  
allusionibus ad Epist. ad Heb.  
constare potest, eam epistolam,  
licet à Romanâ ecclesiâ penè per  
[Ἐχθροὶ αὐτοῦ.] Chasma non  
admittit ἐχθροὶ αὐτοῦ: puto ex-  
hibuisse MS. ΕΧΘΡΟΙ ΚΥ Ι. Ε. ΚΥ-  
ρίου, eo enim modo vox ista per-  
petuò exhibetur in hoc MS. Wot.  
Ἀντιτασσόμενοι τῷ θελήματι  
τι κ. τ. λ.] At MS. ANTITASS

AD CORINTHIOS. EP. I. 139

mus: qui cū sit splendor majestatis ejus, tanto VERS. COT. Heb. i. 3.  
 major est Angelis, quanto excellentius nomen for-  
 titus est. Ita quippe scriptum est; *Qui facit An-* Pf. ciii. 4.  
*gelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis:*  
 de filio autem suo sic dixit Dominus; *Filius* Heb. i. 7.  
*meus es tu; ego hodie genui te. Postula à me,* Pf. ii. 7.  
*& dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessio-*  
*nem tuam terminos terræ.* Et iterum dicit ad  
 eum: *Sede à dextris meis: donec ponam inimicos* Pf. cix. 1.  
*tuos scabellum pedum tuorum.* Quinam sunt ini-  
 mici ejus? qui, pravi sunt, quique divinæ volun-  
 tati suam voluntatem opponunt.

XXXVII. Militemus igitur, viri fratres, om-  
 nibus viribus in irreprehensis ejus præceptis. Con-

*tatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.* Et VERS. FELL  
 rursus dicit ad eum, *Sede à dextris meis, donec ponam*  
*inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Quinam autem  
 sunt inimici ejus? Homines perversi, & qui divinæ vo-  
 luntati suam voluntatem opponunt.

XXXVII. Militemus igitur, viri fratres, cum omni  
 assiduitate in inculpatis ejus præceptis, consideremus

..... ΤΩ ΘΕΛΗΜΑΤΙ ΤΩ λήματι exhibetur τὸ θέλημα. Pa-  
 ΘΕΛΗΜΑ.... ΘΥ. Nisi, per in- rum enim Græca est hujusmo-  
 curiam, librarius voces τῷ θελή- di constructio. Observandum  
 ματι repetiisse videatur, scriben- prius est. non lacunam esse  
 dum censeo ἀντιτάσσοντες ἀν- post ANTITΑΣΣ..... nisi  
 τῶν τὰ θελήματα τῷ θελήματι quinque vel sex iterarum, quæ  
 τοῦ Θεοῦ. DAV. — Hæud du- ita suppletur ΟΜΕΝΟΙ: adẽd.  
 bio redundat alterum τῷ θελή- ut non ut locus ubi in-eratur τοῦ  
 ματι. adẽd ut legendum sit ἀν- Θεοῦ ante prius τῷ θελήματι.  
 τιτασσομένοι τῷ θελήματι τοῦ Utroque in loco exhibetur τῷ,  
 Θεοῦ. Ma è igitur à Junio infe- & post ΘΕΛΗΜΑ.... legitur  
 ritur τοῦ Θεοῦ ante prius τῷ θε- ΘΥ, quod de suo loco non te-  
 λήματι, & post posterius loco mere movendum est. WOT.  
 Θεοῦ ponitur ἰδίου, & pro τῷ θε- Στρατευσάμεθα.] Christiana re-

προστάγμασιν [αὐτοῦ.] κατανοήσωμεν τοὺς στρατ[ευσ]μένους τοῖς ἡγουμένοις ἢ [μῶν], πῶς εὐτακτως, πῶς εὐεκτι[κῶς], πῶς ὑποτέτακτους ἐπιτελ[οῦ]σι τὰ διατασσόμενα. οὐ πάντ[ες] εἰσὶν ἑπαρχοί, οὐδὲ χιλίαρχοί, οὐδὲ ἑκατόνταρχοί, οὐδὲ πεντηκόνταρχοί, οὐδὲ τὸ καθεξῆς· ἀλλ' ἕκαστος ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι τὰ ἐπιτασσόμενα ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἡγουμένων, ἐπιτελεῖ. Οἱ μεγάλοι δίχθα τῶν μικρῶν οὐ δύνανται εἶναι, οὐδὲ οἱ μικροὶ δίχθα τῶν μεγάλων. σύγκρασις τις ἐστὶν ἐν πᾶσι, καὶ ἐν τούτοις χρῆσις. Δάβωμεν τὸ σῶμα ἡμῶν ἢ κεφαλὴν δίχθα τῶν ποδῶν οὐδὲν ἐσὶν, οὕτως οὐδὲ οἱ πόδες δίχθα τῆς κεφαλῆς· τὰ δὲ ἐλάχιστα μέλη τοῦ σώματος ἡμῶν ἀναγκαῖα καὶ εὐχρησιά εἰσιν ὅλω τῷ σώματι· ἀλλὰ πάντα<sup>2</sup> συμπνεῖ, καὶ

VERS. FELL milites qui ducibus nostris in bello parent, quemadmodum ordinate, promptè, & cum omni subjectione imperata exequantur; non omnes sunt Prætores, neque chiliarchæ, neque centuriones, neque <sup>a</sup> quinquaginta militum præfeci, & sic deinceps; unusquisque verò in suo ordine & statione quæ à rege & tribunis imperantur,

<sup>a</sup> quinquagenarii.  
WOT.

VAR. LECT. <sup>2</sup> ΣΥΝΠΝΕΙ.

ligio sæpius comparatur militiæ, ut Tribunos militares, *duces suos* propter labores indefessos & pericula, dum ejus officia rite peragamus, subeunda. Hujus militiæ Christus dux est, quem nam in exemplari desiderata, ex oportet sequamur & vestigiis ejus insistamus, ut ab eo mercedem accipiamus. Hinc S. Ignatius *Aræscete* [στρατεύεσθε, Πῶς εὐεκτικῶς.] *Quàm strenuè* [οὗ καὶ τὰ ὀφθάνια κομίζεσθε. *πνεῦ, alacriter, impigrè.* *Mā-* Vide 2 Cor. iii. 4. xi. 8. & vult quidem Doct. Junius ut 2 Tim. ii. 3, 4. WOT. *εὐείκτως* legatur, sed minime

[ἡγουμένοις ἢ [μῶν.] Legerem necesse est quicquam immutare: αὐτῶν, plus enim S. Ecclesiæ Patres à bello abhorrebant, quàm *εκτικοὶ* ad militiam requiruntur;

AD CORINTHIOS. EP. I. 141

videremus eos qui sub ducibus nostris merent, VERS. COR.  
 quemadmodum ordinatè, quàm strenuè, quo modo  
 submissè imperata exsequantur. Non omnes  
 sunt præfecti, neque tribuni, neque centuriones,  
 neque quinquaginta militum præfecti, neque con-  
 sequentium graduum; sed unusquisque in suo or-  
 dine, ab Imperatore & ducibus mandata peragit.  
 Magni sine parvis consistere nequeunt, neque  
 parvi sine magnis: necessitudo quædam & tem-  
 peratio in omnibus existit, ac in his usus. Su-  
 mmamus corpus nostrum; caput absque pedibus 1 Cor. xii.  
 nihil est, sic neque pedes absque capite: minima  
 autem corporis nostri membra, necessaria & uti-  
 lia sunt toti corpori: tum universa conspirant,

peragit: magni sine parvis, & parvi sine magnis confi- VERS. FELL  
 stitè nequeunt; mixtura quædam est in omnibus, & in  
 his usus. Exemplo nobis sit corpus nostrum, caput sine  
 pedibus nihil est, prout neque pedes sine capite; mini-  
 ma autem corporis nostri membra universo corpori ne-

quinimo integri ætate & viribus ac levis armatura, & miles  
 ubique gentium in milites ad- gregarius, & manipuli; commif-  
 scipri, qui בְּרִיבָה, παῖδες, νεα- sique pugna. *vac. ut nomina dig-*  
 vialis, pubes, passim dicti; ideo- nitatum, & sola fortitudo quar-  
 que vigente disciplinâ, Panca tur: ita in hoc campo, & pralio,  
 tiastarum more ad εὐεξίαν, sive quo contra Demones dimicamus,  
 ἀκρότητα τῆς ὑγιείας exerceban non quaruntur nomina, sed opera;  
 tur: unde B. Paulus, 2 Tim. ii. 4. & gloriosior ille sub vero impera-  
 mandat, κακοπάθειον ὡς καλὸς tore Christo, non qui nobilior, sed  
 στρατιώτης. FELL. qui fortior est. Vide Exod. xviii.

\*Ἐπαρχοὶ κ.τ.λ. Piè admo- 21, 25. Deut. i. 15. 4 Reg. i.  
 dum ac eleganter B. Hierony- 9, &c. 1 Macc. iii. 55. Cor.  
 mus I. advertit Jovinianum 20. Ἄλλα πάντα.] Ante ἀλλὰ  
 Quo modo in legionibus & exer- Boisius inserit καθὼς ἐστὶν σχίσ-  
 citis sunt duces. sunt tribuni, μα. Opus sanè est ut tale ali-  
 sunt centuriones, sunt ferentarii, quid inferamus, aut supponamus

ὑπο[τα]γή μιᾶ χρῆται εἰς τὸ σώζεσθαι ὅλον τὸ σῶμα.

ΛΗ'. Σωζέσθω οὖν ἡμῶν ὅλον τὸ σῶμα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ ὑποτασσέσ[θω] ἕκαστος τῷ πλησίον αὐτοῦ, καθ[ὼς] <sup>1</sup> καὶ ἐτέθη ἐν τῷ χαρίσματι αὐτοῦ. ὁ ἰσχυρὸς μὴ ἀτημελείτω τὸν ἀσθενῆ, ὁ δὲ ἀσθενὴς ἐντρεπέτω τὸν ἰσχυρὸν· ὁ πλούσιος ἐπιχορηγείτω τῷ πτωχῷ, ὁ δὲ πτωχὸς εὐχαριστείτω τῷ Θεῷ, ὅτι ἔδωκεν αὐτῷ δι' οὗ ἀναπληρωθῆναι αὐτοῦ τὸ ὑστέρημα· ὁ σοφὸς <sup>2</sup> ἐνδεικνύσθ[ω] τὴν σοφίαν αὐτοῦ, μὴ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς· ὁ ταπεινοφρονῶν μὴ ἑαυτῷ μαρτυρεῖτ[ω], ἀλλ' <sup>3</sup> ἐν τῷ ὑφ' ἑτέρου ἑαυτὸν μ[αρ]τυρεῖσθαι· ὁ ἀγνὸς ἐν τῇ σαρκὶ <sup>4</sup> μὴ ἀλαζονεύσθω, γινώσκων ὅτι ἔτε[ρος] ἔστιν ὁ ἐπιχορηγῶν [αὐ-

VERS. FELL cessaria & utilia sunt, & cuncta ad conservationem totius conspirant, & unâ eademque subjectione utuntur.

XXXVIII. Servetur itaque corpus nostrum in Christo Jesu, & unusquisque proximo suo subjiatur juxta or-

VAR. LECT. <sup>1</sup> Boifius καθήκει. <sup>2</sup> MS. τημελείτω. <sup>3</sup> ἐνδικ-  
νυθ. <sup>4</sup> εατω. <sup>5</sup> και μη.

esse hellenismum, quo aliàs utitur S. Pater, ἀλλὰ pro καὶ posito. WOT.

Ἰποτασσέσ[θω] ἕκαστος κ. τ. κ.] Est imitatio Pauli, Ephes. v. 21. ἵποτασσόμενοι ἀλλήλοις ἐν φόβῳ Θεοῦ. CLER.

Καθὼς καὶ ἐτέθη κ. τ. λ.] Similia legitur apud S. Ire-  
Neque omnes enim in eodem  
naxum: In sublimitate autem  
locos habent sunt, nec sanè pos-  
positos universi charismatis, vel  
sunt. CLER.

in operibus justitie confidentes. Ὁ ἰσχυρὸς μὴ κ. τ. λ.] Velleii  
vel ministracionis supereminencia  
Paterculi verba, Lib ii de xate  
adornatos, nequaquam extolli, .....  
quæ Tiberium antecessit. si  
sed humilia sentire in omnibus.

Lib. V. Cap. 22. — WOT. Hoc est, pro loco, in quo proximus ejus collocatus est, dono à

Christo accepro Quamvis Christi-  
stiaum deceat, pro humilitate  
à Christo præcepta, sibi alios  
præferre; fieri hoc debet, pro

dono ejus quem sibi præfert.

Neque omnes enim in eodem  
loco habent sunt, nec sanè pos-  
positos universi charismatis, vel  
sunt. CLER.

# AD CORINTHIOS. EP. I. 143

& ad conservationem totius unâ subjectione u- VERS. COR.  
tuntur.

XXXVIII. Servetur itaque totum corpus nostrum in Christo Jesu ; & unusquisque proximo 1 Pet. v. 5. suo subjiciatur, juxta gratiæ donum ipsi assignatum. Fortis ne contumeliâ afficiat imbecillem ; imbecillis verò fortem revereatur : dives pauperi largiatur ; pauper verò gratias agat Deo, quòd ei dederit per quem inopia ejus suppleatur : sapiens ostendat sapientiam suam, non in verbis, sed in bonis operibus : humilis non sibi testimonium ferat ; sed sinat ut alter ipsi perhibeat testimonium : qui carne castus est, ne insolescat, sciens

dinem in quo <sup>a</sup> per gratiam ejus, positus est. Fortis ne VERS. FELL  
negligat imbecillem, imbecillis fortem revereatur ; dives <sup>a</sup> gratiâ &  
pauperi largiatur, pauper Deum laudet quòd ei alium dignatione.  
largitus sit, per quem ejus penuria & indigentia suppleri WOT.  
potest. Sapiens non in verbis, sed in bonis operibus, sapientiam suam manifestet ; humilis non sibi testimonium ferat, sed alteri permittat, de eo testimonium præbere. Qui carne castus est, ne insolescat, cum sciat ali-

giè mentem Clementis exprimit : *antecedit, non contemnit, humiliores potens ; suspicit potentem humilium, non timet.* BURT.

[Ο σοφός κ. τ. λ.] Citantur [ipse virgo ; si fides auctori Re- hæc à Clemente Alex. usque ad *cognitionum*, interpolatori *Epistolarum S. Ignatii*, atque Athel- legitur Ο σοφός τοίνυν . . . . . ἐν λόγοις μόνον . . . . . Ο ταπεινός φρων μαρτυρεῖτω μή ἑαυτῶ, ἀλλ' ἐν τῷ ἰφ' ἑτέρου αὐτόν . . . . . ἀγνός τῆ σαρκὸς μὴ κ. τ. λ. WOT.

[Ο ἀγνός κ. τ. λ.] Unus est iste *continentia virtus, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Legijuxta relationem cum Epiphanius etiam his similia apud S.

τῶ] τὴν ἔκκράτειαν. Ἀναλογι[σάμε]θα οὖν ἀ-  
 δελφοί, ἐκ ποίας [ύλης] ἐγεννήθημεν, ποῖοι καὶ τί-  
 [γες <sup>6</sup> εἶ]σπλήθμεν εἰς τὸν κόσμον, [ὡς ἐκ τ]οῦ τά-  
 φου καὶ σκότους· [ὁ ποιή]σας ἡμᾶς καὶ δημιουρ-  
 γήσας [εἰσή]γαγεν εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ,  
 [προε]λοιμᾶσας τὰς εὐεργεσίας [αὐτ]οῦ, πρὶν ἡ-  
 μᾶς γεννηθῆναι. [Ταῦ]τα οὖν πάντα ἐξ αὐτοῦ ἔ-  
 χοντες, <sup>7</sup> [ὁ]φείλομεν κατὰ πάντα εὐχαριστεῖν  
 [αὐ]τῶ· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.  
 Ἀμήν.

ΛΘ'. Ἀφρονες καὶ ἀσύνετοι, καὶ μωροὶ, καὶ  
 ἀπαιδευτοὶ χλευάζουσιν ἡμᾶς καὶ <sup>1</sup> μυκλήρι-  
 ζουσιν, ἐαυλοὺς βουλόμενοι ἐπαίρεσθαι ταῖς δια-  
 νοίαις αὐτῶν· τί γὰρ δύναται θνητός; ἢ τίς ἰσχύς  
 γηγενοῦς; γέγραπται γὰρ, Οὐκ ἦν μορφὴ πρὸ  
 ὀφθαλμῶν μου· ἀλλ' ἡ αὐραν καὶ φωνὴν ἤκουον.  
 τί γὰρ; μὴ καθαρὸς ἔσται βροτὸς ἔναντι Κυ-

VERS. FELL um esse qui continentiae donum ipsi tribuat. Consideremus, igitur, fratres, ex qua materia facti sumus, qui & quales mundum tanquam ex sepulchro & tenebris ingressi sumus: qui nos fecit & condidit, praeparatis prius benefactis suis antequam nasceremur, in mundum suum introduxit. Haec igitur omnia cum ab eo habeamus, in

VAR. LECT. <sup>6</sup> σπληθμεν. <sup>7</sup> MS. <sup>1</sup> μυκτιρίζουσιν.

Ignatium in *Epist. ad Polycar-* μᾶς καὶ δημιουργήσας εἰσήγαγεν  
*um*: Εἴτις δύναται ἐν ἀγνείᾳ εἰς τὸν κόσμον αὐτοῦ κ. τ. λ.  
 μένειν εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου τῆς WOT. — Deletâ post κόσμον  
 σαρκὸς ἐν ἀκαυχασίᾳ μενέτω. interpunctione, vertendum quasi  
 Ἐάν καυχῆσθαι ἀπάλετο. WOT. legeretur, ὅτι ἐκ τοῦ τάφου, ali-  
 [Εἰς τὸν κόσμον, ὡς ἐκ κ. τ. λ.] quando enim haec est istius particu-  
 lariae vis & potestas. Quod si  
 Hanc periodum aliter distinguen-  
 dam esse censet Episcopus Oxon. interpretemur *tanquam ex se-*  
*pus*. 613. editionis Clementis *pulchro*, sive receptam distinctione-  
 Alex. εἰς τὸν κόσμον· ὡς ἐκ τοῦ nem servemus, sive, prout vo-  
 τάφου καὶ σκότους ὁ ποιήσας ἤ- luit. Cl. Potterus, eam mutet-



alium esse qui ei continentiam donat. Repute-VERS. COT.  
 mus ergo, fratres, ex qua materia creati simus;  
 qui & quales in mundum ingressi simus, tam-  
 quam è sepulcro & tenebris: auctor & opifex  
 noster in mundum suum nos introduxit, præpara-  
 tis antè quàm nasceremur benefactis suis. Hæc  
 igitur omnia ab eo habentes, in omnibus gratias  
 ipsi agere debemus; cui gloria in sæcula sæculo-  
 rum. Amen.

XXXIX. Stulti & insipientes & fatui & im-  
 periti derident nos ac subfannant, dum cogitatio-  
 nibus suis se extollere cupiunt. Quid enim potest  
 mortalis; aut quale robur est terrigenæ? Scrip-  
 tum enim est; *Non erat figura ante oculos meos*; JOB. iv. 16,  
*sed auram & vocem audiebam. Quid enim?* 17, 18.  
*nunquid homo coram Domino mundus erit; vel*

omnibus gratias ipsi agere debemus, cui est gloria in se-VERS. FELL  
 cula seculorum. Amen.

XXXIX. Homines imprudentes, desipientes, fatui &  
 illiterati, dum cogitationibus suis inflantur, nos ludibrio  
 habent, & naso suspendunt. *Quid enim potest mortalis,*  
*aut quale robur ex terra geniti?* scriptum enim est, *Non*  
*erat figura ante oculos meos, sed auram & vocem audie-*  
*bam: quid enim? nunquid homo coram Domino mundus erit;*

mus, oratio non rectè cohæret, minem haud aliter in hunc  
 meraque fit arena sine calce. DAV.— *Ἐκ τοῦ τάφου καὶ οὐ-*  
*ρανοῦ, i. e. ex tenebricofo sepul-*  
*chro, per figuram ἢ διὰ δυνά-*  
 Ex utero materno, tanquam  
 ex tenebricofo aliquo sepulchro  
 homines in hanc lucem prode-  
 unt. BOIS.

mundum introductum fuisse,  
 quàm cum rex aliquis in pala-  
 tium, omnibus rebus, tum ad  
 usum, tum ad voluptatem per-  
 tinentibus, instructissimum, in-  
 troducitur. BOIS.

Οὐκ ἔστι.] LXX. habent Ἰδοὺ  
 καὶ οὐκ. WOT.

Ἐναντι Κυρίου.] Cod. Vat. ἰν-  
 αρτίον τοῦ Κυρίου. WOT.

Προετοιμασίας.] Igitur Græci  
 Patres, & in iis Gregorius  
 Nyssenus, aiunt primum ho-

ρίου; ἢ ἀπὸ τῶν ἔργων αὐτοῦ, ἀμεμπτος ἀνὴρ; εἰ κατὰ παιδῶν αὐτοῦ οὐ πιστεύει, κατὰ δὲ ἀγγέλων αὐτοῦ σκολιόν τι ἐπενόησεν· οὐρανὸς δὲ οὐ καθαρὸς ἐνώπιον αὐτοῦ· ἕα δὲ, οἱ κατοικοῦντες οἰκίας πηλίνας, ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ ἔσμεν. <sup>2</sup> Ἐπαισεν αὐτοὺς σιπτός ὁ τρόπος, καὶ ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας οὐκ ἔτι εἰσίν· παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἑαυτοῖς βοηθῆσαι, ἀπώλοντο· ἐνεργύσησεν αὐτοῖς, καὶ ἐτελεύτησαν, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς σοφίαν. Ἐπικάλεσται δὲ εἴ τίς σοι ὑπακούσεται, ἢ εἴ τινα ἀγίων ἀγγέλων ὄψῃ· καὶ γὰρ ἄφρονα ἀναίρει ὄργῃ· πεπλανημένον δὲ θανατοῖ ζῆλος. Ἐγὼ δὲ ἐώρακα ἄφρονας ρίζας βάλλοντας, ἀλλ' εὐθέως ἐβρώθη αὐτῶν ἡ δίαίτα. Πόρρω γένοιτο οἱ υἱοὶ αὐτῶν ἀπὸ σωτηρίας· κολαβρισθεῖναι ἐπὶ θύραις ἡσσόνων, καὶ οὐκ ἔσται ὁ ἐξαιρούμενος· ἂ γὰρ ἐκείνοις ἠτοίμασται, δίχαιοι ἔδον-

VERS. FELL *vel de operibus suis inculpabilis vir? Si contra servos suos non credit, et adversus Angelos suos pravum quid advertit: et caelum non est mundum ante eum: multo minus habitantes domos luteas, ex quibus et ipsi de eodem luto sumus. Percussit illos tanquam tineas, et à mane usque ad*

VAR. LECT. <sup>2</sup> επεισεν. <sup>3</sup> τροπος.

ἕα δὲ οἱ κατοικοῦντες.] Τοὺς κατοικοῦντας. Alex. Τοὺς δὲ κατοικοῦντας. Vat. WOT.—Melior ea lectio vulgatâ & Ambrosianâ τοὺς δὲ κατοικοῦντας, à qua non sine labe abest vox ἕα, ut patet ex MS. Alex. In Catena libri Job, non quidem edita, sed MS. Regiæ Bibliothecæ, ad illud ἕα δὲ ἀνθρώπος, xxv. 6. ex Olympiodori expositione reperi, ἕα δὲ, ἀντὶ τῶ, καὶ περιττὸν καὶ λογίσασθαι περὶ ἀνθρώπου. COT.  
Ἐξ ἄν.] Sic Vat. Ἐξ εὐ Alex. WOT.  
ἕως ἑσπέρας.] Vat. habet μίχρη ἑσπέρας. WOT.  
σοφίαν.] Cod. Alex. addit ἀπώλοντο. Vat. habet, ἐξηράνθησαν, ἀπώλοντο παρὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς σοφίαν. WOT.

de operibus suis inculpabilis vir? Si in servis suis VERS. COT. non credit, & adversus Angelos suos pravum quid advertit; cælum autem non est mundum coram eo: JOB. XV. 15. hem verò, qui habitant domos luteas, ex quibus & —IV. 19, 20, ipsi de eodem luto sumus? Percussit illos tamquam tinea, & à mane usque ad vesperam ultra non sunt: eo quòd non possent sibi ipsis subvenire, perierunt: insufflavit eis, & interierunt; quia non habebant sapientiam. Invoca autem, si quis tibi re- —V. 1, 2, 3, spondeat; vel si quem sanctorum Angelorum aspicias: 4, 5. etenim stultum perimit ira; errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes; sed statim absumpta est illorum habitatio. Longè fiant filii eorum à salute; conterantur super januas minorum; & non erit qui eripiat. Quæ enim ab

vesperam ultra non sunt, eo quod non possunt sibi ipsis subve- VERS. FELL nire, perierunt: insufflavit eis, & interierunt, quia non habebant sapientiam. Invoca autem, si quis tibi respondeat, vel si quem sanctorum Angelorum aspicias; etenim stultum perimit ira, errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes, sed statim absumta est illorum habitatio: longè fiant filii eorum à salute, & conterantur super januas minorum, & non erit qui eripiat: quæ enim illi

Σοι ὑπακούστας.] Ita Vat. σου εἰσακούστας. Alex. WOT.

ῥίζας.] Sic Ed. Comp. Sed Codd. Alex. & Vat. ῥίζαν. WOT.

εὐθὺς.] Cod. Alex. εὐθύς. WOT.

ἴνοιτο.] Ita Cod. Vat. ἔρνοιτο. Alex. WOT.

Κολαβρίθινταν.] Contemnantur. Κόλαβρις, porcellus, quo apud Judæos nihil contemptius. Aliàs κολαβρίζειν est lascivè saltare, ut ad Athenæum docuit

Casaubonus. COLOM.— Legimus apud Hesychium καλαβρίθινταν cum α, quod ille interpretatur χλευασθίινταν. Nec non per ω κολαβρίθινταν, quod ab eo explicatur κωπηθίινταν & ποροκταθίινταν. Vide quæ apud Suidam à Kustero observata fuerunt. WOT.

Ἐκείνοις ἠτοίμαστας.] Cod. Alex. & Ed. Comp. habent ἐκείνοις ἐθίριταν. Vat. Ἐκείτοις εὐθιγαν. WOT.

ται : αὐτοὶ δὲ ἐκ κακῶν οὐκ ἔξαιρέτοι ἔσονται.

Μ'. Προδήλων οὖν ἡμῖν ὄντων τούτων, καὶ ἔγκευφότες εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως, πάντα τάξει ποιεῖν ἴ οφείλομεν, ὅσα ὁ δεσπότης ἐπιτελεῖν [ἐκ]έλευσ[ε]ν· κατὰ καιροὺς τεταγμένους τὰς τε προσφορὰς καὶ ἰ λειτουργίας ἐπιτε-

VERS. FELL congregaverunt iusti comedent, ipsi vero de malis non liberabuntur.

VAR. LECT. 4 ἐξέρητοι. 1 MS. οφίλομεν. 2 λειτουργίας.

[Ἐξαιρέτοι ἔσονται.] Ἐξαιρέθουσονται. Cod. Alex. WOT.

[Ἐγκευφότες.] Clemens Alex. habet ἔγκευφότες Strom. iv. ubi laudat hunc locum: sed verior lectio est ἔγκευφότες, ut observavit Boisius, & post eum Episcopus Oxon. [Potterus] WOT.

[Εἰς τὰ βάθη τῆς θείας γνώσεως.] Hæc quidem Clemens Alexandrinus dixerit, at non Romanus. BERN. Sed quare?

[Κατὰ καιροὺς τεταγμένους.] Hæc verba superioribus adnectit Clemens Alex. in hunc sensum, Quæcumque Dominus peragere iussit, ordine, temporibus stans sunt faciendæ. Sequentia verò, sicut opinor, duarum vocum sede mutatâ, sic legi debent: τὰς τε προσφορὰς καὶ λειτουργίας οὐκ εἰμὴ ἢ ἀτάκτως ἐκέλευσεν ἐπιτελεῖσθαι καὶ γίνεσθαι, ἀλλ' ἄριστοι καιροῖς καὶ ὥραις. Quemadmodum priora Christianos admonent, ut certo ratoque ordine, cuncta perficiant: sic hæc ad capitis usque finem de Judaica religione videntur intelligenda: nam &

hic, et Cap. XLI. Clemens ex institutis Mosaicis colligit quodnam sit Christianorum munus. Cum enim Judaismus sit Christianismo imperfectior, si sub Lege præstituta fuerint officiorum sacrorum tempora; si definiti fuerint & homines, qui quæque peragerent; & loca in quibus peragerentur; multò magis hæc sub Evangelio debent observari; si quidem confusio perfectioni sit inimica, nihilque tam deceat, quàm concinnus ordo. Hæc alio modo capiunt Joann. Fellus & J. E. Grabius: sed meæ explanationis non pœnitet. DAV.—Pace doctissimi Præfulis [Potteri] existimo κατὰ καιροὺς τεταγμένους referri ad præcedentia. Quorsum enim est κατὰ καιροὺς τεταγμένους in eodem sententiæ membro cum ἀλλ' ἐν ἄριστοις καιροῖς καὶ ὥραις? WOT.

[Προσφορὰς.] Satis constat δᾶρα, προσφορὰς, quodque eodem redit ἱσμήν εὐαδίας, voces esse in Novo Testamento receptas; an vero per metaphoram, &

*illis parata sunt, iusti comedent; ipsi verò de malis* VERS. COT.  
*non liberabuntur.*

XL. Cùm ergo hæc nobis manifesta sint, etiam in divinæ cognitionis profunda introsipientes, cuncta ordine debemus facere, quæ nos Dominus iussit peragere. Statutis temporibus, oblationes & officia

XL. Cum igitur hæc nobis sint manifesta, etiam in VERS. FELI  
profunda divinæ cognitionis introsipientes, debemus omnia rite & ordine facere quæ Dominus peragere nos a alia munia. iussit, præstitutis etiam temporibus oblationes & a officia WOT.

blandiora tropi tormenta usurpentur, aut absolute ex usu communi, & recepta Ecclesiæ praxi admittæ fuerint, altius repetendum. Et quidem si *Canonones* ii, qui *Apostolorum* nomen præferunt, illos, aut saltem Clementem hunc nostrum (quod à quibusdam dici solet) auctorem haberent; nullus superesset dubitationi locus. Canon enim tertius sic ait: *εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος παρὰ τὴν τοῦ Κυρίου διάταξιν, ἐπὶ τῇ θυσίᾳ προσενέγκῃ ἕτερά τινα ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, ἢ μέλι, ἢ γάλα, ἢ ἀντὶ οἴνου σίκερα, ἢ ὄρνεις, ἢ ζῶα τινα, ἢ ὄσπρια παρὰ τὴν διάταξιν, καθαιρέσθω πλὴν νεῖαν χίδραν, ἢ σαφύλης τῷ καιρῷ τῷ δέοντι, Ἔς.* Sed quandoquidem de eorundem *Canonum* fide dubitatur; observari debet, primis Ecclesiæ temporibus, non solum singulis diebus dominicis, in Christianorum conventu, ex D. Pauli mandato, pauperum gratiâ collectam pecuniariam fuisse institutam; sed etiam ἀκροθίνια quædam, doni seu oblationis nomine, sacræ mensæ fuisse allata. Hinc sæpius, in

hac ipsa Epistola, τῆς προσφορᾶς mentio: ubi etiam Episcopi describuntur hoc charactere & elogio, quod sint προσενέγκοντες τὰ δῶρα. In quem sensum θεοφόρος Ignatius, nequidquam reclamante plagoso S. S. Patrum Orbilio, Dalleo, ait ad *Smyrneneses*, non licere absque Episcopo οὔτε βαπτίζειν, οὔτε προσφέρειν, οὔτε θυσίαν προσκομιζέιν. Nec aliter Justinus Martyr, tum elementa ad Eucharistiam adhibita, tum ad Eulogias abfentibus mittendas destinata, *Apol. II.* disertis verbis προσφορὰς appellat. Sed apertissime omnium Irenæus L. iv. C. 39. rem totam exequitur. *Dominus*, inquit, *discipulis suis dans consilium primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati: quod sæpius ingerit C. 33. & 34. ut & alibi passim. Quibus succinit B. Cyprianus De opere Ἔς eleemosyna, quem fere descripsit D. August. Serm. 13. de temp. dum ait, Oblationes quæ in altari consecrantur offerte: erubescere debet homo idoneus, si de aliena obla-*

λείσθαι, καὶ οὐκ εἰκῆ ἢ ἀτάκτως [ἐκέλευσεν] γίνεσθαι, ἀλλ' ὠρισμένοις καιροῖς καὶ ὧραις. ποῦ τε καὶ διὰ τίνων ἐπιτελεῖσθαι θέλει, αὐτὸς ὠρισεν τῇ ὕπερτάτῃ αὐτοῦ βουλῆσει· ἴν' ὁσίως πάντα γινόμενα ἐν εὐδοκῆσει, εὐπρόσδεκτα εἴη

VERS. FELL *facra perficere: neque temere vel inordinate voluit ista fieri, sed statutis temporibus & horis, ubi etiam & à qui-*

VAR. LECT. 3 ὑπερτατω.

*tionem communicet.* Atque hanc ipsam ob causam *oblationum* vox tam frequenter apud antiquissimos Ecclesie Patres occurrit, præsertim ubi de Eucharistia mysteriis agitur; ut & in *Missali Romano*; imò verò & in Ecclesie nostræ Anglicanæ solenni Officio etiamnum retinetur. Nimirum, ut sacratissima Eucharistia Mysteria τὰ εἰρηνικὰ five *pacifica* omnino videri possent, par erat, ut qui sacris operaretur, *munera* sua Deo offerret, cumque eadem participaret, sacræ admotus mensæ, numinis conviva fieret, possetque, ut D. Pauli verbis utar, *θυσιαστήριου μίττειν*. Porro adverti debet, eam fuisse primitus, non modò Eucharistia, sed & *Oblationum* religionem, ut ab illa detineri ἀφορισμοῦ five Excommunicationis gradus haberetur; & proinde apud sacros *Canones*, præsertim *Ancyranos*, κοινωγία χαρὶς ἀποσφορᾶς, tanquam districtioris censuræ, & segregatiōnis nota solebat irrogari; ut cunque hoc minùs observatum à viris undequaque doctissimis, quibus ad Missæ sacrificium per omnia intentis, rem fatis

manifestam perspicere non vacabat. Quinimo in gravissimam inexpriabilis delicti pœnam cedebat, si cui post mortem animadversio illa prorogaretur; nec in veniæ indultæ fidem, *oblationes* defuncti nomine, quasi postliminio reciperentur: adeo Deo & sacris elargiri, non *jaçtura*, sed *privilegium* & *lucrum* nascente Ecclesia habebatur. FELL.

[Ὀρισμένοις καιροῖς καὶ ὧραις.] *Omnibus tempus determinatum est, & opportunitas omni negotio sub cælis*, inquit vir Sapiens, *Eccl. iii. 1.* Serio dolendum, si paratas sibi habeant voces levissima vitæ munia; sola pietas, in cujus obsequium vita ipsa, & omnia ævi spatia concessa fuerant, temporis limitibus excluderetur. Re verâ septimum diem humano generi à condito mundo, maximis, hoc est, suis auspiciis sanctum voluit Deus. Unde postquam in ejusdem ἀλιγνείας, novam reparati orbis Epocham instituisset, paribus eam privilegiis, & quasi insulis donavit, & τῆς κυριακῆς sacrosancta facta est religio. Quinetiam quandoquidem Salvator noster pietatem discipu-

perfici, neque temerè vel inordinate fieri præ-VERS. COT.  
cepit, sed præfinitis temporibus & horis: ubi  
etiam & à quibus celebrari vult, ipse excelsissimâ  
suâ voluntate definivit: ut purè & sanctè omnia  
facta in beneplacito, accepta essent voluntati ejus.

bus peragi vult, ipse excelsissimâ suâ voluntate defi-VERS. FELL  
nivit, ut religiosè omnia secundùm ejus beneplacitum  
adimpleta, grata & accepta ipsius voluntati essent.

lorum suorum, Mosis sequaci-  
um κατωβιώματι superare volu-  
it; apud quos, ultra Sabbati  
solemnia, secunda & quinta  
Sabbati habebantur Sacrae, ne,  
ut ait Maimonides, *Tepbilla u-*  
*bircath Cohenim* C. xii. n. 1.  
trium dierum spatio auditione  
cessaretur; (unde fluxit mos je-  
junandi *dis τοῦ σαββάτου*, cujus  
mentio Luc. xviii. 12.) par  
erat ut iisdem saltem interval-  
lis, apud Christianam pietatem  
professos, sacra redirent mu-  
nia; quod utique factum, ni-  
mirum stationum diebus ad  
quartam & sextam promotis,  
quod passim ex Tertulliano dis-  
cimus, & etiam à Clemente  
Alex. qui eas *τετράδα καὶ α-*  
*ρασκευὴν*, sive *Ἐρμού καὶ Ἀρροσί-*  
*της* appellat; licèt diu sit, ex  
quo Romana Ecclesia ab anti-  
quissima hac praxi desciverit.  
In minoribus temporis inter-  
vallis consimilis omnino ratio;  
eas enim, quæ in Ecclesia Ju-  
daica receptæ fuerant, vices,  
non à Domino nostro tantùm,  
sed insuper ab Apollolis agni-  
tas videmus: proinde Act. iii.  
1. *τὴν ὄραν τῆς προσευχῆς*, solen-  
nioris officii causâ, D. Petrum  
& Johannem in Templum per-

duxisse, verbis disertis dictum  
est. In Synagoga, licèt lege  
nullâ de precibus caveretur,  
singulis diebus tres recurre-  
bant earundem vices *נמצאו*  
*התפלות בכל יום שלש*  
*ערבית ושחרית ומנחה*  
Maimonides *Jad. de precibus* &  
*benedict. sacerd.* C. i. 4. quas  
etiam Christianæ Ecclesiæ mo-  
ribus receptas Tertullianus in  
*Lib. de jejuniis*, Cyprianus *de*  
*oratione*, necnon Hieronymus  
*ad Lætam* & *Demetriadem*, ne-  
scire nos vetant. Addi his  
non injuriâ poterit, tam egre-  
gium horarum sacrarum ulum  
fuisse ad promovendas pietatis  
rationes, ut Julianus Apostata,  
postquam pro comperto habu-  
isset, fidem Christianam vi &  
injuriis non posse superari, at-  
que imitationis tyrannide de-  
moliendam statuisset, Genti-  
lismo suo introducendas cura-  
vit *ἀρῶν τε ἡμερῶν καὶ ἡμερῶν τε-*  
*ταγμένας εὐχάς*, teste Sozome-  
no Lib. ix. C. 15. Quod e-  
tiam Apollonium Tyanæum  
fecisse discimus à Philostrato  
*Vita* ejus Lib. iv. c. 8. Apud  
Turcas eundem invaluisse mo-  
rem nemo est qui nescit.  
FELL.

τῷ θελήματι αὐτοῦ. Οἱ οὖν τοῖς προστεταγμένοιis καιροῖς ποιοῦντες τὰς προσφοράς αὐτῶν; εὐπρόσδεκτοὶ τε καὶ μακάριοι· τοῖς γὰρ νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτυροῦσιν. Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομένοι εἰσὶν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευίταις ἴδιαι διακονίαι ἐπικεννται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προσταγμάσιν δέδεται.

VERS. FELL Qui igitur præfinitis temporibus oblationes suas faciunt; accepti & beati sunt: Domini enim mandata sequentes, non aberrant. Summo quippe sacerdoti sua munera

VAR. LECT. 4 ἐπικεννται.

Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ κ. τ. λ.] Non adeo laudaret Apostolicus noster ordinem, ac diversa officia Pontificis, Sacerdotum, Levitarum, atque Laicorum; si, quemadmodum Heterodoxis placet, religio Christiana Pontificatum sustulisset, nullumque voluisset esse munus peculiare Pontificis, quod non etiam competeret Sacerdotibus; ipsis quoque pontificibus. Laudat; quia docente Hieronymo, in utroque Testamento alium ordinem Pontifex tenet, alium Sacerdotes, alium Levitæ; atque traditionibus de veteri Lege descendentibus, successerunt Episcopi, Presbyteri, & Diaconi Aaroni, & filii ejus, & Levitis. 2 In Joſuin. 15. & Epist. 85. COT.

λαϊκὸς ἄνθρωπος.] Nulla tam misera, tam addicta servitus est, quam δουλεύοντες τῇ ὑποθέσει. Aliàs viri doctissimi Salmasius & Seldenus, ut alios mi-

norum gentiam criticos præteream, Calvini aut Erasmi placitis addictos, nunquam tam graviter in arte quam profitebantur lapsi essent, ut dicere sustinerent, olim Presbyteros fuisse Laicos; & Laici vocem, quatenus Clero contradistinguitur, seriùs in Ecclesia obtinuisse. Ignatii loca non affero; siquidem novatores, quando ejus auctoritate premuntur, breviter se expediunt, dicendo ψευδογράφον eum, aut interpolatum. FELL.— Cùm tam pauca sint Hellenistarum Judæorum scripta; quæ ad nos pervenerunt, mirum non est, loca proferri non posse, è quibus liqueat, Sacerdotes & Levitas dictos κληρον & κληρικῶδες: poterunt tamen iis nominibus, duplici de causa adpellari. Prior quidem est, quòd, quamvis totus populus Hebræus dictus fuerit κληρος τοῦ Θεοῦ, attamen singulari ratione Sacerdotes &



Qui ergo assignatis temporibus oblationes suas faciunt, accepti & beati sunt: nam qui sequuntur leges Domini, non aberrant. Summo quippe Sacerdoti sua munia tributa sunt; & sacerdotibus locus proprius assignatus est; & Levitis sua ministeria incumbunt: homo laicus præceptis laicis constringitur.

tributa sunt, sacerdotibus locus proprius assignatus est, & Levitis sua ministeria incumbunt. Laicus præceptis laicis constringitur.

Levitæ potuerint etiam sic dici, cum eos sibi secrevisset quasi peculiarem suam *sortem*; quod soli cultui publico Dei consecrati essent & vacarent. Altera verò, quod Deus eorum vicissim fuerit κληρος, ut liquet ex verbis Moysi Num. xviii. 20. Voces  $\text{קָלָה}$  *bhelek* &  $\text{נַבְבָּלָב}$  *nabbalab* possunt κληρος verti, & posterior quidem κληρονομία à LXX. transfertur. Qua de causa, potuerunt posteri Aharonis κληρος & κληρικὸς dici; eò quod κατ' ἐξοχὴν Deum haberent quasi κληρον; & κληρικὸς essent, hoc est, fortis illius divinx participes. Ad vocem verò λαὸς quod adinet, cum Levis & Aharonis posteritas eo nomine non minus contineretur, quam alii Israëlites; at tamen frequenter, ubi agitur de facris, *populus* dicuntur reliquæ tribus Israëlitis. Hinc 1. Sam. xxii. 4.  $\text{לֶחֶם}$  *lebhem* *hbol*, panis prophanus, hoc est, panes quos cuivis ἐν τοῖς λαοῖς comedere licuit, dicti sunt ab Aquila, Symmacho & Theodotione ἄρτοι λαϊκοί. Similiter spatium quod Ezech. xlvi. 15.  $\text{לֶחֶם}$  *hbol* dicitur, & ab Aquila

versum est βίβλον, Symmachus & Theodotion λαϊκὸν translulerant. Hinc & Aquila, novorum vocabulorum inventor, sæpe usus erat verbo λαϊκῶν, pro eo quod est *profano*. Vide Fragmenta Vett. Intt. Deut. xx. 6. xxviii. 30. Ezech. vii. 21. Hinc credibile est, vocem λαϊκὸς usitatam apud Hellenistas Judæos, ut significaretur à Tribu Levis, aut etiam profapia Aharonis *alienus*. Quibus verisimile fit, jam à primævis scriptoribus Christianorum, qui Judæorum Hellenistarum sermonem imitati sunt, vocem λαϊκὸς adhibitam esse, ad significandum eum qui sacro nullo ministerioungebatur, & vocibus etiam κληρος & κληρικὸς ut designentur ii, qui facris operam dabant; sic Clemens Alex. Strom. v. dixit, velum Adyti, apud Hebræos, fuisse κώλυμα λαϊκῆς ἀπιστίας, *impedimentum laicæ incredulitatis*. CLER.—Vocem λαϊκὸς non usurpatam fuisse, neque distinctionem Cleri à Laicis obtinuisse, in Ecclesia primæva, contendunt Erasius, plurimique inter nos novatores, insensim illi potestati, quam

ΜΑ'. Ἐκαστος ὑμῶν, ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐχαριστεῖτω Θεῷ, ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὀρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι. Οὐ πανταχοῦ, ἀδελφοί, προσφέρονται θυσίαι ἐνδεδελεχισμού, ἢ εὐχῶν, ἢ περὶ ἀμαρτίας καὶ πλημμελίας, ἀλλ' ἐν Ἱερουσαλὴμ μόνῃ· καὶ κεῖ δὲ οὐκ ἐν παντὶ τόπῳ προσφέρεται, ἀλλ' ἐμπροσθεν τοῦ ναοῦ πρὸς τὸ θυσιαστήριον, μωμο-

VERS. FELL. XLI. Unusquisque vestrum, Fratres, in suo ordine & statione manens, Deo in bona conscientia gratias agat, & cum decore intra præscriptum ministerii sui canonem se

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. συνειδησιν. <sup>2</sup> παρακβαίνων. <sup>3</sup> λειτουργίας. <sup>4</sup> η εν.

Christus ipse Apostolis, eorumque successoribus indulset, quæque necessaria est ad conservandam unitatem, ac ministrandam externam Ecclesiæ πολιτείαν. Horum error satis manifestè à S. Clemente refutatur, qui voce ipsâ λαϊκός, quo plebem Christianam à Clero distinguat, utitur; necnon à beato Ignatio, quo non alius plura ac magis dilucida de obedientia, Clero à Laicis præstanda in iis omnibus quæ ad Ecclesiam spectant, unquam scripsit: Ὅπου ἂν εὐγῆ ὁ Ἐπίσκοπος, ἐκεῖ τὸ πλῆθος [viz. Laicorum, quos S. Paulus ἰδιώτας appellat, dicens, Ὁ ἀναπληρῶν τὸν τόπον τοῦ ἰδιώτου] ἔστω, ὡς περ ὅπου ἂν ᾖ Χριστός Ἰησοῦς, ἐκεῖ ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Quibuscum consentit S. Cyprianus, qui in Epistola Florentio hæc scribit: *Ecclesiæ nomine docens* & ostendens, quia est contumax ac superba obaudire nolentium multitudo discedat, Ecclesiæ tamen à Christo

non recedit; & illi sunt Ecclesiæ, plebs [i. e. Laici] Sacerdoti adunata, & Pastoribus grex adhærens. WOT.

Εὐχῶν.] Junius, Colomesius & Fellus malunt εὐχαριστηριῶν i. e. sacrificia eucharistica, vel pro gratiarum actione. Ego εὐχῶν retinendum esse conseo: sub Lege enim offerebantur Sacrificia votiva propriè dicta; sicut videre licet ei, qui vult ea consulere, quæ de oblationibus & sacrificiis, libro Levitici, vel à Maimonide, habentur. WOT.

Ἐν Ἱερουσαλὴμ μόνῃ.] Sub Lege veteri nefas fuit, nisi in templo Hierosolymitano, & apud altare, oblationes facere; Deut. xii. 6. 7. 11. Ita etiam sub Evangelio, quod est Israel mysticè dictum, non licet, extra ecclesiam & unum altare, schismaticas προσφεροῦς, altari altari & sacerdotio sacerdotio oppositis, offerre, aut cœtus celebrare, οὐ συνευδαικύντος τοῦ Ἐπισκόπου, sicut testatur S. Ignatius:

XLI. Unusquisque vestrum, Fratres, in suo VERS. COT.

statu gratias Deo habeat, in bona conscientia de-  
gens, non transgrediens præscriptam muneris sui  
regulam, in honestate. Non ubique, Fratres, of-  
feruntur sacrificia jugia, vel votiva, vel pro pec-  
cato & delicto, sed Hierosolymis tantum; atque  
illic non in omni loco fit oblatio, sed ante tem-  
plum ad altare; prius factâ à summo Sacerdote &

contineat. Non in omni loco, Fratres, offeruntur sa- VERS. FELL  
crificia perpetua & diurna, vel pro gratiarum actione,  
vel pro peccatis & delictis, sed Hierosolymis tantum;  
neque illic in quovis loco fit oblatio, sed in atrio templi  
ad altare, diligenter prius inspecto sacrificio à summo sa-

Ἐάν μὴ τις ἦ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ,  
ἑστηκῆνται τοῦ ἄρτου τοῦ Θεοῦ.  
Ep. ad Ephes. Ὁ ἐν τῷ θυσι-  
αστηρίῳ ὄν καθαρὸς ἔστιν, ὁ δὲ  
ἐκτὸς ὄν οὐ καθαρὸς ἔστιν. Ep.  
ad Trall. WOT.

*Μωμοσκοπιὴν.*] Sacerdotes non  
tantum Judæorum, sed Gentium  
etiam, hostias probare solebant,  
& victimarum præcordia dili-  
genter inspicere & examinare,  
antequam litarent: quod οἱ ἱερω-  
θον, δοκιμάζειν, & ἔξετάζειν τὰ ἱε-  
ρεῖα, vocant; scriptores autem  
facri, *μωμοσκοπιὴν*. Unde Philo  
Judæus *περὶ γενεῆς*. Ἄτιον  
γὰρ ἱερίαν μὲν περιεργίαν ἔχειν ὡς  
ἐλάκνησι τὰ σώματα καὶ παντι-  
λεῖς ἔσονται, τῶν τε καταθυμέ-  
νοι ζῶων, ὡς οὐδὲν οὐδεμιᾶ τὸ πα-  
ράπαν, ἀλλ' οὐδὲ τῆ βεβηχότατη  
χρησεται λάβῃ· καὶ τίνας δὲ καὶ  
ἔσους ἐπ' αὐτὸ τοῦτο χειροτονεῖν τὸ  
ἔργον, οὗς ἔργοι μωμοσκοπιῶν ἀνομι-  
ζουσι, ἵνα ἄμωμα καὶ ἀσινῶ προσ-  
αγῆται τῷ βωμῷ τὰ ἱερεῖα, &c.  
ubi nominis rationem observare  
licet, & quod infrequenter ante

ipsum, & à quibusdam tantum  
usurparetur. Ut ut est, Libro  
de sacrificiis, & initio Tracta-  
tus de sacrificantibus, ostendit  
summam curam adhibitam fu-  
isse in deligendis his *μωμοσκο-  
ποις ἀριστινῶν*, qui accurato  
examine sacrificia singula, &  
partes singulas scrutarentur,  
ὡπὶ πιδῶν ἄκραν, ὅσα τε ἱερῶν,  
καὶ ὅσα ἐπὶ γαστρί, καὶ μαστί-  
ῶν κίρρυται, ne quid vitii,  
corruptela, aut labis lateret.  
Sic Clemens Alex. lib. iv.  
Strom. ἦσαν δὲ καὶ ταῖς τῶν  
θυσιῶν προσεσπαργαῖς παρὰ τῶ τό-  
μῳ, οἱ τῶν ἱερίαν μωμοσκοποι.  
Et Chryf. Hom. 20. in Epist.  
ad Rom. de prævia examina-  
tione nostra corporis & animi,  
antequam ad sacram synaxin  
accedere præsumamus, sic scri-  
bit: Διὸ χρὴ πανταχόθεν μωμο-  
σκοπιᾶσθαι τὸ σῶμα τῶν ἱερέων· εἰ  
γὰρ οἱ τὰς σαλαϊὰς ἀναφίροντες  
θυσίαις ἀκαλεῦντο πάντα μωμοσκο-  
πιῶν, καὶ οὕτε ἀτότμητοι, οὕτε  
κολυδοκέρμοι, οὕτε ψαροχλιῶντα,

σκοπηθὲν τὸ προσφερόμενον διὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῶν προειρημένων λειτουργῶν. Οἱ οὖν παρὰ τὸ κατῆκον τῆς βουλήσεως αὐτοῦ ποιοῦντές τι, θάνατον τὸ πρόστιμον ἔχουσιν. Ὁραῖτε, ἀδελφοί, ὅσα πλείονος ἢ κατηξιώθημεν γνώσει, τοσοῦτ᾽ ἢ μᾶλλον ὑποκείμεθα κινδύνῳ.

ΜΒ'. Οἱ ἀπίστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐξεπέμφθη ὁ Χριστὸς οὖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀπίστολοι ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ ἔγένοντο οὖν ἀμφότερα εὐτάκτως ἐκ Σελήμετος

VAR. LECT. 5 λειτουργῶν. 6 καταξιωθημεν.

VERS. FELL *cerdote, & prædictis ministris. Qui igitur, præter id quod voluntati ejus consentaneum est, aliquid admittunt, mortis supplicio puniuntur. Videtis, Fratres, quo ma-*

οὔτε λειχῆνα ἔχοντα ἐτετρέποντο ἀναφέρειν πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς τοῦς οὐ σέβαστα ἄλογα, ἀλλ' ἑαυτοῦς ἀναφίσιτας, πλείονα ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι χρὴ, καὶ πάντοθεν εἶναι καθαρῶς, κ. τ. λ. *Idcirco corpus nostrum undique debet explorari, an vitii aliquid habeat: nam si qui vetera offerebant sacrificia jubebantur omnia circumspicere, neque permittebantur [agnum aut vitulum] qui aures abscissas aut mutilatam caudam haberet, aut scabie agresti aut impetigine laboraret, offerre; multo magis nos, qui non pecudes rationis expertes, sed nosmetipsos offerimus, omnem diligentiam adhibere oportet, & omni ex parte puros esse.*

JUN.—Μαμοσκόπους eos victimarum probatores *μοσχοσφραγιστάς* vocatos invenies in lib. 4. Porphyrii de abstinentia ab animatis. Cor.

Διὰ τοῦ ἀρχιερέως.] *Hæc fanè ita displicuerunt Anonymo [Bernardo] ut non potuerit se ipsum temperare; quin pro more suo, quid possit ars critica, frustra tenârît. Inquit enim ad locum à μαμοσκοπιθῆι ad λειτουργῶν, Hæc ex Clemente Alex. pag. 521. B. malè immutata efficitaque. Nam & malè hîc hærent vix quidem Græca, & falsissimum dicunt; scilicet fuisse summi & cæterorum Sacerdotum ac Levitarum esse μαμοσκόπους. Quid sibi velit nescio sanè, nisi quòd omniâ carpere ei in animo est: si connexionem queramus, si Græcæ linguæ proprietatem, nihil est ab ea alienum; si accuratam legalium rituum cognitionem, eorum potuit esse non adeò peritus, ut certò sciat cujus sit μαμοσκοπιθῆιν. Sin pro ἀρχιερέως legatur ἐπίσκοπος, om-*

prædictis ministris, oblatis inspectione ac probati-<sup>VERS. COT.</sup>one. Qui ergo præter id quod voluntati ejus consentaneum est, aliquid faciunt, morte mulctantur. Videtis, Fratres, quò majori cognitione digni fumus habiti, eò periculo magis obnoxii fumus.

XLII. Apostoli nobis evangelizârunt à Domino Jesu Christo; Jesus Christus à Deo. Missus igitur est Christus à Deo, & Apostoli à Christo: & factum est utrumque ordinatim ex voluntate

jore cognitione <sup>a</sup> digni fumus habiti, eo graviori periculo <sup>VERS. FELL</sup>obnoxii fumus. <sup>a</sup> dignati fu-

XLII. Apostoli nobis à Christo evangelizaverunt, Jesus Christus à Deo. Missus enim est Christus à Deo, & Apostoli à Christo; & factum est utrumque decenter ex

nia se rectè habent: imò summo Sacerdoti aliquali modo tribui potest hoc officium τοῦ μαμοσκοτεῖν, cùm ejus sit singulis Sacerdotibus & Levitis, qui altari temploque adfistebant, munus proprium demandare, & curare, ut omnia, quæ ad templum spectabant, rite peragantur. Quod ad Clementem Alex. sic apud eum legitur: Καρποφόρος δὲ ὁ δίκαιος ἀπεικάζεται δίνδεις, οὐ μόνον τοῖς κατὰ τὴν τῶν μεταρσίων θυσιᾶν [vel potius φύσιν] ἦσαν δὲ καὶ ταῖς τῶν θυσιῶν περισαγωγαῖς παρὰ τῶ νόμοι οἱ τῶν ἱερείων μαμοσκοποῖ· ὀρεξὶν οὖν ἐπιθυμίας διακρίνουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοί. Æquus igitur Lector judicet, quàm à vero abfimile est, hæc petita fuisse ex Clem. Alex. Apage verò virum, cui in animo est omnia improbare. WOT.

Θάνατον.] Alludit proculdubio ad Num. xvi. Quòd si mors sit arrogati Aaronici Sa-

cerdotii periculum; quum tanto major sit excellentia Christiani, quanto Vetere præstantius est Fœdus Novum à Christo institutum; non minus sane est piaculum violati aut arrogati hujus quàm illius: caveant igitur, qui à nemine vocati, neminique succedentes legitime, se ipsos rebus sacris immiscere audent, ne suis animis temeratum Sacerdotium expient. WOT.

Πρόσπιμον.] Hesy chius: πρόσπιμον. ζήμια. COLOM.—Τὸ ἐπιτίμιον, τὴν τιμωρίαν. BOIS.

Ὁρᾶτε, κ. τ. λ.] Citantur hæc à Clemente Alex. αὐτολεξεί, quibus, prætermisissis iis quæ habentur usque ad Cap. xlviii, subnectit, Ἡ σμὴν ὄσθ, κ. τ. λ. WOT.

Εὐηγγελίσθησαν.] Forte pro εὐηγγελίσαντο, vel dele ἡμῖν, & dic εὐηγγελίσθησαν, i. e. nuntium salutis acceperunt, Evangelium edoceri sunt. BOIS.

Θεοῦ. Παραγγελίας οὖν λαβόντες, καὶ πληροφορηθέντες διὰ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πιστωθέντες τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ, μετὰ πληροφίας πνεύματος ἁγίου, ἐξῆλθον εὐαγγελιζόμενοι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ μέλλειν ἔρχεσθαι. Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες, καὶ δίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.

VAR. LECT.

1 MS. εντω.

2 καθεστανον.

VERS. FELL voluntate ejus. Mandata quippe accipientes, & per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, plenâ certitudine imbuti, Deique verbo confirmati, cum certa Spiritus

[Καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς, κ.τ.λ.] Primogeniti olim, natalium jure, sibi sacerdotium vindicabant. Primitivæ autem Ecclesiæ usus id maximè poscebat, & plurimi intererat, ut conversus quilibet non confirmaret modò, sed & faceret fratres: festinataque anticipatione ætati juxta suæ, & futuræ prolis, in patrem nasceretur. Huic mori digitum intentat Epiphanius Hæref. lxxv. Et ex Actorum libro & D. Pauli Epistolis constat, ecclesias tunc temporis fuisse, quæ civitatis totius nomine censerentur, κατ' οἶκον constitutas. Episcopus verò Spiritus Sancti monitis huic curæ admotos fuisse ex Act. i. 24. xxiii. 2. 1 Tim. iv. 14. discimus; quod & Eusebius ex Clemente Alex. de B. Johanne refert; dum illum narrat Episcopos in ecclesiis Asiæ ordinasse τοὺς ὑπὸ τοῦ πνεύματος σηματομένους. Cujus rei vestigia etiamnum comparent, siquidem nunc ad sacer-

dotium nemo admittitur, nisi qui prius professus fuerit, se Spiritus Sancti instinctu vocatum ad munus istud suscipiendum; & ita post preces solenniter pro ejusdem largitione factas, demum hac formulâ ordinatur: *Accipito Spiritum Sanctum.* FELL.

[Εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους.] Hic insurgunt adversus Ecclesiam novi Aëriani, clamantes agnoscî dumtaxat à Clemente duos in Clero ordines, Episcoporum eorumdemque Presbyterorum, & Diaconorum. Ad quos breviter, uti Notarum scriptorem decet, ita respondeo. Non sunt expressiora verba Epistolæ nostræ testimoniis Novi Testamenti; de Episcopis & Diaconis solummodo, Philipp. i. 1. & 1 Tim. iii. de Episcopis & Presbyteris, Act. xx. 17. 28. Tit. i. 5. 7. & 1 Pet. v. 1. 2. de Presbyteris ac Presbyterio, Act. xiv. 23. xv. 2. 4. 6. 22. 23. 41. xvi. 4. xxi. 18.

Dei. Itaque acceptis mandatis, & certò persuasi VERS. COT.  
per resurrectionem Domini nostri Jesu Christi, &  
in fide confirmati per verbum Dei cum Sancti  
Spiritùs plenitudine ac securitate, egressi sunt, an-  
nunciantes adventurum esse regnum Dei. Prædi-  
cantes igitur per regiones ac urbes, primitias ea-  
rum, spiritu cùm probâssent, in Episcopos & Dia-  
conos eorum qui credituri erant, constituerunt.

Sancti fiducia egressi sunt, annunciantes regni Dei adven- VERS. FELL.  
tum. Per regiones igitur & urbes verbum prædicantes,  
primitias eorum, spiritu probantes, Episcopos & Diaconos  
eorum qui credituri erant, constituerunt. Neque hoc

1 Tim. iv. 14. v. 17. 19. 2. & Tit. i. 7. Theodorito  
Jac. v. 14. 1 Joh. ii. & iii. eidem. Denique *πρεσβύτερον*  
Verùm hos textus nequaquam officere Orthodoxiæ, fu-  
se appellat Apostolus Petrus,  
se solidèque demonstratur à itidemque Apostolus Johannes:  
1 Tim. iv. 14. Presbyterium  
de primo sacerdotii gradu ex-  
ponunt antiqui interpretes; in  
aliis verò locis Presbyteros seu  
Seniores, interdum volunt esse  
summos primosque Sacerdotes,  
interdum Sacerdotes inferiores  
ac secundos: observantque sæ-  
penumero, indiscriminatim so-  
lere appellari Episcopos &  
Presbyteros. Quinetiam ex  
mente Chrysostomi ad Philipp.  
i. 1. initio Christianismi sub  
Diaconorum nomine Episcopos  
etiam ac Presbyteros designa-  
bant. Unde Apostolicas pagi-  
nas scriptaque Ecclesiæ magi-  
strorum evolvens, passim offen-  
des hæc & familia de ordine  
Ecclesiastico dicta; *διδασκoi*,  
*διδασκοι* Θεοῦ vel Χριστοῦ, vel  
*ἐκκλησιας*, vel *ἐναγγελίου*, vel  
*καὶνῆς διαθήκης*, vel *δικαιοσύνης*,  
*λαειτουργοὶ*, *ὑπηρέται*, *ministri*,  
*ministri Ecclesiarum*, &c. *διδ-*

1 Tim. iv. 14. v. 17. 19. 2. & Tit. i. 7. Theodorito  
Jac. v. 14. 1 Joh. ii. & iii. eidem. Denique *πρεσβύτερον*  
Verùm hos textus nequaquam officere Orthodoxiæ, fu-  
se appellat Apostolus Petrus,  
se solidèque demonstratur à itidemque Apostolus Johannes:  
1 Tim. iv. 14. Presbyterium  
de primo sacerdotii gradu ex-  
ponunt antiqui interpretes; in  
aliis verò locis Presbyteros seu  
Seniores, interdum volunt esse  
summos primosque Sacerdotes,  
interdum Sacerdotes inferiores  
ac secundos: observantque sæ-  
penumero, indiscriminatim so-  
lere appellari Episcopos &  
Presbyteros. Quinetiam ex  
mente Chrysostomi ad Philipp.  
i. 1. initio Christianismi sub  
Diaconorum nomine Episcopos  
etiam ac Presbyteros designa-  
bant. Unde Apostolicas pagi-  
nas scriptaque Ecclesiæ magi-  
strorum evolvens, passim offen-  
des hæc & familia de ordine  
Ecclesiastico dicta; *διδασκoi*,  
*διδασκοι* Θεοῦ vel Χριστοῦ, vel  
*ἐκκλησιας*, vel *ἐναγγελίου*, vel  
*καὶνῆς διαθήκης*, vel *δικαιοσύνης*,  
*λαειτουργοὶ*, *ὑπηρέται*, *ministri*,  
*ministri Ecclesiarum*, &c. *διδ-*

Καὶ τοῦτο οὐ καινῶς· ἐκ γὰρ δὴ πολλῶν χρόνων ἐγγράπτο περὶ ἐπισκόπων καὶ διακόνων. Οὕτως γὰρ πού λέγει ἡ γραφή, Καταστήσω τοὺς ἐπισκόπους αὐτῶν ἐν δικαιοσύνῃ, καὶ τοὺς διακόνους αὐτῶν ἐν πίστει.

ΜΓ'. Καὶ τί θαυμαστόν, εἰ οἱ ἐν Χριστῷ πιστευθέντες παρὰ Θεοῦ ἔργον τοιοῦτο, κατε-

VERS. FELL quidem novum institutum fuit, multis enim retro seculis de Episcopis & Diaconis scriptum est. Sic enim alicu-

κονία, κληρὸς τῆς διακονίας, ministerium Ecclesiasticum, &c. B. Hieronymus, propter verba Col. iv. 17. εἶπατε Ἀρχίππω, βλέπε τὴν διακονίαν, suspicatur Archippum fuisse Episcopum. Demum in Epistola Concilii Sardicenis, Episcopi Ariani queruntur omnes se Diaconos ἔσθ Sacerdotes Dei despici. Ac forsitan Clementi fermo dumtaxat de Episcopis & Diaconis generaliter sumptis, quatenus sunt Sacerdotes & Pastores, qui Christianam plebem inspiciunt ac regunt, qui Laicis hominibus res sacras administrant. Infra enim ἰερατεῦειν & λειτουργεῖν, ἐπισκοπὴν & λειτουργίαν pro eodem habet; altumque tota in Epistola silentium de Episcopis & Diaconis, cū plurima fiat mentio Presbyterorum. Adde quod suspicari nonnemo possit, in testimonio quod subiungitur, If. lx. 17. καταστήσω (ita quoque Joh. Chrysostomus Lib. Quod Christus sit Deus, Cap. vii.) τοὺς ἀρχιερεῖς σου ἐν εὐσέει, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ, ideo nostrum mutasse ἀρχιερεῖς in διακόνους, quia Christus Dominus Apostolis

hunc in modum locutus est, Matt. xx. 26, 27. Ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος. Καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος. Improbabiliter quippe coniectant duo viri docti: unus [Hammondus] Clementinam lectionem fuisse codicis quo utebantur Apostoli, atque hodiernæ esse præferendam; alter [Morinus] decerptum hîc aliquem ex non extantibus libris, sive sacrum, sive apocryphum. Malletm dicere, confusa fuisse duo Isaiæ testimonia; lx. 17. & lxvi. 21. ἀπ' αὐτῶν λήψομαι ἐμαυτῷ ἱερεῖς καὶ λεῖτας. Primus sane locus ad sensum Clementis citatur ab Irenæo Lib. iv. C. 44. Tales Presbyteros nutrit Ecclesia, de quibus ἔσθ propheta ait; Et dabo Principes tuos in pace, ἔσθ Episcopus tuos in iustitia. Co τ.— Vix dubitem, quin B. Clementis locum illum, ut alios aliquot, paullo immutaret, ut ad propositum suum aptaret; nec Hebræus textus secus sentire nos cogit, ut pluribus contendit vir notissimæ eruditionis Hen. Hammondus. CoLom.



Neque hoc novè : à multis enim temporibus de VERS. COT. *Episcopis & Diaconis scriptum fuerat. Sic enim alicubi dicit Scriptura ; Constituam Episcopos eorum* Isa. lx. 17. *in justitia, & Diaconos eorum in fide.*

XLIII. Et quid mirum, si quibus in Christo commissum est à Deo hoc munus, prædictos con-

bi dicit Scriptura, *Constituam Episcopos eorum in justitia,* VERS. FELD *& diaconos eorum in fide.*

XLIII. Et quid mirum, si quibus in Christo à Deo hoc munus commissum fuit, prædictos constituerint?

*Episcopi & Presbyteri* nomina iis temporibus confundebantur, quia qui iis insigniebantur erant utriusque potestatis participes, quod viri docti ostenderunt : quamvis postea mutata fuerit nominum illorum potestas, & *Episcopus* tantum vocatus sit is, qui ordinandi Presbyteros jus habuit ; *Presbyter* verò, secundi ordinis sacerdos, qui idem jus non amplius habuit. CLER. — *Episcopos* non esse quoad dignitatem & officium à Presbyteris distinctos, iisque superiores, non magis ex hoc loco probatur, quam, quòd in Veteri Testamento Aaron ejusque successores plerumque dicuntur **כהנים**, eos non fuisse superiores, quoad ordinem, sacerdotibus inferioris ordinis, qui & **כהנים** appellantur ; aut eò quòd plures in Novo Testamento dicuntur *Ἀρχιεπίσκοποι*, ipsum *Ἀρχιεπίσκοπος* non esse quoad munus suum ab his *Ἀρχιεπισκόποις* distinctum, iisque superiorem. WOT.

**שלום ונגשׁוּך צדקה**  
[i. e. *Et ponam censum tuum pacem, & exactores justitiam*] quod LXX vertunt *δάσω τοὺς ἀρχιεπίσκοπους σου ἐν εἰρήνῃ, καὶ τοὺς ἐπισκόπους σου ἐν δικαιοσύνῃ.* Observari potest **פקדון** quod alibi sæpe *ἐπισκοπή* redditur (sed procuracionem & ministerium omne significat) hinc efferri per *δικάνους*, & **שלום** quod per *εἰρήνην* explicari solet, (sed bona quæcunque denotat,) hinc *πίστει* (nec id quidem incommodè) verti ; insuper transponi *Episcoporum, Diaconorumque* mentionem, ut ordo utriusque muneris rectius constaret : hæc autem satis opportunè à S. Clemente referri ad Ecclesiæ Christianæ præfectos, non faciliè diffitebitur quisquis locum *Isaiæ* perspexerit ; atque totum hoc caput ad Messias tempora pertinere, Judæis ipsis calculum apponentibus, meminerit. FELL.

Καταστάσω τοὺς ἐπισκόπους, κ. ἄ. λ.] In Heb. **ושמתי פקדת** M

στησαν τοὺς προειρημένους; ὅπου καὶ ὁ μακάριος πιστὸς Δεράπων ἐν ὄλῳ τῷ οἴκῳ Μωϋσῆς, πᾶ διατεταγμένα αὐτῷ πάντα ἴσημειώσατο ἐν ταῖς ἱεραῖς βίβλοις; ᾧ καὶ ἐπικολούθησαν οἱ λοιποὶ προφῆται, συνεπιμαρτυροῦντες τοῖς ὑπ' αὐτοῦ νενομοθετημένοις. Ἐκείνος γὰρ ζήλου ἐμπεσόντος περὶ τῆς ἱερωσύνης, καὶ στασιαζουσῶν τῶν φυλῶν, ὅποια αὐτῶν εἶη τῷ ἐνδῶξῳ ὄνομα<sup>2</sup> κεκοσμημένη, ἐκέλευσεν τοὺς δάδεκα φυλάρχους προσενεγκεῖν αὐτῷ ῥάβδους, ἐπιγεγραμμένας ἐκάστης φυλῆς κατ' ὄνομα· καὶ λαβῶν αὐτάς ἔδησεν, καὶ ἐσφράγισεν τοῖς δακτυλίοις τῶν φυλάρχων, καὶ ἀπέθετο αὐτάς εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τὴν τράπεζαν τοῦ Θεοῦ· καὶ<sup>3</sup> κλείσας τὴν σκηνὴν, ἐσφράγισεν τὰς κλείδας, ὡσαύτως καὶ τὰς ῥάβδους· καὶ εἶπεν αὐτοῖς, Ἄνδρες ἀδελφοί, ἧς ἂν φυλῆς ἢ ῥάβδος βλαστήσῃ, ταύτην ἐκλέλεκται ὁ Θεός, εἰς τὸ ἱερατεῦειν καὶ λειτουργεῖν αὐτῷ. Πρωίας δὲ γηνομένης,

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. εσημιωσατο. <sup>2</sup> κεκοσμημένη. <sup>3</sup> κλεισας.

VERS. FELL<sup>a</sup> quandoquidem beatus Moyfes fidelis servus in universa  
<sup>a</sup> cum etiam. domo, omnia quæ ipsi mandata erant, in sacris libris  
 NOT. notaverit; quem cæteri prophetæ uno consensu sequuti  
 sunt, testimonium eis præbentes, quæ ab ipso legibus  
 fancita sunt. Ille enim, cum æmulatio pro sacerdotio  
 incidisset, & tribus inter se dissentient, quænam illarum

Ἐκείνος γὰρ, κ. τ. λ.] Re- De tempore, &c. COT.  
 tendo virgarum historiam, ad- ῥάβδους, ἐπιγεγραμμένας, κ. τ. λ.]  
 jicit nonnullas circumstantias Malim ἐπιγεγραμμένης. DAV.  
 admodum verisimiles, ac ut vi- Φυλῆς κατ' ὄνομα.] Malim  
 detur desumptas ex Hebræo- φυλῆς τὸ ὄνομα. BOIS.  
 rum traditionibus. Cum verò Ἐσφράγισεν τοῖς δακτυλίοις.]  
 duodecim virgas posuit, eadem In rebus gestis enarrandis, sem-  
 in sententia verifatur ac Philo per licere creditum est circum-  
 Judæus Lib. iii. De vita Mo- stantias adhibere, quæ narra-  
 sēs, Augustinus Sermone 3. tionis filo rectiùs texendo vi-

stituerint? quandoquidem & beatus Moyses, fide-  
 lis famulus in tota domo; qui omnia quæ ipsi  
 mandata erant, in sacris libris annotavit; quem-  
 que secuti sunt reliqui Prophetæ, testimonium pa-  
 riter legibus illius præbentes. Ille namque, cum  
 æmulatio pro sacerdotio incidisset; ac tribus inter  
 se dissentirent, quænam illarum glorioso eo no-  
 mine ornata esset; jussit ut duodecim principes tri-  
 buum afferrent sibi virgas; quæ uniuscujusque  
 tribûs virgæ, nominatim essent inscriptæ: hasque  
 acceptas ligavit, & annulis eorum principum ob-  
 signavit; atque illas deposuit in tabernaculo testimo-  
 nii super mensam Dei: & clauso tabernaculo, claves  
 juxta & virgas signavit: ac dixit illis; Viri fratres,  
 cujus tribûs virga germinaverit, hanc elegit Deus,  
 ut ipsi sacra faciat & ministret. Mane autem exorto,

VERS. COT.

Num. xvii.

glorioso illo nomine & titulo ornanda esset, jussit duode-  
 cim tribuum principes afferre sibi virgas, quæ uniuscu-  
 jusque tribus nomen inscriptum haberent; quas cum ac-  
 cepisset in fasciculum ligavit, & annulis <sup>b</sup> principum <sup>b</sup> custodum.  
 tribuum signavit, & in tabernaculo testimonii ac mensa  
 Domini deposuit eas, clausoque tabernaculo, claves si-  
 militer & virgas signavit, & dixit eis, Viri fratres, cujus  
 tribus virga germinaverit, hanc elegit Dominus, quæ ip-  
 si sacra faciat & ministret. Mane autem facto congre-

VERS. FELI

WOT.

dentur conducere; licet minime reperiantur in iis scriptis, è quibus historia ipsa primitus petebatur. Hoc jure utebatur B. Stephanus Act. vii. B. Paulus 2 Tim. iii. 8. & ad Heb. xii. 21. ut & alii passim. Josephus, cum negotium hoc narrat, ait virgas facillè cognitatas  
 τῶν τότε ἀνδρῶν κατασημαμέντων  
 αὐτὰς ὡς περ ἐπέμιζον. FELL.—

Censendum est, hoc petikum fuisse ex indubitata aliqua traditione, sicut illud quod dicitur de prophetia Enoch in Epist. S. Judæ ver. 14. & quod à S. Paulo dicitur de Janne & Jambre magis Ægyptiis; nisi forte Spiritus Sanctus eorum nomina Apostolo dictârit, quod sane S. Chrysostomo haud ab simile videtur. WOT.

συνεκάλεσεν πάντα τὸν Ἰσραὴλ, τὰς ἑξακοσίας  
 χιλιάδας τῶν ἀνδρῶν, [καὶ ἔπε]δείξατο τοῖς  
 φυλάρχοις [τὰς σφρα]γίδας, καὶ ἠειξεν τῆ[ν  
 σκητὴν] τοῦ μαρτυρίου, καὶ ἠρροσ[ήνεγκεν]  
 ῥάβδους· καὶ εὐρήθη ἡ ῥ[άβδος] Ἀαρῶν οὐ μό-  
 νον βεβλα[στικυῖα], ἀλλὰ καὶ καρπὸν ἔχουσα,  
 Τί<sup>4</sup> δοκεῖτε, ἀγαπηταί; οὐ π[ροέγνω] Μωϋσῆς  
 τοῦτο μέλλειν [ἔσεσθαι]; μάλιστα ἦδει· ἀλλ'  
 ἵνα μὴ ἀ[καταστα]σία γένηται ἐν τῷ Ἰσραὴλ,  
 οὗτ[ως ἐποι]ησεν, εἰς τὸ δόξασθῆναι τ[ὸ ὄνο]μα  
 τοῦ ἀληθινοῦ καὶ μόνου [Θεοῦ], ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς  
 αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΜΔ. Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν ἔγνωσαν διὰ τοῦ  
 ἸΚυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ἔρις ἔσται ἐπὶ  
 τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς. Διὰ ταύτην οὖν  
 τὴν αἰτίαν πρόγνωσιν εἰληφότες τελείαν, κατ-

VAR. LECT. 4 δοκεῖται. 1 MS. Κυρίου omittitur. 2 ερις.

VERS. FELL gavit universum populum Israel, sexcenta millia viro-  
 rum, & tribuum principibus sigilla ostendit, taber-  
 naculum testimonii aperuit, & virgas protulit; & in-  
 venta est virga Aaronis non tantum germinâsse, sed &  
 e existimatis. fructum ferens. Quid, dilecti, vobis videtur, an non  
 WOT.

Οὗτ[ως ἐποι]ησεν.] Cotelerius legit ἐνόησεν.

Καὶ οἱ ἀπόστολοι ἡμῶν.] Non ita loqui solent vel veteres, vel recentiores; Apostoli enim non ἡμῶν erant, sed Ἰησοῦ Χριστοῦ. Rescribendum puto: καὶ οἱ ἀπόστολοι εἴ μὲν ἔγνωσαν, vel, si mavis, ἡμῶν prorsus deletur. DAV.

Ἔστι ἔρις ἔσται κ. τ. λ.] Luculenta præfensio rerum apud nos gestarum, quæque propheticum Apostolici ævi & viri spiritum profitetur. Olim schif-

mata & hærefes subinde ortæ, præ fastigii istius desiderio & ambitu, nunc idem ipsum contemptus & odium præstant. FELL.

Ἐπὶ τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς.] Antè Apoitolorum tempora, nominis Episcopatus plures fuerunt significatus. Eustathius in Il. K. ait, ἐπίσκοπον dictum interdum κατάσκοπον, seu exploratorem: alibi defensorem vel protectorem sonat, Il. Ω. 729. Erat & nomen magistratus apud Athenienses.

convocavit universum Israëlem, sexcenta millia VERS. COT. virorum: & sigilla principibus tribuum ostendit, & aperuit tabernaculum testimonii, protulitque virgas: & inventa est virga Aaronis non tantum germinasse, sed & fructum habere. Quid censeatis, dilecti? An non id futurum præsciverat Moyses? Maximè noverat: verum ne seditio inter Israëlitas oriretur, ita instituit, ut glorificaretur nomen veri & solius Dei; cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

XLIV. Et Apostoli nostri cognoverunt per Dominum nostrum Jesum Christum, quòd futura esset contentio de nomine Episcopatus: ob eam ergo causam, acceptam perfectam præcognitione,

hoc futurum præsciverat Moyses? Maximè noverat: VERS. FELL verum ne seditio & confusio in populo Israel oriretur, ita fieri excogitavit, scil. ut nomen veri & solius Dei glorificaretur, cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

XLIV. Et Apostoli nostri, per Jesum Christum Dominum nostrum cognoverunt, contentionem de nomine Episcopatus oborituram: atque ob hanc causam

Cicero ad Atticum Lib. vii. Ep. 10. ait, Pompeium voluisse se eum esse, quem tota hæc Campana & maritima ora habeat *ἑπίσκοπον*, ad quem delectus & summa negotii referatur. In Pandectis l. ult. Tit. de muner. & honor. §. 18. Arcadius *ἑπίσκοπος* vocat, qui præsentibus panibus, & cæteris venalibus rebus, quæ Civitatum populis ad quotidianum vitium usui sunt. BURT.—Sed pleraque quæ hic habentur sunt *ἀπρόσδιόνοια*, non enim sermo est de significato vocis, sed de dignitate quæ *ἐπίσκοπὴ* vocabatur;

nam qui *nomen Episcopi* consequutus erat, sollempni ordinatione, is Episcopali dignitate ornatus erat. Quia autem noverant Apostoli, Christianorum numerum summo opere auctum iri; facile prævidebant fore, ut qui Episcoporum nomine magnis præessent Ecclesiis multorum invidiæ obijcerentur; adeoque ut id munus, inter Christianos merito honorificum, etiam ambiretur. Itaque, dum fuerint in terris, operam dederunt, ut viros eo munere ornarent, qui eo digni erant; nec quæ sint boni

ἔστησαν τοὺς πρὸς εἰρημένους, καὶ μεταξὺ ἐπινο-  
μὴν <sup>3</sup> δὲ δώκασι, ὅπως εἰάν κοιμηθῶσι, διαδέξ-  
ωνται ἔπειτα δὲ δοκιμασμένοι ἄνδρες τὴν λειτουρ-  
γίαν αὐτῶν. Τοὺς οὖν κατασταθέντας ὑπ' ἐκεί-

VAR. LECT. 3 εδωκασι.

VERS. FELL perfecta præscientia præditi, constituerunt prædictos,  
a futuræ suc- ac deinceps a ordinationem dederunt, ut in defunctorum  
cessionis feri-  
em tradide-  
runt. WOT.

Episcopi dotes dissimulârunt, ut videre est ex Paulo 1. ad Tim. iii. ad Titum i. CLER.

Τοὺς προεἰρημένους.] Hoc est, Episcopos & Diaconos. Apostoli constituerunt Inspectores & ministros iis, qui credituri erant, æquè in Ecclesiis Romana & Corinthia, ac in aliis. Qua in re, obiter observandum, Petri partes atque auctoritatem non plus valuisse, quàm aliorum; Clemens enim quosvis commemorat ἀποστόλους, atque ἀποστόλους ἡμῶν vocat. Præterea colligere licet è Clemente, ὑφ' ἐτέρων ἐλογίζων ἄνδρων, ab aliis selectis viris constitutos Episcopos & Diaconos, remque consentiente totâ Ecclesiâ consecratam, συνουσιασάσης τῆς Ἐκκλησίας πάσης. Alioqui censeri non poterant legitime electi ad ea officia; nec potuissent obedientiam ac reverentiam ab Ecclesia exigere. BURT.

Καὶ μεταξὺ ἐπινομὴν δὲ δώκα-  
σιν.] Lego ἐπιλογὴν, vel ἐπιλο-  
γὴν ἐτίροις, i. e. & interea dum  
vivēbant aliis jus eligendi con-  
cesserunt. Addo ἐτίροις, quia  
mox sequitur ἢ μεταξὺ ὑφ' ἐτέ-  
ρων. Duplex enim erat, ut vi-  
detur, Apostolicis temporibus  
Episcopos creandi ratio: vel  
enim ab Apostolis ipsis crea-

bantur; vel ab aliis doctrina præstantibus viris, consentiente totâ Ecclesiâ; atque hoc factum est, ne legitima successio deficeret. BOIS.

Ἐπινομὴν.] Correctiones vi-  
rorum doctorum parùm neces-  
sarias judico; nec probârim  
aut ἀπονομὴν Junii, aut ἐπιλο-  
γὴν Boissii, aut ἐπινομὴν Turneri,  
apud Usserium de Epistolis S.  
Ignatii Cap. 18. Nam textu  
non mutato, bonus sensus Cle-  
mentis verborum afferri potest.  
Cum doctrina verò Epistolæ  
nostræ concordat doctrina Cy-  
prianicarum Epistolarum 41.  
52. & 55. COT. — Hæc  
μοίρης λέξις negotium fecit vi-  
ris undequaque doctissimis. E-  
ruditissimus Junius, præscriptas  
officiorum vices, [verba Junii  
sunt descriptæ ministeriorum &  
officiorum vices hac voce expri-  
muntur;] clarissimus Salmasti-  
us, præceptum; reverendissi-  
mus Usserius Armachanus, or-  
dinem præscriptum; illustrissi-  
mus Marca, formam; optimus  
Hammondus, seriem aut mo-  
dum successionis, catalogum, di-  
stributionem, aut ordinationem  
esse censent: & quidem satis  
constabit contextûs ratio, quo-  
cumque ex istis modis interpre-  
temur. Sed quandoquidem cer-  
tissimum est, vocem νομὴν eo-

constituerunt supradictos, & deinceps futuræ suc- VERS. COT.  
 cessionis regulam tradiderunt; ut cùm illi dece-  
 derent, ministerium eorum ac munus alii viri pro-  
 bati exciperent. Constitutos itaque ab illis, vel

locum alii viri probati succedere, & illorum munia exe- VERS. FELL  
 qui possent. Constitutos itaque ab illis, vel deinceps ab

dem omnino esse in significatu cum verbo *νίμω*, atque etiam *ἐπινίμω*; & apud Herodianum ita passim conjungi, quemadmodum hîc apud Clementem nostrum, cum verbo *διδάμι*, simplicissimam judico Hammondii versionem, atque eidem accedendum. FELL.—Malim vertere *subrogationem*, hoc est, nomina subrogandorum, quod sensus omnino requirit. Vetus Onomasticon *ἐπινίμω* vertit *superrogo*, quod idem significare videtur ac *subrogo*. Hoc velle Clementem putamus, Apostolos non tantùm primos Episcopos, sed & eorum successores elegisse, ex ea Christianorum copia, quæ ipsis suppetebat; ad antevertendas malas omnes artes, quæ adhiberi poterant ab iis, qui Episcopatum vellent ambire. Ad cujus interpretationis confirmationem facit quod habet Hesychius, qui *ἐπινόμους* interpretatur *κληρονόμους*, *hæredes*. CLER.

*Κατασταθίνας, κ. τ. λ.*] CLER. Locus, si quis alius, apprimè utilis ad intelligendum quæ fuerint partes Cleri & Plebis, in Episcoporum ordinatione. *Καταστάσεις* ad Apostolos & Episcopos, *συνεδόκις* ad plebem spectabat. Rem optimè illustrat B. Cyprianus Epist. lxxviii. *Diligenter de traditione*

*divina & Apostolica observatione servandum est & tenendum, quod apud nos quoque & serè per universas provincias tenetur, ut ad ordinationes ritè celebrandas, ad eam plebem cui præpositus ordinatur, Episcopi ejusdem provinciæ proximi quique conveniant, & Episcopus deligatur plebe præsentè, quæ singulorum vitam plenissimè novit, & uniuscujusque actum, de ejus conversatione perspexit: quod & apud vos factum videmus, in Sabini collegæ nostri ordinatione, ut de universæ fraternitatis suffragio, & de Episcoporum qui in præsentia convennerant, quique de eo ad vos literas fecerant, judicio, Episcopatus ei deferretur, & manus ei in locum Basiliidis imponeretur.* Ita in substituendo successore in locum Judæ traditoris, cùm *Apostoli* duos constituisent; fideles ex eorum mandato inquirent, & *ἐπισκοπή* quadam Episcopum designant, *ἐπισκέπτοντες ἄνδρας μεμαρτυρημένους.* Cujus rei, cùm obiter mentionem fecisset, hanc causam assignat D. Cyprianus modò laudatus: *Hoc tam diligenter & cautè convocatâ totâ plebe gerebatur, ne quis ad altaris ministerium, vel ad sacerdotalem locum indignus obreperet.* Ita & Timotheus à B. Paulo ordinabatur, siqui-

νων, ἢ 4 μεταξὺ ὑφ' ἐτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκισίας τῆς ἐκκλησίας πάσης, καὶ 5 λεῖ-  
 πουργήσαντας ἀμέμπτως τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χρι-

VAR. LECT.

4 μετοξυ.

5 λιτουργησαντας.

VERS. FELL aliis viris celebribus, cum consensu universæ ecclesiæ,

dem ἐμαρτυρεῖτο ὑπὸ τῶν ἐν Λύ-  
 στροῖς καὶ Ἰκονίῳ ἀδελφῶν Act.  
 xvi. Verba Origenis, hac ipsa  
 in re Hom. vi. in Levit. le-  
 gisse minimè pigebit, qui ait,  
*requiri in ordinando sacerdote  
 præsentiam populi, ut sciant  
 omnes & certi sint, quia qui  
 præstantior est ex omni populo,  
 qui doctior, qui sanctior, qui  
 in omni virtute eminentior, ille  
 qui eligitur ad sacerdotium: &  
 hoc adstante populo, ne qua post-  
 modum retractatio cuiquam, ne  
 quis scrupulus resideret.* Iste  
 autem Plebis est assensus, quem  
 Theodoritus in causa Petri suc-  
 cessoris Athanasii Lib. iv. 6.  
 18. describit, quòd in illo  
 ὁ λαὸς ἅπας ταῖς ἐυφημίαις ἐδύ-  
 λουεν τὴν ἡδωμένην. In Ecclesia no-  
 stra etiamnum requiritur, &  
 ante collatos presbyteratùs or-  
 dines in solenni Officio, allo-  
 cutio ad Plebem habetur in  
 hæc verba. *Dilecti fratres, hi  
 sunt illi quos annuente Deo sta-  
 tuimus hodie in sacrum Presbyte-  
 ratùs ministerium cooptare, ni-  
 hil enim invenimus post debitum  
 examen obflare, quò minus cen-  
 seamus, eos aptos & idoneos ad  
 illud munus obeundum, adeoque  
 legitime ad idem vocatos esse;  
 si quis autem vestrum, in eorum  
 quovis, gravius ullum crimen  
 vel impedimentum cognoscat, cu-  
 jus causa ad sacrum illud mini-  
 sterium non debeat recipi, ne*

*gravetur id extemplo in Dei no-  
 mine patefacere.* Nec aliud  
 fere agitur, in constituendis a-  
 pud nos Episcopis; licèt enim  
*nominatio* (quæ quidem plurim-  
 um valere solet) penes fit  
 Principem; *Electio* tamen ad  
 Presbyterium, sive episcopalis  
 sedis capitulum (veteris Alex-  
 andrini moris ad instar, de quo  
 Hieron. Eutyech. & alii) eti-  
 amnum pertinet: ea tamen  
 peracta (quod etiam Alexan-  
 driæ factum intelligere est, vel  
 ex loco Theodoriti modò lau-  
 dati) plebis assensus demum  
 expectatur: in quem finem,  
*Electio*, à Presbyterio seorsim  
 habita, ab iisdem Plebi uni-  
 versæ, in Navi Ecclesiæ Ca-  
 thedralis, solenniter solet re-  
 nunciari, qui plerumque ean-  
 dem gratam atque ratam ha-  
 bent. In illo insuper instru-  
 mento, quo de istiusmodi elec-  
 tionis tenore & summa certior  
 fit regia Majestas, Cleri item  
 & populi quibus communica-  
 batur per Electores electio re-  
 cens facta, approbatio & ap-  
 plausus nunquam non memo-  
 ratur. Accedente postmodum  
*electioni* istiusmodi assensu quem  
 vocant regio, emanat ex parte  
 sereniss. Domini nostri Regis  
 mandatum ad Metropolitanam  
 datum, ut ad electionis nuper  
 factæ confirmationem quamprimum  
 procedat, quod sine juris



deinceps ab aliis viris eximiis, consentiente ac VERS. COT.  
comprobante universâ Ecclesiâ; qui inculpate  
ovili Christi ministraverunt cum humilitate, quiete,

quique inculpate ovili Christi deservierunt cum humili- VERS. FELL

solennibus apud nos nunquam fieri consuevit: Hinc Metropolita, cui *confirmandi* solennia jure competunt, citationibus, quam fieri potest maximè peremptoriis, omnes & singulos, qui sua putaverint interesse, compellat, ut die, hora & loco convenientibus & præstitutis se fiant coram eo, aut Vicario ejus Generali, causam si quam habuerint, sive contra electionis formam, sive contra personam electam dicturi, & in forma Juris allegaturi: Ubi verò tempus in citationibus assignatum advenit, Procurator eligentium se sistit pro Tribunali, & *confirmationem* Episcopi electi instanter postulans, petitionem summariam exhibet, in qua ponit, & asserit Episcopum electum, quoad probitatem morum, quoad scientiam tanto muneri congruam, quoad ordines, natales, ætatem, & alia id genus esse habilem, idoneum, & ecclesiæ viduatæ, quæ eum postulat, apprime utilem, imo necessarium. Quam quidem petitionem summariam, ut & ea quæ in subsidium probationis per istiusmodi Procuratorem adducuntur, haud priùs admittit Metropolita sive Vicarius ejus Generalis pro tribunali sedens, quam Oppositores (si qui sint) in istum locum, diem, & horam citatos præconizari jusserit; & nemine comparente

(quod tamen non semper evenit) pronunciaverit contumaces. Oppositoribus tamen non præcluditur objiciendi contra personam electam, sive formam ipsam electionis, aditus, per sententiam definitivam electi confirmatoriam, nisi præconizatis iterato illis: quibus, virtute citationis primariæ, per loca solita affixæ, semet opponere confirmationi jam expediendæ, vel in ipso momento sententiæ prolationem præcedente, integrum est. Ita ut populi, etiam quantumvis laici, non solum approbationem requiri, sed etiam oppositionem (si qua subest causa) attendi, imo & judicialiter sollicitari, ex lege constat. Hæc eò liberaliùs congesti, quia reperti sunt nonnulli, quos dicere non piget, in Ecclesia nostra Ang'icana temere & passim conferri Ordines; tanquam in fanaticorum colluvie, eosdem hodie esse Clericos, cras laicos, & denuo etiam Clericos; & tandem ne quid mendacio desit, Reverendissimos Episcopos in Oenopolio esse consecratos. Sed gratulamur nobis, quòd eadem versèmur in contumelia cum Salvatore nostro, & sanctis Apostolis, quorum alter *citatorius* dicebatur; aliorum solennis ad Apostolicum sive Episcopale munus inauguratio, multo & genialiter haustus vini cyathis imputata fuit. FELL.

τοῦ μετὰ ταπεινοφροσύνης, ἡσύχως καὶ ἀβαιαύ-  
σως, ὁ μεμαρτυρημένους τε πολλοῖς χρόνοις ὑπὸ  
πάντων, τούτους οὐ δικαίως νομίζομεν ἀποβα-  
λέσθαι τῆς ἑλευθέρου λειτουργίας. Ἄμαρτία γὰρ οὐ μικρὰ  
ἡμῖν ἔσται, εἰὰν τοὺς ἀμέμπτως καὶ ὁσίως προσε-  
τέγοντας τὰ δῶρα τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλωμεν.

VAR. LECT.

ὁ μεμαρτυρημένοις.

7 λειτουργίας.

VERS. FELL tate, quiete, & absque omni forde & turpitudine, & longo tempore ab omnibus testimonium præclarum reportârunt,

—Apostolos sibi successores  
διὰ τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως sive  
χειροτονίας constituisse; suam-  
que in eos Ecclesiam instituen-  
di ac regendi derivâsse ἐξουσίαν,  
qua & aliis munus Episcopale  
non interrupta ac continua per  
omnia secula successione tradi-  
turi essent, testantur ubique  
sancti Patres; eosque, qui ita  
constituti fuerunt, non ab ho-  
minibus sed à Deo ipso po-  
testatem spiritualem, qua Ec-  
clesiam Christi administrarent  
& regerent & successores sibi  
constituerent per omnia futura  
secula, accepisse nos docent.  
Aliam Laïcis unquam fuisse  
potestatem præter τὸ συνευδοκεῖν  
non agnoverunt. Hinc sanctus  
Clemens paulò infra habet  
συνευδοκῆσθαι τῆς ἐκκλησίας πλ-  
σης: quæ συνευδικῆσθαι dicitur  
à sancto Cypriano suffragium  
plebis: Ep. 55. ‘Et factus est  
‘ Episcopus à plurimis Collegis  
‘ nostris qui tum in urbe Roma  
‘ aderant; factus est Episcopus  
‘ de Dei & Christi ejus judicio,  
‘ de Clericorum penè omnium  
‘ testimonio, de plebis, quæ tunc  
‘ affuit, suffragio, & de sacer-  
‘ dotum antiquorum ac bono-

rum virorum collegio.’ Per  
plurimis collegis nostris ii sunt  
intelligendi, qui consecrârunt  
Cornelium; ex eo, quod dicit  
factum esse de Dei & Christi  
ejus judicio, vult innuere, Po-  
testatem Ecclesiasticam legiti-  
mè secundum leges Ecclesiæ  
& præscriptionem Evangelii in  
successione continua derivatam  
& constitutam divinitus esse à  
Deo Christoque ipso non secus  
ac ἐξουσίαν Apostolicam da-  
tam; de Clericorum penè  
omnium testimonio, ἔσθ de Sa-  
cerdotum antiquorum ac bono-  
rum virorum collegio denotat  
confessum Romanorum sa-  
cerdotum, quorum fuit Epi-  
scopum eligere, fideique ejus  
Orthodoxæ & inculpatis mo-  
ribus præbere testimonium;  
populi suffragium idem est,  
quod Clementis συνευδοκῆσθαι  
τῆς ἐκκλησίας. In alia Epistola  
legimus: ‘ Qui Episcopo Cor-  
‘ nelio in Catholica Ecclesia de  
‘ Dei judicio, de Cleri ac plebis  
‘ suffragio ordinato, profanum  
‘ altare erigere, & adulteram  
‘ Cathedram collocare, & sacri-  
‘ lega contra veterum Sacerdo-  
‘ tum sacrificia offerre audeat.

nec illiberaliter; quique longo tempore ab omni-  
 bus testimonium præclarum reportârunt; hos pu-  
 tamus officio injustè dejici. Neque enim leve  
 erit nostrum peccatum, si eos qui citra querelam  
 & sanctè offerunt dona, Episcopatu privaverimus.

hos non sine injuria munere vel officio suo exui existi-  
 mamus. Non enim leviter peccabimus, si eos, qui  
 sanctè & sine reprehensione offerunt munera, episcopatu

Adeò propè ad B. Clem. ac-  
 cedit Cyprianus. WOT.

Καὶ ἀκαθάρτους.] Minimeque  
 sordidè. BOIS.

Προσενύχοντας τὰ δῶρα.] Sa-  
 cerdotes dona seu munera Deo  
 offerunt, preces fidelium, sa-  
 crificia incruenta, sanctam Eu-  
 charistiam. Apud Maximum  
 ad Cap. 3. Cælestis Hierar-  
 chiæ, Sacerdotum est τὸ δῶρον  
 προσκομιζόν. Vide Constit. A-  
 post. ii. 59. viii. 5. 12. 13. &  
 in Ignatio ad Smyrn. Cap. 7.  
 Origines Hom. 13. in Exo-  
 dum, Cùm suscipitis corpus Do-  
 mini, cum omni cautela & ve-  
 neratione servatis, ne ex eo pa-  
 rum quid decidat, ne consecrati  
 muneris aliquid dilabatur. Di-  
 onysius de Eccles. Hierar. C. 3.  
 τὰς δωρεὰς τῶν θεουργῶν. Gre-  
 gorius Nyssenus Orat. contra  
 Eunomium τὴν μυστικὴν δωροφο-  
 ρίαν. Gregorius Nazianzenus  
 Carm. Jamb. 15.

Θεῶ δὲ δῶρον θυσίας καθάρσιος  
 δῶρων δοχέων ἀγνόν, ἢ θεοδόχες  
 Τράπεζα.

Stephanus Secundus, Papa ad  
 Pippinum regem, Munera  
 sancta, id est, corpus Domini  
 nostri Jesu Christi, in suis conta-  
 minatis vasibus, quæ folles vocant,

miserunt; & cibo carniū copioso  
 saturati comedebant eadem mu-  
 nera. In Epistola de morte  
 Hieronymi, O signum dilectio-  
 nis inopinabilis, ut idem sit da-  
 tor quod datum, & donator idem  
 sit quod ipsum donum. Ab Æ-  
 thiopibus quoque Eucharistia  
 dicitur appellari קורבן, quod  
 interprete Evangelista Marco  
 vii. 11. est δῶρον. Est itaque  
 hæc δῶρον & δωρεὰς acceptio  
 jam à temporibus Apostolicis  
 usitata; atque à Judæis ad  
 Christianos transit. COT.

τῆς ἐπισκοπῆς ἀποβάλλων.]  
 Ex hoc violatur unitas Eccle-  
 siæ, quòd pii ac probati viri  
 de fede sua detruduntur; &  
 alii à nemine legitime vocati,  
 nemini succedentes, in eorum  
 locum, præter Ecclesiasticas  
 leges, Christi que ac Spiritus  
 Sancti voluntatem & authori-  
 tatem, adsciscuntur. Hujus-  
 modi ad Episcopalem dignita-  
 tem evectos, nondum, sive ex  
 decessu sive ex amotione de-  
 cessoris, secundum leges Ec-  
 clesiasticas & præscriptionem  
 Evangelii, sede vacante, con-  
 demnavit semper Ecclesia;  
 Schismaticosque illos esse du-  
 cens, noluit aut eos Episcopos  
 agnoscere, aut cum illis com-

Μακάριοι οἱ προοδικοποίησαντες πρεσβύτεροι, οἵτινες ἐγκαρπον καὶ τελείαν ἔσχον τὴν ἀνάλυσιν· οὐ γὰρ εὐλαβῶνται μή τις αὐτοὺς μεταστροφή ἀπὸ τοῦ ἰδρυμένου αὐτοῖς τόπου. Ὁρῶμεν γὰρ ὅτι ἐνίοις ὑμεῖς<sup>8</sup> μετηγάγετε καλῶς πολιτευομένη[ς], ἐκ τῆς ἀμέμπτως αὐτοῖς πεποιημένης<sup>9</sup> λειτουργίας.

ΜΕ'. Φιλόνοικ[οι] ἔστε, ἀδελφοί, καὶ ζηλωταὶ περὶ [μὴ] ἀνηκόντων εἰς σωτηρίαι. Ἐγκύπτει εἰς τὰς γραφαῖς, τὰς ἀληθεῖς [ρήσεις] πνεύματος τοῦ ἁγίου. Ἐπίστασθε [ὅτι οὐ] δὲν ἀδίκον οὐδὲ παραπε[ποιη]μένον γέγραπται ἐν αὐταῖς· [οὐ γὰρ + ἐ]υρήσετε δικαίους ἀποβελή[ματα] ἐν οὐρανῶν ἀπὸ οὐρανῶν ἀνδρῶν. [Ἐδιδί]ωθησαν

VAR. LECT. <sup>8</sup> μεταγαγετε. <sup>9</sup> λειτουργίας.  
I MS. εἶσται. 2 εν. . . ε. 3 επιτασθαι. 4 υρησεται.

VERS. FELL<sup>b</sup> ejjicimus. Beati sunt presbyteri, qui viam sunt emensi, & diem obierunt, quique perfectam & fructuosam dissolutionem consequuti sunt; non enim verentur, ne quis eos de loco in quo constituti sunt dejiciat, & in alium locum transferat. Videmus enim vos nonnullos a munere ministrantes ex officio ab iis inculpatè & cum honore peracto transfertationes nostras procemiales.

WOT.—Vocem ἐπισκοπῆς Junius errore gravi contruxerat cum δῶρα, cum hoc debeat contrahi cum προσωτέρωντας.

FELL.

Ἀπὸ τοῦ ἰδρυμένου αὐτοῖς τόπου.] Ex hoc loco satis constat, eos, qui ex hac vita piè excefferunt, habere locum, vel sedem, sibi proprium. Hinc à Clemente dicitur de S. Paulo suprâ Cap. 5. εἰς τὸν ἀγιον τό-

πον ἐπορεύθη, i. e. ad sedes beatorum. Hinc à S. Barnaba, ἰδεύειν εἰς τὸν ἀριστόμενον τόπον· à S. Ignatio, ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τόπον μέλλει χωρεῖν. Nec non unicuique suum esse gradum secundum fidem, opera vel labores in hac vita perfectos; quod etiam post resurrectionem fore, non obscurè subindicat S. Paulus 1. Cor. xv. Docet etiam nos Beatus Servator noster, Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Πατρὸς μου μοναὶ πολλαὶ εἰσιν. Quænam autem est habitaculorum cælestium distinctio, nisi pro felicitatis gradu diverso;

Beati Presbyteri, viam priùs emensi, qui fructuo-<sup>VERS. COT.</sup> fam perfectamque consecuti sunt dissolutionem: non enim verentur, ne quis eos transferat de loco ipsis constituto. Videmus enim, quòd vos, nonnullos piè viventes, ex administratione quam inculpate ac honorificè exsequebantur, transduxistis.

XLV. Contentiosi estis, Fratres, & in rebus quæ ad salutem non pertinent æmulatores. Diligenter inspicite Scripturas, Spiritûs Sancti vera oracula. Attendite; nihil injustum neque perversum in illis scriptum est. Non enim invenietis justos ab hominibus sanctis depulso. Persecutionem passi sunt transduxisse, quo præclare fungebantur, & quo rite &<sup>VERS. FELL</sup> sine ulla reprehensione cohonestati sunt.

XLV. Contentiosi estis, Fratres, rerum, quæ ad salutem minimè pertinent, accensi zelo. Scripturas diligenter inspicite, quæ Spiritûs Sancti vera sunt oracula: in illis nihil injustum neque fictum aut simulatum contineri, discite; non enim à viris sanctis invenietis justos a rejeçtos. Persecutionem passi sunt justi, sed ab impiis; a dejectos.

adeò ut unicuique sit sua sedes vel *μονή*, sua gloria? Hoc confirmant Polycarpus, Irenæus, Cyprianus, & Chrysostomus. Sin quærat quis sit ille locus, in quo asservantur Sanctorum animæ: apud veteres Patres unanimi omnium consensu constare videtur, non immediatè ad altissimos cælos intromissas esse, sed asservari in Paradiso eximia, at cælesti inferiore, felicitate affluente ad ultimum usque resurrectionis & judicii diem. Consulatur Justinus M. Dialogus cum Tryphone, &c. <sup>WOT.</sup>

[*Τῆς ἀμέμπτου αὐτοῖς τιμημένης λειτουργίας*] Cùm sedulam curam iis præstare soliti

simus, quæ in honore ac pretio habemus; *λειτουργίαν τιμῶν* dicuntur, qui munera sua diligenter obeunt. Cyrillus in Julianum Lib. viii. C. 243. *ὅτι ζῶου πάντες ἀποσχόμεθα καὶ τὸν τοῦ Πιθαγόρου τετιμῆκαμεν λῆρον.* Clementina Homil. iii. C. 59. *Μηδέποτε τὸ τῆς Μοναρχίας τιμήσαντες ἀγαθόν.* Eos intelligit, qui sententiam de unitate Dei fixam, ratamque non servant. Similiter apud Platonem *φοβεῖσθαι δόξαν* idem valet ac *ἔπεσθαι δόξαν*. Vide Theodoritum Therap. ii. p. 27. <sup>DAV.</sup>

[*Ἐκλύπτετε.*] Proculdubio legendum est *ἐκλύπτετε* ex MS. <sup>WOT.</sup> [*Ἐπίστωθε.*] Codices impressi *ἐπίστωθε*.

δίκαιοι, ἀλλ' ὑπὸ ἀνό[μω]ν· ἐνεφυλακίσθησαν,  
 ἀλλ' ὑπὸ [ἀν]οσίων· ἐλιθάσθησαν ὑπὸ πα[ρα]-  
 νόμων· ἀπεκταίνθησαν [ὑπ]ὸ τῶν μιαρῶν,  
 καὶ ἄδικον ζῆλον ὁ [ἀ]νειληφότων. Ταῦτα  
 πᾶσχοντες ὁ εὐκλειῶς ἤνεγκαν. [Τί γ]άρ 7 εἶ-  
 πωμεν, ἀδελφοί; Δαυὶδ ὑπὸ τῶν φοβουμένων  
 τὸν Θεὸν [ἐ]βλήθη εἰς λάκκον λεόντων; Ἀνα-  
 νίας καὶ Ἀζαρίας καὶ Μισαήλ, ὑπὸ τῶν θρη-  
 σκευόντων τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔνδοξον θρη-  
 σκεΐαν τοῦ ὑψίστου κατείρχθησαν εἰς κάμινον  
 πυρός; ὁ μηδαμῶς τοῦτο γένοιτο. Τίνες οὖν οἱ  
 ταῦτα δράσαντες; οἱ ὀστρητοὶ καὶ πάσης κα-  
 κίας πλήρεις, εἰς τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ, ὥστε  
 τοὺς ἐν ὁσίᾳ καὶ ἀμώμῳ προθέσει δουλεύοντας  
 τῷ Θεῷ εἰς αἰκίαν περιβαλεῖν· μὴ εἰδότες ὅτι

VAR. LECT. 5 -νειληφοτων. 6 ευκλαιως. 7 ειπομεν.  
 8 μηδαμως. 9 στυητοι.

VERS. FELL in carcerem conjecti, sed à profanis; lapidibus obruti;  
 b sunt. WOT. b sed ab iniquis & legum violatoribus; c extincti sunt,  
 c occisi. WOT. sed à scelestis & injusta invidia contra eos stimulis: quæ  
 d hæc omnia d omnia cum paterentur, gloriose & magnanimiter tulerunt.  
 WOT. Quid enim Fratres dicemus? Daniel in spelun-

[Ἐνεφυλακίσθησαν.] Ita à MS. exhibitur, non ἐφυλάχθησαν, neque dubitandum est, quin sit vera lectio. WOT.

[ὑπὸ παρανόμων.] Junius cæterique censent vocem ἀλλ' interponendam esse, propter præcedentia ἀλλ' ὑπὸ ἀνόμων & ἀλλ' ὑπὸ ἀνοσίων. Sed nihil muto, quum utraque constructio sana sit, neque à Patrum usu aut à Novo Testamento alienæ sint hujusmodi variationes. WOT.

[Ἀνειληφότων.] Ex MS. sic repono: codices impressi exhibent παραλειφότων. WOT.

[Ἀνανίας.] Quum in MS. sit spatium literæ, reponendum censeo articulum ὁ ante Ἀνανίας. WOT.— Lege ἦ, ea enim particula huc sola convenit. DAV.

[Εἰς τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ.] Boisius legendum putat, ἐξήρθησαν vel ἐξηγρίσθησαν, vel ἐξηρίσθησαν, vel ἐπλήσθησαν· quid si ἐξέκαυσαν, ut in initio, εἰς τοσοῦτον ἀπονομίας ἐξέκαυσαν, licet literarum affinitas huic lectioni non adeo faveat; vel ἐξέριψαν, scil. ἐαυτοὺς, phrasi Græcis & Latinis scriptoribus non inusi-

justi, sed ab iniquis: in carcerem sunt coniecti, VERS. COT.  
 sed ab impiis: lapidati sunt à nefariis; occisi à  
 scelestis & injusto zelo occupatis. Hæc passi,  
 præclarè tulerunt. Nam quid dicemus, fratres?  
 Daniel in specum leonum ab hominibus Deum Dan. vi.  
 timentibus coniectus est? Ananias, Azarias, & —iii.  
 Misaël ab eis qui magnificentum & nobilem Altissi-  
 mi cultum observabant conclusi sunt in fornacem  
 ignis? Absit. Quinam igitur hæc patrârunt?  
 Odio ac execratione digni, & omni malitia pleni,  
 in tantum furoris eruperunt, ut viros in sancto &  
 irreprehenso proposito, Deo servientes, contume-  
 liis ac tormentis affecerint: dum nesciunt, Altif-

cam leonum, ab eis qui Deum timebant, coniectus est? VERS. FELL  
 Ananias, Azarias & Misaël inclusi sunt in ardentis ignis  
 camino, ab eis qui magnificentum & gloriosum Altissimi  
 cultum profitentur? Absit hoc unquam eveniat. Qui-  
 nam igitur sunt, qui hæc patrârunt? Abominandi &  
 omni malitia pleni, e tanto furore accensi sunt, ut servi-  
 entes Deo in sancta & inculpata voluntate, f in caminum furorem con-  
 conjecerint; ignorantes, Altissimum protectorem & de- tionis flu-  
 dio incitati fu-

erunt. WOT.  
 tâta. JUN.— Uterque nimi-  
 um sibi indulget conjecturas  
 suas: ego enim minimè dubito  
 quin legendum sit *ἐξήρισαν* à  
 voce *ἐρίζω*, quomodo à MS.  
 exhibetur. *In tantum furorem*  
*contentionis studio incitati fue-*  
*runt.* Hanc vocem tamen me  
 alibi vel apud sacros vel apud  
 Ethnicos scriptores legisse non  
 memini. Cotelierius mavult  
*ἐξήρισαν*. WOT.— Hæc locu-  
 tio non est Græca. Videtur  
 legendum, *εις τοσοῦτον ἐξήλασαν*  
*θυμοῦ. τὸ ἐλάσαι* sic adhibet, in-  
 ter alios, Cyrillus. Vide Lib.  
 iv. *In Julianum*, p. 135. D.  
 Lib. v. p. 168. B. p. 174. E.

& Lib. vii. p. 217. 220. Vel,  
 si mavis, commodè rescribi  
 possit *εις τοσοῦτο ἐξήρισαν θυμοῦ*. f tormentis in-  
 Nam cùm *ira* sit *brevis furor*,  
 irati *ἐν τὸς ἑαυτῶν οὐ γίνονται*. WOT.

Vide Herodotum Lib. Z. c.  
 119. Sic de Oroondate He-  
 liodorus *Æthiop.* p. 365. "Ὅλε  
 ἀπὸς ἀγανάκτησιν καὶ τιμωρίαν  
 ἐξήει. DAV.

[*Eis αἰκίαν περιβαλεῖν.*] Junius,  
 Colomesius & Fellus malunt  
*εις κάμινον ἰμβυλεῖν*. Non adeo  
 rectè: hæc enim non de iis  
 tantum, qui in ignem coniecti  
 fuerunt, sed de iis etiam di-  
 cuntur, de quibus legitimus  
 paulo supra. Retineo igitur

ὁ ὑψιστος ὑπέρμαχος καὶ ὑπερασπιστής ἐστιν τῶν ἐν καθαρᾷ συνειδήσει λατρευόντων τῷ [πα]-ναρέτῳ ὀνόματι αὐτοῦ ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. Οἱ δὲ ὑπομένοντες ἐν πεπωθήσει, δόξαν καὶ τιμὴν ἐκληρονόμησαν· ἐπὴρθησάν τε καὶ ἔπαφροι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ μνημοσύνῳ αὐτῶν, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Μτ'· Τοιοῦτοις οὖν ὑποδείγμασι κολληθῆναι καὶ ἡμᾶς δεῖ, ἀδελφοί. Γέγραπται γάρ·

VERS. FELL fenforem eorum esse, qui in pura conscientia, nomen ejus virtute plenum colunt, cui sit gloria in secula seculi & confidentia. Iorum, Amen. Illi vero in & fiducia patienter tole-

WOT.

lectionem MS. WOT.— Hoc ne Græcum quidem est. Lege *εἰς αἰκίαν περιβαλεῖν*. A librariis inter se passim confunduntur hujusmodi verba composita. DAV.— Alioqui scribendum esset, *αἰκία περιβαλεῖν*, quod dici vix potest. CLER.

Παναρέτω.] Legunt codices impressi cum Junio *ἐναρέτω*· at MS. non agnoscit ε, spatiumque ante literam ν est saltem duarum literarum. Restituo igitur *παναρέτω*. WOT.

Ἐπαφροι.] Legit doctissimus Boysius *ἀνέπαφοι* ex Chrysof. Hom. 44. in Genes. qui ait Josephum in Ægypti fornace *ἀνέπαφον καὶ καθαρὸν διαμείνει*, vel etiam *ελαφροι*, quod Junius mavult *ελαφριζόμενοι*, Philonis Judæi verbis adductus, qui hanc vocem τοῦ ἐπικουφίζεσθαι synonymam facit, & sæpe conjungit. Fortassis vero *ἔπαφροι* non prorsus absurdè retineri poterit, ut sensus sit, eos qui per patientiam Deum honorā-

runt, ab ipso exaltatos, niveoque candore nitentes, apud eum in æterna memoria esse.

Ἐπαφρον dicitur apud Galenum, & alios, quod *spuma obdusum renidet & albescit*: στολάς autem λευκάς esse gloriæ cœlestis habitum, abunde novimus: adeoque is festivæ omnis lætitiæ color; ut à B. Juda qui *in pudendis gloriantur*, & laudi ducunt, ab ipso describi meruerint, ut sint *επαφρίζοντες τὰς ἑαυτῶν αἰσχύνas*. FELL.

— Cotelerius legit *ἐλαφροὶ* vel *ἔπαυροι*.— Si Clemens scripsit *ἔπαφροι ἐγένοντο*, lapides, ut aiunt, loquutus est; quod tamen minime de eo sentiendum, qui ἀπλοῦς τὴν φράσιν καὶ σαφὴς ἐστίν, judice Photio, Cod. cxxxvi. Conferatur ergo in librariorum culpa. Totum ergo locum sic lego: *ἐπὴρθησαν δὲ καὶ ἐπαθῆροι ἐγένοντο ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. ἔστω μνημόσυνον αὐτῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν*. Posteriora precis aut voti modo fuisse con-



simum propugnatorem & protectorem esse eorum, VERS. COT.  
 qui in pura conscientia potentissimo nomini ejus  
 inserviunt: cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.  
 Illi verò, in fiducia tolerantes, gloriæ & honoris  
 hæredes facti sunt; elevati sunt & sublimes beati-  
 que effecti à Deo in memoria ipsorum, in sæcula  
 sæculorum. Amen.

XLVI. Talibus itaque exemplis & nos adhæ-  
 rere oportet, Fratres. Scriptum enim est; *Sanctis*

rantes, gloriæ & honoris hæredes facti sunt, & à Deo VERS. FELL  
 in memoria ipsorum exaltati & elevati, in secula secu-  
 lorum. Amen.

XLVI. Talibus igitur exemplis & nos adhærere o-  
 portet, Fratres: scriptum enim est, *Sanctis vos adjun-*

cepta, manifestè docet vox  
 Ἀρμὴν. Dicit autem eos ἰππι-  
 βηρίους γίνεσθαι, quòd, pro Pa-  
 trum sententia, Martyres in  
 summæ beatitudinis locum sta-  
 tim migrabânt; & eorum me-  
 moriam religiosè servâsse, sum-  
 misque laudibus prosequutos  
 esse Christianos, nemini latet.  
 Vide Theodorum *Therap.* viii.  
 & Cl. Dodwellum *Disi. Cy-  
 prian.* xii. DAV.

Γίνεσθαι γὰρ, κολλᾶσθαι κ. τ. λ.]  
 Hunc locum in Scripturis non  
 inveni. Ac fortassis non ad  
 verbum, sed ad sensum produ-  
 ctus est; nec ex uno, sed  
 ex pluribus textibus. Sapien-  
 tiæ Sir. vi. 35. Τίς ποτὶς ἀπὸ  
 περισκολλήθητι. I Cor. vii. 14.  
*Sanctificatus est vir infidelis per  
 mulierem fidelem; & sanctifi-  
 cata est mulier infidelis per vi-  
 rum fidelem.* COT.— Scilicet  
 Lev. xi. non tamen secundum  
 literam, sed secundum allego-  
 ricam Barnabæ expositionem;

qui [in Epist. Cap. x.] utram-  
 que legem, & de comedendis,  
 & non comedendis certis ani-  
 malibus, allegoricè interpre-  
 tatus est. Comedere anima-  
 lia, quæ & ruminant, & bi-  
 fulca sunt, est κολλᾶσθαι τοῖς  
 ἀγίοις. BOIS.— Aut est my-  
 stica expositio præcepti alicu-  
 jus Levitici, quarum plura ha-  
 bentur à S. Barnaba; aut re-  
 spicit generalia quædam præ-  
 cepta sacrarum literarum. Sin  
 fateamur hæc aliunde citata  
 esse tanquam ex Sacris Scrip-  
 turis; mille abhinc annis ob-  
 servavit Photius, Criticorum  
 princeps, de Clemente, Πάν  
 ὅτι ῥητά τινὰ ἄς ἀπὸ τῆς θείας  
 γραφῆς ξενίζοντα παρεσιάζει. Ἐν  
 οὐδὲ ἡ πρώτη ἀπὸ ἀλλοτρίου παντι-  
 λῶς, καὶ ἑρμηνείας δὲ ῥητῶν τινῶν  
 ἀλλοκότους ἔχει. MIROS hoc in  
 loco Anonymus [Bernardus]  
 agit triumphos, ac si ex hoc uno  
 loco actum fuisset de authenticia  
 et autoritate hujus Epistolæ:

<sup>1</sup> Κολλᾶσθε τοῖς ἀγίοις, ὅτι οἱ κολλώμενοι αὐ-  
τοῖς ἀγιασθήσονται. Καὶ πάλιν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ  
λέγει· Μετὰ ἀνδρὸς ἀδῶου ἀδῶος ἔση, καὶ μετ'  
ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, καὶ μετὰ στρεβλοῦ  
διαστρέφεις. Κολληθῶμεν οὖν τοῖς ἀδῶοις καὶ  
δικαίοις· εἰσὶν δὲ οὗτοι ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ.  
[Ἰνα] τί ἔρεις, καὶ θυμοὶ, καὶ διχοστασίαι,  
καὶ σχίσματα, πόλεμός τε ἐν ὑμῖν; ἢ οὐχὶ  
ἓνα Θεὸν ἔχομεν, καὶ ἓνα Χριστόν; καὶ ἐν πνεῦ-  
μα τῆς χάριτος τὸ ἐκχυθὲν ἐφ' ἡμᾶς, καὶ μία  
κλῆσις ἐν Χριστῷ; ἵνα τί διέλωμεν καὶ δια-  
σπῶμεν τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, καὶ στασιάζο-  
μεν πρὸς τὸ σῶμα τὸ ἴδιον, καὶ εἰς τοσαύτην  
ἀπόνοϊαν ἐρχόμεθα, ὥστε ἐπιλαθέσθαι ἡμᾶς  
ὅτι μέλη ἑσμέν ἀλλήλων; Μνήσθητε τῶν λόγων

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. κολλασθαι.

VERS. FEL. gite, quia qui illis adhærent sanctificabuntur. Et rursus  
<sup>a</sup> ἔσ' cum ele- in alio loco, Cum viro innocente innocens eris, <sup>a</sup> ἔσ' cum  
cto electus eris. peruerso peruerteris. Quare innocentibus & iustis <sup>b</sup> jun-  
WOT. gamus nos, ii quippe sunt electi Dei. Cur inter <sup>c</sup> nos  
<sup>b</sup> jungamur.  
Id.

<sup>c</sup> Vos. II.

Γράπτει ad διαστρέφεις] inter-  
polator, inquit, ita pervertit  
verba Clementis Alexandrini  
pag. 572. Γράπτει δὲ μετὰ  
ἀνδρὸς ἀδῶου ἀδῶος ἔση, καὶ  
μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔση, καὶ  
μετὰ στρεβλοῦ διαστρέφεις· κολ-  
λᾶσθαι εἰς τοῖς ἀγίοις προσήκει,  
ὅτι οἱ κολλώμενοι οὕτως ἀγιασθή-  
σονται. Profecto multum agen-  
do hoc unum agit Anonymus,  
ut inde conflet, eum neque  
Clementem vel Romanum vel  
Alexandrinum, neque Photium  
fatis novissè; dum effraeni li-  
centia utitur, ut evertat autho-  
ritatem ac authenticitatem scripti

verè Apostolici. WOT.

Καὶ μετ' ἐκλεκτοῦ, κ.τ.λ.] O.  
mittuntur hæc in Codicibus  
impressis, at ea agnoscit MS.  
(unde illa suo loco restituumus)  
necnon Psalmus unde hæc de-  
sumpta sunt, ac versio Junii;  
adeo ut Typothetarum potius  
quàm ipsius error esse videatur.  
Vulgat. & versio S. Hierony-  
mi, Cum viro innocente inno-  
cens eris, ἔσ' cum electo electus  
eris, ἔσ' cum peruerso peruertere-  
tis. WOT.

Ἐκλεκτοὶ.] Ex hoc loco con-  
stat eos esse ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ,  
qui ἀδῶοι ac δίκαιοι sunt; adeo

vos adjungite; quia qui illis adhærent, sanctifica-<sup>VERS. COT.</sup>  
buntur. Et rursus in alio loco dicit, Cum viro<sup>PF. xviii. 25.</sup>  
innocente innocens eris; & cum perverso perverteris.

Quare innocentibus & justis jungamus nos: ii quippe sunt electi Dei. Ut quid inter vos sunt contentiones, iræ, dissensiones, schismata & bellum? Nonne unum Deum habemus; & unum Christum? atque unus est Spiritus gratiæ, qui effusus est super nos, & una vocatio in Christo? Cur diducimus & distrahimus membra Christi; & contra proprium corpus seditionem facimus; eoque vesaniæ devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur. Recordamini verborum

sunt contentiones, iræ, simultates, schismata & bellum?<sup>VERS. FELL</sup>  
Nonne unum Deum, & unum Christum habemus? Nonne unus est Spiritus gratiæ, qui super nos effusus est, & una vocatio in Christo? cur Christi membra divellimus & discerpimus, & contra proprium corpus seditionem movemus, eoque vesaniæ devenimus, ut alios aliorum membra esse obliviscamur? Recordamini verborum

ut δικαιοσύνη præcedat electionem; aliis in locis significat idem quod κλητοί, i. e. ἄγγελοι, πιστοί, ἰδιόκληροι, μαθηταί: in Ecclesiam accepta fide Christiana admissi, & sacro baptismatis lavachro initiati: per electos enim vocatos & sanctificatos nulpnam, quod sciam, in Sacris Scripturis aut apud Sanctos Patres intelligitur, quod singuli æternis Dei decretis ad salutem destinati eo modo irresistibili gratia aguntur, ut à fide & consequenter à salute nequeant deficere. WOT.

Ἐν ὑμῖν.] Junius mavult ἡμῶν propter sequentia; sed hujusmodi personarum muta-

tiones sæpiùs occurrunt in Sacris Scripturis Novi Testamenti. WOT.

Ἡ οὐχὶ ἐνεκ, κ. τ. λ.] Simile dictum B. Clementis laudat S. Basiliius de Spiritu Sancto Cap. 29. Ζῆς ὁ Θεός, κ. ὁ Κόσμος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Quæ verba ex quoram opere accepta fuerint, divinae non valemus. COT. — Videtur S. Pater alluisse ad Ephes. iv. 4, 5, 6. WOT.

Μετὰ κλήσεως.] Boissius vult ut legamus μίαν κλήσιν, vel οὐχὶ καὶ ἐν ἑστί πνεῦμα. Sed parum habuit S. Pater rhetoricas subtilitates, verborumque ac sententiarum elegantias. WOT.

Ἰησοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, εἶπε γὰρ· Οὐκί τῷ ἀνδρώπῳ ἐκεῖνῳ, καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγενήθη, ἢ ἕνα τῶν ἐκλεκτῶν μου σκανδαλίσει· κρείττον ἦν αὐτῷ περιτεθῆναι μύλον, καὶ καταποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν, ἢ ἕνα τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσει. Τὸ σχίσμα ὑμῶν πολλοὺς διέστρεψεν, πολλοὺς εἰς ἀθυμίαν ἔβαλεν, πολλοὺς εἰς δισταγμὸν, τοὺς πάντας ἡμᾶς εἰς λύπην· καὶ ἐπίμονος ὑμῶν ἐστὶν ἡ στάσις.

MZ'. Ἀναλάβετε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ μακαρίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου. Τί πρῶτον ὑμῖν ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου ἔγραψεν; ἐπ' ἀληθείας

VERS. FELL Domini nostri Jesu Christi, dixit enim; *Væ illi per quem veniunt scandala, melius foret ei non natum fuisse, quàm ut unum ex electis meis scandalizaret: præstaret molam asinariam de collo appensam habere, & in mare demergi, quàm ut unum ex pusillis meis scandalizaret.* Schifina

Εἶπε γὰρ, κ. τ. λ.] Multa testimonia in unum conjungit: nempe Matt. xxvi. 24. Luc. xvii. 2. Matt. xviii. 6. & Marc. ix. 42. Ac in Marco, aut in Luca, aut in utroque reperisse videtur περιτεθῆναι pro hodierno περικείται· sicque in Luca exhibet Codex MS. qui est Bibliothecæ Regiæ 2247. Vulgata, imponatur. Verbo etiam περιτεθῆναι utitur Theophylactus eum Evangelistam enarrans, necnon Origenes ad Matt. xviii. Et verò eadem divinorum eloquiorum compages struitur à Clemente Alex. ad finem Centonis 3. ubi cognominis sui Romani verba mutuatur: nec multum absimilis, à Tertulliano, Lib. iv. 35. adv. Marcionem, ab Origene Homil. 25. in Números, item ab Auctore

Dialogorum contra Marcionistas, inter Origeniana Opera, Dial. 1. Atque colligi potest ex locis Tertulliani ac Origenis, nonnulla exemplaria Evangelica habuisse περικείται. Certè in Latino Euthymio legimus Luc. xvii. *Expedit illi, ut mola Asinaria alligetur ad collum ejus.* Idemque verbum in hoc Christi Sermone usurpant non pauci. COT.

Οὐκί τῷ ἀνδρώπῳ, κ. τ. λ.] Nemo præter Anonymum [Bernardum] in animum suum potuit inducere vel suspicari, hæc ex Alexandrino à nescio quo interpolatore sumpta fuisse: omnia enim minus apud apud Alex. quàm apud Romanum cohærent; quod cuiusvis constabit, qui Clementem cum Clemente conferet. —

# AD CORINTHIOS. EP. I. 181

Jesu Domini nostri. Dixit enim; *Væ homini illi*: VERS. COT. Mat. xxvi. 24. — xviii. 6.  
*bonum erat ei, si natus non fuisset, quàm ut unum*  
*ex electis meis scandalizaret: melius erat, ut ei* Mar. ix. 42.  
*mola circumponeretur, & in mare demergeretur,* Luc. xvii. 2.  
*quàm ut unum de pusillis meis scandalizaret.* Schisma vestrum multos pervertit; multos in animi dejectionem, multos in vacillationem, omnes nos in tristitiam conjecit: & seditio vestra persistit.

XLVII. Sumite Epistolam beati Pauli Apostoli. Quid primum vobis in principio Evange-

vestrum multos pervertit, multos<sup>d</sup> in animi dejectionem, VERS. FELL  
 multos in vacillationem, omnes nos in tristitiam con-<sup>d</sup> animum de-  
 jecit, nos omnes mœrore affecit; & seditio vestra durat spondere,  
 nec adhuc cessat. multos dubi-  
tare fecit. Id.

XLVII. Epistolam beati Pauli Apostoli in manus sumite: quid primum vobis statim in initio Evangelii

—Post *καίνω*, Junius, Boisius, & Fellus interponendum esse censent *δι' οὗ τὰ σκάνδαλα ἔρχεται*, ex Evangelio S. Matthæi. Quum autem neque Cod MS. neque Clemens Alex. qui ex nostro ea petivit, hæc agnoscant, hanc esse Clementis nostri veram ac genuinam lectionem non dubito. WOT.

*καλὸν ἢν αὐτῶ.*] *Μᾶλλον* interponendum esse post *αὐτῶ* censent Junius, Fellus, & Colomesius. Minimè sanè probanda est hæc emendatio: dicitur enim Hellenistico more à S. Patre, ideoque, sicut in Hebræa lingua, comparatio non fit nisi per ἢ. WOT.

*\*Ἡ ἔνα τῶν μικρῶν μου σκανδαλίσαι.*] Clem. Alex. *ἢ ἔνα τῶν ἐκλεκτῶν μου διαστρέψαι.* WOT.

*\*Ἐν ἀρχῇ τοῦ εὐαγγελίου.*] *Evangelium* hic latè sumi observat doctissimus Junius, ut Epi-

stolas Paulinas complectatur; quemadmodum Prophetarum scripta & reliqua *ἀγέγραφα*, à Domino nostro & Apostolis sub *Legis* nomine recenteri solent. Aut respicere potest D. Clemens prima prædicationis Evangelicæ tempora, quando D. Paulus Ecclesiam Corinthiacam fundavit. FELL.—Hoc est, inquit viri docti, in principio Epist. 1. ad Cor. *Evangelii* scilicet nomine comprehenditur totum Testamentum Novum; ut cernere est Constitut. Apostolic. Lib. i. Cap. 5. utque docet Origenes Præfatione Comment. in Johannem. Unde ab eodem ad Matt. xxi. 45. locus 1 Cor. xii. 15. & à Gregorio Nysseno ad Theophilum Alexandrinum contra Apollinarem, locus 1 Joh. v. 19. tamquam *Evangelii* citantur. Sit ergo *In*

πνευματικῶς ἐπέστειλεν ὑμῖν, περὶ αὐτοῦ τε καὶ Κηφᾶ,<sup>1</sup> καὶ Ἀπόλλω, διὰ τὸ καὶ τότε προσκλίσεις ὑμᾶς πεποιῆσθαι. ἀλλ' ἡ<sup>2</sup> πρόσκλησις<sup>3</sup> ἐκείνη ἥπτον ἁμαρτίαν ὑμῖν προσήνεγκεν· προσεκλίθητε γὰρ Ἀποστόλοις μεμαρτυρημένοις, καὶ ἀνδρὶ δεδοκιμαμένῳ παρ' αὐτοῖς. Νυνὶ δὲ κατανοήσατε πῶς ὑμᾶς διέστρεψαν, καὶ τὸ σμνὸν τῆς περιβοήτου φιλαδελφίας ὑμῶν<sup>4</sup> ἐμείωσαν. Αἰσχροὶ, ἀγαπητοὶ, καὶ λίαν αἰσχροὶ, καὶ ἀνάξια τῆς ἐν Χριστῷ ἀγωγῆς,

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. addit τε. <sup>2</sup> προσκλίσεις. <sup>3</sup> Addit η.  
<sup>4</sup> ἐμείωσαν.

VERS. FELL sui scripserit perpendite. Certè divinitus inspiratus, de seipso, de Cepha & Apollo, per Epistolam vos monuit, etiam tum inter vos factiones & partium studia fuisse. Verùm in illa animorum inclinatione minus à vobis peccatum est: in Apostolos enim præclaro testimonio cele-

principio Evangelii, idem ac apud Clementis imitorem Polycarpum Cap. 11. *In principio Epistolæ.* Fortè tamen principium Evangelii hìc denotat prima prædicationis Evangelicæ tempora. Philipp. i. 5. iv. 15. Quare in hoc ipso capite Corinthiacam Ecclesiam Noster ἀρχαίαν appellat. ἐξ ἀρχαίων χρόνων, ait Polycarpus initio Epist. ad Philippenfes. Quippe erant duæ illæ Ecclesiæ ex numero Apostolicarum, *Quæ ab Apostolis fuerunt conditæ; quæ aliquem ex Apostolis auctorem suum profecerunt; quæ Apostolorum alumnae extiterunt; quæque Apostolicas Epistolas accipere meruerunt:* ut usurpem dicta Tertulliani De Virginibus velandis Cap. 2. De præscriptione Hæreticorum

Cap. 32. Lib. iv. adversus Marcionem Cap. 5. & Augustini ii. De doctrina Christiana 8. Alio sensu Hieronymus Lib. ii Cap. 11. contra Jovinianum, scribit, *In foribus Evangelii, Anna filia Phanuelis, univira inducitur, semperque jejunans:* & ante eum Tertullianus De jejuniis Cap. 8. *In limine Evangelii, Anna, &c.* Fores enim ac limen Evangelii dicuntur tempora præcedentia mox secuturum Evangelium, quod teste Hieronymo i. in Jovin. 14. ante crucem Christi non est. COT.—Non à Clemente dicitur, S. Paulum scripsisse hoc ἐν ἀρχῇ εὐαγγελίου αὐτοῦ, sed absque αὐτοῦ, i. e. *in initio Evangelii:* scripta enim fuit Epist. 1. ad Cor. circiter annum 52. W O R.

lii scripsit? Profectò in Spiritu ad vos litteras <sup>VERS. COT.</sup> dedit, de seipso, & Cepha, & Apollo; quia <sup>1 Cor.</sup> etiam tum diversa in studia scissi eratis. Sed varia illa animorum inclinatio minus peccatum vobis intulit: propendebatis enim in Apostolos testatæ sanctitatis, & in virum ab illis probatum. Nunc verò quinam sint qui vos perverterint, & nominatissimi vestri fraterni amoris imminuerint decus, animadvertite. Turpia sunt, dilecti, ac valdè turpia, & Christianâ conversatione indigna;

bres, & virum ab illis probatum, animis & affectu pro-<sup>VERS. FELL</sup> pendebatis. Nunc verò qui sint, qui vos perverterint, & nominatissimi amoris vestri fraterni decus imminuerint, vobiscum perpendite. Turpia, Fratres, turpia valde, & Christiana conversatione indigna, fama percrebescunt;

Καὶ Κηρζ.] Hinc constat Cepham, à S. Paulo memoratum, non fuisse alium à S. Petro; inquit enim Clemens Ἀποστόλοις γὰρ προσεκλήθητε, neque locum esse explicationi Theodoriti, Chrysostomi & Theophylacti, qui volunt S. Paulum usum fuisse Prosopopœia ad Corinthios, eaque ad seipsum, Petrum, & Apollo transulisse, quæ de aliis dicenda essent, ut celaret veram causam & ipsos authores Schismatis, quod apud eos ortum fuit. His accedit Tillemontius, qui contendit etiam S. Petrum non Evangelium Corinthiis prædicasse; & eos, siqui Petri se fuisse dixerunt, eum alibi audisse. Nos Clementem, qui & ipse tum Petrum tum Paulum Romæ audiit, hac in re, potius quam istorum incertas conjecturas, sequimur. WOT.

Ἡ προσκλήσις ὑμῶν περιηΐσθαι.]

Vos in factiones divisistis, uni magis quàm alteri contentiosè studuistis. BOIS.

Ἡ τὸν ἀμαρτίαν.] Legendum ἦττονα ἀμαρτίαν. Sic apud Joan. xvii. 2. ὁ παραδιδούς με σοι μείζονα ἀμαρτίαν ἔχει. Omittit, ut fit, Librarius, ultimam prioris vocis litteram, quòd ab eadem littera vox posterior ordiretur. DAV.

Ἀποστόλοις.] Cepham memoratum 1 Cor. i. 12. iii. 22. Petrum intelligit. Nam quòd alius Cephas à Petro agnosci non debeat, nos docent Hieronymus, Claudius Taurinensis, & Anselmus ad Gal. ii. ubi contrariam refellunt sententiam. COT.

Τὸ σεμνὸν . . . . . ἐμείσθαι.] Majestatem minuerunt, formula est loquendi, quæ ad Romanorum consuetudinem propius aliquanto accedat; Clemens patriâ Romanus fuit. BOIS.

ἀκούεσθαι, τὴν βεβαιότητα, καὶ ἀρχαίαν Κορινθίων ἐκκλησίαν, δι' ἐν ἣ δύο πρόσωπα, στασιάζειν πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους. Καὶ αὕτη ἡ ἀκοὴ οὐ μόνον εἰς ἡμᾶς ἐχώρησεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐπροκλινεῖς ὑπάρχοντας ἀφ' ἡμῶν· ὥστε καὶ βλασφημίας ἐπιφέρεισθαι τῷ ὀνόματι Κυρίου, διὰ τὴν ἡμετέραν ἀφροσύνην, ἑαυτοῖς δὲ κίνδυνον ἐπεξέρχασθαι.

ΜΗ'. Ἐξάρωμεν οὖν τοῦτο ἐν τάχει, καὶ προσπέσωμεν τῷ δεσπότῃ, καὶ κλαύσωμεν ἰκετεύοντες αὐτὸν, ὅπως ἴλεως γενόμενος ἐπικαταλλαγῇ ἡμῖν, καὶ ἐπὶ τὴν σεμνὴν τῆς φιλαδελφίας ἡμῶν ἀγνὴν ἀγωγὴν ἀποκαταστήσῃ ἡμᾶς. Πύλη γὰρ δικαιοσύνης ἀνεωγυῖα εἰς ζωὴν αὕτη, καθὼς γέγραπται, Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἔξομολο-

VAR. LECT. S J. COL. F. τε. ἰ ἡμων omittitur in Codd. imp.

VERS. FELL antiquam scil. & in fide firmissimam Corinthiorum Ecclesiam, unius aut duorum causa, contra Presbyteros seditionem movere. Et hic quidem rumor non tantum ad nos, sed ad eos etiam qui à nobis, & à fide animo sunt alieniore, manavit; ita ut propter vestram amen-

Ἀκούεσθαι.] Junius, Boisius, Fellus, & Colomesius legendum putant ἀκούεται. WOT.

Ἀρχαίαν.] Loquitur hic B. Clemens non absolutè, sed comparatè ad alias Ecclesias ab Apostolis fundatas. COLOM.—Ecclesia Christi nondum quadraginta annorum fuit. Vel dicitur ἀρχαία, eo quod pene in ipsis Evangelii primordiis fuerit fundata; unde & S. Irenæus de Ecclesia Romana dicit: *Maximæ ἑσ' antiquissimæ*, (proculdubio ἀρχαιότατης) à *gloriosissimis duobus Apostolis Petro ἑσ' Paulo fun-*

*datæ ἑσ' constitutæ Ecclesiæ.* Quod si inde Ecclesiæ Romanæ aliquid honoris accedit, quod est ἀρχαιότατη, eam præcedit Corinthiorum Ecclesia, ab iisdem *gloriosissimis duobus Apostolis* fundata et constituta. WOT.

Πρόσωπα.] Τὸ πρόσωπον significat propriè *vultum, larvam, personam*; Πρόσωπον ἡρωμένον & προσώπων ἐπιμέλεια apud Xenophontem; πρόσωπον κτίμιον & πρόσωπον πράγιον. Apud Theologos, Sanctos Patres, & rerum Liturgicarum Scriptores, subsilentiam unam,



# AD CORINTHIOS. EP. I. 185

audiri, firmissimam & antiquam Corinthiorum VERS. COT. Ecclesiam propter unum aut alterum hominem contra Presbyteros seditionem movere. Atque is rumor non tantum ad nos pervenit; sed ad eos quoque, qui à nobis alieni sunt animo & sententia; Rom. ii. 24. adèd ut propter vestram insipientiam, etiam blasphemiae & convicia nomini Domini inferantur, vobis autem periculum creetur. 1 Tim. vi. 1.

XLVIII. Auferamus igitur hoc celeriter, & Domino accidamus, & plangamus orantes eum, ut propitius factus, reconcilietur nobis, atque in decoram & castam fraterni amoris viam nos reducat & restituat. Hæc enim est porta justitiæ, ad vitam aperta, sicut scriptum est; *Aperite mihi* Pf. cxvii. 19, *portas justitiæ; ingressus in eas, confitebor Domino.* 20.

tiam, blasphemiae nomini Domini inferantur, & vobis VERS. FELL ipsis periculum creetur.

XLVIII. Tollamus igitur hoc è medio quam celerime, pedibus Domini advolvamur, & flentes suppliciter imploremus eum, ut propitius factus, nobis reconciliari velit, nosque pristinae, castae, & decorae fraterni amoris conversationi reddat & restituat. Hæc enim porta justitiæ est ad vitam aperta: sicut scriptum est, *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino;*

distinctam, individuum atque intelligentem; quam etiam & *ὑπίστασιν* appellant. Nescio verò, an τὸ πρόσωπον pro homine usurpatur alibi, nisi in hac ipsa Epistola Cap. i. & in 2 Epist. S. Pauli ad Cor. Ἐκ πολλῶν προσώπων εὐχαριστία, quem fecutus est Clemens; & S. Ignatii ad Magnesios: Ἐπεὶ οὖν ἐν τοῖς προσηγεγεμένοις προσώποις τὸ πᾶν πλῆθος ἰδεύθησα ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ. Parallelum hi: locum apud Sacros vel Eth-

nicos Scriptores me comperisse haud memini. WOT.

Ἐπερωκλιεῖς.] Proculdubio S. Pater vult Ethnicos. Respicit Rom. ii. 24. WOT.

Σεμὴν τῆς φιλαδελφίης ἀγνῆν.] Colomesius & Cotelerius putant legendum esse *σεμῆς & ἀγνῆς*. Ego καὶ interpono, cum apud alterum Clementem legamus *Ἡ σεμὴ οὖν τῆς φιλανθρωπίας καὶ ἀγνῆ ἀγάπῃ τὸ κοιναφέλες ζητεῖ.* Strom. 4. WOT.

Εἰσελθὼν ἐν αὐταῖς ἰσομοιολογήσω  
P

γῶσμαι τῷ Κυρίῳ. Αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ. Πολλῶν οὖν πυλῶν ἀνεωγυιῶν, ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστίν ἡ ἐν Χριστῷ, ἐν ἣ μακάριοι πάντες οἱ εἰσελθόντες, καὶ κατευθύνοντες τὴν πορείαν αὐτῶν, ἐν ὁσιότητι καὶ δικαιοσύνῃ, ἀταράχως πάντα ἐπιτελοῦντες. Ἦτω τις πιστός, ἦτω δυνατὸς γνῶσιν ἐξειπεῖν, ἦτω σοφός· ἐν 2 διακρίσει λόγων, ἦτω ἀγνὸς ἐν ἔργοις· τοσοῦτω γὰρ μᾶλλον 3 ταπειοφροεῖν 4 ὀφείλει, ὅσῳ δοκεῖ μᾶλλον μείζων εἶναι, καὶ ζητεῖν τὸ κοινωφελές πᾶσιν, καὶ μὴ τὸ ἑαυτοῦ.

VAR. LECT. 2 MS. διακρισιν. 3 γαρ omittitur in Codd. impressis.  
4 MS. οφίλει.

VERS. FELL *hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* Cùm igitur multæ portæ apertæ sint, quæ in justitia est, eadem & in Christo est; in quam beati omnes qui intrârunt, & iter suum in sanctitate & justitia direxerunt, sine mo-

μι.] Citantur hæc ex Psalm. cxviii. nisi quòd pro ἐξομολογήσασμαι legamus ἐξομολογήσομαι apud LXX. quo modo hoc in loco oportet legatur, ni fortè inferendum sit ἵνα ante εἰσελθῶν cum Clemente Alex. Ἀνοίξατε οὖν, φησὶν ἡ γραφή, πύλας δικαιοσύνης· ἵνα ἐν αὐταῖς εἰσελθῶν ἐξομολογήσασμαι τῷ Κυρίῳ· ἀλλ' αἱ μὲν εἰς δικαιοσύνην ὁδοὶ, πολυτρόπως σάζοντες τοῦ Θεοῦ, ἀγαθὸς γὰρ, πολλὰ τε καὶ ποικίλαι καὶ φρουραὶ εἰς τὴν κυρίαν ὁδὸν τε καὶ πύλῃν· ἐὰν δὲ τὴν βασιλικὴν τε καὶ αὐθεντικὴν εἴσοδον ζητῆς, ἀκούσθι. Αὕτη..... Πολλῶν τοίνυν ἀνεωγυμένων πύλῶν ἐν δικαιοσύνῃ, οὕτη ἦν ἐν Χριστῷ· ἐν ᾧ.... ὁσιότητι γνωστικῇ. Qui subnectit αὐτίκα ὁ Κλήμης ἐν τῇ

πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ κατὰ λέξιν φησὶ, τὰς διαφύρας ἐκτιθέμενος τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν δοκίμων. Ubi, si ego rectè conjicio, αὐτίκα, præcedentibus immediatè subnexum, innuit, Clementis esse tam ea, quæ præcedunt, quàm ea, quæ sequuntur. Ἦτω τις πιστός, ἦτω δυνατὸς τις γνῶσιν ἐξειπεῖν· ἦτω σοφὸς ἐν διακρίσει λόγων· ἦτω ἀγνὸς ἐν ἔργοις. Strom 1. Eadem habentur, at paulò aliter, Lib. 6. Ἀνοίξατέ μοι πύλας δικαιοσύνης, φησὶν· ἐν αὐταῖς εἰσελθῶν ἐξομολογήσασμαι τῷ Κυρίῳ· αὕτη ἡ πύλη τοῦ Κυρίου· δίκαιοι εἰσελεύσονται ἐν αὐτῇ· ἐξηγούμενος δὲ τὸ ρητὸν τοῦ Προφήτου Βαρνάβου ἐπιφέρει· Πολλῶν πύλῶν ἀνεωγυμένων, ἡ ἐν δικαιοσύνῃ αὕτη ἐστίν ἡ ἐν

*Hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.* CUM VERS. COT.

ergo multæ portæ apertæ sint ; quæ in iustitia est, eadem & in Christo est ; in quam beati, omnes qui intrarint, & iter suum in sanctitate ac iustitia direxerint, omnia imperturbatè peragentes. Sit aliquis fidelis, sit potens in enarranda cognitione, sit sapiens in sermonum iusta dijudicatione, sit in operibus purus : tantò humilior esse debet, quò major esse videtur ; & quærere quod omnibus utile est, non autem suum.

lestia omnia & in pace peragentes. Sit aliquis fidelis, VERS. FELL sit potens in explicanda cognitione, sit sapiens in sermonum iusta dijudicatione, sit castus in operibus, quantò major esse videtur, tantò humilior esse debet, & quod omnibus utilitatem afferat, non suum quærere.

Χριστῷ, ἐν ἧ μακάριαι πάντες εἰσελθόντες. In quo loco, lapsu memoriae, vel levi incuriâ, aut errore, ea S. Barnabæ Clementis tribuit, quæ in Strom. 1. ut mihi videtur, Clementi nostro tribuerat. Sin aliter se res habeat, & alienis, sive Clementis, sive Barnabæ, tanquam suis utatur 1. Strom. inde discat Anonymus [Bernardus] malè ab eo concludi, quia aliquibus, tacito Clementis nomine, tanquam suis utitur Alexandrinus, quæ in hac Epistola inveniuntur, ideo hanc interpolatam fuisse ex Clemente Alex. qui non fideliter ad eò citat ex aliis, ut eorum verba semper ἀπολογεῖται exhibeat ; nec minus à seipso, quàm à Clemente Romano diffidet. WOT.

Πολλῶν οὖν, κ. τ. λ.] Hæc περιγραφή exscripta est à Clemente Alex. Strom. 4. totidem verbis. BURT.

Ἐν διακρίσει.] Codd. impressi omnes habent ἐν διακρίσει. Sed lego cum Clemente Alex. διακρίσει. Fortè scripsit Noster διακρίσειν, errore autem facili librarius, lapsus literis ε σ posuit διακρισιν. WOT.

Ἦτω ἀγνὸς ἐν ἔργοις.] Clemens Alex. Strom. 6. habet Ἦτω ἄργος ἐν ἔργοις, Ἦτω ἀγνός. Sed non est opus, ut ex eo Romanum emendemus. WOT.

Τοσούτῳ μᾶλλον, κ. τ. λ.] Citatur etiam ab Alexandrino in Antonii Melissa Parte ii. Serm. 73. & in Maximo Locorum communium Serm. 40. Sed utrobique abest vox μείζων & sententia καλὸν γὰρ &c. se jungi debet à priori. COT.

Καὶ ζητεῖν τὸ κοιναφελές παρισιν.] Clemens Alex. Strom. 4. Ἦ σεμνὴ οὖν αἷς φιλανθρωπίας ἡμῶν, καὶ ἀγνὴ ἀγαθὴ κατὰ τὴν κλήμεντα τὸ κοιναφελές ζητεῖ. BOIS.— Videtur S. Patris al-

ΜΘ'. Ὁ ἔχων ἀγάπην ἐν Χριστῷ, τηρησάτω τὰ τοῦ Χριστοῦ παραγγέλματα. Τὸν δεσμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ τίς δύναται ἐξηγήσασθαι; τὸ μεζαλεῖον τῆς καλλονῆς αὐτοῦ τίς ἀρκεῖ, ὡς ἔδει, εἰπεῖν; τὸ ὕψος, εἰς ὃ ἀνάγει ἡ ἀγάπη, ἀνεκδιήγητόν ἐστιν. Ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ, ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. Ἡ ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ. οὐδὲν βάνουσιν ἐν ἀγάπῃ, οὐδὲν ὑπερήφανον. ἀγάπη σχίσμα οὐκ ἔχει, ἀγάπη οὐ στασιάζει. ἀγάπη πάντα ποιεῖ ἐν ὁμοιοῖα. ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. Δίχα ἀγάπης οὐδὲν εὐάρεστόν ἐστιν τῷ Θεῷ. Ἐν ἀγάπῃ προσελάβετο ἡμᾶς ὁ θεσπότης. διὰ τὴν ἀγάπην ἦν ἔσχεν πρὸς ἡμᾶς, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἔδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐν θελήματι Θεοῦ, καὶ τὴν σάρ-

VAR. LECT. ἱ Codd. impr. addunt ἱ.

VERS. FELL XLIX. Qui caritatem in Christo habet, servet Christi mandata. Dilectionis Dei vinculum quis verbis exprimere potest? Quis pulchritudinis ejus magnalia, prout par est ἰ enarrare valet? Altitudo ad quam evehit caritas inenarrabilis est. Caritas nos Deo agglutinat, caritas peccatorum multitudinem tegit, caritas omnia sustinet,

a dicere.  
WOT.

ludere ad 1 Cor. x. 33. WOT. *dicamus. Cujus rei Ἔς Clemens ad Corinthios testis est, scribens Vinculum Charitatis Dei quis poterit enarrare? WOT.*  
 — Ad quem locum Chrysostomus dicit, Publicum Ecclesiæ bonum querere, & aliorum salutem privato commodo anteponere, canonem esse Christianissimi perfectissimum. JUN. *τὸν δεσμὸν, κ.τ.λ.] B. Hieronymus ad Ephes. iv. 1. Obscuro itaque vos ego vinculus in Domino, ita adnotavit: Potest Ἔς in Christi vinculis Ἔς in carcere pro martyrio constitutus hæc scribere; melius autem est, si vinculum in Christi charitate*

*dicamus. Cujus rei Ἔς Clemens ad Corinthios testis est, scribens Vinculum Charitatis Dei quis poterit enarrare? WOT.*

*τὸ ὕψος, κ.τ.λ.] Habentur hæc à Clemente Alex. Strom. 4. usque ad εἰ μὴ οὖς ἀν καταξιῶση ὁ Θεός, at multò compendiosius. Αὕτη ἐστὶν ἡ ἀγάπη, τὸ ἀγαπᾶν τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον. αὕτη εἰς τὸ ἀνεκδιήγητον ὕψος ἀνάγει. Ἀγάπη καλύπτει πλῆθος ἁμαρτιῶν. ἀγάπη πάντα ἀνέχεται, πάντα μακροθυμεῖ. ἀγάπη κολλᾷ ἡμᾶς τῷ Θεῷ, πάντα*

# AD CORINTHIOS. EP. I. 189

**XLIX.** Qui caritatem in Christo habet, fervet VERS. COT.  
Col. iii. 14.  
Christi mandata. Vinculum caritatis Dei quis potest enarrare? Magnificentiam bonitatis ejus quis, prout oportet, eloqui valet? Altitudo ad quam evenit caritas inenarrabilis est. Caritas nos Deo agglutinat, caritas operit multitudinem peccatorum; 1 Pet. iv. 8,  
1 Cor. xiii. 4.  
&c.  
caritas omnia tolerat, omnia æquo animo fert: in caritate nihil fordidum, nihil superbum: caritas schisma non habet; caritas seditionem non concitat: caritas omnia facit in concordia; in caritate omnes Dei electi, perfecti sunt facti: sine caritate nihil acceptum est Deo: in caritate nos assumpsit Dominus; propter caritatem quam erga nos habuit Christus Dominus noster ex voluntate Dei, sanguinem suum

omnia patienter tolerat, nihil illiberale & fordidum in VERS. FELL  
caritate, nihil superbum, caritas non agnoscit schisma, caritas seditionem non movet, caritas omnia in concordia facit, in caritate omnes Dei electi perfecti sunt facti, sine caritate nihil Deo acceptum est, in dilectione nos Dominus sibi assumpsit: propter dilectionem quam erga nos habuit, Dominus noster Jesus Christus voluntate

ποιεῖ ἐν ἰσωνίᾳ, ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν πάντες οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ. δίχα ἀγάπης οὐδὲν εὐρέστον τῷ Θεῷ, τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἔστιν ἐξήγησις, φησί· τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὐρεθῆναι, εἰ μὴ εὖς ἂν αὐτὸς καταξιώσῃ ὁ Θεός. WOT.

[Ἐν ἀγάπῃ ἐτελειώθησαν.] MS. & Clemens Alex. habent ἐν τῇ WOT.

[Ἰησοῦς Χριστὸς.] MS. exhibit Ἰῆ quo modo vox Ἰησοῦς perpetuò describitur in hoc codice. WOT.

Καὶ τὴν σάρκα ἀντὶ, κ.τ.λ.] Pene eadem habentur à B. Ireneo forsàn respiciente hunc locum: Τῷ ὄν αἵματι λυτρωσα-

μένῳ ἡμᾶς τοῦ Κυρίου, καὶ δόττος τὴν ψυχὴν ἀντὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν, καὶ τὴν σάρκα τὴν ἑαυτοῦ ἀντὶ τῶν ἡμετέρων σάρκων. Sententia igitur utriusque Patris planè evertit impium Socini dogma, Jesum Christum non præstitisse satisfactionem plenam, & vicariam: ἔδωκεν enim τὴν σάρκα, ὑπὲρ vel ἀπὸ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ vel ἀντὶ τῶν ψυχῶν ἡμῶν· nec non Apollinaris dogma, eum non habuisse animam rationalem, quum locum ejus suppleverit ὁ λόγος: ut enim animas nostras redimeret, dedit animam suam, i. e. humanam; quum aliter non

κα ὑπὲρ τῆς σαρκὸς ἡμῶν, καὶ τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ν'. Οἰαίτε, ἀγαπῆτοί, πῶς μέγα καὶ θαυμαστόν ἐστὶν ἡ ἀγάπη, καὶ τῆς τελειότητος αὐτῆς οὐκ ἐστὶν ἡ ἐξήγησις. Τίς ἱκανὸς ἐν αὐτῇ εὐρ[εθῆναι], εἰ μὴ οὐς ἂν ἡ καταξιώση [ὁ Θεός; εὐχόμεθα] οὖν καὶ αἰτώμεθα [εἶναι ἀξίους αὐτοῦ, ἵνα ἐν ἀγάπῃ [ζῶμεν], δίχα προσκλήσεως ἀνθρ[ωπίνης], ἄμωμοι. Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἕως τῆςδε ἡμέρας παρῆ[λθον], ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέν[τες,] κατὰ τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν, ἔχουσιν] χάρον εὐσεβῶν· οἱ φανεροῦνται ἐν τῇ

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ἐξηγήσεις. <sup>2</sup> ἀπαξίωση.

VERS. FELL divinâ, sanguinem suum pro nobis dedit, & carnem  
 b suam. Id. b pro carne nostra, & animam pro animabus nostris.

L. Videtis, Fratres, quòd magna & admiranda sit  
 a quòd perfectiōnis ejus possit. Quis est idoneus ut in ipsa inveniatur, præter  
 ratio. WOT.

fuisse proprium sacrificium pro  
 anima humana. WOT.

Αἰτώμεθα εἶναι ἀξίους.] Ita Junius, & impressi codices: qui mentem tanè S. Patris, verba autem minimè, affectu esse videntur. Millius observavit, exhiberi in MS. ΑΙΤΩΜΕΘΑ ΑΠ-----ΟΥΣ: ipse verò lacunam suppleri non est conatus. Videtur deesse commodus aliquis accusativus ante αὐτοῦ. Interea tamen, donec aliquid aptius occurrat, legerem, ἀπὸ ἐλαίου (pro ἐλέους) quum spatium sit circiter quinque literarum: hæc autem constructio Græca vix est. WOT.—MS. lectio Junii conjecturam profus evertit. Nihil melius excogitare possum, quàm αἰτώμεθα ἀγαπῆτους. Li-

teræ quidem Γ & Π, decurtato altero crure, tam vicinæ sunt, ut hæc pro illa, vel scribi, vel scripta possit videri. DAV.

Αἱ γενεαὶ, κ. τ. λ.] Citantur hæc à Clemente Alex. cum hac variatione, Αἱ γενεαὶ δὲ πασαι, ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆςδε τῆς ἡμέρας . . . . ἔχουσι χάρον . . . φανεραθήσονται ἐν . . . Χριστοῦ. Quibus subjicit Ἡ ἀγάπη ἀμπερτάνειν οὐκ ἐστὶν ἢν δὲ καὶ περιπέση ἄκων, κ. τ. λ. Strom. 4. Sed non abhorret ab ejus more eo modo alienis pro suis uti. WOT.

Θεοῦ.] Omnes codices impressi habent Χριστοῦ, MS. & Clemens Alex. Θεοῦ. WOT.

Εἰς χάρον εὐσεβῶν.] Ita à MS. exhibetur; at codices impressi omnes χάρον. Χάρος legitur

# AD CORINTHIOS. EP. I. 191

pro nobis tradidit, & carnem pro carne nostra, VERS. COT.  
& animam pro animabus nostris.

L. Videtis, carissimi, quàm magna & admirabilis res sit caritas, & quòd perfectio ejus nequeat explicari. Quis idoneus est ut in ipsa inveniat, præter eos quos Deus dignos esse voluerit? Oremus igitur & petamus digni haberi, ut in caritate vivamus, citra humanam propensionem, I Tim. v. 21.  
& inculpabiles. Generationes omnes ab Adamo usque in hodiernum diem præterierunt: at qui per Christi gratiam consummati sunt in caritate, habent locum piorum; qui manifestabuntur in

eos quos Deus dignos esse b voluerit? Oremus igitur & VERS. FELL  
precibus petamus, ut digni ea habeamur, & inculpati, b judicaverit. Id.  
fine studio & propensione aliqua humana, in caritate vitam transigamus. Generationes omnes usque in hodiernum diem præterierunt, qui verò per Dei gratiam in caritate sunt consummati, locum piorum obtinent,

apud optimæ notæ scriptores, tum poetas, tum eos qui solutâ oratione scripserunt. Apud Homerum *κεῖθ' ἄν χάρις*, & in alio loco *ἀτίρπεια χάριον*. Et apud Authorem Dialogi Axiochi nomine inscripti *χάριον ἀσιελῶν*. Locus etiam fuit in insula Siciliæ inter Syracusas & Messanam à piis fratribus dictus *Εὐσεβῶν χάρις* vel *χῶρος*. *Διὰ ταῦτα οἱ Σικελιώται τὸν χῶρον ἐκείνον Εὐσεβῶν χάριον ἐκάλεσαν*. Conon. Nar. 43. forte legendum est *χῶρον* in secundo loco: certè apud Lycurgum locus hic dicitur *Εὐσεβῶν χάρις*. Vide celeberrimi Ric. Bentleyi Dissertationem de Phalar. pag. 185. *Χῶρος Εὐσεβῶν* idem est ac *ιδρυμένος τόπος* Cap. XLIV. Esse autem hunc medium quandam

statum felicitatis, quo piæ animæ mox à discessu è corporibus fruuntur, non autem ipsum cælum, credidisse videtur Clemens noster; sicut ex iis quæ sequuntur immediatè, colligi potest: *Οἱ φανεροῦνται, κ. τ. λ.* Et S. Irenæus adhuc clariùs: *Cùm enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est: manifestum est, quia et discipulorum, propter quos & hæc operatus est Dominus, αἱ ψυχὴ ἀπέρχονται εἰς invisibilem τὸν τόπον, τὸν ἀρισμῖνον αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ κεί μὲχρι τῆς ἀναστάσεως εὐπῶσι περιμένοντες τὴν ἀνάστασιν. ἔπειτα ἀπολαβεῖσθαι τὰ σῶματα καὶ ολοκλήρας ἀναστῆσαι, αὐτο-*

ἐπισκοπῇ τῆς βασιλ[είας] τοῦ Χριστοῦ. Γέ-  
γραπται γάρ· Εἴσελ[θε] εἰς τὰ <sup>3</sup> ταμιεῖα μικρὸν  
ὅσο[ν,] ἕως οὗ παρέλθῃ ἡ ὄργη καὶ θυμὸς μου·  
καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω  
ὑμᾶς [ἐκ] τῶν <sup>4</sup> θηκῶν ὑμῶν. Μακάριοί ἐσμεν,  
ἀγαπητοί, εἰ τὰ [προσ]τάγματα τοῦ Θεοῦ ἐποι-  
οῦμεν ἐ[ν] ὁμοιοῖα ἀγάπης, εἰς τὸ ἀφεθῆ[ναι]  
ἡμῖν δι' ἀγάπης τὰς ἀμαρτίας· γέγραπται γάρ,  
Μακάριοι [ὧν ἀφέ]θησιν αἱ ἀνομίαι, καὶ ὧν  
ἐπικ[λύ]ρωθησιν αἱ ἀμαρτίαι· μακάριος ἁ[γνῆρ]  
<sup>5</sup> ὃ οὐ μὴ λογισηται Κύριος ἀμαρτίαν, οὐδέ ἐστιν  
ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ δόλος. Οὗτος ὁ μακα-  
ρισμός ἐγένετο ἐπὶ τοὺς ἐκλελεγμένους ὑπὸ τοῦ  
Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, ὃ ἡ  
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΝΑ'. Ὅσα [οὔ]ν παρέ[ξη]μεν διὰ τινος τῶν

VAR. LECT. 3 Codd. impr. ταμεῖα. 4 θηκῶν. 5 MS. ου.

VERS. FELL & in visitatione regni Christi c manifestabuntur. Scrip-  
c manifestan- tum enim est, *Ingrede in cubicula tua, paululum quan-*  
tur. *Id.* *tulumcunque, donec ira mea Et furor pertransseat: Et re-*  
*cordabor dicit boni, Et suscitabo vos e sepulchris vestris.*  
Beati sumus, dilecti, si praecepta Domini in caritatis  
concordia impleverimus, ut per caritatem peccata nostra

ἴσται σαματικῶς, καθὼς καὶ ὁ  
κύριος ἀπέστει, αὐτὰς ἐλεύσονται  
εἰς τὴν ἔψην τοῦ Θεοῦ. Iren.  
Lib. v. Cap. 31. Cum his  
consentient Justinus Martyr,  
Tertullianus, & plerique San-  
ctorum Patrum. Alius tamen  
est hic à Purgatorio eo, quod  
posteriora secula induxerunt.  
Hinc Ecclesia Romana hauc  
opinionem quasi Hæreticam  
condemnat; quam Clemens  
ipse videtur amplexum fuisse.  
Quod si quis aliter hac de re,  
quàm Sancti Patres, sentiat,

audiat saltem Hieronymum,  
qui alia de re, de qua non  
teque constat, ita judicat: *Li-*  
*cet non sequamur, tamen dam-*  
*nare non possumus; quia mul-*  
*ti Ecclesiasticorum virorum Et*  
*Martyres ista dixerunt; Et*  
*unusquisque in suo sensu abundet,*  
*Et Domini cuncta iudicio refer-*  
*ventur.* Comment. in Hierem.  
Lib. iv. Cap. 20. WOT.  
Καὶ μνησθήσομαι ἡμέρας κ.τ.λ.]  
Simile nonnihil habes in libro  
Apocrypho iv. Efdrae ii. 16.  
Et resuscitabo mortuos de locis



vifitatione regni Christi. Scriptum enim est ; VERS. COT. If. xxvi. 20.  
*Ingrederere in cubacula tua paululum quantulumcumque, donec pertranseat ira & excandescencia mea. Et recordabor diei boni, & suscitabo vos è loculis vestris.* Beati sumus, dilecti, si præcepta Domini in caritatis concordia fecerimus, ut per caritatem remittantur nobis peccata nostra. Scriptum quippe est ; *Beati, quorum remissæ sunt ini-* Pf. xxxi. 1, 2;  
*quitates, & quorum testata sunt peccata. Beatus vir cui non imputabit Dominus peccatum, nec est in ore ejus dolus.* Hæc beatitudo contigit electis à Deo per Jesum Christum Dominum nostrum ; cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LI. Quotquot igitur per quemdam Adversarii

nobis remittantur ; scriptum enim est, *Beati quorum* VERS. FELL  
*remissæ sunt iniquitates, & quorum testata sunt peccata. Beatus vir, cui non imputabit Dominus peccatum, neque est in ore ejus dolus.* Hæc beatitudo contigit eis, qui per Jesum Christum Dominum nostrum à Deo sunt electi, cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

LI. <sup>a</sup> Quotquot igitur inviti per aliquas adversarii <sup>a</sup> Quæcunque WOT.

*fuis, & de monumentis educam illos.* Lege etiam Isaiaë xxvii. 19. lxiii. 11. & Heb. xiii. 20. hinc enim fortè confarcinatus fuit iste locus. COT.

*Ἀμαρτίας.]* Omitto ἡμῶν, quod legitur in Codd. impresfis, quia in MS. non est vocis spatium, nec ejus opus est ad perficiendam sententiam. WOT.

*Ἐν οὖ.]* MS. habet οὖ, tum hoc in loco, tum Pf. xxxii. Vat. Cod. exhibet ᾄ. Sic S. Paulus ad Rom. eodemque modo legitur in Hebræo textu, & Versionibus omnibus : ᾄ igitur genuinam esse lectionem existi-

mo ; ad idem verò redit, sive ᾄ sive οὖ legamus. WOT.

*Ἐν ἡ δόξα, κ. τ. λ.]* Confer hanc Doxologiam cum ea, quæ habetur Cap. xx. in qua Christo tribuitur ἡ δόξα καὶ ἡ μεγαλασύνη, & cum eis, quæ habentur Cap. lviii. & ult. Δι' οὖ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλασύνη, κράτος, τιμὴ, κ. τ. λ. Δι' οὖ αὐτῷ δόξα, τιμὴ, κράτος καὶ μεγαλασύνη, θρόνος αἰώνιος, κ. τ. λ. Ex his enim constare potest, utramque Doxologiarum formulam in initio ab Apostolicis usque temporibus apud Ecclesiam receptam fuisse. WOT.

*Ὅσα [οὖ]ν παρί[σ]μεν, κ. τ. λ.]*

[τοῦ] ἀντικε[ιμ]ένου, ἀξιῶσωμεν [συγγνώμην]· καὶ ἐκεῖνοι δὲ οἵτινες ἀρχηγοὶ τῆς στάσεως καὶ διχοστασίας ἐγενήθησαν, ὀφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σκοπεῖν. Οἱ γὰρ μετὰ φόβου καὶ ἀγάπης πολιτευόμενοι, ἑαυτοὺς δέλουσιν μᾶλλον οἰκίαις περιπίπτειν ἢ τοὺς πλοῦσιον· μᾶλλον δὲ ἑαυτῶν κατάγνωσιν φέρουσιν, ἢ τῆς παραδεδομένης ἡμῖν <sup>1</sup> καλῆς καὶ <sup>2</sup> δικαίας ὁμοφωνίας. Καλὸν γὰρ ἀνδρῶπι εἶσομολογεῖσθαι περὶ τῶν παραπτωμάτων, ἢ σκληρῦναι τὴν καρδίαν αὐτοῦ, καθὼς ἐσκληρύνθη ἡ καρδία τῶν στασιαζόντων πρὸς τὸν Δεράποντα τοῦ Θεοῦ Μωϋσῆν· ὧν τὸ κρίμα πρόδηλον ἐγενήθη, κατέβησαν γὰρ εἰς αἴδου ζῶντες, καὶ θοῖ[νατος] κατέπευ αὐτούς. Φαραὼ κί ἡ στρα[τία αὐ]τοῦ, καὶ πάντες οἱ ἡγούμεν[οι Αἰγ]ύπτου, τὰ τε ἄρματα καὶ οἱ [ἵππο]ται αὐτῶν, <sup>3</sup> οὐ δι' ἄλλην πινά [αἰτίαν] ἐβυδίσθησαν εἰς θοῖλασσαν

VAR. LECT.    <sup>1</sup> MS. καλως.    <sup>2</sup> δικαιως.    <sup>3</sup> οι.

VERS. FELL suggestiones deliquimus, veniam & indulgentiam imploremus; illos vero qui seditionis & dissensionis principes & authores exstiterunt, commune bonum spei attendere oportet. Qui enim in timore & caritate vitam degunt, seipfos potius quam proximos in cruciatu incidere volunt, & seipfos potius quam <sup>b</sup> pulcrā & justam traditam nobis consensionem, vituperant aut condemnant. Melius enim est ut homo peccata sua confitea-

<sup>b</sup> pulchrè & justè traditam. *Id.*

Legit Junius ὅσοι, at MS. exhibet ὅσα--ν παρε--μεν. Lego igitur, quum in MS. deesse videatur vox aliqua: "Ὅσα [ὅ]ν παρ[έ]βη[μεν] διὰ τίνος τῶν [τοῦ] ἀντικε[ιμ]ένου [τεχνῶν, δόλον, ἐπισουλῶν, ἐνεδράν, περιρσμών, aut tale quid] ἀξιῶσωμεν συγγνώμην. His haud absimilia legimus apud Clementem Alex.

Mox enim post "Ἡ ἀγάπη ἀμαρτάνειν οὐκ ἐξ", sequitur "Ἦν δὲ καὶ περιπέση ἄκων τοιαύτη τινὲς περιστάσει διὰ τὰς τοῦ ἀντικειμένου παρεμπιπτόσεως, μιμησάμενος τὸν Δαβὶδ ψαλεῖ· Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ καὶ ἀρίσει αὐτῷ, κ. τ. λ. Qui autem probè Clementem Alex. novit, vix dubitabit, quin hæc petierit ex nostro

illapsum deliquimus, veniam postulemus : illi VERS. COT.  
 verò qui seditionis & dissensionis duces & principes fuerunt, debent communem spem contemplari.

Qui enim cum timore ac dilectione vivunt, malunt se in contumelias incidere, quàm proximos ; & in seipfos potiùs damnationis sententiam ferunt, quàm in pulcrum & justam, quæ nobis tradita est, consensionem. Nam melius est homini, confiteri de lapsibus & peccatis, quàm indurare cor suum ; prout induratum est cor eorum qui contra Num. xvi.

famulum Dei Moysem seditionem fecerunt : quorum condemnatio manifesta fuit, descenderunt enim in infernum vivi, & mors absorpsit eos. Exod. xiv.

Pharao & exercitus ejus & omnes præfecti Ægypti, currus etiam & equites eorum, non aliam ob causam, Maris Rubri profundo immerfi sunt, &

tur, quam e indurare cor suum, prout induratum est VERS. FELL  
 eorum cor, qui contra Moysem famulum Domini sedi- e induret. Id.

tionem concitârunt ; quorum condemnatio manifesta fuit, descenderunt enim in infernum vivi, & mors eos absorpsit. Pharao una cum ejus exercitu, & omnes præfecti Ægypti, currus etiam & equites eorum non aliam ob causam rubri maris profundo immerfi sunt, &

sibique accommodârît ; quod ulterius constabit, si conferantur simul ea, quæ apud utrumque Clementem hæc sequuntur. Sin ita sit, legendum est hæc αυρεμπάσαν. WOT.—MS.

ΟΣΑ ... ΝΗΑΡΕ ... ΜΕΝΔΙΑΤΙΝΟΣ. Lege "Οσα οὖν περιβή-  
 μεν διὰ περιρασμῶν vel τεχνασ-  
 μάτων τοῦ ἀντικειμένου. Nam Clementis Alex. verba Strom. iv. p. 614. longiùs abeunt, quàm ut ex nostro descripta possint censeri. DAV.

Οικίας.] Legendum cum

Junio cæterisque αικίαις. WOT.

Καλὸν γὰρ ἀνθρώπων ἰσομοιολογεῖσθαι . . . . ἢ σκληρύναι est Hebraismus apud N. T. scriptores & Clementem usitatissimus. WOT.

[Ἰππόται.] Sic Junius posuit : quum autem ista vox non occurrat in Historia Pharaonis, quam proculdubio respexit S. Pater ; sed tantum ἰππῆς & ἀναβάται, necnon conjungantur non semel tantum ἄρματα & ἀναβάται, malim hoc in loco legere ἀναβάται. WOT.

[έρυθρ]άν, καὶ ἀπώλοντο, ἀλλὰ διὰ [τὸ σκλ]η-  
ρυνηθῆναι αὐτῶν τὰς ἀσυνέτους καρδίας, μετὰ  
τὸ γενέσθαι [τηλικαῦ]τα τέρατα ἐν γῆ Αἰγύ-  
πτου.] διὰ [θ]εράποντος τοῦ Θεοῦ Μωϋσέως.

NB'. Ἀπροσδεὴς, ἀδελφοί, [ὁ] δεσπότης ὑπάρ-  
χει τῶν ἀπάντων, <sup>1</sup>[οὐ] δὲ οὐδενὸς χρῆζει, εἰ  
μὴ τὸ [ἐξ]ομολογεῖσθαι αὐτῷ. Φησὶ γὰρ ὁ ἐκ-  
λεκτὸς Δαβὶδ· Ἐξομολογήσομαι τῷ Κυρίῳ, καὶ  
ἀρέσει αὐτῷ ὑπὲρ μόσχον <sup>2</sup> νέον, κέρατα ἐκφέρον-  
τα καὶ ὄπλα· ἰδέτωσαν πτωχοὶ καὶ εὐφρανθή-  
τωσαν. Καὶ πάλιν λέγει· Θῦσον τῷ Θεῷ θυ-  
σίαν αἰνέσεως, καὶ ἀπόδος τῷ ὑψίστῳ τὰς εὐ-  
χὰς σου· καὶ <sup>3</sup> ἐπικάλει με ἐν ἡμέρᾳ θλίψεώς  
σου, καὶ ἐξελοῦμαι σε, καὶ δοξάσεις με. Θυσία  
γὰρ τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον.

NG'. <sup>1</sup> Ἐπίστασθε γὰρ, καὶ καλῶς ἐπίστα-  
σθ[ε, τὰ]ς ἱεράς γραφάς, ἀγαπῆτοί, [καὶ ἐγκε]-  
κύφατε εἰς τὰ λόγια τοῦ [Θεοῦ· εἰς ἀ]νάμνησιν  
οὖν ταῦτα [λάβετε.] Μωϋσέως γὰρ ἀναβαί-

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. δεν. <sup>2</sup> ναιον. <sup>3</sup> επικαλεσε. <sup>1</sup> MS. Επιστασθαι.

VERS. FELL perierunt, quam quod stulta eorum corda post tot signa  
& miracula ostensa per famulum Domini in terra Æ-  
gypti, indurata fuerint.

<sup>a</sup> confiteatur. -LII. Nullius rei, Fratres, indigus est Dominus, nihil  
WOT. à quoquam desiderat, præterquam ut ipsi <sup>a</sup> fiat con-  
fessio: dicit enim electus David, *Confitebor Domino &*  
*placebit ei super vitulum novellum, cornua producentem &*

Γενέσθαι [τηλικαῦ]τα τέρατα.] Et S. Stephanus de hac ipsa re  
Sic Junius & impressi Codices: agens dicit, ὁστος ἐξήγαγεν αὐ-  
fed MS. exhibet ----- ια --- τοὺς ποιήσας τέρατα καὶ σημεῖα  
τα τέρατα. Proculdubio legen- ἐν γῆ Αἰγύπτου. Act. vii. 36.  
dum est τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα. WOT.  
Ferè enim ubique in Sacris Διὰ [θ]εράποντος.] Sic Juni-  
Literis eo modo simul legunt- us, &c. at à MS. exhibetur,  
ur, præcipuè in libro Exodi. δια ---- εραπιντος, repono igi-

AD CORINTHIOS. EP. I. 197

perierunt, quàm quòd stulta eorum corda indu-  
rata fuerint, postquam per famulum Dei Moyfen  
tot tantaque portenta facta fuerant in terra Æ-  
gypti.

LII. Nullius rei, Fratres, indigus est Domi-  
nus, nec quidquam desiderat, præterquam ut ei  
fiat confessio. Ait enim electus David; *Confite-*  
*bor Domino, & placebit ei super vitulum novellum,*  
*cornua producentem & ungulas. Videant pauperes,*  
*& lætentur. Et iterum dicit; Immola Deo sa-*  
*crificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Et*  
*invoca me in die tribulationis tuæ: & eruam te,*  
*& honorificabis me. Nam Sacrificium Deo, spiri-*  
*tus contribulatus.*

LIII. Nôstis enim & probè nôstis sacras Scrip-  
turas, dilecti; & penitiùs in divina eloquia intro-  
spexistis: illa igitur mente & memoriâ recolite.

*ungulas; videant pauperes & lætentur. Et rursus dicit,*  
*Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua.*  
*Et invoca me in die tribulationis tuæ, & eruam te, &*  
*glorificabis me. Sacrificium enim Deo, spiritus contribu-*  
*latus.*

LIII. Nôstis autem, dilecti, & probe nôstis sacras  
Scripturas, & penitiùs in divina eloquia introspexistis;  
illa igitur mente & memoria recolite. Cum Moyfes in

tur δια τοῦ θεράποντος. WOT.  
Ἀποσδεῖς, κ.τ.λ.] Sic Justi-  
nus Martyr ad Diognetum, &  
Cyrillus de Festis Paschalibus,  
Hom. xxii. JUN.

[Ὁ δεσπότης.] In MS. non  
est vocis ὁ spatium ante δεσπό-  
της. WOT.

τὸ ἑξομολογεῖσθαι.] Junius &  
Fellus reponunt τοῦ pro τὸ.  
Sed nihil opus est, necdò cum  
Cod. MS. legamus, οὐδὲν οὐδέ-

νὸς χρῆζει, κ.τ.λ. nihil à quo-  
quam petit, nisi ut ipse confitea-  
tur. DAV.

Ἐξομολογήσομαι, κ.τ.λ.] Hæc  
sumpta sunt, partim è Pf. vii.  
18. partim è Ixviii. 32, 33.  
BOIS.

Λάβετε.] In MS. ante Μαῦ-  
σίως est - - - - -: puto scrip-  
tum fuisse λάβετε, αἱ pro εἰ πο-  
sitis; quæ scribendi ratio in  
hoc Cod. est usitatissima. WOT.

VERS. COT.

Pf. Ixviii. 31,

32, 33.

—xliv. 14,

Et<sup>15</sup>.

—l. 19.

VERS. FELL

[νοντος εἰ]ς τὸ ὄρος, καὶ ποιήσαν[τος τεσσαρ]ά-  
 κοντα ἡμέρας, καὶ τεσο[αράκοντ]α νύκτας, ἐν  
 νηστεία [καὶ ταπειν]ώσει· εἶπεν πρὸς αὐτὸν  
 [ὁ Θεός, Μωϋ]σῆ, Μωϋσῆ, κατὰ βῆθη [τὸ τά-  
 χος] ἐντεῦθεν, ὅτι ἠνόμησεν [ὁ λαός σ]ου, οὐς  
 ἐξήγαγες ἐκ γῆς [Αἰγύπτου]· παρέβησαν τα-  
 χὺ ἐκ [πῆς ὁδο]ῦ ἧς ἐνετείλω αὐτοῖς, [ἐποίησα]ν  
 ἑαυτοῖς χωνεύματα. [Καὶ εἶπεν] Κύριος πρὸς  
 αὐτὸν· Δελάλη[κα πρὸς] σε ἅπαξ καὶ δις λέ-  
 γων· [ἑώρακα] τὸν λαὸν τοῦτον, καὶ ἰδοὺ  
 λαός [σ]κληροτράχηλος· ἔασόν με [ἐξορ]εθρεῦ-  
 σαι αὐτούς, καὶ ἔξα[λείψω τὸ] ὄνομα αὐτῶν  
 ὑποκά[τωθεν] τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ποιήσω [σε  
 εἰς ἔ]θνος μέγα καὶ θαυμαστὸν [καὶ πολὺ]  
 μᾶλλον ἢ τοῦτο. [Εἶπε δὲ Μ]ωϋσῆς· <sup>2</sup> Μηδα-  
 μῶς Κύριε, [ἄφες τὴν] ἀμαρτίαν τῷ λαῷ τούτῳ,  
 ἢ καὶ ἐξάλειψον ἐκ βίβλου ζώντων. Ωὖ με-  
 γάλῃς ἀγάπῃς, ὧ τελειότητος ἀνυπερβλήτου·

VAR. LECT. 2 μῆθαιμος.

VERS. FELL montem ascendisset, & quadraginta dies, ac totidem  
 noctes, in jejunio & humilitate transgisset, dixit ad eum  
 Deus, Surge, descende velociter hinc, quia iniquitatem  
 fecit populus tuus, quos eduxisti de terra Ægypti; trans-  
 gressi sunt cito de via quam mandasti eis, & fecerunt sibi  
 fufilia. Et ait Dominus ad illum, Locutus sum ad te

Ποιήσαντος.] Idem hoc in  
 loco significat quod διατρίψαν-  
 τος. Eandem significationem  
 obtinet Jac. iv. 13. & 2 Cor.  
 xi. 25. alibi verò vel apud  
 sacros vel apud profanos au-  
 thores eo in sensu vocem hanc  
 me legisse unquam, non mi-  
 mini. WOT.

Μωϋσῆ, Μωϋσῆ.] Exhibet Cod.  
 MS post αὐτὸν ----- ση i. e.

ὁ ΘΣ, Μωϋσῆ, Μωϋσῆ, ni quis  
 forte velit legere ἀναστήτω pro  
 ἀνάστηθι, Μωϋσῆ, κατὰ βῆθη κ.τ.λ.  
 Legimus enim Deut. ix. 12.  
 ἀνάστηθι, κατὰ βῆθη. WOT.

Ἐνετείλω.] Ita LXX. nec-  
 non Versiones omnes antiquio-  
 res præter unam Arabicam;  
 at Hebræus Textus, sicut ho-  
 die punctuatur, legitur in pri-  
 ma persona; abjectis autem

Cùm Moyses in montem adscendisset, & quadragin-<sup>VERS. COT.</sup> ta dies, noctésque quadraginta in jejunio ac humili-  
tate transegiſſet; dixit ad eum Deus, *Moyſes, Moyſes,* Deut. ix. 12,  
*deſcende velociter hinc; quia iniquitatem fecit populus*<sup>13, 14.</sup>  
*tuus, quos eduxiſti de terra Ægypti: tranſgreſſi ſunt*  
*citò de via quam mandáſti eis; & fecerunt ſibi fuſilia.*  
*Et dixit Dominus ad eum; Locutus ſum ad te ſe-*  
*mel & bis, dicens; Vidi populum hunc, & ecce*  
*populus dura cervice eſt; dimitte me exterminare*  
*eos, & delebo nomen eorum de ſub cælo; & faciam*  
*te in gentem magnam & mirabilem, & multam*  
*magis quam hanc. Dixit autem Moyſes: Neuti-Ex.xxxii. 32.*  
*quam Domine; remitte peccatum huic populo; vel*  
*etiam me dele de libro viventium. O caritatem*  
*magnam! O inſuperabilem perfectionem! Liberè*

*ſemel & bis dicens, Vidi populum hunc, & ecce populus*<sup>VERS. FELL</sup>  
*dura cervice eſt, dimitte me exterminare eos, & delebo*  
*nomen eorum de ſub cælo, & faciam te in gentem magnam*  
*& mirandam, & multam magis quam hanc. Dixit autem*  
*Moyſes, Neutiquam Domine; remitte huic populo pecca-*  
*tum, vel dele me de libro viventium. O caritatem mag-*  
*nam! O inſuperabilem perfectionem! Famulus Domi-*

punctis cum verſionibus con-  
venit: quum autem utraque  
lectio ſana ſit, utra præferatur  
penes lectorem ſit judicare.  
Hebræo-Samaritanus Textus  
utramque admittit. WOT.

Λελαληκα προς σε απαρ και  
δεις.] Hæc neque Hebræus  
Textus, neque ex Verſionibus  
aliqua agnoſcit. WOT.

Λαός.] Λαός literis iniatiis  
à Junio deſcribitur, unde E-  
piſcopus Oxoniensis [Cl. Pot-  
terus] ſupponit lacunam ex  
Clemente Alex. voce, ἰοτι,

ſupplendam eſſe. Ejus notæ  
hunc in locum lubens aſſenti-  
rer, niſi quod ipſe Cod. MS.  
exhibet λαός, neque ſit ibi la-  
cuna aliqua. WOT.

Ἐξελθρήύσαι.] Non diſcedo  
à fide MS. Cod. qui ubique  
ſic exhibet hanc vocem. WOT.

Μηδαμῶς.] Eodem modo ha-  
bentur à Clemente Alex. pro-  
culdubio ex noſtro petita; li-  
cet pro more alia mutaverit,  
alia contraxerit, alia inferuerit.  
WOT.

παρρησιάζεται δεράπων πρὸς Κύριον, αἰτεῖται ἄφεσιν τῷ πλήθει, ἢ καὶ ἑαυτὸν ἐξαιλεφθῆναι μετ' αὐτῶν ἀξιοί.

ΝΔ'. Τίς οὖν ἐν ὑμῖν γενναῖος; τίς εὐσπλαγχνος; τίς πεπληροφορημένος ἀγάπης; εἰπάτω· Εἰ δὲ ἐμὲ στάσις, καὶ ἔρις, καὶ σχίσματα, ἐκχωρῶ, ἄπειμι, οὗ ἂν<sup>1</sup> βούλησθε, καὶ ποιῶ τὰ προστασσόμενα ὑπὸ τοῦ πλήθους· μόνον τὸ ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ εἰρηνεύετω, μετὰ τῶν καθεσταμένων πρεσβυτέρων. Τοῦτο ὁ ποιήσας ἑαυτῷ μέγα<sup>2</sup> κλέος ἐν Κυρίῳ περιποιήσεται, καὶ πᾶς<sup>3</sup> τύπος δέξεται αὐτόν· Τοῦ γὰρ Κυρίου ἡ γῆ

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. βουλευσθαι. <sup>2</sup> κλαιος. <sup>3</sup> τοπως.

VERS. FELL num libere alloquitur, pro plebe remissionem postulat, vel seipsum una cum eis deleri petit.

LIV. Qui igitur inter vos generosus est, qui misericors, & caritate plenus, dicat: Si propter me feditio,

Πεπληροφορημένος.] Perperam mutaretur in *σεπληρωμένος*, [ut Junius, Fellus, & Boifius malunt, WOT.] cū *πληροφορεῖσθαι* significat *impleri* aliquā re, uti observatum à Scripturarum interpretibus. Vide Eccles. viii. 11. Luc. i. 1. S. Chrysofomus ad 2 Tim. iv. 5. τὴν διακινίαν σου πληροφορήσον, τουτίστι, πλήρωσον. Theophylactus ad 2 Tim. iv. 17. πληροφορηθῆ, τουτίστι, βεβαιωθῆ, ἢ εἰς σίρας ἔλθη καὶ πληρωθῆ. COT.

Εἰ δὲ ἐμὲ στάσις, κ.τ.λ.] Epiphanius Lib. 1. adversus Carpocrasios, ubi mentionem Clementis nostri facit, ad hunc locum respicit, scribens, λέγει γὰρ μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ, Ἄναχωρῶ, ἄπειμι, ἐσταθῆτω ὁ λαὸς τῷ Θεοῦ, &c. ubi εὐσταθῆτω legendum puto, pro quo

Clemens noster *εἰρηνεύετω* habet. Quantum fraternitatem universam dilexerit, τὸ κοινωφελὲς quæsierit, & paci Ecclesie vir hic sanctus studuerit; & quàm abominanda ipsi fuerint schismata, quæ Christi τὸν ἀρραφον καὶ ἀρρηκτον χιτῶνα σχίζουσι, ex hoc loco facile apparet: nullum enim gravius peccatum admitti potest, quàm unionem Ecclesie scindere, auctore Cypriano, qui Libro *de unitate Ecclesie*, inexpiabilem discordie maculam martyrii sanguine ablui, & passione purgari negat: quod Chrysofomus *Hom. xi. ad Ephesios*, suppresso nomine, audax sed verum esse dictum pronuntiat. Et paulò infra eadem Homiliâ, se pacis studio omnia postponere, immo & Episco-



ad Dominum loquitur famulus; remissionem pro plebe postulat, vel seipsum quoque cum eis deleri petit.

LIV. Quis ergo inter vos generosus? quis misericors? quis caritatis plenus? Dicat; Si propter me seditio, & discordia, & schismata; discedo, abeo, quocumque volueritis; & facio quæ à plebe mandantur; solum ovile Christi in pace degat, cum constitutis Presbyteris. Qui hoc fecerit, sibi magnum decus in Domino comparabit; & omnis locus eum suscipiet. *Domini enim est terra,* & Pl. xxiii. 1.

contentio & schismata orta sunt, emigrabo, abibo, quocumque volueritis, & quæ à plebe mandantur faciam, solum Christi ovile cum constitutis supra se presbyteris in pace degat. Qui hoc fecerit, magnam sibi gloriam in Domino conciliabit, & omnis locus libenter eum suscipiet. *Domini enim est terra & plenitudo ejus.* accipiet.

patum ipsum abdicare, paratum esse profiteretur, modo unitas Ecclesiæ conservetur: in quo Clementem nostrum *ὁπί- γρημίν* sibi proposuisse, & locum hunc, ad quem alladi, præ oculis habuisse, verissimi est. JUN.—Locum hunc citat Epiphanius Hær. xxvii. & etiam exemplo & moribus Clementis nostri descriptum ait: qui Ecclesiæ Romanæ Cathedralis à D. Petro admotus, se eo munere abdicavit, quamdiu Linus & Cletus in vivis essent. Ex qua duplici successione fortassis, si non potius ex Ecclesiis à B. Petro & Paulo, Judæorum Gentiumque Apostolis, seorsim aliquandiu habitis, fieri potest, ut adeo parum inter Scriptores conveniat, utrum Clemens immediatè successerit Petro, an quarto saltem loco: licet non sim nescius aliam etiam causam à

plurimis redditam; quod, scilicet, nemo illi Romæ succedere liquidò potest dici, de quo multum dubitatur an ipse Romæ unquam fuerat. At obiter monendum, apud Epiphanium in loco supra memorato reponi commodè posse, *προἰσταθῆτα, ἐσταθῆτα*, quam veterem lectionem retineat doctif. Petavius. Sed hoc ipsum quod hic loci suadet B. Clemens, de se profiteretur & spondet S. Chrysostomus, Hom. xi. *ad Eph.* Et Gregorius Nazianzenus reipsa præstitit; qui ut seditioni obviam iret, postquam ad Constantinopolitanam sedem admotus esset, protenus *τὴν προστασίαν ἀρρήτιστατο*. Socrat. Hist. v. 7. FELL.

[*Ἐκχωρῶ, ἀπειμι, κ. τ. λ.*] Similia leguntur Origenis Hom. xix. *in Jeremiam.* COT.

PARS II. R

καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Ταῦτα, οἱ πολιτευόμενοι τὴν ἀμεταμέλητον πολιτείαν τοῦ Θεοῦ, ἐποίησαν, καὶ ποιήσουσιν.

NE. Ἴνα δὲ καὶ ὑποδείγματα ἔθνῶν ἐνέγκωμεν· πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγούμενοι, λοιμικοῦ τινος ἐνστάτος καιροῦ, χρησιμοδοτηθέντες, παρέδωκαν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, ἵνα ῥύσωνται διὰ τοῦ ἑαυτῶν αἵματος τοὺς πολίτας, πολλοὶ ἐξεχώρησαν ἰδίων πόλεων, ἵνα μὴ στασιάζωσιν ἐπὶ πλείον. Ἐπιστάμεθα πολλοὺς

VERS. FELL Hæc faciunt, & porro facient, qui vitam juxta normam Dei, cujus nunquam pœniteat, instituunt.

LV. Ut autem etiam exempla Gentium in medium proferamus; multi Reges & gubernatores grassante pesti-

[Ἴνα δὲ καὶ ὑποδείγματα κ.τ.λ.] Respexit hæc Origenes [ut observat Cotelerius] *Comment. in Johannem*. Frustra hunc locum sollicitat Anonymus [Bernardus], dum quærit, *Uti sunt illa exempla Gentilium?* Origenes enim innuit talia apud Clementem extitisse. Certe nondum in scirpo quærit; habentur enim illa exempla paulò infra, Πολλοὶ βασιλεῖς καὶ ἡγούμενοι, κ.τ.λ. WOT.

[Πολλοὶ βασιλεῖς, κ.τ.λ.] Similia [iis quæ leguntur in *Comment. in Johannem*] profert Origenes Lib. iv. in *Epist. ad Romanos*, ante finem, atque Tom. I *contra Celsum*, ante medium. Nihil porro notius iis, quæ referuntur de Menæceo, Codro, Macaria, Protogeneia, & Pandora, Philænis fratribus, Lei filiabus, Curtio, Deciis, aliisque qui se ultro morti pro communi civium salute obtulerunt. COT.—

Quales Codrus, Lycurgus, Genulius Cippus, M. Curtius, & Scipio Africanus, qui ingrattam urbem relicurus, per quem stetit ut ingrata eïssè possit, Clementis nostri fere verbis, ei valedixit, dicens, *Exeo, si plus quàm tibi expediret crevi*. Quin & Oedipus λοιμικοῦ τινος ἐνστάτος καιροῦ χρησιμοδοτηθεὶς, à Poeta introducitur in eundem morcem verba faciens:

*Quicunque fessi corpore, Et morbo graves, Semianima trahitis corpora, en fugio, exeo; Relevate colla, mitior cævi status*

*Post terga sequitur.* Tale etiam quiddam affectur à Cicerone in *Orat. pro Milone*. FELL.

[Λοιμικοῦ τινος ἐνστάτος κ.τ.λ.] Nullum exemplum ejus rei, ad quod respexisse putarem Clementem, memoriâ recole-

*plenitudo ejus.* Hæc, qui divinam, ac cujus VERS. COT. numquam pœnitet, vitam vivunt, fecerunt & facient.

LV. Ut autem etiam Gentium exempla proferamus : multi reges & principes, pestifero tempore sæviente, cùm oraculo admoniti essent, seipfos morti tradiderunt, ut cives suo sanguine liberarent. Multi à suis civitatibus, ne seditio duraret, secesserunt. Multos inter nos cognovimus,

fera lue, & stragem minante, oraculo accepto, morti VERS. FELL seipfos tradiderunt, ut suo sanguine cives liberarent. Multi, ne diutius inter cives seditio duraret, civitatibus suis valedixerunt. Multos etiam inter nos cognovimus,

bam, præter exemplum Oedipi. Cùm ve. ò legissim Sophoclis *Oedipum* ἐπὶ Κολώνῃ, non tam mihi satisfecit, quàm eximius ille *Oedipus* Latinus, quem eruditus amicus meus Thom. Farnabius L. Annæo Senecæ, genuinæ ac melioris Philosophiæ Sireni, tribuit ; contrà quàm volebat Heinſius, à quo, in aliis rebus, multùm dissentire non solet. In ea Tragœdia, Oedipus, ad sistendam pestem, cujus causa fuerat ipsius incestus, in exilium voluntarium profecturus, sic valedicit languentibus civibus, *Act. v.*

*Quicunque festi, &c.* BURT. Huc spectant imprimis quæ à Plutarcho, opinor, referuntur de Bute & Sperche Lacedæmoniis, qui, accepto oraculo, patriam suam peste, quâ graviter tum premebatur, liberatam iri, si Perſarum regi, quem offenderant, unus & alter Lacedæmoniorum se interfici-

endos traderent, ultro sese ei occidendos obtulerunt. Bois.

Ἐπιστάμεθα πολλούς, κ. τ. λ.]

Hujus rei exempla dabit B. Paulus ad Rom. xvi. 3. *Priscam & Aquilam, qui pro anima ejus suas cervices supposuerunt.*

Et ad Philip. ii. 30. *Ephroditum, animæ suæ Parabolanum, ὠρυχολευσάμενοι τῆ ψυχῆ.*

Sequentium temporum Heroas, qui in hac laude claruerunt, referre mora esset. Gentis tamen nostræ Protomartyr Sanctus Albanus à nobis præteriri minimè debet, qui sub

*Diocletiano, pro Clerico hospite, quem persecutionem fugientem susceperat, seipsum tradens, post verbera aliaque acerbiora tormenta, capite plexus est :* quem admodum Baronius in An. 303.

ex Beda nostrate historiam narrat. Hoc autem in loco observari poterit, durante primævæ caritatis impetu, tantam fuisse *Parabolanorum* segetem, quibus id negotii daba-

ἐν ἡμῖν παραδεδωκότας ἑαυτοὺς εἰς δεσμὰ, ὅπως ἑτέροις λυτρώσονται. πολλοὶ ἑαυτοὺς παρέδωκαν εἰς δουλείαν, καὶ λαβόντες τὰς τιμὰς αὐτῶν, ἑτέροις ἐφώμισαν. Πολλαὶ γυναῖκες ἐνδυναμωθεῖσαι διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ἐπετέλεσαντο πολλὰ ἀνδρείαα. <sup>1</sup> Ἰουδίθ ἡ μακάρια, ἐν συγκλεισμῷ οὕσις τῆς πόλεως, ἠτήσατο παρὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐαθῆναι αὐτὴν ἐξελθεῖν εἰς τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων· παραδοῦσα οὖν ἑαυτὴν τῷ κινδύνῳ ἐξῆλθεν δι' ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ ὄντος ἐν συγκλεισμῷ, καὶ παρέδωκεν Κύριος Ὀλοφέρνην ἐν χειρὶ <sup>2</sup> θηλείας. Οὐχ ἦπτον <sup>3</sup> αὐτὴ καὶ ἡ πλεῖστα κατὰ πίστιν Ἐσθήρ,

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. Ἰουδείθ. <sup>2</sup> θηλείας. <sup>3</sup> εἰ.

VERS. FELL qui ut aliis libertatis authores essent, seipfos a ad vincula a vinculis de-damnârunt. Multi in fervitutum seipfos addixerunt, & derunt. WOT. accepto pretio sui, alios cibarunt. Multæ mulieres, gratiâ divinâ corroboratæ, multa præclara & virilia gesse-

tur, ut propriæ salutis dispendio alienam procurarent; inque tam magna Collegia hominiam excrevissent, ut eorum numerum Imperatorum re-scriptis necesse esset coercere, quemadmodum videre est. *Cod. Theod. Lib. xvi. Tit. 2. de Episc. Eccl. & Clericis Leg. 42.* FELL.

Eis δουλείαν, καὶ.] Boisius legendum putat δουλείαν, ἵνα ἐτίρους ἐλευθερώσῃσι· πολλοὶ ἐπώλησαν τὰ ὑπάρχοντα, καὶ λαβόντες, κ. τ. λ. Sed non opus est ut aliquid mutemus: licebat enim annum zo agenti seipsum vendere in fervitutum, ut ipse pretium acciperet. WOT.— Ad horum exemplum postea B. Paulinus Nolanus Præful subiit fervitutum voluntariam,

ut filiam viduæ liberaret, referente Magno Gregorio Lib. iii. *Dialogorum*, Cap. i. "Ἄν ἀίχι-άλωτον, inquit incertus scriptor de Persica captivitate à R. P. Francisco Combessio publici juris factus, θεάσει θακρούοντα, προσπίπτοντα, ταλαπαρούντα, χειμαζόμενον, τότεν ἐκ τόπου πρὸς εὐποιεῖαν μετερχόμενον, μαστιζόμενον ὑπὲρ Χριστοῦ, καταπονεύμενον, καὶ ὡς κτήνησιν ἀπειροκόμενον· μὴ μόνον χρήματα, ἀλλ' εἰ δυνατόν τὰ ἐσωτῶν σώματα μεταδώσασμεν. Καλὸν γὰρ ἀγοράσαι Χριστὸν ἀπειροκόμενον. COT.

Ἰουδίθ, κ. τ. λ.] Habentur à Clemente Alex. sed non αὐτολεξεί. Ἄλλα καὶ Ἰουδίθ, ἡ ἐν γυναιξὶ τελειωθεῖσα, ἐν συγκλεισμῷ τῆς πόλεως γνηομένης, δεηθεῖσα τῶν πρεσβυτέρων εἰς μὴν τῆς

qui seipfos in vincula conjeckerunt, ut alios redi-  
merent. Multi se ipsi in servitatem dederunt, & accepto precio sui, alios cibarunt. Mulieres complures per gratiam Dei corroboratæ, strenua & virilia multa gesserunt. Beata Juditha, cùm urbs obsideretur, rogavit Seniores, ut sibi liceret in alienigenarum castra transire : ac seipsam periculo tradens, propter caritatem patriæ populique obfessi, egressa est ; & Dominus tradidit Olophernen in manu feminæ. Nec minùs, cujus perfecta fuit fides, Esthera, periculo se objecit, ut

VERS. COT.

Jud. viii, ix, x, xiii.

Esth. vii, viii.

runt. Beata Juditha, cum urbs circumfessa esset, rogavit Seniores ut sibi liceret in alienigenarum castra exire ; & periculo se objiciens, propter amorem patriæ, & populi qui arctâ obsidione cingebatur, egressa est, & tradidit Deus Olophernem in manus mulieris. Non minùs, perfecta in fide Esthera, ut duodecim tribus Israel ab in-

VERS. FELLE

παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων ἐξίρχεται, τοῦ παντὸς καταφρονήσασα κινδύνου ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐν τὴν ἐπισκοπῶσα τοῖς πολέμοις ἐν πίστει Θεοῦ· λαμβάνει δ' εὐθὺς τὰ πικρὰ τῆς πίστεως, κυρία τῆς Ὀλοφέρνηου γενόμενη κεφαλῆς. Στραμ. 4. Bois. WOT.— Profert exemplum Judithæ, ex Apocrypha apud Judæos Historia. Talem eam Clementi creditam argumento est, quòd eam Historiam inter Ethnicas protulerit, quamvis peculiarius nihil addiderit. Ad defendendum Clementem, memor sit studiosus lector, non tantùm à Petro & Juda adducta scripta Enochii Apocrypha, atque à posteriori etiam Librum *De dimissione vel morte Moysis* (quamvis vir mirandus Jos. Scaliger observavit Fragmenta Enochii,

quæ nunc habemus, corruptiora esse posterioribus additamentis & interpolationibus Judæorum, quàm erant Apostolorum ævo) sed etiam ipsum Paulum usum esse locis defumtis è libris Apocryphis Judæorum ; quod Græci Patres observârunt. In 1 ad Cor. respicit ad Apocrypha Eliæ ; in Ep. ad Gal. ad Apocrypha Moysis ; in Ep. ad Ephes. ad Apocrypha Jeremiæ. Nec inde propterea sequitur, Paulo probata quæcumque in iis scriptis erant, magis quàm amatoria, quæ erant in *Comædiis* Menandri, quia Jambum moralem ex iis protulerit. Vide D. Heinii *Exercit. Sacrarum Lib. xviii. 2. BURT.*

Οὐχ ἴστω αὖ, κ. π. λ.] Citan- tur hæc etiam à Clemente

κινδύνῳ ἑαυτὴν παρέβαλεν, ἵνα τὸ δωδεκάφυλον τοῦ Ἰσραὴλ μέλλον ἀπολέσθαι, ῥύπται· διὰ γὰρ τῆς νηστείας, καὶ τῆς ταπεινώσεως αὐτῆς, ἤξιώσεν τὸν παντεπόπτην δεσπότην, Θεὸν τῶν αἰώνων· ὅς ἰδὼν τὸ ταπεινὸν τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ἔρρύσατο τὸν λαόν, ὧν χάριν ἐκινδύευσεν.

Νς'. Καὶ ἡμεῖς οὖν ἐντύχωμεν περὶ τῶν ἐν τινι παραπτώματι ὑπαρχόντων, ὅπως δοθῇ αὐτοῖς ἑπίεικεια καὶ ταπεινοφροσύνη, εἰς τὸ εἶξαι αὐτοὺς μὴ ἡμῖν, ἀλλὰ τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ· οὕτως γὰρ ἔσται αὐτοῖς ἔγκαρπος καὶ τελεία ἡ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τοὺς ἁγίους μετ' οἰκτιρμῶν μνεία. Ἀναλάβωμεν παιδείαν ἐφ' ἣ οὐδεὶς ὀφείλει ἀγανακτεῖν, ἀγαπητοί. ἢ νουθετισίς, ἣν ποιούμεθα εἰς ἀλλήλους, καλὴ ἔστιν, καὶ ὑπεράγαν ἀφέλιμος· κολλᾷ γὰρ ἡμᾶς τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ. Οὕτως γὰρ φησιν ὁ ἅγιος

VAR. LECT. 4 ἐρυσάτο. 1 MS. ἐπιεικία. 2 οἰκτιρμῶν μνεία.  
3 παιδείαν. 4 οφίλει. 5 νουθετισίς.

VERS. FELL stanti exitio liberaret, periculis seipsam objecit: per jejunia enim & humiliationem, suppliciter oravit rerum inspectorem. omnium b opificem Dominum, seculorum Deum; qui WOT. animi ejus humilitatem cernens, populum liberavit, cujus e subierat. Id. gratia periculum a adierat.

Alex. eodem loco, ex nostro, sed non αὐτολεξεί. Πάλιν τε αὐτὴ ἡ τελεία κατὰ πίστιν Ἑσθῆρ ῥυομένη τὸν Ἰσραὴλ τυραννικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς τοῦ Στρατάρου ἀμόκτητος, μόνῃ γυνὴ νηστείας τεθλεμμέναις πρὸς μύρις ὀπλισαμένας ἀντιτάξατο διξιαίς, τυραννικὸν διὰ πίστεως ἀναλύουσα δόγμα. Καὶ δὴ τὸν μὲν ἐτιθάσσεισεν, ἀνίστασθαι δὲ τὸν Ἄμαν, καὶ τὸν Ἰσραὴλ τῇ τελείᾳ πρὸς τὸν Θεὸν δέησε ἀπαθῆ διεφύλαξεν. Bois. WOT. Παντεπόπτην.] Codd. imp.

omnes cum Junio exhibent παντοποιήτην. Ego ex MS. reposui παντεπόπτην, quæ vox multo aptior est huic loco. Eadem vox à S. Polycarpo habetur: δέησεν αἰτούμενος τὸν παντεπόπτην Θεὸν μὴ εἰσενεγκεῖν ἡμᾶς εἰς τὸν σκλασμόν. WOT. [Paraprotōmati.] Junius, Fel-lus & Colomesius περιπτώματα legendum esse censent: ego [cum Cotelerio] à fide MS. non discedo; & ita interpretor, Oremus pro iis, qui ad peccata

duodecim tribus Israelitarum jam perituras liberaret. Nam in jejunio & humilitate precata est omnium effectorem Dominum, Deum sæculorum : qui animi ejus humilitatem cernens, populum liberavit, propter pericula quæ illa adierat.

LVI. Et nos igitur oremus pro eis, qui in aliquod peccatum lapsi sunt, ut detur illis moderatio & humilitas ; quò non nobis, sed voluntati Dei cedant : sic enim erit ipsis fructuosa & perfecta quæ est apud Deum & sanctos, cum misericordia recordatio. Assumamus disciplinam, juxta quam nemo solitus est indignari, dilecti. Admonitio, quam invicem facimus, bona est & apprimè utilis : siquidem nos voluntati Dei glutinat. Sic enim ait sacer sermo, *Castigans castigavit me* Pf. cxvii. 18.

LVI. Oremus igitur & nos, pro eis qui in calami-tatem aliquam inciderunt, ut moderatio & humilitas eis concedatur, quibus instructi, non nobis sed voluntati divinæ cedere possint. Sic enim apud Deum & sanctos uberem & perfectam cum misericordia recordationem obtinebunt. <sup>a</sup> Se ceterum, dilecti, disciplinam, propter quam <sup>a</sup> Suscipiamus. nemo irasci debet. Admonitio qua alii alios commone-facimus, bona est, & apprime utilis, voluntati enim divinæ nos agglutinat. Sic enim dicit sacer sermo,

*tum aliquod declinarunt, vel, Millius, qui Rom. xii. 13. qui sunt in aliquo peccato, quale fuit Corinthiorum* *μισῆν καὶ ἀγίαν κοινωνοῦντες, & nos ad ἀνόσιον καὶ τοῖς ἐκλεκτοῖς τοῦ Θεοῦ ἐξόν καὶ ἀλλότριον* [schisma ; contextus enim ratio hoc postulat.

Alludit proculdubio S. Pater ad illud beati Apostoli, Ἄδελφοί, εἰάν καὶ παροληθῆ ἄνθρωπος ἐν τινὶ παραπτώματι, κ.τ.λ. Gal. vi. 1. Aliud fanè hoc est argumentum, retinendam esse vocem *παραπτώματι*. WOT. *Μνῆα.*] Hunc locum respexit

WOT. *Ὁφείλει.*] Sic proculdubio legendum est ; quod & Junius in margine libri sui ex conjectura posuit. Codd. imp. omnes *εἶλε*, sed MS. exhibet *οφείλει*, in quo vocalis, pro diphthongo *ei* sæpius ponitur.

WOT.

λόγος· Παιδεύων ἐπαίδευσέν με ὁ Κύριος, καὶ τῷ θανάτῳ οὐ παρέδωκέν με. ὃν γὰρ ἀγαπᾷ Κύριος παιδεύει, μαστιγοῖ δὲ πάντα υἱὸν ὃν παραδέχεται. Παιδεύσει με γάρ, φησιν, δίκαιος ἐν ἐλέει, καὶ ἐλέγξει με·<sup>6</sup> ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλῶν μὴ λιπανάτω τὴν κεφαλὴν μου. Καὶ πάλιν λέγει· Μακάριος ἄνθρωπος ὃν ἠλεγξεν ὁ Κύριος, ρουθέτημα δὲ παντοκράτορος μὴ ἀπαναίνου. αὐτὸς γὰρ ἀλγῶν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀποκαθίστησιν· ἔπαισιν, καὶ αἱ χεῖρες αὐτοῦ ἰάσαντο. ἐξάκμῃς ἐξ ἀναγκῶν ἐξελεῖται σε, ἐν δὲ τῷ ἐβδόμῳ 7 οὐχ ἄφεταί σου κακόν. ἐν λιμῶν ῥύσεται σε ἐκ θανάτου, ἐν πολέμῳ δὲ ἐκ χειρὸς σιδήρου λύσει σε. καὶ ἀπὸ μαστιγῶν γλώσσης σε κρύψει, καὶ οὐ μὴ φοβηθῆσιν κακῶν ἐπερχομένων. ἀδίκων καὶ ἀνόμων καταγέλαση, ἀπὸ δὲ θηρίων ἀγρίων οὐ μὴ φοβηθῆς. θῆρες γὰρ ἄγριοι εἰρηνεύσουσίν σοι. εἶτα γνώσῃ ὅτι εἰρηνεύσει σου ὁ οἶκος. ἡ δὲ δίαίτια τῆς σκηνῆς σου εὐ μὴ ἀμάρτη. γνώσῃ δὲ ὅτι πολὺ [τὸ σπέρμα σου,] τὰ δὲ τέκνα σου ὡσπερ [τὸ παμβό]τανον τοῦ ἀγροῦ. ἐλεύσῃ [δὲ ἐν τῷ] φῶ ὡσπερ ὄστος ὄριμος, [κατὰ και]-

VAR. LECT.

<sup>6</sup> ελαιος.    <sup>7</sup> ουκ οφεται.

VERS. FELL *Castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me. Quem enim diligit Dominus arguit, flagellat autem omnem filium, quem suscipit. Dicit enim, Corripiet me justus misericordia, & increpabit me; oleum autem peccatorum non impinguet caput meum. Et rursus dicit, Beatus homo quem arguit Dominus, monitionem verò Omnipotentis*

Παιδεύει.] Ita quædam exemplaria Prov. iii. 12. & Heb. xii. 6. item Alexandrinus Clementis Pædag. i. 9. Chrysofostomus in Psalm. cx. & Catena Græcorum in Proverbia. Alii Codices ἐλέγξει. At in Apoc. iii. 19. utrumque verbum jungitur, ἐγὼ ὅσους ἐὰν φιλέω, ἐλέγω καὶ παιδεύω. COT.  
[ἔλαιον δὲ ἀμαρτωλῶν.] ΨΗΤ  
Hebræis est caput, præcipuum,



AD CORINTHIOS. EP. I. 209

*Dominus ; & morti non tradidit me. Quem enim diligit Dominus, corripit ; flagellat autem omnem filium, quem suscipit. Corripiet enim me, inquit, iustus in misericordia, & arguet me : oleum autem peccatorum non impinguet caput meum. Et iterum dicit ; Beatus homo, quem arguit Dominus, mentionem verò Omnipotentis ne renuas. Ipse enim dolere facit, & rursus restituit : percussit, & manus ejus sanaverunt. Sexies de necessitatibus eruet te ; & in septimo non tanget te malum. In fame liberabit te à morte : in prælio verò, de manu ferri solvet te : & à flagello linguæ abscondet te, & non timebis à malis ingruentibus : injustos & iniquos deridebis ; & feroces bestias non timebis. Bestiæ enim feræ pacatæ erunt tibi. Deinde scies, quòd in pace erit domus tua : habitatio autem tabernaculi tui non peccabit. Scies autem, quòd multum semen tuum, & filii tui quasi omnis herba campi : & venies in sepulcrum, tamquam frumen-*

*ne renuas ; ipse enim dolere facit, & rursus restituit ; percussit, & manus ejus sanaverunt. Sexies de necessitatibus te eruet, & in septimo non tanget te malum. In fame liberabit te à morte, in prælio verò de manu ferri solvet te. A flagello linguæ abscondet te, & non timebis à malis venientibus ; injustos & iniquos deridebis, & feroces bestias non timebis. Bestiæ enim feræ pacatæ erunt tibi, deinde scies quòd in pace erit domus tua, habitatio autem tabernaculi tui non deficiet. Scies autem quòd multum semen tuum, & liberi tui erunt quasi omnis herba campi. Et venies in sepulcrum, tamquam frumentum maturum, quod*

*venenum, amaror.* Ideo in hoc loco interpretantur *capitis*, vel *præcipui*, vel *amaritudinis* ; quam ultimam interpretationem Hieronymi sequitur Augustinus in Speculo. At

LXX. vertentes ἀμαρταλοῦ, aut legerunt ὕ7 seu ὕΨ7, aut putaverunt *veneni* metaphoram per nomen *peccatoris* esse reddendam. COT.

ρὸν περιζόμενος, ἢ ὡς [περ θημω]νία ἄλωνος καθ' ἄραν συ[γκομι]σθεῖσα. Βλέπετε, ἀγαπητ[οί, ὅπ] ὑπερασπισμὸς ἔσπν τ[οῖς παιδευ]ομένοις ὑπὸ τοῦ δεσπο[του· καὶ γάρ] ἀγαθὸς ἂν παιδε[υτῆς] δέλει νουδετ[ηθῆναι] ἡμᾶς, διὰ τῆς ὀσίας [wai] <sup>8</sup> δειας αὐτοῦ.

NZ'. Ὑμεῖς οὖν οἱ τὴν καταβολὴν [τῆς] στάσεως ποιήσαντες, ὑποτ[άγη]τε τοῖς πρεσβυτέροις,

VAR. LECT.

<sup>8</sup> δίας.

VERS. FELL *in tempore messuerunt, vel sicut aceruus areæ in tempore comportatus.* Videtis, carissimi, protectione non carere,

Δεσπό[του· καὶ γάρ] ἀγαθὸς, κ. τ. λ.] Ita exhibetur à Junio & ab omnibus Codd. impressis; sed non profusus ad fidem MS. Cod qui exhibet, ΔΕΣΠΟΤ--- ΑΓΛΘΟΣΩΝΗΙΑΙΔΕ----- ΕΙΣΤ --- ΗΘΗΝΑΙΗΜΑΣ. Chasma inter ΕΙΣΤ & ΗΘΗΝΑΙ est circiter quinque literarum. Retineo igitur νουθετηθῆναι, licet spatium vix admittat ο νουθετ, legoque καὶ γάρ ἀγαθὸς ἂν παιδεύει ὁ Θεὸς εἰς τὸ νουθετηθῆναι, [vel potiùs ἡγηθῆναι] ἡμᾶς, κ. τ. λ. WOT.—Scribendum puto: δεσπότου· Θεὸς γάρ ἀγαθὸς ἂν παιδεύει, ἀλλ' εἰς τὸ εὐθουθῆναι ἡμᾶς, κ. τ. λ. DAV.—Felicissimum est supplementum. CLER.

[Ἐποτάγητε τοῖς πρεσβυτέροις.] Animadvertendum hinc moneri Corinthios, propter unum atque alterum factiosum, eorum Ecclesiam seditiosè in Presbyteros insurrexissè; tum alibi optimum & unum conf'ium, idque misericordiæ & caritati Christianæ quàm maximè consentaneum, si condonatis delictis & oblivioni mandatis singularum privatis utilitatibus,

quæcumque fuerint, pacarent & quieti redderent Christi gregem, & Presbyterium ei præfectum. Hic verò monet eos qui turbarum auctores fuerant & fundamentum seditionis posuerant, ut pœnitentiam agant, mutatisque superbis sermonibus, in humilitatem veram animi, sese subjiciant suis Presbyteris. Jam integra Epistola legatur, & qui legerit dicat, an vestigia hinc inveniantur singularis Episcopatus, quibus niti possimus, probarique hinc ejus usus queat; vel Ecclesiam, sive Romanam, sive Corinthiam, alio regimine usam, eo tempore quo scripta est Epistola, quàm plurimum Presbyterorum, certè perspicuo quopiam loco BURTON.—Si non possit ex hac Epistola probari Regimen. quale est hodie sub uno Episcopo; nullo hinc etiam modo, plurimum Presbyterorum, quales fuerunt postea secundi Ordinis Pastores, regimen tum fuisse institutum liquet. Sed qui Burtono favent respondebunt, *Plurimum*

*tum maturum, quod in tempore messuerunt; vel sicut* VERS. COT.  
*aceruus areæ in tempore comportatus.* Videtis, dilecti, protegi eos qui à Domino castigantur: cùm enim bonus sit correptor, vult nos sanctâ suâ correctione admoneri.

LVII. Vos ergo qui seditionis fundamenta jectis, subditi estote Presbyteris, & in pœnitentiam

qui à Domino erudiuntur; cum enim bonus sit b cor- VERS. FELL  
 rector, sancta sua correptione commoneseri nos vult. b castigat nos

LVII. Vos igitur qui prima fundamenta seditionis jectis, in obedientia subditi estote presbyteris, & genua DEUS, ut sancta  
DISCIPLINA COMMONEFIAMUS. ID.

*Presbyterorum* hîc mentionem fieri, non unius Episcopi. Sed ante omnia sciendum, nomina illa *Episcopi & Presbyteri* permixta fuisse; atque in una Ecclesia, primis illis temporibus, si urbs magna esset, qualis Roma, aut Corinthus, plures fuisse, quibus utriusque Ordinis potestas, quæ postea divisa est, inter Episcopos, sic κατ' ἕξοχὴν dictos, & Presbyteros secundi Ordinis Pastores, collata erat. Sed ante finem primi Sæculi, vivis etiamnum Joanne atque aliis fortè Apostolis, iis visum est uni mandari potestatem ordinandi Presbyteros, eosque in Senatum Ecclesiasticum adlegendi; cæteris verò Sacramentorum administrationem & alia id genus. Qua de re egimus ad *Historiæ Ecclesiasticæ* Sæculi i. annum 68. Quamvis Clemens ἀληθινῆς καὶ ἐπιτῶν ἡγουμένων, ἢ ἀρεσβυτῶν, primùm non sequitur pares omnes fuisse, quamvis ejusdem nominis participes.— Sed cur mutatum est, inquires, regimen illud prius Apostolicum,

quo pari auctoritate Ecclesiæ præerant Pastores, quibus utriusque Ordinis, qui postea fuit, potestas collata fuerat? Eadem, nimirum, de causa, ob quam ad Ecclesiam Corinthiam scripsit Clemens; nempe, divisiones & contraria studia Rectorum Ecclesiarum, qui inter se dissidebant, & plebis etiam cum suis Rectoribus. Hæc fuit jam olim Hieronymi sententia, in Comment. Cap. i. Epist. ad Titum. *Diligenter*, inquit, *verba adtendam dicentis*: ut constituas per civitates Presbyteros, sicut ego tibi disposui. *Qui qualis Presbyter debeat ordinari, in consequentibus differens, hoc ait*: Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, &c. *postea intulit*: oportet enim Episcopum sine crimine esse, tamquam Dei dispensatorem. *Idem est ergo Presbyter qui Episcopus; & antequam, Diaboli instinctu, studia in Religione fierent, & diceretur in populis, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ, communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur.* Post-

καὶ πα[ιδεύ]θητε εἰς μετάνοιαν, κάμψαν[τες]  
τὰ γόνατα τῆς καρδίας ὑμῶν, μάθετε ὑποτάσ-  
σεσθαι, ἀποδέμενοι τὴν ἀλάζονα καὶ ὑπερή-  
φανον τῆς γλώσσης ὑμῶν αὐθάδ[ειαν\*] ἄμεινον  
γάρ ἐστιν ὑμῖν [ἐν] τῷ ποιμνίῳ τοῦ Χριστοῦ  
μικροὺς καὶ ἐλλογίμους εὐρεθῆναι, ἢ καθ' ὑπερο-  
χὴν δοκοῦντας ἐκριφῆναι ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐτοῦ.  
Οὕτως γὰρ λέγει ἡ παιάρετος σοφία· Ἰδοὺ προ-

VERS. FELL *cordium vestrorum flectentes, in pœnitentia erudimini. Deponentes gloriosam & superbam linguæ vestræ arrogantiam, discite aliis subijci: melius enim est in ovili*

*quam verò unusquisque, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. Tum probat ex Philip. i. 1, 2. & Act. xx. 28. multa fuisse Presbyterorum atque Episcoporum nomina. Deinde contendit: sicut Presbyteri sciunt, se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi præpositus fuerit, esse subiectos: ita & Episcopos nôsse oportere, se magis consuetudine, quàm dispositionis Dominicæ veritate, Presbyteris esse majores. At verò non consuetudine tantùm Ecclesiæ, sed dispositione Apostolicâ, factum hoc esse existimaverim; quòd discordiæ Ecclesiarum, ut adparet vel ex Corinthia Ecclesia, vivis etiamnum Apostolis nonnullis & multis Apostolicis viris, nimis citò eruperint. Quare hoc remedium ab Apostolis & Apostolicis viris inventum atque usurpatum ante finem Sæculi i. existimo. CLER.*

Κάμψαντες τὰ γόνατα, κ. τ. λ.] Hæc phrasis in Patribus & Conciliis frequens, desumpta vide ur ex Oratione Manassis, quam quædam Biblia complectuntur, quamque referunt Constitutiones Apostolicæ Lib. ii. Cap. 22. Multas verò similes in Scripturis sacris & Ecclesiasticis invenies. COT.

[Ἐκ τῆς ἐλπίδος.] Fortè ἐξω τῆς κηκλίδος, vel ἐκκυλίδος potius: Basiliius in Psal. xxviii. Hom 1. μία ἐστὶν αὐλή, ἀγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία ἢ αὐλή ἀράτερον, ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῆ, ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἀμαρτίαν ἐγένετο ἡ ἑταυλις αὐτῶν ἡρημακίμη. JUN.—Nihil muto. C. li. οφείλουσιν τὸ κοινὸν τῆς ἐλπίδος σκοπεῖν. Lege hîc S. Ignatium ad Ephesios 1. ad Magnesianos 9. ad Philadelphenos 5. 11. & S. Polycarpum Epistolæ Cap. 8. Severus de vita B. Martini Cap. ult. *Jesum testor, spemque communem.* COT.—Colomesius mavult ὑπαυλίδος. Ego nihil mutandum esse existimo. Intelligendum verò est per ἐκριφῆναι ἐκ τῆς ἐλπίδος αὐ-

corripimini; flectentes genua cordis vestri, dis-  
cite subjici, deponentes arrogantem & superbam  
linguæ vestræ jactantiam: melius siquidem vobis  
est, in ovili Christi parvos & probatos inveniri,  
quàm altum sapientes è spe illius ejici. Ita siqui-  
dem dicit Sapia, quæ *πανάρητος*, hoc est, om-  
nem virtutem complectens, vocatur; *Ecce prof-*

Prov. i. 23,

---31.

Christi parvos & in æstimatione bona reperiri, quam  
sibi videri aliis eminentiores, & spe illius ejici. Sic  
enim dicit virtute omni prædita Sapia, *Ecce prof-*

VERS. FELL

*του τ. ε. Χριστου*, decidere de  
spe & promissis Evangelii, gra-  
tiâ, scilicet, & æternâ salute.  
WOT.

Ἡ *πανάρητος σοφία*.] Librum  
Proverbiorum, *πανάρητον σοφίαν*  
appellat, post Clementem Rom.  
Clemens Alex. in Miscellaneo  
z. itemque Hegesippus, Ire-  
næus, καὶ ὁ παῖς τῶν ἀρχαίων  
*χορὸς* apud Eusebium Hist. Ec-  
cles. Lib. i. Cap. 22. Sed &  
eodem nomine insignitur Sa-  
pientiæ volumen ab Athanasio,  
Epiphanio, Damasceno, & Gre-  
gorio Nysseno. In Bibliothecæ  
Regiæ Codice Biblico 721.  
*σοφία Σολομώντος ἢ πανάρητος*, &  
1253. *σοφία Σολομώντος πανάρη-  
τος*. At Codice 772. Lexicon  
vocum Sacræ Scripturæ, ubi  
de Sapientia Solomonis, in ti-  
tulo habet, *λίξις τῆς πανάρητου*.  
Præterea Sapientiam Siracidis,  
seu Ecclesiasticum, vocari *πα-  
νάρητον σοφίαν*, & *πανάρητον*, in-  
venies in Eusebii Lib. viii.  
Demonstrat. Evang. & in eju-  
dem & aliorum Chronicis, in  
Hieron. Præfatione ad libros  
Salomonis; invenies apud Isi-  
dorum Pelusiotam Lib. iii.

Epist. 66. Cassiodorum, Di-  
vinarum Læctionum Cap. v. &  
Georgium Cedrenum Ed. Ba-  
sil. p. 159.—Jam quòd *σοφία*  
simpliciter ac Sapientia de Pro-  
verbiis dicatur, ostendunt loca  
Constitutionum Apostolicarum  
Lib. i. Cap. 7. 10. Lib. ii.  
Cap. 3. Lib. iv. Cap. 11. &  
alibi, Justini Martyris in Dia-  
logo, Melitonis Sardenfis apud  
Eusebium Hist. Lib. iv. Cap.  
26. Irenæi Lib. iv. Cap. 37.  
Clementis Alex. in Protreptico,  
Pædagog. ii. Cap. 2. & Strom.  
i. Origenis Homil. 14. in Ge-  
nesim, 6. in Exodum, ac sæpe,  
Cypriani 3. ad Quirinum, 6.  
Gregorii Nysseni libro de vita  
Mosis, Oratione 5. de Oratio-  
ne Dominica, & in *ὑποτυπώσεις*  
de pietatis scopo, Chrysostomi  
five alterius sermone de tribus  
pueris. Quibus adjunge vete-  
rem Interpretem Epistolæ Ig-  
natio attributæ ad Tarsentis  
Cap. 6.— Similiter Ecclesi-  
astico *σοφίας* Sapientiæ nomen  
absolutè datur per multos,  
Origenem Homil. 2. in Psalm.  
xxxviii. Homil. 6. Græcâ in  
Jeremiam, & ad Rom. ix. 20,

ἴσομαι [ὑμῖν] ἐμῆς προῆς ρῆσιν, διδάξω [δὲ  
 ὑμᾶς] τὸν ἐμὸν λόγον. Ἐπ[εὶ δὲ ἠγάθου,] καὶ  
 οὐχ ὑπηκούσατε, καὶ ἐξέτερον λόγου, καὶ οὐ  
 [προσείχετε] ἀλλ' ἀκύρους ἐπο[ιεῖτε ἐμᾶς] βου-  
 λὰς, τοῖς δὲ ἐμ[οῖς ἐλέγχοις] ὑπειδήσατε· τοι-  
 γαρ[οῦν κἀγὼ] τῇ ὑμετέρα ἀπώλει[α ἐπιγε-  
 λάσομαι· καταχαροῦμαι δὲ [ἡνίκα ἂν] ἔρχη-  
 ται ὑμῖν ὄλεθρο[ς, καὶ ὡς ἂν ἀ]φίκηται ὑμῖν  
 ἄφνω θ[όρυβος· ἢ δὲ] καταστροφή ὁμοία κ[α-  
 ταιγίδι πα]ρῆ, ἢ<sup>1</sup> ὅταν ἔρχηται ὑμ[ῖν θλίψις]  
 καὶ πολιορκία. Ἔσται γ[ὰρ ὅταν ἐπι]<sup>2</sup>καλέ-  
 σθηθέ με, ἐγὼ δὲ [οὐκ εἶσα]κούσομαι ὑμῶν·  
 ζητήσουσιν] με κακοί, καὶ οὐχ εὐρή[σουσιν.]  
 Ἐμίσησαν γὰρ σοφίαν, [τὸν δὲ φό]βον τοῦ Κυ-  
 ρίου οὐ προεἶλα[ντο, οὐδὲ] ἠθέλον ἐμαῖς προσ-  
 ἐχ[εῖν βουλαῖς·] ἐμυκτῆριζον δὲ ἐμού[ς ἐλέγ-  
 χους.] Τοιγαροῦν ἔδονται τῆς [ἑαυτῶν] ὀδοῦ  
 τοὺς καρπούς, [καὶ τῆς ἑαυτῶν] ἀσεβείας πλῆσ-

VAR. LECT.

<sup>1</sup> MS. οταρ.<sup>2</sup> κλεισθηθαι.

VERS. FELL

*ram vobis mei spiritus dictionem, docebo autem vos meum sermonem; quoniam vocabam, et non obedistis, et extendebam verba, et non attendistis; sed irrita faciebatis mea consilia, et meis increpationibus rebelles fuistis; itaque et*

21. Gregorium Nyssenum de vita Moſis, Hieronymum Dialogo i. adversus Pelagianos Cap. 10. Pseudo-Hieronymum ad 2 Cor. ix. 7.— Ratio autem earum appellationum ex eo peti debet, quod sapientes viri prædictis libris præcepta sapientie omniumque virtutum comprehenderint. Ita enim Epiphanius Hær. lxi. Cap. 11. Paschatis diem, ἀγίαν Θεοῦ πα-  
 νάρετον ἡμέραν indigitat. Denique παροιμίαι sunt σοφία παιδα-  
 γωγική, Gregorio Nazianzeno

Orat. 11. Ecclesiasticus est *Ad Deo spirata Sapientia: Magna Sapientia: in Excerptis Chronologicis ex Eusebio, Africano, & aliis. Atque de Cantico Canticorum, Scriptor Homiliæ de Susanna Tom. 6. Chryso-  
 stomi ait, κατὰ τὴν σοφίαν τὴν λέγουσαν, κῆπος κεκλεισμένος, πη-  
 γὴ ἑσφραγισμένη. Cant. iv. 12. Auctor operis imperfecti in Mathæum apud eundem Patrem, ad Matt. vi. 6. Sicut in Canticis ex persona Ecclesiæ Sa-  
 pientia dicit; & confarcinator*

ram vobis mei spiritus dictionem; docebo autem VERS. COT. vos meum sermonem. Quoniam vocabam, & non obedistis; & extendebam verba, & non attendistis; sed irrita fecistis mea consilia; & meis increpationibus rebelles fuistis. Itaque & ego vestra perditione ridebo: gaudebo autem cum venerit vobis interitus, & cum advenerit vobis subito tumultus; everfio autem similis procellæ affuerit; vel cum venerit vobis tribulatio & oppressio. Erit enim cum invocabitis me; ego autem non exaudiam vos: quærent me mali, & non invenient. Oderunt enim sapientiam; timorem autem Domini non assumerunt; neque volebant meis attendere consiliis: subsannabant autem meas redargutiones. Ergo comedent viæ suæ fructus, & suâ ipsorum im-

ego vestra perditione ridebo; gaudebo autem cum venerit VERS. FELL vobis interitus, & cum advenerit vobis subito tumultus; everfio autem similis procellæ affuerit, & cum venerit vobis tribulatio & oppressio. Erit enim cum invocabitis me, ego autem non exaudiam vos; quærent me mali, & non invenient. Oderunt enim sapientiam, <sup>a</sup> timorem autem <sup>a</sup> verbum. Domini non assumerunt, neque volebant meis attendere WOT. consiliis, subsannabant autem meas redargutiones. Ergo comedent viæ suæ fructus, & sua ipsorum impietate satu-

Epistolæ Decretalis primæ, Clementi nostro affictæ, Dicente Sapientiâ, Valida est dilectio ut mors. Cant. viii. 6. COT.

Ἠπειθήσατε.] Ita Cod. Vat. οὐ προσείχεται pro προσείχεται Alex. WOT.

Ἀπαλεία.] Codd. impr. habent ἀπολεία. WOT.

Πολιτορία.] Post πολιτορία exhibent Codd. Alex. & Vat. καὶ ὅταν ἴρχηται ὑμῖν βλεβρος. At Heb. Textus ea non habet, neque aliqua ex Versionibus præter unam Arabicam. Absunt etiam ex pluribus Græcis

MStis. Potuerunt in hunc locum irrepsisse librarii errore paulò superius habita, aut saltem è Versionibus sive Theodotionis, sive Aquilæ, sive Symmachi. WOT.

Σοφίαν.] Παιδείαν Alex. apud Prov. WOT.

Φόβον.] Λόγον habent Alex. & Vat. Cyprianus legit Ver-

bum Domini. At Aldina & Complutensis Editiones τὴν δὲ φόβον, quæ lectio verior esse videtur; ei enim suffragantur Text. Heb. & Versiones omnes. WOT.





*pietate saturabantur,* \* \* \* \* \* VERS. COT.  
\* \* \* \* \*

LVIII. Inspector omnium Deus, spirituum Dominus & herus universæ carnis; qui elegit Dominum Jesum Christum, & per eum nos in Deut. vii. 6. populum peculiarem; omni animæ quæ invocaverit magnificum & sanctum nomen ejus, det fidem, timorem, pacem, patientiam, æquanimi-

Christum, & nos per eum in populum peculiarem, det VERS. FELL omni animæ, quæ sanctum & gloriosum nomen ejus invocaverit, fidem, timorem, pacem, patientiam, leni-

*phetarum & Apostolorum, & præterea Sibyllæ, quemadmodum habet Clemens, in sua ad Corinthios Epistola, ἐπι δὲ καὶ τοῦ Σιβύλλης, κ. τ. λ.* Sed doctissimus Usserius, in Dissert. de Clementis & Ignatii Epistolis Cap. x. putabat locum hunc esse desumptum ex altera Clementis Epistola, quam Veteres plerique ejus esse negant; idque eò probabilius, quia Sibyllini versus eò facientes sunt, post tempora Clementis, à Christiano nescio quo scripta. Attamen Ethnici, ut Ovidius, Seneca & alii, credebant fore ut mundus conflagraret. Nec credibile est Justinum Martyrem, virum insignem, nec vulgaris eruditionis, passurum fuisse sibi ejusmodi fictis libris fucum fieri. Fraudes non nisi sensum fallunt, nec diu erat cum hæc cœperant spargi. Itaque nihil vetat me uti hac citatione, ut argumento, quod, cæteris additum, ostendat hoc opus non esse Justinum; quamvis Dr. Homelius in Animadversionibus contra Tombii In-

fantium Baptismum Cap. xiii. vir religiosus atque eruditus, omnem lapidem moverit, ut genuinum esse Justinum scetum orbi erudito ostenderet. Hieronymi Latina versio Clementis, si inveniri posset, tenebras omnes discuteret. BURT.— Quidam volunt ad hunc locum, ubi chasma est, respicere S. Irenæi verba: *Qui ignem præparaverit Diabolo & Angelis ejus.* Ut ego autem dicam quod sentio, hæc non sunt Clementis, sed ipsius Irenæi verba, & pertinent ad Traditionem Ecclesiæ, i. e. ad formulam Fidei & Doctrinæ. Forsitan in hoc chasmate locum habere potuerunt ea, quæ à S. Basilio citata ex B. Clemente apud eum non legimus hodie: Ἄλλα καὶ ὁ Κλήμης ἀρχαῖκώτερος, Ζῆ, φησὶν, ὁ Θεὸς, καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. De Spiritu Sancto, Cap. xxi. WOT.

*Εἰς λαὸν περιούσιον.]* Imitatur Paulum ad Tit. ii. 14. At Paulus è LXX hanc loquutionem mutuavit. DAV.

μονὴν, μακροθυμίαν, ἐγκράτιαν, ἰσχυρίαν καὶ  
σωφροσύνην, εἰς εὐαρέστησιν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ,  
διὰ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ προστάτου ἡμῶν Ἰησοῦ  
Χριστοῦ· δι' οὗ αὐτῷ δόξα καὶ μεγαλωσύνη,  
κράτος, πμῆ, καὶ ἄρτι καὶ εἰς πάντας τοὺς αἰῶ-  
νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΝΘ'. Τοὺς δὲ ἀπεσταλμένους ἀφ' ἡμῶν Κλαύ-  
διον, Ἐφθρον, καὶ Οὐαλέριον, Βίτωνα σὺν Φορ-  
τουνάτῳ, ἐν εἰρήνῃ μετὰ χαρᾶς ἐν πάχει ἰάνα-  
πέμφατε πρὸς ἡμᾶς, ὅπως δῶττον τὴν εὐκ-

VAR. LECT. ἰ MS. αγνιαν. ἰ MS. ανεπεμφατε.

VERS. FELL tatem, continentiam, sanctitatem & sapientiam, ut no-  
mini ejus recte placeat, per summum sacerdotem, &  
præsidem nostrum Dominum Jesum Christum, per quem

Διὰ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ προστά-  
του ἡμῶν.] Eruditus atque in-  
dustrius Criticus Photius mihi  
videtur nimis acerbè Clemen-  
tem, propter hæc loquendi  
genera, castigasse. Tertium  
hoc est, quod in hac Epistola  
carpit, quasi Clemens de Chri-  
sto non satis honorificè esset  
loquutus: οὐδ' ἐὼς διεπρεπῆς  
καὶ ὑψηλοτέρως εἴηκε περὶ αὐτοῦ  
φωνᾶς· neque, inquit, Deo con-  
venientes ἔ' sublimiores de eo  
emisit voces. Atqui pluribus  
honorificentissimas loquutiones  
adhibet, cùm dicat eum esse  
nostram salutiferam valetudi-  
nem; Pontificem Maximum no-  
strarum oblationum; custodem  
atque adiutorem nostræ infirmi-  
tatis; per eum nos ad tollere  
oculos ad altissimos cælos; ἔ' c.  
per eum nos placuisse Domi-  
no; eum nobis gustum imper-  
tiri immortalis cognitionis, qui,  
cùm sit splendor ejus majestatis,  
longè major est Angelis; Domi-  
num nostrum Christum Jesum,

scæptum majestatis Dei; &c.  
Sed in sequentibus verbis ite-  
rum mordet eum Photius: οὐ  
μὲν οὐδ' ἀπαρκαλύπτως αὐτὸν  
οὐδαμῇ ἐν τούτοις βλασφημῆ, nec  
tamen aperte usquam in hisce  
blasphemat. Quis, quaeso, sibi  
persuadeat talia voluisse Cle-  
mentem? BURT.— Si Critico  
displicuerit, quòd appellat S.  
Pater Jesum Christum ἀρχιερίᾳ  
ac προστάτην, eum eo modo  
appellant S. Paulus & S. Ig-  
natius: vide Not. ad Cap.  
xxxvi. Iniquus igitur est Pho-  
tius in S. Patrem; quum fere  
ubique per totam hanc Episto-  
lam Christi θεότητα confirmat.  
WOT.— Imò verò hæc ostendunt,  
ab Apostolorum discipulo  
scriptam hanc Epistolam,  
neque enim aliter loquuti sunt  
Apostoli; qui & ipsi de Christo  
loquuti sunt, quemadmodum  
ipse de se erat loquutus, non ut  
παραπινίζοιτο θεόλογος postea fe-  
cerunt. CLER.

Κλαύδιον, Ἐφθρον, καὶ Οὐαλέ-

tatem, continentiam, puritatem & temperantiam; VERS. COT.  
ut nomini ejus grata sit, per summum sacerdotem, & patronum nostrum Jesum Christum: per quem illi gloria, majestas, imperium, honor, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

LIX. Missos autem à nobis Claudium, Ephebum, & Valerium, Vitonem cum Fortunato, in pace cum gaudio, ad nos brevi remittite, ut

illi sit gloria, majestas, potestas, honor, & nunc, & in VERS. FELL  
secula seculorum. Amen.

LIX. Missos autem à nobis <sup>a</sup> Claudium, Ephebum, <sup>a</sup> Claudium & Valerium, Bitonem cum Fortunato, in pace cum <sup>b</sup> Ephebum, & gaudio brevi ad nos remittite, ut citius votis expetita, <sup>b</sup> Valerium Bitonem. WOT.

ριον, Βίτανα σὺν καὶ Φορτυνάτῳ.]  
Vide annon sublatâ subdistinctione scribendum sit potiùs Κλαύδιον Ἐφεβον, & Οὐαλίριον Βίταν. BOIS.—Junius quinque viros à Corinthiis missos fuisse sensit; ego tres tantùm, quorum duo videntur esse liberti in familias Claudiorum & Valeriorum adsciti: quam conjecturam confirmat Ep. Cestriensis in Notis suis in Epistolam S. Ignatii ad Smyrναeos. WOT.—Cùm imperium in Claudia familia diu versaretur, non mirum plurimos libertos eo nomine honestatos. Et ex Cæsaris domesticis, plures fidem Christianam amplexos, docet nos Apostolus, Phil. iv. 22. Vide 2 Tim. iv. 21. FELL.—Ephebus ille memoratur inter Clementis discipulos in Beati illius historia, ad calcem Pseudo-Abdiæ à Lazio vulgati. Sed pro *Ephebus* vitiosè legitur *Phebus*. COLOM.—De Valerio Episcopo Treverensi, dis-

cipulo D. Petri Apostoli, agunt Martyrologia ad 29. Januarii. COT.

Σὺν καὶ Φορτυνάτῳ.] Sic MS. Forsan legendum σὺν Γαίῳ Φορτυνάτῳ, nam Ephebo, & Vitoni suo data sunt prænomena. Hujus, ut videtur, Fortunati meminit etiam Paulus I Cor. xvi. 17. DAV.—Habet in fine Prioris ad Corinthios nomen Φορτυνάτου, sive juxta alios Codices Φορτυνάτου, ut hoc loco. Quem Φορτυνάτον trigésimum quartum inter lxx. Discipulos constituit auctor Chronici Alexandrini. p. 506. COT.—Idem esse videtur, qui à S. Paulo memoratur; qui, cùm fuerit jam ætate valde provectus, magnæque apud Ecclesiam Corinthiorum famæ & autoritatis; à Corinthiis missus Romam venit, ut Romanos de schismate certiores faceret, & posceret eorum opem ad sedandas lites infelices apud ipsos ortas. WOT.

ταίαν καὶ ἐπιποθέτην ἡμῖν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν ἀπαγγέλλωσιν· εἰς τὸ <sup>2</sup> τάχιον καὶ ἡμᾶς χαρῆσαι περὶ τῆς <sup>3</sup> εὐσταθείας ὑμῶν. Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μετ' ὑμῶν, καὶ μετὰ πάντων πανταχῆ τῶν κεκλημένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ· δι' οὗ αὐτῶ δόξα, πρῆ, κράτος, καὶ μεγαλωσύνη, δόξος αἰώνιος, ἀπὸ τῶν αἰώνων, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

VAR. LECT.

<sup>2</sup> ταχειον.<sup>3</sup> ευσταθιας.

& desiderandæ vestræ pacis ac concordiaë nuntium afferant, & nos de statu vestro recte ordinato citius gaudea-

[Ἐπιποθέτην.] Malim ἰπιπί- adjectiva composita sunt fere  
θετον [ut Codd. impr.] quia communis generis: sic à qui-

AD CORINTHIOS. EP. I. 221

citiùs optabilem nobisque desideratissimam pacem VERS. COT.  
 & concordiam annuncient: quò & nos de vestra  
 tranquillitate ocyùs gaudeamus. Gratia Domini  
 nostri Jesu Christi sit vobiscum, & cum omni-  
 bus ubique vocatis à Deo, & per ipsum: per  
 quem ei gloria, honor, potentia, majestas, &  
 folium æternum, à sæculis, in sæcula sæculo-  
 rum. Amen.

mus. Gratia Domini nostri Jesu Christi sit vobiscum, VERS. FELL  
 & cum universis ubique à Deo, & per eum vocatis; per  
 quem illi sit gloria, honor, potestas, majestas, & domi-  
 natio sempiterna, à seculis, in secula seculorum. Amen.

busdam malè, ni fallor, scri- rorem errâsse viros cætero-  
 bitur *αι ἑρθίδοξαι ἐκκλησίαι*, pro quin valde eruditos comperio.  
*ἑρθίδοξαι ἐκκλησίαι.* Hunc er- BOIS.

---

---

---

# J. B. COTELERII JUDICIUM

DE POSTERIORE EPISTOLA

## S. C L E M E N T I S.

**E**XSTAT de hac Epistola judicium magni Critici Eusebii, Hist. Eccles. iii. 38. ἵστέον δ' ὡς καὶ δευτέρα τις εἶναι λέγεται τοῦ Κλήμεντος ἐπιστολή· οὐ μὴν ἐστ' ὁμοίως τῆς προτέρας καὶ ταύτην γνώριμον ἐπιστάμεθα, ὅτι μηδὲ τοὺς ἀρχαίους αὐτῇ κεχρημένους ἴσμεν. Quæ à Rufino, uti solet, indiligenter redduntur sic: *Dicitur tamen esse & alia Clementis Epistola, cujus nos notitiam non accepimus.* Nec magis accuratè Hieronymus, Libro De viris illustribus; *Fertur & Secunda esse ex ejus nomine Epistola, quæ à Veteribus reprobatur.* Et Photius Μυριοβιβλου Cod. 112, 113. ἡ δὲ λεγομένη δευτέρα πρὸς τοὺς αὐτοὺς, ὡς νόθος ἀποδοκιμάζεται. Neque enim dicit Eusebius, Secundam Clementis Epistolam notam esse, & ab Antiquis reprobata; dicit solummodo ignoratam fuisse, in citationibus à Veteribus prætermittam, in dubium vocatam: unde eodem loci & alibi Priorem nuncupat ὁμολογουμένην, ἀνωμολογημένην παρὰ πᾶσιν. Itaque rectiùs in Nicephoro Lib. iii. C. 18. habetur; καὶ ἄλλη δὲ αὐτοῦ φέρεται ἐπιστολή, τῆς προτέρας κατὰ πολὺ ἀποδέουσα· περὶ ἧς ὁ αὐτὸς φησιν

φθιν Εὐσέβιος, μὴ ἐν ἐπιστήμῃ ταύτης τοὺς ἀρχαίους εἶναι. Maximus in Prologo ad Dionysii Opera, agens de Eusebio, καὶ μὴν οὔτε Πανταίνου τοὺς πόρους ἀνέγραψεν, οὔτε τοῦ Ῥωμαῖου Κλήμεντος, πλὴν δύο καὶ μόνων ἐπιστολῶν. Et verò quemadmodum Cæsariensi Episcopo credimus, dubitatum fuisse de Auctore nostræ Epistolæ; quemadmodum non possumus nunc, post deperditos tot primorum Patrum libros, memoriam illius accusare, quæ tamen non semper fida extitit: ita negamus inde consequi, pro Pseudepigrapha necessariò habendam Epistolam; cùm fieri quiverit, ut Opus genuinum in controversiam venerit, & à primis Ecclesiæ scriptoribus non fuerit celebratum. Certè ea dubitatio, ea omisso, non deterruerunt Auctorem Canonum Apostolicorum Can. ult. Epiphanium Hær. xxvii. 6. xxx. 15. & eum qui Librum Pontificalem composuit, quò minùs de Clementinis Epistolis, perinde ac nihil intercederet inter illas discriminis, loquerentur. Mitto enim Niconem, de quo ad superioris Epistolæ Cap. xiv. Imò quod admodum mirere, id ab ipsis Hieronymo ac Photio designatum, quando suam non Eusebii proponunt opinionem: ille in Volumine i. adversùs Jovinianum Cap. 7. hic in Myriobibli Cap. 126. Quinetiam utramque inter Sacræ Scripturæ libros collocasse videntur Ecclesiæ illæ, quæ Canonibus Apostolicis regebantur, quique eos Canones in Novi Testamenti Voluminibus recenset Johannes Damascenus Orthodoxæ fidei Lib. iv. Cap. 18. & quotquot Bibliorum codicibus utebantur simili-

bus

## COTELERII JUDICIUM

bus illi Theclæ, è quo duæ istæ Epistolæ prodierunt. Accedit huc quòd eadem utrobique apparent Antiquitatis notæ, eadem interdum verba usurpantur; nec tantam diversitatem habet stylus, quin ab eodem Scriptore variis temporibus diversisque pro causis oriri potuerit. Dionysius autem Corinthius scribens ad Romanos apud Eusebium Lib. iv. Cap. 23. ideo unius tantùm Epistolæ Clementis mentionem facit, quia loquitur de Litteris Romanorum nomine datis ad Corinthios: at posterior Clementis, etsi, teste Photio, ad Corinthios quoque esset scripta, non tamen, sicut prior, Ecclesiæ Romanæ nomen, sed Romani Pontificis præferebat. Indicatur id appellatione, ἀδελφοί μου, quam in Secunda non semel positam invenies, nusquam in Priore.

Objicit Jacobus Usserius, Dissertatione de scriptis Ignatii, &c. Cap. x. ad hunc modum; Epistola titulo Clementis ad Corinthios ornata, proferebat (quemadmodum ex Quæstionibus ad Orthodoxos, Justino Martyri tributis, Resp. ad Quæst. 74. intelligimus) Carmina Sibyllina, quæ Clementis temporibus posteriora fuerunt; unde colligitur eam citationem cùm in priore Clementis Epistola nusquam compareat, ad alteram referri debere, quæ ejusdem nomine falsò inscribatur. Infirmum planè argumentum. Audi verba Pseudo-Justini: εἰ τῆς παρούσης καταστάσεως τὸ τέλος ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ πυρὸς κρίσις τῶν ἀσεβῶν, καθὼς φασὶν αἱ γραφαὶ προφητῶν τε καὶ ἀποστόλων, ἔτι δὲ καὶ τῆς Σιβύλλης, καθὼς φησὶν ὁ μακάριος Κλήμης ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ.



στολῆ· κ.τ.λ. *Si presentis rerum status finis est, impiorum per ignem iudicium, prout testantur Prophetarum & Apostolorum scripta, atque insuper Sibyllæ ipsius, quemadmodum ait beatus Clemens in Epistola ad Corinthios; &c.* Quæ in Gallicam linguam ita vertit David Blondellus de Sibyllis Lib. i. Cap. 20. ac si legisset, ἐν τῇ πρώτῃ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ. Sed erratum est properantis hominis, nimiumque memoriâ fidentis. Itaque cùm Pseudo-Justinus generatim de Epistolis loquatur, neutra autem ad nos integra pervenerit, temere ab Usserio asseveratur res, quam nullo modo potuit rescire. Quinimo si divinationibus indulgere liceat, crediderim in Primæ Epistolæ lacuna ad Cap. lvii. factam Sibyllæ mentionem. Atque conjecturæ fundum & auctorem do S. Irenæum adversus Hær. Lib. iii. Cap. 3. *Sub hoc igitur Clemente, dissensione non modicâ inter eos qui Corinthi essent fratres factâ, scripsit quæ est Romæ Ecclesia potentissimas Litteras Corinthiis, ad pacem eos congregans, & reparans fidem eorum, & annuncians* [annuncians omittitur in Græco apud Eusebium Lib. v. Cap. 6. & Nicephorum Lib. iv. Cap. 15. fortè ob similitudinem participiorum ἀναγειοῦσα & ἀναγγέλλουσα. Nam Rufinus videtur hoc quoque in Eusebio legisse, dum interpretatur *exprimens*] *quam in recenti ab Apostolis receperant* [ex Eusebio, Rufino, Nicephoro, atque ex sensu scribendum *receperat*] *traditionem, annunciantem unum Deum omnipotentem, factorem cæli & terræ, plasmatorem hominis; qui induxerit*

## COTELERII JUDICIUM

*Cataclysmum, & advocaverit Abraham; qui eduxerit populum de terra Ægypti, qui collocatus sit Moysi, qui Legem disposuerit, & Prophetas miserit, qui ignem præparaverit Diabolo & Angelis ejus.* Brevem enumerationem Caputum, in hac Ecclesiæ Romanæ Epistola contentorum, sanctus Martyr instituit. Ea autem omnia adhuc legere est, excepto ultimo, quod dubio procul lacuna illa circa finem interjecta complectebatur. Quis porrò non videt, ubi *ignis Diabolo & Angelis ejus præparatus* memorabatur, ibi commodè potuisse agi *de mundi fine, ac de impiorum per ignem judicio* tunc futuro; ideoque & *Sibyllæ* mentionem fieri?

Ait tamen vir perdoctus, non licuisse per tempus Clementi ex Sibyllinis Carminibus, utpote ipso posterioribus, testimonium petere. Hoc probandum erat, non modò dicendum: quod si constaret, requirerem prædictarum *Quæstionum* Codices MSS. num pro *καθὼς* haberent *καὶ ὡς*, aut *καὶ καθὼς*. Verùm super Sibyllinis Versibus exploratum non habetur, quando cœperint apud Christianos evulgari. Si verò agatur de Sylloge quâ hodie utimur, pro certo haberi debet, eam multò post Apostolica tempora lucem vidissè. Nonnulli sanè in ea versus leguntur, ætate posteriores Scriptis Patrum Sibyllina Oracula citantibus: quales hi duo,

Οὐκέτι γὰρ παρὰ σεῖο τὸ τῆς φιλοφρέμονος ὕλης  
Παρθενικαὶ κούραι πῦρ ἔνθεν εὐρήσουσιν.

in Ῥαψωδία nostra Lib. v. post medium: sunt enim de incenso Vestæ templo sub finem imperii

Commodi,

Commodi, proindeque cùm jam Justinus, Athenagoras, & Theophilus Antiochenus Sibyllina in testimonium pro fide Christiana advocassent. Ac Origeniani cujusdam manum redolet Libri ii. finis, ad quem Scholiastes Græcus sic annotabat :

Ψεύδη προφάνως · οὐδὲ γὰρ λήξει ποτέ  
 Τὸ πῦρ κολάζον τοὺς κατακεκριμένου .  
 Καὶ γὰρ ἂν εὐξάμην τοῦθ' οὕτως ἔχειν,  
 Οὐλαῖς μεγίσταις σφαλμάτων ἐστιγμένος,  
 Αἱ μείζονος χρήσουσι φιλανθρωπίας.  
 Ἄλλ' αἰσχυνέσθω φληναφῶν Ὀριγένης,  
 Πέρας γενέσθαι τῶν κολάσεων λέγων.

Rectéque observat qui nostrâ ætate plurimos judicio superavit Gerardus Vossius De Poetis Græcis Cap. i. non extitisse temporibus Justinii Martyris, Tatiani, Clementis Alex. Eusebii, aliorumque multorum, Versus Sibyllinæ Collectionis Lib. i. & Lib. iii. de Sibylla Noæ coætanea ; quandoquidem ex illorum Patrum professione, nulla è Sibyllis Mosem antiquitate superavit. Ex quibus intelligitur, non unum Poetam Sibyllam se esse finxisse, sed plures, diverso tempore, quorum versus disjectos unum in corpus confarcinator incertus multò post denatos Apostolos compegerit.

Quod autem à pluribus existimatur, primo sæculo ac principio secundi, Sibyllam à Christianis Scriptoribus citari nequivisse ; id verò ego inficior, rationibus adductus non paucis. Quoniam, scilicet, gratis ac sine fundamento illud asseritur. Deinde quia viventibus Apostolis, ac Luca scribente Evangelium, multa Apocrypha & Pseudepigrapha

## COTELERII JUDICIUM

otiosi temerariique homines edebant, inquit Origenes Hom. i. in Lucam, eumque sæpissime sequens Hieronymus Proœm. Comment. super Matt. necnon Titus, Ambrosius, Beda, Euthymius, Theophylactus ad 1. vers. Evang. Lucæ: quidni & in illis quædam Sibyllino nomine? Ad hæc certum est ex Varrone, Cicerone, Tacito, Suetonio, Plutarcho, multa vana & supposititia inter Paganos quasi Sibyllina fuisse circumlata, ante & statim post primordia nostræ Religionis: hoc exemplo cur non idem evenerit apud Nos? Adjice his testimonium Hermæ Lib. i. Vis. ii. Cap. 4. Concludo, nihil vetare quin vero Clementi laudata fuerit Sibylla, in re præfertim Ethnicis non ignota, mundi videlicet fine, ac impiorum per ignem judicio: de qua consule præcipuè Justinum Martyrem Apolog. ii. p. 66. & Sibyllina nostra Oracula Lib. ii. & iii. Ac forsan Clemens exemplaria viderat antequam à Christianis (ut conqueritur Celsus apud Origenem Lib. vii. contra eum) fuissent interjectis pluribus interpolata.

Cæterùm videtur hæc Secunda Epistola ante primam esse scripta. Quandoquidem innuit fragmentum illius pacifica tempora; & ex Photii Codice 126. colligimus diffidii Corinthiaci in ea factam non fuisse mentionem: at si data esset post priorem, hoc est, post finem persecutionis Domitiani, tempore pacis, atque ante persecutionem sub Trajano redintegratam, non prætermisisset discordiam aut reconciliationem Corinthiorum, cum utrumque tempus solummodo annus sejungat. Quare missam arbitror inter duas pri-  
mas

mas persecutiones, Neronis ac Domitiani, & ante seditionem Corinthi excitatam.

Omittebam hîc, ut in Veterum Testimoniis, duo quæ postea occurrerunt loca. Primus locus est Præfationis Concilii Nicæni, Latinæ ex Arabico per Abrahamum Ecchellensem factæ; in quo dicitur Clementem Epistola ii. mentionem fecisse Sectarum 70. Verùm illa Epistola, si eadem est ac nostra, nec est planè Apocrypha, nequaquam retulit 70. Hæreses, retulit forsân 7. Alterum locum deprompsi ex optimis membranis codicis admodum antiqui in Bibliotheca PP. Soc. Jesu, copiam faciente Gabriele Cossartio, viro cùm insignis doctrinæ, tum prolixæ humanitatis. Est autem S. Damasceni Eclogarum Sacrarum Cap. Περὶ τῶν προσκαίρων καὶ τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν, καὶ ὅτι χρὴ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα προτιμᾶν. quod respondet Capiti 20. Libri ii. Parallelorum editorum.

Τοῦ ἀγίου Κλήμεντος ἐκ S. Clementis, ex Epistola ii. ad Corinthios.

Οὐ τῶν παρόντων αἰσθητικὸς συνίησιν ὡς οὔτε ἂν λογίζονται τινε εἶναι περπνά, ξένα καὶ μακράν ἐστι τῶν ἀπεχθῶν. ἀλλὰ καὶ πλοῦτος πολλάκις μᾶλλον πενίας ἐθλίψε, καὶ ὑγεία πλέον ἤνιάσῃ νόσου. καὶ καθόλου τῶν λυπηρῶν

QUI res presentis vitæ agnoscit, intelligit neque ea quæ nonnulli jucunda reputant, aliena esse aut procul dissita ab iis quæ odio habentur. Quinetiam divitiæ sæpe numero magis quàm paupertas laeserunt, & sanitas plus morbo afflixit. In

καὶ

καὶ φευκτῶν πάντων *summa, gratarum rerum*  
 ὑπόθεσις καὶ ὕλη, ἢ *ac optatarum affluentia*  
 τῶν ἀσπαστῶν καὶ *evadit in causam & ma-*  
 κατ' εὐχὴν περιβολὴν *teriam omnium tristium*  
 γίνεται. *atque detestatarum.*

---

---

---

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄.

---

S. C L E M E N T I S

E P I S C O P I R O M A N I

E P I S T O L A A D C O R I N T H I O S I I .

---

---

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ  
ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ

ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ Β΄.

**Α** Δελφοί, οὕτως δεῖ ἡμᾶς φρονεῖν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὡς περὶ Θεοῦ, ὡς περὶ κριτοῦ ζώντων καὶ νεκρῶν· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας ἡμῶν· ἐν τῷ γὰρ φρονεῖν ἡμᾶς μικρὰ περὶ αὐτοῦ, μικρὰ καὶ ἐλπίζομεν λαβεῖν· καὶ οἱ ἀκούοντες ὡσπερ μικρῶν ἀμαρτάνομεν, οὐκ εἰδότες πόθεν ἐκλήθημεν, καὶ ὑπό τινος, καὶ εἰς ὄν τόπον, καὶ ὅσα ὑπέμεινεν Ἰησοῦς Χριστὸς παθεῖν ἕνεκα ἡμῶν. Τίνα οὖν ἡμεῖς αὐτῷ δώσομεν ἀντιμισθίαν; ἢ τίνα καρπὸν ἀξίον οὐ ἡμῖν αὐτὸς ἔδωκεν; πόσα δὲ αὐτῷ<sup>1</sup> ὀφείλομεν ὅσα; τὸ φῶς γὰρ ἡμῖν ἐχαρίσατο, ὡς πατὴρ υἱοῦς ἡμᾶς προσηγέρευσεν, ἀπυλλυμένους ἡμᾶς ἔσωσεν. Ποιοῦν αἶνον αὐτῷ<sup>2</sup> δώσομεν, ἢ μισθὸν ἀντιμισθίας ὧν ἐλάβομεν;

<sup>1</sup> MS. οφίλομεν.

<sup>2</sup> δωσωμεν.

Ὡς περὶ Θεοῦ.] Immeritò Photius vitio vertit scriptori huic, quòd nullas de Salvatore nostro Deo convenientes, ac sublimiores voces protulerit; cùm hìc in Epistolæ limine disertis verbis dicat, oportere de ipso sentire ὡς περὶ Θεοῦ. Porro inferiùs Cap. viii. dicat de ipso, ὄντα τὸ πρῶτον πνεῦμα ἐγένετο σὰρξ, verbis à D. Johanne

mutuatis, Cap. i. 14. & iv. 14. ubi dicitur πνεῦμα ὁ Θεός. FELL.

Μικρὰ φρονεῖν περὶ τῆς σωτηρίας.] Pro Judæorum placito Messiaë regnum in terris somniantium; aut ad eorum dogma, qui promissa ad allegorias trahebant, dicentes resurrectionem præterisse, 2 Tim. ii. 18. FELL.



---

---

# S. C L E M E N T I S

E P I S C O P I R O M A N I

## EPISTOLA AD CORINTHIOS II.

**F**Ratres, ita sentire nos oportet de Jesu VERS. COT.  
Christo, tamquam de Deo, tamquam de  
judice vivorum & mortuorum; nec decet  
nos humilia sentire de salute nostra: dum enim  
humiliter sentimus de illo, parva etiam accepturos  
nos speramus: & dum tamquam exigua audi-  
mus, peccamus, nescientes unde & quo modo  
vocati sumus, & à quo, & in quem locum, &  
quanta sustinuit Jesus Christus pati propter nos.  
Quam igitur nos ipsi dabimus remunerationem,  
aut quem fructum dignum eorum quæ nobis ipse  
dedit? Quanta verò ei debemus pia? Nam lu-  
cem nobis largitus est; tamquam pater filios nos  
appellavit, pereuntes nos servavit. Qualem ipsi  
laudem tribuimus, aut mercedem compensationis

Καὶ οἱ ἀκούοντες.] Hiulca vi-  
detur hæc sententia. Junius  
& Colomesius legendum esse  
conjecerunt, Καὶ τοῖς ἀκούοντες  
ὡς περὶ μικρῶν. Boisius, Καὶ εἰ  
ἀκούομεν τῶν περὶ Χριστοῦ, ὡς περ  
μικρῶν. Fortè legendum est,  
Καὶ ἡμεῖς εἰ ἀκούοντες τούτων,  
ὡς περ μικρῶν, κ. τ. λ. WOT.

Ὁρείλομεν ὅτια.] Act. xiii. 34.  
Eximia Davidi à Deo promis-

sa beneficia, dicuntur illius ὅτια  
τὰ πιστά. Quæ Es. liii. 5. au-  
diunt חסריו רור הנאמניו.  
Hæc fidelibus omnibus per  
Christum etiamnum debentur;  
unde & illi ceu ἀντιμισθίαν, ejus-  
dem generis vices rependere  
debent. FELL.

Ποιοῦν.] Lege Πῶν οὔν. WOT.  
μισθὸν ἀντιμισθίας.] Locutio  
desumpta ex Psalm. cxvi. 11.

πυροὶ ὄντες τῇ διανοίᾳ, προσκυνοῦντες λίθους  
καὶ ξύλα, καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ χαλκόν,  
ἔργα ἀνθρώπων, καὶ ὁ βίος ἡμῶν ὅλος ἄλλο  
οὐδὲν ἦν εἰ μὴ θάνατος. Ἀμαύρωσιν οὖν περι-  
κείμενοι, καὶ τοιαύτης ἀχλύος γέμοντες ἐν τῇ  
όρασει, ἀνεβλέψαμεν, ἀποδέμενοι ἐκείνο ὁ περι-  
κείμεθα νέφος, τῇ αὐτοῦ θελήσει. Ἠλέησεν γὰρ  
ἡμᾶς, καὶ σπλαγχνισθεὶς ἔσωσεν, δεασάμενος  
ἐν ἡμῖν πολλὴν πλάνην καὶ ἀπώλειαν, καὶ μη-  
δεμίαν ἔλπιδα ἔχοντες σωτηρίας, εἰ μὴ τὴν  
παρ' αὐτοῦ. Ἐκάλεσεν γὰρ ἡμᾶς οὐκ ὄντας,  
καὶ ἠθέλησεν ἐκ μὴ ὄντος εἶναι ἡμᾶς.

Β'. Εὐφράνθητι στεῖρα ἢ οὐ πικτούσα, ῥῆξον  
καὶ βόησον ἢ οὐκ ὠδίουσα, ὅτι πολλὰ τὰ τέκνα  
τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν ἄνδρα.  
Ο' εἶπεν, Εὐφράνθητι στεῖρα ἢ οὐ πικτούσα, ἡμᾶς  
εἶπεν· στεῖρα γὰρ ἦν ἡ ἐκκλησία ἡμῶν, πρὸ τοῦ  
δοῦναι αὐτῇ τέκνα. Ο' δὲ εἶπεν, Βόησον ἢ οὐκ  
ὠδίουσα, τοῦτο λέγει, τὰς προσευχὰς ἡμῶν  
ἀπλῶς ἀναφέρειν πρὸς τὸν Θεόν, μὴ, ὡς αἱ ὠδί-  
νουσαι, ἐγκακῶμεν. Ο' δὲ εἶπεν, Ὅτι πολλὰ  
τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου, μᾶλλον ἢ τῆς ἐχούσης τὸν  
ἄνδρα· ἐπεὶ ἐρημος ἐδέσκει εἶναι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ  
ὁ λαὸς ἡμῶν, ἰσὺ δὲ πιστεύσαντες, πλείονες ἐγε-

VAR. LECT.

3 ἐλπίδα.

quæ ita auctori nostro placuit, ut eam ter in brevi hac Epitola repetiverit. Quemadmodum enim qui Dei patientiâ abutuntur, & flagitiis ad iram provocant, dicuntur ipsum *servitute* premere, Es. xliiii. 24. & qui pauperibus subveniunt cœnari Deo, Prov. xix. 17. ita qui mandatis ejus obsequuntur, & pietatis officia præstant; non

incommodè vices referre, & mercedem rependere censentur. FELL.

[Ἐχούσης.] Lege ἔχοντες. COT.  
Εὐφράνθητι στεῖρα.] Locus hic Es. liv. 1. ab ipsis Judæis ad Messîæ tempora refertur; & ab Apostolo in hanc mentem laudatur, Gal. iv. 27. FELL.

[Ἐγκακῶμεν.] Verbo ἐγκακῶμεν usus fuerat Symmachus Inter-

eorum quæ accepimus? Qui mente eramus capti, VERS. COT.  
 & adorabamus lapides, ligna, aurum, argentum,  
 atque æs, hominum opera; & tota nostra vita  
 nihil aliud erat quàm mors. Obscuritate itaque  
 circumdati, & tali caligine plenum habentes vi-  
 sum, respeximus, ipsius voluntate deponentes eam  
 quâ cingebamur nebulam. Nam miseratus est  
 nos; & visceribus commotus, salvos fecit; cùm  
 in nobis multum errorem ac interitum spectâsset,  
 nec habere nos ullam salutis spem, nisi eam quæ  
 ab ipso. Vocavit enim nos qui non eramus, &  
 voluit è nihilo esse nos.

II. *Lætare sterilis, quæ non paris; erumpe &* Is. liv. 1.  
*clama, quæ non parturis: quia multi filii desertæ,*  
*magis quàm ejus quæ habet virum.* Quod dixit,  
*Lætare sterilis quæ non paris;* nos dixit: sterilis  
 quippe erat Ecclesia nostra, ante quàm dati essent  
 ei liberi. Quod verò dixit, *Clama quæ non par-*  
*turis;* hoc dicit, <sup>a</sup> Preces nostras ad Deum om- a ut preces no-  
 nino, ut parturientes solent, non deficiamus re- ltras Deo of-  
 ferre. Quod autem dixit, *Quia multi filii desertæ,* feramus sub-  
*magis quàm ejus quæ habet virum:* Quandoqui- missè, neque  
 dem populus noster desertus esse videbatur & Deo parturientium  
 orbatus; nunc verò cùm credidimus, plures facti instar vocife-  
remur. W. G. .

pres Num. xxi. 5. vertens ἐνε- ὕμῶν, scribere oportet apud  
 κήκῃσιν quod LXX verterant Gregorium Theologum Orat.  
 προσώχθισιν. Prætulit tamen 44. εἰ μὴ ἐκκακῶμεν ἐν ταῖς θλί-  
 ἐκκακῶμεν, ob Luc. xviii. 1. ψσει, sublato typographico  
 quò respexisse videtur Clemens, mundo ἐκκακῶμεν. COT.—  
 Ἐλθε δὲ καὶ παρεβόλην αὐτοῖς Quum autem ἐκκ κίω apud He-  
 ποιεῖ τὸ θεῖον πᾶνιοτε προσέχεσ- fycynium idem significat quod  
 θαι, καὶ μὴ ἐκκακεῖν. Simili mo- ὕψω, eam vocem retinendam  
 do propter verba Apostoli E- esse exitimo: μὴ ὡς αἱ ὠδινου-  
 phet. iii 13. Διὸ αἰτούμεν μὴ σαι ἐκκακῶμεν, ne sicut mulieres  
 ἐκκακεῖν ἐν ταῖς θλίψεσι μὴ ὑπὲρ *parturientes vociferemur.* W. G. .

νόμεθα τῶν δοκούντων ἔχειν Θεόν. Καὶ ἑτέρα δὲ γραφὴ λέγει, ὅτι οὐκ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὺς. Τοῦτο λέγει, ὅτι δεῖ τοὺς ἀπολλυμένους σώζειν. Ἐκεῖνο γὰρ ἔστιν μέγα καὶ θαυμαστόν, οὐ τὰ ἐστώτα στηρίζειν, ἀλλὰ τὰ πέπτοντα· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ἠδέλησεν σώσαι τὰ ἀπολλύμενα, καὶ ἔσωσεν πολλοὺς ἑλθὼν, καὶ καλέσας ἡμᾶς ἤδη ἀπολλυμένους.

Γ'. Τοσοῦτον οὖν ἔλεος ποιήσαντος αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς· πρῶτον μὲν ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες τοῖς νεκροῖς θεοῖς οὐ δύνομεν, καὶ οὐ προσκυνοῦμεν αὐτοῖς, ἀλλὰ ἔγνωμεν δι' αὐτοῦ τὸν πατέρα τῆς ἀληθείας· τίς ἢ ἡ γνῶσις ἢ πρὸς αὐτὸν, ἢ τὸ μὴ ἀρεῖσθαι δι' οὗ ἔγνωμεν αὐτόν; Λέγει δὲ καὶ αὐτός. Τὸν ὁμολογήσαντά με ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ πατρὸς μου. Οὗτος οὖν ἔστιν ὁ μισθὸς ἡμῶν, εἴαν οὖν ὁμολογήσωμεν δι' οὗ ἐσώδημεν. Ἐν τίνι δὲ αὐτὸν ὁμολογοῦμεν; ἐν τῷ ποιεῖν ἃ λέγει, καὶ μὴ παρακούειν αὐτοῦ τῶν ἐντολῶν, καὶ μὴ μόνον χεῖλεσιν αὐτὸν τιμᾶν, ἀλλ' ἐξ ὅλης καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας. Λέγει δὲ καὶ ἐν τῷ Ησαΐα, Ὁ λαὸς οὗτος τοῖς χεῖλεσιν με τιμᾶ, ἢ δὲ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπεστίν ἀπ' ἐμοῦ.

Δ'. Μὴ μόνον οὖν αὐτὸν καλῶμεν Κύριον· οὐ γὰρ τοῦτο σώσει ἡμᾶς· λέγει γὰρ, Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, σωθήσεται, ἀλλὰ ὁ ποιῶν τὴν δικαιοσύνην. Ὡστε οὖν, ἀδελφοί, ἐν τοῖς ἔργοις ὃ αὐτὸν ὁμολογῶμεν, ἐν τῷ ἀγα-

VAR. LECT. <sup>1</sup> MS. ελαίος. <sup>2</sup> γνῶσεις. <sup>3</sup> MS. αυτων.

[Ἄλλὰ ἁμαρτωλοῦς.] In Nov. Wot. Test. adduntur ἢ μετανοίας in Ἐάν εἶν.] Vox οὖν videtur Codd. impr. sed Codd. MSS. haberi hoc in loco parum optimæ fidei non ea agnoscunt. rectè; legerem μὲν vel αὐτόν.

sumus iis qui Deum habere censebantur. Alia VERS. COT. quoque Scriptura ait, *Non veni vocare justos, sed* Matt. ix. 13. *peccatores.* Hoc dicit: quòd debeat pereuntes servare. Illud siquidem magnum & admirabile est; non, fulcire quæ stant, sed quæ cadunt. Sic & Christus servare voluit pereuntia, & multos servavit dum venit, dumque nos jam pereuntes vocavit.

III. Cùm igitur tantam misericordiam erga nos ipse fecerit: primò quidem, quòd nos qui vivimus, Diis mortuis non sacrificamus, nec adoramus eos; sed per ipsum, cognovimus veritatis Patrem: quænam est agnitio ad eum, nisi ut non negemus illum, per quem agnovimus eum? Ait verò etiam ipse; *Qui me confessus fuerit in* Matt. x. 32. *conspectu hominum, confitebor ipsum in conspectu Patris mei.* Hæc est itaque merces nostra, si quidem confiteamur eum per quem servati sumus. In quonam autem illum confitebimur? Faciendo quæ dicit, & mandata illius non spernendo; nec solùm labiis eum honorando, sed ex toto corde, & ex tota mente. Dicit quippe in Esaia; *Populus iste labiis me honorat: cor autem eorum longè* If. xxix. 13. *abest à me.*

IV. Non modò igitur ipsum vocemus Dominum; id enim non salvabit nos: siquidem ait, *Non omnis qui dicit mihi, Domine, Domine, salva-* Matt. vii. 21. *bitur; sed qui facit justitiam.* Itaque, fratres, in operibus ipsum confiteamur; in diligendo <sup>a</sup> alii<sup>a</sup> ipsum.

WOT.—Lege *ἐν συνομολογήσω*. [*Ἐν τῇ ἀγαπῇ αὐτοῦ.*] Lege *μὲν*, vel *ἐπὶ αὐτόν*, utraque enim *ἀλλήλους*. Simile mendum occurrit infra, Cap. xii. DAV.—Legendum puto *αὐτόν*. WOT.

πάν αὐτούς, ἐν τῷ μὴ μοιχᾶσθαι, μηδὲ καταλαλεῖν ἀλλήλωτ, μηδὲ ζηλοῦν, ἀλλ' ἐγκρατεῖς εἶναι, ἐλεήμονα, ἀγαθούς· καὶ συμπάσχειν ἀλλήλοις <sup>2</sup> ὀφείλομεν, καὶ μὴ φιλαργυρεῖν· ἐν τ[ού]τοις ἔργοις ὁμολογῶμεν τὸν [Θεόν], καὶ μὴ ἐν τοῖς ἐναντίοις· καὶ οὐ δεῖ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους, μάλλον ἀλλὰ τὸν Θεόν. Δ[ιά] τοῦτο ταῦτα ἡμῶν πρᾶσσόν[των] εἶπεν ὁ Κύριος, Ἐὰν ἦτε μετ' ἐμο[ῦ] συνηγμένοι ἐν τῷ κόλπῳ μ[οῦ], καὶ μὴ ποιῆτε τὰς ἐντολάς μο[ῦ], ἀποβαλῶ ὑμᾶς· καὶ ἐρῶ ὑμῖν, Ὑπάγετε ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς, πόθεν ἔστε, ἐργάται ἀνομίας.

Ε'. Ὁθεν, ἀδελφοί, καταλείψαντες τὴν παροιμίαν τοῦ κόσμου τούτου, ποιήσωμεν τὸ δέλημα τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, καὶ μὴ φοβηθῶμεν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. Λέγει γάρ ὁ Κύριος, Ἔσσεθε ὡς ἀρνία ἐν μέσῳ λύκων. Ἀποκριθεῖς δὲ ὁ Πέτρος αὐτῷ λέγει, Ἐὰν οὖν διασπαράξωσιν οἱ λύκοι τὰ ἀρνία; Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ Πέτρῳ, Μὴ φοβεῖσθε τὰ ἀρνία τοὺς λύκους μετὰ τὸ ἀποθανεῖν αὐτά· καὶ ὑμεῖς μὴ <sup>1</sup> φοβεῖσθε τοὺς <sup>2</sup> ἀποκτείνοντας ὑμᾶς, καὶ μηδὲν ὑμῖν δυναμένους ποιεῖν, ἀλλὰ <sup>3</sup> φοβεῖσθε τὸν μετὰ τὸ ἀποθανεῖν ὑμᾶς, ἔχοντα ἐξουσίαν ψυχῆς καὶ σώματος, τοῦ βαλεῖν εἰς θένναν πυρός.

VAR. LECT. <sup>2</sup> οφίλομεν.  
3 φοβεῖσθαι.

<sup>1</sup> MS. φοβεῖσθαι.

<sup>2</sup> αποκτενοντας.

[Ἐν τοῦτοις.] Exhibent Codd. impr. ἐν τῶ ἀγαθοῖς τοῖς, at Cod. MS. ἐν τ-- τοῖς ἐργοῖς, proculdubio τούτοις. WOT.

[Ἀνθρώπους μάλλον ἀλλὰ τὸν.] Legendum puto ἀλλὰ τὸν sine μάλλον, vel μάλλον ἢ τὸν. BOIS.

[Ἐὰν ἦτε μετ' ἐμοῦ συνηγμένοι, κ.τ.λ.] Periodus ista, quod au-

tori nostro solenne est, ex multis S. Scripturæ locis conflatur. Non enim tantum respexisse videtur, Mat. vii. 23. sed etiam Ef. xl. 11. nec non Jer. xxii. 24. FELL.—Proculdubio hic est unus ex iis locis, quem respexit Photius, quum observavit, quod Author ῥητά τινα ὡς

alios ; in non adulterando, neque obtreſtando in-VERS. COT.  
vicem ; neque æmulando ; ſed vivendo in con-  
tinentia, miſericordia, bonitate : & compaſſione  
mutuâ duci debemus ; at non pecuniæ cupiditate :

<sup>b</sup> atque in bonis operibus confiteamur Deum ; non <sup>b</sup> in his ope-  
autem in contrariis : nec timendi nobis ſunt homi-ribus. *Id.*

nes, ſed potiùs Deus. Idcirco, nobis hæc facien-  
tibus, dixit Dominus ; *Si fueritis mecum congre-* Matt. vii. 23.  
*gati in ſinu meo, & non feceritis mandata mea,* Luc. xiii. 27.  
*abjiciam vos ; & dicam vobis, Diſcedite à me ;*  
*neſcio vos, unde ſitis, operarii iniquitatis.*

V. Unde, fratres, dereliſto mundi hujus inco-  
latu, faciamus voluntatem ejus qui vocavit nos ;  
& non vereamur de hoc mundo exire. Ait enim  
Dominus ; *Eritis velut agni in medio luporum.* Matt. x. 16.  
*Reſpondens autem Petrus ei dicit ; Si ergo lupi*  
*agnos diſcerperint ? Dixit Jeſus Petro ; Ne time-* Luc. x. iii.  
*ant agni poſt mortem ſuam lupos : & vos nolite* Matt. x. 28.  
*timere eos qui occidunt vos, & poſt nihil vobis poſ-* Luc. xii. 4, 5.  
*ſunt facere ; ſed timete eum, qui poſtquam mortui*  
*fueritis, habet poteſtatem animæ & corporis, ut*  
*mittat in gebennam ignis.* Et ſcitote, fratres, quòd

ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς ἐπιζῶντα  
παραισάξει. Citantur enim ex  
Apocrypho aliquo ſcripto, quod  
adhuc non extat ; forſan ex  
Evangelio ſecundùm Ægypti-  
os, quod paulò infrà citatur,  
ſicut ex Clemente Alex. diſci-  
mus. WOT.

Ἀπεκρίθαις ὁ Πέτρος.] Ex Ap-  
ocrypho deſumptum. Sic &  
infrà qui locus ab altero Cle-  
mente Strom. iii. laudatur.  
Sub ipſis Apoſtolorum tempo-  
ribus plurimos Evangelia ſua

Eccleſiæ intuliſſe, qui res à  
Domino geſtas parum exactè  
callebant, innuit D. Lucas  
Cap. i. Hæreticos verò *Apoſto-*  
*lorum emendatores* ſe venditâſſe,  
locuples eſt tellis Tertullianus  
adv. Marc. Lib. v Evangelia  
Nicodemi, Nazarenorum, ſec.  
Ægyptios, &c. paſſim apud  
Veteres laudantur. FELL.

Μηδὲν ὑμῶν δυναμένους ποιεῖν.]  
Junius plerò inter μὴδὲ & ὑμῶν,  
Boſſius inter δυναμένους & ποιεῖν,  
inferendum putat.

Καὶ γινώσκετε, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐπιδημία ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ τῆς σαρκὸς ταύτης μικρά ἐστὶν καὶ ὀλιγοχρόνιος, ἡ δὲ + ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ μεγάλη καὶ θαυμαστή ἐστὶν, καὶ ἀνάπαυσις τῆς μελλούσης βασιλείας καὶ ζωῆς αἰωνίου. Τί οὖν ἐστὶν ποιήσαντας ἐπιτυχεῖν αὐτῶν, εἰ μὴ τὸ ὀσίως καὶ δικαίως ἀναστρέφασθαι, καὶ τὰ κοσμικὰ ταῦτα ὡς ἀλλότρια ἠγεῖσθαι, καὶ μὴ ἐπιθυμεῖν αὐτῶν; ἐν γὰρ τῷ ἐπιθυμεῖν ἡμᾶς κτήσεισθαι ταῦτα, ἀποπίπτομ[εν] τῆς ὁδοῦ τῆς δικαίας.

ζ'. Λέγει δὲ ὁ Κύριος· Οὐδεὶς οἰκέτης δύναται δυοὶ κυρίοις δουλεύει[ν]. Ἐὰν ἡμεῖς θέλωμεν καὶ Θεῷ δ[ουλ]εύειν καὶ <sup>1</sup> μαμμωνᾶ, ἀσύμφο[ρ]ον ἡμῖν ἐστὶν. Τί γὰρ τὸ ὄφελος, εἰάν τις τὸν ὅλον κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν ζημιώσῃ; Ἔστιν δὲ οὗτος ὁ αἰὼν καὶ ὁ μέλλων δύο ἔχθροί. Οὗτος λέγει μοιχείαν, καὶ φθοράν, καὶ φιλαργυρίαν, καὶ ἀπάτην· ἐκεῖνος δὲ τούτοις ἀποτάσσεται. Οὐ δύναμεθα οὖν τῶν δύο φίλοι εἶναι· δεῖ δὲ ἡμᾶς τούτῳ ἀποταξαμένους ἐκείνῳ χρῆσθαι. <sup>2</sup> Οἴώμεθα ὅτι βέλτιόν ἐστὶν τὰ ἐνθάδε μισῆσαι, ὅτι μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια, καὶ φθαρτὰ· ἐκεῖνα δὲ ἀγαπήσαι, τὰ ἀγαθὰ καὶ ἄφθαρτα. Ποιοῦντες γὰρ τὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, εὐρήσομεν ἀνάπαυσιν· εἰ δὲ μήγε, οὐδὲν ἡμᾶς ῥύσεται ἐκ τῆς αἰωνίου κολάσεως, εἰάν παρακούσωμεν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ. Λέγει δὲ καὶ ἡ γραφὴ ἐν τῷ Ἰεζεκιήλ· ὅτι εἰάν ἀναστῇ

VAR. LECT. 4 ἐπαγγελία. <sup>1</sup> MS. μαμωνα. <sup>2</sup> οιομεθα.

Αἰανίου.] Omnino legendum αἰανίος, hanc enim opponit ἐπιδημία τῇ ἐν κόσμῳ τούτῳ, quam μικρὰν & ὀλιγοχρόνιον dixit. DAV. Εἰ μὴ τὸ ὀσίως] Codd. impr. omnes [præter Felli] pro ὀσίως exhibent θείας facili errore, propter similitudinem litera-



AD CORINTHIOS. EP. II. 241

peregrinatio carnis hujus in hoc mundo, brevis est VERS. COT.  
 ac parvi temporis; promissio autem Christi, magna & admirabilis est, atque requies futuri regni ac vitæ æternæ. Quid igitur faciendo, ea consequi poterimus, nisi <sup>a</sup> divinè justèque vivendo ac <sup>a</sup> sanctè.  
 operando; & mundana hæc tamquam aliena pu- FELL &  
 tando? Nec illa concupiscendo: dum enim ipsa WOT.  
 possidere concupiscimus, excidimus à via justa.

VI. Dicit autem Dominus, *Nullus servus potest* Matt. vi. 24.  
*duobus Dominis servire.* Si nos volumus & Deo Luc. xvi. 24.  
*servire* & Mammonæ, incommodum nobis est.

*Nam quæ utilitas, si quis universum mundum lu-* Matt. xvi. 26.

*cretur, animam autem detrimento afficiat?* Porro hoc sæculum, & futurum sunt duo inimici. Illud, adulterium, corruptelam, avaritiam, & fraudem prædicat: hoc verò istis renunciat. Non ergo possumus amborum amici esse: oportet autem ut illi valedicentes, hoc utamur. Putemus melius esse, quæ hîc sunt odisse, quia parva & exigui temporis & corruptioni obnoxia sunt; quæ verò ibi sunt, diligere, utpote bona & incorrupta. Facientes enim Christi voluntatem, requiem inveniemus: sin minùs, nihil nos ab æterno supplicio eripiet, si mandata illius contempnamus. Dicit autem & Scriptura in Ezechiele; *Si Noe, & Job,* Ezec. xiv. 11

rum O & Θ, ac Σ & Ε in MS. ut in Cap. vi. prioris Epistolæ. WOT.—Legendum verò *εἰ μὴ τῶ ἁγίου.* DAV.

*Ζημιώσῃ.*] Fortè legendum, ut habet Matthæus, *ζημιώσῃ.* DAV.

*ἵσται δὲ*] Junius & Colome-  
 sius legunt *ἵσται.* WOT.

*τὰ ἀγαθὰ καὶ ἄφθῆτα.*] Cùm

hæc ex adverso ponit iis, quæ suprà vocarat *μικρὰ καὶ ὀλιγοχρόνια καὶ ἐθῆρα*, rependendum credo *τὰ μέγαρα καὶ ἀφθάρτα.*

DAV.  
*Ἄριστῆ.*] Sic MS. Codd. imp. *ἀριστῆ.* WOT.—Foniam *ἀριστῆ.* S. Chrysolomus Hom. x'iii. in Genesim; *Ἐὰς στή γὰρ φρεσὶ, Νεὶ καὶ ἴσῃ καὶ ἀ-*

Νωὲ καὶ Ἰωβ καὶ Δαυὶδ, οὐ ρύσσονται τὰ τέκνα αὐτῶν ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ. Εἰ δὲ καὶ οἱ τοιοῦτοι δίκαιοι οὐ δύνανται ταῖς αὐτῶν δικαιοσύναις ρύσασθαι τὰ τέκνα αὐτῶν, ἡμεῖς ἂν μὴ τηρήσωμεν τὸ βάπτισμα ἀγνόν καὶ ἀμίαντον, ποία πεποιθήσει εἰσελευσόμεθα εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ; ἢ τίς ἡμῶν παράκλητος ἔσται, ἂν μὴ εὐρηθῶμεν ἔργα ἔχοντες ὅσα καὶ δίκαια;

Ζ'. Ὡστε οὖν, ἀδελφοί μου, ἀγωνισώμεθα, εἰδότες ὅτι ἐν χειρὸν ὁ αἰὼν\* καὶ ὅτι εἰς τοὺς φθαρτοὺς ἀγῶνας καταπλεύουσιν πολλοὶ, ἀλλ' οὐ πάντες στεφανοῦνται, εἰ μὴ οἱ πολλὰ κοπιῶσαντες, καὶ καλῶς ἀγωνισάμενοι. Ἡμεῖς οὖν ἀγωνισώμεθα, ἵνα πάντες στεφανωθῶμεν. Ὡστε θῶμεν τὴν ὁδὸν τὴν εὐθείαν, ἀγῶνα τὸν ἀφθαρτον, καὶ πολλοὶ εἰς αὐτὸν καταπλεύσωμεν, καὶ ἀγωνισώμεθα, ἵνα καὶ στεφανωθῶμεν\* καὶ εἰ μὴ δυναίμεθα ἅπαντες στεφανωθῆναι, καὶ ἐγ-

νήλ, υἱὸς αὐτῶν καὶ θυγατήρες αὐτῶν οὐ μὴ ἐξέλονται. Expositione in Psal. xlviii. Ἐὰν στή ----- οὐ μὴ ρύσσονται. Clementis ἀναστῆ idem significat atque Chrysostomi στή, hoc est, *steterint, statuantur, exsurgant*. Nam ut non intelligatur de resurrectione à mortuis, facit praefer contextum Scripturae, quod tunc temporis viveret Daniel. Additur autem à Nostro, ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, quoniam Ezechiel in captivitate ac de captivitate scribebat. Cor.

Αἰών.] Colomelius & Cotelerius ma'unt ἀγῶν facili mutatione. Licet hanc eorum conjecturam non improbem, nihil tamen mutò; retineri enim potest vox αἰών. WOT.

Καταπλεύουσιν.] Meminisse debemus, hanc Epistolam missam fuisse ad Corinthios, qui mediam fere Isthmi Peloponnesiaci partem incolabant. Igitur Isthmia certè intelligit, & propterea quòd navibus magnam partem eò vehebantur, dicit καταπλεύουσι. BOIS.— Fortè legendum est καταπαλίουσιν, ut & paulò infra καταπαλίωμεν, est enim vox Agonistica, & his locis optimè convenit: sed nihil mutò. WOT.

Ἄλλ' οὐ πάντες στεφανοῦνται.] Idem ab Apostolo dictum 1 Cor. ix. 24. Scil. unus Ἀρχιεὺς solenne, sive coronam obtinuit; aliis præmia quædam tamquam solatia victorum

Et Daniel resurgant, non eruent liberos suos in captivitate. Quòd si adeò justi viri non possunt justitiis suis eruere liberos suos; nos, nisi Baptisma purum & immaculatum servaverimus, quâ confidentiâ intrabimus in regiam Dei? aut quis advocatus noster erit, si non inveniamur opera pia & justa habere?

VII. Quocirca, fratres mei, certemus ac contendamus, scientes quòd præ manibus est <sup>a</sup> certamen <sup>a</sup> seculum. & quòd ad corruptibilia certamina multi appellunt, sed non omnes coronantur, nisi qui plurimum laboraverint, & præclarè certârint. Nos igitur certemus, ut omnes coronam reportemus. Ergo curramus viam rectam, certamen incorruptibile; & multi ad ipsum navigemus; atque certemus, ut & coronemur: & si non possumus

cessere. Quod quidem factum hac sub conditione, ut ad metam & palmam proximi fuerint: alios enim dedecus & jactura solùm manebant. In certaminibus nostris idem fere obtinet; extra terminos metæ vicinos à tergo in stadio relictos, *distantiâ affictos* appellamus. De primis, secundis, tertiisque præmiis, videatur Faber Agon. L. iii. C. 20. FELL.

Θῶμεν.] Junius mavult τρέχαμεν, Colomesius & Cotelegrius διαμεν, ego retineo θῶμεν. WOT.—Fortè θῶμεν. DAV.

Ἀγῶνα.] Junius, Boilius & Wottonus legunt εἰς ἀγῶνα.

Εἰς αὐτόν.] Codd. imp habent ἐκαστόν non rectè: cujus loco ex MS. Cod. substituit αὐτόν. WOT.

Ἀγωνισάμεθα, κ. τ. λ.] Hunc locum citat Dorotheus, sed non ἀπολεξει, Doctrina xxiii. Καὶ γὰρ οὐκ ἐφθάσαμεν τὴν κατάστασιν τῶν ἀγῶν, καὶ οὐκ ἴσμεν ἄξιοι τοῦ εἶναι ἐν τῇ δόξῃ αὐτῶν, ἀλλὰ δυνάμεθα μὴ ἐκπίσειν τοῦ περιδείσου, ἐὰν νήσωμεν, καὶ βιάσωμεν ἑαυτοὺς μικρόν· ὡς λέγει καὶ ὁ ἄγιος Κλήμης, καὶ μὴ στεφανῶται τις, ἀλλὰ σπουδάσῃ μὴ μακρὰν εὐρεθῆναι τῶν στεφανουμένων. WOT.

Εἰ μὴ δυνάμεθα, κ. τ. λ.] Lux petenda ex Legibus Athleticis, quippe per quas uni corona cedit, consequuntur alii præmia, alii postea laudem; cæteros nec corona, nec præmium, nec laus manet. Verba Tertulliani sunt Lib i ad Uxorem Cap. 3. *Ad primum locum certamen omne contendit, secundus habet solatium, victo-*

γὺς τοῦ στεφάνου γενόμεθα. Εἰδέειαι ἡμᾶς δεῖ  
ὅτι ὁ πόν φθαρτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος, εἰάν εὐ-  
ρεθῆ φθείρω, μαστιγῶθεῖς αἴρεται, καὶ ἔξω βάλ-  
λεται τοῦ σταδίου. Τί <sup>3</sup> δοκεῖτε; ὁ πόν τῆς  
ἀφθαρσίας ἀγῶνα φθείρας, τί παθεῖται; τῶν  
γὰρ μὴ τηρησάντων, φησὶν, τὴν σφραγίδα, ὁ σκώ-  
ληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ  
σβεσθήσεται, καὶ ἔσονται εἰς ὄρασιν πάση σαρκί.

Η'. Ὡς οὖν ἔσμεν ἐπὶ γῆς, μετανοήσωμεν.  
Πηλὸς γὰρ ἔσμεν εἰς τὴν χεῖρα τοῦ τεχνίτου.  
Ὁν τρόπον γὰρ ὁ κεραμεύς, εἰάν ποιῆ σκεῦος, καὶ  
ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ διαστραφῆ, ἢ συντριβῆ,  
πάλιν αὐτὸ ἀναπλάσσει· εἰάν δὲ προφθιάσῃ εἰς

VAR. LECT. <sup>3</sup> δοκεῖται.

*riam non habet.* Ephremi, ci-  
tante Petro Fabro, Agonistici  
Lib. iii. Cap. 10. *Festinemus  
autem magis, ut cum perfectis  
ac fidelibus coronemur: sin verò,  
vel cum multis placentium lau-  
dem præconii mereamur. Bea-  
tus qui in Agone certaverit, ut  
cum perfectis victoriæ coronam  
accipiat. Miserabilis verò qui  
hoc tempus vitæ suæ negligenter  
consperxit, ut indignus sit  
etiam cum minimis collaudari.*  
Chrysofolomi ad 1 Cor. ix. 24.  
*Nescitis quòd qui in stadio cur-  
runt, omnes quidem currunt, sed  
unus accipit præmium? Tούτο δὲ  
λέγει, οὐχ ὡς καὶ ἐνταῦθα ἐνὸς ἐκ  
πάντων μίλλοντος τῶς ἐσθαι· ἀπα-  
γε ἀλλ' ὡς πολλοὶ ἢν ὀρεϊλότων  
ἡμῶν εἰσινεγεῖν τὴν σπουδὴν. ὅσ-  
περ γὰρ ἐκεῖ κατιόντων πολλῶν εἰς  
τὸ στάδιον, οὐ στεφαιρῶνται πολ-  
λοὶ ἀλλ' εἰς ἓνα τοῦτο περιίστα-  
ται, καὶ οὐκ ἀρκεῖ τὸ κερθεῖναι εἰς  
τὸν ἀγῶνα, ὡς τὸ ἀλείψασθαι  
καὶ παλαῖσαι· ὡς τας καὶ ἐνταῦθα*

*οὐκ ἀρκεῖ τὸ πιστεύσει, καὶ ὡς  
ἔτυχεν ἀγωνίσασθαι, ἀλλὰ εἰ μὴ  
οὕτως δράμωμεν, ὡς μέχρι τέλους  
ἀλήπτους ἑαυτοὺς παρασχεῖν καὶ  
ἐγγὺς γενέσθαι τοῦ βραβείου, οὐδὲν  
ἡμῖν ἔσται πλεον.* Hoc autem  
dicit, non quòd unus quoque ex  
omnibus hic saluus sit futurus.  
*Abstet! Sed quòd nos multum ad-  
labere debeamus studium. Nam  
sicut illic multis in stadium de-  
scendentibus, non coronantur plu-  
res, verum ad unum corona de-  
venit; nec sufficit in certamen  
descendere, neque inungi, Ἔ  
luctari: ita hic quoque non suf-  
ficit credidisse, Ἔ leviter ac  
utcumque dicertasse; sed nisi  
ita curramus, ut ad finem usque  
nos præbeamus incutribiles, Ἔ  
prope brævium simus, nihil ad  
nos emolumentum redibit.* Hoc  
porrò non facit opinio celebris  
de tertio statu, medio inter  
coronam gloriæ ac Gehennæ  
supplicium. Cot.

[Εἰάν εὐρεθῆ φθείρω.] Agones

omnes coronari, saltem prope coronam simus. VERS. COT.  
 Scire nos oportet, quòd qui certamen corruptibile certat, si corrumpere ac peccare inveniatur, flagellatus aufertur, & extra stadium projicitur. Quid vobis videtur? Qui incorruptionis certamen corruperit, quid patietur? De iis enim, qui Sigillum non servaverint, ait; *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur; & erunt in visionem omni carni.*

VIII. Quamdiu ergo in terris degimus, pœnitentiâ ducamur. Lutum quippe fumus in manu artificis. Quemadmodum enim figulus, si vas fecerit, illudque in manibus ejus distortum fuerit aut contritum, rursus ipsum refingit; sin verò

diis facri; proinde impietatis genus erat contra solenniorum leges delinquere. Vid. Fab. Agonist. L. iii. C. 17. FELL.

Μαστιχθεὶς αἶψαι.] Iterum mos Agonisticus flagellandi ac ejiendi Athletas, qui contra certaminum scita peccarent, à multis Antiquis, Recentioribus, sæpenumero memoratus; insigniter verò inter Paganos à Luciano in Piscatore, post medium, Arriano in Epicteto Lib. iii. Cap. 22. Dionè Chrysofomo Oratione 34. inter Christianos ab Origene Homil. 3. in Jeremiam, Epiphanio Hæresi 61. Cap. penult. & Sidonio Lib. ii. Epist. 2. Cyprii Episcopi locus cum Romani Pontificis valde congruit: *παραφθεῖρας γὰρ ἀγῶνα ὁ ἀθλητὴς, μαστιχθεὶς ἐκβάλλεται καὶ ἀγῶνος.* COT.

τὴν σφραγίδα.] Baptismum intellige. Locum hunc pariter

explicat Tertullianus adv. Marc. l. 4. Cyprianus ad Demet. & Hieronymus in Comment. Vid. Apoc. vii. 3. FELL.

τελευτήσει.] Apud LXX. *τελευτᾷ.* WOT.

Πηλὸς γὰρ ἴσμιεν.] Ita Cyprianus Lib. de mortalitate. *Qualem te invenit Deus, cum de hoc mundo te evocat & accersit, talem pariter & judicat. Et ad Demet. Quando illinc excessum fuerit, nullus jam locus pœnitentiæ est, nullus satisfactionis effectus. Hic vita aut amittitur, aut tenetur. Hic salutis æternæ cultu Dei & fructu fidei providetur. Succedentes Patres multi sunt in hac re, donec lucrosus Purgatorii dogma, vicaria superfluitum merita terrarum orbi sibi vitiisque faventi commendaret, & venale cœlum hastæ submitteret.* FELL.

τὴν κάμνον τοῦ πυρός αὐτὸ βαλεῖν, οὐκέτι βοήθησι αὐτῷ· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἕως ἔσμεν ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ, ἐν τῇ σαρκὶ ἃ ἐπράξαμεν πονηρὰ, μετανοήσωμεν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, ἵνα σωθῶμεν ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἕως ἔχομεν καιρὸν μετανοίας. Μετὰ γὰρ τὸ ἐξελθεῖν ἡμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, οὐκέτι δυνατόμεθα ἐκεῖ ἐξομολογησώμεθα ἢ μετανοεῖν ἔπι. Ὡστε, ἀδελφοί, ποιήσαντες τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς, καὶ τὴν ἰσάρκα ἀγνὴν τηρήσαντες, καὶ τὰς ἐντολάς τοῦ Κυρίου φυλάξαντες, ληψόμεθα ζωὴν αἰώνιον. Λέγει γὰρ Κύριος ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· Εἰ τὸ μικρὸν οὐκ ἐτηρήσατε, τὸ μέγα πῶς ὑμῖν δώσει; λέγω γὰρ ὑμῖν, ὅτι ὁ πιστὸς ἐν ἐλαχίστῳ, καὶ ἐν πολλῷ πιστὸς ἔστιν. Ἄρα οὖν τοῦτο λέγει· Τηρήσατε τὴν σάρκα ἀγνὴν καὶ τὴν σφραγίδα ἄσπιλον, ἵνα τὴν αἰώνιον ζωὴν ἀπολάβωμεν.

Θ'. Καὶ μὴ λεγέτω πῖς ὑμῶν, ὅτι αὕτη ἡ σὰρξ οὐ κρίνεται, οὐδὲ ἀνίσταται. Γινώτε ἐν πίνι ἐσώθητε, ἐν πίνι ἀνεβλέψατε, εἰ μὴ ἐν τῇ σαρκὶ ταύτῃ ὄντες. Δεῖ οὖν ἡμᾶς ὡς ναὸν Θεοῦ φυλάσσειν τὴν σάρκα. Ὁν τρόπον γὰρ ἐν τῇ σαρκὶ ἐκλήθητε, καὶ ἐν τῇ σαρκὶ ἰελεύσεσθε. Εἰς Χριστὸς ὁ Κύριος, ὁ σώσας ἡμᾶς, ὃν μὲν τὸ πρῶτον πνεῦμα, ἐγένετο σὰρξ, καὶ οὕτως ἡμᾶς ἐκάλεσεν· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν ταύτῃ τῇ σαρκὶ ἀποληψόμεθα τὸν μισθόν. Ἀγαπῶμεν οὖν ἀλλήλους,

VAR. LECT. 1 MS. σαρκαν. 1 MS. ελευσεσθαι. 2 αποληψομαιδα.

[Ἐν τῇ σαρκὶ ἃ ἐπράξαμεν.] Εἰ τὸ μικρὸν, κ.τ.λ.] Videntur hæc citari ex Evangelio Legendum, δι' ἃ ἐπράξαμεν, immisâ præpositione, quæ, ob syllabæ præcedentis similitudinem, videtur excidisse. DAV.

mutatis verbis. Petuntur forsan ex Evangelio aliquo Apo-

anteoccupans, in fornacem ignis miserit illud, non VERS. COT. ampliùs poterit suppetias ipsi ferre: ita & nos, quamdiu fumus in hoc mundo, de malis quæ in carne gessimus, ex toto corde resipiscamus, ut à Domino salvemur; dum habemus tempus pœnitentiæ. Postquam enim è mundo exivimus, non ampliùs possumus ibi confiteri, aut pœnitentiam adhuc agere. Quare, fratres, voluntatem Patris facientes, & carnem servantes castam, & mandata Domini custodientes, consequemur vitam æternam. Ait quippe Dominus in Evangelio, *Si parvum* LUC. XVI. 12. *non servastis, quis magnum vobis dabit? Dico enim* <sup>10.</sup> *vobis; Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est.* Hoc ergo dicit; Servate carnem castam, & sigillum immaculatum, ut recipiatis vitam æternam.

IX. Et nemo vestrùm dicat, quòd hæc caro non judicatur, neque resurgit. Agnoscite in quo servati estis, in quo visum recepistis; nisi dum in hac carne vivitis. Nos ergo decet, carnem sicut templum Dei custodire. Quemadmodum enim in carne vocati estis, ita in carne venietis.

<sup>a</sup> Jesus Christus Dominus, qui nos servavit; cùm <sup>a</sup> UNUS CRISTUS. WOT. primùm esset spiritus, caro factus est, atque sic vocavit nos: ita etiam nos in hac carne mercedem recipiemus. Diligamus igitur nos invicem,

crypto. WOT.

<sup>9</sup> *Αρα οὐν τοῦτο λίγει.*] Citan-  
tur proculdubio ex Apocrypho  
aliquo Scripto. WOT.

<sup>10</sup> *Ἀπολάττωμεν.*] Rectiùs *ἀπε-*  
*λάττωμεν.* BOIS.

*Εἰς Χριστόν.*] Quam in hoc  
MS. *ὁ Ἰησοῦς* perpetuò scriba-

tur *Οἶσ*, adeò ut non multùm  
ab *Εἰς* distet, Junius, quem  
secuti sunt omnes Codd. im-  
pressi, exhibuit *ὁ Ἰησοῦς*, cujus  
loco nos ex MS o Cod. substitui-  
muus *Εἰς*. WOT.—[lege *Ἦς*  
*Χριστός*, nam *ἰν ἀποδόσει* sequi-  
tur *οὕτως καὶ ἡμεῖς*, &c. DAV.

ὅπως ἔλθωμεν πάντες εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὡς ἔχομεν καιρὸν τοῦ ἰαθῆναι, ἐπιδῶμεν ἑαυτοὺς τῷ θεραπεύοντι Θεῷ, ἀνπμοθίαν αὐτῷ διδόντες. Ποίαν; τὸ μετανοῆσαι ἐξ<sup>3</sup> ἐλικρινοῦς καρδίας. Προγνώστης γὰρ ἔστιν τῶν πάντων, καὶ εἰδῶς ἡμῶν τὰ ἐν καρδίᾳ. Δῶμεν οὖν αὐτῷ αἰώνιον, μὴ ἀπὸ στόματος μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ καρδίας, ἵνα ἡμᾶς προσδέξηται ὡς υἱούς. Καὶ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος· Ἀδελφοί μου οὗτοι εἰσιν, οἱ<sup>4</sup> ποιῶντες τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου.

1. Ὡστε, ἀδελφοί μου, ποιήσωμεν τὸ θέλημα τοῦ πατρός, τοῦ καλέσαντος ἡμᾶς, ἵνα ζήσωμεν, καὶ διώξωμεν μᾶλλον τὴν ἀρετὴν, τὴν δὲ κακίαν καταλείψωμεν, ὡς προοδοίπορον τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, καὶ φύγωμεν τὴν ἀσέβειαν, μὴ ἡμᾶς καταλάβῃ τὰ<sup>1</sup> κακά. Ἐὰν γὰρ σπουδάσωμεν ἀγαθοποιεῖν, διώξεται ἡμᾶς εἰρήνη. Δια ταύτην γὰρ τὴν αἰτίαν οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἄνθρωπον. Οἵτινες παράγουσι φόβους ἀνθρωπίνους, τροχηρήμενοι μᾶλλον τὴν ἐνθάδε ἀπίλαυσιν, ἢ τὴν μέλλουσαν<sup>2</sup> ἐπαγγελίαν. Ἄγνοοῦσιν γὰρ<sup>3</sup> ἠλίκην ἔχει βάσανον ἢ ἐνθάδε ἀπίλαυσις, καὶ οἷαν τρυφήν ἔχει ἢ μέλλουσα<sup>4</sup> ἐπαγγελία. Καὶ

VAR. LECT. 3 ἐλικρινούς. 4 πουντες. 1 MS. ακα. 2 ἐπαγγελειάν. 3 πληκην. 4 ἐπαγγελεια.

Ὡς ἔχομεν.] Codd. impressi habent ἴας, quum autem ὡς sit lectio Cod. MSti, & sapius idem significat, à fide MS. non difcedo. WOT.

Ἐν καρδίᾳ.] Junius mavult ἐγκάρδια, at in hoc MSto fere ubique in ejusmodi vocibus litera ν ante κ non mutatur in γ. Eodem verò redit five ἐν-

κάρδια five ἐν καρδίᾳ legamus. WOT.

Αἰώνιον.] Legendum puto αἶνον facili mutatione: Junius vel αἶνον vel δόξαν αἰώνιον. Utraque autem lectio sana est, & contextui convenit. WOT.

Ὡς υἱούς.] Codd. impressi ὡς Θεοῦ υἱούς, at MS. vocem Θεοῦ non agnoscit; neque contex-



AD CORINTHIOS. EP. II. 249

ut veniamus omnes in regnum Dei. Donec tem-<sup>VERS. COT.</sup>  
 pus habemus in quo sanemur, dedamus nos me-  
 dico Deo, remunerationem ipsi tribuentes. Quam?  
 Pœnitentiam ex sincero corde. Namque præscius  
 omnium est, & quæ in corde nostro versantur  
 novit. Demus itaque illi laudem, non ab ore  
 solum, sed etiam ex corde; ut nos tamquam  
<sup>b</sup> Dei filios suscipiat. Etenim Dominus dixit; <sup>b</sup> *Dei omittit*  
*Fratres mei sunt ii, qui faciunt voluntatem Patris* <sup>WOT.</sup>  
*mei.* <sup>Matt. xii. 50.</sup>

X. Ergo, fratres mei, faciamus voluntatem  
 Patris, qui vocavit nos, ut vivamus; & perse-  
 quamur potiùs virtutem, vitium autem derelin-  
 quamus, veluti præcurforem <sup>a</sup> suppliciorum nostro-<sup>a</sup> peccatorum.  
 rum; & fugiamus impietatem, ne nos mala com-<sup>WOT.</sup>  
 prehendant. Nam si bene agere studuerimus,  
 confectabitur nos pax. Ob eam siquidem causam  
 non est reperire hominem. Quilibet enim huma-  
 nis timoribus ductantur, præponentes voluptatem  
 præsentem repromissioni futuræ. Ignorant enim  
 quantum habeat tormentum hujus sæculi usus;  
 & quales habeat delicias futura promissio. Ac

tus ratio eam postulat. <sup>WOT.</sup>  
 \*Αμαρτιῶν.] Junius, Colo-  
 mesius, & Cotelerius malunt  
 τιμαριῶν, Boisius τῆς ἀπωλείας.  
 Ego retineo ἀμαρτιῶν, vox enim  
 κακία denotare potest internum  
 mentis affectum, τὴν ἐπιθυμίαν,  
 & ἀμαρτία scelus foris peractum.  
<sup>WOT.</sup>

\*Ἀνθρώπων.] Fortè legendum  
 est ἀν Θεῶν. Quam enim in  
 hoc MSto hoc modo scribatur  
 ANON; deletâ transversâ lineâ  
 τοῦ Θ, ANON, i. e. ἀν Θεῶν ex-

hibet ANON sive ἀνθρώπων. Quod  
 si ita legatur, oportet ut inse-  
 ramus αὐτοῖς post ἔστιν οὐκ  
 ἔστιν ὑπέρις εὐρεῖν ἀν Θεῶν, οἵτινες  
 παράγουσι φόβου ἀνθρώπινους, κ.  
 τ. λ. <sup>WOT.</sup> — Scribendum pu-  
 to, Οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐρανόν, οἵτι-  
 νες παράγουσι φόβου ἀνθρώπινους.  
*cælum non possunt invenire, qui*  
*hominum metum præ se ferunt.*  
 DAV.

Παράγουσι.] Codd. impressi  
 habent γὰρ ἄρουσι, Boisius legit  
 γὰρ ἔχουσι. <sup>WOT.</sup>

εἰ μὲν αὐτοὶ μόνοι ταῦτα ἔπρασσον, ἀνεκτὸν ἦν. Νῦν δὲ ἐπιμένουσιν κακοδιδασκαλοῦντες τὰς ἀνεπίους ψυχὰς, οὐκ εἰδότες ὅτι δισσοὴν ἔξουσιν τὴν κρίσιν, αὐτοὶ τε, καὶ οἱ ἀκούοντες αὐτῶν.

ΙΑ'. Ἡμεῖς οὖν ἐν καθαρᾷ καρδίᾳ δουλεύσωμεν τῷ Θεῷ, καὶ ἐσόμεθα δίκαιοι· εἴαν δὲ μὴ δουλεύσωμεν, διὰ τὴν μὴ πιστεύειν ἡμᾶς τῇ ἑπαγγελίᾳ τοῦ Θεοῦ, ταλαίπωροι ἐσόμεθα. Λέγει γὰρ καὶ ὁ προ[φη]τικὸς λόγος· Ταλαίπωροί εἰσιν οἱ δίψυχοι, οἱ δισταζόντες τῇ καρδίᾳ, οἱ δὲ λέγοντες· ταῦτα πάντα ἠκούσαμεν καὶ ἐπὶ τῶν πατέρων ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ υἱοὶ ἡμέραν ἔξ ἡμέρας προσδεχόμενοι, οὐδὲν τούτων ἐωράκαμεν <sup>1</sup> ἔτι. Ἀνόητοι, <sup>2</sup> συμβάλετε ἑαυτοὺς ξύλῳ· λάβετε ἄμπελον· πρῶτον μὲν φυλλορροεῖ, εἶτα βλαστὸς γίνεται, μετὰ ταῦτα ὄμφαξ, εἶτα σταφυλὴ παρεσπικύια· οὕτως καὶ ὁ λαὸς μου ἀκαταστασίας καὶ θλίψεις ἔσχευ, <sup>3</sup> ἔπειτα ἀπολήφεται τὰ ἀγαθὰ. Ὡστε, ἀδελφοί μου, μὴ διψυχῶμεν, ἀλλὰ ἐλπίσαντες ὑπομείνωμεν, ἵνα καὶ τὸν μισθὸν κομισώμεθα. Πιστὸς γὰρ ἔστιν, ὁ ἑπαγγειλόμενος τὰς ἀντιμισθίας ἀποδιδόναι ἐκάστῳ τῶν ἔργων αὐτοῦ. Ἐάν οὖν ποιήσωμεν τὴν δικαιοσύνην ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰσήξομεν εἰς τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ληφόμεθα τὰς ἑπαγγελίας, ἃς [οὓς] οὐκ ἠκούσεν, οὐδὲ ὀφθαλμὸς ἶδεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη.

ΙΒ'. Ἐκδεχόμεθα οὖν καθ' ὥραν τὴν βασι-

VAR. LECT.

1 MS. οτι.

2 συμβαλιητε.

3 επιτα.

Ἀντίους.] Junius, Colome-  
sius, & Cotelerius legunt ἀναι-  
τίους, & sic proculdubio legen-  
dum est, ε̄ s̄ap̄ius posito pro  
αι in hoc MSto. WOT.—  
Malim ἀνείτους, quod conjici-

unt viri eruditi. Vide Igna-  
tium ad Ephes. Cap. xvi.  
DAN.

Διὰ τοῦ.] Junius & Boisius  
malunt αὐ. WOT.

Λέγει γὰρ καὶ ὁ.] Codd. ἰη.

quidem, si ipsi soli ista facerent, tolerabile effet: VERS. COT.  
 jam verò perseverant, insontes animas pravis doctrinis imbuere; nescientes quòd duplicem habebunt condemnationem, & ipsi, & qui audiunt eos.

XI. Nos ergo in corde mundo Deo serviamus, & erimus justì: quòd si non servierimus, non credendo pollicitationi Dei, erimus miseri. Dicit enim <sup>a</sup> sermo Propheticus; *Miseri sunt qui animo<sup>a</sup> et sermo. duplices, & corde incerti sunt; quique dicunt, Hæc<sup>WOT.</sup> omnia audivimus etiam à patribus nostris; nos verò diem de die expectantes, nihil horum vidimus.* Amentes, comparate vos arbori: sumite vitem; primò quidem foliis defluit, deinde germinat; postea uva acerba oritur, indeque uva matura. Ita & populus meus agitationes & pressuras tulit; dehinc verò bona excipiet. Itaque, fratres mei, animo ne vacillemus, sed sperantes sustineamus; ut & mercedem reportemus. Fidelis enim est, qui pollicitus est se unicuique retributurum operum remunerationes. Si ergo fecerimus justitiam coram Deo, in regnum illius ingrediemur, & accipiemus promissiones, *quas auris non audivit, nec oculus vidit; quæque in cor hominis non ascenderunt.* 1 Cor. ii. 9.

XII. Igitur in horas regnum Dei expectemus,

pressi omittunt καὶ. <small>WOT.</small>	eadem manu, at minuitiore
<small>Γαλατῶν πρὸς εἰσιν, κ. τ. λ.]</small> Eadem	charactere exarata. <small>WOT.</small>
habentur Cap. xxiii. prioris Epistolæ. <small>WOT.</small>	Id pro inani additamento est habendum. Vide Epist. I.
<small>Οἱ λέγοντες.]</small> Codd. impressi	<small>Cap. 23. DAV.</small>
habent Οἱ δὲ. <small>WOT.</small>	<small>Ἐν ἑκάστῃ ἡμέρῃ.]</small> Habetur vox
<small>Ἡμεῖς δὲ οὐκ ἴδμεν.]</small> Ita	στι interlinearis eodem modo
Cod. MStus. Licet enim li	quo præcedens <small>υἱ.</small> Procul-
brarius primo descriperit <small>ἡμεῖς</small>	dubio legendum est <small>ἡμέρας.]</small> <small>WOT.</small>
<small>δὲ ἡμεῖς</small> absque <small>υἱ.</small> , habetur	<small>καθ' ἡμέραν.]</small> Singulis horis, ut
tamen ea vox interlinearis,	<small>καθ' ἡμέραν, singulis diebus; κατὰ</small>

λείαν τοῦ Θεοῦ, ἐν ἀγαπῇ καὶ δικαιοσύνῃ· ἐπειδὴ οὐκ οἶδαμεν τὴν ἡμέραν τῆς <sup>1</sup> ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ. Ἐπερωτηθεὶς γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ὑπόπιος, Πότε ἤξει αὐτοῦ ἡ βασιλεία, εἶπεν· Ὅταν ἔσται τὰ δύο ἐν, καὶ τὸ ἕξω ὡς τὸ ἔσω, καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς <sup>2</sup> θηλειας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θήλυ. Τὰ δύο δὲ ἐν ἔστιν, ὅταν λαλώμεν αὐτοῖς ἀλήθειαν, καὶ ἐν δυασῑ σωμασιν ἀνυποκρίτως εἴη μία ψυχὴ. Καὶ τὸ ἕξω ὡς τὸ ἔσω, τοῦτο λέγει·

VAR. LECT.

<sup>1</sup> MS. επιφανίας.<sup>2</sup> θηλειας.

μῆνα, *singulis mensibus*; κατ' ἐνιαυτὸν *singulis annis*; plena locutio est καθ' ἐκαστην ἄραν. Bois.

Ἐπερωτηθεὶς γὰρ, κ. τ. λ.] A Salome, in Evangelio secundum Aegyptios. Dicitur ex his Clementis alterius, Strom. iii. unde nostris & lux & supplementum accedit. Διὰ τοῦτο τοῖς Ἰουδαίοις φησι. Πῶς νομίζεις τῆς Σαλώμης Πότε γινασθήσεται τὰ περὶ αὐτῆς ἥματα, ἔρη ὁ Κύριος· Ὅταν τὸ τῆς ἀίσχυνος ἔνδυμα πενήσῃ καὶ ὅταν γίνῃται τὰ δύο ἐν καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς θηλειας, οὔτε ἄρσεν, οὔτε θήλυ. Πῶς τὸν μὲν αὖ ἐν ταῖς παραδεδομένοις ἡμῶν τέττασιν Εὐαγγελίοις οὐκ ἔρχεται τὸ ῥητόν, ἀλλ' ἐν τῷ κατ' Αἰγυπτίους· Ἐπειτα δὲ ἀρροῖν μοι δοκεῖ, ὅτι θυμὸν μὲν, ἄρσεν, ὀνομαζομένην θήλειαν δὲ τὴν ἐπιθυμίαν αἰνιττεται· οἷς ἐνεσθῆσεν μετὰ τὸν ἔτετα καὶ ἀίσχυν. Ὅταν ἐν ῥῆσι τις θυμῷ, κατ' ἐπιθυμίαν χαρισάμενος, ἀδὴ καὶ ἐξ ἑθους καὶ τριπλῆς κακῆς αὐξήσαντα ἐπισκιάζει καὶ ἐγκαλύπτει τὸν λογισμὸν, ἀλλ' ἀποδυσάμετος τὴν ἐκ τοῦτον ἀχλὺν, ἐκ μετανοίας κατὰ τοῦ θυμοῦ, πνεῦμα καὶ ψυχὴν

ἐνοῶσι κατὰ τὴν τοῦ λόγου ὑποκρίσιν· τότε, ὡς ὁ Παῦλος φησι, οὐκ ἐν ἐν ὑμῶν οὐκ ἄρσεν, αὐθῆλυ. Ἄριστος γὰρ οὐδὲ τοῦ σχήματος· ἢ διακρίνεται τὸ ἄρσεν καὶ τὸ θήλυ, ψυχὴ μετατίθεται εἰς ἐνωσι., οὔθ' ἕτερον ὄσα. Propterea, ait Cassianus, cum percontaretur Salome, Quando cognoscentur ea de quibus interrogabat, dixit Dominus: Quando pudoris indumentum conculcaveritis; Et quando duo facta fuerint unum, Et masculum cum femina, neque mas, neque femina. Primum quidem, in nobis traditis quatuor Evangelii non habemus hoc dictum, sed in eo quod est secundum Aegyptios. Deinde mihi videtur [Cassianus] ignorare, quod [Evangelium illud] per masculum quidem significat iram, impetum; per feminam vero, cupiditatem; quæ, cum operata fuerint, pœnitentia Et pudor consequitur. Quando ergo neque ira quis, neque cupiditati obsequens, (quæ quidem, Et ex consuetudine Et ex mala educatione incremento accepto, obumbrant ac contegunt rationem) sed exuens caliginem quæ ex iis profi-

in caritate & iustitia : quandoquidem Dei adventus diem nescimus. Interrogatus enim à quodam ipse Dominus, Quando venturum esset regnum ejus, dixit ; *Cum duo erunt unum, & quod foris ut quod intus, & masculum cum femina, neque mas neque femina.* Duo autem sunt unum ; quando alter ad alterum loquemur veritatem, & in duobus corporibus sincerè & absque simulatione fuerit una anima. *Et quod foris ut quod intus, hoc ait :*

*ciscitur, & pudore affectus ex pœnitentia, spiritum & animam unierit in obedientia rationis : tunc, ut ait Paulus, non est in vobis nec masculus nec femina. Recedens enim anima ab ea forma, quâ mas & femina discernuntur, traducitur ad unionem, neutrum cum sit.* Similia Ægyptiaci Evangelii citantur ac exponuntur in Alexandrino Presbytero. Vide Oracula Sibyl. Lib. ii. V. 70, 71. Sed & Evangelii Ægyptiorum mentio fit apud Origenem Homil. i. in Lucam, Hieronymum Proœmio Commentariorum in Matthæum. Epiphanium Hæref. lxii. C. 2. Titum ac Theophylactum ad principium Lucæ. Quamquam verò Hæretici veteres ad stabiliendum odium suum in nuptias, Evangelii juxta Ægyptios testimoniis uterentur ; non tamen ea talia sunt, quæ non queant ad pium sensum adduci, ex sententia utriusque Clementis : ut dicta habeantur & literaliter, & mysticè, *ὡς ἐν παραύστει μυστηριῶ δὲ* inquit Epiphanius, more Ægyptiaco ; ac de Christi regno duplici, intra nos,

atque in futura vita, ubi summa erit corporis & animæ unio, ubi spiritale corpus gestabimus, ubi peritantiis sexibus cessabunt sexuum officia. Profectò, si ab aliquo eorum qui temporibus Apostolicis prohibebant nubere, compositum fuit Evangelium Ægyptiorum dictum, admodum ille virus erroris sui occultavit, qui à viris doctissimis juxtà ac sanctissimis deprehensus non fuit, sed laudatus ac expositus. Unum affirmare possum, Pseudo-Evangelistam ex solemnibus apud Apocryphorum scriptores consuetudine imitandi Canonicos libros, allussisse ad Apostoli verba Galat. iii. 28. quod & innuit Clemens Stromateus, atque etiam fortè ad Ephes. ii. 15. CO T.

*Αὐτοῖς.]* Junius legit ἄλλοις vel ἀλλήλοις. WOT.

*Τοῦτο λέγει.]* Exhinc natâ occasione differendi de castitate, de virginitate loquebatur. *Αὐτὸς παρθενίαν διδάσκει,* inquit Epiphanius Hæref. xxx. Idem Hieronymus Lib. i. contra Jovinianum. Nec dubito apud Clementem Alexandrinum, ali-

τὴν ψυχὴν λέγει τὸ ἔσω, τὸ δὲ ἔξω τὸ σῶμα λέγει. Ὁν τρόπον οὖν σου τὸ σῶμα φαίνεται, οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ σου δῆλος ἔστω ἐν τοῖς καλοῖς ἔργοις. Καὶ τὸ ἄρσεν μετὰ τῆς 3 θηλείας, οὔτε ἄρσεν οὔτε θῆλυ· τοῦτο \* \* \* \* \*

VAR. LECT. 3 θηλίας.

*Reliqua defunt.*

etque Patres plurima ejus super-  
esse. COLOM.

Δῆλος.] Junius legit ἀπόδῆλος,  
Boisius δῆλ. WOR.

*Fragmenta Sancti Clementis.*

**Z**ῆ ὁ Θεός, καὶ ὁ Κύριος **V**ivit Deus, & Domi-  
Ἰησοῦς Χριστός, καὶ nus Jesus Christus,  
τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. S. & Spiritus Sanctus.  
Bas. περὶ πνεύματος ἁ-  
γίου. Cap. xxix.

*Fragmenta Epistolæ II. Clementis ad Corinthios:*

*Ex Maximi Serm. viii.*

**O**ὐ δίκαιόν ἐστι, τοῦ **H**Aud æquum est, eo,  
δεδωκότος κατα- qui dedit, derelicto,  
λειφθέντος, τὰ δοθέντα quæ data sunt apud in-  
παραμένειν τοῖς ἀγνώ- gratos permanere.  
μοσιν.

animam vocat, quod intus; & corpus, quod foris. VERS. COTJ  
 Quo modo igitur corpus tuum conspicuum est,  
 ita & anima tua manifesta fit in bonis operibus.  
 Et masculum cum femina, neque mas neque femina:  
 hoc \* \* \* \* \*

*Reliqua desunt.*

Ἔστα.] Lego ἔσται, loqui- nimirum tempore gloriosi ad-  
 tur enim de tempore futuro, ventus Christi. BOIS.

*Ex MS. Collectione Sententiarum ex Patribus alijs-  
 que Auctoribus, Cod. 143. Barocc. Cap. περὶ  
 συνηθείας καὶ ἔθους. fol. 136. pag. 2.*

Διαφορὰ τυγχάνει ἀ-  
 ληθείας καὶ συνη-  
 θείας· ἡ μὲν γὰρ ἀλήθεια  
 γνησίως ζητούμενη εὐρί-  
 σκεται· τὸ δὲ ἔθος ὁ-  
 ποῖον ἂν παραληφθῆ,  
 εἴτε ἀληθές εἴτε ψευδές,  
 ἀκρίτως ὑφ' ἑαυτοῦ κρα-  
 τύνεται. Ἐν αἷς γὰρ ἕ-  
 καστος ἐκ παιδῶθεν ἐ-  
 δίξεται, ταύταις ἐμ-  
 μαίνειν [lege ἐμμένειν]  
 ἠδέεται. Ὁ γὰρ μισεῖ  
 τις διὰ τὴν ἐπιούσαν  
 τῆ ἡλικία σύνεσιν, τοῦ-  
 το διὰ τὴν πολυχρόνιον  
 τῶν κακῶν συνηθειαν  
 πράττειν συναναγκάζε-  
 ται, δεινὴν σύνοικον τὴν  
 ἁμαρτίαν παρειληφώς.

EST differentia inter  
 veritatem & consue-  
 tudinem: veritas enim  
 rite quæsitā invenitur;  
 consuetudo autem, qualif-  
 cunque etiam assumatur,  
 sive recta sive vana, sine  
 discrimine semet ipsam  
 firmat. Quibus enim  
 quisque à pueris adfue-  
 scit, illis amat inhærere.  
 Quod enim quis odit  
 pro ea prudentia, quam  
 ætas invexit, id verò ob  
 longi temporis inolitana  
 malorum consuetudinem  
 facere cogitur, peccatum  
 gravem nactus contuber-  
 nalem.

In Maximi Florilegio ultima solùm extat periodus incipiens,  
 ἵ γὰρ μισεῖ, omiſſis præcedentibus, quæ alter Sententiarum Col-  
 lector ex suo Clementis Codice addidit.

## Annotationes quædam

Ex APOGRAPHO, ad fidem CODICIS ALEXANDRINI,  
perquam accuratè descripto, à JOHANNÈ  
MILL, S. T. P.

[Cum multa ad hoc Apographum annotata, vel in Variantibus  
Lectioibus, vel in Notis GUL. WOTTON, supra sint in-  
serta; reliqua tantùm, ibi prætermiffa, hîc exhibentur.]

Pag. 2. l. 6. Ἡ ἐκκλησία.] Sub Clemente scripsit quæ  
est Romæ Ecclesia potentissimas Literas Corinthiis, &c.  
Iren. l. iii. C. 3.

l. 7. Θεοῦ τῆ] Deest in Edit. Junii particula τῆ.

Pag. 4. l. 4. ἰδίου] ἡδίου MS.

l. 5. Pag. 6. l. 1. [περιπτώσεις] περιπτώσεις.  
ibid. βράδειον.] Lege βράδιον.

ibid. [δυσοίζομεν]—[νομίζομεν. Non dubito  
νομίζομεν legi debere; siquidem in Codice vestigia quæ-  
dam literæ *ω* (rotundiùs, pro temporum istorum ratione,  
descriptæ) appareant. Unde deceptus Junius, seu po-  
tius Amanuensis ejus, duas literas putavit *σο*, & sic lege-  
rit *δυσοίζομεν*. Vox sanè perquam rara, & quam fortè  
nec unquam deprehenderis, nisi apud Hesychium: ut  
nec probabile sit à Clemente usurpatam.

l. 4. ξένοις] Mill. sed nec sollicitandam puto  
lectionem. Congruè nimirum exhinc reprehenditur  
Schisma, quòd sit Christianis, ξένοις sc. ac antecessorum  
fidelium more, *advenis in terra, electisque à Deo*, max-  
imè abominandum. Non alio certè argumento, à *cupi-  
ditatibus carnis*, (inter quas Schisma, Gal. v. 20.) Chri-  
stianos dehortatus est Petrus, Clementis nostri pietate ac  
Martyrii gloriâ antecessor, 1 Pet. ii. 11.

Pag. 8. l. 12. οἰκουργεῖν] Nullus hîc Librarii lapsus,  
qui cum Biblia integra, quibus Epistola hæc Clementis  
appenditur, transcripserit, Tit. ii. 5. pro οἰκουραύς, quem-  
admodum alii Codices exhibent, scribit οἰκουργούς.

Pag. 14. l. 4. τὰ πλάτη] Nil temerè mutato opus est,  
dum per τὰ πλάτη nihil aliud nisi latiores partes seu *tabu-  
las cordis* intelligat Clemens noster, l. 6.



l. 6. πᾶσα δόξα κ. τ. λ.] Non video quomodo hæc cum præcedentibus cohæreant. In istis enim Corinthios ob unitatem ac pietatem laudat; hinc autem κενόδοξίαν ac superbiam illis objicit. Puto itaque Epistolam chasmate hinc laborare; et quidem præ Exemplarium defectu, nunquam fortè sanabili.

Pag. 16. l. 13. ζῆλον ἄδικον κ. τ. λ.] Locum hunc Clementis respexerunt, ut opinor, delirantes Gnostici apud Irenæum. Sic enim ille de Caino: *cùm fratrem suum Abel occideret, primus zelum & mortem ostendit.* Lib. i. C. 34. Quin & Clementem secutus Irenæus ipse nequitiam hanc Caini *zelum* vocat. L. iii. C. 36. & L. iv. C. 34.

Pag. 20. l. 3. Διὰ ζῆλον] ζηλος. Neutro genere nimirum vox ista per hanc ferè Epistolam sumitur.

l. 7. φεύγειν] φυγεῖν. l. 13. ηὐλίσθησαν] ηὐλόθησαν.

Pag. 22. l. 8. στυ[λοι]—στυλ[οι]. l. 11. [ἔνα]—[ἕνα].

Pag. 24. l. 5. [γενό]μενος—γ[ενο]μενος.

Pag. 28. l. 9. Τοῦ[το]—Τουτ[ο].

Pag. 30. l. 2. ἐξερῖζωσεν.] ἐξερίζωσεν. Vulgò autem ut legit Junius, ex hodiernis regulis Grammatices, licet vera ratio ac Analogia geminationem istam τοῦ ἑ recuset, nec admittant fere vetustiora MSS. Exemplaria.

l. 5. σκάμμ[ατι]—σκαμμα[τι].

l. 8. τῆς ἀγίας κλή[σεως]—τ[ελειω]σεως. Lascuna non nisi sex aut septem literarum est. Ideoque τ[ελειω]σεως legendum mallet; quod inter cætera apud Ecclesiasticos scriptores *Baptismum* significat, cujus κανὼν seu *regula κενῶν καὶ ματαιῶν*, de quibus hic sermo, φροντίδων renuntiationem imprimis postulabat.

Pag. 32. l. 3. ἴδω[μεν]—[ἴδ]ωμεν. l. 8. ἔδω[κεν]—ἴδω[κεν].

l. 10. καὶ] οἱ adest post καὶ.

## Annotations quædam

Pag. 36. l. 8. διαλεχθῶμεν] διελεχθῶμεν. Hebraicæ veritati congruenter. If. i. 18.

Pag. 38. l. 6. οἰκτιροῦς] Sic lege, siquidem ita vulgò obtinuit. ἀναλογικώτερον οἰκτειροῦς.

Pag. 46. l. 1. κριθείσης] κριθήσης. l. 2. Θείου] Θεού.

Pag. 50. l. 2. Ἐκπεφθέντων] Ἐκπεφέντων.

Pag. 56. l. 2. 3. διδάσκ[ων]—διδάσκ[ων]. l. 5 [άς] ἄ[ς].

l. 8. κρη[στευθήσ]εται]—κρη[στευθή]σεται.

l. 9. αὐτῶ] αὐτῇ.

Pag. 58. l. 11. Γέγραπται γὰρ,] Ubi demum? puto fanè Clementem respicere Psalm. xxxvii. 9.

Pag. 62. l. 2. εὐλόγου] εὐλογοῦσαι. rectè; 3<sup>tia</sup> sc. plur. Dorica. l. 8. μεγαλοζήμονα] μεγαλορήμονα.

l. 12. ἀναστήσομαι] ἀναστήτομεν.

Pag. 68. l. 10. ταῖς πληγαῖς] τῆς πληγῆς. Junius malè,

Pag. 74. l. 5. ῥύ[που οὐδὲ εἰ] Lege ῥύ[που εἰ] και. Jun. ῥύ[πους οὐδὲ εἰ] contra LXX Interpretum fidem. nec verò lacuna totidem literas miniatas admittit: spatium sc. quantum conjicio quinque literarum est.

l. 8. [ῥύσαι τὸν Ἰσραὴλ] ἀπὸ]—[λαὸν αὐτοῦ Ἰσλ] εἰ.] Junius perperam: cùm lacuna non nisi 11 aut 12 literas admittat, & verò prima litera in Cod. MS.

l. 10. ἐμ[εγα]λορρήμονησεν] fine ρ geminato.

Pag. 78. l. 13. β[ρα]δύγλωσσος]—βρ[α]δύγλωσσος.

l. 2. εἰλαίφ] Mendosè pro ἐλέει solent enim Codicum præsertim vetustiorum descriptores αι passim pro ε ponere; quod et in hoc Psalmistæ loco factum vidimus, unde natus error τοῦ ελαιφ pro ελεει, qui per omnia fere Exemplaria dimanavit.

Pag. 80. l. 7. ἐμ[οῖ]—ἐμο[ῖ].

l. 8. εὐθὺ] εὐθὲς ita LXX Interpretes.

ἀπο[ρῖι]ψης] ἀπο[ρῖ]ψης. Lacuna duas tantùm literas capit; & verò geminatio τοῦ ρ recentioris ævi est, et hodiernis quidem Grammatices regulis accommodata, non item veræ ac genuinæ vocum Analogiæ.

l. 13. ἀ[σεβῆς]—α[σεβῆ]ς.

Pag. 82.

Pag. 82. l. 15. σαλευόμενοι] μὴ σαλευόμενοι emendavit Junius, feu potiùs lecttionem MS. Codicis perperam sollicitavit ac depravavit.

Pag. 84. l. 8. ἐναυτῇ] ἐπ' αὐτήν.

Pag. 86. l. 2, οἱ μετ' αὐτὸν κόσμοι] *Quid possumus de his quæ ultra Oceanum sunt enunciare qualia sint?* inquit Irenæus, Lib. ii. C. 47. locum hunc ut opinor respiciens.

Pag. 90. l. 6. Ἀέναςοι] ἄεναςοι.

Pag. 92. l. 5. λύχνος] λύχνον.

l. 11. ἐγκυχωμένοις] ἐγκυχωμένοι.

Pag. 96. l. 5. ἰσχύει, τί]—ἰσχυίτι.

Pag. 98. l. 10. α[ύτου] Præterquam quod apud LXX legatur, certè chasma ipsum in MS. Codice legi postulat.

Pag. 102. l. 12. Ἰδωμεν]—[Βλεπωμεν] Sic certè lego, quòd laceræ membranæ lacuna sit sex literarum.

Pag. 104. l. 3. δι[αλύει χρόνος]—δι[αλυεται.]

l. 4. μεγά[λη δύνα]μις]—μεγα[λειότης.]

l. 6. αὔξει]—[α]ύξει.

Pag. 108. l. 7. τετελευτηκότος] τελευτηκότος.

Pag. 110. l. 12. [τήν]—τή[ν.]

Pag. 112. l. 9. ἐποίησεν] ποιήσῃ. Junius malè.

Pag. 114. l. 8. ἀφῆξω] idem significat ac ἀφίξομαι, & usurpatur à Platone vii. de Republica.

Pag. 122. l. 14. τοὺς] τοῦ.

Pag. 124. l. 11. ἐστῆρι[ξεν]—ἐστῆρισε[ν].

l. 12. σ[οφία]—συ[νέσει].

Pag. 132. l. 11. κατακαλιὰς] κατακαλιὰς.

Pag. 134. l. 2. συνέτρεχε] αὐτῷ adest in MS.

l. 5. ἀδελφοῦ] ἀδελφοῦς.

Pag. 140. l. 3. εὐεκτι[κῶς] εὐείκτως.

Pag. 142. l. 6. μὴ ἀτημελείτω] Fortè μητ' ἀμελείτω.

l. 14. Expungatur καὶ autoritate Clementis Alexandrini, qui locum hunc citans particulam istam non agnoscit.

Pag. 148. l. 6. [ἐκ]έλευσ[ε]ν]—[ἐκέλευσε]ν.

Pag. 154

Pag. 154. l. 6. εὐχαῶν] 10. εὐχαριστηριῶν inquit Junius. Sed præterquam quòd sacrificia, de quibus hìc sermo, non dicantur LXX Senioribus, εὐχαριστήριοι Θυσίαι sed σωτήριοι nihil mutato opus est, cùm et εὐχαὶ sacrificia salutaria sint, ista nempe quæ ex voto offeruntur Lev. xi. 6.

Pag. 160. l. 3. Καταστήτω κ. τ. λ.] Locum hunc Clementis, ni fallor, respicit Irenæus, Lib. iv. C. 44. *Talles*, inquit, *Presbyteros* (qui sc. sermonem Dei non adulterant) nutrit *Ecclesia*, de quibus & *Propheta* ait, Et dabo Principes tuos in pace, et Episcopos tuos in justitia.

Pag. 164. l. 9. ἀ[καταστα]σία]—ἀκ[αταστα]σία.

l. 14. Κυρίου Χριστοῦ.

Pag. 168. l. 1. μεταξὺ] μετοξὺ.

Pag. 174. l. 1. ἐνεφυλακίσθηται] ἐφυλακίσθηται.

l. 4. ἀ]νειληφότων] Pars literæ ν, quam Exemplar MS. etiamnum retinet, ostendit ἀνειληφότων legi debere.

l. 7. Ἀνανίας] καὶ voci Ἀνανίας præfigendum arbitror, ut expleatur lacuna.

Pag. 180. l. 2. αὐτῷ] Quare interponendum μᾶλλον, cùm nec facer textus agnoscat (*Matt.* xxvi. 24.) unde partem hanc sententiæ Clemens proculdubio deduxit?

l. 12. εὐαγγελίου] Ita vocat Epistolam ad Corinthios; planè uti Paulus ipse Doctrinam Christianam à se traditam non semel *Evangelium* appellat; nec aliter post Clementem Irenæus Lib. iv. C. 66.

Pag. 182. l. 3. προσκλίσεις] προσκλήσεις.

Pag. 188. l. 4. ἀρεῖ, αἷς ἔδει,] Mirum quomodo tres istas voces eruerit Junius: hodie certè planè fugerunt in MS.

l. 6. 7. ἀγάπη καλύπτει] ἡ ἀγάπη καλύπτει.

Pag. 190. l. 7. [εἶναι ἀξί]ους] Desiderantur, quantum ex lacuna colligo, sex vel septem literæ. Legendum fortè ἀπ[ὸ τοῦ ἐλί]ους: ita enim vocem istam semel atque iterum exprimit Librarius noster, licèt plerumque αἰ scribat pro ε

Pag. 192. l. 2. ταμιεῖα]—ταμίᾱ. l. 9. καὶ ᾧν]—ᾧ.

Pag. 194. l. 6. ἡ τοῦς]—ἡ το[ύς].

Pag. 196. l. 19. [λάβετε]—[ἐλάβετε]s. Junius malè; lacuna enim non nisi 7 literis expleri posse videtur.

Pag. 198. l. 4. [ὁ Θεός, Μωυ]σῆ]—[Κύριος (ita LXX) ἀναστῆ]ση.

Pag. 204. l. 2. λυτρώσονται] ἴσ. λυτρώσανται.

Pag. 206. l. 4. παντεπόπτην] παντεπόητην.

Pag. 208. l. 12. οὐχ ἄψεται] οὐ κόψεται. MS. οὐκ ᾤψεται. Mill.

Pag. 214. l. 4. ἐπο[ιεῖτε]—ἐποι[εῖτε].

l. 13. ζητ[ήσουσιν] ζητή[σουσι.]

Pag. 220. l. 8. Ἀμὴν. Additur in MS.

Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολή.

E P I S T. II.

Pag. 238. l. 5. τὸν [Θεόν] Articulo τὸν, quem præfigit Junius, spatium in MS. Cod. non datur.

l. 22. ἀποκτείνοντας] ἀποκτένοντας. Lege ἀποκτείνοντας, seu quod ἀναλογικώτερον, & vetustiori Scripturæ congruentius, ἀποκτένοντας.

Pag. 240. l. 14. μαμμανᾶ] μαμανᾶ. Ita Cod. MS. ita Hesych. Suid. Lucas et Codd. plerique apud Matthæum. Ita denique pronuntiârunt Pœni; ita Syrus, cujus linguæ vox ista.

l. 17. ζημιώση] ζημιωθῆ. l. 22. χρῆσθαι]

χρᾶσθαι.

Pag. 242. l. 12. εἶ] οἰ.

Pag. 246. l. 23. Εἶς] Legi fortè debet Ἦς.

Pag. 248. l. 17. τὲ κακά.] τὰ desideratur in MS.

Pag. 250. l. 15. φυλλοῤῥοεῖ] Φυλλορροεῖ. MS.

Pag. 252. l. 7. αὐτοῖς] Mallem nil mutatum aut legendum certè ἐαυτοῖς.

# I N D E X

## LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ.

VET. TEST.	CAP.	PAG.
GENESIS.		
CAP.	PAG.	
i. 9.	84	
26. 28.	126	
ii. 23.	28	
iv. 3...8:	16	
v. 24.	40	
vi. vii. viii.	32. 40	
xii. I. &c.	42	
xiii. 14.	ibid.	
xv. 5. 6-	44	
xviii. 27.	74	
xix.	44	
xxi.	ibid.	
xxii.	44. 120	
xxvii.	20	
17.	122	
xxviii.	120	
xxxvii.	20	
EXODUS.		
ii. 14.	20	
iii. 11.	74	
iv. 10.	ibid.	
xiv.	194	
xxxii. 32.	198	
NUMER.		
xii.	20	
7.	74	
xvi.	20. 194	
DEUTERONOM:		
iv. 34.		116
ix. 12. 14.		198
xxxii. 8. 9.		116
15.		14
JOSHUÆ.		
ii.		50
PARALIP.		
xx. 7.		72
ESTHER.		
		204
JOB.		
i. I.		74
iv. 19. 21.		146
v. 1...5.		ibid.
17...26.		208
ix. 2. 3.		118
xiv. 4.		74
xv. 15.		146
xix. 25. 26.		110
xxxviii. 10. 11.		84
PSALMI.		
ii. 7. 8.		138
iii. 5.		110
xii. 3...6.		62
xviii. 25.		178
xix. I. 3.		112
xxii. 6...8.		70
xxiv. I.		

# Index Locorum Sacræ Scripturæ.

263

CAP.	PAG.	CAP.	PAG.
xxiv. 1.	200	JEREMIÆ.	
xxxii. 1. 2.	192	iii. 19. 22.	34
10.	98	ix. 23. 24.	54
xxxiv. 11...17.	ibid.	EZECHIEL.	
xxxvii. 35...37.	60	xiv. 14. 20.	240
l. 14. 15.	196	xviii. 30.	34
16...23.	132	xxxiii. 11.	ibid.
li. 1..18.	78	DANIELIS.	
18.	196	iii. 20.	174
lxii. 4.	62	vi. 16.	ibid.
lxix. 31...33.	196	vii. 10.	130
lxxviii. 36. 37.	62	JONÆ.	
lxxxix. 21.	78	iii.	32
ciii. 10. 11.	34	HABACUC.	
civ. 4.	138	ii. 3.	102
cx. 1.	ibid.	MALACHIÆ.	
cxviii. 18.	206	iii. 1.	ibid.
19. 20.	184	LIBRI APOCRYPHI.	
cxxxix. 6..9.	114	JUDITH.	
cxli. 5.	208	Sapientia SALOMONIS.	
PROVERBIORUM.		ii. 24.	16
i. 23..31.	214	xi. 21.	112
ii. 21.	58	xii. 12.	ibid.
iii. 11.	208	NOV. TEST.	
34.	118	S. MATTHÆI,	
vii. 3.	14	vi. 24.	240
xx. 27.	92	vii. 21.	236
ESAIÆ.		23.	ibid.
i. 16..20.	36	ix. 13.	236
vi. 3.	130	x. 16.	238
xxvi. 19. 20.	192	28.	ibid.
xxix. 13.	60. 237	32.	236
xl. 10.	128	xii. 50.	248
xli. 8.	72	xvi. 26.	240
liii.	64	xviii. 6.	180
liv. 1.	234	xxvi. 24.	ibid.
lx. 17.	160	S. MARCI.	
lxii. 11.	128	ix. 42.	ibid.
lxiv. 4.	130		
lxvi. 2.	56		
24.	244		
PARS. II.		B b	S. LUCÆ.

*Index Locorum Sacrae Scripturae.*

CAP.	PAG.	CAP.	PAG.
	S. LUCÆ.		
vi. 36..38.	56	iii. 2.	72
x. 3.	238	iv. 14.	218
xii. 4. 5.	ibid.	vi. 13.	42
xiii. 27.	ibid.	x. 37.	102
xvi. 10. 12.	246	xi. 5. 8.	40
13.	240	17.	44
xvii. 2.	180	31.	50
ACTORUM APOST.		37.	72
xiii. 22.	78	Epist. S. JACOBI.	
xx. 35.	10	i. 8.	100
Epist. ad ROMANOS.		ii. 21.	120
i. 29.	132	23.	40
I. Epist. ad CORINTH.		iv. 6.	118
i. 31.	54	v. 20.	188
ii. 9.	130. 250.	I. Epist. S. PETRI.	
xiii. 4.	188	iv. 8.	188
Epist. ad TITUM.		v. 5.	118
iii. 1.	14	II. Epist. S. PETRI.	
Epist. ad HEBRÆOS.		ii. 5.	32
i. 3..5.	138	6.	46
7.	ibid	iii. 4.	100

Alia ex Evangelio secundum Ægyptios, & forsan ex aliis Scriptis Apocryphis citantur. Quum autem Sanctus Pater nusquam citet vel *Evangelium*, vel *Epistolas*, vel *Apocalypsin* S. JOHANNIS; satis constat has Epistolas scriptas fuisse, antequam à Beato Apostolo aliquid in lucem ederetur: aliter enim vix fieri potuit, ut ea penitus prætermiserit.

**ADDENDA**



---

---

# A D D E N D A

## Ad NOTAS in S. CLEMENTIS *Epist.* I.

CAP vi. p. 28. l. 2. 'Εγένοντο ἐν ἡμῖν.] Ex his verbis, aliisque Antiquorum testimoniis, abunde liquet S. Petrum Romæ fuisse, & ibidem martyrium subiisse: sed nihil inde Romanæ Ecclesiæ, aut juris aut privilegii accessit.

Cap. vii. p. 32. 'Απένιωμεν εἰς τὸ αἷμα κ. τ. λ. Ex hac S. Patris sententia constat, J. Christum pro peccatis abunde satisfecisse, & totum genus humanum sanguine suo redemisse. Confer Cap. xxi. p. 94.

Cap. xx. p. 90. 'Ω ἡ δόξα κ. τ. λ.] Divinam in J. Christo hęc agnoscit naturam S. Clemens. Vide Doxologiam eamdem Cap. l. p. 191. atque hanc confer alteri Doxologiæ Cap. lviii. p. 218. & Cap. lix. p. 220. Utraque Doxologia fidei orthodoxæ optimè convenit, & utraq̃ ante exortum Arium usa est Ecclesia.

Cap. xxvi. p. 111. *Post Colomesii notam.* Longè aliter sentit vir summi iudicii Joan. Pearsonus, hujusce Viri Apostolici auctoritate adductus; cujus testimonio, hunc locum citans, resurrectionis fidem confirmat, *Expos. Symboli Apost.* Ed. 3. p. 377. Animadversionem hanc, solidam licet ratione destitutam, ab Isaaco Vossio, ni fallor, mutuatus est Colomesius. Vide *Recentiorum Judicia de S. Barnabæ Epistola*, p. xxix.

Cap. lviii. p. 218. *Post Clerici notam.* De Platonismo sanctis Ecclesiæ primævæ Patribus vitio dato, quàm immeritò, iniquè & subdolè hoc fit, ostenderunt Bullus & Battus: alter in *Primitiva & Apostolica Traditione dogmatis de Jesu Christi divinitate*; alter in *Tractatu*, cui titulus *Defense de SS. Peres accusez de Platonisme.* J. B.

# I N D E X

## DICTIONUM GRÆCARUM notatu digniorum.

PART. II. PAG.		PAG.	
A.		B.	
Ἄβανύσως	170	δωδεκασηπτήρον τοῦ Ἰσραήλ	120
ἄβυσσων ἀνεξιχνίαστα καὶ νερ- τέρων ἀνεκδιήγητα κρίματα	84	δωδεκάφυλον	206
ἀγίου μερίς	116	E.	
ἀγιοπρεπέσι λόγοις	56	Ἐγκεκυφότες εἰς	148
ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος	244	εἰκόνας χαρακτῆρα	126
ἀγῶνα φθείρας	ibid.	ἐκλογῆς μέρος	116
ἀδελφοκτονίαι	20	ἐξακαντίζουσιν εἰς ἔριν	58
ἀμβλυωπῆσαι	16	ἐπινομήν δεδάκασιν	166
ἀμεταμέλητον πολιτείαν τοῦ Θεοῦ	202	ἐργοπαρέλης	128
ἀμνηστικάκοι	12	ἑτεροκλινεῖς	184
ἀναγραφὰς τῶν χρόνων	110	H.	
ἀνατέλλει τροφήν	84	ἦθος φιλοξενίας	8
ἀνατυλίξωμεν	120	ἀγνείας ἦθος (τῆς)	94
ἀνέμων σταθμοί	90	Θ.	
ἀντοφθαλμί	128	Θυσίαι ἐνδεδεχισμοῦ, ἡ εὐ- χῶν	154
ἀξιολόγητον	6. 94	Ἰνδαλλέσθω ἡ ψυχὴ ἐπὶ	98
εἰπόλυσιν τοῦ ἀποθανεῖν	108	K.	
εἰπροσπολήπῳ	8	Καταβολὴν στάσεως ποιήσαν- τες	210
εἰρηχὴ τοῦ εὐαγγελίου (ἐν)	180	κοινωφελὲς πᾶσιν	186
εὐτεπαινετοῦς	118	κόμπω ἀλαζονείας (ἐν)	64
αὐτομολούντων ἀπὸ Θεοῦ	114	Λ.	
ἐφιλοξενίαν	132	Λαϊκὸς ἄνθρωπος	152
Γ.		λειποτακτεῖν ἀπὸ τοῦ θελήμα- τος αὐτοῦ	92
Γενναῖα ὑποδείγματα	22	λινοκαλάμην	12
γῆ κυφορῶσα	84	λόγω τῆς μεγαλωσύνης αὐτῶν (ἐν)	112
γόνατα τῆς καρδίας	212	M	
γραφεῖον	114	Μεταπαρὰδιδάσκειν ἀλλήλοις	90
Δ.			μισθὸς
Διακευεῖς	108		

# Index Dictionum Græcarum.

267

	PAG.		PAG.
μισθὸν ἀντιμισθίας	232	Σ.	
μαμοσκοπηθῆν	154	Σκῆπτρον τῆς μεγαλωσύνης	62
N.		τοῦ Θεοῦ	30
Νερτέραν κρίματα	84	σκάμματι (ἐν τῷ αὐτῷ ἔσμεν)	100
ναβρός	126	σταθυλὴ παρεστηκυῖα	10
Ο.		ἐστερνισμένοι τοῖς σπλάγχθοις	10
Ὅδοι τῆς εὐλογίας	120	στεφάνου (ἐγγὺς τοῦ) γενιάμε-	244
οἰκουργεῖν τὰ κατὰ τὸν οἶκον	8	θα	100
ὄμμασι τῆς ψυχῆς	82	συνεπιμαρτυρούσης καὶ τῆς	244
ὀνόματος τῆς ἐπισκοπῆς	164	γραφῆς	244
ὀρέον μονογενῆς	108	σφραγίδα (μὴ τηρητάντων τήν)	244
Π.		T.	
Παμμεγεθεστάτω κράτει	124	Τέρμα τῆς δύσεως	26
πανάρετον πίστιν	6	τόποις (ἀνατολικοῖς) τοῖς πε-	104
παναρέτω καὶ σεβασμίῳ πολι-		ρὶ τὴν Ἀραβίαν	
τείᾳ	14	Υ.	
πανάρετος σοφία	212	Ἵπερεκπερισσῶς	90
παντεπόπτην δεσπότην	206	ὑπεροχὴν (καθ') ἁποκρίνας	212
παντεπόπτης Θεός	216	Φ.	
παράδοξον σημεῖον	104	Φιλαργυρεῖν	238
πεπληροφορημένοι ἀγάπης	200	φυλάρχους (δώδεκα)	162
πεποιθήσει (ἐν) πίστεως ἀγα-		φυλλοροεῖ	100
θῆς	110	X.	
πόρῳ ἑαυτοὺς ποιῶντες	118	Χρησμοδοτηθέντες	202
προδοίπορον	248	χῶρον εὐσεβῶν	190
προδοιπορήσαντες	172	Ω.	
προσκλίσεις πεποιθήσθαι	182	Ὀκείανὸς ἀνθρώποις ἀπέραντος	86
προσκλίσεις (μὴ κατὰ)	96		
πλεροφουεῖ	108		
P.			
Πιψοκινδύνως	58		

INDEX

# I N D E X

## RERUM & VERBORUM MEMORABILIMUM.

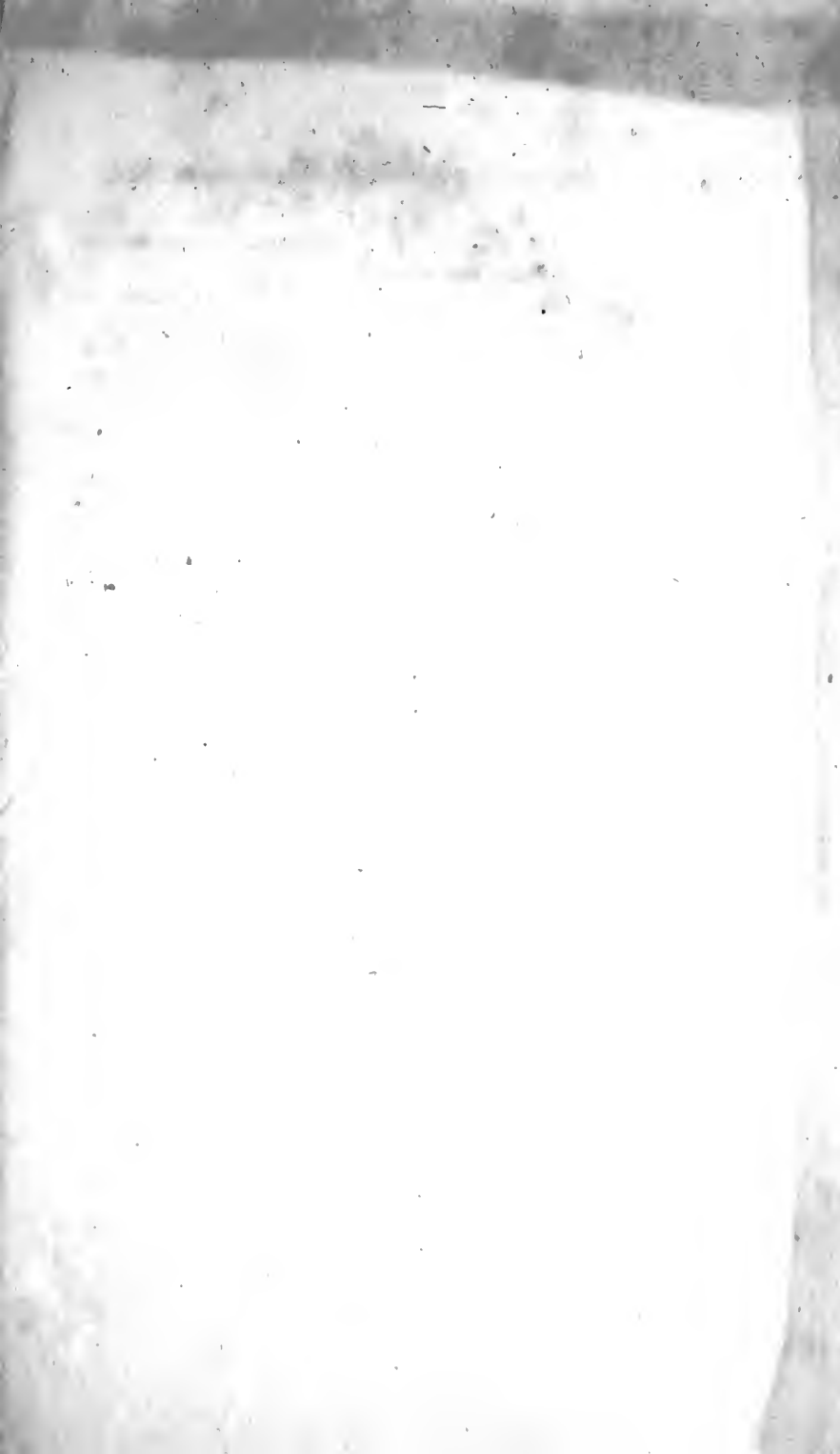
	PAG.		PAG.
A.		rectionis.	102
Abraham per Fidem acceptus fuit.	42. 72. 120.	—— Sceptrum Majestatis DEI.	62
Abyssorum & inferorum judicia.	84	—— Summus Sacerdos & noster Patronus.	136.
Æmulatio vel zelus & invidia.	20	—— cùm esset Spiritus, factus est caro.	246
Agonum leges.	242	Confessio vera.	236
Angeli assistentes voluntati Dei ministrant.	128	Continentiæ donum.	142
Apocrypha loca.	76. 100. 246. 254.	Cordis genua flectere.	212
B.		Corinthiorum antiqua Ecclesia.	184
Baptisma servandum est purum & immaculatum.	246	Coronari si non possumus omnes, saltem prope coronam simus.	242
C.		Corpori humano Ecclesia comparatur.	140
Caritatis Elogia.	188	Creator in operibus suis exultat.	126
Caritatis DEI vinculum.	ibid.	D.	
Cephas Apostolus.	182	Davidis humilitas.	78
Christus DEUS.	10. 232	DEO nihil impossibile præterquam mentiri.	112
Christo quanta debeamus.	ibid.	Dona DEI.	130
Christus venit in humilitate.	64	Dona seu munera offerre.	170
—— Pontifex oblationum nostrarum.	136	Doxologiarum formulæ.	90. 192. 218. 220
—— Primitiæ Refur-		Dubii	

	PAG.		PAG.
Dubii animo.	98	Justi à justis persecutionem non sunt passi, sed ab iniquis.	172
E.		L.	
Ephebus.	218	Laici.	152
Episcopi & Diaconi	158	Lapsi in peccatum.	206
Episcopi rectè constituti & inculpatè ministrantes dejectiendi non sunt.	170	Levitæ.	152
Episcopalis successio.	166	Lot.	44
De Episcopatus nomine contentio.	164	Ejus uxor facta statua salis.	48
Esther.	204	M.	
Enoch translatus fuit.	40	Martyres.	28
Evangelii principium.	180	Morti seipfos multi traderunt, ut cives liberarent.	202
F.		Moyfis insignis caritas.	198
Feminae linguæ suæ moderationem silentio manifestam faciant.	94	————— humilitas.	74
Fontium ubera.	90	Mundi post Oceanum.	86
Fortunatus.	218	N.	
Funiculus coccineus Rahabæ, Typus sanguinis Christi.	52	Noe <i>καλιγγεσίας</i> mundo prædicavit.	40
H.		O.	
Heliopolis.	108	Oblationum Ritus.	154
Homo quomodo in mundum veniat.	144	Oceanus impermeabilis.	86
Hominem DEUS manibus suis formavit, imaginis suæ characterem.	126	Opera bona.	124
Humiles esse debent, qui cæteris præstant donis & virtutibus.	186	de Ordine.	140
J.		Ordo in militia.	ibid.
Jacobo data sunt duodecim scepra.	120	Ordo in oblationibus & officiis.	148
Jobi humilitas.	74	P.	
de Isaaco.	120	Paulus catenas septies portavit.	24
de Juditha.	204	————— fuit magnum patientiæ exemplar.	26
Justificatio per Fidem.	122	Pauli Martyrium.	ibid.
Justitiæ porta.	184	Pacis amor.	200
		Pacis donum in creaturis.	82
		Petri labores & Martyrium.	22
		de Phœnice ave narratio.	104
		de	

*Index Rerum & Verborum &c.*

	PAG.		PAG.
de Pœnitentia.	194	Scripturæ loca advertenda;	
Pœnitentiæ gratia semper		176. 192.	
oblata.	32	—— loca juncta.	62.
—— tempus hæc		180 & alibi.	
tantum vita.	244	in Servitutum multi se de-	
R.		derunt, & accepto pre-	
Rahabæ fides & hospitali-		tio sui alios cibârunt.	204
tas.	50	Spes communis.	194
in Rahaba Prophetia.	52	T.	
Regnum DEI quando		Terram DEUS propriæ	
venturum fit.	252	voluntatis fundamento	
Resurrectio carnis.	246	stabilivit.	124
Resurrectionem Dominus		V.	
in creaturis continuò no-		Valerius.	218
bis offendit.	102	Ventorum libramina.	90
S.		in Vincula seipfos conjece-	
Sacerdos Summus, Sacer-		runt multi Christiani, ut	
dotes, & Levitæ.	152	alios redimerent.	204
Seculum hoc & futurum		Virgæ duodecim.	162
duo sunt inimici.	240	Virga Aaronis.	164
Contra Schisma inter Chri-		Vita nostra nihil aliud est	
stianos.	178	quàm mors.	234

**F I N I S.**



10

11

12

14

38

48

62

118

122

130

150

162

178

188

190

120 - 12





5  
1  
3  
Barnabas

